רעט אם הקהל מיחו ברורים לבער העבירות וליסר ולעטום לפי ראות עיניהם ומעידים, לפניהם עדים קרובים או עד מפי עד ונראה להם שהעמין אמת, וכולם לדון ולקנות ע"פ ואינם צריכים עדים גמורים:

רפ ליבור המתקנים תקנות לעורך הליבור בחרמים על מסים ועמדו שניים או שלשה ונשבעו בפני עדים שלא יכנסו באותן הסכמות וחרמות ונשבעו קודם שעשה הקהל הסכמה, מ"מ עשו שלא כדין ושלא כהונן והם בחרם ותקנת הליבור, ולריכים לישאל על שבועתם ולקבל עליהם חרמי הליבור ותקנתם. ועוד השיב דאפילו אותם שלא היו בעיר בשעת החרם חייבים בו מאחר שרוב הקהל הסכימו על ככה וכ"ש אם היה בהסכמת ס"מ. ואפילו היו מוחים בחרם אין מועיל להם מחאתם. ואפילו יהיה הדבר שלא כדין כיון שנראה להם כדין ובהסכמות אדם חשוב חייבים כולם לקיימו:

רפא הנשבע על דעת רבים שלא לשחוק. ונשתטה ואח"כ נשתפה קלת ולפעמים חוזר לשטותו ויום אחד שחקו לפניו ומצא מטה, דעתו מוטה קלת להתיר לו השחוק מפני שהרוח רע שעליו הוא כחולה שיש בו סכנה וספק סכנות נפשות להקל. רק שלא ישקר למצא עילה לשחוק ולא יהייסב דעתו וירפא בכך:

רפב מעשה דבחמוי ופועלים שניהם נשבעים ומוטלים. ואע"ג דכל העולם נעשם על שבועת שוא והכא איכא ודאי ס"ם:

רפג מה שנוהגים שאין נושאין נשים רק במילוי הלבנה אינו ניחוש אלא סימן טוב הוא דליהוי במילוי ולא בחסרון. ועוד האריך בענין חוזי כוכבים ושאילת השדים וכשופים:

רפד פילגש היא מותרת אפילו להדיוט, מ"מ אין לפרנסם ההיתר שלא יזנו ויבאו עליהן בגדתן. אין לאסור בשפחת הקנויות לישראל משום בשולי נכרים. ואם נפרצו הנשמות ביום ראשון או ביום ששה:

רפה מה שארז"ל הלי מתן דבים ליה בהלי מהא ליזיל בתתא אחריתא וכתיב כי לא לאדם דרכו וגו':

רפו פחדון החלומות הוא דבר סגולה או נעלם כסגולות העשבים וכאבן המושכת הברזל וש"ע:

רפז ביאור מאמר רבא דאמר בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא וכו':

רפח דיני הסרת חרמו ליבור ואיזה נקרא על דעת שאין לו סתרה:

אמנם אם אינו רב כ"א מלא הארים ולא מלא תורתו לא:

רמז מי שנשבע לחבירו שיפרענו לזמן וסברים שאדון שמלוה להאריך לו הזמן ושמלוה מסך מודעת לא נפטר מדי שבועתו:

רמז מי שנשבע לפרוע חבירו לזמן פלוני ובאותו יום אין שמלוה בעיר צריך שיסיו שמעות מזומנים בידו בזמנו, לשיחה אצלו עד שיבא:

רמח שנשבע ע"ד חבירו אם הוא בפניו אין מהיריך לו אלא בפניו כדי שלא יחבוד אותו:

רמט ראובן נשבע ע"ד שמעון שלא יתעסק בשחורה שלא ברשות שמעון ושמעון מת, אם שמעון מתעסק בו ראובן משל שמעון צריך שאלה על שבועתו מדעת בני כח שמעון, ואם אין לו זכות בו נשאל על שבועתו שלא בפניו אלא שיודיעו משום חבדא:

רנ אמר שנשבע לבעלה שלא תינשא עד שתשיא כל בנותיה ומתחרטת מתירים לה, ואם נשבעה ע"ד המקום וע"ד הבעל אם חטוב כנשבע ע"ד רבים:

רנא שבועת הארוסה צריך לאחוז ס"ת בידו או תכילין, ושבועת היסת בשם או כנוי בלא נקיטת חפץ:

רנב מי שנשאל שלא ישחק בקוביא אין מהירין לו אפילו אמר שלא יוכל להתאפק:

רנג מי שחלה ונדר שלא לאכול גבינה לעולם ועתה מתחרט, אין פותחין לו בחרטה אלא בפתחים אחרים:

רנד מי שנשבע שלא ילא מן העיר אלא ברשות חמיו, יכול לסמוך על כתב יד חמיו שיכתוב לו שילא, ומה שאין שולחים משות בדיוקני היינו טעמא דילמא שביב משלא:

רנה מי שאסר על עצמו בשר ויין אם יעבור עברים פלונים ועבר עברים ונדר חל, ועתה מתחרט שאין מהירין לו כיון שאינו מתחרט אלא מפני שעבר אבל אם לא עבר היה רוצה בקיום הנדר, והשיב פותחים לו אם היית יודע שילרך תקפך כלום היית נודר, וזה הנדר קל הוא משאר נדרים:

רנו מי שנשבע שיפרענו לזמן פלוני ונגיעה שמטה אם השבועה משמטת, או נימא שמטה דרבנן ושבועה דאורייתא ולא אתא דרבנן כו'. והשיב אם הגיע השמיטה תוך זמן השלוחה אינו משמט, ומלד השבועה משמט דאפקעתא דמלכא הוא, ואפילו בזמן הזה נאמן לומר תגלי היה ביינו שלא השמיטנו שביעית:

רנז קבל שתקינו שלא ידור אדם במקום פלוני ואחד עשה חנות לשם למכור ולא אוכל ושותה ויצן שם, הכל לפי הענין והכוונה כמו בנדרים ונזכיר על כמה דברים נופל לשון דירה:

רנח הבעל מחיר נדרי אשתו ומלטרף לשלשה:

רנט הנשבע לפרוע פלוני לזמן פלוני או להזמין בתו לנשואים לזמן פלוני ולא עשה, עובר בכל יום ויום על שבועתו, אבל נשבע לעשות הדבר ביום פלוני ועבר היום שוב אינו עובר על שבועתו, ואע"פ שעבר על השבועה חייב לישאל עליה:

רס טעורת ס"ת נגנו לנשים ברחם הקורחים בשמחת תורה, לולא המנהג היה ראוי לאסור. ויישב המנהג:

רסא מי שמנדה את עצמו, י"א שאין יכול להתיר לעצמו, וי"א יכול:

רסב מה שכתב הרמב"ם שרוי לך מחול לך אם הוא לשון מחילה או מלשון לא יחל:

רסג דיני נדוי אינם ד"ת אלא מדבריהם, וכל תיק"ו בדין זה הוא להקל:

רסד מי שאינו נוסע עם המודה כדינו עובר על דברי קבלה ויכולים לנדותו:

רסה מי שנדר בחלוה אע"פ שלא נתערב בגמרא לאל לישאל עליו:

רסו הממודה חייבים אחתו ונקרוביו לנסוג בו נדוי?

רסז מי שנשבע שלא ידור במקום פלוני תוך שנים, הולכין אחר לשון בני אדם, ומשו נקרא דירה ואם אחתו ובניו באותה העיר נקרא דר שם, אם חוזר לביתו אפילו יום אחד, ואין אדם יכול להיות נשבע על אשתו ובניו שיעשו כך וכך כי אינם בידו:

רסח ראובן קנה גן מן סקסל והתנה שיתן בכל שנה קנון שמן למאור, ויש מחלוקת בין סקסל בחיזה בה"כ יתן, או אם יתן לאותו למאור בית המדרש, דין הוא שיתן לבה"כ כלשון בני אדם, ויחלקו השמן בין הבתי כנסיות הגדול לפי גדלו:

רסט המקדים בזמן הזה אין הקדשו לבדק הבית אלא הקדש עצים, ואין זה הקדש מפקיע מדי שנה:

רע מי שנשבע בשעתו אני מקבל בנדר ע"ד רבים בלא שום הארה ואם יחרטו לא יאמין בה' יח', מתירים לו, שלשון זה הוא נדר דרבנן דהוליאו בלשון שבועה ומתירים משום מלות פריס ורבים, ויש ליסרו ולסלקותו על שאלה הדבר בהאמנת ה', וכלל בו דנדר ושבועה אין לריך לא שם ולא כנוי:

רעא מי שנדר אם יפרע לו חמיו קודם פסח אלא יהיה חג הנעלרת בעיר, והגיע פסח ולא פרע לאותו, ונתחרט אין מתירין לו נדרו עד הנעלרת דלא חשיב עדיין חל הנדר עד שיחול ממש והגיע זמן האיסור:

רעב ראובן נשבע שידור במקום חמיו אם לא יעשבו אונס, אם סבב הוא או אחרים בשבילו שהמוחל איים עליו שלא ילך למקום חמיו אין זה אונס אלא רצון, וכן אם הרופאים מומים בו שלא לדור במקום הזה כי אחויל שם שכנה לו. ואם בלא שבתו באו אלו הדברים פטור הוא משבועתו, ואם אמר שרוצה לקיים מצות כבוד אב ואם במקום שדרים שם אינו פטור משבועתו, שמדעת אביו נשבע ומחל על כבודו, ושוב משום פרים ורביה:

רעג ראובן שדך אשה ונשבע לישא אותה, אח"כ חלתה אחותו ובקשה ממנו שיאסור האשה עליו ולישבע שלא ישאנה, וכן עשה כי נשבעה שלא תאכל עד שימלא רצונה, אבל מסר מודעה על זה שבועתו שלא חטרף דעתה. והשיב דאונס הוא בשבועה הנשים ואינה חלה כלל אפילו בלא מודעה ואין לריך שאלה, ואפילו נשאל על שבועה שראשונה, והאריך בדיני נדרים וכתב שחשוב דבר מצוה ליתא שראשונה משום שאירת ישראל כו' ומשום שלא יביאם בנות ישראל, ואפילו נשבע עד"ר מחירים לו:

רעד מחירים כמה נדרים לאיש אחד בפעם אחת, וכן לכמה אנשים:

רעה מי שנדר שיתן כך וכך לצדקה בכל שנה ונתן קלת שנים ומתחרט, נשאל עליו ולא אמרינן אתן יד עניי אתן ולא יוכל לחזור:

רעו משות שלא לדקה מותר לשנות לקנות ס"ת ולבנות בה"כ ואפילו שקרובי מתני הלדקות לוקים:

רעז נדר והבטעה ומירות כיון שעבר הזמן שקבע מותר ואין לריך שחרה, וכן חרם שעשו הקהל על זמן:

רעח ראובן שדך בנו לבת שמעון ונשבעו שלא לקיים כל דבר ובקנס ודרו במקום אחד, אח"כ הלך ראובן ובנו לדור במקום אחר וכשהגיע הזמן אב אומר להוליך לו הבת למקומו ולקיים כל דבר ושמעון אומר שישאנה במקום שראשון, ובין כך עבר הזמן. אין לשמעון להוליא בתו ממקומו, אפי' אם היה הבעל ממקום אחר וכ"ש כשהיה דרים במקום אחד:

מועד

רה על מה דאמר פ"ק דשבת בעי רב ביבי הדביק פת בתנור כו' ותירוצו, ואם באו לסעיס בבית שאינו רשאי לבטל מעותיו, ודלא כספר התרומה :

רו מותר לחלוב מן סעז בפס משום רפואה בשבת :

רז שכונת ישראל שסכרו מן סכותים הדרים אצלם במבוי לעשר שנים ואותן כותים שסכירו דירתם לכותים אחרים אין צריכין לשכור מן הסוכרין שבאים אחר כן, אפילו שסוכר שראשון אינו יכול לשלח השוכר השני :

רח כל מקום שצריכין לחזור ולשכור מן הכותים, שערוב שראשון בטל ולא אמרינן חוזר ונעשה, כדפירש רש"י צריכין לחזור ולערב :

רט מותר לילך בטלית קטן ברשות הרבים בשבת :

רי י"ד בניסן שחל להיות בשבת ממש עושין שלש סעודות, ומתי, ושמא צריך לברך ברכת פרי הגפן בסעודה שלישית :

ריא אסור לבטלו מלבושי כלאים בשבת ראיה מבגלה :

ריב פת שערוב שעפשה ונפסלה מלאכול צריך לערב מחדש :

ריג אין לזכות ערוב על ידי בנו הגדול שמוך על שולחנו :

ריד נכרי שיש לו חצר במבוי היהודים ואינו דר בו אינו אוסר :

רטו שולם שמבטל אין משכיר בו ומקבל עומאה ושוכר כשירה שוב אין שכר פסול פוסל בה :

רטז שכר השוכר שעשוי מגשרים שאין ברוחבן ארבע והם תקועין במסמרים של ברזל ובחג משכיר על גביו בערבה אין למחות בזה כיון שנעשו :

ריז אפילו ישראלים מועטים ונכרים מרובים שוכרים מהן לעירוב :

ריח אם שכרו כל הבתים בכפר מן הפרס אדון הכפר אינו מועיל אא"כ דמלי הפרס לשלח בנכרים היושבים בבתים :

ריט מת בי"ט ראשון דיתעסקו בו עממין אחר שנמת באדון אסור לישראל לטולמו בבית הקברות ולא אמרינן מתוך שהותרה טולאה לעורך כו' :

רכ שר נכנס לעיר ושריו מתאכסנים בבית היהודים אינם אוסרים על היהודים, וכן כל מי שמותן דירה לחבירו :

דיני רבית

רכא מי שכתב בשטר אם לא אפרעך עד זמן פלוני אתן לך כך וכך דינר אין בו משום רבית. ולכתחילה אסור לעשות כן דשוי כמו רבית מאוחר :

רכב מעות לדקה מותר להלוותם ברבית אבל אם הקדים מעות לעניים מיוחדים לא :

רכג ערב קבלן בשביל חבירו נגד כותי וסכותי נפרע קרן ורבית מן הערב יכול הערב ליקח גם הרבית מן הלוה, והאריך, וכלל בו אם אפשר להקמות לחבירו רבית שבשטר הרבית חשיב כמלוה ע"פ, ולאיה מים מוחלין :

רכד ישראל מומר מותר להלוותו ברבית :

רכה ראובן אמר לשולחני שמעון תן מעות לזה הכותי מעבע יען ואני אתערב לך ועתה נתייקרה המעבע אם יש בזה לד ריבית. וכלול בו דיני קנייה מן הכותי ושלוחות. וכתב דדבר שאין קונים בו מדין תורה אם בדיניהם קונין בו וכי לא גרע ממנהג וקונה כמו הסומתא והאריך בדינים האלו :

מקוואות

רכו מקוה שהמשיכו בו מים שאובים ברובה ים מחלוקת והורה לאיסור :

רכז אם קבע ליטורות מתכת בקרקע כדי שיעברו המים בתוכו כשר :

רכח מי מעיין שירדו למקוה ונפסק המעיין, כשר :

רכט פ"ק דנדה פריך תלמודא מכדי ספק טומאה ברה"ר הוא ולא מתרן דבר שאין בו דעת לשאול :

רל מקוה שהוליאו כל מימיו ונפל מים מן הכלים למקוה ונגבו אותם בספוג אלא בשאר טופח ע"מ להטפיח כשר, שאין בטופח זה שלשה לוגין ואפילו היו שלשה לוגין לא נפלו מחד כלי :

רלא בעינן הכ"ל ומקוה שנעשה ממעיין אין שאובין פוסלין בו. ומים שנפלו מן כלי אפילו נקוב והוא ביד אדם פוסל המקוה :

דיני ס"ת תפילין ומזוזות

רלב שאין הומכים בחסירות ויתרות על המסורת וע"פ מדרש אגדה שבתלמוד כגון פילגשים כלת כו' :

רלג אין מניחין תפילין על הכנך בתפילין של יד, אבל בשל ראש מסופק הוא :

רלד סדר שאחת ספרביות של תפילין וסדר כתיבתן, והכריע כדברי רש"י ודלא כר"ת. ובאיזה לד נכתבים מן הטור :

רלה מה שכותבין באגרת שלומים פסוקים בלא שרטוט משום דהכתב שאנו כותבין אינו כתב אשורית :

רלו אותיות הדבוקות בס"ת מתי צריך לגרור כל האות או הדבוק בלבד :

רלז שאין להניח תפילין בחול המועד :

רלח אין לברך על ס"ת שהיא ממוקדת או שיש בה פיסוק פסוקים :

רלט שאלה להר"ם שאינו ברכה לבטלה מה שמברכים בס"ת שאינה עשויה כהלכתה :

רמ דין מסור ליד הגוי ושמכין וטוגים שלא מן הדין וממון מסור אסור לאבדו, והפרש בין דינא דגרמי וגרמא בנזקין ומזיק שעבודו של חבירו וליטרא דדסבא ואיזה קנסות גובין בבבל :

רמא תקנה שעשה הקהל על דעת המקום ועל דעתם יכולין להתיר אותו, ונתן הטעם :

רמב אם בעל יכול לאסור על אחרים נכסי מלוג של אשתו, והשיב דיכול לאסור ואינו דומה לשותף דשותף אין אחד מן השוק יכול ליכנס לאחר אא"כ יש בו צורך לחבירו של המודר, וכלל בו דין השוכר ומשכיר מי יכול לאסור, וכן הממשכן או המלוה עליו :

רמג מי שנשבע לחבירו לפרעו עד זמן פלוני ובא סוף הזמן בשבת חייב לפרעו קודם שבת, ואפילו נשבע שיפרענו בסוף שש חדשים, אין הכוונה אלא שלא יאחר, ושיש יותר טוב לבטל מעות בשבת מלעבור על שבועתו, אבל לא נפטר משבועתו אם נתן לו משכון :

רמד מי שמנדין אותו שלא יקברו לו מת ולא ימולו לו בן אין זה חשוב כשבע לבטל המלוה, וחל הנדוי, ואיה מפ"ק דשבועות :

רמה מי שמחרף הרב קונסים אותו ליטרא דדסבא, אמנם

קסו מי שעשה גבינות וסניח בשס חותמו ומניחס ביד סנכרי אין לחוש שמא יחליקס בשומן חזיר אס סס של ישראל, ואפילו סס של סנכרי אין חוששין כיון דאוכלין אותס בזמן תעניתס שאסורין באכילת בשר:

קסז כלי שגת שנתנו בו יין ולא סדיחוס סיין אסור אפילו שסיס יבש, ואין סמנסג כר"ת דאמר יין ביין אינו בכל שהו בשתס יינס, אבל אס נכנס מיס ביין אפילו אחר בנאסר שכל חוזר וניתר ורואין סיין כאילו אינו. ולריך שסס חלקיס מיס כנגד סיין שאסור כדי לבטלו:

קסח בור מלאס מיטיס ויש בקרקעיתו חיטיס שנתבקעו מן ליחות שבור אס שדבר ברור שנתבקעו ושראויס עדיין לאכילה אפשר לריך לבערס קודס שפסח או לריך למטר אותס לנכרי ולשכיר לו בורו. אמנס מן ששתס אין לחוש לכך:

קסט אוגא שנשרכת לגלעות שתחתות של בשמס:

קע מי שחשוד לאכול גבינות של כותיס וקבל עליו בשבועה לאסור עליו גבינות של כותיס אפילו שכי אין אנו מאמינים לו, ואע"ג דשבועה חלה על איסור דרבנן. והחשוד על שדבר דנו ומעידו, דשלשה כרשב"ג לגבי רבי כדאיתא פרק בתרא דיומא דנאמן על של חבירו, ומ"מ אין לוקחין מן שחשודים:

קעא מרקחת מדבש שנפלו בו נמלים ועברו עליסס י"ב חדש אס מותריס, וכל דבר שאין בו עלס אינו מתקיים י"ב חדש:

קעב אסור לאכול גבינס של גבי מפס שאכלו עליס בשר מפני שלכלוכי שבשר על המפס ופעמיס מקמחיס בס שכין וכשמניחין שס גבינס שוי בעין ונוגעיס זס בזס, ולריך לכל שפחות שדחס, וגס פת שאכלו עס גבינס אסור לחתוך בסכין של בשר, ופירוש שמעתתא אשר תבושל בו אין לי אלא שבשל בו נבלע בתוכו מין כו':

קעג שלא לעשות שחורס בחזיר ובגבילות:

קעד שבכור בשמס עשורס נוסג בזמן שזס:

קעה ביאור על פירש"י בסוף שמיני על בין שעמא ובין שעסור:

קעו אס ודאי שנכנסו גבינס לבית שיש בו חביות פתוחות שיין אסור, ואס ספק, ספק ביאס מותר:

קעז סומכין על שפטוטות לשלוח עס שכותי לאוגרות יין משוס דמירתת:

קעח נכרי שאמר על גדייס קטניס שנקחיס ממנו שסן בני שמונה ימיס אינו נאמן, ואס יש ספק מחמת קטנותן אין סומכין עליו:

קעט יין שבאוגר ושאוגר בחנר ישראל וכותיס יכולים לילך עס, שיין מותר:

קפ לר' משס גאון. מומר שחזר לדת ישראל אס משמר שבתו בשוק אינו עושס יין נסך ואינו לריך שלשס לקבל בפניסס, ואפילו לא שבל ואין לריך לקבל עליו יסורין כישראל שעבר עבירות:

קפא שלש כבשיס נשחטו ונבדקו וכשבירס שטבח אח"כ נתערבו ונמלא שרכא באחד מהס, מאחר דסוי דבר יבש חד בתרי בטל ואין שייך חתיכס שראויס להתכבד בכבש שלס דגדול יותר מדאי מלהתכבד בו, ואין שייך בו שמא יקח מן שקבוע, וחילוק בין נודע שעריפות קודס שפירשו בין אח"כ, ואס נשאר אחת מהס שלא פירש אסור, ושאריך בראיות:

קפב ואס נתערבו שכבשיס יחד מותר לאכול משנשתן יחד דכיון דשותרו אינו חוזר וניעור, ושאריך בראיות:

קפג שמקדיש דבר בלשון אשמכתא קנס, ותופס שקדש:

קפד קרקעות וספריס וכל דבר שאינו עושס פירות חייב לתת רביעית למס:

ברכות ותפלות

קפה עיר שאי אפשר לסביא שס עשרס בישואין אין מברכין ברכת אשר ברא:

קפו עיר שכולס כהניס קורא כסן אחד וחוזר וקורא שבע פעמיס. ובירושלמי דכסן יקרא אחר כסן בעיר שכולס כהניס דאין כאן משוס פגס דשכל יודעין שכולס כהניס, ואס אין שס כהן לא יקרא לוי כלל:

קפז חומשיס שלנו פכולין לקרות בסן, וגרועיס מאותן שסיו בימיסס שלא סיס בו אלא חומש אחד אבל סיו נגללין ותפורין בגידין:

קפח ברכת השכיבנו סיא נקראת ברכס שניס של קריאת שמע ערבית, אבל ברכת שמלך בכבודו אינס ברכת קריאת שמע אלא נתקנס בימי שגזירס שלא סיו רשאין להתפלל. ויש בס י"ח אזכרות, וע"כ אין אומריס אותס בשבת ויום טוב שלא להפסיק בין גאולה לתפלס:

קפט למס אין מברכין על כל שמלות כגון שמלוס לחבירו ושאר:

קצ אין אומרין קידוש סיום אלא על יין שראוי לנסך על גבי שמזבח, שאי כללא לאו דוקא דמקדשין ביין מבושל ויולאין בו בפסח:

קצא יחיד שקבל עליו תענית אומר עניתי בלשון רבים:

קצב עתס קורין קריאת שמע ביום ועושין ק"ש שעל מטתו עיקר, והברכות מ"מ אינס לבטלס. ובזמן שמקדש סיו קורין אחת מן שברכות בלא ק"ש:

קצג שלריך לנקביו אס לריך לברך על נטילת ידיס, וקבל מרבו שאין לברך, ומי שהטביל ידיו לאכילס מכל מקוס מברך ענט"י לא על טבילס:

קצד מאין לנו שאנו מברכין ענט"י בשחרית, ומותר לשכשך ידיו תוך שכלי לאכילס:

קצה מי שעומד באמצע שעורס ונזכר שידיו מטונפות לריך ליטול ולברך, ואפילו נגע לשוק ולירך ומקומות שמכוסיס בגוף, אבל בתפלס מחכך ידו לכותל ודי:

קצו בדיעבד כל שבירך אחד ושמע חבירו יצא, אבל לכתחילה אין מזמין על שפירות אפילו ברכת על שגפן וקבעו שעודתן עלייסו:

קצז לא יקרא כסן שליחי אחר ישראל:

קצח מחלוקת בין שגאונים אס לומר פסוקי דזמרס אחר י"ח ברכות, והוא נסג שאין לומר:

קצט אין לברך ברכת שחורס על שחומשיס, ולא לברך ברכת שהפטרס אס לא קראו בחורס:

ך ברכת נישואין שוס בין בבחור בין באלמון:

רא אס מברכין בפס"ג על ד' כוסות או דוקא על ראשון ושליסי, ומברכין ברכס אחרונס דוקא על שרביעי:

רב סדר של פסח לרשב"א:

רג מהו אין בודקין מן שמזבח ולמעלס:

רד מאמר שרמב"ס מפירוש שמשנס אלו דבריס אמרו מפני דרכי שלום:

ומעלים לאשה שמותל ליתן לבעלה, ואמר אע"פ שאין בעלך מפויים מ"מ אנשים אחים אנחנו. וסגם טוען ילחק שבעה סן מקודשות. אין בדבריו כלום, ואפילו אם יתן ילחק שדבר ביד שאב לשם קידושין אינם קידושין, דאין אדם מגיף לבוייה אביו שליח, ואפילו שיש כאן עדים שעשאהו שליח שיון שנתן ליד האש לאו כלום הוא, אלא א"כ עשתה האש שליח. ואם שיו בכאן קידושין כיון דלא פירש קידושי פלוני לפלונית שייכן לריכות גט:

קלב אם שלריכו גט לאשה לרווחא דמילתא מחמת קול לריכה להמתין כלשה חדשים:

קלג ראובן נשא אשה ושיש שונא לחמיו וכוליא שם רע על אשתו שראה אותה מקלקלת עם פרין אחד וכבר סוליא עליה שם גניבה ומומין וברראה אותה מדברת עם שפרין וספרין אמר לו שקלקל עמה, ונמלא שקרן במקלת טענותיו. איזו נאמן כיון שנמלא שקרן, וראיה מפרק האשה שלום. וכלל באיזה אופן תאסר אשה על בעלה, ואיזו נאמן לומר שמאמין דברי שפרין או שראה המעשה, אחר שנראין שדברים שהוא מרגיל קטטה ומגיה עיניו באחרת, ואם תרלה להיות אלו בלא עונה כיון דבויתה מחיבה דאיסורא יתן לה שאר וכסות:

קלד אין כופין אותו לגרש אשתו שמורדת עליו:

קלה יוסף שלא בנדיה ומאכל לבא ראובן שמשודכת לו ונתייחד עמה כמה פעמים אם לריכה גט ואם שסבלותות חוזר. וסביב דאם במקום דמסבלי וסדר מקדשי אין חוששין לסבלותות, ומפני כיחוד איגה לריכה גט דאפי' ראוה שבעלה לא נתכוין אלא לזנות, וברא"ש חולק:

קלו פירוש מה שאמר ריש פרק כ"ג גזירה ביאה ראשונה אבו ביאה שניה:

קלז אין קידושין תופסין בארוסה:

קלח שאומרת מאיה עלי איגה לריכה לתת טעם ואין כופין אותו לגרש. ודין שכתובה במורדת ונכסי מלוג לא שפסידה אע"פ שפסידה נדוניתה, וכתב שיש לסמוך על דינא דגמ' ושתקנת סגאונים נתקן רק לדור שלהם:

קלט שטוענת על בעלה שאינו בא עליה כדרך כל הארץ ואיגנה מפרשת אם אינו יורה כחץ או לאו, נאמנת, ולדברי הרמב"ם אינה נאמנת. ואינו יורה כחץ אין לריך להמתין עשר שניה:

קמ ארוסה שקבלה קידושין מאחר שלא בפני בעלה איגה לריכה גט משני:

קמא שטוענת אין לאיש גבורתו, ומה טועלת מכתובתה:

קמב מומר שקדש אמאי לא שפקיע שקידושין משום שנוגה. וכן שמומרית מכותי כשר הוא. ופי' שירושלמי:

קמג שאומר שרי זה גיטך על מנת שלא תלכי לביה אביך לעולם ונשבעה ע"ד רבים שלא תלך, אפילו שכי איגו גט:

קמד מי שקדש אלמנה ולא שיש לו טבעת ובא שאלמנה נשואה אמרה לו שילך טבעת וקדשה, שוי מספק קידושין ולריכה גט. ואין בעל יורש ארוסתו:

קמה גט שכתוב בו תרוכית מקום תריכית וכתוב בו להנשבא ודלג הש"א, ושיש בו אות שאינו מוקף גויל, כשר, אלא א"כ שבטל שיש מעורר או שנוס שבטל לכתוב כן, ואם יוכל לכתוב גט אחר בלא רשות שבטל:

קמו בעל שלח גט לאשתו ואחר זמן כפר בו ואמר מזוייף הוא, שגט בטל, ואין השליח נאמן אלא א"כ אמר לפקדון נתתיו:

קמז גט על תנאי אם לא יבא מכאן ועד שנים עשר חדש, ימסור לה שגט מיד ולא חיישין שחיישא שגט זה חוך הזמן, ואין למסור אותו ליד שלים כי אז יוכל לבטל אותו, ואין לכתוב שתנאי בגט. ואם בא שבטל חוך הזמן אין לריך לקדש:

קמח גט שהיו בו רי"ש בשם שאשה שדומה לו"ו וכתיבות שבמקום שנתינה קראוהו וי"ו ואחד מאנשי שכתיבה קראהו רי"ש, פסול ותלא. ואין כותבין שם שאים או שאשה בשני שיטין:

דיני מאכלות אסורות

קמט שפחות שקנויות לנו בשוליהן בשבת אסורין ומייבים בשביתה:

קנ חטין שיש בהן מקלתה שאכלום עכברים מותרים בפסח:

קנא תערובת חמץ במשהו ונע"ל ודבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל היינו דוקא בנתערב במינו, וערוי בכלי ראשון, וכמה דיני שעגלה, ודיני איסור ויתר ויין נסך, וסמבדך ברכה המזון לריך לברך על מיס אחרונים, ודין נטילת ידיים, והנוטל ידיו מן הכותי, ומותר להטביל כלים ע"י כותי, ושלוקחין קדירות מן הקדר וכן סכינים מן הסוחן ולא חיישין שמא אינם חדשות, וברכה דינים מדיני איסור ויתר:

קנב נטוש אדתחו, פר"ח נטוש של חרס ושלא שאם מייבש ולא יצא מתוכו, ומה שמתיר ר"מ שמבטל בשבת לבו ביום שלא שעלים מוקלים וא"כ שוי ליה דבר שיש לו מתירין, ואמאי לא גזרינן בעלים שמא יעלה ויתלוש כמו שגזרינן בפירות. כותי שאפה פת לעלמו בשבת, ודין בשולי כותים בבילים ודגים, ושמבטל בשבת שלכם כרבי יהודא, ודין דורן שהוא ליבראל ביום טוב:

קנג מותר ליתן מלח בפסח בעיסה:

קנד דין פת של כותים:

קנה ישראל שסניח ביתו ושיו ב' חביות של יין ונכנס בו בעל הבית כותי לתקן בדקי הבית שיין מותר. ודין כותי שנסך בחמתו:

קנו כרם רבעי נוסג במוצא לארץ ולא שאר אילנות ואם פודין אותו במתובר. וגפן יחידי שוי ליה כשאר אילנות, ירושלמי הלכתא רופפת:

קנז דבר שמכנים לקיום לריך מלוי וערוי, וספק דבריהם לשקל, ורמיה מפרק האשה שעשתה לרביה:

קנח גת של כותים של עץ במה מכשיר:

קנט קנקנים של עץ שאינם מזופפים, וערוי אם הוא בכלי ראשון:

קס שור הבא נגד פניו של חמור מותר באכילה:

קסא עבה שלא טריפה מתחת ידו שוי פושע ולאו כמו שימנו לומר שונג שייתי, ולריך לקבל עליו דברי חבורות בפני הלשה, ורמיה מבכורות:

קסב ריאה שהיתה נסרכת מן הכבד לריאה כי נקב היה בטרפה והיתה קלה מן הכבד נכנס לשם, טריפה:

קסג כותי שהיה מוזג מקיתון תוך הכוס ונשאר יין בקיתון. אח"כ הוליאו יין מן הכוס תוך הקיתון שיין שבחבית מותר דהוי נטוק בר נטוק:

קסד לדעת האומר דבבד הני בתחילה ומליתה למה לא הזכיר בי דוגי בבבד כמו בבשר:

קסה המנקר הבשר לריך שיהיה לו הרטוט קשה לקח הסכין בכל עת מפני החלבים, לו יהיו לו שני הכיסים:

קב בעל המכר את אשתו בכל יום עד שגריכם לברוח מביתו לא יפה עושה, ואם יש לו עדים שמקללת אותו חנם דין עמו. אבל אינו נאמן שהיא מקללת אותו דלא כל כמינים לאחזוקי בפרילות, ומ"מ אין ב"ד יכולין להכניעו שלא לסכותה עוד אלא גוערין בו ומודיעין אותו שחייב לפוליאה וליתן לה כתובתה. ויכולה לומר לא אדור עם חמותי שמרגלת קטטה:

קג וכשהיא בורחת לבית אביה מפני חמותה חייב ליתן לה מזונותיה:

קד המשרה אשתו ע"י שליח ואוכלת עמו מלילי שבת, זהו דוקא ביולא ממקומו אבל בכדי או לגערה לא:

קה האב שהעמיד בנו לאומנות אצל שמעון וחזר בו הבן באמרו שאין זכות לאביו עליו, אם סמוך על שולחן אביו מעשה ידיו ושכירותו של האב, ורואים מפרק הפועלים, ואם אינו רוצה עוד לאכול משל אביו חוזר בו מכאן ואילך. והמלאכה שעשה משתמא ניחא ליה כיון דידע ושתק עד שאירגא, ואם אינו סמוך על שלחן אביו אין במעשה האב כלום:

קו ראובן יש לו בת בעולת בעל ורצה ליתן לה כל אשר לו על מנת שלא יהיה לבעל רשות בהן לא בגוף ולא בפירות כילד יעשה. והשיב דאינו יכול ליתן לה נכסים שלא בהו לעולם עדין, אמנם מה שקנה כבר יכתוב שלא יהא לבעל בהן רשות ולא בפירותיהן אלא מה שנותנים לתוך פיה כו', ושטרי חובות צריך לכתוב אחיו וכל שעבודייהו, ודוקא שזמן השטר כלה קודם שמתנה אבל אם כלה אחר זמן שמתנה ספק אם הוי כדבר שלא בא לעולם:

קז אשה שנכנסה על כתובתה ולא תבעה כתובתה בפירוש לא אבדה מזונותיה:

קח מלבושים, יש גאונים אומרים שאם בכלל מזונות, ויש אומרים שאינם בכלל, וא"כ יד בעל השטר על התחתונה ואין מוציאין מלבושים אלא א"כ פירש:

קט שמעון שודה במקלת לשני בני אדם ונשבע לאם, אין אלו השנים יכולין לפוסלו לעדות או אפילו אחד מהם עם עד אחד, ואם העידו עליו קודם שנשבע יכולין לפסול אותו, ודין אם אמר ראובן לשמעון נגבת לי או גזלתי או שלויתי לי בדבית בפני עדים אין משביעין אותו, כיון דלפי דברי התובע חשוד הוא:

קי אחד מן העדים נטוי לדודתה של אשת הלוה או המלוה, כשר. ועד אחד פסול אתוה בשטר גם עד השני כמאן דליתא ואינו זוקקו אפילו לשבועה אבל משביעין אותו היסת:

קיא קרובים מצד האם פסולים מן התורה ושליחי בראשון כשר, והיכא אמרינן תרי בעל כאשתו, והפסולין מצד עבירה, וקלת מקומות מן התלמוד הוזכרו בהם דיני עדות:

קיב פירוש הלכה בפרק דיני ממונות בספר הרי"ף ז"ל, ופירוש הירושלמי ודין שלא יהו הדיינים קרובים לעדים ולא העדים זה לזה. והכשיר עדי קיום הקרובים לוה ולמלוה, וכן דיני קיום ועדי קיום, והספרים שיש בין מעידין זה את זה או מעידין זה על זה:

קיג שצריך שלשה בקבלת עדות ושלא יהיו קרובים:

קיד מקבלי עדות אין צריכים לפרשם העדים אם ידעו אבל ראוי לפרשם אותם:

קטו אם שמין לגרושה מה שעליה, והילך בין בגדי שבת ורגל לחול:

קטז עד אחד בהכחשה בעל, דבר שלא בפניו אינו כלום:

קיז ראובן אומר לשמעון הילך מנה שאני חייב לך ושמעון אומר איך חייב לי כלום בודאי. השובה

למסר"ל שם טוב ותשובת הר"ם מלוטנבור"ג שהוא פטור דודאי מחל. ודקדק מדבריו אם אמר אתה אומר שלויתי לך הן לי רשאי:

קיח אפוטרופס המעקה את הדרך מסלקין ליה ומשביעין ליה אפילו מנהו אבי יתומים, ומקבלין עדות שלא בפניו, ואם יודע בודאי שקבל הון רב ואמר שלא נשאר פלוס אינו נאמן אפילו בשבועה, והאפוטרופס אינו יכול לומר שהשתים עשרה בידו ממונם בשביל מזונות, או ב"ח. היתום אינו יכול לשעבד נכסיו שביד האפוטרופס כל זמן שלוס האב שימשך האפוטרופסות אלא א"כ ברשות האפוטרופס. מת אחד מן היתומים בעלם האפוטרופסות ויכולין לסלקו:

סדר נשים

קיט עבד ושפחה ואשה וקרוב נאמנים להחמיר נגד אשה כמו להקל כגון שבאו בבת אחת או שבאו קודם שהתירוה ליבמה אבל לא לאחר שהתירוה ליבמה, וכן עד מפי עד או בנים מפי בנים אינם נאמנים להכחיש סעד הראשון שמתיר אלא שיש להתיר בדבר:

קכ אב קבל קדושי בתו ויצא קול שכבר קבל בת קידושין מאחר ואחרו מהאומר ולא ידע מאין יצא הקול אך שמע זאת. והשיב אין לחוש לקול זה אפילו קודם אירוסין כל שכן אחר אירוסין:

קכא אשה קטנית לא תנשא לגיטי, ועשה הרמב"ם דכתב אם נתקדשה יכנוס:

קכב גט הנכתב כתב שאינו אשורית אלא מעשי"ט כשר:

קכג יבם הרוצה ביבמה והיא אינה רוצה בו מ"מ תוכל לומר מאן יבמי, כיון דסוף סוף הייאו לו עלה ונתרצה יכולה לומר מאן יבמי, והוא אומר לא חפצתי לקחתה:

קכד נשים הטובעות ידיהם לגוי אינו חוזר, וכן הנשים העוסקות במלאכת הצביעה:

קכה המקדש לו המגרש בפסולי עדות דרבנן אי חוששין לחומרא, מחלוקת רב אחאי והרי"ף והוא הכריע להחמיר כדברי רב אחאי גאון, ושלא נאמר בכל מקום אפקיעו רבנן קידושין מיניה אלא במקום שהזכיר התלמוד:

קכו ראובן קדש אשה ונתן לה כלי ואמר הרי את מקודשת לי בטבעת זו ושייאה כוונו לשם קידושין מהו. והשיב אם היתה פנויה מכוסות שלא ראתה הכלי והכרה שהיא טבעת אין כאן קידושין, אבל אם ראתה הכלי מקודשת, ומ"מ טוב לקדשה פעם אחרת שאם תקבל קידושין מאחר שלא יהיה כאן ספק, וכלל שלא לקדש בטבעת שיש בו אבן:

קכז אשה ידה חלתה ובעלה רופא אין רשאי למשש הדפק, ואין כל השבועין שוין ואין מדמין שבועה לשבועה:

קכח נטבע במים שאין לה סוף אם נשאת לא תצא. וכרי המסל"ת הראשו מת על שפת הים לחקור שלא הסה זמן רב בין הטביעה ומה הראשו על שפת הים, ומחלוקת הוא בין הגאונים אם עד אחד נאמן במקום הכנה כגון מלחמה או מים, ודין ברי אחד אומר מת ושנים אומרים לא מת:

קכט נתן גט על מנת שלא תינשא לפלוני הגט כשר:

קל נתן כסף לאשה ואומר הריני מוחן לך זה לקידושין, אין כאן קידושין אלא שריכה גט מספק:

קלא יצחק היה משתדל לקדש בנות שמואל לבניו ושמואל לא היה מפויים, ונתן יצחק טבעות

ומגעלים

נסנס אין מנכס לו, ואם מוצא לשטר מכיר ח"ע וממצא לו ספחת:

עא סכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאם חלא לפוטרופס בין בקיימין בין בלא קיימין במתנת בריא ובמתנת ש"מ, ואפילו לפוטרופס לא סויא בקיימין דאין שטר לאחר מיתה אלא כמיפה את כחה. והיינו מפסדת כתובתה:

עב גרושה גמורה אין סבעל חייב לזונה אע"פ שלא פרע לה כתובתה:

עג ראובן נתן כל מה שיש לו לבנו ושתי בנותיו ושתנה אם ישיאו אחת הבנות שיעלו נדוניותיהם ולא יהיה לבם חלק במתנה זו ומתה בת אחת ואחרת נשאת וסבן תובע כל הנכסים מן האב, כל אחד מבניו זכה בשלש נכסיו וכשמת אחד מהם אב קודם לכל יולאי יריכו והנשואה תטול נדונייתה כל זמן שלא יעבור הסך יותר מהשלש הנכסים:

עד שטר שעולה בערכאות. ר"ל אפילו חתום הד ואפילו ממנה שערכי נער קטן אחתיו כשר:

עה שטר שעולה בערכאות שהרחיקו אחיותן מן הכתב פסול:

עו כתיבת ידו היינו נאמן לומר פרעתי וגם יכול למוכרו:

עז אחיות ידו על כתב של נכרים כשר אע"ג דלא ידע לקרות:

עח סופרי ערכאות שמרחיקים אחיותם מן הכתב ואם הלוה סופר ואמר שהיינו כתב יד הסופר אם הסופר כותי נאמן:

עט ראובן נתן קרקע לחנוך בנו במתנה ולאח אמו לא אתמה לו, אח"כ מכר ראובן שאר קרקעותיו ואתמה לנוקחין. מת ראובן ותובעת לאה כתובה מקרקע שביד חנוך בנה. הדין עם חנוך דהניח לה מקום וסיא גרמה שאחדיף כיון שאתמה לה, ואפילו מכר אותה לכותים אלמים ולא אתמה לה אבדה כתובה. וכלול בו סיכה דאמר הרי שלך לפניך:

פ אין מגבין נאשה כתובתה סיכה שהמעו בו שמה קול הברה בעלמא אלא דוקא בעדים או עד אחד המעיד אותה להגשה:

פא ב"ד שמכרו לכתובה או למזונות אין ב"ח חוזר וגובה מהן אפילו ב"ח מוקדם דאין שייך כאן מדר' נתן דכיון דנפרעה נפרעה:

פב בעניין הנ"ל:

פג לוחה ש"מ שכתוב בו קיימין ואם אמרו היורשים פרעתו נאמנים, כי שטר הלוחה אינו שטר אלא זכרון דברים בעלמא, אבל הולאה בחוב שהוא חייב הוי כשטר, ואב הבעדים כתבו כל מקבלי מתנה בשטר אחד ובבא אחד מהן לטעון שטר לו בפני עצמו על חלקו, אם רוצים העדים לעשות הרבות בידם אבל אין כופין אותם:

פד שמעון יש לו משכון מראובן ואמר הילך עשרה דינר שאני חייב לך ותן לי המשכון, ושמעון אומר אתה חייב לי עשרים, ויש כאן עד אחד שיודע שבא לו בתורת משכון אבל אינו יודע כמה חייב. אם הוציא שמעון המשכון בב"ד ערב בא הספרם ביניהם הדין עם ראובן דאילו היו כאן שני עדים לא היה לו מיגו דהוויה ראה וא"כ עליו לסבור ראיה שחייב לו יותר מעשרה, וראיה מפרק המקבל. וכל מקום שהיו מחייבים ממון אחד מחייבו שבועה ומתוך שאי"ל שהרי מודה לעד משלם, ר"ל מחזיר המשכון, אבל אם נפל המחלוקת קודם שהוציא המשכון בב"ד נאמן שמעון במיגו דהמחזרתי ונשבע שבועת המשנה הדין נשבע ונוטל:

פה ראובן לוה משמעון על משכון או על שטר ופרעו קלת בשנים ובאלה פעמים ושמעון אומר אינני זוכר הפרעונות אלא אחרון. הדין עם ראובן שאין לשמעון בנוף המשכון כלום אלא שיעבוד בעלמא ומספיקא אל יעכבנו, וכן צריך להחזיר לו השטר:

פו זכין לקטן אפילו מוטל בעריסה:

פז ראובן שם לבנו חנוך ליתן מנה לשמעון קטן בן שלש שנים, ומת חנוך כשהיה שמעון בן שש שנים, הגדיל שמעון ותבע יתמי חנוך, נאמנים יתמי לומר שמא פרע אביהם, דדברי ש"מ אינם כתובים לענין שלא יהא נאמן לומר פרעתי, ואפילו לא היה בן שש אלא מוטל בעריסה שמא נתנו לאפוטרופא שלו:

פח אין ב"ד חייבים לכוף להביב שעבוד דהוי מ"ע שמתן שכרה בגדה. אבל אם רצו רופין:

פט הנגזל הבבע ומוטל ואפילו אשתו ובנו ואין צריך ראיה:

צ כל מקום שהיו מחייבים אותו ממון ע"א מחייבו שבועה ואם אינו יכול ליתבע כגון שמודה לעד אלא שטוען שיש לו בידו כנגדו משלם לדעת הרמב"ם, ואין חילוק בין אם הייב הבד אחר שהודה בין קודם שהודה. אבל שטר שהיה בו ע"א והלוה אומר פרעתי לא אמרינן מתוך שאי"ל דאילו היו כאן שנים לא היה חייב מעצם עדותן אלא שטרך בידי מאי בעי. והר"ם חולק, והאריך:

צא קיום שלא נכתב במותב תלתא הוינא אלא בפניו נתקיים כדאזי די בכך, והשלחן דיינים צריכים לשיות ביחד בשעת הקיום אבל יכולין לחתום זה שלא בפני זה, ודייני הקיום אין נאמנים לומר לא היינו ביחד כשהעידו העדים דמ"כ היה עולה ואעולה לא אתמי, ואף אם היה הקיום בטל השטר אינו בטל ויתקיים פעם אחרת, והרחיק האשרתא מן העדים אין פסול אלא האשרתא לא השטר:

צב מתי אמרינן דיש חזקה בהיזק ראיה ומתי אין מחזיקין:

צג אין לאב חזקה בנכסי הבן, ס"ס אם בנכסי הבן, אבל אח בנכסי האח חלוי בראות עיני הדיינים:

צד אם כתב פעמים שריר וקיים בשטר אחד אם כשר הוא, ושים לשיים השטר בחלי השיטה ולחתום באותו שיטה, ומעשה שכתב בשטר מנה והיה לו לכתוב מאתים ומת בלי אחד, וכורה למחוק מנה ולכתוב מאתים ולכתוב בין הבדה לבדה הקיום ז"ל, אגחנא הבדה חתמנו על שטרא דנא דכתוב אמחקא כו':

צה שטר שיש בו מחקים ולא נתקיימו לא פסלינן כל השטר אלא הממחקים:

צו פירוש הירושלמי דפרק הניזקין ראובן גזל שדה משמעון ומכרה ללוי כו':

צז הוליא כתב ידו בנאמנות שהוא חייב לו ואין כתב ידו יולא ממקום אחד והלא טוען פרעתי נאמן, דמודה בשטר שכתבו לריך לקיימו, והאומר אל הפרעתי אלא בעדים אינו נאמן לומר פרעתיך במיגו דאי בעי אמר שרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים, אלא אם כן אלא היה עדים בתגאי זה אלא על פיו שהודה שהתנה כן ואמר שמכל מקום פרעו בלא עדים אז היה נאמן:

צח מותבין פרוזבול אפילו בשאר השביעית, ודלא כבעל הטעור:

צט אין שנשתנה אין בכה האשה ליקח נדונייה אלא ב"ד יורדין לנכסיו חנין ומשרגסין את אשתו:

ק שטר שנמצא בו גרר ביני שיטי או מאחוריו לא חייבין שמא שובר היה כתוב שם, ובשל השטר תיקרי מוחזק ולאיה משבועת הדיינין. אך יש לאיים עליו:

קא מי שנופל כנף מעילו של חבירו ולוקח קנין אין בקיימין כלום, דכיון דמעלמו הפסיד לא הוי כלום דמקנה לו דקנה:

מ׳ לאובן מת ואלמנותו תובעת כתובתה ובתו קטנה תובעת מזונות, הדין עם האלמנה דאין מוציאין למזון הבנות מנכסים משועבדים:

מא׳ לאובן ב״מ נתן מטלטלים במתנת בריא בשבת לשמעון ומת בו ביום ואלמנה תובעת כתובה מהם כי שיעבד לה מטלטלים אגב קרקע, ושמעון אומר אין אדם מ״ד שלב״ל ובאותו פעם שכתב לה כתובה לא היו לו מטלטלים, הדין עם האשה:

מב׳ לאובן היו לו שלשה בנים והשיאן ונתן לכל אחד קרקע ומת אחד מהן ואלמנותו תובעת כתובתה ומונעת השלשים מנכסי הבית הם של בעלה. אם לאותה ושטרות יוצאות על שמו של המת אע״פ שנתן ונשאר בתוך הבית גובה כתובה מהן דאימר מקרקעו קמן אבל שאר נכסין הם בחזקת האב:

מג׳ אין שייך גוד או אגוד בשטרי חובות דהא המעות דאויים לחלק, וכלל בו פירוש גוד או אגוד:

מד׳ דין אם אלמנה יכולה לקנות קרקע יתומים לעצמה למזונותיה, וכן אליה שאלחו בעלים למכור קרקע:

מה׳ הנותן מתנה לבתו ע״מ שלא יירשם הבעל או אמר לה ואחריך ליורשיי וקנו ממנו:

מו׳ עשור נכסיה שמוטלת הבת איננה גובה עד שעת הגיטין:

מז׳ זה אומר דון כאן וזה אומר גלך למקום פלוני הדין עם מי ומי פורע הוצאות הדרך. והשיב דהמלוה כופה לגוה, ומיהו אם היה ב״ד יפה המוך לעירה בתוך ג׳ פרסאות או שלא היה בעירה יודע לדון שומעין אף לגוה. וכן אם ילך מלוה בלאו הכי למקום ב״ד יפה יכול הלוה לומר דון עם כיון דבלא״ה אתה הולך עם. ואם אמר הלוה אני אפרע כל הוצאת הדרך יוכל מלוה לומר איני יכול לטרוח:

מח׳ באיזה אופן תשבע אשה על כתובתה שלא תפסיד מזונותיה, ומוכח שבועת אלמנה:

מט׳ אפוטרופס שמכר קרקעות היתומים אין האשה גובה למזונות ממעות המכירה לא מן היתומים ולא מן הלקוחות:

נ׳ שטר חוב שתפסה האלמנה למזונותיה אין מוציאין מידה:

נא׳ מקום שנהגו למכור למזונות בלא הכרזה וכתבו ב״ד לה שהגבו לה כדין וכשורה אם יש לקיים המנהג או אם נאמנים הב״ד שהגבו בלא הכרזה כיון שכתבו כדין וכשורה א״כ ה״ל חוזרים ומגידים. והשיב דהמנהג מנהג יפה ונתן הטעם. ואם היה המנהג טעות היו נאמנים לומר שמכרו בלא הכרזה אע״פ שכתבו כדין וכשורה כיון דלא ידעו שחייבים להכריז:

נב׳ אם לא מפני המנהג לא מגבין שטר חוב של בעל לאשה:

נג׳ שטר מקויים ואין מכירים לא עדים ולא דיינים ואמר הלה פרוע הוא חולה במחלוקת מודה בשטר שכתבו אם צריך לקיימו, והכריע צריך לקיימו:

נד׳ במקום שנהגו להגבות לאלמנה קרקע בכתובה בשומא בלא הכרזה עושין בדבר משנה הם:

נה׳ לאובן שלא מנה ע״י יהודה לפרוע לשמעון ולא הזכיר לו ליקח השטר ופרעו ולא לקח השטר, יהודה פטור:

נו׳ לאובן ואשתו לוו משמעון בשטר ומת לאובן והגבו לאשה כתובה ולא הספיקו הנכסים חזרה ונשאה האשה ללוי מהו שיחזור שמעון על לוי מפני שהזיק שעבודו או מפני שחייב הבעל לפרוע כדברי הרי״ף, והשיב דאם כתב לב״ח מטלטלי אגב קרקע גובה מהנכסים שהכניסה אבל משום מזיק ליכא דהמקבל ואוכל אינו מזיק אלא המוכר או הנותן:

נז׳ אלמנה נתפתה עם היתומים שיתנו פרנסתה בכל שאם כך מעות ולא תגבה כתובתה כל זמן שיקיימו האחאי, ועכשיו יצא ב״ח על נכסי בעלה מאחר מן הכתובה אינה יכולה לעכב שתשלומים:

נח׳ כילד מכריזין קרקע שמו ביה דין:

נט׳ קטל הסכימו שכל מי שלא יביא זכיותיו תוך זמן שיאבד זכותו ובא אחד ואמר שלא היה בעיר או היו זכיותיו מופקדים ביד אחרים והביא זכיותיו אחר הזמן, לא אבד את זכותו אא״כ הקטל תקנו בפירוש בין שמע בין לא שמע בין יורש בין אחר:

ס׳ קטל עשו את לאובן שליח לגבות מהם ולפרוע לשמעון, והשמעון הסגיר לאובן מן המעות והקטל חבבו אותו המתנה מן לאובן. הדין עם לאובן:

סא׳ בעל חוב מאחר שקדם וגבה מה שנגבה גבה, ואם המוקדם תפסה אח״כ ממנו מוחזר ומוציא אותה מידו ע״פ ב״ד, ויש קדימה במטלטלין היכא שעדיין הם ביד הלוה. ומה שאמרו ז״ל אין קדימה במטלטלין היינו לטרוף מן הלקוחות או לענין ב״ח מאוחר:

סב׳ לאובן לוה יתן מנכסי כך וכך לפלוני ויתן לשמעון ת״ר דינר והשאר לפלוני, ויש לו קרקעות והע״ח. והובע שמעון שיתן לו מעות והאפוטרופסים רוצים ליתן לו מן הקרקעות. הדין עם שמעון כי יכול לומר שימכרו מנכסיו ויתנו לו ת״ר דינר:

סג׳ אם הבעל יורש את אשתו בחובות שהיו חייבים לה אחרים ולא זכה בהן הבעל מעולם ואם הבעל היה חייב לה או אם היה לה קרקע למשכון. והשיב דמה שירשה הדיין יעשה. ומיהו מסתבר דוקא במלוה שנפלו לה בירושה או במלוה שהיתה לה עד שלא נשאת או שלא היו ידועים לבעל הא לאו הכי זכה בהן הבעל, ובמלוה שהלויתה לו זכה בחייו אפילו הלך ח״ע מהם, ואם יש לה קרקע למשכון אם הוא באחרת דלא מסלקי זכה בהם, ואם משכון אחרת דלא מסלקי כי אתם משכנתא אתא ובאחרת דמסלקי י״ל שיכולים לסלק בכל עת:

סד׳ לאובן חלה בבית חנוך בנו, ולאה אשת לאובן הפקידה מטלטלין ביד חנוך, ומת לאובן ולאה תובעת המטלטלין ואומרת שהמטלטלים הם שלה, וחנוך אמר אתפסה בשביל הוצאה שהוצאתי לצורך אבי, הדין עמה דקבל מן האשה יחזיר לאשה, ועוד מה שקנתה אשה לא קנה בעלה אלא לפירות ואינה חייבת בקבורתו:

סה׳ הלוה יכולין לתקן סופר מתא ומה שכותב בפנקסו יהיה נאמן כמאה עדים:

סו׳ לאה אלמנת בנימין נשתטה ויורשים תובעים כתובתה מיורשי בנימין, הדין עם יורשי בנימין:

סז׳ לאובן כתב בשטר נתתי לשמעון בקיין גמור להיות משתמש ודר בעליית ביתי באחריות, יכול לאובן לחזור בו דהוי כמו שאמר ידור פלוני בבית זה דלא אמר כלום, אבל אם כתבו אח״כ וקיימו ממנו י״ל דעל גוף הקרקע קנו ממנו, והילק עוד אם נכתב שתי פעמים קיין בשטר:

סח׳ הדר גבייתה חוב ושלריך ליתן מעות אם יש לו:

סט׳ גר שמת ובזבז ישראל את נכסיו, אם אשתו גובה כתובה מהם. והשיב דאם הניחו הקרקע גובה כתובה ממנו, וכן אם כתב מטלטלין אגב קרקע הין הפקר מפקיע שעבוד האשה, ואם לא כתב אגב קרקע והיו המטלטלין ביד הזוכים קודם מיתתן זה פירש למיתה וזה לחיים ואינה משועבדים לכתובה, אמנם אם בזבז נכסיו לאחר מיתתו אלה עליהם שעבוד כתובה מיד בשעת מיתה:

ע׳ לאובן שכר לורף או דוקה והזר בו בעה״ב נתן לו שכרו משלם ופוחתין לו קצת לפי שיושב בטל והכל לפי טורח המלאכה ושכרה. ואם הוא חזק ומלטער בביטול והיא

ומתן אין במתנתו כלום בקרקעות, אבל אם אינו דוקא
במתנה קיימת. אמנם במתנות שמותנים בעת הנשואים אלו
במנהג, ואם המנהג שבעל אוכל פירות אפילו מן המתנות
איננה יכולה לתבוע הפירות, ואם המנהג שהפירות שלה
אע"פ שטוען שהוליא במאכלה ומלבושים יותר מדמי הפירות
הניח משותיו על קרן הלבי. אמנם מסים וחולאות הקרקע
חייבת לשלם:

טו עוד חובת האלמנה גדוייתה ומטלטלים שנתן לה
בעלה אגב קרקע מחמיה, כי אחר שבעלה לא היה
יודע בטיב מצא ומתן היה הכל ביד חמיה. וחמיה טוען
שהחזיר לו הכל או נגנב ממנו. אין טענת האשה טענת
ברית אלא שמא ונאמן חמיה לומר החזרתי לך בלא שבועה,
ואם טוען טענת גנב אלו בפלוגתא דרבוותא אי אמרינן
מינו לפטור משבועה:

טז ישראל היה לו חלר סמוך לחצירו של כותי וחלון
בכותל האמצעי לשכנים אויר בחצירו של ישראל ומכר
הכותי חצירו לישראל חבירו, יכול לסתום או לבנות כנגדו
וחזקתו אינו חזקה אם ידוע דקדמה חצירו שלו לפתיחת
חלון של ישראל, אך אם אין ידוע מי קדם הדין עם
בעל החלון:

יז כותל היה בו חלון שהיה מזיק לחבירו בהיזק ראיה
ונפל הכותל והיה חבירו מעכב עליו לחזור ולבנותו
כמו שהיה בתחלה כי אין חזקה להזיקים. אין טענתו
טענה, דאע"פ שנפל לא אמרינן אזדה לה חזקתו אלא יש
לו חזקה לעשות חלון, וחילק בין זה להחזיק בכשודי ליתן
על חומת חבירו שאם נפלה אזדה לה חזקתו:

יח מה שאמרו רז"ל אם אמר ידור פלוני בבית זה דלא
אמר כלום, אם אמר שיירתי אני לעצמי דירה פלונית,
מי אמרי' כיון דלגביה שייר אף לאותו פלוני מהני או
אמרינן פלגינן דיבורא. והשיב דלא אמר כלום:

יט הא דתנן מלא שטר חוב יהא מונח עד שיבא אליהו,
מתניתין איירי אפילו בשחייב מודה דחייבין
לקונייא ולפרעון:

כ שליח שהגיע לו הפסד מחמת השליחות אם חייב
השולח, וכן אותף שנתפס אם שותפו חייב לפדותו.
והשיב דאין השולח חייב בהשלומי נזק השליחות, וכן
השותף אינו חייב לפדותו כי לא נשתתפו אלא בריוח והפסד
ממון השיתוף לבד, וכלול בו דין נפל עליהם גיים:

כא פירוש הירושלמי האחים והשותפין שנפל אחד מהם
לאומות:

כב כותי הוליא כתיבת יד של ראובן, ומנהג השולך
שכתיבת יד בשטר והשופט הגבה ביתו של ראובן
לכותי ומכר הכותי הבית ליהודה, בא שמעון ולוי והוליאו
שטר בעדים על ראובן שמישכן להם הבית וזמן השטר
מאוחר מזמן הכתיבת יד מן הכותי. והשיב אמו ר"ל שעבודא
דאורייתא ומלוה על פה מוקדמת קודם לשטר מאוחר. עוד
מלוה בהתימה ידו אינו יכול לומר פרעתי גם אין חוששין
לזיוף דאחזוקי אנשי בשקרא לא מחזיקינן, ועוד כיון שקדם
זה וגנב קודם שבאו והוליאו השטר איך מוליא ממנו בספק,
גם כי בדינא דמלכותא אינו נאמן לומר פרעתי, אלא הדי
אי פרעיה לא הוי שביק גביה כתיבת ידו. וכלול בו דינא
דמלכותא, וקלא דיני שמיעה:

כג ראובן חייב לשמעון ואין לא לשלם כי אם שטרי
חובות של כותים, ואומר שאין משועבדים לבעל חוב
כי אין גופן ממון. אין טענתו טענה דכל הכסיו משועבדים
וכופין אותו למכור שטרי חובותיו ולפרוע, ורואים מפרק
החובל. ועוד כופין אותו לקיים מצות פריעה ורואים מפרק
הכותב:

כד טעם למה אשמכתא אינה קונה:

כה שטרות נתנו ביד שלים בתנאי שאם לא ישלם פלוני
עמין פלוני יותן השטר לפלוני ואין בשליחות מעכשיו.
אם יחזיר. ואם עשו תנאים בקנין והשליחו שטר חוב ושטר
תנאים ביד שלים אם יוטיל הקנין שבתנאים בחילו נעשה
במעכשיו. והשיב דכל שלא נתן השליחות במעכשיו הוי
אשמכתא אע"פ שיש מעכשיו בשע"ח הוחיל וליכא מעכשיו
בשליחות, וכל קנין אינו מועיל אלא כשמקנה מעכשיו:

כו אם יש במקומות יישבת בה"כ דינא דבר מלרא או לא.
והשיב דלא, דהוי כמו אפסיק ריכבא דדיקלא, אמנם
אם רוצה להרחיב מקומו יש בהם מצוה דינא דב"ת:

כז אין זמן לתביעת המלרן וכל זמן שיבא בן המילר
בומעין אותו אם לא היה בשעת מכירה שם:

כח שטר שנקרע קרע שאינו של ב"ד, אין לתוה שמא
היה קרע של ב"ד שתי וערב וזה תחך שביבותיו,
דשטר זה כשר היה ואל תפשלנו מספק:

כט כשמין נכסי יתומים שמין ואח"כ מכריזין ולא שמין
אחר כך:

ל אלמנה תובעת מזונות והאפוטרופס אומר שיש תחת
ידה מטלטלין חזון מסה, והיא אומרת שבעלה נתנה לה
במתנה. אם המטלטלין ידועים אינה נאמנת ואם אינם
ידועים נאמנת במינו דלבד"ם, ובשטר חוב אינה נאמנת
לעולם:

לא אם אין מטלטלין בחזון האשה מסה, יכולה למכור
קרקע שלו בב"ד מומחה, ואם יש שם מטלטלין אפילו
האפוטרופסים עצמם אינם יכולים למכור קרקע כל עוד
שיש שם מטלטלים:

לב אלמנה מזונה ומוכרת שלא בפני בית דין מומחה אלא
הדיוטות, ודוקא לשאר הדשים:

לג דין אלמנה שמוכרת למזונות שלריכין בקיאין בשומא
ואם מכרה יתר על השומא הריוח ליתומים ואינה
לריכה הכרזה. ואם טעתה בכל שהוא מכרה בטל, ויש
מחלוקת אם יכולה למכור יותר מכדי כתובתה או לא. והכריע
שיכולה למכור אפילו יותר:

לד אם האפוטרופס רוצה להעלות לה מזונות אינה
יכולה למכור כלום:

לה האפוטרופס מכר קרקע יתומים והאלמנה תובעת
הלוקח שישבע שאין הערמה בקנייתו כדי להבריח
ממנה מזונותיה, אין טענתה טענה ואין לאלמנה על
הלוקח לא שבועה ולא חרם כי אין משביעין בטענת שמא,
אמנם אם אין לה ממה לזון יכולה להחרים חרם שתה:

לו יעקב ואשתו מכרו כרם וכתוב בשטר המכירה איך
שקבלו מאתיים דוקט"ו בדמי הכרם, ומת יעקב
ואשתו תובעת כתובתה, ובני יעקב אומרים כי קבלה מאה
דוקט"ו מדמי הכרם והאשה משיבה אע"פ שכתוב בשטר
שקבלו ר' דוקט"ו אני לא קבלתי כלום. הדין עם האשה
דדרך לכתוב כן לשופרא דשטרי, ועוד אפילו קבלה אותה
שמא שלא היו אז בעלה נתנה לה:

לז אין אלמנה יכולה למחות מלמכור נכסי יתומים בשביל
מזונותיה:

לח אלמנה שאמרה בני יהיו אצלי והאפוטרופסים קרובים
שאינם רוצים לירש אומרים יהיו אצלנו, בנקבות
הדין עם האלמנה, ובזכרים הדין עם האפוטרופסים:

לט ראובן נתן כל נכסיו לאשתו וביתר כמה יפוי כח
דלמתנה גמורה נתכוון ולא לאפוטרופסות בלבד, אם
יש ממש בדבר, יש מרבותינו דאמרו אפילו אם פירש בהדיא
דלא נתכוין לאפוטרופסות אלא למתנה לא נשאה אלא
אפוטרופסית, וגדולים אחרים חולקים והוא הכריע דמתנה
גמורה היא:

ראובן

מפתחות

א אם עשרה תלמידים שכרו רב אחד בעשרה ליטרא
ושתו ביומם כל מי שימרוד ויפסוק מללמוד שיפרע
שכר כל השנה ואתן כל אחד משכון ביד שלים ונתוספו תוך
השנה עוד תלמידים עד שעלתה שכר הרב לי"ח ליטרא.
והשתלק אחד מן התלמידים ולא רצה לפרוע אלא לפי הערך
באמרו כי בלתו הכי יש לרב שכירות עשרה ליטרא ויותר
וא"כ לא הפסיד בחזרתו. הדין עם הרב שכיון שהחירו לו
להוסיף עוד תלמידים עכ"פ הוא מפסיד בחזרתו של זה
ואין למעט שכרו בכלום אפילו כפועל בטל כי ח"ח לימים
נהגים בביטולם ודמיים לאוכלוסא דמחותא :

ב קטן בן שמונה או תשע שנתנו לו קרקע
במתנה וחזר הקטן ונתן הקרקע לראובן ובאו קרובי
הנער לבטל המתנה ולסוליאו מידו. אין במתנת הקטן כלום
בקרקעות, ואפילו לא חזר בו הקטן המתנה בטילה ולא
יאכל עוד הפירות מן הקרקע, אבל הפירות שאכל כבר אין
להוציא מידו אפילו היה חוזר בו הקטן, אע"ג דסבר הקטן
שמתנתו מתנה ה"ל מחילה בטעות. מ"מ הפירות שאכל
אין צריך לשלם :

ג אפוטרופס שמינהו ב"ד ונפחתו הנכסים, והאפוטרופס
הביב כי לפעמים הוא המעות שבותים לעובת
היתומים עד שלא הספיק הריוח כפי הולאות היתומים,
ואומר שהיתומים חייבים עוד לו אלף דינרים שהלוה אותם
לצורכם על נכסיהם, ונאמן האפוטרופס בשבועה על זה
כי אפוטרופס בחזקת הברות כל זמן שלא הביאו ראיה
שפשע. ומה שהניח הנכסים שבותים יפה עשה :

ד שני אפוטרופסים קנו קרקע ושטר הקנייה בשם
שניהם והאחד חייב עצמו למוכר בכל הסך וא"כ
פרעו לבדו והמוכר מודה לו וכתב לו שהקבלתי ממנו לבדו
כו' ושני האפוטרופסים מודים שהקרקע קנו לצורך היתומים
אלא שהאחד אומר לחבירו תן לי חלקך והשני אומר משתמא
הגיע לידך ממעות היתומים כדי פרעון כל הקרקע, ושאל
אם שייך בזה פורע חובו של חבירו. והביב דאין בזה
משום פורע חובו של חבירו אלא חוב היתומים. ומ"מ אם
אמר זה אין עלי לשלם כלום אלא לך והספרע מנכסי יתומים
הדין עמו ונאמן לומר מעולם לא נתחייבתי בשבילי אלא
בשביל היתומים במיגו דאי בעי אמר פרעתי :

ה ראובן מת והניח בן קטן ואלמנה, וב"ד השביעו
האלמנה והחזיקוה בנכסי הבעל והיה בהם קרקע אחת
אח"כ נשאת האלמנה והכניסה הנכסים לבעלה השני ומתה
בחייו והגדיל הבן וערער על הנכסים ואמר המעשה הב"ד
לאו כלום הוא כי לא הועמידו לקטן אפוטרופס, ועוד
הוא חובב שיתנו לו מוסח המעשה ב"ד. אין טענתו טענה
דאין לך אפוטרופס יפה מב"ד שהרי הן מוטעים ליתמי כל
מה דמלי טעין אבוהון. ואמנם יפה טען שירחו לו מעשה
ב"ד, דלא יש עדות לבן ראובן שהקרקע היתה של אבותיו
לא יועיל חזקת המחזיקים בנכסי קטן אלא לצורך לפרוע
יציאות הבנין הדין הנכנס לתוך חורבתו של חבירו שלא
ברשות, ואם אין עדים לבן ראובן נאמנים המחזיקים הב"ד
הגביהו לאמת במיגו דאי בעו אמרו לא ידענו שהיה של
אביך מעולם :

ו ש"מ שחלק נכסיו על פיו וכתב בשטר הלואה שאף אם
יחזור בו לא יועיל אם לא שיחזור בפני שני עדים
כשרים, וכתב עוד שאף אם יתרפא מחולי זה יהיה הכל
קיים אם לא יחזור בפני עדים וכתבו וקיימו ממנו על כל
דלעיל ליפות כחו והכל לפי ראות עיניו, ולא רצה עדיין
הש"מ שיחתמו, אח"כ חזר במקצת ואמר שיחזיקו העדים
שטר הלואה עד שירצה אם יחזור עוד ממקצת דברים,
אח"כ נתרפא הש"מ והלך בשוק, ובזמן שאלו אחד מן העדים
מה עשית מן הלואה והשיב כבר הוחזרה לי. ועכשיו הלה
עוד ומת, ושתה השטר יולא מתחת יד אחד מן הבנים
ורוצה שיתחמוהו העדים. ועד אחד אומר לחתום והשני
אומר שכבר נתבטלה הלואה והוחזרה. הדין עם העד שאינו
רוצה לחתום מאחר שנתרפא לגמרי והוא לא טוה אלא
להסיר הספק והשם מניחק מחולי אל חולי :

ז הכ"מ שאמר ינתנו כל שטרותי לפלוני ולא אמר לאיזה
ושעבודייהו אינו מועיל שמא לא נתכוון זה אלא לגוף
השטר לגור על פי לשוניתו, ודברי הכ"מ כמסורים דמי אכל
לא לחוכיח על דבריו :

ח מת שחל"ל חיוק בן יום אחד טוהל ומנחיל אם ר"ל
בן שלשים ואחד כדי שילא מספק נפל או ר"ל יום
אחד ממש. והשיב דיום אחד דוקא קאמר כדאיתא פרק
יולא דופן וחלק על הרמב"ם. ומביא ראיות דהיוק דלא כלו
חדשיו אינו טוהל ומנחיל :

ט ערב של יתומים קטנים מהו לפרוע מן הערב דסוי
כמו אין נכסים ללוה דנפרעים מן הערב. והשיב
דאין נפרעין מן ערב גרידא אבל בערב קבלן נפרעין לאלתר :

י ראובן נשא אשה וכתב לה שטר שאם תמות בלי זרע
קיימא שיחזרו הנכסים ליורשיה כפי המנהג, והיה
מתה האשה והניחה בן ומת תוך שלשים יום ויורשי האשה
אומרים שכוא נפל ולא כלו חדשיו. הדין עם ראובן שבטל
דכל שלא שרה שלשים יום הוי ספק נפל ועל יורשי האשה
להביא ראיה, אמנם אם היה התנאי אם יאחר ממנה ולד
של קיימא לא יחזיר כלום על שבטל להביא ראיה :

יא ראובן מכר שדה לשמעון והתנה בשעת הקנייה בפני
העדים כי השטר מכירה יהיה מונח ביד שלים עד
יעברו הרבע שנים ואם לא יתן ראובן לשמעון מנה שיתן
השלים השטר מכירה לשמעון ולא יזכה שמעון בשדה זו
עד לאחר הרבע שנים ותוך הרבע שנים עמד ראובן
וביטל המכירה ונתן השדה ללוי ולסוף הרבע שנים לא
נתן ראובן המנה לשמעון ונתן השלים השטר לשמעון, מי היה
ממש במתנת לוי או לא, מי הוי כמשוך פרק ז' ולא הקנה
עד לאחר שלשים יום, א"ר כשהגיע השטר ליד שמעון
זכה בו למפרע. והשיב דכל הקיים כמעכשיו דמי וחכם
שמעון בקרקע כשנתן השלים השטר בידו אחר הזמן ומתנת
לוי בטלה ולא דמי להאומר משוך פרק ז' ט' :

יב ראובן מישכן קרקע לשמעון ע"מ שלא יכול לפדותו
כל ימיו של שמעון ויש לו שטר משמעון שלא יוכל
לטעון לא הוא ולא יורשיו שחזר ולקחהו ממנו ומת שמעון
והחזיק לוי בנו באותה קרקע שני חזקה, היוכל לטעון שחזר
ולקחה ממנו, או היוכל לומר אחר שלא פרע כמו שהתנה
אביו בטל זכותו. והשיב דאחר שבא לידו בתורת משכון
אינו יכול לטעון לקחתיה אח"כ, ורואים משמעתא דאומן
בחז"ה. גם בשביל שהנאי שלא קיים לא בטל זכותו דהוי
אסמכתא, ורואים מפרק הרביעי משכן לו ביום כו' :

יג ראובן מת והניח אלמנה ובתולה ומת הבעל ומתה
היא, בן ראובן תובע הנכסים ואומר כי אמו לא
נשבעה על כתובתה, ובני הבעל השני אומרים שנשבעה
וזכה אביהם בכל הנכסים. והשיב דאם הקרקע ידועה שהיתה
של ראובן והיה בנו קטן בשעת פטירתו הדין עמו. דשני
לא נשבעה על כתובתה ואין אדם מוריש שבועה לבניו,
ועוד כיון דלא היו לה אפילו שלשה הדיוטות ששמו אותה
קרקע לא עשתה ולא כלום :

יד ראובן בן יעקב נתן ביתו ושדה לאשתו במתנה בשעת
נשואין וראובן ואשתו היו שמוכים על שלחן יעקב
ויעקב ירד לקרקעות הא"ל כי לא היה ראובן יודע בהיב
משה ומתן ומת ראובן ואשתו תובעת הקרקעות והפירות
מתמיה. והשיב דאם שלשון דוקא דאינו יודע בהיב משה
ומתן

כלומר שיוליא שבועה מפיו וכ' שמעתא היתר גריכין שאלת חכם ופתח וחרטה גמורה ושלי הן כשאר נדרים וכדין הקדשות לגמרי אבל כשאומר ב"ד זה שלשון על אדם עצמו שם חרמי ביטוי סגוף כלומר שאומר על שעשה דבר זה כך וכך יהא בחרם לא למדנו דבר זה מתורת משה רבינו עד שבאנו לדברי קבלה ופירשו לנו כמו שאנו עתידים לכתוב. והחרם הזה הוא מעין הנדוי והשמתא המוזכרים ומפורש במסכת מ"ק. ויש לד חמור בחרם זה שאין בשבועות שהמושבע מפי אחרים ולא ענה אמן אינו כלום בשבועת ביטוי אבל בחרם אע"פ שלא קבל עליו ולא שיה שם בשעת גזירה כיון שב"ד רשאין להחרים דכתיב ותקללם ואשביעם באלהים שרי החרם חל עליו ואסור לו לעבור על אותה גזירה כמושבע מפי עצמו. וכן שדין באנשי עיר אם שסכימו כולם או רובם במעמד טובי העיר והחרימו כיון שהם רשאין לשסיע על קילקן ולהחרים בדבר חרם שלהם חל על כל החייבים ליכך בתקנתו נמצא שעובר על קילקן מכל אנשי העיר עובר על החרם וסוא כעובר על שבועה וכגון לרמ"ח איברין וכלתו את עליו ואת אבניו ושרי סוא כמודה לבני עירו. והחרם הוא חמור יותר מן הנדוי כמו שמפורש בגמרא וחייבים הכל ליגסג בו כמוחרם לפרוש שימנו כדינו ושרי הן מודרים שלא יבאו מנכסיהם חוץ מבדי חייו ומי שאינו נוסג עמו כדינו אף הוא מוטל בחרמים, וכן הוא חייב המוחרם הזה לנסוג איסור בדברים האסורים למוחרם כגון נעילת סנדל ודברים של אבל ושלא ליהנות מנכסי המחרימים ודינו מפורש בגמרא ומסור לחכמים ואם הוא מקל ראשו בדברים האסורים לו גורם רע לעצמו ועובר על ד"ת. וכזה אמרו שאין החרם מתקיים בפחות מעשרה לפי שאינו ליכור ואין להם כח להחרים אלא להשביע כל אחד ואחד שבועת ביטוי לעצמו. ואם החרים אותו חרם מלך ישראל או סנהדרין במעמד רוב ישראל שרי העובר עליו חייב מיתה ושאין הם המלך או הסנהדרין לשמיע אותו בחיזו מיתה שילו וזהו דינו של יהושע שדנו עכן בדיני נפשות לפי שפשע ידו בחרמי שמים. וכן בחרמי שבועת ביטוי מלינו שאול שאמר מות תמות יהונתן וכן פינחס בן אלעזר בימי פילגש בגבעה הרגו אנשי יבש גלעד שלא' כי השבועה הגדולה היתה לאשר לא עלה אל ה' במצפה מות יומת ותניא בילמדנו בשם ר"ע וכי שבועה היתה שם אלא ללמדך שהחרם הוא השבועה והשבועה הוא החרם אנשי יבש לא עלו ונתחייבו מיתה. ואני אומר בשמא אחר בקשה שמחילה שזהו פשט הכתוב בתורה כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת כלומר מה שהסכימו עליו הכל והוחרם לדעתם לא יפדה אלא חייב מיתה ואל תסיה תוסה עיניך בזה מפני שדרז"ל המקרא הזה לענין אחר, מהם מי שאומר למעריך הזאת ליהרג ומהם מי שאומר שאין חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד נפטרים במתון בדליתא בכתובות שאע"כ אין מקרא יוצא מידי פשוטו אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי משמעות הכתוב הוא לזה ולזה, בוא וראה שהרי רז"ל דרשו לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות בעדות אבות ולא תחשוב שזה אסמכתא אלא עיקר גדול ומכאן יצא לקרובים שהם פסולים לעדות מה"ת ואע"כ אין מקרא יוצא מידי פשוטו דכתיב ואת בני המכים לא המית ככתוב בספר תורת משה לא יומתו אבות על בנים (מ"ב י"ד) הא למדנו שכמה פנים של אמת לתורה. ולא עוד אלא שהחרם חל אפילו בדורות הבאים אחרי כן אם החרימו ב"ד של אנשי העיר ועל זרעם והיא היא גזרת יהושע בן נון שמזכירים בחרמים כדכתיב וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש אשר יקום ובנה את העיר הזאת ויתקיימה בגזרתו אחר כמה דורות וכן בימי פילגש בגבעה לפי שאמרו ארור נותן אשה לבנימין ונאסרו באותו הדור ואח"כ הוצרכו לדרוש ממנו ולא מבנימו כדמפורש בגבא בתרא הא אלו אמרו עליהם ועל זרעם, ונראה שאף בנדרים כן בכל קבלת הרבים כדאשכחן בקבלת התורה וכן במגילה וכן בצומות. אבל יש בחרם לד הקל שאין בשבועות ונדרים כן שאם עשה תשובה העובר של החרם ובא לב"ד או לפני טובי העיר במעמד אנשי העיר יכולים הם עצמן להתיר לו וזהו היתר מרמים שהעגדים מחירים כדלעתם. וכן אם מתו מאנשי העיר או שהלכו למדה"י מחירים ואין חיבין כדאיתא באבל רבתי מת אחד מבינדים אם נתן רבות לחבירו מחירים לו ואנשי העיר הרשות בידם או ביד רובם ומוביהם (מן המקום) ולא ביד הסולכים לבם למדה"י. וכ' אם הדור הבא העומדים תחתיהם מחירים ושיהיו גדולים כמותם בחכמה ובמנין כדין נידוי והשמתא הדמוכה במסכת מקקין וכן פירש רב האי גאון ז"ל בתשובה. מ"מ אין מקלת ליבור ואפילו רובם רשאים עד שיהיו שם כל המחרימים או בנגדם וחבובים כמותם כמו שאמרו חלקו אינו מופר והיתר זה עצמו הרי הוא כהיתר נדרים ע"פ שלשה או יחיד מומחה כחרמי היחיד ונדוי שלו ומחירים בלשון חרם ואם החרים בפניו אין מחירים אלא בפניו כדין הדר אין ביניהם אלא שהם עצמן מחירין בלא פתח היתר וחרטה דמעיקרא והמחירים אפילו במקום הרב וכל זה מפורש בגמרא ואין כאן מקום להאריך אלא לענינו. ומלינו עוד לרב האי גאון ז"ל בתשובה מסותמת בענין זה אומר כך. אבל מה שאלתם על רבים שקבלו על עצמן שיעשו תענית או שיעשו חיקונים ואח"כ נודע להם כי הטוב והיפה לעשות זה הדבר, כי יש לעשות וכ"ש אם ירצה להם לפחות או להוסיף, ואם החרימו על דבר רשאים הם להתיר החרם ואין בכך כלום ובלבד שירצה להם הסיתר והשיעמי כי הוא הטוב והיפה, וקרובים דבריו אלא הצריך להם היתר חכם. וכן מלך ישראל או הסנהדרין שהחרימו אע"פ שהעובר חייב מיתה אם רצו כולן מוחלין לו ומחירין אף לענין שבועה אמרו אפילו אכלה כולה נשאל עליה וזה דומה למה שנאמר בזקן ממרא שרצו ב"ד למחול לו מיתתו וה"ש ויפדו העם את יהונתן ולא מת פשוטו כלפי מה שאמרה תורה לא יפדה אמר הכתוב ויפדו העם את יהונתן אלא שזה הפדיון בהיתר החרם הוא. ויש לפרש בזה פירוש אחר שיהונתן שוגג היה ואיה עליו עונש כשאר שוגגים שבתורה ועוד יותר, שהיה רואה העם שאין מהם ידו לפיו ולא שאל, ואביו לא היה הבור ולא היה מאמין שהיה שוגג ולא להייבו מיתה ואמרו העם כיון שנעשה גם על ידו הדבר ידוע שבשוגג הירע לו שאין הקב"ה עושה גם ע"י רשעים המועלים בחרם. וכן תרגם יב"ע היהונתן יתקטל דעבד פורקנא רבא הדין בישראל הם קיים הוא ה' אם יפול מעערת רישים לארעא הרי קדם ה' גלי דבשלו עבד יומא דין. וכן אמרו בפרקי ר' אליעזר. וכשם שמתירים לעובר החרם שעליו כך מחירים החרם עצמו לנסוג בו היתר בלא שאלת חכם ואע"פ שהם עצמם קבלו עליהם החרם מתחלה והם עצמם מחירים שהרי חכם מנדה לעצמו ומחיר לעצמו. ומן הענין הזה היה חרמם של שבטים ולפי גדולתם וחכמתם חשם הקב"ה להם ולא רצה לגלות ולפיכך היו הם עצמם רשאין להתיר לבדרנו. אבל ב"ד או ליבור וכן יחידים שאמרו משביעים אנו שלא יעשה אחד ממנו כך וכך הרי זו שבועת ביטוי מפי אחרים וכל הענוה אמן כמוליא שבועה מפיו והעובר במזיד חייב מלקות וכשוגג הקרבן עולה ויורד וכשיבא להתיר צריך שאלה לחכם:

תם ונשלם

שסכימו מתחלה באיסור לפי שאין הרבים עשויין להתחרט ולחזור בסם ממה שסכימו עליו, אבל אם נדר עד"ל ידועים וסכימו כולם בהיתר יש לו ספרם ולא עוד אלא שן עלמן מתירים בלא פתח היתר ובלא חכם הואיל וסומו כולם להתיר הנדר, וכן ראינו שפעם במקלתם מנסג זה שהיחיד נמי נשבע ע"ד היחיד חבירו וכשמתחרט מבקש ממנו ומתיר לו וכלם מסג היתר בנדר שלא ע"פ חכם. וכן מה שאמרו בגמרא במסכת שבועות ע"ד המקום אין לו ספרם המתיר היה סבור דדוקא בשבועת קבלת התורה נאמר לפי שאין הקב"ה מסכים לבטל אות אחת מן התורה לעולם אבל בדבר הרשות כשסכים לאסור מתחלה לגרכם הסכים וכשהם עכשיו צריכים להתיר לגרכם יסכים. נמצאת למד לפי מדה זו שע"ד הקהל משמע קולא ומומרא, מומרא שאם בקש אחד מהם להתיר לעצמו ע"פ חכם בפתח וחרטה גמורה אומר לו והלא ע"ד הקהל נשבעת וע"ד רבים אין לו ספרם לפיכך כל זמן שנשאלו בהם רבים שאין דעתם בהיתר אין לו היתר לעולם דאכתי איכא דעת רבים לאיסורא. קולא שאם הסכימו כולם להתיר אין צריכים חכם ולא כל דיני פתחי נדרים אלא אומרים בהסכמתם הותר הנדר ומותר. זהו דעת המורה הזה שהגיה להתיר הרמי ליבור בענין הזה. ואילו היו שומעים להחמיר ודאי שהדברים רחוקים מן הדעת ועמוקים מן השכל ומוקלים מחמת איסור מן המתבכם, שהרי הר"י ז"ל פירש נדר שהודר עד"ד כגון שהיה ברבים והדירו על דעתם וכן מצינו בתשובה לרבינו האי גאון. ועל זה פסקו בגמרא הנדר עד"ד שאין לו ספרם אף אותם הרבים עצמן אין יכולים להתיר. וכן משמע מדאמר עלה וה"מ לדבר הרשות אבל לדבר מצוה יש לו ספרם כי הנה מקרי הרדקי דאדריה רב אחא כלומר ע"ד אנשי העיר שלא ילמד תינוקות ואהדריה רבינא משום דלא אתיבת דייק כוותיה. ודאי על דעתם אדרים ועשמא משום דבר מצוה הוא הא לדבר הרשות אפילו על דעתם כלומר שנמלכו אנשי העיר להתיר אין מותר. וכן פירש ר"ת ז"ל בתשובה והוסיף ואמר כי מקרי הרדקי שעל דעתם הודר ועל דעתם הותר לפי שיצא הפסדם בשכרם באותו דבר עצמו אבל משום מצוה אחרת אין לו ספרם כיון דע"ד נשבע דמע"ל שכך היה דעתם משעה ראשונה להתחרט משום מצוה זו. וה"ת יהיו נשאלין אלו, למיסר ויסליה שוינהו שליח ולא למשרי ליה, שלכך אין הרעתם חרטה להתיר לו, ועוד הראה פנים לדבריו. וכן תוכל ללמוד מדברי הגאונים שאסרו כל נדרים ולא התירו להם כשאמר להם ע"ד הקהל. הא למדנו שאין הנשבע עד"ד הללו מתיר שבועתו על פיהם ואין לו ספרם אלא לדבר מצוה וחרטה גמורה וע"פ חכם. וכן היחיד הנשבע ע"ד היחיד אינו מתיר שבועתו ע"פ אותו יחיד אלא ע"פ מומחה או שלשה הדיוטות וכדין שאר נדרים בפתחיהן. ואומר אני שהאומר ע"ד פלוני אני נשבע הרי הוא כאומר ע"מ שלא יתחה פלוני אלא שיתוק לפיכך אם מיחה בשעת שמיעה בטל הנדר, קיים או שתק נתקיים הנדר. ומנא אמינא לה דאמרו בגמרא כל המודרת ע"ד בעלה היא מודרת ולפיכך נתנה תורה רשות לבעל בנדרי אשתו שאם הקים הוקם ואם היפר מופר אלמא כל האומר ע"ד פלוני אני נשבע אם היפר אותו האיש מופר ואם הקים הוקם כדין הבעל ודוקא כשהיפר מיד בשעת שמיעה אבל שתק הוקם הנדר מיד. ואע"פ שנתנה תורה (רשות) לבעל זמן בשתיקה אותו יום גזירת הכתוב ליתן לו להמלך בעצמו משום שלום הבית ואין הדין זה נוהג באחרים. תדע שהרי שניהם נדרם בו ביום ונתגרשם בו ביום אינו יכול לספר אלמא כיון דנתגרשם וילאה מרשותו נתקיימה מיד אע"פ שבועתה ע"ד בעלה נדרה. זה דין אמת ומשפט שלום. אבל מהני שהרבים שומעים להקל ולא להחמיר ועוד שיש להם עכשיו פתחון פה מכיון שהוא מוחזק אצלם ממנהג דורות להתיר נדריהם בענין זה, אומר שאין עיקר כל הנדרים והחרמים שלהם אלא ע"ד זה וזה הם מתכוונים כשהם אומרים ע"ד הקהל וכאילו אמרו בפירוש הוא אצלם, מ"מ אפילו כדברי כל המקילים נריכים הליבור שלא להתיר אלא במעמד אנשי העיר וע"ד אנשי העיר הא אילו התירו מקלתם כדרך היתר שלהן אינו כלום ואפילו ע"פ חכם ובחרטה גמורה אינו מותר מפני שהוא עד"ד שאין מפירים לו כמו שביארנו וכ"ש שנהגו מקלתן קלות ראש בדבר שאינו ראוי להתיר, אלא עושים אותם כדתניא מי שנדר ועבר על מידותו אין מזקקין לו עד שיכוג אסור בימים שנהג בהן היתר ומחמרינן עליה דלא פתחין ליה בחרטה וכ"ד דמזדקקי ליה לא עביד שפיר ורב אחא בר יעקב אמר מפתחין ליה וכו' כדאיתא פרק אלו מותרין. כתב הרמב"ם ז"ל בלשון הזה כל ב"ד שמקקין לזה ומורים בזה ומודיעים לאלה שמזלזלין בנדרים שאין חייבים מן התורה או שיורה להם להקל או שיפתחו להם מנדין אותו הב"ד הסדיוט וכ"ש אם היה נדרם נדר או שייג לתורה או לדבר מצוה שאין הראוי להתיר בשום פנים כדאמרינן בגיטין ואריך לפרוע הנדר מצוה אסורא, ואמר בירושלמי חד בר שם נדר דלא מרווחנא אתא לגבי דרבי יודן בר שלום א"ל אשתבעאי דלא מרווחנא א"ל ובר שם עביד ליסטותיה, לשחוק בקוביא שהוא אסור מדבריהם. וא"ת והלא לדברי המקילין כיון שעל דעתם נשבעו והם מתירים בראוה אפילו לדבר איסור נמי כן, שנו בדבריהם וכי מיכנפי אינהו למיסרא איסורא תהא הסכמתם כלום ועוד הא איכא ע"ד המקום שהוא מצטרף לדבר אפילו לדבריהם. ואם יאמרו שלא נזכר ע"ד המקום אלא בשבועה שהשביע משה לישראל לפי שאותה שבועה נעשית במצותו אבל בשבועות וחרמות שלנו אין מצטרף א"כ למה הנשיגו שאבות לזכור בכלל חרמי הליבור ע"ד המקום אלא שהוא מסכים עמהם הוא יסכים על ידינו לעשות הטוב בעיניו, אמן:

שמא יקשה אדם על דבריו ממה שמצינו בהגדה על מכירת יוסף אמרו מחרים בינינו שלא יגיד אחד ממנו ליעקב אבינו א"ל יהודה ראובן אינו ואין החרם מתקיים אלא בי מה עשו אתפו להקב"ה עמהם שלא יגידו לאביהם וכשבא ראובן כללוהו עמהם ואף הקב"ה אע"פ שכתוב מגיד דבריו ליעקב דבר זה לא הגיד מפני החרם וכשמלאו יוסף חי החירו החרם וזהו דכתיב ותחי רוח יעקב וכי מתם היתה אלא שחיתה מן החרם ושרתה עליו רוח הקודש שנתלקה ממנו א"ל עקיבא החרם הוא השבועה והשבועה הוא החרם, אלו דברי אגדה זו. ושמא יבא הראה לטעות ולנמוד שמתירים חרמי ליבור בזמן שאותם המחרימים אתם בחרטתם, יכולים אנו לדחות שהחרם של שבטים כיון שמלאו יוסף מעצמו הותר אע"ד כן הוחרם מתחלה וכתולה נדרו בדבר הוא וזה שאמרו החירו החרם אינו אלא שפירשו לעצמן שמותרים הן ממנו או שנאלו לבנימן הצדיק יחיד מומחה. ואין זה דרך אמת אלא יודעים היו שלשומות הרבה אמורים בתורה בקבלת איסורים והן שבועה ונדר וחרם ונדוי חוץ מהלשומות שהם תולדות לאלו אי ידות לכן כגון מבטא ואיסור וקונם וכיולא בהם ואלו כולן אסורין הן שכל אחד ואחד משמש לעצמו ודינו חלוק מחבירו. והחרם המזכר בדברי האגדות ובמקומות התלמוד הוא שב"ד מחרימים על דבר ואומר בלשון הזה כל העושה כך וכך כל הפורץ גדר בדבר פלוני יהא בחרם או מוחרם זה הלשון שתם נקרא חרם. וכשאדם אומר לשון זה על נכסים כגון שהחרים אדם נכסים לש"ש חל הנדר על אותם נכסים והם לבדק הבית או לנכסים ודבר זה מפורש בתורה דכתיב אך כל חרם וגו' וכן אדם אוסר נכסים שלו לחבירו ונכסים שאינן שלו עליו כגון שאמר לאחר נכסיך עלי חרם הרי הם אסורים עליו והרי זה מודר הנאה מהן וזהו דין קונמות. ואלו החרמות שהן חרמי ממון נריכין קבלה

כלומר

תשובה פעמים שהחטא גרם למנוע ממנו הטוב ונריך לכפרם ואחד מדרכי הכפרה הוא שנוי מקום נפיכך אמרו צריך לגלות ממקומו וללכת אל מקום אחר אולי החטא הוא שגרם וגלותו תכפר עליו. ולפעמים שמזל גורם וכשיסתלק למקום אחר ילא מתוך הספקה. אבל מה שנגזר עליו אי אפשר לשנות וזהו שכתוב לא לאדם דרכו. ומ"מ בידו של ישראל הוא וכמו שאמרו אין מזל לישראל שישראל חלק ס' ונחלתו ואינן מסורים למזלות הנמוסים כי הם למעלה מן המזלות וז"ש הכתוב (ירמיה י') מאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה. ומה שכתוב לא לאדם דרכו כשאינו עושה רצון ס' אבל הוא מסור למזל שעותיו הבדילו בינו ובין ס' יתברך והשפיל עצמו ממעלות עליונות וישב ע במדרגות תחתונות תחת המזלות, והוא שכתוב אשתיירה פני מהם ארחם מה אחריתם, כי אסלק השגחתי ואניחם תחת המזלות ואחר משרתי השמים אשר בחרו להם כשאר העכו"ם ואז ארחם מה אחריתם מי ילילם מיד המקרים הבווים מתנועות הגלגלים והמזלות. אבל בצדיקים כתיב גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי:

רפו

שאלת לשמידך על נכון בכוונת אביי ורבא משאלת בר סדיא (ברכות נ"ו):

תשובה זו שאלת פילוסופים שתולין הכל בטבע חוק. אך לפי הנראה מן הכתוב והחכמת חכמי התורה אינו כן אלא יש בכל או סגולות או דברים נעלמים לא נתבאר לנו עתה סבתם והוא שאמרו ברית כרותה לשפתים ואמרו הואי כשגגה היוצאה מלפני השליט ומה נפשים דיהודה ורבים כאלה, וזו היא המגיעה בקללה והשפך בברכה ואמרו אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך. והם נמשך בזה אחר הטבע מה חזיק הקללה ומה תועיל הברכה יקללו המה וה' יברך. ואמרו אל יפתח אדם פיו לשטן והביאו ראיה מהכתוב כהדום היינו וגו'. וגם חכמי הפילוסופיה אינם יכולים ליתן טעם לסגולות הנגלות בעשבים ואבנים כאבן השואבת הברזל והברזל יבוטע על פני המים ולא ינוח עד שיהו פניו אל פני האבן הים מגיד מעשה בזה בכל חכמיהם. אף פתרון החלומות כאחד מהם:

רפז

עוד אמרת לבאר לך מה שאמר רבא בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא (מ"ק כ"ח) והוקשה לך דרבא אדרבא דסמיך על פתרון חלומותיו דבר הדיא:

תשובה אני אגדיל בשאלה הזאת שיאך אפשר לו לרבא לומר שאין חיי בני ומזוני תלויין בזכות והלא מקרא אלא דבר הכתוב דנ' אלו תלויין בזכות, בנים לא תהיה משכלה ועקרה וגו' וכתיב וברך פרי בטנך, חיי את מספר ימיך אמלא וכתיב למען תאריכון ימים ורבים כאלה, מזוני וברך פרי אדמתך, וכתיב ועשת הטובה לשלם השנים, ואכלת ושבעת, אפשר כי לא יהיה בך אביון. הו ודאי שאלה חזקה הוה ודאי הכתובים מעידים ומבטיחים כך ואם הביא ראיה בספר ברכה ורב חסדא. ועוד קשה מנ"ל מה שאמרו כל העולם כולו מזון בשביל חיינא בני וחיינא בני די לו בקב חרובים מע"ש לע"ש ואמר עוד בעית דאסדרים לעלמא ואבייה אפשר דאתי מזלך במזלא דמזוני. ואני משיב בכל אלה כי הבטחת הכתובים על הכלל יאין הכתובים משגיחין על הפרט שהרי כתיב לא יחדל אביון מקרב הארץ ויש מקום עיון בזה כתוב אחד אומר כי לא יחדל אביון וכתוב אחד אומר אפשר כי לא יהיה בך אביון אלא כמו שאמרתי בזה באור רחב ונכון ודקדוק יפה. אמר הכתוב כי ברך אברכך כלומר בכלל וע"י ברכת הכלל שאברכם לך לא יהיה בך אביון לפי שהחן ולא יהיה בך אביון. אבל הכתוב השני מדבר מצד עצם האביון לא יחדל אביון וגומר הכתוב על כן אנכי מצוך פתוח תפתח ידך כדי שלא יעמוד באביונות ע"י ברכתך. עוד יש לנו לדעת דהיך לאו בזכותא תליא מילתא לצדיקים מצד עצמם אבל לאחרים יש מצד זכותם וזהו שאמרו כל העולם חון בשביל חיינא כו' דומה למה שארז"ל אין הבוש מחיר עצמו מבית שאכורים:

רפה

דין הרבי ציבור לרמב"ן ז"ל: *בקיעי עירנו ראיתים רבים שנהגו תדיר להשיב על קיצתם ולהחרים ולהשביע ובשמלכין להתיר ש"ל עומד ואומר הותר החרם. תחלה יש לי לומר שהיתר נדרים בגון זה פירתים בחויר ואין לסמ על מי שיסמוכו בגמרא. וכבר הרבו הראשונים לדבר בזה על אותו שבסגים לומר בר"ה וביום"כ כל נדרי ובא מעשה לפני הגאונים ז"ל ואסרו כמו שכתוב בתשובותיהם ובהלכות ר"י אבן גיאת ז"ל ור"ש נמי כתב בו בזה הלשון הולכון אחרונה בכון מעשה הוא שאי אפשר לו להתיר עצמו בחרטה דמעיקרא ובלא יחיד מומחה או ג' הדיוטות ועוד דהלכתא כרב פפא דאמר צריך לפרוט הנדר. וכן מצינו בתשובה לרבינו הגדול שאמר וקבל דמחרים על דבר ונתחרטו כי ילכו אצל חכם ויתיר לסם החרם כמו שעושים בשבועה למי שנתחרט עליה אלו דבריו ז"ל. והם במקומות קצרים ואדוכים שהדרך שאדוך עלינו שלא להתיר נדרמי ליבור אלא ע"פ חכם כלומר יחיד מומחה או ג' הדיוטות ובחומר שבועה שיחיד בחרטה ובפתח שיתר ושאר הדיינין שמסר הכתוב לחכמים ואלו מקלת דברי הראשונים והם פשוטים אפילו לקטנים ואין צריכים לפני ולפני ולפנים, ואף אותם שנהגו לומר כל נדרי אמרו שאין התרתם אלא כגון שגגות של ליבור ונדרי טעות זהו לשונם. וראיה לי כגון ד' נדרים שהתירו חכמים שהם צריכים לפתוח לסם ממקום אחר אבל לשאר נדרים והרמים ובטעות לא עלה על דעת. וכן תמצא כתוב בתשובה לרבינו הגדול גאון. והגאונים אסרו עליהם מפני שהחרם התם ומשמעות הדבר לנדרים הקיימים לפיכך תשמו שמא יבא הדבר לידי טעות להתיר בהיתר זה שאר נדרים והרמים ואין הסיתר מועיל לסם בענין זה כלל מפני טעמים הברורים שפירש ר"ת ז"ל. ופירוש חרטה דמעיקרא שאמר הרב ז"ל לומר שצריך להתחרט על הנדר מתחלה הא אינו רצה בנדרו ומכאן ואילך רוצה בהיתרו אינו חרטה לתדוש ממה שאמרו בעית נדור וכו' כמו אינו הוה לב זה עליך הייתי נודר. ואם לא תאמר כן אין נדרים. ותמה על עצמך אפילו הלכו אצל חכם להתיר לסם בחרטה גמורה כדין שבועה שנשבע שיחיד הרי עכשיו נהגו להחרים ולהשביע ע"ד המקום וע"ד הקהל וה"ל עד"ר וקי"ל נדר שהודר עד"ר אין לו הפרה לדבר הרשות לעולם. ועוד אמרינן במסכת שבועות (כ"ט) ולישעמיך על דעתי וע"ד המקום למ"ל אלא כי היכי דלא תהוי הפרה לשבועתייהו אלמא כל ע"ד המקום אין לו הפרה לעולם כי אלא ישראל לא יפקר ולא ינחם. והגני מפרש לך דעת המתיר הזה שהגיע הדבר. הוא הובר שבאנו אומרים בגמ' עד"ר אין לו הפרה דוקא כשאמר בפירוש עד"ר ושעשה לפי שאין אותם רבים ידועים כדי שיהיו מתחרטים בשעה הראוי להתיר נדרו ותהא דעתם מסכמת בהיתר ואע"פ שהסכימו

*) דיש חרמים אינו מהג בזמנו ע"ש דהי המדינה, ומה שנוגע להיתר נדרים ובטעות, לא שייך רק לנדרים ובטעות שנגעים רק לעצמו של הנדר והנשבע, אבל לא ח"ו מה שנדר או נשבע להבירו, ומכ"ש מה שנוגע להמשלה, כי לזה אין בוה היתר מועיל, והעוכר פ"ז יהיה לדראון עולם, כמבואר בכל הפוסקים הראשונים ואחרונים, וכמבואר בתשובה ש עלמה:

לוב וידעוני אבל בכישוף מעשה כתיב בים אזהרה מעונן ומנחש ומכשף מכשפה לא תחיה ושואל לא כתיב בים אלא כותי המכשף ישראל שאול בו אינו אלא משום תמים תהיה בכלדיים. ולאיתי בתוספתא דמסכת שבת גירסא אחרת לוחשין על העין ועל הנחש ועל העקרב בשבת ואין לוחשין בדבר שדים ר' יוסי אומר אף בחול אין לוחשין בדבר שדים, ולפי זה אינו אלא לגחוש להשביע שדים לצאת מן האיש כדרך בן תמליון ורבי יוסי אוסר שמא יזיק אותו כשמוציאין אותו בע"כ וכן כל כיוצא בזה. ומה שאמר שרי שמן מותרים מפני שמכזבין זו היא הגירסא הנכונה לומר שאין להם השבעה שהם מפחדים בפני אדם ומכזבים בהם לצאת ואינו בכלל כישוף כלל. ואני תמה מאד כי שמעתי בבירור שמנסג אלמניי"ו לעסוק בדברי השדים ומשביעים אותם ומשלחים אותם ומשתמשים בהם בכמה ענינים. וסבור אני שי"ל דמעשה שדים לחוד ומעשה כשפים לחוד כמו שאמרו בלטיהם אלו מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשה כשפים ופירש"י ז"ל מעשה כשפים ע"י מעשה תחבולה הם נעשים והם שאהרה תורה אבל מעשה שדים שרי וחכו דעתם שנסגו בו ועשו כמה מעשים. ובודאי פשוטי השמועות כך הם ומעשה דבן תמליון ודגיטין ודיוסף שידא ואחר מעשים בתלמוד ובמדרשי אגדה הן מעין, ע"כ תשובת רמב"ן ז"ל:

רפד

עוד זאת שהשובה השיב הרמב"ן ז"ל לר' יונה ז"ל. איש אלהים קדוש הוא הרב החסיד רבי יונה ז"ל שלומך ושלום תורתך יגדל לעד ויסגא לגלה. הגיעני מלותך בענין הפלגש להודיעך בה דעתי ע"ד אמת לא כמושא ומותן. לא ידעתי במה יכתפקו בה דודאי מותרת היא כיון שיחדה לעצמו שלא נאסרה אשה בזנות לישראל אלא ממדרשו של רבי אליעזר ב"י ממלא את מושא אחותו ואב מושא בתו ועל זה נאמר ומלאה הארץ זמה, אבל הסנהדרין בדיתו והיא מיוחדת וידועה לו בשם נקראים על שמו ומותרת שהרי דוד נשא אותה ולא הוזכר בכתוב ולא בגמרא הפרש בין מלך להדיוט ומלינו גדולי ישראל טשמין אותם שלאמר ויפיפה פילגש כלב ילדה, וגדעון שופטן של ישראל שדבר בו ס' כתיב בו ופילגשו אשר בשכם ילדה לו. ות"ת שהשופט הרי הוא המלך מפני שנוסג שררה על הציבור ופילגשו ידועה ונתת דבריך לבישורים להתירה לבעלי הנס. ופילגש בנבעה אילו היתה אסורה עליו לא אמר הכתוב ויקח איש ויילך אחריה וכתיב ויאמר אבי הנערה אל חתנו וגם הוא מתביים בזמתו, אלא שהיה הדבר מותר ונסוג בישראל והוא אמר ורוחו בפילגשי ואתחתה כי עשו זמה ונבלה בישראל מכלל שהוא לא היה עושה לה זמה ונבלה. שמא תאמר מן התורה היא מותרת ומדבריהם הוא דגזור. וכי באיזה מקום הוזהרה גזירה זו בתלמוד ואיזה ב"ד ממנו עליה ובאיזה זמן נשיית משנה זו. ומה שאמרו כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כבדה היא אלא לומר שכיון שנכנסה לחופה נתחייב לברך ואסור ליהנות ממנה בלא ברכה. ובענין הזה היא שהיה במקומה במסכת כלה וכך אמרו כל הפותח לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה הרי זה בעילתו בעילת זנות וכך אמרו במקדש על תנאי ובעל אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והנעשה לכלן מפני הקידושין והחופה מ"מ וכל שבא ליתן אשה שהיא אסורה לכל אדם וקנויה לו לירשה וליטמא לה אמרה תורה יקדש ויכנס לחופה ויברך ברכה חתנים בעברה ואם הקדים לבא על ארוסתו בבית תמיו לוקה מכת מרדות ואם אחר שהכניסה בביתו הקדים ובא עליה בלא ברכה אסורה לו כאדם וכן כל שלא כתב לה מאתים הבתולה היא כיון שאינו נוהג עמה כבעל עיניו נתן בגירושין הוא לה גרושת הלב הא אינו רגיל שתהיה לו פילגש שלא תהא קנויה לו ולא אסורה על אחרים ולא קדם

כלל הרשות בידו. וגם דברי הרמב"ם ז"ל אינם לאסור פילגש להדיוט ולהתירה למלך אלא כך אמר וכל הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מפני שבעל קדשה ולשם זנות היינו שפגע בה ובעלה ולא יחדה לעצמו לשום פילגשות דהיינו קדשה, ולא אמר הר"ם ז"ל כל הבועל בלא קדושין לוקה. וכן בהלכות מלכים כשהזכיר פילגשים במלך לא הזכיר כלל שהוא היתר מיוחד לו, וכבר כתבתי זה בספר המלות תראהו משם הוא ביד הספר הגדול החכם ר' מאיר אלמוסרי"ן ירוה הודו:

וגם בענין בשולי נכרים דעתי אני שאין אסורין בשפחות הללו הקנויות לנו, דמלאכה דעבד ערל מלאכה דישראל הוא דקנוי לו למעשה ידיו ומוזהר עליו בשבת מן התורה וליתיה בכלל נכרים והלכך ליתיה בכלל גזירות דידהו וכן נהגו:

ואתה רבינו ס' יחייך, במקומך תזהירם מן הפילגש שאם ידעו הסיתר יזנו ויפרצו ויבואו עליהן בגדותן:

ומה שהאל הרב אם נתברר שנברתו הנמות ביום ראשון כי כן נראה ממדרש אחור וקדם לרתי וכן יסדו חכמי הפרד בשיריהם. דבר ברור הוא בדברי רז"ל שהנמות כולן נברתו מאז כמו שאמרו במסכת חגיגה ערבות שבו גמזי חיים וגמזי שלום ונמות הצדיקים ורומות ונמות שעתידים להברחות וכן אמרו עד שיכלו כל הנמות שבגוף. ומעלמו הוא מוכרח, כי הקב"ה אחר ששת ימי בראשית אינו בורא שום דבר מאין אלא פועל ועושה דבר מדבר ואין בנמות שום עניין שתתהוינה ותמצאינה זו מזו, וזה טעם ויכולו השמים והארץ וכל צבאם שאז הכלה הכל בכל צבא השמים והארץ, וזה טעם אשר ברא אלהים לעשות שיתן כח בברואים לעשות כמותן. ולא כדברי תוצי רוח בינה שאומרים כי בכל יום ויום בורא נפשות לגופים בהולדם. אבל אם נברא ביום ראשון הו בשני פלוגתא דרבי אלעזר ור"ל בב"ר אמר ר' אלעזר אחור למעשה יום ראשון וקדם למעשה יום אחרון היא דעתיה דרבי אלעזר דאמר הוצא הארץ נפש חיה זה רוחו של אדם בראשון, אמר ר"ל אחור למעשה יום אחרון וקדם למעשה בראשית היא דעתיה דר"ל דאמר ר"ל ורוח אלהים מרחפת וגו' זהו רוחו של אדם בראשון הה"ד וגחה עליו רוח ה'. הנה לדעת רבי אלעזר נברא נפש האדם עם נפשות (הצומחות) של הבהמה וחיה ביום הששי ואח"כ ברא גוף לבהמה וגוף לחיה ולאדם וחזו אחור וקדם, ולדעת ר"ל נברא נפש אדם ביום ראשון והוא ורוח אלהים מרחפת. ומיעת הגדות הר"ל כמו שאמרו עם המלך במלאכתו ישבו שם עם הקב"ה וכו' וזה במאמר ראשון ביום ראשון, וכך הוא בספר יצירה ואח"כ בששת ימי בראשית עשה דבר מדבר והוליא ים מים ואח"כ ע"כ הנפשות בכלל הים בראשון ביום הראשון, ולכך אני מפרש דר"ל ור' אלעזר משמעות דורשין איכא ביניהו דר' אלעזר מפרש קרא דאחור וקדם בנפש הנמוצה שבאדם לומר שנברא בתחלת יום הששי עם נפש הבהמה והחיה, ור"ל מפרש לה בהמה הנעליונה שנברא ביום ראשון לד"ה וזה ידעת כי אז תולד ומספר ימיך רבים כי דבר על הנאור לאמר אם ידע בו אז הנולד בנשמתו ואין מספר לרובם. ומשם אמר ר' יסודה הלוי תיקן נפשות עם האור הראשון תחלת דבר ה'. ואתה כרוב ממשה הסוכך על המוני, כשא כבוד להגיחל ותאריך ימים על ממלכתך להורות בישראל הלכה למעשה מהיני, וכבודך יגדל מעל לגבול אדונו לעיני, ותגלגל בחברת מעלת רעיוני, כחשק אחיך הנכסף, הכותב משה בר' נחמן ז"ל:

רפה

שאלה מה שאמרו הלי מאן דבים ליה בשא מתא ליזל למתא אחריתי (ב"מ ע"ה:) והא כתיב כי לא לאדם דרכו ולא לאיש הולך וסכין את צעדו (ירמיה י'):

תשובה

שבועה הוי מושבע הוא כל יחיד מסר שימי לעשות מה שרוב הציבור מסכימים דאיכא סגוי כולו ורובו ככולו. וכן בעניין שוטה שיתה אומן אמן כדי שלא יוליאו לעז על מי שמרים אבל שלא מן הדין:

רפא

שאלה אחד שנשבע עד"ר שלא ישחוק בשום שחוק שיש בו משוא ונשתעה ואח"כ נשתפה מקלת ולפעמים חוזר לשטותו ויוסי אחד שחקו לפניו ומלא מעות וירוק לו. אם מתירים לו מחמת כך או לאו:

תשובה מסופק אני בדבר זה. דאפשר לומר שהוא מותר ויש בזה פיקוח נפש וכמו שבימינו פרק במה מדליקין המכבה את הנר מפני שהוא מחיירא מפני כותים מפני לסטים או בשביל שחולה וכו' וסוגיא דשמעתא שתם דאם חולה שיש בו שכנה הוא מותר לכתחלה והא דקתני פטור ס"ס דס"ל למיתני מותר אלא משום דקתני סיפא כתם על הנר חייב תנא ריש פטור אבל חולה שאין בו שכנה פטור אבל אסור וכרבי שמעון דאמר כל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ומקלת מרבותינו ר"ב פירשו דכל הנך דתני במתניתא פרק במה מדליקין שכנה יש בהם ומותר לכתחלה ולא תני בה פטור אלא משום בשביל שחולה דאם אין בו שכנה אינו מותר לכתחלה. וא"כ מפני רוח רעה מותר לכתחלה דכחולה שיש בו שכנה הוא וה"ה לסטים דוקא של שכנה. אבל בירושלמי אמר שתם ולסטים שכנה ומותר לכתחלה ומה שאמרו פטור ולא אמר מותר דבעינן דוקא בחולה של שכנה אמרו כן, ומ"מ אפילו הוא מסופק מותר דספק נפשות לקל, ובפ' מפנין (קכ"ח:) אמרו גבי יולדת אם צריכה לנר חברתה מדלקת לה ואוקימנא אפילו סומא וקמ"ל דיתובי מיתבא דעתא שברה אי איכא מידי דחזיין חברתי עבדן לי אלמא משום יתובי דעתה בלחוד במקום דאיכא שכנת נפשות מותר לסדליק הנר דסוי אב מלאכה וס"ל דאיכא רוח רעה תקפה אפשר דאתי בה לידי שכנה ומשום יתובי דעתא שרינן ליה. אלא שאני מסופק שמא טילה מלה לשחוק ולא תתיישב דעתו בכך. ואפשר דמן שספק נשאלין בו אם יש בו דעת ליטאל אם לאו והוא לפעמים חלים שאין זה אסור מדאורייתא כל שלא פרט שרבים כדעת ר"ת ז"ל וא"כ משום שיש כאן ספק נפשות:

רפב

שאלה הא דתנן בחמוני ופועלים שניסס שבעים ומועלים מבע"ס, והא מדינא שכל שעולם נעגם על שבועת שוא כדאיתא פרק שבועת שדיינין ואיך תיקנו שבועה שע"י ממונם יעגם שעולם:

תשובה א"כ בכל שבועה נאמר למה כן ולמה עותה שתורם שבועת ס' חסיה בין שניסס שאם אתה אומר שהנתבע אומר אמת אל תשביעהו ואם אתה חושש שמא יכבע לשקר אתה מביא שכל לידי עונשים אלא שמלוה ליגבע לקיים כל דבר בשמו יתעלה וכדי לגיים שלום בין אנשים ולספים דעתם תיקנו כן שמא יודע אחד מהם ואע"פ שאם נשבעו שניסס או אלו או אלו באים לידי שבועת שוא:

רפג

תשובה לרמב"ן על ענין המנחשים והמכשפים ועניני החוזים בכוכבים:

מה שמוסגין שאין משאין נשים עד מלוי שלבנה באלו הארצות אינו ניחוש אלא כשם שמוסחין המלכים של שעיין דתמשך מלכותו כן עושין במלוי ולא בחסרון וסימנא עבא הוא כדרך שמוסכין יין בלימודות לפני חתנים ואין בו משום דרכי האמורי. ומה שאמרו אין שואלים בכלדיים דבר ברור הוא משמעתא דפרק מי שהחשיך שהם בעלי המזלות החוזים בכוכבים כדברי בעל הערוך. והלשון עצמו ידוע שהם הכשדיים הקדמונים הנקראים גלדיב"ם בלשון חכמי הגוים והם שהתעסקו תחלה במזלות וחכתבו באותה חכמה ספרים ובודאי משמע שאין האסטרונומיה בכלל נחוש דמיבעיא ליה מנין ועוד דהא ר' חנינא סבר מזל מעשיר ויש מזל לישראל ואע"ג דלית הלכתא כוותיה מ"מ משמע דלאו ניחוש הוא, ואלו שמנחשים בכוכבים דקתני לא באסטרונומיה קאמר. ומהיא שמעתא דפרק מי שהחשיך נמי משמע דמותר לשמוע להם ולהאמין דבריהם מאברהם שאמר נהתכלתי באסטרונומיה ומדר' עקיבא דהוה דאיג אמלתא דברתיה טובה ולאחר שנגלה דרש משום לדקה נגלה ממיתה ממש ש"מ מאמין היה בהם ומעובדא דרב נחמן בר יצחק נמי. אלא שפעמים שקב"ה עושה עם לירא לבטל מהם גזירת הכוכבים והם מן הנסים הנשתרים שהם בדרך חשמישו של עולם שכל שתורם תלויים בהם לפיכך אין שואלים בהם אלא מהלך בתמימות שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך ואם ראה בן דבר שלא כרצונו עושה מלות ומרבה בתפלה. אבל אם ראה באסטרונומיה יוה שאין טוב למלאכתו נשמר ממנו ואינו סומך על הנס, ובירושלמי דפ' במה אשה ר' חונא הוה משתני הדין שובדא חד גיור הוה אסטרלוגוס והוה מתעסק בסחורה של רדידים חד זמן בעא מיפק אמר כדון נפקין חזר ואמר כלום אדבקית לסדא אומתא קדישתא אלא בגין מיפרש מן אלין מלין נפק על שמא דרחמנא כיון דמטא למכסה יסב ליה חמריה ואכליה שבקה למדינתא מאן גרס דיפול דסרסר מן גרס ליה דאשתזיב דאתרחיק בברייה. וגם זה בעניין כך הוא לפי דעתי שאם היה לשאול ולעיין באסטרלוגיא שלו ולפיכך נתהבד וילא ולא חשש לסחורה ונעשה לו נס וגלול מן הסכנה כיון שעשה לש"ש ולגבור עצמו מן הסביבה אבל שאר בני אדם כיון שמעו חוששין ואותם שאין מתחילין בב"ד מפני שאין מזל לבנים קל ואין מלאכה נגמרת בו כהוגן ובגמרא נמי סבר סבי מאן דבלבנה יהא סתר ובני ובר מזל מאדים נמי קשה הוא כמ"ד מזל יום גורם שהוא לומה מ"מ אין דברים אלו מדוקדקים אפילו כפי אותם חכמים שלא מזל יום ולא מזל שעה גורמים אלא במבטי כוכבים של שמאה ושל אשבה וכ"ש שאינו מבנת הבידים. והרמב"ם ז"ל כתב שכל שעושה מעשה מפני האסטרונומיה וכיון מלאכתו או שליחתו בעת שקבעו חוברי שמים שרי זה עוקר משום לא תעונו ועוד שאריך לומר שדברי הכל ושטות הם ושמאמין שיש בהם ממש בכלל נשים וע"ה הם, ושמעתא הוא ליתא הכי. ועוד דאפילו בניחוש נמי לא משמע הכי מעובדא דרב עילים ובב"ר אמרו כי שוף השמים יוליך את הקול זה הערב וכו'. ואלו דברים לדיבים עיון ופירוש רב מ"מ אל תדקדק עם בני אדם יותר מדאי אבל אני צריך לבאר דעת הרש"י ז"ל שפירש אין שואלים בכלדיים בעלי אוב ואני תמה וכי בעלי אוב מתמים תהיה נפקא בהדיא כתיב ביה שואל אוב וידעוני. וכן קשה מה שאמרו פרק חלק אין שואלים דבר מן הסדים בשבת ר' יוסי אומר אף בחול אסור א"ר רב הונא הלכה כר' יוסי ואף ר' יוסי לא קאמר אלא בשביל הכנה אלא עניין הדיים בשפים הם הטושה מעשה במיתה והשאל בהם בחזרה ושמא דעת הרש"י ז"ל לא לשאול בהם שיעשו מעשה ויגידו לו שאלתו כשואל אוב ודורש אל הסתים אלא שבעלי אוב עשו מעשה ושמעו ואחר כן בא זה ושאל מהם מה חדוש יש בעולם שזה אין בו אלא משום תמים תהיה. ומהו שאמר אין שואלין דבר מן הסדים י"ל שבשפים נאסרו בתורה בעושה מעשה וכן בעלי אוב וכולן במיתה אבל השאל בהן בעלי אוב בחזרה ובשאר מכשפים מותר דבעל אוב כתיב בקרא כי יהיה בהם אוב או ידעוני וכתיב ושואל

אוב

נוסף וטוח שנאסר במנין וכל שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו ולא מצוה סברא דר"י אלא מצוה שנאסר במנין וכדאיתא פ"ק דביצה (ס') אמר רב יוסף אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה מ"ע סוי דבר שבמנין וכ"ד שבמנין צריך מנין אחר להתירו ואמר רב יוסף מנא אמינא לה דכתיב לך אמור לפם וכו' כדאיתא התם, אבל משמו של רש"י ז"ל כתבו התוספות שגזירות הצבורים גוזרים עד זמן ידוע וכשיעלם הזמן אין צריך להתירו דלא גרע מנודר עד זמן דכשבא הזמן אין צריך להתיר. והספרים שבין נדר לחרם ברור. שנדר אין חל באיסור אלא על החפץ כדאיתא פ"ק דנדרים נדר דאסר חפצא עלוי וכגדוי סוא דבר שחל בגופו וכן שחרם לפי שהגדוי והחרם הם עוקצים חלים עליו עד שיעשה דבר פלוני כיהודה שנדה עצמו אם לא יביאנו ולפיכך הגדוי שהוא עליו צריך להתירו ולסלקו כיון שחל אבל הנדר והשבועה אינו כן שאין כאן דבר של עוקם אלא שחייב עצמו בשבועה לעשות כן וכבר עשה מה שנשבע לעשות. וכדברי רש"י נראה שאם קבעו זמן אפילו *בחרמות ונדויין אין צריך להתירו ותוך הזמן אם יסכימו להתירו הרי זה מותר כהסיא דאמרינן כל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת וכן דעת הקהל מתחלה אע"כ שתנו שלא להתירו, ולשון הספרים יאמר ש"ל הסכמת הקהל להתיר ומותר הוא:

רעח

שאלה ראובן ושמעון היו דרים בעלקטעס ושדך שמעון ליתן לאם בתו לבנו של ראובן ופסק שמעון ליתן לבתו לזמן שיסוראין כך וכך ונשבע שמעון להזמין בתו לחתוך הזכר לקדושין ולנשואין לזמן ידוע ולפרוע לו נדוניא לאותו זמן ובתנאי שיתן ראובן לחתוך בנו מה שקבל על עצמו ליתן לו ושיקדש וישא אותה חתוך הזכר לאותו זמן ועוד קבל על עצמו להשלים כל זה לזמן ידוע בקנס ידוע וכן נשבע חתוך שיקדשה וישאנה לאותו זמן. ועתה כשהגיע הזמן אמר חתוך שיקדשה בסרקסעאה אם יזמינוה לו שם ועתה שנפטר מידי שבועה וקנסו בכך מפני שלא קבע מקום ידוע לנשואין בפירוש. ושמעון טוען שאין לו להזמינה אלא בעלקטעס ובין כך ובין כך עבר הזמן שקבוע ביניהם וזה בא וטוען שחבירו עבר על שבועתו

ותובע קנסו וזה טוען בספק. הדין עם מי:

תשובה כך נראים הדברים שאין לשמעון לטוענה בתו

ממקומה ליכנסה במקום אחר שהקפדת הכל היא

זו שלא לטוענה בתולה ישראל ממקומה קודם נשואין והקפדה ודאית היא זו. וכענין המזכר בקדושין (נ') גבי האומר לשלוחו לא וקדש לי אשה פלונית במקום פלונית והלך וקדשה במקום אחר שאינה מקודשת משום דאמרה לא ניחא לי דלקדשה באותו מקום דלמא ממלו עלאי מילי, וכן בגיטין שאינה רוצה שתתבזה באותו מקום, וכל שכן שהאיש מחזר על האשה ואין האשה מחזרת על האיש כ"ש עכשיו שהכל מקפידים על דבר זה בכל מקום ומתמן של משדכי בנותיהן דעתן שיעשה במקומן ואפילו היה הבעל ממקום אחד אע"כ אתנו בפירוש כ"ש אלו שהיו שניהם דרים במקום אחד ומלא שמעון זה פטור משבועתו וקנסו וכן חתוך פטור משבועתו ומקנסו לפי שהוא אנוס ויש טענת אונס בממון ובכל דבר חוץ מגיטין מתקנת חכמים משום לטעות ומשום פרוצות כמו שבינו בכתובות פ"ק (ב':):

רעט

עוד השיב בקבל שמעו ברורים לבער הבירות וכתוב בתקוני הסכמה שיוכלו ליסר ולעשות בממון לפי

*) בזמנו אין דין חרם מהג ע"פ דתי המדינה:

בהם שנראה להם שהענין אמת שיכולים לדון ולקנות שלא הריכו עדים גמורים אלא בדיני תורה בסנהדרין וכיולא בהם אבל מי שעובר על תקוני המדינה צריך לעשות כפי צורך שעה שאם אין אתה אומר כן אף הם לא יקנסו דיני קנסות ולא בדברים שאין מצויין שאין אנו עושים שליחותייהו כגון גזילות וחבלות וכן יעמדך שתראה וכרי אמרו מכין ועונשין שלא מן הדין לא לעבור על ד"ת אלא לעשות סייג:

רפ

שאלה ליבור שמתקנין תקנות לצורך הליבור ובחרמים

על המסים ועל השמחות ועמדו שנים או

שלשה ונשבעו בפני עדים שלא יכנסו באותם הסכמות

*ובאותם חרמות אם עבו הקהל לאחר מכאן הסכמות

וחרמות יהיו אלו פטורים דכיון שקדמה שבועתם להסכמת

הליבור וחרמיהם באותם שאמרו אם נדרו קודם לגזירתם

חדתה גזירתם מפני נדרו או לא:

תשובה דע שכל ליבור וליבור יש להם רשות על

יחידיהם שכל ליבור רשאין לגדור ולתקן

בעירם כמו שב"ד הגדול יכולים לגדור ולתקן על כל ישראל,

ומקרא מלא דבר הכתוב במאמרם אתם נתרים הגוי כולו

הרוב ככלם כדאיתא בע"ז פרק אין מעמידין (ל"ו:) וגרסינן

פ"ק דב"ב (ח':) רשאין בני העיר וכו' להסיע על קילתן

ואלו שנשבעו בתקנת הקהל עבו שלא כדין ושלא כהוגן ואין

רשאין לעשות כן וכל שאינם מוכנים הליבור נכשלו בחרמות

הליבור שגדרו ותקנו על ענין המסים והשמחות שלא יוכה

איש חבירו בפרעונו בזה כנשבע שלא יפרע מלוהו ושלא

ישלם מס שחייב עם הליבור כמו שיבלמו חבריו ורעיכים

הם לישאל על שבועתם ולקבל עליהם חרמי הליבור ותקנתם

ומה שאמינו פ' ד' נדרים (כ"ג:) הרולה שלא יתקיימו נדריו יעמוד

בר"ה ויאמר נדרים שאני עתיד וכו' ואמרו בתוספות שאינו

אלא דוקא שנשבע ונדר לעצמו אבל אם הסביעו או הדירו

חבירו אין ביטול זה מועיל כלום שע"ד חבירו נשבע ונדר

וכן בשבועת ממון או משביעים הקהל אינם בטלות:

עוד השיב הרב ז"ל במקום אחר וז"ל אותם בני אדם

שלא היו בעיר בשעת הגדוי *והחרם חייבים הם

לנסוג נדוי וחרם ואם עברו בשום דבר מכל מה שנזרו

והסכימו הקהל נפלו באותם עונשים שעשו הקהל שהליבור

יכולים להסיע כל אנשי עירם בקילתן ובלבד שיסכימו עליו

רוב הליבור דכתיב הגוי כולו דרובו ככולו וכ"ש בהסכמת

ת"ח דהיינו הסכמת אדם חשוב ואין אדם צריך לעשות אמן

בשה שהליבור מנדין ומחרימין* ולא בשה שהם משביעים על

גזירותם כיון שרוב הליבור נסכמים ורחיה לדבר ויהותן לא

שמע בהשביע אביו את העם עכ"ל הרשב"א. עוד ותוספת

על דברי הרב וסיוע אע"פ שאין דבריו צריכין חיזוק, כי

אע"פ הרז"ל אמרו גבי שבועת העדות ושבועת הפקדון גבי

מושבע מפי אחרים אינו חייב אא"כ עבה אמן כדאיתא

במס' שבועות (ל"ח:) היינו מושבע מפי יחידים כלומר מפי

התובעים אבל מושבע מפי הליבור ממה שיסכימו הרוב

לאו כל כמיניהו בין יעמו אמן בין לא יעמו בין שיסיו בשעת

הגדוי והחרם בין לא יהיו ואפילו יהו מוחים בחרם כיון

שהמוחים מיעוט אינו מועיל להם המחאה כיון הרוב הליבור

מסכימים ואפילו יהא הדבר שלא כדין כיון שיראה להם

כדין רשאין ונכנס בהסכמת אדם חשוב. ומה שהוקרבו

ישראל לעשות אמן בסר גרזים וסר עיבל לאו דוקא כי אפי'

לא עמו אמן היה הענין מקובל שהרי ליבור היה אלא הם

מעצמם אנו אמן להראות שקבלו המורה בסבר פנים יפות.

א"כ קבלת הרוב שאני שהוקרבו לעשות אמן מהם הרי"ג מלות ואחר שיעמו הפעם הסיא טוב אינם צריכים

שבועה

*) בזמנו אין דין חרם מהג ע"פ דתי המדינה:

דאונס אסיר בשעת הנדר כזה שבשעת הנדר היה אונס אינה היה יכול לחיות בלא יין ובלא קבורת מתים ואונס זה מבטל הנדר לגמרי אלין לריך שאלה לחכם. וממנה אתה ק"ו לזה שהיה אונס בשעה הנדר אונס גמור שהיתה אחותו חולה ומשבעה אינה תאכל אזה אונס שמא תטרף דעתה עליה וכיון שכן אע"פ שנדר עד"ר אין בכך כלום, שלא אמרו חומרי רבים אלא בנדר שחל בשעתו אבל נדר זה לא חל בשעתו ובכל כי האי עד"ר לא מעלה ולא מוריד. וא"ת והלא נדרו של לדקיהו כך היה כדאמרינן פרק ר' אליעזר אומר (נדרים דף ס"ה) וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר הסגיעו באלהים מאי מרדותיה דלדקיה אשכחיה לנבוכדנצר וכו' אשתבע ליה לסוף אלטער לדקיה בגופיה ואתאיל על נדריה. והא התם לדקיה אונס הוה בשבועתו בשעת שבועה ונתון היה ביד נבוכדנצר ואם אמר הרגו הורגים והתמא דמילתא אם לא רלה ליתבע היה הורגו ואפ"ה חלה שבועתו ונלטרך שאלת חכם ועם כל זה נענש שמא אם לא אלהי אשר בזה. לא היא דהתם לא אשכחן דנשבע לדקיהו מחמת אונס שהרי לא אמר שם אשתבע לי ואי לא קטילנא לך אלא שבסוף מתחרט שהיה מלטער על שלא היה יכול לגלותו, ואדרבה אפשר שהיה נכנס בשבועתו בשעתה כשבור שיכבדנו יותר נבוכדנצר על שהיה יודע שודו ולא יגלנו ומדת כל אדם היא זו. וזה נראה נכון וברור. ועיין זכירת שתגאי שיאמרו איני יודע לו ענין כלל, ודין דבר מצוה איני רואה כאן אין כאן פתחים שכל הפתחים בים לו כולן בטלים עם שבועת אחותו דאדעתא דהכי והכי נדר באותה שעה שלא תטרף דעתה עליה, ואפילו תמצא לומר שימצא פתח לנדרו מחמת שמתה ויאמר אילו הייתי יודע שמתה לבסוף בין הכי ובין הכי לא הייתי נודר לא היא. אדא דאנן הסדי דאפילו לחיי שעה היה אונס והדין עמו. ושוד דרא קי"ל דמתה מולד הוא ואע"פ שהיה חולה ביותר דהא אמרינן מתנים לה בחזקת שהוא קיים דלשמא ינות חייהין שאמרו היינו לחומרא אבל להקל לא אמרינן דרוב חולים לחיים. אלא שאפשר לומר דאע"פ שפותחים במולד פתחים הוא דאין פותחין אבל פותחים בחרבה מחמת מולד, והכורני גנב מורי רבי יונה ז"ל היה אומר כן ואע"פ שאין פותחים לעולם לא בפתחים ולא בחרבה בנדר שהודר עד"ר ואפילו לדבר מצוה אלא ממש בכעין שהוא מקרי דרדקי דפרק שאולה וכדעת ר"ת ז"ל ומ"מ במקום הזה ראוי לעשותו סניף וכדי שלא ילמדו הרבים לטעון כן בכל נדריהם וכאלו שאמרו חכמים באלו נדרים (ע') ובכולן אמרו חכמים פותחים לכם פתח ממקום אחר ומלמדים אותם כדי שלא יגנבו קלות ראש בנדרים ואפילו נשאל על שבועתו ראשונה לא אזלא מצוה דמצוה היא לבאריה ישראל שלא יעשו עולה ולא ידברו כזב וגם שלא לביים במות ישראל בהכלית שהכלמות שהוא יותר מש"ד ואין לך מצוה גדולה מזו ושלא לשים דמי מלחמה בשלום ושלא יהיו משפחות מתגרות זו בזו:

רעד

שאלה אם יכונים להחיר שמים או שלשם אנשים או שלשם נדרים בלשון אחד כגון שיאמרו מותרים לך או אם לריך שיתר כל אחד ואחד בפני עלמו:

תשובה מתירים כמה נדרים לאיש אחד אפילו בשיתר אחד ולכמה אנשים בשיתר אחד שהרי לא מלינו שהקפידה תורה בכך אלא בשתי נשים דגרשינן פרק נערה שמאורסה (נדרים ע"ג) אבעיא להו בעל מהו שיפר לשתי נשיו בבת אחת אותה דוקא או לאו דוקא אמר רבא ת"ש אין משקין שתי סוטות באחד מפני שלבה גם בה ר' יהודה אומר לא מן השם הוא זה אלא משום שנאמרה והשקה אותה לבדה אלמא אפילו לרבי יהודה דוקא משום דכתיב אותה הא שע"י זקן ד"ש מתירין אפילו לשתים באחת וכל שכן נדרים דעלמא דמעשה מינהו ואפילו בהשתו מפירים כמה נדרים כאחת דתנן דרך ת"ח עד שלא היתה יולאה בתו מאלו אומר לה כל נדרים שנדרת בתוך ביתי הרי הן מופרין וכן הבעל עד שלא תכנס לרשותו אומר לה כל נדרים שנדרת עד שלא תכנס לרשותי הרי הן מופרין:

רעה

שאלה ראובן התנדב לתת בכל שנה כל ימי חייו כך וכך והכריז כן בבהכ"נ ונתן כדי נדבתו לבו בעד הקמית שעברו ועכשיו בא לחזור ואומר שנשא על נדרו ויש גזברים ממונים בעיר על הקדשות היוכל זה לחזור בו כיון שיש בעיר גזברים ממונים על הקדשות וידם כיד עניים או לא וכאותה שאמרו פ' שור שנגח (ל"ו) אמר ליה ליתביה לעניי הדר אמר אבדי ביה כשמאי אמר רב יוסף אגן יד עניי אגן, אלמא אע"ג דלא הוה בידיה וכעין דומיא דביתו ברשותו הכא כיון דאגן יד עניי אגן הקדשו הקדש ואין יכול לחזור בו:

תשובה איברא אם נשאל בו ולא היה נדרו עד"ר אין כאן נדר דהא קי"ל הקדש בטעות אינו הקדש והלכך כל שלא נתן עדיין ליד גזבר יכול לחזור בו ולהשאל על נדרו וע"כ אמרו שהנדרים דבר שיש לו מחירים הוא, ואפילו תורה יכול ליטאל ולחזור בו אחר שחרם כל שלא באה תרומה ליד כהן כדאיתא בנדרים פ' הנודר מן הירק (נ"ט) והיא דב"ק אגן מהום מעמד שלהן מפרשינן לה דכיון דאמר להשות דהוה יהיב ליה פלגא דזוזא ליתביה לעניי והוה תמן גזבר ממונה על קופה של לדקה מיד קונה גזבר לעניים במעמד שלהן ואע"פ שנדר זו נדבתו בבהכ"נ ברבים יכול ליטאל כדקי"ל נדר שנודר ברבי' יש לו הפרה עד"ר אין לו הפרה:

רעו

שאלה אם מעות של לדקה מותר לשמותם לד"א כגון לבמות לבהכ"נ או לקנות ס"ת:

תשובה מדאמרינן מטפחות לוקחים ספרים ספרים לוקחים תורה אלמא דספרים ותורה עלוי קדושה הוי וגם כן לשוליאה לגורך תלמוד בדאיתא פרק בתרא דמכות כמה נפשאי עלמא דקיימי מקמי ס"ת ומקמי גברא רבא לא קיימי התורה אמרה ארבעים יבמו ואתו רבנן ובלרי חדא וכן שמוכרים ספרים ללמוד תורה בדאיתא התם כ"ש מעות שהתנדבו לגורך בנין בהכ"נ ובית שלמים, ומשום הזמנה מילתא ליכא דבטווי לאריג דמי, ואם קרובי מתני הלדקה לוטקים וקורהים תגר לא חיישינן בדאיתא פ"ק דערכין (ו':) כותי שהתנדב ממונה או מר לבהכ"נ עד שלא יתתקע שם בעליה אסור לשמותה משנתתקע שם בעליה מותר לשמותה למאי הילימא לדבר הרשות מאי איריא כותי אפילו ישראל נמי אלא לדבר מצוה וטעמא משום דכותי מפטעא פעי אבל ישראל דלא פעי ש"ד. אלמא כותי חיים דמפטעא פעי אבל ישראל לייה לדברי חכמים ומאחר דמן הדין שוה לא פעי ואף אם הם ישראל דלא לייה לדברי חכמים ופעי על תקנתם לא חיישינן על פעייתו ומדלא מלינו אסור שנוי אלא בכותי דוקא משום דפעי ואיכא חלול השם אבל ישראל שאינו לייה ליכא חלול השם בזה:

רעז

תשובה נדר ושבועה ונזירות אין לריך שאלה בין באופל בתנאי בין שלא בתנאי אלא מותר מיד אחר קיום הענין. והדא לך שהרי שינו (ס') קונם יין שאני טועם אינו אסור אלא עד שתחשך ואמרינן עלה בגמרא אמר רב יהודה בר אבא לכשתחשך לריך שאלה לחכם מ"מ אמר רב יוסף גזירה משום יום אחד אלמא בכל שמתניתא דשיינו שבת זו ושנה זו אין לריך שאלה כלל בסוף הזמן אלא בסיום ומשום גזירה אבל מה שהחמינו* ליבור יש בו איסור

מוסף

*) בזמנו אין דין חרם מהג פ"ש דפי שמדינה:

אין אומר שלא יאכל שאוסר סוא זס שדרכו להיות מאכלו בריאס. אבל אס יש לו חולי ידוע שבקיאי סרופאים אומרים שאס ילך למקום פלוני שאוירו חס ביותר יזיקנו באמת סיזק סמביאו לידי סכנס דבר ברור זס שזס אוכס סוא. ולגבי יום"כ אמריגן רופא אומר לריך ואולס אומר אין לריך מאכילים אותו ע"פ רופא. ומ"מ לריך שיסיו שנים עדים כשרים ומכירים ברופאים אלו אומרים כן ואומר מדרך שאמת לא לאיימו על שקר כדי להפחידו ולמנעו מלילך בכן פירש סוא בשבועתו. וכלל גדול סוא זס כל שסעניין אמת באומס הזס מלילו משבועתו. ולענין כבוד אביו ואמו אס סס חולים ולריך לשמשס כבר פירש והוליא זס בשבועתו והרי מותר לעמוד ולשרת בפיסס כל זמן שמוטלים על מטתן. ועוד שגראים שדברים שראובן זס מדעת אביו ואמו נשא אשס ונשבע לשמעון חמיו והרי אלו מחלו על כבודן והאב שמחל על כבודו כבודו מחול. ועוד שמצוס ליקח אשס ובמקום מצוס שלי אפשר לקיימס ע"י אחרים מניחים כבוד אב ואס ושוסקים במצוס כדגרסינן פ"ק דקידושין (ל"ב) רבי אלעזר בן מתיא אומר אבא אומר השקני מים ומצוס בידו לעשות מניח אני כבוד אב ואס ועשס אני המצוס שאני ואבא חייבים במצוס איסי בן יהודס אומר אס אפשר למצוס שתעשס ע"י אחרים כו', וכבר אמרו שמכריז ואומר בא פלוני לפלוני ופס לא יתנו אס לא יקבע דירתו שס, וילחק אביו לולא שנתקדש ונעשה עולס שמימס סיס יולא וסולך מאצל אברסס ליצא אשס, וגרסינן במגילס (ט"ז:) אמר רבס א"ר יצחק בר' שמואל בר מרתא גדול ת"ת יותר מכבוד אב ואס שכל אותן שנים שעמד יעקב אבינו בבית עבר לא נענס עליסן, ומצות פריס ורביס רבס סיא ועשאוס במקומות בתלמוד תורס, וכדגרסינן במגילס (כ"ז) שאין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורס ולישא אשס, ולפיכך זס שנשבע שידור עס אשתו במקום שאין אביו ואמו דריס שס ואין מתרלים לתתס לו אא"כ נשבע אפשר לומר שסוא מותר וכל שכן אס נתרלס באב בכך:

רעג

שאלה ראובן שדך אשס מדעת קלת קרוביו ונשבע בעקיצת חפץ לישא אותס ולקלת ימים אלתס אחת מאחיותיו חלים אשר מתס בו ומתוך חלים בקשס ממנו לאסור אותס אשס שנמודכת לו ושישבע שלא ישאנס לעולם עד שעשס כן. וראובן האזכר נחייבן ומסר מודעא לפני עדים כשרים שאין כוונתו לקיים שאיסור אבל יעשס רצונה כדי שלא תטרף דעתס עליס וכן עשס ואסרס על עצמו על דעת שמקום ועד"ר ולא נשאל כלל על שבועת שידוכים ואח"כ מתס אחותו שנזכרת. ועל זס נחלקו שמוריס יש מי שאומר שלריך שיתר ואין לו מפני שנדר ע"ד שמקום כדאמריגן ע"ד שמקום כי שיבי דלא תיסוי ספרס. ואני אמרתי דשאני סתס שסדבר במצות ס' יס' וכן כתבו בעלי שתוספות. ועוד שזס תלס נדרו בדבר שאינו, שכך כתוב בנוסח שאיסור פלונית שאינס. סוגנת ושבשיו מכיר שסיא סוגנת. ואח"כ סוליאו קול שמקטרגים שנשאל על שבועס שראשונס כדי לסוליא שעניין מדין לדבר מצוס, עוד גלגלו על זס דין שמדיר בפניו שלי אפשר לשתירו אלא בפני מי שנדר. ואני אמרתי שלא נאמר זס אלא במדיר שיש לו שייכות באותו נדר. אבל אס נדר בפני כמס אין זס מדיר שיסיו לריכים בשתרתו. הודיעני אס לריך שיתר ואס יש לו שיתר בפתח וחרטס:

תשובה ראיתי שנאמרו בדבר זס כמס עניינים שראס בעיני שאין לאס ענין בזס כלל וע"כ לא חשבתי לכתבס גם כדי לבטלס כדי שלא יצריך שמכתב ללא תועלת. וסגני מקפן ועולס למס שדעתי גומר שסוא יסוד ועיקר לכלל שענין סזס. וסוא שדעתי מוצס שנדר סזס בטל מעיקרו ושאינו נדר כלל לפי זזס אנוס סיס בעיקר שנדר כיון שסיתס אחותו חולס חולי כבד ונשבעס שלא תאכל עד שידור ויתסור ואין לך אונס גדול מזס לאחיס ואיני רואס שיספק אדס לומר שאין אונס אלא שמגיע לגופו או לממונו של מדר מ"מ שאין לך חביב על אדס כהלכת אחיו ואחותו ויקר פדיון נפשס בעיניו. ובסדיא תניגא נדרי אונסין כילד שדירו חבירו שיאכל אצלו ואלס סוא או שאלס בנו או שעכבו נסר שרי אלו נדרי אונסים. ואילו באנו עכשיו לשסתפק שמא מתחלתו מרוצס סיס בנדרו אלא שעכשיו מתחרט ומוציא עליס שאונס סיס זס אינו מכמס בעמיס. שאחד שנשבעתו שראשונס תניד שאין רשע בישראל שישבע בלא אונס שלא לקיים שבועתו ושיתסור על עצמו בנדר מס שנשבע לעשותו בלתי אס ישאל על שבועתו שראשונס. ואנו לא ידענו שנשאל ומי שטען עליו שנשאל עליו שראיס. וגדולס מזו כי כבר מסר מודעא בפני עדים כשרים וסכירו באונסו ואפילו לא שכירו במכירת שמודעא דגיטא ודמתנתא דאין לריכים לשכיר לאונסו. וכדי שלא יסא פתחון פס לבעל שדין לחלוק שריני מסא ומתן עמך בהלכס. אולי יבא ויערער על עיקר שאונס שרי שניינו (נדרים כ"ד) נדרי אונסין כילד שדירו חבירו שיאכל עמו ואלס אוא או שאלס בנו או שעכבו נסר שרי אלו אונסין, אלמא לא קרי אונס אלא אונס הבא אחר שנדר שלא סיס יודע מתחלס אבל במס שסיס כבר בשעת שנדר גמר ונשבע וויתר על אותו אונס שאלמלא כן ליתני נדרי אונסין כילד אנסוהו לאסור על עצמו פירות או אשתו שרי אלו נדרי אונסין אלמא לא קרי אונס אלא אונס הבא אחר שנדר שלא סיס יודעו מתחלס אבל במס שסיס כבר בשעת שנדר גמר ונשבע וויתר על אותו אונס. (שאלמלא כן ליתני נדרי אונסין). לא סיא רבותא קמ"ל דלא תימא דוקא בנדר שקדמו אונס לפי שלא אל נדר כלל הא נדר שאל בשעתו אין אונס מבטלו קמ"ל דאפ"ס אונס הבא אחריו מבטלו ואין ל"ל בנדר שקדמו אונס שאינו כלוס לפי שלא סיס לו שעת הבוער. ותדע לך שהרי על האונסים שנמלאין בכ"מ שמבטלים הענינים מן הלד הזס הן בזביני ומתנתא כולס כשנאנס במס שעשס מתחלתו ומ"ש הכא וכן מצינו האדס בשבועס פרט לאונס. ועוד שבכל מקום הענפים מגידים על השרשים והתולדות מעידים על האבות. ומעתס דון מינס שאלאס מיני נדרים יש, נדרים שאין לריך שאלס לחכס ונדר שאין לו היתר לעולם ויש שיש לו היתר ע"י חכס. שאין לריך שאלס לחכס כאדבעס נדרים נדרי זרוזים נדרי הבאי נדרי שגגות או אונסים דכל דבר שיש בעיקר הנדר שגגס גמורס כאומר שאין אשתי נהנית לי שהכתה אח בני או שגנבס כיסי ונמלא שלא הכתה שלא גנבס א"ל שיש אונס גמור שהפסיקו נסר או חלס בנו הרי זס מותר גמור שהרי זס מן הסתס כמתנס בנדרו. וכל שאין בעיקרו שוס שגגס ושוס אונס אלא שנדר מטופי הלב ואין לו שוס פתח הרי זס אסור לעולם. אבל יש לו פתח של אונס או של שגגס הרי נדר זס תולס שאין כאן שגגס גמורס ולא אונס גמור ומ"מ יש לו היתר בשאלס לחכס הואיל ויש לו עכשיו טעמת אונס שהוא מתחרט מחמת אונס קלת שסיס לו ועכשיו עבר וסיינו דפותחים לו בחרטס דלבך עלך וכדעת רב שמיי גאון ז"ל, וא"ל בפתח של שגגס דאילו סייתי יודע. וכיון דטעמת האונסים שאנו תולין בס להיתר הוא מס שסיס כאנוס בשעת נדרו והוא תולדת האונס הגמור שאין לריך שאלס לחכס סיינו שנאנס אונס גמור בשעת הנדר כמו שאמרנו. ועוד כ"ל ראיס מבוארת ממס שניינו במיר פ' הריני נזיר (י"א) יודע אני שהנזיר אסור ביין אבל הבור סייתי שהחכמים מתירים אותו לי מפני שאיני יכול לחיות אלא ביין או מפני שאני קובר המתים הרי זס מותר ורבי שמעון אוסר ואוקימנא פלוגתייסו בנדרי אונסין וקמיפלגי בשמואל ורב אסי דתנן ד' נדרים כתירו חכמים ואמר רב יהודס א"ל אסי ד' נדרים שלנו לריכים שאלה לחכס מדקאי כרבנן. ועוד שמעתין מינס

דאינס

וסריגי מיר אם אשאל על נדרי קונם שאיני נהנה לפלוני ולמי שאשאל עליו. אנא שעמידני על דעתך:

תשובה איברא לכאורה משמע שכי כמו שאמרת ואמי כך הייתי סבור מתחלה ואע"פ שהיה כנגדי מלוק עלי. והבאתי ראיה מדתנן פרק אלו נדרים (פ"ח.) ונדר אלמנה וגרושה כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה כילד אמרה סריגי מירה לאחר שלשים יום אע"פ שנשאת בתוך שלשים יום אינו יכול לספר כלומר אע"פ שעיקר איסור נדר לא חל עד לאחר שלשים יום ולאחר שלשים יום נשואה היא ולא אלמנה אפ"ה אין הבעל יכול להיות דבתר מעיקרא אזלינן דמשבינן לה חל הנדר ואין הבעל מפר בקודמים. נדרה והיא ברשות הבעל וספר לה כילד אמרה סריגי מירה לאחר שלשים יום אע"פ שנתאלמנה או נתגרשה תוך שלשים יום הרי זה מופר כלומר בתר מעיקרא אזלינן ולא אחר איסור הנדר ממש דהיינו לאחר שלשים יום. ומייתי עלה בגמרא פלוגתא דר' ישמעאל ורבי עקיבא באלמנה וגרושה דאמרה סריגי מירה לכשאנשא ונשאת ר' ישמעאל אומר יפר ר' עקיבא אומר לא יפר. אמת היא שאמרה סריגי מירה לכשאתגרש ונתגרשה רבי ישמעאל אומר לא יפר רבי עקיבא אומר יפר אמר לה רבי ישמעאל הרי הוא אומר ונדר אלמנה וגרושה כל אשר אסרה על נפשה עד שיהא אסור בשעת אלמנות וגירושין ואמר רב חסדא עלה דהסיא מתניתין רבי עקיבא היא פירוש דאזיל לעולם בתר איסור נדר כלומר אחר שעה שאפרה עצמה בנדר דהיינו שעת נדרה ולא שנא נדר שתלוי ביומי דמטי ממילא ול"ש נדר שתלוי בשואין וגירושין שתלוי במעשה אפשר שיהיה ולא יהיה דאין הפרש בין זה לזה וכל שזה מפר זה מפר וכל שזה אינו מפר זה אינו מפר אבל לר' ישמעאל הוי בספק דלעולם אין הולכים כאן וכאן אלא לאחר שחל האיסור ממש ול"ש תלוי ביומי ול"ש תלוי במעשה. ודחה אביי אפילו תימא רבי ישמעאל מתניתין תליא ביומי ברייתא תליא בשואין, וע"כ במתניתין דאוי הוא שנלך לעולם אחר הוצאת נדרה מפיה דהא יומי ממילא אתו וכלכך ברייתא דהיא אלמנה דמטו יומי ולא תיבשא א"כ דין הוא דלא יפר וסיפא דין הוא שיפר דאפשר דמטו יומי ולא תגרש אבל ברייתא תליא בשואין ואין הולכין אלא אחר שיחול הנדר אלמנה היא אלמא לדעת אביי לכ"ע בתולה נדרו ביומי מעכשיו משבינן שחל. ובתר הסיא שעתא אזלינן דהא עקר הנדר. זו היא שסמכתי עליה מתחלה אבל כל אותה שבסוף הסמוכה שבאת אין בהם ראיה מוכרחת שאני אומר חד מתרי גווני נקט ומאן דידע דליכא לאפלוגי בין הא לה לא קפיד. אבל אחר מכאן חששתי ואמרתי אולי דברי רב חסדא עיקר דמשום דין שניהם והלי הא בשא יצא מפליג בין תלה עצמו במעשה לתולה בימים ודין אחד לכם ואביי נמי אפילו תימא קאמר ושמא לא בדוקיא ובשל תורה ספקו להומרא ועוד אמרינן סתם בגמ' (ל') אמר רבינא אמר לי מרימר הכי אמר אביי משמיה דרב פפא מחלוקת בספרים אבל בשאלה ד"ה מותר אע"פ שלא חל הנדר דכתיב לא יחל דברו למימרא דלא הוי כמעשה פירוש ואפ"ה דרשינן הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין ואם איתא דכל שאמר סריגי מירה לאחר שלשים יום לכ"ע קיימין ליה חל הנדר ומתיר מאי ראיה דילמא הסיא כשאמר סריגי מירה לאחר שלשים יום דליכא עדיין מעשה אלא דבור ואפ"ה מתירים לו אבל לעולם כשתלה נדרו בדבר לא אלא לעולם לא משבינן ליה מעשה עד שעה שחל האיסור ממש ולמאן דאית ליה דאין חכם מתיר עד שיחול הנדר נדר ממש קאמר וכן פירש אותו המפרש וזה לשון הפרישה דכתיב לא יחל את דברו ככל היוצא מפיו יעשה למימרא דלא הוי מעשה שתחלת איסור הנדר קרי מעשה מדכתיב יעשה לכבא מכלל דאכתי לא הוא ואפ"ה כתיב לא יחל אבל אחרים מוחלים לו. וז"ל הר"ר ברוך בר' שמואל לא יחל למימרא דלא הוי מעשה פירוש דברו משמע דבר היה ולא מעשה ע"כ. ומפני שאמרת שאבאר לך דעתי הארכתי לך כ"כ לברר לך מה שהביאתי לידי כך ועל זה אני חומך, ולאו היה לחוש לכך אף בשל דבריהם כ"ש בשל תורה:

רעב

שאלה ראובן נשא בתו של שמעון ונשבע ראובן זה לשמעון חמיו עד"ר שידור הוא ואשתו ה' שנים שלמות בכל מקום שידור שם שמעון חמיו ונשבע שלא יעריה בזה כלל אבל הוא יכא רשאי לדור אצל אביו או אצל אמו בכל שנה ארבעה חדשים ולא יותר שלא ברשות חמיו ובלבד שלא יעכבנו אותם שדרך או אותם שנוף הנכר לדעת שני עדים כשרים ולאחר שיעבור מכל האותם יכא מוכרח לשוב לביתו מיד ואם שמא יארע שום אותם שנוף בין באביו בין באמו יכא רשאי להתעכב עמהם עד עמדם ממעטם. הודיעני אם באו עדים והעידו שראובן אנוס היה מאותם שדרך או מאותם שנוף יפטר בכך משבועתו אם לאו. וכן אם רופאים בקיאים אומרים שלא ילך ראובן לדור בעיר אחרת כ"א בעיר שדר בה עכשיו לפי שאויר העיר אחרת היא מביאה לידי חולי ושאויר אותה העיר שדר בה ושמולד בה טוב לו. וכן אם אדון העיר עוהו בקנס גוף וממון שלא יצא מאותה העיר שדר עכשיו או שאיימו כותים אלמים או רבים בדרך או שאיימו חמיו לתפשו ולמוסרו בידי כותים אם ילך לדור בעיר שדר בה או שאביו ואמו דרים באותה העיר שדר בה היום וחמיו בעיר אחרת וכבן רוצה לקיים מצות כבוד אב ואם לפי שאין חמיו ואביו דרים שם והוא כשבע לבטל המצוה. הודיעני אם יפטר באונסים אלו או באחד מהם:

תשובה אם באו עדים שראובן זה אירעו אותם נוף או אותם דרך דבר ברור הוא זה שפטור שהרי אני רואה שכן שייר בשבועתו מפורש. אבל מה שאלתם על פרטי האונסים שכתבת אם הם אונסים שיפטר בהם או באחד מהם, אני אומר דרך כלל שאותם כשמו ואין הרצון אותם ואילו מסבב זה אונסין לעצמו כגון שסבב על ידו או שלוחו או שאחרים עושים על דעתו שיהיו אדוני הארץ מאיימין אותו ומשימין עליו קנס אין זה אונס אלא רצון וכן הדין לכל שאר האונסין שאמרת. אבל אם מאיימים עליו שלא בסבתו ושלא מרצונו ויש כח ביד האנס שהוא לאנסו אין לך אונס גדול מזה ואין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש בזה חוץ מע"ז ג"ע ש"ד וכדאמרינן שהם אין לך דבר וכו' ש"ד שברא הוא דשהוא דאחא לקמיה דרבא וא"ל וכו' בפרק כל שעה ועיין שם, אלמא בכל שאר שעבירות שא"ל עבור ואי לא קטילנא לך עובר הוא אם ירצה ואינו מביא עצמו לידי סכנה אם מכוין שכותי להנאת עצמו אבל אם באו לשעביד על דת לא. וכן הדין במי שאיימוהו באונס שדרך בכל דברים אלו בחזקת סכנה שם ושלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות אבל כ"ז שהעידו עליו שני עדים שמכירים באונסו פטור מקנסו אם יש קנס בדבר ופטור מדיני שמים אם יש לו אותו אונס שהוא טושן. ומיהו באונס האויר שאמרת נראה שבכל לד קרוי אונס לפטור אותו משבועה, כי מן הידוע שרוב בני האדם האויר שנתגדלו בו טוב יותר לשם בטבע מאויר שאר המקומות ושמי שאוירים דבר ברור שמזיקים. ומ"מ מי שנשבע שידור באחד המקומות שלא נתגדל שם חייב הוא לקיים שבועתו ואין אומרים אנוס הוא זה האויר לא יזיקנו או שלא ימיתנו. וכן הדין למסעדין יש מי שמאכלו בריאה ומן הידוע כי יש מן המאכלים שהיא בריאים כדגים והשבר מליח וכיוצא בהן ואפילו כן מי שנשבע שיאכל דג או בשר מליח

מידי שעבוד אם הקדים בזמן. הזה שאין לנו בעומחינו כיח לחזק בדקו והקדשו הקדם עניים הפקיע הקדשו זה מידי שעבוד או לא, ומילחא דאמר שמואל הקדם מנה שחללו על שום פרוטה. מחול וכן מילתיה דרבי אבהו דאמר מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים לא ידעתי עניינם לבאר:

תשובה באמת כך הוא שמקדים שתם בזמן הזה אין הקדשו לבדק הבית לפי שאין עכשיו מכירים בהקדש הבית והרי היא כאותה שמינו בפ' אלו מותרין (י"ח:) במסכת נדרים הרי עלי כתרומה אם בתרומת הלשכה נדר אסור ואם בשל גורן מותר ואם סתם אסור דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר סתם תרומה ביהודה אסורה ובגליל מותרת שאין אנשי גליל מכירים את תרומת הלשכה סתם תרומה ביהודה מותרים בגליל אסורים שאין אנשי גליל מכירים תרומי הכהנים. ודבר ברור הוא שאין הקדש עניים מפקיע מידי שעבוד אלא מה שחל עליו קדושת הגוף וכדאמרו בתע"פ קומות קדושת הגוף ניתנו וכדאמר רבא הקדש חמץ ושחרור מפקיע מידי שעבוד. ודעת הגאונים ורש"י ז"ל מסכמת שאין מפקיע מידי שעבוד אלא קדושת הגוף (וכדאמרינן קומות קדושת הגוף ניתנו וכדרבא דאמר) שאין לו פדיון אבל כל שיש לו פדיון אין הקדש זה מוציאו מידי קדושתו לחולין ושיינו הטעמא דקומות ושיינו הטעמא דחמץ ושחרור ואלטלא דמילתא דפרסום אמיתנא ברים פרק אלמנה לכה"ג. אבל כל מי שיש לו פדיון וא"ל דבר שאין גופו ראוי למזבח שהקדישו לדמי ולקומת ממנו תמימים למזבח כיון שיש לה פדיון אף שעבוד מוציאו מידי הקדש אלא יש מוסיף דינר ופודה הנכסים שאלה כדי שלא יאמרו הקדש יצא בלא פדיון ושיינו דתנן פרק שור שיתומים הקדיש ל' מנה ושיה הובו ק' מנה מוסיף עוד דינר ופודה הנכסים האלו שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון לא שנא מקרקעי ולא שנא מטלטלי. ואע"פ שר"ת ז"ל חלוק במקדיש מטלטלים דברי הגאונים ורש"י ז"ל נכונים מדבריו במקום זה. ובירושלמי פרק האשה שנפלו מלאתי סיוע מפורש לדברי הגאונים ורש"י ז"ל דגרסינן שתם הקדיש ל' מנה ושיה חובו ק' מנה מוסיף עוד דינר ופודה הנכסים ולא סוף דבר דינר אלא אפי' כל שהו שלא יהא גרעה הקדש יוצא בלא פדיון רבי אבהו בשם רבי יוחנן מועלים בו מעילה גמורה, ומקשה אם מועלים בו מעילה גמורה יהא נפדה בשויו ואם אינו נפדה בשויו לא יתנלו בו כל עיקר מה אנן קיימין אם במחובר לקרקע וכי יש מעילה לקרקע אלא אנן קיימין בקמה עד כאן בירושלמי. אלמא הא דתנן מוסיף עוד דינר ופודה הנכסים הללו בכל דבר שיש לו פדיון הוא כמקדיש לבדק הבית א"ל במקדיש בעלי מומין למזבח או במקדיש קרקע שאין גופו ראוי למזבח ותוספת דינר נמי לא מד"ת אלא מדבריהם כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון והיינו נמי מדשמואל דאמר שמואל הקדש שום מנה שחללו על שום פרוטה מחולל שאינו לא שיה פדוי אלא בשויו ממש אכתי יש משום שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. והא דאמר בחד מן ליתני פרק הזהב דרבי יוחנן ליה דשמואל ואפ"ה תני מוסיף עוד דינר ופודה הנכסים להסוא ליתנא אית לן למימר דרבי יוחנן ס"ל דשני הכא כיון דמדינא שעבוד מפקיע מידי הקדש במקום פסידא דב"ח לא הוצרכו עליו לפדותו בשויו. ולאידך ליתנא ליכא מ"ד דפליגא דשמואל דעמא דהא מהניתין נמי כדשמואל ואע"ג דשמואל חלוקו קאמר בדיעבד אבל לכתחלה לא וכדמשמע פרק הזהב מ"מ כיון דבדיעבד נמי מחולל ס"ל אפילו לכתחלה שרי

עד

שאלה בחד שהקנינתו אשתו ומתוך כעסו קפץ ונשבע בזה שלשון אני מקבל בנדר ע"ד המקום וע"ד רבים בלא שום שיתר ולא פתח וחרטה בעולם ובלא שום ספרם בעולם שלא אבוא אם אשתי בבית אחד עד אחר סוכות הבא ואמר כל זמן שאתחרט מזה עד הזמן המזכר דעו באמת שלא אאמין בה' יתברך. ואחר נדרו נספק ונתחרט ותוסא על הראשונות ונשאל על נדרו אם מתירים אותו כדי שלא יבטל מפרים ורבים שאין לך מעוס גדולה מזו דהא שעבודי משעבד לה מדאורייתא וכויא כמ"ד שלאת תשמישי עלי קונם ושוד שבנדר לכאורה אינו חל דהא לא הזכיר לא שם ולא כנוי. זה נוסח שאלתך:

תשובה על דבריך אשיבך על ראשון ראשון כדי שתלמוד במקום אחר ואומר כי מה שחשבת כי אין נדר אלא בהזכרת שם או כנוי זה אינו שאין לריך כלום אלא כל שאמר ככר זה עלי או קונם עלי הרי זה נדר גמור. וכן אפילו בשביעה באומר שבועה או שאמר שבועה שלא אוכל ככר זה הרי זה אסור כאלו הזכיר שם וזה מבואר. ולעיקר נדרו שלו זה מתברא שנשאל ומתירין לו אע"פ שנשבע ע"ד הוא שאין זה עיקר נדר שהרי סוליאו בלשון שבועה שהרי אמר שלא אכנס עמה בבית אחד וכל העשה או לא העשה הרי הוא כדבר שאין בו ממש כמו איש ולא איש אלא שאסור משום כל יחל דרבנן כדאיתא פ"ג דנדרים גמרא שלא איש ואשמכוה רבנן אקרא לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה. וכיון שאין זה אלא נדר דרבנן משום מלוה כזו פותחים לו פתחים ומתירים לו. ולא עוד אלא אפילו לדעת ר"ת דאמר שלא בכל דבר מלוה מתירים אלא בכי הכוא מעשה דלא אשתכח דדייק כוותיה, בכאן מותר דטעמא הכא היינו משום דאנן הסדי דדעת רבים גם כן מסכמת בפתחים שלא נדרו הכוונה אלא על דעת שיוצלו לחיצוקות ושימצאו דדייק כוותיה ושלא יכה אותם הא לאו הכי ניחא לה שילמדו בדיוק עם זה אע"פ שמכה אחה ביותר ממה שילמדו בשבוש עם אחר, וכאן אנן הסדי דמסכימים לפתחו של זה שלא עשה אלא מחמת כעסו וכיוצא בזה. ועוד שהדבר קרוב להיות כתשמישי עליך אע"פ שיש לחלק קלת מ"מ זה שהגביר עליו כעסו ונכל עצמו לומר שלא יאמין בה' יתברך אם יתחרט לריך לכוכיח וליסר הרבה שאין שום איש הוא מכלל ישראל לחלות זה בשום עניין וכעין כופר בשעתו הוא תדע שהרי זה אע"פ שלא הזירו מ"מ מתחרט הוא וזה תלה אמונתו בחרטתו והרי נתחרט ומוציא על עצמו דבה הוא כסיל וקרוב הדבר לבלקותו ולהחמיר עליו שלא יבוא לכסל זה עוד:

רעא

שאלה שמעתא כתוב בתשובה שלי באחד שנדר שאם לא יפרענו חמיו מכאן ועד חג הפסח שלא יסיח בחג שבועות רל"א מא"ר וסגיע הפסח ולא פרעו חמיו ועכשיו ניתם על נדרו ורוצה להשאל ואמרו שאי אפשר לפי שלא חל הנדר עליו. הודיעני אם יש היתר לנדר קודם עברת ע"כ. ובאה שתשובה לשואל בלשון הזה מ"מ אם בא לישאל על נדרו ומתחרט בעיקר הנדר או שימלא פתח לנדרו יפה אמרת שאי אפשר עד שיחול הנדר וכדקי"ל אין חכם מתיר אא"כ חל הנדר דכתיב לא יחל דברו ותנן קונם שאיני נהנה לפלוני והרימי נזיר לכשאשאל עליו נשאל על נדרו ואח"כ על נזרו ולפיכך אין לזה היתר מגר שאלה לחכם עד שיגיע חג עברת ואז ישאל על נדרו ע"כ. ואתה אמרת שהוקשה על זה מן הדומה הנדון שלפנינו חל הנדר הוא תמיד כשהגיע הפסח ולא פרעו חל הנדר אלא בזמן איסורו עדיין לא הגיע עד עברת. ואם קודם היה בא לישאל הא ודאי אפשר לו להתיר הנדר וכי מי הנדר שלא יתנה יין לאחר שלשים יום מי לא מצי לאתשולי מקמי דנמטי שלשים יום. ולא מצאתי שהזכירו דינא דלא חל הנדר אלא בתולה נדרו בשום תנאי קונם שאיני נהנה לאביך ולאבא אם אני עושה לפיך, קונם שאיני נהנה לפלוני

והרימי

תמימים סמטה מיבשיא, ולמד מכאן הראב"ד ז"ל שאין אשתו נוסגת בו נדוי. וי"ל דאין לאוסר ראיה מחורת דדילמא סטוא מיירי במנודה לעיר אחרת שאין מנודה לעירו וחייב לנהוג נדוי בעצמו:

רסז

שאלה נשבעתי בזה שלשון ע"ד רבים להיותי יוצא אני לבד מעיר לידרא לפני הפסח לכל אחוג שם בחג הפסח הקרוב ומפסח הקרוב הזכר עד מלאת שנה תמימה שלא אסיח מהדרים בעיר לידרא אני עם כל מה שאוכל לסוליא משם מסיעת ביתי אשר ירצו ללכת אחרי במקום אשר אבחר ליבב שם בשנה זו, אח"כ יצאתי מלידרא ולא יכולתי לסוליא עמי כ"א אחד מבני כי עכבם מושל העיר ויחר שרים. הטמידני על נכון הדבר איך יהיה הנשבעתי אם אוכל עוד לצאת ולבוא בפתי לאכול שם ולעסוק בעניני שני שלשי החדש הנזכר או יחר על זה כיון שאיני דר חדש שלם ואם מאחר שהשליט מעכב אשתי בכח והיא ג"כ לא תאבה ללכת אחרי היום די בהיותי אני ובני שאחד היוצא אחרי דרים חוץ לעיר ואם לא אהיה נחפש בשבועתי בעבור שאר הבית. ע"כ טשה השאלה:

תשובה תחלה אומר איך נחפש על עכוב שאשה נחפש לפי שאין שבועה כזו חלה על היוצא בזה שנתפש בשבועה על אחרים שיעשו כך וכך ואין הדבר תלוי בידו אין שבועה כלל עליו ומיד יצאה שבועה לשוא מפיו ולוקה. וכ"ש שאתה לפי מה שאני רואה בלשון שבועתך לא נשבעת לסוליאה משם עכ"פ רק שלא תהיה מן הדרים בעירכם מי שתוכל להוליא משם אשר ירצו ללכת אחריך, והנה לא רצו ולא שמעו לקולך א"כ כבר קיימת שבועתך שכבר פייסתם ואם לא רצו ולא שמעו לקולך ויצאת מידי שבועה עליהם. אבל אתה שחלה שבועתך עליך ונשתפקת אם תוכל להתעכב שם בעיר פחות משלשים יום. דע כי הדין הזה מוחלק כפי לשון הנשבע אם נשבע שלא יהיה מיושבי העיר או נשבע שלא יהיה מבני העיר או נשבע שלא יהיה מן הדרים בעיר, לפי שהיושב נקרא מתעכב בעיר שלשים יום ובן עיר לא נקרא עד שיתעכב שלש תמימה בלירוף ודיינים אלו מפורשים בתלמוד. אבל דר לא נתפרש דינו בסדיא אבל מדעתי שאינו לא כיושב ולא כבן עיר. ודע שכל שבועה ונדר אין הולכים אלא אחר לשון בני אדם של אותו מקום שהוא עומד, ובאור הענין שאילו היה בלידרא קורין דר למי שמתעכב שם בעיר אחר זמן קצוב ובאושקא קורין דר מי שמתעכב זמן אחר קצוב או גדול מן הראשון או פחות ממנו ונשבע אחד בלידרא ואחד באושקא הע"פ שהיה הוליאו מפיהם לשון דר ולשון שנשבע זה נשבע זה אעפ"כ אין דין שהיה הוא אלא דין זה בלשון מקומו וזה דין בלשון מקומו וזה מפורש בתלמוד. שכן לא ולמד מלשון הפה שאם קורין דר זמן קצוב שאני מדמה שאתה לא נשבעת בלשון הקודם אלא בלשון הפה אשטנע"ם אלא למי שקובע דירה במקום שאנו הסוחרים הבאים משם לכאן וכשמתעכבין בסחורתם אפילו שם תמימה ודעתם לחזור למקום קבישותם אין קורין אשטנעם דברגליני אלא אשטנעם דליידרא כיון שמקום קבישותם נשאר בלידרא ולא בא לכאן אלא דרך מקרה בשבת סחורה או בשבת ערבי לא להשתקע וכיון שכן יש בדבר לשקל ולשחמיר. לשקל שאילו היה מקום קבישותו באושקא ובניו ואשתו שם ונשבע שלא יהיה מדרי לידרא נראה בעיני שיכול להתעכב אפילו יותר מחדש דרך סחורה או דרך ערבי לא דרך קבע. וזה לשקל ולשחמיר שאם עוקר דירתו באושקא לבא ללידרא וקבע שם דירה הרי זה עוקר אפילו בפחות מחדש שהרי הוא דר בלידרא ואשתך ובני ביתך שם וסוף מלפש מתי תעבור השנה ותחזור

*) אשטנע"ם, הוא בילגשל בלשון הנכון:

גם אתה למקומך הראשון אם כן כל זמן שאתה מתעכב בלידרא ואר אל ביתך ואל מקום קבישותך הראשון במקום אשתך ובני ביתך מיד אתה נקרא אז דדרים בלידרא שאתה כשאתה חוזר לבוא לביתך שבלידרא אין דעתך לשוב יום אחד באושקא למקום קבישות אלא למקום ערבי שאתה תכלה תחזור למקומך ונמצאת עמידתך באושקא ערבי ועמידתך בלידרא קבע. ע"כ צריך אתה ליזכר שלא תבא בלידרא לבור אל ביתך כל זמן שאשתך ובני ביתך דרים שם שכל זמן שהם דרים בעיר אתה חוזר למקום קבישותך. ואל היחר נדרך ע"י חכם או ע"י ג' הדיוטות אל תתן לבך כי נדר שהודר ברבים ע"ד רבים אין לו ספרם וכ"ש שבועה שעור רגלך על דברת שבועה אלהים וס' אלהים ילך:

רסח

שאלה ראובן בקנה מטובי העיר גן אחד שהיה שמוך לבסכ"ל אחד שהיה בעיר והתנה בשטר המכר שיתן קיתון שמן למאור בכל שנה ואין כתוב בשטר באיזה מקום מאור אם למאור בסכ"ל או למאור בשמ"ד לצדיקים ח"ת או לאחד מהם או לשניהם ואין כתוב בשטר שיתן לקטל ולא לגזברי הקטל ולא לגזברי הקדש, ויש בזה מחלוקות רבות בין בני העיר ובין הלוקח, ויש מבני העיר אומרים שיתן לבסכ"ל הקטן כיון שהוא שמוך לאותו גן וי"א שיתן לבסכ"ל הגדול שרוב הקטל מתפללים שם. והלוקח אומר שיש בידו לתתו לכל מאור מלוח ויותר ראוי לתתו למאור בית המדרש הצדיקים ח"ת לפי הגדול מבסכ"ל:

תשובה ודאי נראה שצריך הוא לתת למאור בסכ"ל דהלך אחר לשון בני אדם דכל מאור שתה לבסכ"ל וכל שאר המקומות בשם לוותי קורין להם וכרי זו כאותה שבינינו בגדרים (י"ח:) שהם תרמיים ביהודה מוחרים ובגליל האסורים שאין אנשי הגליל מכירים חרמי הכהנים. ומה שנחלקו בבתי כנסיות של עיר מהברה שמתחלקת היא בשום בין הבתי בתי כנסיות ולפי הראוי להם הגדול לפי גדלו והקטן כפי קטנו כאלו המקדים עצמו הקדים שתה כך וכך שמן למאור שהיא מתחלקת בשום לפי שיר כולן זוכה וה"ל כמקדים מנה לעניי העיר שאין אומרים יתנו למקצת עניים אלא מתחלקת היא בשום בין עניי העיר כולן שכולן זוכים בו וכן הדין בכאן שה"ה והוא הטעם. ומה שטען לי המקום הזה מוחזק להקדש עניים ואין ראוי שימכרו בני העיר לגרכן לשקל מעליהם אלא על שמן בסכ"ל, אין טענתו טעם שכל המקדים ע"ד אנשי העיר מקדים שאילו רצו עוזים העיר לבנות הקדשו לכל מה שירצו הרשות בידם וכדאמרו בני העיר הרצו לעשות קופה חמחוי ותמחוי קופה עושין, וכהסיא דערכין (ו:) דישראל שהתנדב נר או מנורה שמותר לשמותה לדבר מלוה ואפילו לא נשתקע שם בעליה, והא דתנן מותר עניים לעניים דוקא בשלא הסכימו עליו עניי העיר במעמד אנשי העיר ולא הפרנסים. וא"נ נפרש דשאים לשמותן כלומר לגוותן ולאחר זמן לפורעם אלא כדמשמע שמעתא דערכין מ"מ דשאין בני העיר לשמותן לעשה ולפרוע אחר זמן ואין זה יכול לעכב ולומר שלא יתנו אלא לגוף עניים והא דאמר נמי מאחר שכתו ליד הגבאי אסור לשמותה דוקא היחיד שלא מדעת טובי העיר ואנשי העיר הא מדעתם שרי וכדגרסינן בתוספתא דמגילה הפוסק לדקה עד שלא זכו בה הפרנסים דשאים לשמותה משזכו בה הפרנסים אין דשאים לשמותה אלא מדעתם משמע הא מדעתם שרי ודעת טובי העיר במעמד אנשי העיר כדעת הפרנסים הן ושרי:

רסט

שאלה הא דאמרו בערכין פ' משקלי עלי (כ"ח) הקדים היכי דייר בה במעילה קאי דאמרו דהקדש מפקיע

מידי

תשובה באמת לולא שנסגו כן היה טוב להשמר מכיולא בזה מפני שנשתמש בו קדש ותניא בתוספתא דמגילה הטושה מטפחת לספר עד שלא נשתמש בו גבוה מותר להשתמש בו הדיוט משנשתמש בו גבוה אינו ראוי להשתמש בו הדיוט אבל משאיל אדם מטפחתו לספר וחוזר ולוקחו ממנו. אבל שמעתי שפשט המנהג הזה בכרוב מקומות בישראל ולא שמעתי אדם שמיחה, גם בעיר הזאת זכורני כשהייתי קטן והיו לוקחים עטרות הספרים ומשימים בראשי התימוקות ומוליכים אותם בבית שהיו מוחאות שם אל יד הטומר ולא מיחו בידם החכמים שבדור, ושמא מפני שאין משתמשין בהם לצורך הסדיוט אלא לכבוד התורה ולפאר ולרומם כבוד תורת אלהינו וכאילו יתן ס"ת על ראשו לעשות ממנו עטרה לראשו כענין שכתוב אעגדהו עטרות לי, ועוד שמא דעת המתנדבים כן ועל דעת כן הם מקדישים בשמיו אותו בהותו יום בראש כל אדם מישראל ואין זה כהזמנים זולר בית כלומר כמזמין כלי להניח בו תפילין והניח בו תפילין שאסור לצור בו מעות מפני שאותו כלי כיון שהזמינו לגמרי ואח"כ הניח בו תפילין הרי זה כלי קדש אבל הכא בתחלה היה דעתו היסיה קדש לפעמים ותול לפעמים ואין זה הזמנה גמורה אלא כמי שמניח ספר תורה בתיבה שדעתו להניח בו ג"כ כלים אחרים שאין זו הזמנה גמורה וס"ל כלר ביה ולא אזמניה שהוא מותר להשתמש בו חול אפילו אחר שנשתמש בו קדש. וגרסינן בירושלמי דמגילה פרק בני העיר רבי ירמיה אזל לגולגלא המתון יסבין מכושא גו ארונא אתא שאל לרבי מאיר א"ל אמו כך התיבו עליו מתחלה רבי יונה עבד ליה מגדל ואתני עליה עלאי דספרין ותרעאי דמנין. זו ראיה גדולה למה שאמרתי, וסוף דבר הכא להם לישראל וכמו שאמרו בירושלמי כלל על כל הדברים הנהוגים ואין טעמם ועיקרם ברור כל הלבה שהיא רופפת בידך הלך אחר המנהג ומנהגן של ישראל תורה היא. ומ"מ לשיש בראשי העבדים והשפחות בזה גנאי ומזה ראוי להוכיח ללמדם שלא לעשות כן. אבל מלאתי בתשובה לרב האי גאון ז"ל שהיה בראש הישיבה על הס"ת ביום שמתת תורה אסור להניח בראש החתן לפי שאין עושים אותה חול ומעלין בקדש ואין מורידים עכ"ל. ושמא דוקא בראש החתן לפי שהן עושים אותה לעטר החתן אבל כאן אין מוסגין לצורך הדיוט אלא לכבוד התורה וכמו שכתבתי:

רמא

שאלה מי שמנהגו עלמו לריך שאלת חכם ואם לריך פתח וחרטה:

תשובה אין הנדוי* לריך פתח וחרטה אלא אומר לו מותר אחה שאין זה אלא כמתירים אותו מבית האסורים, וגרסינן פ"ק דנדרים (ז:) א"ר אבא הוה קאימנא קמיה דרב הונא שמעה לחייתא דאפקה ס"ם לבעלה שמתה ושריה לאלתר באפה, וכאן לא הוה פתח וחרטה וזה דבר פשוט. ואם הוה א"ח י"א שהוא שנדה עלמו יחיד עלמו מדגרסינן התם בנדרים א"ח מנדה לעלמו ומפר לעלמו פשיטא מ"ד אין חבוש מתיר עלמו מבית האסורים קמ"ל. וי"מ שאין מתיר עלמו כל שנדה עלמו מהוה דבר שחייבים עליו נדוי שבא לידו אלא כשנדה עלמו שלא מחמת עבירה שחייבים עליה נדוי אלא לסבה אחרת וכזה דעתי מוטה. דהתם אמרינן א"ח מנדה לעלמו ומפר לעלמו כי הא דמר זוטרא חסידא כי הוה מיחייב בר בי רב שמתא משמת לנפשיה והדר משמת בר בי רב וכי עייל לביתיה שרי לנפשיה, מדקאמר כי הא משמע דוקא כי הא, מ"מ מכל כני שמעינן דאין לריך לא פתח ולא חרטה. ואם נדה עלמו לכל ישראל ששאלתם אם יתירוהו שלשה לכל חוץ מהם ויתירוהו ג' אחרים לג' ראשונים, אין לריכין לכל זה כלל אלא אותם שמודה להם יתירוהו. ואין זה לריך לפנים

כי ממודה להניח ממודה לכל ישראל:

רסב

שאלה מה שכתב הר"ם ז"ל ואומר שרוי לך מחול לך, מהו לשון מחול, אם הוא לשון מחילה או מלשון לא יחל:

תשובה מלשון לא יחל, ומחילה ויחל הכל ענין אחד שלשון לא יחל לא יחיר והענין כמחיר הקשר שחוזר הענין כאילו לא היה וכאדם שמלא חבל קשור והתירו והרי הוא כאילו לא היה וזהו שאמרו שחכם עוקר הנדר מעיקרו, ומחילה ג"כ שעושה את הטוב או הטבה כאילו לא היה משא"כ בלשון הפרה שהוא כדבר שישנו אלא שיש מעכב מלהשלימו, כמו מפר מחשבות ערומים, להפר ברית, ולפיכך אמרו שבטל אינו מחיר אלא מינו גייז דכתיב בבטל והפר את נדרה. ואמרו חכם שאמר בלשון בטל ובטל שאמר בלשון חכם לא אמר כלום:

רסג

שאלה ממודה * אם הוא ד"ת או דרבנן, וא"מ למי שנדוהו שלא לדבר עמו שאסור לדבר עמו אי אסור דבר תורה או מדבריהם:

תשובה דיני הממודה אינן ד"ת שא"כ לא היו יכולים לא להקל על נדויו ולא להחמיר אלא בדיניו ממש כשאר מלות התורה והממודה יכולים להקל על דיניו וכן להחמיר שלא לדבר עמו ושלא להשגותו וכל כיולא בזה ולפיכך כל תיקו שנאמרו במה שבאה השאלה עליו בפ' ואלו מגלחין ממודה מהו בקריעה מהו בתשמיש המטה מהו בכפיית המטה וסלקי כולהו בתיקו וכולהו לקולא כמו שכתב הר"ם ז"ל בהלכותיו ואילו היה דיניו דבר תורה היו לחומרא ככל תיקו דאורייתא אלא דברי קבלה הן אורו אדון יושביה והוא הגדוי, וכמו שאמרו שלהי שבועת העדות אדון בו שבועה בו קללה בו נדוי הכתיב אורו מרוז ואמר עולה בארבע מאה שפורי שמתיה ברק למרוז:

רסד

שאלה מי שלא נסג עם הממודה בדינו מה דינו*:

תשובה מי שאין מהנג עמו כדינו הרי הוא עובר על דברי קבלה ויכולים לקללו ולנדותו ומנדה ממי דאכיל ושתי בהדיה וקאי בארבע אמות דיליה דכתיב אורו אדון יושביה:

רסה

שאלה מי שנדר בחלוה אם לריך שאלה בדבר זה:

תשובה חששתי אני פעמים אע"פ שלא נאמר בגמרא נדרים אלא במי שנדרהו בחלוה אבל בנודר לא נתפרש בגמרא, אע"פ כן אני חושש לו:

רסו

שאלה מי שנדרהו אם אשתו נוהגת בו נדוי והקרובים או לא:

תשובה נראה דלריך לנהוג בו נדוי מדגרסינן פ"ק דנדרים מר זוטרא חסידא כי הוה מיחייב בר בי רב שמתא משמת נפשיה והדר משמת בר בי רב וכי עייל לביתיה שרי לנפשיה, משמע לכאורה דאי לא אקדים ושרי לנפשיה בני ביתו אסורים בו. וא"ח והא בפרק ואלו מגלחין גרסינן מהו בתשמיש המטה ואם איתא שאפילו אשתו נוהגת בו נדוי ואסורה לישב בארבע אמותיו תשמיש

*) בזמנו היה נוהג שנין נדוי ע"פ דינא דמלכותא:

אין לו פרוסבול ולא תנאי שביעית משמטתו ואפילו בזמן הזה דספקר ב"ד ספקר ולא נשבע זה לפרוע אלא כל זמן שהוא חייב שאילו מחל לו זה הוכו אין חיוב שבועה חל עליו וסרי זה יכול להחיר שבועתו שלא ע"פ חכם בכעין זה שסרי כאלו התקבל חובו דאפקעתא דמלכא הוא דספקר ב"ד ספקר דאורייתא כדילפינן ליה מאלה שהלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון ולאחי שאבות ואמרי' מה ענין ראשים אצל אבות לומר לך מה אבות מנחילין את בניהם מה שירלו אף ראשים ינחילו את הטה מה שירלו. ומן הטעם הזה בעצמו הוא דאמר רבא דאע"ג דאמרה תורה דהשמט אפ"ה אתא שלל ותקן דלא תשמט ולוקחין ממון מלוה ומותנים למלוה אע"ג דהוי זה כענין גזל ומטולין מזה ומותנים לזה וכדאקשינן התם ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטא שביעית ותיקן שלל דלא תשמט כלומר ומוטלים מזה ומותנים לזה ופריק רבא ספקר ב"ד ספקר ואין אומר גזל דאורייתא ואיך מוציא מזה שלא כדין מדעת חכמים. ועוד דבלאו הכי בכל שב ואל תעשה שעמידו חכמים דבריהם אפילו במקום כרת שהרי שעמידו דבריהם בפסח וערלה וכ"ש בשאר מצות כגון שופר ולולב ודברים מלבד אלו. וה"נ כשנשבע שיפרענו חכמים פטרוהו ואמרו לו שב ואל תעשה שאנו פוטרים אותך. ואין השבועה דומה לפרוזבול כמו שאמרת דטעמא דפרוסבול כאילו נגוש בכר ועומד בב"ד וכדאמרינן מוסרני לכם פלוני ופלוני שדיינים אבל כאן אינו נגוש ביד ב"ד אלא שהוא אסר עצמו בשבועה לבטחון שיפרענו בזמן פלוני. וזה ברור:

רנז

שאלה הקבל *שחרינו שלא ידור אים פלוני במגרש פלוני עד זמן ידוע ובתוך הזמן שכר שם בית לחנות למכור שם לחם ולעשות מלאכתו שם ובא אדון הבית ותבע עונש על שעבר שחרם ועתה שלא שחרינו אלא שלא ידור באותו מגרש ואינה נקראת דירה אלא במקום שאוכל ושותה וישן ועושה הכל הוא אינו אוכל שם אלא משכר הבית לחנות לעשות מלאכתו:

תשובה לשון דירה נופל על ענינים רבים, יש שהוא כענין ישיבה במקום כמו שאמרו פ"ק דסוכה אם יש דיורים בעליונה כלומר שהיא בריאה לישב בה ולא תפול, ויש שהוא כמו עבוד במקום כמו שכתב עם לבן גרתי ותרגם דרית, ונופל ג"כ למי שדר במקום אחד אפילו יום אחד כדאמרינן פרק ח"ה אית לך סהדי דדר ביה חד יומא, ונופל ג"כ על מי שקובע דירה ושוכן בה דדר בה ביממא ובלילה. ולפיכך שכל לפי מה שהוא הענין, אם מה שהרינו על ענין שאנו שלא יהא שייך עמהם אפילו לישב בחנות כלל, ואם מחמת שלא יקבע דירה עמהם אדין עתה שאין עיקר דירה אלא במקום פיתא שאוכל שם תדיר ואע"פ שבוכב במקום אחר כדשמיה לענין עירוב דמקום פיתא גרים ולא מקום לינה, וכל הגדרים והחרמות נדונין לפי מה שהוא הענין וכמו שמיה פרק הנודר מן הירק פשתן עולה עלי מותר לכסות ר' יהודה אומר הכל לפי הנודר בענין והזיע והיה ריחו קשה ואמר קונם למר ופשתים עולה עלי מותר לכסות ואסור להפשיל לאחוריו. ותניא כילד א"ר יהודה הכל לפי הנודר היה לבוש למר ואמר קונם למר עולה עלי ללבוש אסור ומותר לעשון, היה עשון פשתן והזיע ואמר קונם פשתן עלי מותר ללבוש ואסור לעשון:

רנח

שאלה אם נסכים לדעת רבינו שמשון ז"ל שהוא שאע"פ שאין הבעל מחיר בנדרי אשתו ס"מ ביחיד מומחה אבל בג' הוא מצטרף ורלייתו מבכור דתמן כל הבכורות אדם רואה חוץ משל עצמו ואמרינן התם כמאן אילימא בחד ומי מכיסן אלא בתלתא ומי חבידי ואוקימנא ביחיד מומחה אלמא בתלתא ס"ד וס"ה לנדרי אשתו, או שמא כיון דאמר לגבי נדרי אשתו טעמא משום אשתו כגופו ואין הכם מחיר בנדרי אשתו א"כ נאמר כי היכי דלא מצטרף לנדר עצמו אינו מצטרף לנדר אשתו:

תשובה כך דעתי נוטה דבעל מחיר נדרי אשתו ובנדרים שביאה לבין אחרים ומשנתנו היא בנגעים דתמן כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו ר' יהודה אומר אף לא נגעי קרוביו כל הנדרים אדם מחיר חוץ מנגעי עצמו ר' יהודה אומר אף לא נדרי אשתו שביאה לבין אחרים. ומיהו בירושלמי מפכי לה דגרסינן הדרס אשתו ושמע בעלה ולא הפר לה פשיטא שאינו מפר לעניין הבעל מהו שיפר לעניין הזקן מה אמן קיימין אי בנדרים שביאה לבינו נדרי עצמו הן אלא אמן קיימין בנדרים שביאה לבין אחרים ולא ר' יהודה היא תניא בשם ר' יהודה ור' חייא תני לה בשם חכמים. אלא מיהו בפ"ק בתכילתין דנדרים משמע איפכא דרבינא הוה נדרא לדביתהו אתא לקמיה דרב אמי א"ל בעל מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו וכו' ואמרי' עלה ס"מ לא לאשרא נדרא במקום רבים כלומר מדאילטריך רבינא לאשרא ולגבי מרב אמי ולא שרי לה איהו אלמא אי לאו מקום כבודו דרב אמי הוה שרי ליה רבינא גופיה אלמא מחיר הוא מקום זקן ודלא כר' יהודה אלא כתתיתין דתניא בשם חכמים שמחיר אף נדרי אשתו ואע"ג דמספכי לה בירושלמי לא שבקינן פשטא דמתניתא והפסינן מאי דמפיך בירושלמי כיון דלא מדכר לה גמרא כלל וכ"ש הכא דמשמע הוא כפשטא דמתניתא בעובדא דרבינא כדקאמרינן. ומיהו אם איתא להא דמפיך בירושלמי מסתברא לי דאף בג' אינו נמנה דהאי טעמא משום אשתו כגופו הוא ובנדר גופו אף בג' אינו נמנה ולא דמי לבכור דמשום חשש:

רנט

שאלה הנשבע לפרוע לזמן פלוני או לזמנין בתו לפלוני לנשואין ליום פלוני ולא עשה כן:

תשובה יש לדון ולומר שהוא מחוייב לעשות כן אחר זמן ובכל יום ויום עובר על השבועה לפי שאלו ב' דברים הם, האחד שנשבע לעשות דבר פלוני ולא תלה אותו בזמן והשני שקבל עליו לעשותו בזמן פלוני ואין זה תלוי בזה. אבל אם נשבע לעשות דבר ביום פלוני אם עבר ולא עשה הוב אין חיוב שבועה עליו ולוקה על שעבר על שבועתו ופטור מלעשות לו. והדא דגרים בירושלמי פ' קונם יין נדר להתענות ושכח ואכל כבר אחד תעניתו ר' אבא בשם רבנן אומר והוא שאמר שתים הא אמר יום זה אף על פי שכח ואכל מתענה ומשלים כלומר אם אמר יום שתים כבר קבל עליו להתענות יום אחד ואע"פ שהתחיל להתענות אם שכח ואכל אין משלים יום זה עולה מקום נדרו אבל אם אומר יום זה אע"פ ששכח ואכל משלים יום זה ואין חייב להתענות יום אחר. וכן הורה מורי. אמנם אע"פ שעבר על השבועה יש לו לישאל עליה כדאמרינן נשבע על הכבר אפילו אכלה כלה נשאל עליה להתירה ואם שהריכו אחר עבור הזמן חייב:

רס

שאלה על ענין ענרות ס"ת המשיחים בראשי הקורלאים והתיזוקות ביום שמחת תורה, אם מותר לעשות אם לאו:

תשובה

*) נזמנו אין דין הרס טהג ע"ש דפי הסדיסה:

אם יעבור עבירה פלונית ועבר עליה וסרי כל ימיו של זה בעבירה, אח"כ הוסיף להסור פירות ודברים אחרים אם יעבור עוד ועבר אותה וסרי כל ימיו בעבירה שעבר על נדרו מפני שמתביים ליאמל על נדרו, ועתה בא ליאמל והוא מוחזק אללו באדם כשר שאב מן העבירה ומתחרט מן הנדר ומפני שהוא כרוך אללו אמו מזקקים לו. ובא לפנינו ואמר שהוא מתחרט מכל הנדרים מעיקרא אלא שאינו מתחרט אלא מחמת שעבר על העבירה ונאסר עליו כל דבר ואילו לא עבר בם היה רוצה בקיומו, ואנו מסופקים כי לפי דעתנו אין כאן חרטה שפותחין בה לפי שראינו במה שכתבת בנדרים פ' ד' נדרים (כ"א) שאין חרטה גמורה אלא כגון לב זה עלך כלומר שמתאלם לא נדר אלא מתוך הכעס וכיוצא בזה ואנו מסופקים אם נפטר לו בזה כמעשה דביתהו דאביי דאמר ליה רב יוסף אילו הוה ידעת דעברת על דעתך מי הוה עבדת אמר ליה לא ושריה. ועוד שאללו אותו אילו היו עשרה בני אדם שהיו מוגעים אותך בשעת הנדר מפני שהם קרובים לאמא בהם לידי תקלה כלום הייתה נודר ואמר כי היה שומע להם והיה נמנע. ועם כל זה אנו מסופקים שמא נידון זה כמי שנתחרט מחמת דבר שנתחדש. הודיעני אם נזקק לזה אם לא:

תשובה נ"ל שכל כיוצא בזה פותחין לו מן הנדר עצמו ומתירים לו כלומר אם היית יודע שיהיה היצר תוקפך כלום היית נודר וכמעשה דביתהו דאביי דפתח לו רב יוסף מן הנדר עצמו וכן רבי יוסי לאותו שהדיר אשתו מלעלות לרגל ואע"פ שיש קצת לחלק דהתם תולה בדעת אחרים וזה תולה בדעת עצמו אפ"ה פותחין לו ממנו שאף זה כתולה עצמו בדעת אחרים שהיצר עצוי לתקוף וכ"ש למי שמורגל בדבר. ומן הטעם הזה ידאה ג"כ שאין זה כנולד דדבר מצוי הוא כמורגל וגולד מצוי הוא ופותחים בו אפילו בדביתהו דאביי לא הקשה והא גולד הוא דהכיחי הוי לעבור על דעת בעלים וכעין שאמרו שכיחי קצירי רבנן וחרטה נמי גולד הוא ופותחין בה מפני שהיא מצויה אצל בני אדם וכדגרסינן בירושלמי ותהות לא גולד הוא א"ר לא התהות מצויה, (ר' לא שם חכם כמו ר' אילא). ועוד שקרוב אני לומר בזה וכיוצא בזה שפותחין אפילו בחרטה דהתם דלא בעינן חרטה דמעיקרא אלא בנדר שעיקרו מחמת עצמו כנודר מן היין שרוצה לגדור עצמו ממנו וכיוצא בזה וא"ל שרוצה לאסור דבר מחמת חזקו כנודר מן הבצל מפני שהוא רע ללב וכיוצא בזה וא"ל מחמת שרוצה להתרחק מדבר מפני שיראה שמא יהיה לו סבה לנדר כנודר מן האשה שלא ישאנה מפני שאביה רע וכיוצא בזה וכן בכל שאר הנדרים שנודר מחמת הדבר עצמו שנדר ממנו, שכל נדרים אלו חזקים הם ולולא שמתחרט מנדרו מעיקרו אין זו חרטה גמורה לבטל הנדר, אבל כל דבר שאסר על עצמו שלא מחמת עצמו של דבר הנדור אלא קנס בעצמא קיל משאר נדרים לפי שאין תכלית כוונת הנדר מחמת עצמו ואפילו בחרטה דהתם שני וחרשים בהא של משה ושל לדקיהו ונדרה של אלמנה דכתא"ל הקב"ה למשה במדין נדרת לך והיתר במדין איזה פתח היה לו בנדר שנדר ליתרו דהא משמע דמשה ב' נדרים נדר אחד ליתרו שלא יצא ממדין כדי שיתן לו לפורה ואותו הוא שא"ל הקב"ה שילך ויתיר במדין הנדר הוא שהולרך להתיר במדין מפני שיתרו לכך הדירו בכך וממנו למד פרק ר' אליעזר לנודר הנאה מחבירו אין מתירים לו אלא בפניו ועוד נדר נדר אחר שלא ירד למצרים מפני שאנשים רעים הם וכנודר שלא אכנס בבית זה שנחש בתוכו ועל זה הוא שמלא פתח כי מתו כל האנשים וגו' ונדר זה לא נדר ליתרו דלימא ליה יתרו להדירו בכך ונדר שנדר ליתרו אי זה פתח מצא בו דמיתת האנשים אין זה פתח לנדרו של יתרו, ואי משום לירד במצרים בנבואה נולד הוא. ואי משום חרטה מי נתחרט ואמר שלא היה רוצה נבואי לפורה, ואפילו שלא מחמת נולד זה אנן סהדי דאי לאו **מלד** זה שנלטוה לירד למצרים לא היה מתחרט. וכן לדקיה מי נתחרט חרטה דמעיקרא והיה רוצה שיחתוך נבוכדנצר ראשו וכן אלמנה שהקשה למ"ד אין נדיך לפרוע הנדר וליחוס דלמא אזלא גבי חכם ובדי לה ולא מצאה פירוקא אלא דמדרינן לה בדבים או על דעת רבים נמר בדאית ליה ולמר בדאית ליה ומאי איה לה וחרטה דמעיקרא מי ליה לה דאי לא אסרה פירות אנפשה לא מנבו לה כתובה, אלא שמכלל נדרים אלו נ"ל שבכל נדרים באינם מחמת עצמן אלא מחמת קנס אינם נדרים חזקים ואפילו בחרטה דהשתא סגי לה ונומר שמעכשיו מתחרט על מה שאסר על עצמו והנדון שבפניו כיוצא באלו. ועוד שזה עומד באיסור כל הימים ומוטב שיאמל על נדרו ושלא יעסוג באיסור כל ימיו. אלא שאני חוכך על היתר נדרו עד שיעסוג איסור הימים שנהג היתר ואם נסג היתר הרבה יעסוג אסור שלשים יום דתנן פרק אלו מותרים ועל כולם אין נשאלין להם ואם נשאלין עושין אותם * ומתרימים עליהם. ואמרינן עלה בגמרא עושים אותם ס"ד כדתניא מי שנדר ועבר על גזירתו אין מזקקים לו עד שיעסוג איסור הימים אשר נהג בהן היתר דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר בד"א בגזירות מועטות אבל בגזירות גדולה דיו שלשים יום, ואע"פ שאין הלכה כר"מ בהא אלא כחכמים שאין מחמירים עליהם הייתי באותם נדרים שאין להם ממש אבל בנדרים גמורים מחמירים אפי' לרבנן דר' מאיר. ומיהו מלאתי לקצת רבני הלרפתים ז"ל שכתבו מעשה באדם אחד שנדר מכל הפירות חוץ מדגן ועבר על נדרו, וסורס שנזקקין לו מיד כיון שעניו של זה כן שאינו יכול לקיים נדרו וכל שאתה מוסיף עליו זמן מוסיף לעבור. ועוד דהיינו לדבר מצוה שיוסיף שיעשה במלאכת שמים או שיהא במבטול כל ימיו שלא יכול ליזהר בנדרו:

רנו

שאלה בשבע לחבירו שיפרעו לזמן פלוני וסגיע שמטה אם הסביעית בזמן הזה משמטת ונאמר ממון אין כאן שבועה אין כאן או נאמר שבועה דאורייתא שמיטה בזמן הזה דרבנן ולא אתי דרבנן ומבטל דאורייתא:

תשובה יש לך לדעת שאם הגיע השמיטה תוך זמן הסלואה אין הסביעית משמטתה דקי"ל כר' יצחק פרק קמא דמכות הסלוה חבירו לי' שנים אין הסביעית משמטתה. וכן אם הגיע זמן הסלואה קודם הסביעית ונשבע שיפרענו ליום פלוני ולא פרעו הבר עבר על שבועה וטוב אין לה תשלומין ואין עליו עוד חיוב פרעון בשבועה כנשבע שיאכל הבר זה היום ועבר היום ולא אכלו הזה עובר על שבועתו וטוב אינו חייב לאכול את הבכר דמאי דהוה הוה. ועוד אתה צריך לדעת דקי"ל הרב דאמר פרק השולח האומר פרוסבול היה לי ואבד ואמן מהוה דכל דאית ליה תקנתא חזקה לא שביק היתרא ואכיל איסורא ואפילו עכשיו שאין הנה מורגלים בפרוסבולי ואינם יודעים אותו ואמן לומר תנאי היה דברינו שלא תשמטנו בשביעית מהסות טעמא גופה דרב לא שביק היתרא ואכיל איסורא, ולא עוד אלא דכל כגון זה פותחין לו למלוה ואומר כלום הנאי היה לו עמך שלא תשמיטנו שביעית דכגון זה פתח פיך לאלה הוא וכדאמרינן סתם כי אתי לקמיה דרב הוה אמר ליה מידי פרוסבול היה לך ואבד כגון זה פתח פיך לאלה הוא וכיון שכן ואמן ואפילו שלא בשבועה. אבל אם אין

*) בזמנו אין דין הרם נוהג מ"ה דמי המדינה:

נשבעה ואין זה כנשבע לבטל המצוה. וע"כ אמרתי אחרי שכלה הענין ביד ר' דן כדאי הוא לסמוך עליו, כי אני חוששתי על כל לדדים ולא מצאתי לי מקום נאמן לסמוך על הסיתר:

רנא

שאלה שבועת התורה צריך לאחוז ס"ת ומחרים
או שיאמר נשבע אני בס"ת זה, וכן שבועת היסת
אם הוא נשבע בשם בלא נקיטת חפץ או שמחרים אתם:

תשובה שבועת התורה צריך שיאחז ס"ת בידו ולא ס"ת
בלבד אלא אפילו תפילין ולא שיאמר אני
נשבע בס"ת אלא שיאחז הספר בידו ויאמר אני נשבע בשם
פלוני כדכתיב שים נא ידך תחת ירכי ואשביעך בה' ומשם
למדו בשבועות כי פירוש ירכי המילה שהיא מנוס לרשומה
שנלמוס אברהם אבינו וחזו נקיטת החפץ והיו מחרים. אבל
נשבע בשם או בכנוי דגרסינן פרק שבועת הדיינים היכי
משבעינן בשבועה האמורה בתורה דכתיב ואשביעך בה'
כו' אמר ליה רבינא לרב אסי במאן כר' חנינא בר לידי
דאמר בעינן שם מיוחד אפילו תימא רבנן דאמרי בכנוי
ומאי שבועה האמורה בתורה לאתפוסי חפצא בידיה כאליעזר
דכתיב שים נא ידך תחת ירכי ויהא דאשבע בה' אלהי
ישראל ולא אתפסיה חפצא בידיה נעשה כמי שנעשה בדבר
משנה וחוזר ולית הלכתא כרב פפא דהא נקיט חפצא בידיה
ואמרינן התם שבועה משומד ת"ח אפילו מיושב שבועה
בס"ת ת"ח אפילו בתפילין. ושבועת היסת שאמרת גם היא
בשם או בכנוי ולא בחרם התם דחרם התם לחוד ושבועת
היסת לחוד אלא שאין צריך לתפוס חפץ בידו שאין נקיטת
חפץ אלא בשבועה ובשבועת המשנה:

רנב

שאלה מי שנשבע שלא ישחק בקוביא עד זמן ידוע
ואח"כ בא לישאל על נדרו ואמר שהוא מתירא
שמא יתקפנו יצרו ולא יוכל לשעמיד עצמו ונמצא עושה שתי
רעות משחק ועובר על שבועתו, בכי האי מקקין או לא:

תשובה משתברא שאין מקקין לו דשחוק בקוביא
עבירה היא ואין מתירין נדר לעבירה ואם מפני
שלא יכשילנו יצרו לעבירה ישביע לילדו ואין אומרים לאלו
שיזדקקו לעבירה קטנה כדי שלא יעשה עבירה גדולה שלא
אמרו בעירובין מיתא ליה לחבר דלעביד איסו איסורא זעירא
ולא לעביד ע"ה איסורא רבא אלא לאיסור שבא לע"ה ע"י
חבר כי הסיא דא"ל לך ולקוט כלכלה תאנים מתאנתי
דאמרינן שיש לו לחבר לעשר עליהם שלא מן המוקף שלא
יאכל ע"ה התאנים בלא מעשר ונמצא עובר ע"י חבר שא"ל
שילקוט כל התאנים:

רנג

שאלה מי שהיה חולה ונדר שלא יאכל גבינה לעולם
מפני שהיא רעה לחליו ועכשיו מתחרט מן הנדר,
אם מתירין ואם לאו:

תשובה היתר זה איני יודע לו היתר בחרטה אם אין
לו פתחים ממקום אחר לפי שאין פותחין
בחרטה אלא אם היא חרטה דמעיקרא היה כדי שנדר
על דבר פלוני ועכשיו מתחרט על נדרו אם אמת שמתחרט
שלא היה רוצה בנדרו כלל ומאחר נדר מעיקרא הוא
מתחרט זהו חרטה שפותחין בה אבל אי איתא ליה במה
שנדר מעיקרא אלא שעכשיו רוצה בביטולו של נדר אין זה
חרטה. וזה ודאי בשעת הנדר שנדר צריך היה לאסור הגבינה
על עצמו מפני שהיא רעה לו אלא שעכשיו מתאוה לו ורוצה
להתירה ולפיכך אין לו היתר אלא בפתחים אחרים:

רנד

שאלה ראובן נשבע שלא לצאת מטוליטא לדור במקום
אחר עם בני ביתו כ"א ברשות חמיו כל ימי
חייו ולזמן שלא שמעון כתב בכתב ידו ואמר לו אם תרצה
לצאת מטוליטא לא והוא מכיר חתימת יד חמיו שהיא שלו,
מי יספיק לו ויסמוך על הכתב כמו שאמרו בירושלמי מצאו
כתוב פלוני מת משיאים את אשתו. וראה שעיין זה אינו
דומה לענין אשה דעד גבי אשה שנים דאין דבר שבערוה
פחות משנים, אבל בזה דשני אחד כשאר איסורין נאמן או
לא. וכן הודיעני אם צריך ליטול היתרו רשות בפירוש או
אם יספיק לו מה שכתב לו אם תרצה לצאת לא אתה וביתך
כיון שראה שלא שיתה עיקר הטווה בשבועה רק שלא
לכוף אותם להוציאם וכיון שהדבר נעשה על פיהם וברצונם
מותר ואפילו שלא ברשות חמיו, או נאמר כיון דתלה הדבר
ברצונו אינו בדין שיוציאם עד שישאל את פיו. הודיעני
דין זה:

תשובה מסתברא כי אם נתן לו חמיו רשות בכתב
שיוציא אשתו לכשירצה כדי זה מותר ונפטר
משבועתו כל שמכיר חתם ידו של חמיו דנתינת רשות איננו
צריכה פה אל פה אלא בין על פה בין על כתב ידו ואינו
דומה לעדות לפי שגזירת הכתוב בעדות דכתיב על פי שנים
עדים ודרשינן מפיהם ולא מפי כתבם ואף לגבי עדות אפשר
דלא מיעט מפי כתבם אלא שאינו ראוי לבילה כחרש וכיוצא
בו כדאיתא ריש פרק מי שאחזו וכבר עמדת על מה שכתבתי
שם, א"נ שכתב בו עדות על פנקסו כהסיא דכותב אדם
עדותו על הסתר, א"ל בכתב שאינו ראוי למוסרן ליד בעלים
כהסיא דד' אחים דיבמות גבי מפני מה אין כותבין זמן
בקידושין כדאיתא שם, אבל בשאר מקומות כתב ידו כפיו
לגרש בכתב כמו ששניהם כתב בכתב ידו ואין עליו עדים
דכשר ד"ה להתחייב בממון כמו ששניהם סוגיא עליו כתב
ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין וכן שטר שקנאה
אם כתב לו שדי מכורה לך שדי נתונה לך וכן בשטר
קידושין אם כתב הרי את מקודשת לי וכן שטר בעדים
וכיון שכן היא צריך אלא לסודעה שנתן לו רשות. ומה
שאמר פרק הגוזל אין משלחין מעות בדיוקני שהם טעמא
משום דחיישינן דלמא אדאזיל שליחא שכיב משלח ונפלי
מעות קמי יתמיה. ואדע לך דאפילו אתומים עליו עדים
אין משלחין בשטר וכתוב בספר וחתום וסעד עדים אלא
טעמא כדאמרן. וזה נ"ל פשוט. ומ"מ ראיתי בלשון שאלתך
בהרשאת חמיו שמי לשומות, שאחד שאמרת שכתב לו בכתב
ידו אם תרצה לצאת ביתך הוא ועל לשון הזה אמרתי
מה שאמרתי, אבל לשון הנני שאמרת שכתב אם תרצה
לצאת ביתך מטולטיאה הודיעני ואני אוליכם לך נ"ל שאין
זה הרשאה אלא פטומי מילין בעלמא, אומר אני שמא חשש
זה שמא יוציא בתו שלא מדעתו ולגלות כוונתו הוא רוצה
ללכת שם וליכב כעין שאמר לבן ליעקב למה לא הגדת לי
ואשלחך בשמחה וגו'. ועוד שלא נתן לו רשות להוציאה
אלא על ידו שמא חושש לכבוד בתו שלא יוליכנה בשפחה
עד שיוליכנה הוא דרך כבוד או כיוצא בו בטעמא אלו, ע"כ
איני רואה בלשון זה נתינת רשות ושום פטור לבטל:

רנה

שאלה ראובן בעודנו בחור אסר על עצמו בשר ויין
אם

וסביתו סרי"ף פרק סחובל חד בר תם איקפד לרבי יוסי ב"ר חנינא אתא שבדא קומי דרשב"ל וקנסיה ליטרא זהב, ואם רצה לגדותו מנדהו ואחרים מנדין אותו וכמו שאמרו במ"ק בחלו מגלחין סטוח דאתפקר בדרב טובי בר מתנה אימנו אבוי ורבא ושמתוהו, אבל מי שאינו רב אלא מלך הסרדס אינו בדין זה אלא קונסין המביים לפי מה שהוא, ודוקא שביישו במעשה אבל בדברים לא דגרסינן פרק סחובל רקק וסגיע בו סרוק ואמר רב פפא לא שנו אלא בו אבל בכנגו לא אמרי במערבא משמיה דרבי יוסי אמרו זאת אומרת ביישו בדברים פטור מכלום:

רמו

שאלה מי שהשבע לחבר לפרוע לו מעות לזמן וכשהגיע הזמן סכריח שאדון להאריך הזמן והמלוה מסר מועדה שהוא מאריך באונס, מי נפטר או לאו:

תשובה כל שבאונס לאו כלום הוא דמ"ש מתלאו ויסיב דאף זה אין מקבל מידי בשאריכת הזמן, ולא עוד אלא אפילו נתנו לו קלת מעות דבמכר דבוותה הא אמרינן אגב אונסיה דזוזי גמר ומקני אם מסר מועדה המועדה מבטלת המכר. ולפיכך אם נשבע הלוה לשלוה שיפרענו ליום פלוני עבר על שבועתו ומאי דהוה הוה ואם נשבע לו שאם לא יפרענו עד זמן פלוני שיעמוד באומטג"ם עד יפרענו חייב עוד לקיים שבועתו ולעמוד באומטג"ם ואם לא עשה כן עובר על שבועתו בכל עת:

רמז

שאלה מי שלוה מחבירו ונשבע לו לפרעו לזמן ידוע ואין המלוה בעיר באותו זמן. אם הלוה חייב לחזור אחריו או אם חייב לפרעו מיד לכשיבא או לאו:

תשובה מסתברא לי שלריך שיסיו מעותיו בידו באותו יום דלמא השתא אתי השתא אתי הוא או שלוחו ומסתברא נמי כיון דיחדם לפורעו אסור להוציאם כדי שיסיו מעותיו מזומנות בידו לפרעו לכשיבא:

רמח

שאלה חנוך נשבע ע"ד לוי ורוצה לישאל על נדרו ושבועתו שלא בפני לוי אם מתירין לו:

תשובה כל שבפניו לא מצינו לו שיתר אלא בפני המשביע כמשה ליתרו ולדקיה לנבוכדנצר. וי"א אינו אלא דוקא כשעשה לו טובה המדיר למודר ושבועה ע"ז להגאלת המדיר כיתרו למשה שעשה עמו טובה ושבועה ע"ז להגאלתו שלא ירחיק בתו ממנו וכן נבוכדנצר לצדקיהו הא בעלמא לא ואמ"כ המדיר חבירו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו ומחלקו בירושלמי בטעמא דמילתא חד אמר מקום חשד וחד אמר מקום בושה וא"כ משמע שאין לפני לוי עסק כאן. אלא מיהו מסתברא לי דבכל מקום שאמרו בפניו לא בפניו ממש ובמעמדו אמרו אלא בידיעתו וכטעמא דירושלמי שאמר מקום חשד וטוב שלבר להודיע ללוי כדי שלא יחשדהו כעובר על שבועתו. ומה שנמיגו פרק ד' נדרים (כ"ג) הרוצה שלא יתקיימו נדריו יעמוד בר"ם ויאמר כל נדר שאני עתיד וכו' אמרינן בתוס' שאין מתירין אלא דוקא שנשבע ונדר לעצמו אבל אם השביעו או הדירו חבירו אין ביטול זה מועיל כלום שעל דעת חבירו נשבע וכן בשבועת ממון לא שמשביעים שקבל איזן בטלות:

רמט

שאלה ראובן נשבע ע"ד שמעון שלא יתעסק בסחורה שלא ברשותו ושמעון נפטר לעולמו, היפטר ראובן מעתה כיון שנפטר או לא. וכן אם נשאל בחיי שמעון והתירוהו שלא בפניו מותר או לא:

תשובה אם שמעון שמתעסק בו ראובן הוא של שמעון או שיש לו שותפים אז זכו האחרים ואינו פטור כשנפטר שמעון עד שישאל על שבועתו ומדעת באי כח שמעון באותו ממון דלתועלת שמעון וממנו סיתה וכל שבועה שנשבע לחבירו אין מתירין לו אלא מדעתו וכמו שאמרו במדין נדרה לך וסתר במדין, אבל אם אין זכות לשמעון באותו ממון ולא סיתה השבועה לתועלתו נשאל הוא ואפילו שלא בפניו ובלבד שיודיעו כדי שלא יחשדהו כעובר על שבועתו וכענין שאמר בירושלמי הנשבע לחבירו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו שיהא מותר בדיעבד כדעת רבינו תם ז"ל. ומ"מ יותר טוב ליזהר ויתיר שבועתו עכשיו ומדעת יורשי שמעון אם יש לסם שום תועלת בשבועה כמו שאמרתי ואפילו שנפטר שמעון לא עלה על דעתו שיהא זה אסור לעולם:

רנ

שאלה הגיעני כתבך והשובת ס"ד ון ואנכי עמדתי על דברת שבועת האשה הנכבדת אשר נשבעה לבעלה בשעת פגירתו שלא תנשא אחריו לבעל עד אשר תשיא בניה ובנותיה ועכשיו היא מתחרטת ועוד אומרת שלא יכולה לסבול כל כך. וראיתי מה שכתב הר"ם דן ורוב מה שראיתי כתוב כראוי. מה שאמר שנשאלין על השבועה כן הוא ומאותה ראיה שהביא הוא, ועוד יש ראיה גדולה ממנה מדקתני במתני' פ' ד' נדרים (כ"ז) ב"ש אומר בכל מודרין חוץ משבועה וב"ה אומר אף בשבועה וקפדים רב אחי דה"ק ב"ש אומרים אין שאלה בשבועה וב"ה אומרים יש שאלה בשבועה. ועוד אמר ר"פ ד' נדרים (כ"ב:) אמר רבא אמר רב נחמן הלכתא פותחין בחרטה ומזקקין לאלמי ישראל. גם מה שאמר שנשאלין שלא בפניו כל שמת, דבין אמר ולא עוד אלא אפילו קיים כל שהודיעוהו הרי הוא בפניו שאין הטעם אלא מפני החשד כמו שאמרו בירושלמי כדי שלא יחשדוהו שהוא עובר ולא נשאל וחס שמת לא יחשדוהו שאינו ולפיכך אינו לא היה בזה שום ספק אלא מחמת זה רואה אני שמתירין אותה או בפתחים או בחרטה, אלא שאני חוכך בזה להחמיר מפני שנשבעה ע"ד המקום וע"ד הבעל ואמרו בשבועות (כ"ט) דכשהביע משה את ישראל א"ל דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא ע"ד המקום ועל דעתי והיו הבורים אומר שם בשבועות שלא אמר לשם כן אלא שלא יכבשו על דעתם וכשאמרו שיקיימו את התורה יחשבו שיקיימו מצות לילית וכו' כדאיתא התם והתם הקשה ולטעמיך ולימא להו לדעתי על דעת המקום למ"ל אלא כי היכי דלא לסוי הפרה לשבועתיהו. ורש"י ז"ל פירש שם הטעם לפי שאל דעת המקום הוי כעל דעת רבים. ויש למדים מדבריו דע"ד רבים היינו אפילו שנים אע"ג דלענין נדר שהודר ברבים אין פחות מג' וי"א דע"ד המקום הוא ובית דינו ומ"מ בין לדברי אלו בין לדברי אלו ע"ד המקום חמור שאין לו הפרה, אלא שבנדרים שהביאוה ג"כ להסיא דכשהביע משה לישראל לא אסיקו בה טעמא משום דלא תהוי לסו הפרה לשבועתייהו אלא משום דאמר ליה רחמנא דלשבועתיהו טפי והלכך איכא למימר דשתה דוקא הוא דחמיר הא בעלמא לא חמיר כולי האי ואית ליה הפרה ואיני רואה לדברים אלו עיקר כלל וכ"ם לסמוך על זה להתיר. גם ע"ד מעשה שאמר הרב הנני מסופק כי על אותו דבר בעלמו

נשבעה

שע"ד שכל שיכנס הוא או אחרים בשבילו שיסיס שלו, וזהו שאומר לו לא לתוך שלך אני נכנס אלא לתוך של חבירך דהוברר שדבר דשלו הוא כל שנכנס ומשתמש הוא בו או אחר לגרכו אבל איסים דעלמא ודאי אסור דמשום שאין בו דין חלוקה לא ספקירו חלרס לכל ודומה לבור של שותפין שזה דולה לעצמו וזה דולה לעצמו ואין אחר מן השוק דולה ממנו לעצמו ואין זכות שיש לו לבעל בנכסי אשתו דומה לזה ולא שייכא ברירה זו בנכסי מלוג. ועוד דאגר שהותפין כל אחד יכול למכור חלקו לאחר ויסיס דין חלוקה כאגר כדין המוכר משא"כ בנכסי אלן ברגל שאין באשה יכולה למכור חלקה ושיתתמש בה שלוקה כמו שהיא משמשת בו וכל שאלות של פירות של בעל הן ולפיכך מסתברא שבבעל יכול לאסור פירותיו על חבירו. ולענין משכיר ושוכר וממשכן חבירו ובעל משכונא בזה נחלקו לאמוראים כ"ג די"ל המשכיר והממשכן יכולים לאסור אפילו על השוכר ועל בעל המשכונא ודייקינן לה מסיסיא דפרק משקלי עלי (כ':) המשכיר בית לחבירו ונתגנב אע"פ שחלטו כסן אומר לו הרי שלך לפניך נתלו חייב לשמיד לו בית אחר הקדישו הדר בו מעלה שכר להקדש, ואקשינן הקדישו משכיר היכי מלי דייר בה במעילה קאי. אבל רבינו תם ז"ל אמר דאין המשכיר וממשכן יכולים לאסור דאין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו ויש לו ראיה בפרק אע"פ שאמר למה הדבר דומה לאומר לחבירו שדה זו שמכרתי לבאפדנה ממך תקדוש דקדשה דמשמע לכאורה דוקא לבאפדנה אבל עד שיפדנה אין יכול להקדיש וכן ממשמע הסותפין שבגדרים קתני הרי לו מרתן ובית הבד מושכרים ביד אחרים הרי זה מותר, ואע"פ שיש לדחות ראיות אלו לדבריו דעתי נוטה לפי שאין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו. וכן מצאתי בתוספתא ב"מ סוף פרק השוכר דתני התם השוכר שדה מחבירו ועמד השוכר והשכירה לאחרים כו' כדאיתא התם עד עמד בע"ה והקדיש אינה מקודשת עד שתחזור לרשותו וכל מה שנשנה ממנה הרי הוא הקדש עמד השוכר והקדישה הרי זו מקודשת עד שתצא מרשותו ומעלה שכר לבעלים ומעלה שכר להקדש וכירושלמי דפרק מקום שנהגו נמי תני לה הכי המשכיר בית לחבירו ועמד והקדיש הרי זה דר בתוכו חנם והכיא דערכין כ"ל דהיינו דוקא במשכיר בית התם ואח"כ יחד לו זה נפלה חייב לשמיד לו בית אחר הא לא קנאה לזו ממש דהא אם נפלה חייב לשמיד לו בית אחר הא במשכיר לו בית ידוע כיון שהחזיק בו או שהקדיש לו שכר קנאו בחזקה או בכסף ופירות של שוכר הן ואינו יכול לאוסרו עליו ותדע לך דהיא דערכין במשכיר בית התם מדקתני נתלו חייב לשמיד לו בית ואילו במשכיר לו בית ידוע ה"ל נפל. אבל שוכר נ"ל דיכול לאסור דהא פירות שלו הן ואוסר פירותיו על אחרים ואע"ג דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ואמרינן נמי בהיא דערכין הקדישו היכי מלי מקדיש ליה אים כי יקדיש ביתו אמר רחמנא מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו דמשמע לפי פשטה דכיון שאין הגוף שלו לא קרינן ביתו לא היא דהתם הייתו טעמא דוקא במקדיש גוף הבתים וגוף הבתים אין שלו ולא עוד אלא אפילו לת"ד קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי מ"מ כיון שכל גוף הבתים הם למשכיר קנין זה הוא של משכיר מעכב ביד השוכר מלהקדיש כהיא דתניא בעבדי נכסי מלוג אינו יוצאין בשן ועין לא לאיש ולא לאשה ואוקימנא לה פרק המובל כת"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי כלומר שקנין שיש לבעל מעכב ביד האשה ואין קנין האשה מעכב ביד האיש:

רמג

שאלה מי שנשבע לחבירו לפורעו מכאן ועד זמן פלוני ובא סוף זמנו בשבת מהו שיאמר שנשבע איני מחוייב לפרוע קודם זמני ובזמני אנוס הייתי שאסור לפרוע בשבת ומאותו זמן ואילך ממון ים לך בידי אבל שבועה אין כאן:

תשובה הדבר פשוט שהוא מחוייב לפורעו קודם השבת, הדא שהוא לא חייב עלמו לפרוע בסוף אותו זמן אלא עד אותו זמן שבא בשבת הוא הביא אונס על עלמו, ולא עוד אלא שאני אומר דאפילו בשבע שיפרעו בסוף שנים אין הכוונה ממש שיפרעו באותו זמן ולא יקדים ולא יאחר אלא הכוונה שלא יאחר אותו זמן הדע לך שאם אי אתה אומר כן איזו הראי לפורעו קודם הזמן ואם פרעו קודם הזמן נמצא עובר על שבועתו כמי שנשבע שיפרע עד זמן פלוני ולא מכר עד שבא שבת ולא מצא מי שיתירנו משבועתו שהוא מחוייב לפרוע בשבת לפי שהפרעון אינו אלא מדרבנן משום עובדין דחול ושבועה דאורייתא ומועד שיעשה עובדין דחול ולא לעבור על שבועתו בשבת ולהפנר. ואפשר שיש קצת ראיה מפרק שבועות שתים בגמ' שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות דאמר התם בשלמא לרשב"ל משכחת לה בלאו והן בחלי שישור דרבנן וחיילא שבועה עליה אף באומר שאוכל ואע"פ שבראבה מקומות הטמיד דבריהם אף במקום מצוה ואפילו במקום כרת בפסח ומילה דשב ואל תעשה שאני לא כל השבועות שויס שהרי התירו עור לדרשן ולמכור בתים בא"י ולכתוב בערכאות בשבת ומ"מ אפשר לחוש שיש לבבות שלהם למעשה. ומה שאמרת אם יוכל לתת משכון בשבת כדי לפטר כך מיד שבועתו המשכון אינו מוציאו מידי שבועתו משום דמשכון אינו פרעון אלא שבעתה בעלמא וכהיא דמסכת יו"ט דאמר אם אינו מאמינו מניח עליתו אצלו ויהיו נמי הסיא דכתובות דאתפשוט מעלמלי דהיינו שבעתה בעלמא על כתובתה ולא פרעון אבל לפרעון הוה צריך שומא ויתנגנו לה בתורת שומא:

רמד

שאלה מנהג באלו הארצות במי שרוצין אותו שאינו נוסע בשורה ואינו שומע לקול מוכיח שמנדין אותו * שלא יזמן לא בג' ולא יתפלל בעשרה ולא יקבלו לו מת ואפי' היה מת קטן או שנולד אחר הגדוי לא יטול לו בן, הודיעני לענין קבורת המת והמילה אם כשנבע לבטל המנהג ואם לאו:

תשובה כל שבוללים דברים המותרים עם דברים האסורים כגון אלו שבועה חלה ע"ד מנהג כברשות וכדאמרינן בשבועות שתים (כ"ב) דגרסינן התם תנן שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור"ש פוטר וסוינן בה אמאי חייב מושבע ועומד מסר הימי הוא רב ושמואל ור' יוחנן דאמרי בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים. ועוד למגדר מילתא ב"ד מתניין לעקור דבר מן התורה לעשות סייג כדאיתא בהאשה רבה דגרסינן התם א"ר אלעזר ב"י שמעתי שב"ד מכין ועושין שלא מן התורה ולא לעקור דבר מן התורה אלא לעשות סייג לתורה ומעשה באדם אחד שרכב על הסוס בשבת וכו' ושוב מעשה באחד שסעיה באשתו תחת התאנה וכו' ואמיקנא עגדר מילתא שאני:

רמה

שאלה בארצנו יש רבנים מלך המלכות ואינם יודעים לקרות בסוגן אם יחרף אותם שום יהודי מה דינו:

תשובה מי שהוא רב בתורה מי שיחרף אותו אם ירצה גובה ממנו ליטרא זהב כמו שאמרו בירושלמי וסביאו

*) בזמן הזה אין נוהגין דיני חרם ע"פ דינא דמלכותא:

מנזק שיבא מתוך מעשיו כאותה דפרק סגולל בתרא סתי בר ישראל דזכין ארעא לכותי אמצרא דישראל משמתין ליה עד דמקבל עליה כל אונסא דאתי מחמתיה ומדמשמתינן ליה מעיקרא ש"מ שאם כזיק עד שלא קבל פטור כן כתב סראב"ד ז"ל ואע"פ שסמסור חמור יותר ושובר בדבריו וכל רוחו יוציא כסיל. ועתה אני שב למה שאמרת דעקימת שפתים סויא מעשה מדרבי יוחנן זכו כשנעשה מעשה ע"פ דבורו כסיה דאמרינן פרק שאוכר את הפועלים דע"י סקול הפרה דשה אבל כל שלא באה לידי מעשה לא. ואדע מדאמרינן בשבועות אמר רב אידי בר אבין א"ר יוחנן כל לאו שבתורה שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומיפר וכו' אלמא מיפר ומקלל חייב לאו שאין בו מעשה אע"ג דאיכא עקימת שפתים וא"כ קשה דר' יוחנן אדר' יוחנן אלא כדאמרן וכ"ת שכא במיפר בא לידי מעשה שא אמר פ"ק דתמורה א"ל רבי יוחנן לתנא לא תתני מיפר דעביד מעשה ונשבע נמי אוקי דאכלתי ולא אכלתי לגירסת רש"י ז"ל בפ' ארבע מיתות (ס"ה) דגרסינן מתיב ר' זירא יצאו עדים זוממים שאין בהם מעשה ומשני שאני עדים זוממים הואיל ויצאן בקול ופירש הרב ז"ל שעיקר חיובם דמשמיעין קול בפני ב"ד, ופריך וקול לר' יוחנן לא סוי מעשה וכו' אלא שאני עדים זוממים כו', והקשו על זה תוספות וסוף דבר הטיקר שכן ישנו במן דאמר אם אמר אני כמוסו בשר בדיני נפשות ובדיני ממונות הלכך פעמים שמתחייב בלי עקימת שפתים ואם הטיד שאחד ואח"כ אמרו לשני ואתה אומר כמוסו ואמר א"י חייב אע"ג דליכא עקימת שפתים לא חשיב מעשה הואיל ובלא מעשיו יכול להתחייב וזה אם הלשין ואמר לחבירו ואתה כמוסו הרי זה מלשין. ומה שאמרת שהחליף פניו כנגד גובי המס שהם זקנים ונכבדים גרסינן בירושלמי חד וכו' עד בחד בר נש אפקיד לרבי יהודה ברבי חנינא אתא עובדא קומי ר"ל וקנסיה ליטרא של זהב והביאו הרי"ף ז"ל פרק הכובל. דע שיש חלוקין רבים ולא כל הקנסות גובין ואכתוב לך קצת ראיות דבריהם הנהדרין משמע דאין דיני גזילות וחבלות בכבל דהא בשיגן מומחין ובפרק הנגנב אמרינן והא אין הדיוטות תנן א"ל אין בליחותייהו עבדינן מידי דהוה אהודאות והלוואות א"ל א"ה גזילות וחבלות נמי ומשני במילתא דשכיחא עבדינן בליחותייהו במילתא דלא שכיחא לא עבדינן בליחותייהו ואיכא למידק דהא אשכחן בסיו דנין בכבל פרק כילד הסוא גברא דבנא אפדנא אקילקלתא דיתמי אגביה רב נחמן לאפדמיה מיניה ובפרק הגוזל קמא אכפייה רפרם ואגביה כשורא לגלמא וכן הסם נמי הסוא גברא דגזל פדנא דתורי מחבריה אזל כרב בסו כרבא אתא לקמיה דרב נחמן א"ל זילו שיימו ליה שבחא דאשבח ובפרק הגוזל הסוא דשאיל גרגא מחבריה ואתבר אתא לקמיה דרבא א"ל זיל אייתי ראיה דלא שית ואיפטר. וי"א דכולן כשתפס וכן מוכיח פרק הכובל הסוא תורא דאלם ידא דיתקא אתא לקמיה דרבא א"ל שיימו ליה כעבדא א"ל והא מר הוא דאמר כל הנשום בעבד אין גובין אותו בכבל א"ל נ"מ לתפס ובפרק כילד אמרינן גבי כלבא דאכל אימרי דאי תפס לא מפקינן מיניה אמנם חזקי אדם באדם ואדם בשור אין דנין בכבל כדאיתא פרק הכובל ולענין המביים חבירו יש לדקדק כי ברים ב"ק אמרינן בשם ופגם דממונא הוא ליתני וברים הנניח אמרינן שלא ליה רב חסדא לרב נחמן הרי אמרו לרכובה ג' לבשועה ס' לבעוקרת וכו' לפנדא דמרא ולקופינא דמרא מאי שלא ליה חסדא חסדא קנסות קא מגבית בכבל נ"ל דהתם בבשת דלא שכיח והיינו דאמר דבר דלא שכיח בקנס אתם גובה בכבל אבל בשת דשכיח גובין ואפשר דזהו דעת הרי"ף שהביא הירושלמי פרק הכובל ושובדא דהנן ביתא תקע לההוא גברא ואפילו במידי דלא דייניין בכבל כתב הרי"ף ז"ל פרק הכובל מנסג ב' יסיבות דמשמתין ליה עד דמפייס לבעל דיניה וכדיסיב ליה שיעור מאי דחזי ליה הרו לאלתר כי מפייס מרי דיניה או לא מפייס. ובתשובה לרב שלום מגדין אותו עד שמפייס בלא שום ב"ד וכך מנסג שתי יסיבות. ושלום לך עד בלי ירח:

רמא

שאלה שהחיימו חרם*) בקהל על דעת המקום ועל דעתם ולאחר זמן רוצים להחירו הודיעני אם יכולים להתיר לפי מה שמעתי מפיך שאין חרמי הקהל ניתרים עכשיו בלא פתחים וע"פ עצמו אלא מפני שכיון שהורגלו בכך הרי אלו כאילו התנו מתחלה שיהא קיים עד זמן שילו ואם הקהל הזה אין יודעים בטיבו של תנאי זה ואדרבה המתים ביום שמעם כי חרם יש לו היתר אי אמרינן לב ב"ד מתנה עליהם ויש לו לו לאו:

תשובה שורת הדין אין נדרים ונשבועות ניתרין אלא ע"פ אחרים ובפתחים אלא שכבר נהגו בכל המקומות שמעמו שמעם וישראל אע"פ שאין נביאים בני נביאים הם וכבר חקרו הראשונים לדעת הכם לענין זה ומלאו טעמים זו משמעת ממני והרי ענין זה כענין שאמר בהפרת הבעל כל המודרת ע"ד בעלה היא מודרת ולקחו טעם זה בעיקר אמתי וגזו היא דעת הסורה כדעת הזה עד שאמרו בנדה פרק יולא דופן (מ"ו) גבי קטנה שנדרה בעלה מפר לה ואי אמרת מופלא הנוך לאיש דאורייתא וכו' ופריקו אין כדר' פנחס כל המודרת ע"ד בעלה היא מודרת ואי לאו שזה עיקר הטעם לסם היאך החירו נדר דאורייתא ע"י מי שאינו בעלה אלא מדרבנן כיון שהדבר כן אף אנו נאמר כן בחרמי הקהל אם הטעמים הזאת אמת ואע"פ שמקלת הקהל אין יודעים בו מ"מ בכל מקום ומקום מודרים ומחרימים ע"ד הנהוג שאם אין אתה אומר כן אף אנו נאמר כשאל האשה המודרת אם נשבעה ע"ד כן אם לאו ואנן הסדי שאין כל הנשים יודעות בתנאי זה וגם אין בכל הקהל ומקהל מחלוקה ואם תאלה אמור אפילו חלק אחד יודעים בו אלא המודרים ומחרימים ע"ד הנהוג וכיון שנהגו הנח להם לישראל:

רמב

שאלה בעל בנכסי אשתו אם יכול לאסור על אחרים, אי הוי בעל ואשתו כשאר שותפים דעלמא שאין יכול לאסור זה על זה ולא על אחר מן השוק דיכול לומר לו לא לתוך שלך אני נכנס אלא לתוך של חבירך:

תשובה אע"פ שכתבת שאין אחד יכול לאסור על חבירו ולא לאחד מן השוק בידוע לי שלא היתה הכוונה כמשמעו של לשון אלא שאין אסורין ליכנס לאחר ואפילו אחד מן השוק (בידוע לי) המודר הנאה ממנו מותר ליכנס באחר ונשתפק לך אם אסר הנאתו על אחרים אם מותר ליכנס בנכסי מלוג של אשתו או לא. מסתברא שיכול לאסור ואינו דומה לשותף דשותף היינו טעמא משום ברירה דכל שאין בה דין חלוקה הוברר הדבר שכל זה משתמש בו הרי הוא שלו וכן הנני שעל דעת כן נשתתפו באחר זו ודומה לבור של שותפין וכדאיתא בפ"ק ולפיכך אני אומר דלא אמרו באחד שיכול ליכנס אלא במי שנכנס לצורך חבירו בין שחבירו צריך בין שאותו אחר צריך לחבירו

שע"ד

*) בזמן הזה אין מהגין דיני חרם ע"פ דינא דמלכותא:

בחומשין מפני כבוד שליבור וסיס לסס לתת הטעם מפני שהוא פסול וא"ת שקריאה זו בלא ברכה למה נאסרה וכי יש בטולם מי שעלה בדעתו לאסור קריאה בלא ברכה אפילו ע"פ אלא ודאי שלא אמרו בליבור אלא על קריאה שחייבים עליה בליבור שהם ז' או ג' וכיונא בהן הוא שאין קורין בחומשין מפני כבוד ליבור לא מפני שהיא ברכה לבטלה ועל דוקיא זו סמכו כל אנשי המערב והיו קורין בספרי קלף בלא עבוד כלל ומברכים לפניה ולאחריה בפני גאוני עולם כרבינו יוסף הלוי ור"י ז"ל וכיונא בהם, ומעולם לא נשמע בזה פולא פה ומלפלף לפי שכולם בעלי בינה וידעו שאין הברכה תלויה בספר אם כשר אם פסול אלא בקריאה בין שקרא בספר כשר או פסול כמו שביארנו. ואעפ"כ ראוי לכל ליבור לכיות להם ספר כשר בהלכותיו ובו ראוי לקרות לכתחלה בליבור ואם אי אפשר להם קורין אפילו בפסול ומברכים מן הטעם שאמרנו אבל בחומשין לאו וכן הורה ה"ר הגון הספרדי ע"כ וכן הורו חכמי גרבונא:

רמ

שאלה מרחובן שחרף וגדף הממונים הממשכנים אותו וסרים קול ברחובות לפני כותים כי יהודים עוברים מאמר הסר ומלוין יותר ממלותו והכאת על זה שיש להעניש ואפילו שלא כדין כאותה שבפרק נגמר הדין דרב הונא קן ידא ומשמעון בן שטח ואותה דפרק ואלו מגלחין:

תשובה בזה איך לריך שמכין ושונשין אפילו שלא מן הדין כדאמר פרק זה בורר בבר חמא דקטל נפשא ואמרו אי ודאי קטל נפשא ליכסיהו לעיניה ואע"פ שאין דין בח"ל דיני נפשות ואמרינן פ"ק דקדושין הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי ממזר סופג שארבעים ואמרינן מלקין על לא טובה הנמוסה ולמאן דאתפקר בשליחא דבי דינא וגבי חשוד על הערוות אמרינן לוקה ומכה מרדות מדרבנן היא וגרסינן התם עמי מרי ארבעים בכתפיה וכשר ופירש"י ז"ל חייב מלקות הוא אע"פ שאין בו שתראה דאמר מר מלקין על לא טובה הנמוסה ע"כ. ומלקין אפילו על מלות דרבנן עד שתלא נפשו כמו שאמר בד"א במלות ל"ת אבל במ"ע כגון עשה סוכה ואין עושה לולב ואין עושה מכין אותו עד שתלא נפשו וכן במי שאינו רוצה לפרוע חוב אביו וחייב כדעת ר"ח ז"ל. וזה שהעיז פניו וחרף וגדף הממשכנים אע"פ שאין מלערין אותו עשה שלא כדין כדאמרי' פ"ק דגיטין (דף ז') שלח ליה מר עוקבא לרבי אלעזר בני אדם הטומדים עלי וכידי למוסרה למלכות מהו שרטע וכתב לו אמרתי האמרה דרבי מחטוא בלשוני האמרה לפי מחסום וכו' שלח ליה קא מלערו לי טובא ולא מלינא דאיקום בהו שלח ליה דוס לה' והתחולל לו שמעינן מינה דאפילו במקום לער אסור לממסר בר ישראל ליד אנס ל"ש גופיה ול"ש ממונה כדכתב הרי"ף ז"ל פרק הנזהל בתרא ודין מסור מסור בידנו אפילו בח"ל ואע"פ שממונו אסור לאבדו ביד ואע"פ שנחלקו בה רב הונא ורב יהודה בממון מסור אם מותר לאבדו ביד איכא מאן דאמר מותר לאבדו וקיימא לן כמאן דאמר אסור והראיה מדגרסינן פרק הכונס לאן לדיר שהו תקנת הגזל במסור או לא חס ודאי אתי כמאן דאמר אסור כיון דסלקא בתיקו ממונו אסור מטעם דזימנין הוא ליה זרעא מעליא ויכין ולדיק ילבם וכן פסקו הרי"ף ור"ם ז"ל אנס רשע מיקרי ופסול לעדות וכתבו בשם רב פלטי גאון רחם ישיבה מסרו לאנס פסול לעדות ולא מיבעי מסור גמור אלא אפי' אדם מפורסם ומריב עם חבירו ואומר אלך ואמסור ממונך הואיל ומעיז פניו בפרסיה נחשב רשע ופסול לעדות וה"ם לשבועה וכן נפסק

סדין במסרו לאנס בשתי ישיבות וא"כ אין לשר להאמינו במה שאמר שעברו על המלוה לשלות יותר ממה שכתוב בשטר כי הוא פסול לעדות. ולעניין שהשלוטין אשר אמרת יש בו לדדין לנו יש לי להרחיב קצת הדבור ותחלה יש לך לדעת למה פטרו גרמא בנזיקין ואמרו דינא דגרמי חייב ומה הפרש יש בין זה לזה. דע כי הם ד' אבות מזיקין באומר ד' לשונות ומפשטיהן כפי דעתי הינם אלא ב' והם דינא דגרמי וגרמא בנזיקין וסב' שאחריה דינם בכלל אלו הם דבר הגורם לממון ומזיק שעבודו של חבירו דינא דגרמי כשהשם מעשה בגוף הדבר ומראה דינר לשלחני ואמר ליה מעליא הוא ואמר ליה אפסדתן דעלך קא המיכנא א"ל שורף שערותיו של חבירו ונאבד השעבוד וכן הסוכר שט"ח וחזר ומחלו של זה אמרינן מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה בכשורה לגלמא. וכן מחילת הכרם שנפרלה שבגרמתו שהיה לו לגדור ולא גדר אוסר ממונו של חבירו וחייב משום דינא דגרמי כדאמרינן מחילת הכרם שנפרלה אומר לו גדור וכו' עד הרי זה קדש וחייב באחריותו ואוקימנא כרבי מאיר דדאין דינא דגרמי. הנני גרמא בנזקין שאמרו פרק לא יחפור פטור והוא שאינו עושה מעשה בגוף הדבר לא הוא ולא ממונו כגון זקף הסולם וקפלה הנמייה מאליה לשובבו של חבירו אבל לא בשעת הנחתו וה"ג בקורקור דרב יוסף כגון אלו פטור אבל אבור ובכלל זה מה שאמרו ר"פ הכונס א"ל יהושע ד' דברים העושה אותה פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים אלו הן פורץ גדר לפני בהמת חבירו והכופף קמתו של חבירו לפני הדליקה והסוכר עדי שקר והיודע עדות לחבירו ואין מעיד. ובכלל דבר זה דבר הגורם לממון דפטרי רבנן פרק מרובה ובפרק הבונה העדות וחסו הנלוים הוא בכלל גרמא בנזקין. וסד' והוא מזיק שעבודו של חבירו ולדעת הרי"ף ז"ל פטור ולדעת בעל התוספות והראב"ד ז"ל פירש חייב ונראין דבריו מדתנן פרק הנמיה אם הכה שור חש שהזיק עד שלא עמד בדין מבור מכור הקדישו מוקדש שחטו ונתנו מה שעשה עשוי ואמר רב שיזבי לא נלרכה אלא לפתח נבלה ואמר רב הונא זאת אומרת המזיק שעבודו של חבירו פטור ואקשינן פשיטא ופרקינן מ"ד דאמר ליה חברתיך מידי זיקא הוא דקא שקלי מייה ואקשינן הא נמי אמרה רבה הנוקף שערותיו של חבירו פטור ופרקינן מ"ד התם נמי ביירא בעלמא קלאי מינך אבל הכא שחפר בורות שיחין ומערות לא קמ"ל דהכא נמי שחפר שיחין ומערות ופטור אלמא מזיק שעבודו של חבירו כשורף שערותיו ושורף שערותיו הא קי"ל פ' הגוזל קמא דחייב ואע"ג דפלוגתא היא פרק הבולה גבי עשה עבדו אפוטיקי ושחררו רשב"ג מחייב וחכמים פוטרים והיינו מזיק שעבודו של חבירו הכא הלכה היא כרשב"ג דפסקינן פרק הכותב ופרק הגוזל כמאן דדאין דינא דגרמי ומזיק שעבודו של חבירו עדיפא מייה וחייב כמו שבארתי מהכיא דהמיה אתה הכה. והמוסר ממון חבירו מחמת אונס יש דעות חלוקים שהגאונים מסכימים דבין אנסוהו להראות בין אנסוהו להביא והרי"ף ז"ל כתב דכל שנתה ונתן ביד חייב כל שלא היה יכול שאנס לקחת אותו אלא שהראה לו הדרך מפני שזה כמגיל ממון עלמו בממון חבירו ונראין דברי הראב"ד ז"ל שכתב שאם אנסוהו אונס ממון להביא והביא חייב שזה מגיל ממונו בממון חבירו והיינו בדינא דאמר ליה הוא לי פקיעי עמיר אבל אנסוהו אונס נוף והביא פטור דהיינו כשא דכספא דרב אשי. ועתה אני חוזר לגדון שלפניו ואומר כי מלבון זה פטור מדיני אדם אם לא אמר הוא עלמו לשר אע"פ שחייב בדיני שמים אם הגיע מחמת דברו הפסד לחבירו דהיון דהוא עלמו אינו המגיד הראשון והרי זה פחות ממרבין אדי לפני בהמת חבירו שאין מזיק ממש ולא שמעמיד אותו אחלם ומשמתין אותו עד שיקבל עליו

המזק

דוכסוסטוס במקום סמער ותניא סתם שינס בזה ובזה פסול ומוקי לס סתם דוקא בתפילין אבל במזוזה כשר בזה ובזה שאין שמוי פוסלס ואפילו על סקלף כשר :

רלה

שאלה אם מותר לכתוב באגרת שלומים פסוקים בלא שרטוט או לא :

תשובה גרסינן ריש פ"ק דגיטין ר' אביתר שלח ליס לרב יהודס בני אדס הטולים משס לכאן קיימו בנפשס ויתנו סילד בזונס וסילדס מכרו ביין ויסתו ואמר סתס דכתב ליס בלא שרטוט ואידחי מדאמר ר' יצחק שתיס כותבין שלס אין כותבין במתניתא תנא ג' כותבים ד' אין כותבין ובס"ג פסק כר' יוחנן דפליג אמתניתא דמסתמא מידע הוס ידע לס שאינס עיקר ומס שאנו רגילים לכתוב באגרת שלומים בלא שרטוט כתב ר"ת שלא נאמרו דבריס אלו אלא במי שכותב הכתוב לדרשס כגון סא דר' אביתר אבל באגרת שלומים לאחות מותר שאין זס כותב פסוקים אלא דבריס בעלמא בלשון המקרא וכן פירשו גס מקצת מגדולי רז"ל אלא שבירושלמי דמסכת מגילס משמע דאפילו לאחות אסור דאמר סתס מסו למכתב תרין או תלת מילי מפסוקא ואסדרינן ר' מנא שלא כתב רבי הושעיס בר שימי ראשיתך מצער היס מאד תשגא אחריתך ואמר נמי סתס שלא ר' אבהו וכתב לון סדי פייסנו ג' ליטורין אבל תמרורית בתמרוריתס היא עומדת ולשון ערך לערך אלמא אפילו לכתוב לאות היו מעוותין המקראות כדי שלא לכתוב לאחות. אבל הטענס הנכונס משום דכתיבס זו שאינס אשוריית מותר לכתוב בלא שרטוט וכן כתב הרמב"ן ז"ל שלא אמרו אלא בעין ס"ת נביאים וכתובים שכתיבתס אשוריית אבל כתיבס זו אינס כתיבס ולא סוכסרס בכל כתבי הקדש וכתב ועל דא אנא סמיך למכתב בלא שרטוט וכן עמא דבר :

רלו

שאלה בענין הדבוקות בס"ת איך נתקן אותס :

תשובה בדבוקות של ס"ת אנו רגילין לגרור כל הדבוק ולחזור ולכתוב וכן רגל הקו"ף הדבוק גוררים רגל ומוחרים וכותבים ואין צריך לגרור כל האות אלא הרגל כי סגג כדין נכתב. ודרך קלרס אני כותב לך אס נדבקס האות לאחר שנגמרה צורתס כגון שנדבקו ברגליס אין דבוק זס פסול ואין צריך לא לגרור ולא לספריד אבל אס נדבקה בראשס קודס שנדבק אותו הראשס צריך לגרור אס הכל שהרי לא נעשס בס דבר בהכשר. ואס נדבקס באמצעיתס כגון רגל הכ"ף האמצעיס או רגל הקו"ף אותו הלד הדבוק צריך גרירס וכן אמר בירושלמי שאס נדבקו למטס כגון אהלנו תפארתנו שרגל הו"ו דבוק אצל רגל התי"ו או אל רגל הלד"י כשר אהלך צייכס תפארתך צייכס, כלומר שנדבק רגל הכ"ף באמצעיתס לגד"י או אל התי"ו צייכס עיון דשמא נאמר שהרגל כבר נגמר כשמגיע עד רגל הלד"י והוא כרגל קטן או שמא אינו נחשב כנגמר והרי הוא דבוק קודס שנגמר ולפיכך צריך לחזור ולגרור הרגל אבל אס נדבקס האות בראשס כגון שסיס כותב רי"ם ונדבק נגס של רי"ם לנגס של בי"ת צריך לגרור כל הרי"ם וכן כל כיולא בזה :

רלז

שאלה אס מניח אדס תפילין בחוס"מ או לא :

תשובה כבר ראיתי י"ת שחייב להניח תפילין מפני

שאמרו שכותב תפילין לעצמו ולולי שסוא מניח איך כותב שהרי הוא שלא לצורך המועד וזס כדעת קצת רבותינו ז"ל אבל בתוספות אמרו שאינו מניח שהרי הוליא שכתוב כל הימים שהס עצמס אות בשבתות וי"ט וח"ס נמי הוא עצמו אות שהרי הוא אסור במלאכה ואע"פ שמותר במלאכת שאבד כיון שאין מותר בחול אות הוא שהרי אף יו"ט מותר במלאכת אוכל נפש ובדבר שהוא לכל נפש ולזה דעתי נוטס וכן אני נוהג. אבל הרב בעל התרומות ז"ל כתב דמניח מדתנן כותב תפילין בח"ס לעצמו ולאחריס בעובת שנאה דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר מעריס אדס ומוכר את שלו וכותב תפילין לעצמו ר' יוסי אומר כותב כדרכו כדי פרנסתו. ועס כל זס זו המשנס אינס ראיס שהרי רבי מאיר ורבי יוסי ור' יהודה לטעמייסו דשבתי דאפילו שבת ויו"ט הוי זמן תפילין דתניא בפ"י דעירובין (ל"ז:) המולא תפילין מכניסן זוג זוג אחד האיס ואחד שאינס דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בד"א ביומות אבל בחדשות אסור ומוכח התס מדקתני אינס אלמא דקשבר תפילין לאו זמן גרמס ניהו אלמא בין שבת בין ליל זמן תפילין הוא אבל אנו דקי"ל דשבת ויו"ט לאו זמן תפילין מכ"ל דמותר להניחן בחוס"מ דהא מסא מתניתין ליכא ראיס דרבי מאיר ורבי יהודה היא. והביא ראיס הרב ז"ל בעל התרומה מן הירושלמי דגרסינן התס הסוא גברא דאוביל ליס תפלוי אתא לקמיס דרב חנגאל שלחיס לקמיס דרבה בר בר חנה אמר ליס הב לי דידך וכתוב אחריס לעצמך אמר ליס רבה זיל כתוב ליס מתניתין פליגא על רבה כותב אדס תפילין לעצמו הא לאחר לא תפתר בכותב להניח ומסתמא רבה בר בר חנה ס"ל דשבתות וי"ט לאו זמן תפילין ניהו ואפ"ה שרא לכתוב בחוס"מ תפילין בלא צורך פרנסה א"כ לפי סברא זו מותר להניח תפילין בחוס"מ. אמנס אין אני נוסג כן דס"ל דחוס"מ הוא עצמו אות שהרי אסור בעשייה מלאכה :

רלח

שאלה ספר מנוקד אס מותר לברך עליו אס הוא פסול :

תשובה נ"ל דפסוק פסוקים והנקוד פוסלן שאין לנו אלא כתיבתו מסיני ובודאי נראה שאין ס"ת מנוקד ואס נקד פסול שכמס דורשין חכמים המקרא והמסורה ואס אתס מנקדו אין כאן מסורה ועוד הנית במסכת סופרים ספר שנקד ראשי פסוקים שבו אל יקרא בו ואע"פ שאר"ז"ל ויקראו בספר בתורה וגו' ויבינו במקרא אלו פסוק לומר שהיו מקובלים ממשה בסיני על פה כמו שאמר מפורש זה תרגום ובודאי לא היה תרגום כתוב בספר :

רלט

שאלה להר"ם ז"ל. ס"ת שאינו עשוי כהלכתו או ספרים של קלף שהס ודאי פסולים אס מותר לברך בהן הקורא או אסור לברך :

והשיב ח"ל מותר לברך ואין הברכה על הקריאה בספר כמו הברכה של נטילת לולב או יציאת סוכה שעליה הוא מברך ואס היו פסולים לא עשה מצוה אבל הקריאה מצוה היא קריאת התורה בין הקורא בספר כשר בין הקורא בספר פסול ואפילו קרא על פה עצמה של קריאה היא המצוה שעליה מברכין הלא הראה שהקורא בשחר קודם שיתפלל משנה או תלמוד או הלכה או מדרש מברך ואח"כ קורא או דורש הנה למדת שהסגדה בתורה היא המצוה שעליה מברכים וזהו הפרש שלא הרגישו בו רוב חכמי מזרח ודמו שהמברך והקורא בתורה בספר פסול הרי זו ברכה לבטלה. והיה לדבר זה הא דאמרו אין קורין

ושמע, ואמרת שבדקת שם באותה מימרא שבפרק שניזקין ולא מלאת שם קדש ושמע:

תשובה דבר זה כבר עמדת על דברי הראשונים חכמי הדורות וגאוני עולם ועמודי שמים ירופפו זה לומר בכה וזה לומר בכה, ואתה רואים בהדבר שנפתח בגדולים יסתיים בקטנים ונהשיב תפלכם ריקם אי אפשר. ותחלה אני מקדים שכתיבת תפילין של יד ושל ראש שוה וכן הדר הנחתן שוה אלא שתפילין של יד בבית אחד ושל ראש בד' בתים ותדע לך מדתנא פרק הקומץ א"ר יוסי מודה לי יהודה ברבי שאם אין לו תפילין של יד ויש לו שתים של ראש שתולה עור על אחד מהם ומניח אלמא אילו היתה כתיבת של יד מעונה משל ראש היאך תפילין של יד כשרה לשל ראש והלא הדר כתיבתן מעכבת דאמר במכילתין כותב בהדרן כתבן אלא בהדרן יגמו ותפילין של יד כשרה לשל ראש דהא אלא רבי חנינא משום ר' יוחנן תפלה של ראש אין עושין אותה של יד ושל יד עושין אותה של ראש לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה ואסיקנא דבחדתתא דליכא הורדת קדושה של ראש עושין של יד ושל יד עושין של ראש. גם מכאן אנו למדין דהדר הנחתן אחד דאי לא היאך תלה שד בשל ראש ועושה אותה של יד והלא נתנה הדרן אלא ע"כ הדר אחד לבייהם. ומעתה יש לנו לדעת הדר כתיבה כילד. ולכאורה משמע שהם נכתבים בהדר שהם כתובים בתורה קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע כותב בהדרן והם לא כתבם בהדרן יגמו ובודאי בהדרן שאמר שיגמו בהדר זה שנאמר שהרי כאן לא הזכיר הדר אחר שנאמר שעליו הוא סומך ואע"פ שידעת שיש שויין דחוקים ואין בהכל מקבלים ואין ראוי לדחות דברים פשוטים על דחוקים כאלו ומאחר שהם נכתבים על הדר בשל יד שהם נכתבים על עור אחד א"כ הם נכתבים קדש מימין הכותב בעמוד אחד והיה כי יביאך אחריו בעמוד שני ושמע אחריו בעמוד ג' והיה אם שמוע בעמוד ד' וכך הם נהדרים בבית האחד שהוא מניחן ואי אפשר לומר שיהיה כותב קדש בעמוד א' והיה כי יביאך בשני ומדלג וכותב שמע בעמוד ד' וחוזר וכותב אם שמוע בעמוד ג' שהרי לא הזכיר כאן דלוג כלל וכן לא הזכיר שם הדר שהנחת כדי שנלמוד שהוא מאותו הדר אלא על הדחין אין לנו דרך אלא שנאמר דכתיבה של יד על הדר ממש שמע בעמוד ב' והיה אם שמוע בעמוד ד' הרואה את הרואה מלבד שהדלוג הזה אין הכל מקבלו ואין דוחים דברים פשוטים והדר נכון על הדחקים אין להם הדר כלל. ומעתה כיון שכתיבת שתיהן והדר הנחתן שוה יש לנו שאמתת הדבר כדברי רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל ועליהם ראוי לסמוך והברייתא הפטיש בגמ' דתניא כילד הודרן קדש והיה כי יביאך בימין שמע והיה אם שמוע בשמאל הדר שהם כתובות בתורה הם ומימין הקורא ומשמאל הקורא קאמר והברייתא האחרת שהקשה ממנה ואמרו ותניא איפכא הניא במניה. ומה שהקשה הרב ז"ל בהשגותיו היאך אפשר שהניח הגמרא הדר המניח שעושה המלוה ופירש הדר הקורא שאין לנו לורך בקריאתו אין דבריו מחוורין כאן שאף אנו נאמר כן בברייתא שתפשה בספר ואמרה קדש והיה כי יביאך משמאל שהוא שמאל הקורא לפי דעתו איך אפשר שהניח הנא בברייתא הדר המניח שעושה המלוה ופירש הדר הקורא וא"כ בשנעמיד הברייתא הפטיש בגמרא בהדר המניח והברייתא הפטיש בהדר הקורא לא הרוחנו כלום. ועוד כי מפני שהברייתא תניא כילד הודרן לא על המניח קאי אלא על הסודרן וקובען בימין ובשמאל של הודרן שהוא בערך הקורא. ועוד דברוב הסוסחאות כתיב ל"ק כאן לימין הקורא כאן לימין המניח והקורא קורא בהדרן מתקנת תירוצו של אביי הוא ולא מן הברייתא הפטיש שהקשה ממנה בגמ' שאם הברייתא לא הביאו בגמרא היאך יביאו ממנה קלת ולא תירצו של אביי אלא מסקנא תירוצו של אביי הוא ואביי לא אמרה על הברייתא שאינה בגמרא אלא על הפטיש בגמרא דעלה קיימי והיא דמתפרשא לן בגמרא ואילו היה הדר ברייתא הפטיש בגמרא בהדר מניח בדברי הראב"ד ז"ל לא היה הקורא קורא בהדרן אלא אלא בהדרן היה קורא. גם מה שפירש הראב"ד כי על שמע והיה אם שמוע בלבד נאמר ולומר שבשמע בבית חילון משמאל מניח ואחריו והיה אם שמוע דהויות באמצע זה דוחק גדול ולמה פירש אביי יותר בשמע והיה אם שמוע מן הנשאר ואם נלמד על שמע שהיא בבית חילון כבר אמר שמע והיה אם שמוע משמאל שפירושו לדעת הרב שמע בחילון והיה אם שמוע אחריו באמצע אלא להתחיל מן הסתם אלא בראש ואם לבאר בא היה לו לפרש בספר מזה בקדש והיה כי יביאך והקורא קורא אלא בהדרן והיה דבריו ע"כ על כל הפרשיות הנזכרות בברייתא הוא חוזר ולומר שכולן קורא אותה הקורא בהדרן והולך אביי לכך כי מפני שתיקן בברייתא חד מימין הקורא ואידך דהכא בקורא שיקרא הקורא בהדרן. גם מה שידעת שדחקו ר"ת לדחות דברי רש"י ז"ל מפני שהם קדש והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמוע משמאל ובדברי רש"י ז"ל היה לו לקרות כולן הימנית חוץ מן והיה אם שמוע הוא כולם חוץ מקדש, כ"ל שאין קשה כלל וע"כ נקט הכי דדוקא נקטינן שאילו אמרה הברייתא כן הייתי הבור אלא תהא הקפדה אלא בשל ימין הוא בשל שמאל אבל אם הפליף אחר הפרשיות לא תהיה הקפדה בכך שאפילו עכשיו היה הבור אביי לומר אלא תהא הקפדה אלא בשל ימין ושל שמאל הרואים הראוי בלבד אבל גוייתה לגוייתה לא כ"ם אילו לא הזכירה הברייתא אלא של ימין הוא של שמאל בלבד וכן אילו לא הזכירה הברייתא אלא קדש מימין והיה אם שמוע משמאל הייתי אומר אלא תהא הקפדה באמצעיות קמ"ל שיש הקפדה בכולן ואילו היתה הברייתא מונה והולכת קדש יביאך שמע והיה לא הייתי יודע באיזה לד התחיל אם בימין אם בשמאל לפיכך אי אפשר בלתי אם יחלקה ויאמר קדש יביאך בימין שמע והיה בשמאל דעכשיו אי אפשר לעשות לא בברייתא ולא בגוייתה. וסוף דבר דעתי מוטה כרש"י והר"ם ז"ל ועליהם אנו סומכים ושושים מעשה וכן היו מוסיפים ה"ר יונה ז"ל והרמב"ן ז"ל ושושין מעשה בעצמן: ולענין מה שהאלה הפרשיות הכמניחן בבתים שומדות או הכוטות בזה אין בידי הכרע אלא שהרב בעל התרומות הכר דאית שכתב שומדות ואנו מוסיפים כן. ולענין הקלף נראין הדברים כדברי הר"ם ז"ל שהוא החלק הטבה הנשאר כנגד הבשר והדוכסוסטוס הוא החלק הדק שעליו הטער ואף רב האיי גאון כתב כן בתשובה ובאותו חלק הטבה הנקרא קלף כותבים התפילין ובמקום שהוא כנגד הבשר שהם הפנים החלקים. ומה שאמרת שאין לכם אומן יודע לחלק הטור לשנים, גרון את הטור יפה יפה במקום הטבר עד תסירו ממנו כדי קליפה יפה ונמצא הקלף נשאר בעצמו שאין הקפדה שיחלק לשנים ממש אלא שלא ישאר כל הטור שלם דאז יהיה גויל ופירוש גויל דבר שלם דלא נטלו ממנו שפיו כדאמרי' בהשותפין מקום שנהגו לכתוב גויל מאי גויל אבני דלא משפיין וגויל הסול לתפילין דתנא דבי ממשה כתבה של הייר ושל המטלית הסולה של הקלף ושל הגויל ושל הדוכסוסטוס הכרה ואמרינן למאי הילימא למזוזה מזוזה אקלף מי כתבינן אלא לאו תפילין ולטעמיך תפילין הגויל מי כתבינן אלמא אין כותבין תפילין של הגויל ואמר נמי התם מזוזה אקלף מי כתבינן דמשמע מהתם דלא כתבינן הגויל דמתמהינן התם ולטעמיך תפילין הגויל מי כתבינן ומזוזה הוא דמכשרינן מדתניא פרק הקומץ רבה הל"ת תפילין של הקלף ומזוזה של הדוכסוסטוס קלף במקום בשר

תשובות שאלות

בדיני ספר תורה ותיקונו ובעניני תפילין ומזוזות וכתיבתן ותיקון עשייתן :

רלב

שאלה אם נפסל ס"ת בחסרות ויתרות שיהיה כנגד המסורה שאני אומר אין ספרי המסורה מעולין מספרי התלמוד שאמר פלגשם כתיב וכן ואשמם כתיב וכן כלת כתיב וכן קרנת כתיב ובספרים שלנו פלגשים ביו"ד ואשימם ביו"ד כלות ביו"ו קרנות ביו"ו ספר מזה שאמרו חכמים ואין אנו חוששין לספרי התלמוד לתקן הספרים לשנותם שכך אני מקובל ממך ואיך נחוש לספרי המסורה חדשים מקרוב באו. ויש לי ראיה לקבלתי זו מפ"ק דקדושין דאמר דבשני רב יהודה ורב יוסף לא הוו בקיאי בחסרות ויתרות כ"ש אנו ומי שדרש פלגשם ואשמם וכלה יש לנו לומר שמלאו כן בספריהם אבל אנו לא נהוש לסת וספרינו נחזיק כמה שסת. אמנם אני אימי חמה על פסוקי דרשות של סגדה כדאמרן אבל קרנת קרנת חושש אני לסת כיון שב"ש וב"ה מודים לסת ולא נחלקו אלא בים אם למקרא או יש אם למסורת ושניהם עושין דין ע"פ התבר וסיתר. ודעתי היה להקים אלא שאני ירא בדבר ואשמר לי עד יבא דבר ויורנו. ובסכות בסכת מלאתיהו בספרינו כמו שאמרו חכמים. הודיעני דעתך בזה :

תשובה מדעתי שכן האמת שאין מוסיפין וגורעין בכל מקום ומקום בספרים ע"פ המסורה וע"פ מדרשי אגדה לפי שנחלקו במקומות בארצות ע"פ חכמיהם הבקיאים בחסרות ויתרות וכמדומה לי אפילו במקרא ומסורת כמחלוקת בן אשר ובן נפתלי ובין מערבאי למדינתאי וכמדומה לי שבזה הלוי מה שדרשו בני חזק הוא ממנו אל תקרי ממנו אלא ממנו אע"פ שבכל הספרים הכתובים אצלנו אין חילוק במלת ממנו בין שטופל על רבים בין שטופל על יחיד אע"פ שבכל מקום כגון ו"ן וי"ו לרבים בדפס וליחיד בדגשות, אלא שאני סבור שבין מדינתאי ומערבאי היה מחלוקת בממנו שהאחד נוסג בו כבשאר הכנויין להרפות כל שהוא בא לרבים והאחד נוסג כמנהג מקומנו לדגש הכל וכמדומה שכן מצאתי בספרי המסורה שיש מחלוקת בין מדינתאי למערבאי. ומ"מ בכל מה שבא בתלמוד דרך עיקר דין בקרנת קרנת ובכסכת לטוטפת וכן אין לו ביו"ד דרשינן עיין עליו מדלא כתיב בלא יו"ד כמו מאן בלעם שעליו דנין עיקר ירושה שממשמשת והולכת בזה ודאי מתקנין המיעוט וכן בכל מקום ומקום אפילו בחסרות ויתרות מתקנין המיעוט ע"פ הרוב דמקרא מלא דבר הכתוב אחרי רבים להטות ושנינו במסכת סופרים אמר ר"ל ג' ספרים נמצאו בעזרה ספר מעון וספר זעטוטי וספר הוא באחד מצאו מעון אלהי קדם ובשנים מצאו כתוב מעונה באחד מצאו זעטוטי בני ישראל ובשנים מצאו נעלי באחד מצאו כתוב אחד עשר היא ובשנים אחד עשר הוא וקיימו שניה ובטלו אחד :

רלג

שאלה אם מותר להניח תפילין על הבגד למעלה או לא :

תשובה אם על תפילין של יד עתה שואל מתניתין היא פרק אחרון דמגילה דתנן התם נתנו על גיד יד אוקלי שלו הרי זה דרך החילונים ועשמא משום דכתיב והיה לך לאות ודרז"ל לך לאות ולא לאחרים לאות כדאיתא פרק הקומץ רבה ועל של יד הוא דדרשו פרק הקומץ בסופו ידך זו קבורת דת"ר על ידך זו גובה שביד אתה אומר גובה שביד או אינו אלא ידך ממש אמרת תורה הרי תפילין ביד הרי תפילין בראש מה לסלן בגובה הראש אף כאן בגובה שביד רבי אליעזר אומר אין לריך הרי הוא אומר והיה לך לאות על ידך לך לאות ולא לאחרים לאות. ואם על תפילין של ראש אתה אומר זו מסופקת היא בידי מכמה שנים אע"פ שלא ראיתי לאחד מהראשונים ז"ל שנסתפקו בזה אלא נראה דעת כולם שאין נותנים אותה על הבגד שבראש כדי שלא תהא חציצה בין תפילין לראש וזהו שהביאני לידי ספק זה לפי שלא אמר אפילו בשל יד שאין נותנים אותה ע"ג אוקלי משום חציצה אלא משום לך לאות הא לאו הכי הרי ואילו בשל ראש לא כתיב לך לאות אדרבה כתיב בהו וראו כל עמי הארץ ודרשינן אלו תפילין שבראש כדאיתא במנחות א"כ מותר להניחם ע"ג בגד ואי משום דכתיב בהו לטוטפות בין עיניך לא אתא קרא למימר שלא יהא דבר חולץ בינם לבין גובה של ראש דהיינו בין עיניו אלא לקבוע מקום להנחתן הוא דאתא קרא ואילו כתיב והיו לטוטפות על בין עיניך היה אומר שלא יהא דבר חולץ וכדדרשינן גבי מצפה דכתיב ושמת הצפה על ראשו ודרשינן שלא יהא דבר חולץ בינו ובין ראשו כדאיתא בריש ערכין ובמקומות אחרים וכדדרשינן נמי גבי חציצה דכתיב מעל רגלו ולא מעל דמעל וגבי כתות נמי אמרינן שלא יהא דבר חולץ בינם ובין בשרו מכלל דכתיב בם יצבם על בשרו אבל גבי תפילין לא כתיב לטוטפות על בין עיניך ואע"פ שנינו גבי כהן שערו היה נראה בין לין למצפה שפה היה מניח תפילין י"ל שלא אמרו משום תפילין שלא יהא דבר חולץ בינם לבין הראש אלא אדרבה שלא יהו תפילין חוצלין בין הצפה לראש או שלא יהו שום דבר אחר על הצפה :

רלד

שאלה שאלתם להודיעכם דעתי בענין סדר כתיבת תפילין של יד ושל ראש וכילד סדר הנחת הפרשיות של תפילין של ראש היאך היא לפי שמצא אדם בשם רב האי גאון ז"ל בסדר הנחת תפילין של ראש קדם מימין הניח והיה כי יביאך משמאל הניח והויות באמצע. וסרי"ף ז"ל פירש קדם מימין הקורא שהוא ימין הניח והויות באמצע ומ"מ בהויות באמצע הוא שניסה ז"ל וגם רבינו הגדיש ז"ל כן פירש דהויות באמצע והרמב"ם ז"ל פירש קדם והיה כי יביאך מימין הקורא שמע והיה אם שמוע משמאל הקורא והוא על סדר הנתן בתורה וכן הביא לחכמי לוני"ל והראב"ד ז"ל הביא עליו בהשגותיו וכן כתב רב האי גאון ז"ל אינו אומר כן אלא הויות באמצע קדם מימין הניח ושמע משמאל הניח והוא בהפך לקורא כנגדו והקורא קורא כסדרן האמור בגמרא על שמע והיה אם שמוע נאמר שהוא כסדר הקורא בתורה מימין לשמאל והמחבר הזה הבריתא הנית בגמרא מימין הקורא והבריתא שהביאו בקושיא ואמרו והא תניא איפכא אותה שם לימין הניח והוא תימה שהגמרא הניחה סדר הניח שנושה מנה ופירשה סדר הקורא שאין לנו צורך בקריאתו ואמרת שגם חכמי לוני"ל כתבו להרמב"ם ז"ל שהה קבלו מהגאון רב האי ברהם דהויות באמצע וכן פירש בהגהדרין פרק אלו הן הנחנקין הא דאמר רב יהודה אמר רב כל בית מיון שאינו רואה את האויר פסול קדם

ושמע

פוסלין את המקוה יוסף ב"ח אומר בב' וג' כלים פוסלין בד' וה' לא פסלו המקוה ונראה דקי"ל כיוסף בן חוני דסתם מתניתין הוותיה ואע"ג דהוא מחלוקת בברייתא סתם במתני' ומחלוקת בברייתא לא קי"ל כמחלוקת בברייתא וכיון שכן הוא ה"ל ס"ס ואפילו בדאורייתא אזלינן בה לקולא וכ"ש בשאינה דרבנן דאפילו כולה שאובה אינה אלא מדרבנן כדדייקינן שמעתא שמה:

רלא

שאלה מקוה שנקוו שם מים מן המצין ולא נפסק המצין כשבאו לנקותו מן הציב והרפש הוציאו מים בדלי ונופלים מן הדלי לצתים יותר מלוג עד שיפלו שם יותר מב' או ג' לוגין במה יוכלו לנקותו ובלא יחוסו אלא יפסלו המים השאובים שיפלו שם משכלים:

תשובה כל מקוה שנעשה אפילו מן הטופין וכל שיזהרו שלא יפלו שם שלשה לוגין מב' וג' כלים אינו נפסל בכך ואע"פ שנפל שם ג' לוגין מד' וה' כלים כדתניא פ"ק דתמורה (י"ב:) ג' לוגים שנפלו למקוה בין בב' וג' כלים בין בד' וה' כלי' פסלו את המקוה יוסף בן חוני אמר בב' וג' כלים פוסלים בד' וה' כלים לא פסלו וקי"ל כיוסף בן חוני דאוקימנא הסתם סתם מתניתין דאין המים השאובים פוסלים המקוה אלא לפי השבון הוותיה דר"ל לפי חשבון כלים ואיכא הסתמא אחרינא הוותיה בפ"ג של מקואות ומה שאמרו שג' לוגין פוסלים דוקא במקוה שנתהוה ממי גשמים הטופים לבריכה אבל מקוה שנתהוה מן המצין שנפתחו ונפתחו ומובעים שם אין המים השאובים פוסלין בו ואפילו רבו השאובים שאין המצין נפסל ברבייה דתנן בפ"ב דמקואות מצין שמימיו מובעים וריבו עליהם מים שאובים שוה למקוה לטהר באשבורן ולמצין לטהר בכל שהו. ותנן הו התם פרק ה' מצין שהוא משוך כגדל ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה היה עומד וריבה עליו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ולמצין להטביל בכל שהו אלמא אין המצין נפסל לעולם ואפילו בשאיבה ואפילו רבו השאובים, ואע"פ שאמרו שאפילו הוטפין שרבו עליו פסלוהו דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי הגדי בלבד דחייסינן שמא ירבו הטופים על הזוחלין ושמואל כמי עביד לבתיה מקואות ביומי ניסן דאלמא אפילו המצין נפסל ברוב הטופין, כבר הילה הראב"ד ז"ל וז"ל היכי אמרינן במי פרת שמא ירבו הטופים על הזוחלין וכי ירבו מאי הוי ואלא פרת מושך הוא וכי ירבו עליו מי גשמים מה בכך ואלא הוא כמו הציב בין לאשבורן בין לכל שהו ואיכא למ"ד ריבה דקתני הכא לאו רבויא ממש הוא אלא תוספת קאמר וקשיא ליה א"כ ליתני הוסיף אלא י"ל נהר פרת כשהוא מגיע לגבול הוא כלה והולך עד שמתמעט מאוד ובימי הקיץ נעשה הנחל גבים גבים ובדבר מועט הם מחוברים עם הנשבים אבל אין יוצאין מתוכם כי הארץ בולעתם מן הממיות שיש שם וכשמגיע לימות הגשמים הוא מתגבר עד שאותם הגבים מתכשים ומבולת המים טוברת עליהם ומלא בימי הקיץ פרת בגבול הרי הוא כמצין הטומד ומפני רבוי המים של גשמים הוא ממשך וכן שנינו בספרי על נהר פרת שהוא מתמעט והולך עד שהלה במגרפה והא דאמרו במצין שהוא מושך כגדל הרי הוא כמו שהיה עד מקום שהיה מושך קאמרינן אבל משם ואילך דימו כעומד לטהר באשבורן והכי מפורש בתוספתא מקואות שב"ל. ולשון התוספתא מצין שמימיו מובעים וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד מקום שיכול להלך מתחלתו ע"כ.

ומ"מ למדנו שהמצין שעומד כגון מקואות אלו שמימיהם מן מקורות של מצין הע"פ שמימיהן מובעים אין נפסלים ברבייה מים שאובים ולפיכך כל שמנקים אותו ומוציאין מים בכלי אע"פ שמי הדלי חוזרים ומוטפים שם אין המצין נפסל מלטהר באשבורן ואע"פ שרבו הוטפין מן הדלי על מי המצין הנשארים במקום עמידתו. ומ"מ נראה שטוב ליזהר שלא יסתמו עין המקודים המובעים שא"כ היו המים שבמקוה נפסקים מן המצין ובוב אין להם דין מצין אלא דין מקוה ואם נפלו שם המים שאובים יפסלו אותו כמקוה דעלמא אע"פ שנפתחו המעיינות עד שילאו ממנה אותן מים השאובים ואע"פ שהמצין אין נפסל בשאיבה כמו שאמרנו מ"מ טוב ליזהר דאפשר שים ספרם בין קדמו שאובין למצין ובין קדם מצין לשאובים ולפיכך נראה שהלכה למעשה טוב ליזהר שלא יפסק המצין דתנן בפ"ה דמקואות מצין שהעבירו ע"ג הקוקת פסול העבירו ע"ג הפס כל שהו כשר חולה לה שהמצין מעכר בכל שהו העבירו ע"ג בריכה והפסיקו הרי הוא כמקוה חזר והמשיכו פסול לזבין ולמלודין ולקדש מי חטאת עד שילאו הראשונים, ואע"פ שנראה יותר שאין הפרש בין קדם המצין ובין קדמו השאובין וטוב ליזהר להתחלה. ועוד אני חוזר על מקוה הוטפין שדולין מימיו בכלי שאפשר לומר שאם נקבו הכלי בקרקעיתו ואפילו נקב קטן כמחט יצא מתורת כלי שלא לפסול המקוה ותניא בתוספתא קסטלין המחלק מים בברכין אם היה נקוב בשפופרת הוא אינו פוסל המקוה ואם לאו פוסל את המקוה הלכה זו עלו עליה בני אסיא ג' דגלים ליבנה לרגל בליבי הכבירוה לה אבי' נקוב כמחט א"ר אלעזר ברבי יוסי הלכה ע"ז הוריתי ברומי לעיברה וכשבאתי אצל חבירי אמרו לי יפה הורית בד"א מן הצד אבל מלמטה אינו פוסל המקוה ואם היה מקבל כל שהו מן הנקב ולמטה פוסל המקוה. ופירש רבינו שמשון ז"ל בפירוש משניות שלו בד"א מן הצד כל זה מדברי חבריו שאמרו לו יפה הורית דבד"א שפוסל בנקב כמלא מחט עד שיהא בו בשפופרת הנוד מן הצד אבל אם הנקב בשולי הקסטלין מלמטה אינו פוסל המקוה בנקב כמלא מחט, ואם היה מקבל כל שהו כלומר בשנקב מן הצד נקב בשפופרת הנוד וגבוה מיט מן השולים שמקבל מים כל שהו פוסל המקוה ע"כ. אלא שקשה לי מה שבאינו שם פ"ז הטבילו בו את הסגוס והעלהו מקצתו מוגע במים טהור ופיר"ש שם הנוד בגד עב של למר מקצתו מוגע במים טהור שאין המים הטמאים ממנו נחשבים כשאובים לפסול המקוה וכדתניא בהוספתא מקואות פ"ג הטבילו בו את הסגוס וזבו ממנו ג' לוגין במקוה הכשר עיקרו מתוכו פסולו אע"פ שאין לך כלי נקוב בשולין יותר ממנו. וראיתי לראב"ד ז"ל שכל מה שבא מיד אדם למקוה אלא בשהשבש בין בכלי מנוקב בין אינו מנוקב בין בחפניו בין ברגליו פוסל המקוה כשאובין וכדתניא בתוספתא מקואות היו בשערו ג' לוגין מים וירד ונטבל במקוה הים לו ארבעים סאה הכשר בחתו לתוכו פסול ורבי שמעון מכשיר עד שיתכוין ויתלוש ומה ודאי שערו אינו עושה שאובה וכי בחתו לתוכו לאחר שחסרו ונטבל פסול. ועוד תניא רבי יוסי אומר אלף בידו וברגליו ג' לוגין למקוה כיון שהמים יורדים למקוה מתוך ידיו פוסלים המקוה וכיון שכן אף שכלי הנקוב כל שמופל מתוך ידו של אדם הדולה למקוה פוסל את המקוה ולא אמרו שאינו פוסל כשטופלים ממילא מכלי נקוב למקוה דכיון שילא מנקיבתו מתורת כלי ונופלים ממנו ממילא למקוה כשר.

לא מצאתי יותר:

וסמנעול וספותם שתחת סליר וסליר וסקורה וסלימור שנעשו לקרקע (פי"ח):

רכח

שאלה מי מעין שירדו למקום ויש בהם ארבעים סאה ונפסק סמעין כשרים לעכול בו אדם או לא:

תשובה דכריך אני רואה כמו שסמעין מעשר בין בזוחלין בין במקום ואפילו שפסיקומו אם יש במים שירדו למקום ארבעים סאה כשר דלא גרע ממי גשמים ושנינו בפרק ה' דמקואות מעין שהעבירו על גבי בריכה ושפסיקומו שרי הוא כמעוקב:

רכט

שאלה בפ"ק דנדה פריך תלמודא מכדי שפק טומאה ברש"י היא ולא יוכל לתרץ על זה דבר שאין בו דעת לישאל:

תשובה לישני קמאי דחזקיה אין אני רואה בכאן מקום לקושיא ז' כלל דבכולהו לישני בטעמא אתי בהו חזקיה לדידיה אין כאן שפק אלא כודאי טהורים משוי לסו, לישנא קמא דאוקימנא פלוגתא דקופה שאין לה שולים טעמא תרילא ובריה הוא דסיאך אפשר שסיה שם שרץ מעיקרא ונשאר ובמה נסתבך ואדע לך שסרי הוצרכנו לתמוה על דברי ר' יוחנן דמטמא כדאמרי' אין לה שולים מ"ט דר' יוחנן ולמאי דאוקיה דיש לה אוגנים נמי הא טעמא קאמר ובטעמא קאתי לסו וכעין בדיקה משוי לה דכיון דקפיד איניש אפילו מנערה סיטב ואילו הוא ביה מעיקרא ונער ונפל עם ספירות שחזקתו מתנער ומתכבר, ולאידך אוקימתא דאוקימנא בקופה בדוקה כ"ש דאיכא טעמא אלימתא דהא בדיקה מעיקרא ולא הוא ביה שרץ ול"ד למבוי דמטמא משעת הכיבוד דהתם שכיחי שרצים. ועוד דלכ"ע ודאי לא דמיא קופה לבוטה לטמא שפקה ברש"י ואדע לך דאפילו מאן דמטמא בה הכא לאו בדינא נחית לה בספק טומאה ברש"י שאילו כן היינו שורפים עליה תרומה בבוטה דשוי לה רחמנא כודאי ומינה גמרינן דכל ספק טומאה ברש"י דבוותה לשרוף עליה תרומה, ואילו הכא לכ"ע אין טומאה אלא לחלות ומשום מגע טהרות נגעו בה ואדע לך דהא דמטמא בקופה לאתה מדמי לה ואין טומאה אלא לחלות ופלוגתא דחזקיה ורבי יוחנן לחלות היא מדמקשי לרבי יוחנן ממתניתין דנגע באחד בלילה ואמרינן וכ"ת ה"מ לשרוף אבל לחלות חולה כלומר ואנא דאמרי לחלות קאמינא ומי חלינן וכו' אלמא ליכא מאן דנחית ליה בדינא בבוטה וטעמא דמילתא משום דלא אמרינן ספק טומאה ברש"י ספקו טמא אלא דומיא דבוטה דישנה לטומאה ודאי והיינו בועל שנכנס עמה למקום שסתר אלא דמספקא לן אי נגע בה אי לאו אף אנו נאמר בכל מקום שהיה שם טומאה ודאית אלא שאנו מסופקים אי נגע אי לאו ברש"י ספקו טמא אבל היכא דלא ידענן אי הוא טומאה זו ברש"י בשעה שהיו שם שהטרות כי הא דקופה בבי הא ודאי לא מטמינן מדינא במקום ספק דהא בוטה דבוותה דשורה וסלכך מאן דמטמא בקופה אומר הוא בטהרות כדרך שהתמירו באשה וחזקיה דטהר קשבר דכל כה"ג לא נחמיר אפילו לחלות, ואל תשיבני לוחית שהניחה מגולה ומלאה מכוסה דהתם טעמא אחרינא הוא דכיון דאין דרכן של שרצים לכסות בודאי אדם נכנס וכסה ורובן של בני אדם טמאים הן אלא מי מטאת לפיכך טמאה א"נ דספק כלים הנמצאין טמאין דשוינהו רבנן לרובא דאינשי טמאין לגבי כלים הנמצאים כדברי רבינו תם ז"ל וסיינו נמי דאמר בפרק קמא דפסחים קורדום שנאבד בבית לו שהניחו בזוית ז' ומצאו בזוית אחרת שבית טמא שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו. ולענין הא דאקשי מכדי שפק טומאה ברש"י היא וכדפירש רש"י ז"ל דאכבר פריך לא אקופה וכתב רבינו פירוש לפירושו דלרבי יוחנן פריך ולא לחזקיה דבשלמא לחזקיה דלא חלין טומאה ממקום למקום פשיטא דטהור הכבר, לא כך אני סבור אלא ודאי לכ"ע פריך בקושטא דהא ברייתא לא שייכא בפלוגתא דחזקיה ורבי יוחנן כלל ועמא אחרינא איה לה אלא דמקשה הוא טעי בה מעיקרא וסבר דשייכא מדקתני טהורה וקסבר משום דאין מחזיקים טומאה ממקום למקום הוא מדקתני עד שיאמר ואע"ג דקתני בה טעמא משום שאני א מר אדם טהור נכנס לשם לא דק מקשה ויש לנו כיולא בה הרבה בתלמוד פרק לא יחפור גבי אין פורשים הבים ליונים וברים פרק קמא דגיטין גבי בנים שהניחו גט וביבמות פרק האשה רבה גמרא אמרו לו מתה אשתו גבי לימא מתניתין דלא כר' עקיבא והרבה כיולא בהן. ואדע לך דהכא כ"ע לאו משום דאין מחזיקים טומאה ממקום למקום הוא מדקתני עד שיאמר ברי לי שלא נכנס אדם שם ואי משום שאין מחזיקים טומאה ממקום למקום הוא כי לא נכנס אדם שם מאי הוי ומ"מ הוי הכבר בחזקת טהרה שטהרות כולן במקום מליאתן וזו במקום טהרה עומדת אלא ע"כ לא שייך הכא כלל טעמא דאין מחזיקים טומאה ממקום למקום וטעמא דמילתא משום דאי אפשר לומר כן במקום זה שאילו באתה לומר שהכבר לעולם היה כאן במקום מליאתו אי אפשר שהרי מתחלה נתון היה על הדף וכשת"ל דהטומאה דהיינו הדף לא זז ממקומו ובמקום מליאותו היה שם לעולם מה בכך דילמא הכבר נפל כיון שאי אפשר לו ליפול אא"כ נגע ע"כ טעמא דמילתא משום דאין בה באדם טהור לקל וכשלא נכנס אדם שם אי אפשר לתלות בו טומאה והיינו דאקשי כאן דברש"י אמאי אלי לקל דהא דבר תורה הפקה כודאה דומיא דבוטה ומפרקינן משום דאין בו דעת לישאל:

רל

שאלה מקום שרצו לנקותו וסוליאו כל הכלים בכלים ובידוע שנפלו מן הכלים מן הכלים שבסה לתוך ונגבו אותו היטב בספוג ולא נשאר בו גומא אלא שנשאר קרקע לח וטופח ע"מ להטפיח ואח"כ פתחו מקוריים ונתמלא מים, הנפסל מחמת שנשאר בו טופח ע"מ להטפיח:

תשובה איני רואה בזה שום פסול מכמה טעמים, חדא שאין מים שאובים פוסלים המקוה בין בתחלתו בין בסופו פחות מג' לוגין דקי"ל כחכמים דפליגי עליה דרבי אליעזר בפ"ב דמקואות דתנן התם רבי אליעזר אומר רביעית מים שאובים בתחלה פוסלין את המקוה וג' לוגין על פני המים וחכ"א בין בתחלה בין בסוף שיעורו בג' לוגין ודוקא הנני מד אלא פסק הראשון וכן הנני עד אלא פסק ולפיכך בידוע שאין בטופח זה שלשה לוגין מדלי אחד הנן י"ח כלים, ועוד דמן הסתם לא נפלו שם שלשה לוגין בטופח זה יש מן המים שמן המקוה ואין הכל מן השאוב ולא עוד אלא שאפשר הכל מה שנפל שם מן השאובים יצא בדלי ומה שנשאר שם טופח היה מן המקוה ועוד דמן הסתם לא נפלו שם שלשה לוגין מדלי אחד ולא מנמים וג' וכל שנפלו שם ביחד משלשה כלים ורואה דאינן פוסלים לפי שהניחו בפ"ק דתמורה ואין המים שאובים פוסלים אלא לפי חשבון ואוקימנא לפי חשבון כלים דאמר כי אחת רבין א"ר יוחנן שאובה שהמביאה הלה עיסורה כמאן כרבנן ואי כרבנן מאי אלא לפי חשבון ואוקימנא אמר רב פפא לפי חשבון כלים ויוסף בן חויי הוא דתניא שלשה לוגים מים שאובין שנפלו למקוה בין בב' ובג' כלים בין בד' ובה' כלים פוסלין

מזה בכסף אף אנו מיגייסו קונין מהם בכסף בדיניהם דלא תסא אלא שנהגו שנהגם מילתא היא ואפילו ישראל בישראל וכאותה שאמרו פרק איזהו נשך האי סטומתא קניא ואסיקנא התם דאפילו למקנא ממש בדוכתא דנסיגי דקנו ממש וכ"ש בגדון שלפנינו שהרי אמרו אם אתה יכול להייבו בדיניהם חייבם ואפשר נמי דסיימו דאמר רב אמי רמות רוחא הוא דנקיטא לה תלה טעמין בנסות הרוח לבד ולא במנהג קבוע לומר דאינו קונה כלל ואפילו משום מנהג מדאמר להנהו סטוותא שקלו ואזי אלא התם נסות הרוח הוא שנהגו בעצמן שרגיל אלא לחזור אחר שמשכו אבל אם היה מנהג קבוע ודאי לא היה מצריך רב להקדים וליטול דמי. ואותה שאמרו שם ישראל שתן מעות לכותי בבהמתו בדיניהם אע"פ שלא משך קנה דמשום דבתר דינא דאורייתא אזלינן להו דילמא התם במקום שאין מנהג ידוע לאוקמה אדייבו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ואין נראה שנהגו לקנות בהמיכה ואפ"ה קאמר ר"ל דישראל הקונה מהם בהמה בכסף ולא משך הייב בבכורה כיון דמדאורייתא קני ליה ישראל קמה ליה ברשותו משעת מתן מעות והייב בבכורה. וכן נמי כותי שנתן מעות לישראל בבהמתו אע"פ שלא משך ודרכה למשוך אפ"ה ישראל מכי שקיל עזי אסתלק ליה ולא קמה ליה ברשותיה שלכך אינה חייבת בבכורה דלאו דישראל היא ולרבי יוחנן דאמר לעמיתך בכסף ולכותי בהמיכה ישראל שנותן מעות לכותי בבהמתו פטורה דהא לא משך ואפילו נכנו לקנות בכסף וכותי מדשקיל מסתלק ליה מ"מ ברשותיה דישראל לא קאי להתחייב בבכורה שהיא דאורייתא עד דמשיך כדינא דאורייתא אבל ודאי לחייב הכותי לתת לו לישראל בהמה זו שקנה ממנו חיובי מחייבי ליה בני דינא דבדיניהם דיינין ליה וכדאמרי' אם אתה יכול להייבו בדיניהם חייבהו וישראל נמי הבא אחר חיובו הרי הוא כמוהו נמצאת אומר דבין כך ובין כך יש ישראל הערב או בקבלן מתחייב אל כותי ואין כאן לד רביעית שבבר נתחייב הכותי בכל בקבלת הטעות וישראל בשקבל עליו לפרוע לשמעון הבולחני זקוקים הינו משלם לו אלא קרן בלבד שבבר נתחייב הכותי והרי זה כישראל שהלוה הכותי ק' בק"כ ואחר שהגיע זמנו לפרוע נתן לו ערב או קבלן ישראל אחר ליתן לו שאין כאן לד רביעית דלא אסרה תורה אלא רביעית הבא ממלוה גלוי ווו דומה לזו כמו שאכתוב לפניך בע"ה ולא נתחייב אחר חיובו אל כותי שאילו הייה מתחייב אחר חיובו אל כותי ממש אני אומר דאז אפשר שהיה בו לד רביעית לפי אלא בא ובאיסורא בא לידו אלא לומר חיוב אע"י חיובו אל כותי בא לו אבל בודאי בנתינת מעות לכותי אל חיוב על הכותי ועל הקבלן דרך שהתנו מעיקרא. ומ"מ אף להתמלא לומר דבתר דינא דאורייתא אזלינן להו ולא נתחייב כותי בקבלת מעות וישראל הקבלן לא נתחייב בכך כ"ש שאין כאן איסור רביעית דכיון שלא נתחייב לו מהנה הוא דקיבל ליה ואין כאן משום איסור רביעית מאותרת שהרי לא לוה הוא ממנו כלום שיאמר לו בשביל מעותיך שהיו בעלת אצלי ואף כי לחייב את הקבלן מן הדין הדעת נוטה כמו שכתבתי בדמי התוספת שנתוספו על הק"כ דינר וח' אין לחייב הקבלן עליהם מאחר שלא קנו מידו ודמי התוספת בערב דלאחר מתן מעות ובעי קנין לגבי קרו ליה רביעית שהוא דבר נוסף לאחר מעות קיינן ביה, לא ידעתי לסוף דעתך בזה כי בקבלת מעות של מוכר זה נתחייבו המוכר והערב בכל בתם אין אתה אומר כן אף המוכר לא יתחייב בתוספת אלא ודאי המוכר מתחייב הוא בקבלת המעות ואף הקבלן מתחייב באותה נתינה בכל מה שנתחייב בו המוכר שעל אמונתו נתן לו והרי הוא כאילו קבלו שניהם ממש המעות מיד שמעון זה שלוקח ואין לריך זה לפנים:

תשובות שאלות

בדיני מקואות והכשרן ופסולן. ואכילול עם זה דיני טומאה וטהרה:

רכו

שאלה שאובה שהמשיכה כלה או רובה אם טהורה אם לאו:

תשובה נם ע מחלוקת ישנה מימות התנאים ואילך דרבי אליעזר ב"י ורבנן נחלקו בה כמו שהזכר בגמרא דתמורה סוף פ"ק (י"ב) דראב"י פוסל עד שיהא רובו של מקוה בהכשר דתני רבי אליעזר ב"י אומר מקוה שיש בו כ"א סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאים ופותקה למקוה שאובה מטהרת ברבייה והמשכה וכי אתא רב דימי א"ר יוחנן שאובה שהמשיכה טהורה ואוקימנא לה התם פרק קמא דתמורה כרבנן ומדקאמר התם שאובה שהמשיכה מעמא דאפילו כולה שאובה קאמר ויש ספרים דגרס בה בפירוש שאובה שהמשיכה כולה והרי"ף ז"ל כתב בהלכותיו בשבועות בהלכות נדה הא דרב דימי א"ר יוחנן לומר שכך הלכה ואפילו רובה ואפילו כולה אבל רב אחאי ז"ל פסק כרבי אליעזר ב"י דמשמע קב ונקי ועוד דתנן התמא במסכת מכות כוותיה דרב דתנן התם מים שאובים ומי גשמים שנפלו ונתערבו למקוה דרך המשכה ואע"פ כן קתני מהנה על מהנה פסול דאלמא לא התירו המשכה אלא במיעוטא דהמשכה ורבויי בעינן וכזה פסקו גדולי האחרונים ז"ל ודקדקו הרבה בדברי רב דימי א"ר יוחנן כדי שלא יתקשו על דברי רבי אליעזר ב"י. סוף דבר כל גדולי האחרונים מסכימים לאסור כדברי הגדול הגאון רב אחאי ז"ל ולא שמעו באלמו מי שהורה להקל בהלכה למעשה בדבר זה. ומקוה ישראל וקדושו יקדישהו בקדושתו, יתחילו לנהלה לו ולהגולתו, ויטיבו מבומרי מלוחיו ותורתו:

רכז

שאלה מים הטובריה למקוה דרך מתכת שאין לה בית קבול כשרים או לא:

תשובה אם קבע הלימור בקרקע כדי שיעברו המים בתוכו למקוה כשר ואע"פ שהביאו בפרק ו' של מסכת פרה נתן ידו או רגלו על הירקות כדי שיעברו המים לחבית הפסולים עלי קיים ועלי אגוזים כשר זה הכלל דכל המקבל טומאה הפסול דבר שאין מקבל טומאה כשר ומפרש טעמא הפ"ב דזבחים דאמר קרא מקוה מים יהיה טהור שייתה ע"י הרה ותנן נמי בפ"ה של מקואות ר' יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין, התם בשאין קבוע בקרקע אבל בזמן שקבעו בקרקע בטל לגבי קרקע ואינו מקבל טומאה וכדתנן פרק ו' של מסכת מקואות מטהרים המקואות התחתון מן העליון הרחוק מן הקרוב כילד מביא הילון של חרס או הילון של אבר מים ידו התחיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפי' כשעורה ודיו ומעמא דאמרי' דכל שהוא קבוע בקרקע בטל לגבי קרקע ואינו מקבל טומאה וכמו שנתנו במסכת כלים כל כלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו טמא חוץ מן הדלת והסגר

והמנעול

קשה לי הא קשה דכל שלוח ק' בק"כ לגמרי אע"פ שנתחייב עכשיו בק"כ אין אומרים דמשעת כתיבת הפטר זכה בכל הטעמים וזמן הוא שהרויח לו עד סוף שנה אלא ישנה לשכירות מעותיו מתחלה ועד סוף ויום יום מרויח לפי חשבון. ומכאן נסתפק לי זה כמה רבית הכתוב בפטר אם אפשר לזכותו במכר או במתנה כלל לפי שהוא כמלוה ע"פ לפי שאין בכתוב מפני שלא נתחייב בכולו המלוה בשעת כתיבת הפטר ודקדקתים מה דאמרי' פרק יש נוחלין שלחו מתה בכור מוטל פי שנים במלוה אבל לא ברבית ואקשינן אליבא דמאן אי אליבא דרבנן פירוש דאמרו אין הבכור מוטל פי שנים בשבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהם השתא שבחא דאיתיה ברשותיה אמרי רבנן דלא שקיל מלוה מיבעיא כלומר שהיה לנו לומר לא יטול אלא אליבא דרבי ולרבי רבית לא ושתיא רבי אומר בכור מוטל פ"ש בין במלוה בין ברבית, ופרקינן לעולם אליבא דרבנן ומלוה כיון דנקיט שטרא בידיה כמאן דגביא דמי. ואם איתא דרבית הכתוב בפטר הוי כמלוה בפטר כיון דסגיר לה לרבנן דנקיט שטרא כמאן דגבייה דמי אפילו ברבית נמי הל"ל דלשקול דמי:

רכד

שאלה מה לשלוחת ברבית לישראל שהמיר, הודיעני דעתך בזה:

תשובה כתב הרמב"ן ז"ל בתשובה דישראל מומר מותר לשלוחתו ברבית כדאיתא בירושלמי פרק בתרא דע"ז בכותאי דקיסרין. ואם מת ודאי לענין טומאת אהל מטמא הוא ודאי שהרי קדושיו וגטו גט ואשתו אסורה עד שיגרשנה בגט ואפילו בגר שנתגייר וחזר לכורו דינא הכי כמי שנזרע בישראל כדאיתא ביבמות:

רכה

שאלה כותי שרצה לגזות מישראל זקוקים מטבע יפה ואמר לו אותו ישראל מטבע יפה אין לי אבל אמצא לך שולחני ישראל ושמו שמעון שיקחם ואני אערבם ומידי יבקשם ואתנם לו ונתרצה הכותי ונתן משכונות לראובן מכ"ם דינר והלכו שניהם אצל שמעון השולחני א"ל ראובן לשמעון השולחני קח מן הכותי הזה ס' זקוקים בכ"ב דינר וח' ואני אתנם לך ומידי תבקשם, נתן שמעון השולחני לכותי כ"ב דינר וח' והחייב לכותי עצמו ראובן ליתן לשמעון ס' זקוקים ועכשיו נתייקר השער ע"כ לשונך, ונסתפקת אם יש בזה כדי רבית. ועוד הוספת בשאלתך השניה אם מתחייב ראובן לשמעון בדברים אלו לפי שאין שליחות לכותי לא היוהו לדידן ולא אמן לדידהו ואם מתחייב הוא אם מתחייב בכ"ב דינר וח' שנתן או אפילו בכל הס' זקוקים ואם יש ערב בלא מתחייב ומשתעבד. וגלגלת בדין זה אם ישראל נעשה ערב לישראל אחר מחמת הכותי אלוה ברבית ודקדקת בדברים העמקת בראיות יוצאים מפיך שמחים כנתינתן אלא שאבאר לבא עליהם מדרך אחרת אולי אוכל לדין בדבר ולהסיר הנוגה ונתן בהלכה ולמעשה אין אנו מורים להקל אלא להחמיר ודרוש וקבל שכר:

תשובה תחלת כל דבר בעיקר הדין בנדון שלפנינו יש להקדים ולחקור כותי אם קונה וקונין ממנו אף בכסף או במשיכה לבדה כי יש מן הראשונים נוטים לומר שאין הכותי קונה אלא במשיכה שמכו עליה במה שאמרו במסכת בכורות פרק הזורק עובר פרתו אר"ל משום רבי הושעיה ישראל שנתן מעות לכותי בבהמתו בדיניהם אע"פ שלא משך קנה וחייבת בבכורה וכותי שנתן מעות לישראל בבהמתו בדיניהם אע"פ שלא משך קנה ופטורה מן הבכורה ומפרש שהם מאי בדיניהם אמר אביי בדין שפסקה להם התורה שנאמר או קנה מיד עמיתך מה עמיתך בחדא אף כותי בחדא ואמרינן שהם ולאמיתר דאמר משיכה בכותי קונה אי ס"ל כר' יוחנן דאמר ד"ת מעות קונות אבל משיכה אלא אי סבר לה כר"ל דאמר משיכה מפורשת מן התורה לעמיתך למ"ל ואסיקנא דאמיתר כר' יוחנן ס"ל ואתן הא קי"ל כר' יוחנן דאמר ד"ת מעות קונות אבל משיכה לא והלכך מולעמיתך בכסף לכותי במשיכה ולא בכסף וכדאמרינן שהם מה עמיתך בחדא אף כותי בחדא ובפרק השוכר שכע"ז (ע"א) נמי אסיקנא כאמיתר דאמר משיכה בכותי קונה ורב אשי דפליג עלה ואמר דאינה קונה אתותב ואדהי והא דאמר פ"ק דקדושין גבי עבד עברי נקנה בכסף תינח עבד עברי הנמכר לכותי הואיל וכל קניינו של כותי לגבי עבד עברי אי אפשר לו אלא בכסף דכותי אינו קונה בשטר דשטר מסיבא נמרינן ליה מאמה שעבריה בכותי ליתא דלאו בר ייעוד הוא ועוד דאין מייחדין לו את הערוה וגם בחזקה אין קונה דמה שאמרו בחזקה מנין שיהו במלחמה וכדכתיב ויעב ממנו שבי אבל בחזקה קנייה כגון הגזילו והלביתו לא קמה לה אלא בין בכסף בין במשיכה קונה ותדע לך דשתם פרק השוכר דאיפלגו אמיתר ורב אשי במשיכה דכותי אי קנה אי לא אייתי רב אשי שייעתא למילתיה דאמר אינה קונה מדאמר לה רב להנהו שטוותא כי כייליתו חמרא לכותים אקדימו ושקלו זוזי מינייהו ואי לא ס"ל יין נסך ביד כותי וכי שקליתו דמי יין נסך קשקליתו ואסדר ליה אמיתר הב"ע כגון דכייל ורמי במנא דכותי דאיכא שבבת יין אפומא דמנא קמא קמא אינסיך ליה מקמי דלמשכיה כותי ומש"ה מזסר לה רב דלקדוש ולשקול זוזי מינייהו, ואם איתא דאמיתר משיכה דוקא קאמר ולא מעות אכתי כי מקדמי ושקלי זוזי מינייהו מאי שוי מ"מ דמי יין נסך שוו בידייהו מקמי דלמשוך כותי וליקנייה ועוד דאמר אמיתר תדע דהא משדרי פרדשני לסדדי ולא סדרי בהו ואם איתא דמשיכה דוקא קאמר ולא בכסף מאי קמייתי דאיה מדלא סדרי בהו מכי אמשיכו וכי יהבי זוזי מי סדרי בהו הא ודאי ליכא למימר אלא פעמים מושכים בלא כסף ואין חוזרים ופעמים נותנים מעות ואינם חוזרים ומתשובתו של רב אשי אתה למד דאמרי' התם דמות רוחא הוא דנקיטא להו כלומר אילו היו רוצין היו חוזרין מן הדין אלא מגודל לבב וגסות הרוח אינן חוזרים ובודאי לרב אשי דאמר משיכה אינה קונה אלא כסף מדאמר דמשיכתה מן הדין ולא ממנהג מדינה אלא הנהגה של גסות בודאי דיני קנייה גמורה אחרת היתה להם והיא מתן מעות כפי הסברתו אלא דאמיתר היה סבור דשתי הקניות מן הדין ובשתיהן קונין זה מזה מעיקר הדין ורב אשי חלק עליו באחת והיא המשיכה אלמא משמע דאמיתר לאו דוקא משיכה קאמר אלא לומר דבין בכסף בין במשיכה קונה. והלכך לפי הסברא הנייה כותי זה כשקבל המעות מיד שמעון נתחייב לו בס' זקוקים אע"פ שאין לו אם אין לזה יש לזה הרבה מוכרים יש בשוק וכדתניא יצא השער פוסקים אע"פ שאין לזה יש לזה ואע"פ שקבל ממנו פחות מדמי פסק השער שבשוק אין בכך כלום דלא נאמרו דברים אלו אלא בישראל ומשום רבית שהרי למקנייה ממש אפי' בישראל קני היכא דליכא משום אגר נטר לי כדאמרי' הא מתן דיהיב זוזי אקירא וקאזלי ארבעה בזוזא בשוקא ואמר ליה אנא יהיבנא חמשא והמתן עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח שרי אבל אי ליתי ליה אסור משום אגר נטר לי הוא אבל בכותי שרי ומכיון שנתחייב כותי בקבלת המעות נתחייב ישראל הערב או הקבלן בשעת מתן מעות כמותו ואפילו לסברא הראשונה דאמרינן דכותי אינו קונה במשיכה לבדה אלא בכסף נראין הדברים דכיון דבדיניהם בזמן הזה קונים זה

מזה

אפילו ערב קבלן כדאיתא בסדיא בפ' גט פשוט דארשב"ג ואם
יש נכסים לגוי אין נפרעים מן הערב ופירשוה מן הקבלן
אלא אי קבלן חייב משום מלוה ומשום לוה דקיזיף ברבית
ממלוה ומוזיף ברבית לגוי וסיימו בכלל ערב דמתמיהין
הוה ליה למיקייים בסדיא ועדיף למיתני משום דאית
ביה חדושא טפי מכולהו דהא עבר אלאי יתירי מכולהו
דליכא חד מינייהו דקא עבר אלא אסור ולא אסיר יחד אלא
קבלן שעובר בחייבים למאי דפרשוה. הא אחא ואחיי נמי
דמפרש בגמרא מלוה עובר בכולן לוה עובר בכולן לוה
עובר משום לא תסיך ומשום לפני עור וגו' ערב ועדים
אינם עוברים אלא משום לא תשימון ה"ל ואם אמר ממי
שאינו אחלה עובר בכולם א"כ ערב וקבלן עובר בכולן אלא
ודאי מסתמא דאפילו קבלן ישנו בכלל ערב דמתני' ואפ"ה
פרים אחיי דאינו עובר אלא משום דלא תשימון בלבד דהא
עיקר אסמכתיה דמלוה על לוה הוא אלא דתנאי הוא דאתני
דאי בעי מצי לאיפרועי מיניה דקבלן כל מה שהוא מתרבה
על הלוה הוא מתרבה וכשהוא נפרע מן הקבלן מה שהרויח
על הלוה הוא וכשהקבלן חוזר ונפרע מה שפרע אליו שקיל
ולא שקיל מיניה רבית כלל ולא לוזפים ברבית אלא דמאי
דפרע שקיל מיניה ומעשים בכל יום בישראל הלוה מכותי
מעות לישראל נעשה לו ערב אע"פ שהכותים בזמן הזה
נפרעים ממי שירצו אחלה ולא ראינו מי שמוחה בדבר אלא
הטעין כך הוא לפי דעתי דבדיני הכותים ודאי בתר ערבא
דוקא אזלי ולא בתר לוה כלל ואי אזיל לגבי לוה הוה מצי
למדחי ליה דמאי א"ל הלוה הלויתני אלא על הערב הא
גברא דאתליימיה לך דקאי בסדאי וערב דידהו כקבלנות
וכנשא ומתן ביד לדידן דאמר אתה דאפשר לוה מיניה דמלוה
לגמרי דערב דידהו ערב שלוף דוק הוא וכדמשמע פרק גט
פשוט דתנן אתה הלוה הבירו ע"י ערב לא יפרע מן הערב
וקס"ד הא אתה דלא יפרע מן הערב כלל קאמר לא בתחלה
ולא בסוף ואיבעיא לסו בגמ' מ"ט ואמרינן רבא ורב יוסף
דאמרי תרוייהו גברא אתליימת לי גברא אתליימי לך ואתקיף
עלה רב נחמן הא דינא דפרסאי הוא ואקשינן אדרבא
דינא דפרסאי בתר ערבא אזלי כלומר בספר סדין שאמרת
שלא יפרע מן הלוה כלל לא בתחלה ולא בסוף אלא בתר
ערבא קאזלי א"ל גברא אתליימת לך דכלוה הלויתני אלא
על הערב זיל אתפרע מיניה ומצא הערב לוה ומלוה ומש"ה
מתמסינן הכא כיון דבדיניהם בתר ערבא אזלי ומצא
דישראל הוא דקמוזיף ברביתא דהוא לוה מן הכותי ומלוה
לישראל חבירו ופרקינן שקבל עליו לדון בדיני ישראל. היינו
הלוה מתחייב וישראל חבירו יהיה ערב וה"ה לקבלן ומעתה
אין כאן חשש איסור משום דכיון שהלוה מתחייב ברבית
ועליו הוא עיקר המיכתו דהוא ניהו יזיף שקיל זוזי אף
כשילך אצל הערב או הקבלן וגובה מהם אינו גובה מהם
אלא מה שכבר נתחייב לו הלוה וכשחזר הקבלן וגובה מן
הלוה כל מה שפרע עליו אינו כגובה ממנו רבית ואילו
יקרא זה מלוה ברבית והוא פרע עליו כל ממון זה אחר
שנתחייב בכל לכותי ולא אסרה תורה אלא רבית שבאה
ממלוה ללוה. וא"ת אם כפירושו מאי קאמר כגון שקבל
עליו לדון בדיני ישראל השמע שמוותר על דינו אדרבה
הא טוב ליה שלא ידחנו הלוה וכגון שקבל עליו הלוה
הל"ל, לא היא דמ"מ כיון דעיקר דינה ללכת אחר הערב ואין
הערב יכול לדחות אצל הלוה המלוה הוא שצריך לו הלוה
דינו אבל הערב בדידיה תליא מילתא ועדיין יש ללכת אחר
הערב אלא מפני שיכול ללכת אחר הלוה ומעתה אף לו
הכותי הלוה מישראל ברבית ונעשה לו ישראל ערב או קבלן
מותר דאין הרבית מתרבה על הערב ועל הקבלן אלא על
הלוה וכי תניא בתוספתא וה"ל איתא בירושלמי כותי הלוה
מעות מישראל וישראל הלוה מכותי ישראל נעשה לו ערב
ואינו חושש ודוקא כשקבל עליו לדון בדיני ישראל וגרסינן

נמי בירושלמי פרק הכותב גבי הנפרעת אלא בפניו ובפירוש
מן האריס אלא בפניו מ"ר אבין תפתר בברבית אוכלא בהם
ופריך וכי ב"ד גוזין רבית תפתר בשערב לו מן הכותי
כלומר כשנעשה לו ערב מחמת כותי כלומר דאי משסינא
ליה עד שיגדלו יתומים יכלו הנכסים לפיכך נשאל מנכסי
יתומים של שמעון הערב בשבועת ראובן המלוה אלא שתפיסו
אביהם לדרי אלא אע"פ שהמלוה גובה קרן ורבית מהם לאו
מוזיף ברבית הוא דבשעת פירעון הוא דחשבינן ליה לערב
כפורע כי מה שנתרבה על הלוה נתרבה וסכל אצל הערב
או הקבלן בקרן וכן מצאתי לראב"ד ז"ל ולרב בעל העיטור
ז"ל שהסירו שייסר ישראל שנעשה ערב לישראל אחר בשביל
כותי וסמכו על דברי הירושלמי והתוספתא שכתבתי למעלה.
ומה שהוקשה לך מ"כ לוקמה בערב כותי כלומר בהלוה כותי
וישראל נעשה לו ערב ושוב לא יצטרך לדחוק ולהעמיד
כשקבל עליו לדון בדיני ישראל, גלה לנו דכל שהחיוב חל על
הלוה הוא אין כאן איסור כשנוגה מן הערב או כשהערב
חוזר וגובה מן הלוה דלגבי מלוה אצל הערב או הערב אצל
הלוה אין כאן רבית אלא קרן המתחלה ברשם כמו שכתבתי
ועוד דלפי מה שכתבתי הערב דכותי בדייניהם בתר ערבא
אזיל הערב שלוף דוק אפילו אם הנעמידה כשהערב לו מחמת
כותי על כרחין אף היא דוקא כשקבל עליו הכותי הלוה
לדון בדיני ישראל שלא ידחה הלוה אצל הערב וכן כתב
הראב"ד ז"ל בפרק בתרא דבתרא ז"ל וכ"ש אם המלוה ישראל
הלוה לכותי ברבית אאין ישראל אחר רשאי להיות לו ערב
אא"כ התנה הכותי שלא ידחה אותו אצל הערב כל זמן שיש
בידו לפרוע עכ"ל וממנו אתה למד אף מה שכתבתי דערב
בדייניהם שלוף דוק הוא שהלוה יכול לדחות המלוה אצל
הערב. וא"ת והא משמע פרק איזהו נשך דערב קבלן כלוה
ומלוה ועובר בכל השמות דתני התם רבי נחמיה ורבי אליעזר
בן יעקב פוטרים את המלוה ואת הערב מפני שהם בקום
עשה ואמרינן עלה מאי קום עשה לאו דאמרי קומו אהדורו
אצלא ערב חשבינן ליה כמלוה וחייב בהחזרה וע"כ לאו
בערב גרידא קאמר דערב אינו אלא משום לא תשימון
וכדמפרש פרק איזהו נשך גרסינן אלו עוברים בל"ת אלא
בערב קבלן קאמר דלגבי ערב כלל הוא אפילו ערב קבלן, לא
היא דהא פוטרים קאמרי ופוטרים לגמרי משמע ואם
איתא אכתי ערב קבלן לחייב משום מלוה דלא תסיך דהא
ע"כ אי אפשר לקבלן מחייב משום מלוה אא"כ עושה אותו
כלוה מן המלוה ומלוה למלוה אלא י"ל דערב דהכא בכל
ערב הוא וכולהו ליכא אלא משום לא תשימון וכפירושא דאביי
אלא דהכא מאן דמפרק מאי קום עשה דאמרינן לאו קומו
אהדורו קס"ד דלכ"ע לא תשימון לא קאי אהשיאה גרידא דכל
דלא סלקא דעתיה עביד איהו מעשה לאו כלוה הוא
וכדמשמע מהא דדחי ליה התם מאי קום עשה קרושי
שערא וקסברי רבנן שיטה מילתא היא ה"נ מסתברא מדקתני
אלו עוברים בל"ת המלוה והלוה והערב והעדים בשלמא
מעשה לא עבר אפילו משום לא תשימון דהשיטה בשלמא
לידי גוביינא קאי כלומר כשיגבה מן הלוה בין מן הערב
הוא שעתא הוא דקעבר משום לא תשימון וכשהוא מחזיר
אינחיקו לסו כולהו לאוין דידיה וכשהוא גובה מן הערב
והערב חוזר וגובה מן הלוה הוא שעתא קעבר איהו משום
לא תשימון וכשהוא מחייב לו שיעור הרבית אינחיק ליה
לאו דשיטה דידיה ודחינן ליה מאי קום עשה קרושי שערא
וכל שלא הספיק המלוה לגבות הרי הוא בקום עשה לדעת
ר' נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב ובקרושי שערא הערב נמי
כל שפרע למלוה ולא הספיק לגבות מן המלוה יכול לתקן
ליהוי כקרושי שערא כלומר כפוטרו הלוה משיעור הרבית
ורבנן הכרי שיטה מילתא היא ומשעת הלואה נגמרה לה
שיטה. עוד יש לי פירוש אחר כמדומה טוב מזה בחדושים
פרק איזהו נשך בשמעתא דאתם נעשה לו ערב. אלא אי

קשה

אוסר מיד והאכסניא לאחר שלשים ואין תניי תני הקוסטור לאחר שלשים והאכסניא אינם אוסרת לעולם מאן דאמר הקוסטור אוסר מיד ברגיל והאכסניא לאחר שלשים בשאינו רגיל ומאן דאמר הקוסטור אוסר לאחר שלשים באינו דעלו ברשות והאכסניא אינם אוסרת לעולם דעלו בלא רשות ע"כ מ"ד דסלכה כמאן דמקל דקי"ל סלכה כדברי המיקל בעירוב וכ"ש אם נכנסו אלו לשעה שאינם אוסרים לפי שכן אלו כאורחים :

תשובות שאלות בעניני רבית

רכא

שאלה במקומות אלו סורגלו לכתוב בשטרי הלוואות אם לא אפרשך עד זמן פלוני אתן לך כך וכך דינר, אם יש בזה משום רבית או אבק רבית או לא :

תשובה מפשטם של משנתנו ירא שאין כאן משום רבית כלל דתנן פרק אחרון של ב"מ (קס"ה) מי שפרע מקצת חובו והשלים את שטרו ואמר לו אם לא פרעתיך מכאן ועד יום פלוני אחזר לו שטרו הגיע זמן ולא נתן ר' יוסי אומר יתן ר' יהודה אומר לא יתן ואוקימנא פלוגתייהו באסמכתא אי קניא אי לא קניא דאלמא אי לאו אסמכתא ליכא משום רבית ונעמא דמילתא דאין רבית אלא דבר המתרבה מעות אחר נער לי וזה אינו כן שאילו פרעו בזמנו לא היה מרבה לו כלום ואם לא פרעו במשלם זמנו ממש חייב ליתן לו באותה שעה ממש קרן וקנס ואינו ממתין לו על הקרן כלל וא"כ ליכא אגר נער לי כלל וכן כתב הרב אבן מיגש בפירושו. וכן נראה עוד ממשנת איזהו נשך דקתני הלוהו על שדהו ואמר לו אם אין אתה נותן לי מכאן ועד שלש שנים הרי היא שלי הרי היא שלו ואע"פ שאפשר שהשדה שוה כפלים ממה שהלוהו עליו אלא שאני אומר שאסור לעשות כן לכתחלה דלא גרע מרבית מאוחרת שאע"פ שאין כאן אגר נער לי כיון שהגיעה באה לו מחמת הלוואתו אסור ואמרינן נמי תני רב ספרא ברבית דבי ר' חייא יש דברים שהם מותרים ואסור לעשותן מפני הערמת רבית אלמא כל שהוא נוטל יותר ממה שהלוה הרי זה אסור וכן נמי מוכיח במה שאסרו חכמי הרשאי ולא אמרו במבואתו במי שפרע מקצת חובו אלא שאם פרעו שאחר בזמנו הרי הפרעון הראשון מתנה למפרע וכשהוא חוזר וגובה עכשיו בשטר אינו נוטל רבית כלל ומה שכבר נטל אינו חייב להחזיר שאין רבית גמורה ולא אבק רבית דנראה כהגאה הבאה לו מחמת הלוואתו ואפילו למ"ד בעלמא אבל שיעור זוזי מסלקינן ליה שכא מודה דלא מנכי ליה משום דאבק רבית גמור נמי לא הוי אלא גרע מיניה וכרבית מאוחרת היא וקיל מיניה אלא שאסור לעשות כן לכתחלה מפני הערמת רבית ומתניתין נמי דפרק איזהו נשך דכוותה היא שהיא שכוחה דהלוהו על שדהו קתני ולא מסלקינן ליה מיניה. ואע"פ שיש לדון בדבר כן וכן נראין הדברים אע"פ כן אין מורין בדבר זה להקל וכ"ש כאן שהדעת מכרעת שהם מתכוונים להערמת רבית ואין ראוי לעשות כן :

רכב

שאלה מעות שביד גזברים שהקדישום בעלים לעניים אם מותר להלוותם ברבית או לאו :

תשובה שורת הדין נ"ל לסלכה שמותר שלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מיד לוה למלוה וכאן אין כאן מלוה שהרי מעות שלו אין להם בעלים ידועים ואין לך מי שיוכל לגזוליה חלקו מיד הגזברים אלא הם מחלקין כרצונם לזה הרבה ולזה מעט או לא כלום ואע"ג דהא דאמרי' רבית ואונאה להדיוט ואין רבית ואונאה להקדש היינו הקדש גבוה דאלמא הקדש גבוה הא הקדש עניים לא התם היינו טעמא דאיצטריכא למעוטי הקדש גבוה מרבית משום דהקדש גבוה הרי הוא כמעות מיוחדים לאחד דהיינו לגבוה ממש ודכוותה בהקדש עניים דעלמא אינו הקדים מעות לעניים ידועים אבל מעות שלו בהקדשות הנהוגים במקומותינו שאין להם בעלים ידועים מותר. ולהלכה אמרתי ולא למעשה :

רכג

שאלה ערב קבלן בשביל ישראל והייב עצמו לכותי והרבית מתרבה והא הכותי ונפרע מן הערב ואחר הערב ותבע לישראל יש כאן רבית או לאו :

תשובה שנינו פרק איזהו נשך אל תקח מאתו נשך ותרבית אבל אתה נעשה לו ערב ערב למאן אילימא לישראל מי שרי וכו' אלא ערב לכותי כך היא גירסת הספרים שלנו באמת כלומר שישראל לוה וישראל אחר נעשה לו ערב. ומקשינן הוף סוף כיון דכותי בתר ערבא אזיל כלומר שיכול לתבוע הערב תחלה דערב דידהו כקבלן דמי אשתכח דישראל דקא מוזיף ברבית כלומר שהכותי ילך אם ירצה ויתבע הערב ויגבה ממנו הרבית ואח"כ ישראל הערב חוזר וגובה מישראל חברים והרי הוא כאילו הוא הלוהו ברבית ומשני כגון שקבל עליו לדון בדיני ישראל כלומר שלא יתבע הערב תחלה, וזהו הפירוש וכן ודאי נראה שפירשו קצת הראשונים גם הרמ"י ז"ל לכאורה כך הוא מפרש ומכאן למדת דערב קבלן אסור ובאמת דלפי פירוש שמועה זו יצא לנו איסור בקבלן מאין ספק. אלא כשתדקדק בהלכה זו תראה שיתר מבורר לפי דעתי בקבלן מתוך ההלכה בלי שום ספק. והוא שיש עליו מן הדין לשאול כזה וכי כשקבל עליו הכותי הזה לתבוע הלוה תחלה מאי הוי אלא כשלא יצא אלא הלוה כלוה חוזר וגובה מן הערב והערב ממתין עד שיצא מקום לגבות מן הלוה ונמצא הדין חוזר למה שהיה ישראל הוא דקא מוזיף ברביתא. וא"ת מ"מ כיון שאין יכול לתבוע את הערב עד שיתבע הלוה נמצא שאין הרבית מתרבה על הערב אלא על הלוה וכשהערב פורע לכותי מה שיש לו על הלוה וחוזר וגובה מה שפרע מן הלוה נמצא שאינו נוטל מן הלוה רבית כלל אלא מה שפרע עליו אבל אילו היה הקבלן היה הרבית מתרבה על הלוה וכשהמלוה גובה ממנו הרבית לא מחמת הלוה גובה ממנו אלא מחמתו ממש שהרי יכול לתבוע תחלה ומיה הלוה הלך כשנפרע ממנו וחוזר הקבלן על הלוה כאילו הוא לוה ברבית דזימנין דאיפרע הלוה קודם זמנו של שטר וכשהכותי גובה ממנו בזמנו איגלאי מילתא למפרע דעליו נתרבה ולא על הלוה. ועוד קשה שאמר ערב שלהם הקבלן שלנו לומר שיכול לתבוע איזה שירצה תקשה לא ס"ל למימר אשתכח דישראל דקא מוזיף ברבית ודאי אם אזל ליה כותי בתר לוה ויפרע מיניה שאי ישראל לא עבד ולא מידי אלא דאי אזיל כותי בסדיה בתר דידיה ופרעיה ובתר הכי אזל הוא בתר ישראל חבריה הסיה שעתא הוא דקעביד איסורא בהסיה שעתא לא מוזיף ברבית אלא רבית הוא דקא שקיל וסל"ל ישראל דקא שקיל רביתא ואע"ג דאי אפשר דשקיל רביתא אא"כ אחיף מ"מ כיון דלא אתעביד איסורא עד דשקיל דקדוק הלשון לא סל"ל אלא ישראל שקיל רבית. ועוד הא ודאי מבמע דליכא לאפלוגי בין ערב לקבלן דא"כ אייתי במתניתין דאלו עוברים בל"ת דקא מני הלוה והמלוה והעדים ס"ל נמי למיתני והקבלן הא כולהו עוברים מני ואזיל ואפילו כיפא דפליגי עליה דבשלמא הערב וקבלן לענין רבית חד דינא איתי להו תנא ליה ערב וס"ס לקבלן דיש בכלל ערב התם דמתניתין

אפילו

או שבעים כותים וישראלים אינם רק כ"א או כ"ד וסם רוצים לעשות כל הבתים וסם ישרבו לעצמם ונסתפק לי הדבר מה שאמרו עד שיסכור את מקומו אם הוא דוקא בכותי עדר במבוי עם הרבה ישראלים ומפני שישראלים רוב אבל כשהכותים רוב וישראלים מיעוט לא אחילו או דילמא לא הוא :

תשובה כ"ל הדברים פשוטים הל"ם כותי אחד וישראלים מרובים ול"ם כותים מרובים וישראלים מועטים מתניתין וסברא דמסייעין ותדע לך דהא מדינא דירת כותי אינם אלא כדירת בהמה ובדין היה אחינו אוסר ואפי' במקום שיש עם ישראלים אוסרים זה על זה אלא שאסרו משום גזירה שמא ילמד ממעשיו חד דלא עביד דדייר משום ס"ד לא גזרו תרי דמצוותי אהדדי ובכיה דדיירי גזרו והלכך אי הוה אפשר לחלק בין מרובים למועטים תרי טפי ס"ל למיסר ישראלים מרובים ממועטין דטפי עבידי דדיירי ולמדין ממעשיהם, אלא בכל שהם יותר מאחד לא נחלקו ובין ישראלים מרובים בין מועטים כל שהן אוסרים זה על זה הכותי אוסר עליהם וכשהוכר את מקומו ל"ם הכי ול"ם הכי תרי , ועוד מתניתין היא דתנן (ס"ע:) אנשי חגר שבכח אחד מהם ולא עירב ביתו אסור להכנים ולהוציא לו ולהם והנו לו רשותן הוא מותר והם אסורים ואינא אחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב ושנים שעירבו נותנים רשותם לאחר שלא עירב ושנים שלא עירבו נותנים רשותם ליחיד , אם בביטול רשות ואם בנתינת רשות הקל אמרו בהכירות שחמור לכ"ם וחסו ק"ו שאין עליו תשובה . וגרסינן בירושלמי ת"ר אחא עשרה כותים שסיו דרים בבית אחד כ"א ואחד צריך להשכיר רשותו ושתמא דמילתא בבית אחד עם ישראלים מועטים קאמר :

ריח

שאלה אם יספיק נסם שיסכרו כל הבתים מן הפרס שהיא אדון על בני הכפר ונותנים לו חק ידוע בכל שנה מן הבתים או שמא לא יספיק כל הסכירות אלא מן הדרים שם :

תשובה כל היכא דמלי הפרס לשלוקינהו מלי לאוגורי כל היכא דלא מלי לשלוקינהו לא מלי לאוגורי

דאמר שמא רשב"ל ותלמידי ר' חיינא איקלטו לפונדק לא הוה שוכר והוה משכיר אמרו מהו למיגר מיניה כל היכא דלא מלי מסלק ליה לא תבעי לך דהא לא מלי מסלק ליה כי תבעי לך היכא דמלי מסלק ליה מאי כיון דמלי מסלק ליה אגריך מיניה א"ד הסתא מיהא לא סלקיה א"ל ר"ל משכור וכשלגך אגל רבותיהו שבדרום נשאל להם אתו שיילו לרבי אפס א"ל יפה עשיתם שהכרתם , אלמא משכיר כל היכא דלא מלי מסלק ליה לשוכר לא מלי לאוגורי וכ"ם הפרס שנותן הבתים למה טולם שאינו יכול להשכיר ומגרע גרע לגבי הא משכירו ולקיטו דהכירו ולקיטו עשאוהו כשלוחו אבל בעלמא כל שהדיורים יכולים להוציא השוכרים מהבתים אין אותו הכירות מועיל כלום , דגרסינן בירושלמי מהו לשכור רשות מהפונדק פירוש מבעל הפונדק שהכרו כבר לדיורין רבי חיינא ור' יוחנן הלקו לחמתא דגרדי' אמר נמחין עד שיבואו זקני דרום לכאן אתא ר' פס דרומא ושיילי ליה ושרא לון שמע ר"ל וכי מאחר שהכותי בא ומוציאה לא עשינו כלום פירוש הכותי שכבר קדם שכר מן הפונדק שמעון ברבי ור' יוחנן אמרו ומעתה אין בחינו שלנו פירוש שהפרסיים היו נכנסים בבתיהם ע"כ ודרים עם עמהם ר' יוסתאי בר' שמעון בשם ר' בייתוס אומר אין בחינו שלנו לדור עמנו לגאת אין מוציאין אותנו ופונדקי המוציאים אותנו פירוש שלא היו אונסים הישראלים בע"כ לגאת לגמרי מן הבתים אלא הדרים שם עמהם אבל מי שכבר שכר מן הפונדק הוא יכול להוציא השוכר האחרון מן הבתים ולפיכך אין שכירותו כלום :

ריט

שאלה מה שארז"ל ביו"ע ראשון יתעסקו בו עמים אם לאחר שהוא בארונו אם יכול לבטלו ולהוציאו לבית הקברות מי יימא מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך או אם נאמר שזה כהוצאת אבנים לבנין, וכן אם מותר לבטלו ע"י אדונו כמצות בתוך הבית ובאבן בתוך הכלכלה :

תשובה ע מחלוקת יפה היא ואם באתי לכתוב דברי הראשונים בראיותיהם עמל הוא בעיני אבל כך אנו מקובלים מרבותינו ג"ע שאסור ואם יש אלכם תורת האדם לרמב"ן ז"ל שם תמצאו הכל באריכות . ומ"מ מה שאמרת שמותר לבטלו הבית אע"פ שיש בתוכה מצות ואנגז שיש בתוכה אבן אינו כן כי לא אמרו אלא מצילין הבית הספר עם הספר והבית התפילין עם התפילין אע"פ שיש בתוכו מצות מפני שהבית תמיד הספר והתפילין והם הבית הקבר והמצות כטפלה והתירו לו לבטלו הכל מחמת הספר והתפילין כדי שלא יתבזה בהלתן עד שיצא הספר והתפילין וכן הדין בכלכלה שיש פירות והאבן בתוכה שאם הם פירות דלא מצינו אסור להוציאה עד שיצר האבן מתוכה כדאיתא פרק מוציא בגמרא והיכא שיש בתוכה מצות כיוצא בה ואם אין בה אלא מצות ליה דין ולית דיין דאסור לבטלה דנעשית בשים לדבר האסור כמצות שעל הכר וכיוצא בזה וכ"ם כשהארון אינו אלא לתשמישו של מת ויעשה לו בשים גמור :

רכ

שאלה המלך שלח לשר הציר ושלח עמו פרשים לשמור הציר והפרשים נכנסו בבתי היהודים יש בחזקה ויש בדלון הבעלים כדי שימצאו אן בעיניהם, הודיעני אם אוסרים על היהודים ומבטלים עירובם אם לאו כיון שאין להם שום קניה ולא משכונה בבתיהם של היהודים ההם :

תשובה בתוספות אמרו מהם ר"י שכל מי שנותן לדור לאחד בביתו אע"פ שמיחד לו מקום לאכול ולשכב שם כאותה שמכניסים תלמידיהם בבתיהם ומייחדים להם חדרים אינם אוסרים עליו לפי שאין משאילים להם בית בבתיהם שיאסרו עליו. ומ"מ יש להם פתח היתר גדול דכל שיש לישראל בעלי בתים באותה המקומות שנכנסו בהם הכותים רשות ויש לו שם כלים שאסורים לבטלם בשבת עדיין רשות הבעלים בהם ואינם אוסרים שהרי שינו פרק הילד משתתפין בית התבן ובית העלים ובית הבקר ובית האוצרות הרי זה עירוב והדר שם חזר עליו ר' יהודה אומר אם יש שם תפיסת יד בע"ם אין אוסר עליו וקי"ל כר' יהודה ואמרינן עלה בגמרא ס"ד תפיסת יד תני שמואל דבר שיטל בשבת אוסר דבר שאין ניטל בשבת אינו אוסר תניא נמי יש לו טבלא ושמשית וכל דבר שאין ניטל בשבת אינו אוסר עליו . ולא עוד אלא אפילו היה הבית של כותי ממש ולא שאר לישראל בבית כלום אלא שהשאיל לו הכותי לישראל מקום אחד להניח שם כלי אחד אותו ישראל נותן עירוב או מבטיל רשותו של כותי לשאר בני הארוה והמבוי ודיו דה"ל כשכירו ולקיטו וכדאמר פרק הדר הרוה מבואה דהוה דר ביה הנן בר ריסתק אמרי ליה אונר לן רשותך לא אגר לכו אמר ליה רבא וכו'. והנכנסים בלא רשות אע"פ שלא נשאר בבית מן הישראל שום דבר נראה מן הירושלמי שאין אוסר דגרסינן הנם פרק הדר אין תני הקוסטור

אוסר

ריב

שאלה פת שעירוב שעפשה ונפסלה מלאכול ונעשית נפולין מכבילה אם לריכין לערב מחדש אם לאו:

תשובה אם נפסל מלאכול הרי הוא כמי שכלה כולו לגמרי ולריכים לערב מחדש אבל אם לא נפסל כ"כ אפילו נשתייר בו פורתא אין לריכים להוסיף דסוף עירוב בכל שהו דתנן פרק חלון ת"ר יוסי בתחלת עירוב אבל בשיירי עירוב בכל שהו וקי"ל כר' יוסי דאיפסיקא הלכתא כותיה פרק מי שהוליאוהו. ומיהא נ"ל שאמר בתוספת דיורין לאחר שנתמעט שאוכל לריכים להוסיף דכיון דתוספו הרי זה לסה בתחלת עירוב ולפיכך ראוי להוסיף דשמא יתוספו עליהם דיורין:

ריג

שאלה אם מזכה ע"י בנו הגדול הסמוך על שלחנו אם לאו:

תשובה ר"ת ז"ל פירש דגדול הסמוך על שלחן אביו זהו קטן ולמדה מפ"ק דמליטה (י"ג) גבי מליאת בנו ובתו הקטנים שאמר הסיה של אביו וכל בנו ובתו הגדולים הרי היא שלהם לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא גדול והסמוך על שלחן אביו זהו קטן וכו', ולמד הרב ז"ל זכוי העירוב והסיתוף ממליאה, ויש מחלקין בין מליאה לזכוי דמליאה אין האב זוכה אלא כדי שלא תהא לו איבה ביון שהבן הסמוך על שלחנו ואוכל משל אב ומוב להחמיר כדעת ר"ת ז"ל:

ריד

שאלה כותי יש לו חבר במבוי היחודים ואינו דר באותה חבר לריך לשכור ממנו או לא:

תשובה כל שאינו דר בחבר אינו אוסר דדירה בלא בעלים לא שמה דירה ואפילו ישראל שהלך בעיר אחרת ואי אפשר לו לבא בשבת אינו אוסר דתנן המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד כותי ואחד ישראל אוסר דברי ר' מאיר וחוקימנא ר"י בפרק הדר נדאתי ביומיה כלומר שישנו במקום קרוב שאפשר לבוא ביומו וכ"ש בשאינו דר בחבר דהאירו של כותי הרי הוא כדירה של בהמה. ונ"ל שאפילו דר באותה חבר והלך לשבות במקום אחר אפילו אפשר לו לבא ביומו כל שלא בא אינו אוסר דהכי איתא ליה לר' יהודה פרק כילד משתתפין במבוי המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת וקי"ל כוותיה דאמר שמואל כל מקום שאמר רבי יהודה בעירוב שלהם כמותו:

רטו

שאלה כולם המיטלטל אם מותר לסכך בו לכתחלה וכוי פשוטי כלי עץ וכחילין זכרים או כוי כדף של נתחומין כיון שמשתמשין בו דרך עליה וירידה ומקבל טומאה ואין מסככין בו:

תשובה כולם זה שאוי למלטל בשק ויריעותיו נקובים לקבל רחמי השליבות גרהה שהוא מקבל טומאה דבית קבול שעשוי למלאת שמים קבול והרי הוא כחילין נקובה וחמור טפי מדף של נתחומין דאילו דף של נתחומין אינו טמא מדאורייתא אלא מדרבנן שאין פשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מדאורייתא אלא במשמש אדם ומשמשיו כשלהן וטבלה ודלופקי אבל משמש אדם לבד כדף של נתחומים אינו אלא מדרבנן וכולם שבש"כ דקתני יכול אף שכולם והקולב והמורה ח"ל כלי עץ ולא כל כלי עץ וכן שאינו בתוספתא כלים שעשויים לשמש האדם כגון שכולם והקולב טהורים גראה כשאין להם בית קבול אלא שהליבותיו קבועות ע"ג יריעותיו. אלא שהרמב"ם ז"ל כתב פ"ב מהל' כלים בית קבול שעשוי למלאות אינו בית קבול כילד בקעה של עץ שחוקקים לה בית קבול ותוקעין בה שסדן של ברזל של נפחים אינה מקבלת טומאה שאע"פ שיש לה בית קבול נעשית למלאת וכן כל כיולא בזה. ואיני יודע מה שפרש יש בין בית קבול זה לבית קבול של חילין נקבות שאף כן עשויין למלאת ועליהם אמרו שאין מסככין בהן דבית קבול העשוי למלאת שמים קבול והרב ז"ל כתב כן מפני שאינו במסכת כלים פרק י"ז תחתית הטורפים טמאה ושל נפחים טהורה ופירשו בתוספתא פ' מלא תרווד מפני מה [תחתית] לרפית של זהבים טמאה מפני שמכניס בה סגרוטאות ושל נפחים הרי זו טהורה ואם שתקינה לשיות מכניס בתוכה גרוטאות שכל מודים שהיא טמאה. ופירש הרב ז"ל לפי שגראה תחתית של נפחים בקעת שעשו לה בית קבול לתת לתוכו שסדן. אבל רבינו שמשון ז"ל ראיתי שפירש תחתית של לורפים ושל נפחים כלי שמותיים תחת רגלי הטורפים והנפחים וע"כ קראוהו תחתית ויש לו בית קבול ומותיים בה סגרוטאות. וסולם הנמוי בת"כ ראיתי לראב"ד ז"ל שהוא כעין סולם שכתפים שעושים למשאותם. ומה שאמרת כי מעשה היה בחג הסוכות ובכתוכו שם ונשתפקה אם פסל הסוכה או מותר לשייחו שם, מהברא שאפילו לכתחלה לומר שאין מסככין בו אפ"ה כל שהסוכה הברה וגלתה מרובה מחמתה שוב אין סכך פסול פוסל בה שאין פוסל אלא במלטרף הכך פסול בהדי הכך כשר דהיינו קודם שנכשר הסכך ונעשה גלתו מרובה מחמתו אבל לאחר שנכשר ואין לריך לגרפו אל הכך פסול שוב אינו פוסל. והיינו כתוספתא דמיימן דא"ל רב אשי שקלה כי היכי דלא ליתרו קא מסכך בדבר המקבל טומאה אמר ליה והא קא חזו דרטיבא אמר ליה לכי יבישא אמינא לך, דילמא אין בו אלא משום שלא יאמרו כלומר שבו יסכך ונעשה גלתה מרובה מחמתה ומשמע דאפילו בשעת אכילה ושינה הוא דקאמר שאין בה אלא משום מראית העין וכל זמן שרואין שהוא רטוב מותר וכדמוכח מתניתין דהדלה עליה את הגפן דקתני ואם היה הסכוך הרבה מהם או שקלו כשירה:

רטז

שאלה הכך הוכה שעשוי מנסרין שאין ברחבן ארבעה והם תקועים במסמרות של ברזל והם מעולבים בשליבת הסולם ואין בפתח השליבה שלהם עפחים ובתי מכסין אותו בהדם ובערבה אם פוסלים הסכך מחמת המסמרות, לפי שהמעתי בשם אחד גדול שנתחבטן בבית אחד מבני עירנו ולוה לסמיר המסמרות מהסכך הודיעני טעמו אי משום מקבלים טומאה ואם משום כך מאי שנא שפודים של ברזל דאם יש ריוח ביניהם כמותן כשירה:

תשובה אותו חכם אם אסר מאותו טעם שאמרת אסר שאותם מסמרות הינם פוסלים הסכך המרובה מהם. ואולי מפני מה שאסר אחד מרבותינו נ"ל דכיון דהנסרים תקועים במסמרות הרי כל הנסרים הנסר אחד רחב ארבעה ויש בהם משום גזירת חקרם ויש שנחלקו עליו ואתה הנח להם כיון שנהגו שאע"פ שאינם נביאים הם בני נביאים:

ריז

שאלה ישראל הדרים בכפר תוך חומת הכפר ויש שם דלתות שנועלים כל זמן שירלו ודרים שם שנים

רו

שאלה אם מותר לחלוב מן הבהמה בשבת בפה משום רפואה או לא:

תשובה לדעת הרי"ף ז"ל מותר וכ"ש לדעת ר"ת ז"ל מדגרסינן פ' אע"פ (ס') תניא ר' מרינוס אומר גוזם יונק חלב בשבת מ"ט מפרק כלאחר יד הוא ובמקום צער לא גזרו רבנן אמר רב יוסף הלכה כר' מרינוס. והא דגרסינן פ' חרש (קי"ד) אבא שאול אומר מוסגין היינו יונקים מבהמה טהורה ביו"ט ואמרינן עלה ס"ד אי דליבא הכנה אפילו בשבת ומי הרי אי דליבא הכנה אפילו ביו"ט ומי אסור ופרקינן לא צריכא דליבא לערה ומפרק כלאחר יד הוא ושבת דאיסור הקילה גזרו ביה רבנן יו"ט דלאו איסור הקילה לא גזרו ביה רבנן וש"מ דאפילו במקום צערא דחולי ביו"מ אין בשבת לא, הירץ ר"ת ז"ל דהכיא דאבא שאול בדליבא לצר דחולי אלא לצרא דתאוה כמו נשבע על הכבר ומלטער עליה ואכלה. והמחוור מה שכתב הרי"ף ז"ל בפרק הבית דהכיא דאבא שאול פליגא אדר' מרינוס וקי"ל כר' מרינוס וכדפסק רב יוסף כוותיה:

רז

שאלה מעשה היה בשכונת ישראל שהיו קלת נכרים דרים עמהם באותה שכונה וערבו לי' שניה וזכו את העירוב לכל מי מישראל היכא לדור כאן תוך זמן זה ונכרו מן הנכרים שהיו דרים בשכונה ואח"כ אותה כותים שנכרו מהם שכירו דירתן לכותים אחרים, הודיעני אם צריכין לשכור עכשיו ממושכרים אלו שנכרו מחדש או די להם באותו שכירות הראשון שנכרו מן הבעלים:

תשובה אם נכרו מתחלה מן הכותים לי' שניה העירוב די להם באותו שכירות הראשון שכבר קנו ואין הבעלים יכולים לחזור ולאסור מה שכבר הנכירו להם אבל אם לא נכרו מהם לי' שניה העירוב אלא להנה או לנתיה וכלה חמן והשכיר לאחרים ואפילו לא השכיר אלא שהוא דר שם הוא אוסר עליהם השכירות שבת אחת אינה מותרת עד לעולם אלא צריכים לחזור ולשכור אם דר שם ולא השכירם לאחרים שוכרים ממנו ואם השכיר לאחרים צריך לשכור מהשוכרים אם אין המשכיר יכול לסלק השוכרים אבל אם היה יכול לסלקם אין צריכים לשכור אלא מן המשכיר שאע"פ שלא סלקם עדיין כיון שיכול לסלקם הוא העיקר ולא השוכרים, וכדגרסינן בפרק הדר (ס"ה:) ר"ל ותלמידי ר' חנינא איקלעו לההוא פונדק דלא הוה שוכר והוה משכיר אמרי מהו למיגר מינים כל היכא דלא מצי מסלק ליה לא תבעי לך דהא לא מצי מסלק ליה כי תבעי לך היכא דנצי מסלק ליה מאי כיון דמצי מסלק ליה אגרינן מינים א"ד השתא מיהא לא סלקים אמר להן ר"ל נשכור וכשנלך אצל רבותינו שבדרום נשאל להם ונשאלו לרבי אפס אמר להם יפה עשיתם שנכרתם:

רח

שאלה אם צריך לחזור ולשכור מן הכותים שבאו לדור לאחר מכאן ונכרו מהן עכשיו או די להם בעירוב הראשון:

תשובה כל שצריכים לחזור ולשכור על הדרך שאמר נמצא שאין כח בעירוב ונכרו ונכחזרו אין העירוב חוזר ומיטר אלא צריכים לחזור ולערב וכן דעת רש"י ברק הדר. ואע"פ שיש מהחכמים שכתבו שחזר העירוב למקומו לדעת רש"י ז"ל דעתי נוטה:

רט

שאלה אם מותר לילך בטלית קטן בר"ה בשבת או לאו:

תשובה מותר לילך בטלית קטן בר"ה בשבת וכדאיתא פרק הקומץ רבה היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה חייב חטאת ופירש רש"י דוקא בטליתות שלהם שבועים מתכלת הציציות חייבי ולא בטלי לגבי טלית לבד חייב חטאת כשאינה מתוקנת כהלכתה דהוי משוי אהל לגבי דידן לא חייבי ובטלי לגבי טלית. אמנם ר"ח ז"ל פירש שאפילו בטליתות שלנו הציציות חייבי שהם עשויים לשם מצוה ולא בטלי לגבי טלית. אבן לכל הפירושים מותר לילך בטלית קטן בהציציות מתוקנת כהלכתה. ומהר"ם ז"ל היה מחמיר על עצמו מלילך בטלית קטן בר"ה בשבת דילמא מיפסיק חד מהציציות וכן עמא דבר:

רי

שאלה י"ד של מיסן שחל להיות בשבת היאך מוציאים לעשות הטודה הציתית וממה עושים אותה. ואם צריך בפ"ה בהטודה הציתית או לא:

תשובה מהר"ם היה עושה הטודה הציתית בכל שבת על שלחנו בבקר ולערב היה אוכל פירות כי שמא לא יצא במה שאכל בבקר קודם מנחה גדולה לפי' ר"ת שאמר דהטודה הציתית אינה אלא אחר מנחה גדולה כדאיתא במסכת שבת קטרות שאכל בהם ערבית ידיחה אחרית אחרית ידיחה מנחה, ושמא לא יצא במה שאכל הטודה הציתית בבקר משום שאמר משום ה"ר יהון ז"ל שה"ל שיש בתרגום ירושלמי על זה הפסוק של אכלוהו היום ג' פעמים היום מן הדין אנא ידענא דבר ישראל חייב למיכל שלש פעמים בשבתא חדא ברמשא חדא בלפרא וחדא בערבית כדי להפסוקי ובדוכי בין מיכלא ומיכלא. וכמו כן נהגו העולם לעשות הטודה הציתית במנחה בי"ד בניסן בפירות ואינן יוצאים באותה של אחרית. אמנם הטודה הציתית של י"ד בניסן אחל להיות בשבת טוב לעשות קודם מנחה קטנה כדי שיאכל מצה לתיאבון ור"ת היה רגיל לעשות מצה עשירה מילוהה במי ביצים בשחל י"ד להיות בשבת כדי שיעשה בה הטודה הציתית אבל הר"ה ז"ל לא היה רוצה לעשה במי ביצים לפי שהאלו לרש"י עיסה שמילוהה במי ביצים אם יכולים לאכלה בפסח ולא אמר לא איסור ולא היתר, איסור לפי שמי פירות אין מחמיצים, היתר לפי שנפחים נפחים דמי ביצים, לפיכך היה אומר מורה"ם ז"ל שטוב להחוט תפוחים או אגסים ולגוש אותם במימיהם וכן היה רגיל לבצוע בהטודה הציתית בשני לחמים אמנם לא היה מברך בפ"ה בהטודה הציתית קודם וכן מוכח בע"פ אין לי אלא בלילה פירוש שמברך על היין ביום מגין ת"ל את יום ע"כ היה אומר שמהוה היום לילה מה לילה אין צריך לברך רק פעם אחת אף יום אינו צריך לברך רק פעם אחת:

ריא

שאלה אם מותר לטלטל כלאים בשבת:

תשובה אסור לטלטל מלבושי כלאים בשבת. וראיה לדבר מפ"ק דביצה משלחים כלים בין תפורין בין אין תפורין אע"פ שיש כלאים בהם לצורך המועד ואקשינן עלה בגמרא בשלמא תפורין חזו למלבש אלא שאין תפורין למאי חזו ומסיק שהם בקשים דחזו לשליע תחתיו, מכלל דאותם דלא חזו כלל אסורים לטלטל:

על הטובע וכאן הרי מונחת מלח לפניו אלא י"א שחוזר ומבדך המוציא ואוכל כזית ומברך ב"ס בלא כוס דברס"מ אינם עשוים כוס וי"א אפילו בכוס דלא גרע מכוס חמיצי:

רג

שאלה לפרס מסו אין בודקין מן המזבח ולמעלה:

תשובה שנינו פרק שברס יוחסין המוציא אמה כסנת לריך לבדוק ד' אמות אחריה מכן ה אמה ואם אמה ואם אבי אמה ואמה ואם אביה ואמה ואם אבי אביה ואמה פירוש דחיטין שמא יש פסול במשפחתה ועליה שנו שם אין בודקין מן המזבח ולמעלה וכו' וכל שהוחזקו אבותיו משוטרי הרבים וגבאי לדקה מעיאין לכהונה ואין לריך לבדוק אחריהן. פירוש כל כהן שמקריב ע"ג המזבח או עולה לדוכן וכן כל מי שהוא מכלל הסנהדרין (הממונים על אבותיו) או שאבותיו מוחזקים לכיות ממונים על העם או ממונים על קופה של לדקה אין לריך לבדוק אחריהם שאלו ודאי כשרים הם ואין פסול במשפחתן וכמו שאמרו בגמרא אין בודקין מן המזבח ולמעלה מ"ט אי לאו דבדיקו אחריו לא הוו מסקי ליה ולא מן הדוכן ולמעלה דאמר מר שהם היו יושבין מייחסי כהונה ולוים ולא מסנהדרין ולמעלה דהני רב יוסף כהם הב"ד ממונין בלדק כך ממונין מכל מוס:

רד

כתב הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה (פ' הניזקין) אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום כהן קורא ראשון. דע שהדבר ידוע בכל המדינות שהכהן קורא ראשון בבהכ"נ הן ת"ח הן ע"ה הן שיהיה שם חכם ממנו ואין לו עיקר בתורה כלל ולא זכר בתלמוד ואין מן הכוונה הרמוזה בהלכה ופלאתי פלא גדול שגם באדם אדוש נוהגין המנהג הזה אע"פ שהם נקיים מן המנהגים הרעים ומהברות האחרונים ושאלתם ואין אנלה רק דברים המתיישבים על עיקר התלמוד ולא נודע מאין בא להם השבוש הזה. ותכונת הדבר לפי מה שבאתנו הקבלה כפי מה שאומר וכוא שהכהן קודם ללוי ולוי קודם לישראל כמו שבתוב וקדשתו ונאמר בקבלה לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וגדול מהם יפה ראשון, וכל זה אם אין שם גדול ממנו כגון שיהיה אצלנו כהנים לוים וישראלים ויהיו כולם במדרגה אחת בחכמה ולא יהיה אחד חכם מחבירו אז תהיה ההקדמה לכהן ואחריו ללוי ואחריו לישראל. ועוד תראה נוסח זה בסוריות אמרו אימתי בזמן שכולן שוין אבל אם היה ממזר ת"ח קודם לכל דבר. ובנסחאות התלמוד שאחד מן החכמים קרא בה"ת ראשון ורבי אמי ורבי אסי גדולי הכהני א"י היו מפני שהיה שם חכם מהם וכמו כן רב קרי בבהני מפני שהיה חכם יותר מן הכהן אצר שם, וכל זה אין בו מחלוקת. וקי"ל שהכהן אם היה ראוי לקרות ראשון והרשה לישראל שהוא כמותו או פחות ממנו שיעלה ויקרא יש לו רשות בזה אבל אסריגן זה מפני דרכי שלום שיתחדש מזה מחלוקת ויאמר האחד למה הרשית זה לעלות ולי לא הרשית ואחר שהדבר חוזר לו אמרנו שיקרא הוא בעצמו ראשון לא שירשה לזולתו ולזאת הכוונה רמז בהלכה ז באמרו הכהן קורא ראשון. עכ"ל הר"ם במז"ל:

תשובות שאלות

בעניני שבתות וי"ט בדיני מוקצה וגולד וכיוצא בזה וכן בדיני עירובי חצירות ושתופי מבואות. ואבלול עמהם עניני סוכה הבשרה ופסולה:

רה

שאלה כה דאמר פ"ק דשבת (דף ד'.) בעי רב ביבי הדביק פת בתנור החירו לו לרדותה וכו'. א"ל רב אחא בר אמי לרבינא ה"ד איליטא בשוגג ולא איכר למאן החירו. ופלא זה בעיני דהא לר' יוחנן דאמר ריש כלל גדול (ס"ט) כיון דשגג בכרת אע"פ שהזיד בלאו חייב חטאת משכחת לה בבא ליטאל אם יחירו לו לרדות קודם שיבא לידי איסור לאו:

תשובה בהרמנותיה דמרנא אמינא דמסתברא דאי אפשר לומר כן מכמה אנפי. חדא אע"פ שהוא אינו בא ליטאל אלא מחמת איסור לאו כיון שאין ב"ד מתירין לו אלא מחמת חיוב חטאת שבו מסתמא אין מתירים לו שהם אלא בהודעה שמחמת חטאת שבו מתירים לו, ולא עוד אלא דגראה דודאי שאין ב"ד מתירין לו אלא בהודעה דכיון דאיכו לא אתי אלא מחמת הלאו אם אתה מתיר לו שהם נמצאת מכשילו דקסבר שמחמת שלא בא לידי איסור סקילה התירו לו ואתי למישרי שלא במקום חיוב חטאת וכיון שכן הו ליכא חיוב חטאת דס"ל בשוגג ואידכר דלר"ל אינו חייב עד שישגוג בלאו וכרת ולא ניחא לן הכא לעיולי בעיא דרב ביבי בפלוגתא דמוגבז ורבנן ובפלוגתא דר' יוחנן ור"ל. עוד יש לי להשיב דאילו לא אשכחן לבעיא דרב ביבי ס"ל למרים לאותובי הכי אלא שהתא דאיכא לאוקומה בחיוב סקילה וכרב אחא דמתני לה בהדיא מעמיה דרב ביבי הכי התירו לו לרדותו קודם שיבא לידי איסור סקילה ניחא ליה לרב אחי לאוקומי טפי הכי וכדמתני לה מעמיה דמרא דבעיא מדמוקמה בפלוגתא ומסתברא לי דמה"ט גופיה הוא דלא אוקמה כדאחו ליה אינשי ואמרי ליה דהא אותה מעוה דכיון דאיכא לאוקמה בהכי וכדמתני לה מעמיה דרב ביבי גופיה ניחא ליה לרב אחי לאוקמה בהכי. עוד הקשה רבינו על בעל התרומה ז"ל שכתב דנראין הדברים דאם אדם ירא פן יבואו עבדי המושל ליקח מעותיו שמותר לטלטלם ולהלניעם בשבת שהרי מעוה פסידא התירו לבעלים לטלטל פחות מד' אמות אפילו דרך ר"ה שיש לחוש לאיסורא דאורייתא והוקשה לך שהרי להגיל מפני הדליקה לא התירו אלא בכתבי הקדש כדמוכח פרק כל כתבי, רבינו יפה דנת ויפה הקשית וכבר הקשו אותה רבותינו ואמרו דלא התירו פחות פחות מד' אמות אלא דוקא במי שהתיך לו בדרך שבו ביום גדשו הלה והשבו שמא יקל לומר עדיין יש שהות ביום אבל שכח והוציא כיסו לר"ה לא התירו לו כלום ודוקא שמי במה שהוא בידו דקים לסו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו לזרוק ממנו מידו להפסידו והלכך במקום שבות התירו משא"כ בדליקה דאפילו אמירה לכותי לא התירו כדאמרי' לא יאמר לו כבה ואל תכבה ואדרבה אמרו אי שרית ליה אתי לכבויי. ותדע לך שהרי אמרו בפרק מוטל פעם אחת שכחו ארנקי מלאה מעות בהרטיא ובאו ושאלו את רבי יוחנן ואמר להם הניחו עליהם ככר או חיטוק וטלטלוה כלומר במחילה של בני אדם ואפ"ה אתיקנא התם דלא אמרו ככר או חיטוק אלא למת בלבד ואסור לטלטלם והכא בפרק מי שהתיך לו בדרך וכיסו בידו אין אדם מוצא לזורקו ומכאן נלמוד למי שבאו לו לסעים בביתו שאינו מוטל מעותיו בפיסם:

שאלה

ס"ל לברך אקב"ו לשמאת כדרך שמברך על כל המצות לאכול מצה לאכול מרור אבל ברכה שיין אינה ברכת המצות אלא ברכת הנהין וכבר ביארך ברא"שון ודיו ואי לאו הכי יש לנו להשיב מדברי הרב ז"ל לרב בעצמו שכתב בברכה על הגפן דאין צריך אלא בתר תרי כסי קמאי ולא אחר כל כוס וכוס ואם צריך לברך לפניו על כל כוס וכוס מפני שהיא מצוה בפני עצמה אף הוא יברך אחריו ויאכלים כל המצות ולמה יעבכם בסוף כאחת וכמו שאמר ר' יהודה בשותא חיה ועוף ישחוט חיה ויכסה ואח"כ ישחוט עוף ויכסה. ועוד דאע"פ שהם כל אחד בפני עצמו כיון שברכתו של זה כזה למה לא יכללם כולם בברכה אחת דאפילו תפילין של ראש ושל יד ב' מצות מתלקות שאין מעכבות זו את זו וברכת של יד להניח תפילין וברכת של ראש במצות תפילין ואפ"ה לדעת הרב ז"ל מברך על של יד להניח ויוצא אף בשל ראש. ומיהא היה יכול לדאות דברכות מצות תפילין תכופות ואינו מפסיק ביניהם דאלו הפסיק הע"פ שבירך על של יד להניח ויוצא אף בשל ראש ומ"מ היה צריך לחזור ומברך על של ראש ואפילו הפסיק בין תפלה לתפלה בשיחה אבל כוסות שמפזרן צריך לברך על כל אחד ואחד מ"מ כיון שאין מברך על עשיית המצוה אלא ברכת מצון פוטר הד'. והטעם הנני שכתב הרי"ף ז"ל לפי שהי אפשר למיתתי ולמיקרי אגדתא והלילא בהדי הדדי גם זה אינו נכון שא"כ מי שיושב על שלחנו ושמע קול רעמים יחזור ויברך המוציא ואם הרעמים מפסיקין כלומר שלא היו הרודים צריך לברך על כל אחד יחזור ויברך המוציא אחר כל אחד ואחד ורבו הברכות בהעודה אחת וכן מי שהוצרך לנקביו באמצע הסעודה יחזור ויברך המוציא משום דלעשות צרכיו אי אפשר וכן דברים הבאין בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה דאמר רב פפא הטעונין ברכה לפניהם צריך לחזור ולברך המוציא על כל פעם ופעם ודברים אלו אין הדעת מקבלן, ואמינר שהיה מברך על כל כוס וכוס לא אמרו שהיה מברך על כל פרוסה ופרוסה ועוד שא"כ מיפטר מרור מברכת בפ"ה, וא"ת מפני שהיא פרפרת הפת ופת פוטרת זה אינו שאין פת פוטר פרפרת כזו וכמו שכתבנו, אלא ודאי בטבול ראשון שמברך על הירקות פטר ברכת הנהיה שלחן ובברכת המזון. ועוד דתדע מדתני בברייתא חבורה שהיו מסובין ועקרו רגליהם לב"ה אם הניחו שם זקן או חולה כשהן יושבין אין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה ואע"ג דלמיכל ולגלוי בהדי הדדי אי אפשר. ושמעתי בשם הרמב"ן ז"ל שהיה דוחה כל כיוצא באלו לפי שאין בכל אלו דבר מוכרח לעשות כן ולהפסיק באמצע שאין מתוייב לאכול ולהתפלל באמצע ולאכול ולשמוע קול רעמים ולהביא באמצע הסעודה דברים שלא מחמת הסעודה אבל כאן דברים מתוייבים הם שמתוייב לקדש על כוס ראשון ולהפסיק בינו ובין כוס שני בהגדה ובקריאת הלל וכיון שכן כל הפ"ג הוי הפסקה וא"כ אני אומר זה דרך הגאון אף בסב ובריך אין הברה וכן בשחיטת חיה וכיוצא ואח"כ עוף והסיא דפ' כיצד הדם הוא חיובתא דסב ובריך ושחיטת חיה ועוף וכיצד דרך אחד לכם ולמה חוזר ומברך לאחר סב ובריך מה שאין צריך לאחר כיצד. ועוד שיש לנו כיוצא בדברים מוכיחים בהפסקתו ואין חוזר ומברך ואחדש לך שהני שינו ברכת היין שלפני המזון פוטר של אחר המזון וכ"ש שבתוך המזון ואוקימנא בשבתות וי"ט שקובע הסעודה על היין ואף בשבת מיפטרו ומי לא צריך לקדש קודם אכילתו וע"כ יאכל לאחר מכאן דאין קידוש אלא במקום הסעודה ואפ"ה אין צריך לברך אלא ודאי הני דין אחד לכם ולעולם אין אומרים שהברכות או התפלות מפסיקות ולעולם אין הפסק אלא בזמן שיהיו שניים שם שהם נמר ואי אפשר בברכת המזון שהיא נמר אכילה וסב ובריך דב"ה שהיא נמר אכילתו. ושוד דאי אפשר למשתי וברוכי בהדי הדדי אבל נמר ואפשר בשחיטה וכיסוי דכיסוי נמר שחיטה ואפ"ה כיון דאפשר למשתי ולכסוי בחדא ידא לא הוי הפסק כדאיתא התם ומיהא אפילו נמלך לא הוי כנמר שאע"פ שצריך לחזור ולברך מחמת המלכתו אין נומר לענין זה. והשתא שאמר מברך על כל פרוסה ופרוסה אם יש לו יין מרובה אין מברך על כל כוס וכוס ואי אפשר ובלא נמר נמי אינו הפסק בכל אותו שאמרנו למעלה וכוסות אלו וכיוצא בהן. ואע"פ שאי אפשר למיתתי ולמיקרי הלילא ואגדתא מ"מ אין כאן נמר דכוסות מונחים לפניו ודעתו עליהם לשתותם ובירובלמי שכתבנו למעלה מוכרח הוא מדאמר ברכה שמוכה לחבירתה אינה פותחת בברוך ואקשינן והא אינה קידוש ופריך שניא היא שאילו היה יושב ושותה מבעוד יום אינו אומר בפ"ה אלמא קדוש לא הוי הפסק. וע"כ י"ל כן שא"כ רבוי הברכות בהעודה אחת שברכת הלחם אין פוטרת הין שהיין גורם ברכה לעצמו וא"כ כשיברך על היין הוי הפסק ואחר ומברך ברכת הלחם וברכת הלחם הפסק ליין וצריך לברך על כל כוס וכוס ועל כל פרוסה ופרוסה: ונפיבי להו ברכות ולפיכך אין מברך בפ"ה אבל בבה"מ דאיכא נמר ואי אפשר צריך לברך אם ישתה אח"כ ועל המרור אינו צריך לחזור ולברך בפ"ה שברכת ירקות של טבול ראשון פוטרתו והוא שלא בירך על הירק לאחריו אבל אם בירך לאחריו אכילת מרור אכילה אחרת היא וצריך לחזור ולברך על המרור בפ"ה ולאכול מרור כדרך שהוא מברך על המצה שתים. ואחר שישתה כוס שני נוטל ידיו ויברך דאוקמינן לסיפא דעת כמו שאמר בגמרא. ולענין ברכת הגפן ועל פרי הגפן כתב הרי"ף ז"ל דמברכין בתר תרי כסי קמאי ובתר תרי כסי בתראי וי"א שאינו צריך לברך על הגפן אלא לאחר כולן דכסי קמאי ברכת מצון פוטרתן דברכת ג' פוטרת מעין ג' ואני אומר דמסתברא דסלקה כוותייהו ולא מטעמייהו דאי מטעמייהו נ"ל דליתיה דלעולם אין ברכה פוטרת חברתה ואפילו הכשרה לעלמה שיעמה ולא אפילו ברכת תורה נפשות שקורין אותה ולא כלום ואדע לך מכללי הרב פפא דאמר בדברים הבאים בתוך הסעודה ואדא מייהו דברים הבאים לאחר הסעודה הטעונין ברכה לפניהם ולאחריהם ואמאי לאחריהם לפטרינהו ברכת שלם של ב"ה אלא ש"מ דאין ברכה פוטרת חברתה ומדקאמר התם דברים הבאים לאחר הסעודה משמע כל דברים בין שבאים בין אתרוג שאין ברכתו אלא תורה נפשות אלא נ"ל הטעם לפי שהיין מין הזן היתה הטעונה ברכת ג' כפה לפי שהעד ומשמה כדאיתא פרק כיצד מברכין דאמר התם א"ה ליבטי שלם ואהדר להו רבא לפי שאין אדם קובע הסעודתו על היין ואמרינן קבע עליה מאי א"ל לכשיבא אליהו ויאמר השתא מיהא בטלה דעתו אצל כל אדם וכיון שכן כל שבא בתוך הסעודה של קבע ברכת שלם פוטרתה ולפיכך אינו מברך אלא אחר כוס רביעי אע"פ שאמרנו שאין ברכה פוטרת חבירתה היכא דאכל שבאים או זיתים ואתרוג או תפוחים וביירך על הבאים או על הזיתים פוטר ברכת תורה נפשות דאתרוג ותפוח וכיוצא בזה שהם פרי העץ יצאו בברכה זו שבבר זכר בברכתו על העץ ועל פרי העץ אבל אם התם יין אינו פוטר האתרוג ואת התפוח שאין מזכיר עץ אלא הגפן וכן כשאכל שבאים וירקות אין ברכה מעין שלם שעל שבאים פוטרת ברכת תורה נפשות וירקות. ומי ששכח ולא אכל מצה באחרונה וביירך על מזונו י"א שאין צריך לחזור ולברך דהא זכר לפסח היא באה ואילו אכל הפסח בתחלה ולא אכלו על השובע יצא וגם במצה כן שבבר יצא במצה שאכל מתחלה ואין הדברים מחוורים בעיני דפסח כיון שהתנו פסחו ואכלו יצא ואי אפשר בלאו הכי לפסח שני אין נדחה ולעשות פסח אחר בלילה אי אפשר ואילו לא אכל מתחלה את הפסח באילו אוכל הוא הנמצא

לפני רבותינו אלו ושמעתי שמובאים ודרך זה יותר נכון שמסבר בטיעי. וברכת על הגפן איני מברך על כוס רביעי ויש לי ראיה מוכרחת על זה שגם עליה אני סומך ושומה מעשה וזהו שאני אומר שברכת שלש אע"פ שאינה פוטרת מעין שלש כדמוכח בסדיה בכללה דרב ספא דאמר דברים שבאים לאחר סעודה טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם ואין ברכת המזון פוטרת אותם אפ"ס פוטרת היא את היין שמן הדין היה היא שיהא יין טעון שלש ברכות כדאיתא ריש פרק כילד מברכין משום דטפי עדיף מפת משום דיין משמח אלא שדחה רבא משום שאין אדם קובע סעודתו על היין ואי קבע סעודה עליה מאי ואהדר ליה רבא לבשיבא אליבו ויאמר השתא מיהא בעלה דעתו אגל כל אדם, וא"כ יין שבתוך המזון שאדם קובע עליו ראוי מן הדין שהיא ברכת שלש כוללת אותו. וכן אני אומר בתמריה שאם בא לאחר סעודה שברכת שלש פוטרת אותם ואין טעונים ברכה מעין שלש בפני עצמן מפני שאמרו בברכות דמיון זייני. ולפיכך אין אני רואה לברך ברכת על הגפן אלא אחר כוס ד' והוא פוטר כוס שלישי וכוס רביעי בברכה זו:

רב

סדר של פסח לרשב"א ז"ל

קודם קידוש נוטל ידו אחת שכל שנוטל משקין לשתות צריך ליטול אחת מידיו אותה שנוטל בה את הכוס וכמו שנינו בברייתא כילד סדר הסב הארוחים נכנסים ויושבים בקתדראות הכיאו לה יין כל אחד ואחד נוטל ידו אחת ואע"פ שאמרו כל הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח ה"מ בפירות הגופים בעצים ותפוחים אבל משקים צריך נטילה יד אחת ומה שאמרו נטל ידיו לא יקדש ה"מ שהי ידיו אבל ידו אחת נוטל כמו שאמרנו ואין צריך לברך ואח"כ יקדש. אח"כ נוטל ידיו ומברך על הנטילה מפני שצריך לאכול ירק ולטבול בחרוסת וכל שטבולו במשקה צריך נטילת ידים. טבול ירק זה אין צריך שיעור אלא אוכל כזית או אפילו פחות מכזית לפי שאינו אלא כדי שישאלו חיטוקות ואם אכל כזית צריך ברכה לאחריו אבל לא יברך מיד עד אחר שיאכל מרור שאם קדם ובירך אחריו צריך לברך על המרור שהיה פרי האדמה ולאכול מרור כדרך שמברך על המצה שהיה המוציא ולאכול מצה שאע"פ שקראו המרור פרפרת ספת וכדאמר עד שמגיע לפרפרת הפת ואמריק בברכות בירך על הפת פטר את הפרפרת לא אמרו אלא בפרפרת שבאה לגפת הפת דהיא טפלה לפת וכל שבירך על העיקר פטר את הטפל א"נ פרפרת שהיא מסביעה כפת דהשתא הוא בכלל ברכת הפת כמעשה קדירה וכיולא בזה אבל מרור לא בא לגפת ולא להסביע כפת ולפיכך אינו בדין שיפטרנה בפת. אח"כ גומר ההגדה על כוס שני עד למעינו מים, ויש מגדולי המורים שנהגו לברך לגמור את הסלל ויש להם קלת ראיה ממה שאמרו במסכת סופרים י"ד יום גומרין בהם הסלל ובגולה כ"א יום ולילה אחד עוד בירושלמי דברכות קלת ראיה עוד הם סומכין לומר דלפיכך מברכים לאחריו יהללוך דאם לא היו מברכין לפניו לא היו מברכין לאחריו ולפי שנינו פרק בא שמן כל הטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו ועוד למה לא היתה ברכת יהללוך פותחת בברוך אבל מפני שבירך לפניו הויא ברכת יהללוך ברכה הסמוכה לחבירתה אבל רב למה גאון ז"ל ורב הלי גאון ז"ל כתבו שאין מברכין עליו דאין קורין אותו על הסלחן בתורת קריאת הלל אלא לשבח והודאה בלבד ואיך יברך לגמור והוא פוסק באמצע ומברך כמה ברכות באמצע ברכת לחם ולאכול מצה ולאכול מרור וברכת מזון ומברכה בשיתה דברים בסעודה ואוכל ושותה אלא ודאי אין מברכין עליו ואע"פ שאמרו כל הטעון ברכה לאחריו אין לומדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר חוץ ויש לנו כיולא בה ברכת המזון ויליב הל ק"ם ומסודרת בסדר ברכות הל ק"ם דיש בה קבלת עול מלכות שמים ועול מצות ויציאת מצרים ואין מברכין שתי אלו ברכות שקודמות לה אינם ברכות הל ק"ם אלא שנסדרו קודם לה ולפיכך הסכימו הגאונים שמברך לפניו נוטרים בו אלא שנומרים אותו כלו על השלחן בהפסקות כדי להשלים עליו כוס רביעי. וא"ת א"כ ברכת יהללוך למה אינה פותחת בברוך כיון שאינה סמוכה לחבירתה, אני אומר לפי שהמטבע קצר ומטבע קצר יש פותח ולא חותם כברכת הפירות וברכת המצות ויש חותם ולא פותח כברכת אלהי נשמה וברכת נשמים וכמותו בברכות אחבת עולם בשחר אמת ואמונה בערב שאינן פותחות בברוך, וחדש שאם נפשך לומר טעם דאחבת עולם מפני שהיא סמוכה ליוצר אור הא ליתא דכלל גדול מסור בידינו שכל ברכה של מטבע ארוך מן הדין היה לפתוח בברוך ואם לא פתחו בה מחמת הסמיכותה אם היא נאמרת לעתים בפני עצמה בלא הסמיכות לעולם היא פותחת בברוך אפילו בזמן שהיא באה בהסמיכות כדי שלא תהא כחוכא לפעמים פותחת ופעמים אינה פותחת, ולפיכך ברכת אשר ברא שבברכת חתנים פותחת לעולם בברוך אע"פ שהיא סמוכה מפניהלפעמים [נאמרת בפ"ע] וכן אמרי' בירושל' דמסכת ברכות דגרסינן התם ברכה שאינה סמוכה לחבירתה פותחת בברוך וברכה הסמוכה אינה פותחת בברוך אקשינן וסמוכה לחבירתה אינה פותחת ומה איכא קידוש ופריק שניא הא שאם היה יושב ושותה מבעוד יום אינו אומר בורא פרי הגפן, ועוד הקשה והא איכא הזן ופריק שניא היא שאם היו שנים אין אומרים נברך שאכלנו משלו. וכיון שכן אלו היתה ברכת אחבת עולם דאויה לפתוח מפני הסמיכותה לעולם היתה פותחת שהרי כל ימות המקדש היתה נאמרת לכ"ע בפני עצמה דאמרי' אמר לחם ברכו ברכה אחת מאי ברכה אחת חד אמר יוצר אור וחד אמר אהבת עולם נמצא בין למר בין למר לעולם היתה ברכת אהבת עולם נאמרת בלא הסמיכתה וא"כ לעולם היתה דאויה לפתוח אלא מכאן נ"ל שהוא מטבע קצר וכן ברכת אמת ויציב וחדש דאי לא תמצא הסמכה אי אברכות שלפני ק"ם אי אפשר שלא מצינו הסמיכות בברכות שמצוה או מעשה מפסיקן תדע מברכת התורה שאחרונה פותחת מפני שמצות קריאת התורה מפסקת וכן ברכת מגילה וכסוי הדם מפני שמעשה שחיטה מפסקת וכן לעולם אלא ודאי מטבע קצר הוא שהותם ואינו פותח וזו ג"כ טענה ליסלוך. וא"ת הרי ישתבח שמפסיקים פסוקי דזמרה ואין פותחת י"ל גם כן מטבע קצר הא"נ י"ל דשאני התם שהקריאה וברכה שלפניהם ולאחריהם הכל הלול ושבח ואינו מפסיק. אחר קריאת שהגדה וסלל יברך אשר גאלנו. וכתב הרי"ף ז"ל שמברך על כוס שני בפ"ה וכן אמר הגאון ואין פטור בברכת היין של כוס ראשון וסמך דבר על שתי טעמות האלו מדאמר אביי דארבע כוסות תקנו כל אחד מצוה בפני עצמו וכיון שכן צריך לברך על כל אחד. ועוד שכיון שצריך לומר בין כוס ראשון לכוס שני הגדה וסלל הוי הפסק כיון דלא אפשר למשתי ולברוכי בהדי הדדי כדאמר פרק כיצד הדם מודה רבי יהודה דברכה אחת לכולם ואקשינן מדרב ברונא ורב חנגאל דאמר להו רב ייבא הבא כיון דאמריתו הב ונבריך איתסר להו למישתי ופריק התם אי אפשר למישתי וברוכי בהדי הדדי אבל הכא אפשר דשתיה בחדא ידא ומכסי בחדא ידא, אלמא כל היכא דלא אפשר למיעבד בהדי הדדי מפסיק ומחזר ומברך, ואין זה נכון דאי מהוא דכל חד וחד בפני עצמו מאי הוי הא שתי להו כל חד וחד באפי נפשיה ואי מהוא דבכל חד וחד בעי ברוכי על המצות

ס"ל

תשובה כבר נתברר ממה שכתבתי שאין התפלה
והסעודה שוין בדבר זה שהתפלה אין צריך
נטילה אלא רחיצה ואם באמצע תפלה די בנקיון עפר או
בצרורות או מחכך ידיו בכותל ואינו צריך לברך, ואם
באמצע סעודה ודאי צריך נטילה ולברך אמצע סעודה
כתחלתה וכך אנו עושים בלילי פסחים נוטלים ומברכים
לטבול ראשון וחוזרין ונוטלין ומברכים לטבול שני. וכל שנגע
אלא במקום טנופת אינו צריך כלום. ואיזה מקום הטנופת
לדבר זה מסתברא אלא במקום הטנופת ממש אלא אפילו
שוק וירך ומקומות המכוסים באדם לפי שיש מלמולי זיעה
וכן מחכך בראשו אבל מקומות מגולים בפניו ומקומות
מגולים שבזרועותיו אין זה מקום הטנופת שאין שם מלמולי
זיעה ולוחה וכן אנו נוהגים:

קצו

שאלה ברכת על הגפן וכן נמי ברכת הפירות כשקבעו
עליהן הסעודה אם היחיד מוציא הרבים ידי
חובתן:

תשובה בדיעבד כל שבירך האחד והשמעו חבריו יצאו
דשומע כעונה ואפילו ברכת המזון אמרו חכם
מברך וכור יולא. ומ"מ לכתחלה אין עושין כן לפי שאין
זמון לפירות כדאיתא פרק כל הבשר:

קצז

שאלה אם כאן שקורא אחר ישראל שליחי אם יש כאן
משוס פגם:

תשובה פשיטא דיש כאן משוס פגם ואפילו יאמר
הש"ל יעמוד ר' פלוני אע"פ שהוא לוי אין זה
מוציאו מידי פגם דהא איכא משוס הנכנסים אלא שמעו
בו דאי לא לוי אחר לוי יקרא:

קצח

שאלה מהו לומר פסוקי דזמרה לאחר שיתפלל י"ח:

תשובה זוסי מחלוקת בין הגאונים ורבותינו הצרפתים
הגאונים ז"ל אמרו אלא תקנום אלא קודם
התפלה ורבותינו הצרפתים כתבו דבין כך ובין כך אומר
אותה ואף רבותינו נ"נ ראיתי חולקים בדבר, שתורי הר"ר
יונה ז"ל היה מנהיג כשאדם נכנס בבה"כ ואם יאמר פסוקי
דזמרה לא היה יכול להתפלל ולהייה ולהתפלל עם הציבור
היה תוזר אחר תפלה ואומר פסוקי דזמרה והרמב"ן ז"ל
היה אוסר כדעת הגאונים וה"ר יהודה ברצלוני הובר כדעת
הגאונים אלא שכתב שאם אינו יכול לאומרם כולם אומרים
מהם מזמור אחד או שנים ומקצר ועולה כדי שתהא תפלתו
עם הציבור ואנו נוהגים כדברי הגאונים שקבלתם תורה:

קצט

שאלה הכפרים אשר סביבותינו נהגו היסודים השוכנים
בתוכם לברך על קריאת התורה שכתובה
בקונטרסים בעין ספרים שלנו ושאלו אם היא ברכה לבטלה
וכן נהגו לברך כשמפטירים בנביא אע"פ שלא קראו בה"ת
ואנו פני להריץ שאלתם לפני כבודו:

תשובה אין קורין בציבור אלא בה"ת העשוי בהוגן
כתקנו ואפילו טעות אחת פוסל בו ואפילו
מלה שנראית כשתים פוסל בו וכן נמי גוילין שלא נתעבדו
לשמן וכדאיתא במסכת סופרים ולא ראיתי להאריך בזה
שהדבר פשוט. ולקרות הפטרה במקום שאין ה"ת פירוש
שלא קראו בה"ת אסור שלא נתקנה אלא אחר קריאת ה"ת
ושיקרא בתורה ואח"כ בנביא:

ר

שאלה אם יש חילוק בין ברכת נישואין לאלמן שנשא
אלמנה לבתולה או לאלמן שנשא בתולה כי מלאתי
בסדורין הפרש. וכ"ל שאין הפרש דאם איתא כשאמר בגמרא
מאי מברך ה"ל לפרושי לאלמן שנשא אלמנה כך לבתולה
שנשא אלמנה כך כמו שחלקו בימי הברכה והשמחה ואלו
הסדורין אין להם שרש ושנף ולא נודע מי בעל דברים אלו:

רא

שאלה מה דעתך בברכת הנהין חרבעה כוסות לברך
כל אחד ואחד כדברי הרי"ף או על הראשון
והשלישי כדעת הר"ז הלוי, וכבר עמדו על זה רבים ונכבדים
ואנו צריכין לדעת הלכה למעשה:

תשובה כבר עמדת על דברי שתי הכתות ומדעתי
שעמדת על עיקרי המחלוקת והראיות שהביאום
לידי כך ע"כ אני נמנע מלכתוב אליך פיסודות שהמחלוקות
שאלו סובבות עליו ואני כותב הסכמתי כאשר אלה. דע
כי הסכמת הר"ז ז"ל בזה מוכרעת מכמה מקומות ומוכרעת
בראיות וכבר קדמוהו רבותינו הצרפתים ז"ל ועוד נתחדשו
לי מדעתי ראיות מוכרחות הולרכתי לסמ לפי שמעתי
מרבותינו נ"נ דחיות לראיות הראשונים ז"ל והוא שהם
מודים לראיות הקודמים בכל מה שאין הפסקו מוכרח כמי
שאוכל על שלחנו ושמע קול רעמים והפסיק בברכה רעמים
וכמי שהיה עומד על שלחנו והלך להתפלל והניח שם זקן או
חולה שאין צריך לחזור לברך כשהוא חוזר לפי שאלו כולם
הינם מוכרחים להתחיל ולהפסיק ביניהם אלא שבאה לו
הפסקתו דרך מקרה משא"כ בסדר הכוסות שע"כ מתחיל
ומפסיק. ובאמת כי עם זה נתחלקו רוב הקושיות אלא שאין
זו שיטת הרי"ף והגאון ז"ל כמו שהמצא לו לרב מבואר
בפורים מפה ומקדש שכתב וסדר הרי המוציא, ועוד שעיקר
ראייתו מהשיא דחולין והשיא הינה כמי שמוכרח להתחיל
ולהפסיק. אלא נ"ל שאפילו לדברים אלו יש קושיות גדולות
והדע דהא בע"ש ויו"ט צריך הוא לקדש ואח"כ לאכול פת
דלילי שבת חובה וכן לילה ראשון של פסח ושל חג דהכתוב
קבעו חובה ואפ"ה אומר בברכה היין שלפני המזון פוטר
יין שבתוך המזון ואוקימנא בשבתות וי"ט ואעפ"כ צריך
הוא לקדש ואח"כ לאכול הפת דלילי שבת חובה וכן לילה
הראשון של פסח ושל חג הכתוב קבעו חובה שהתחלתו
והפסקו מוכרחים ועוד היא דאי אפשר שאר ירקי שאין
מברך על מרור בפ"ה ואע"פ שהפסיק בין ברכת שאר ירקי
לאכילת מרור כוס שני ואגדה ואשר גאלנו ואע"פ שראיתי
מפרש שזו הפרפרת הפת היא וקי"ל ביורך על הפת פטר
את הפרפרת מדעתי שאין דבריו נכונים כלל שלא אמרו
אלא בפרפרת שנאכלת עם הפת בלפתן ומשום דבירך על
העיקר פטר את הטפל הא לאו הכי לא דהיינו דאמר רב
פפא דברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה
עושים ברכה לפניהם ואין עושים ברכה לאחריהם ושלא
מחמת הסעודה היינו כל שלא בא לגלפה את הפת ושאינו
בא להשביע הפת וא"כ מי פטרו לזה מברכת נהנים אלא
שאני אומר שנפטר בברכת שאר ירקות וע"כ אני אומר
שמברך אחר אכילת מרור בורא נפשות רבות הדי לפטור
שאר ירקות ואת המרור בברכה של אחריהם וכדרך שאמרו
דברים הבאים לאחר הסעודה עושים ברכה לפניהם
ולאחריהם ועל זה אני הומך ועושה מעשה. וכבר הראיתי
לפני

ומתניתין דפרק בתרא בכסן שבא לבשלו אחר שנתמוכו סבעלים ובסייא אמרי רבנן דאין מבשלו מפני שממעיטו ממדתו ואע"פ שמשביתו ור' יסודה מתיר סוחל ומשביתו. אבל סייא דפ"ב שמניחו דאין תורמין מן המבושל על שאין מבושל סיא בבעלים פירוש לכי שהבעלים מפרישים אותו לפי מדתו שסיס קודם שנתבשל ולפיכך אסור לפי שנותן לכהן מן סרוי לפי מדתו של עכשיו נמצא כי לדברי ר' אליעזר אשבוחי משבח לכ"ע ולדברי רבי יוחנן דמחליף ששיעס משביתו לכל ספחות לרבנן וקי"ל כוותייסו ובסדיא אמרינן בירושלמי שיולאים ביין מבושל בפסח בארבעה כוסות דאלמא דאומר עליו קדוש סיום ואומר עליו בפ"ס ואומר עליו את הבירס ואפילו יין שעירבו בו דבש ותבלין מקדשים עליו ואע"פ שאינו ראוי ע"ג המזבח דגרסינן בירושלמי פרק המליט לענין ארבעה כוסות מסו לאלה בקונדיטין מסו לאלה במבושל ר' יונס אומר יולאים ביין מבושל, וקונדיטין סיינו דבש ופלפלין וכדאמרי' בס נמשלו ד"ת לקונדיטין מס קונדיטין יש בו יין ודבש ופלפלין אף ד"ת כן:

קצא

שאלה יחיד שקבל עליו תענית אומר עניני ביום סתעניה כי סא דאמרו ליסתתיף איניס בסדי ליבורא או יאמר בלשון יחיד:

תשובה אומר עניני וס"ד דלעולס לסתתיף איניס בסדי ליבורא וכן מעשים בכל יום ואס בא לסוסיף ולומר דברים שכס דברי תחנונים ורבוי בקשות רחמים כעין מס שסוא צריך לשעתו ובלשון יחיד וכעין קבל תלבי ודמי שנתמעט כחלב ודס שסיו מקריבים ע"ג המזבח אע"פ שסוא אומר בלשון יחיד שפיר דמי:

קצב

שאלה עכשיו שנסגו לקדוש ק"ש קודם לאת הכוכבים ויש נותנים טעם לדבר שאינו אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת ובק"ש שעל מטתו הס יולאים ידי חובתן מס לעשות בברכותיס כדי שלא יסיו לבטלס:

תשובה כבר ידעת שזו דעת חכמי הדורות וסמכו על דברי ירושלמי שמפרש כן ולדבריהס הברכות איכן מעכבות וכדמוכח נמי במתניתין דסיס קורא דקתני אס הגיע זמן הקרא יצא דאלמא ברכות איכן מעכבות והכי דייק מינס בירושלמי. וברכות אלו איכן ברכות של ק"ש דהא לא מברכינן אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את שמע אלא ברכות הן שנתקנו קודם קריאה וכן דעת הגאונים ז"ל ולפיכך אס קראו קודם זמן ק"ש אין בכך כלום וכל זמן הקדם היתה אחת מהן נקראת שלא עם ק"ש וכדאמרי' סתם אמר להס הממונה ברכו ברכה אחת מאי ברכה אחת חד אמר אהבה רבה וחד אמר יוצר המאורות ורבי נמי סיס מעביר ידו ע"ג עיניו וקורא פסוק ראשון וזו היא ק"ש של רבינו הקדוש ואיפליגו בגמ' שמעון ברבי ור' חייא חד אמר חוזר ואומר אמת ויציב וחד אמר אינו חוזר ולדברי האומר חוזר ואומר הרי סוא אומרס שלא עם ק"ש:

קצג

שאלה אמרת שאמרו לך משמי שאס נצרך אדם לנקביו צריך ליטול ידיו ולברך ענט"י ואח"כ אמרו לך משמי שאין צריך ואחלת איזה כיון בשמועתו:

תשובה דבר זה תלוי באשלי רבדבי לפי שמעתי משס הראב"ד ז"ל שסיס מצריך ענט"י ונוהן טעם לדבריו שסוא צריך לברך אבר יצר ומי שידיו מטונפות בצית שכסא אי אפשר לו לברך עד שיטול וע"כ ברכת הנטילה קודמת עכ"פ, אבל מקובל אני ממורי הרב ז"ל שאין מברכין אלא בשחר ובשעת אכילה ומי שטבולו במשקה וכך אנו נוהגים ע"פ מורי ורואין דבריו. וענט"י הדבר ברור בעיני שאין צריך שאין מברכין ענט"י אלא א"כ חייב בנטילה ליטול וסיאך יאמר ולומו על הנטילה וסיאך לומו וליותר מספיק לו לחילה במים או אפילו נקיון בעפר וצרורות וע"כ אנו מקובלים מרז"ל שאס אדם מטביל ידיו בנהר בשחר או בשעת אכילה אין מברך על טבילת ידים אלא על טבילת ידים לטעוינו אלא מברך ענט"י שהוא לומו על הנטילה וע"כ אס הטביל זה ידיו יש בכלל מאתים מנה ובכלל האכילה נטילה ומחמת לווי הנטילה הטביל הוא ידיו לפיכך אפילו נטל ידיו בכלי ואפילו אתה מחייבו לברך אינו מברך אלא על נקיון אלא שאפילו לברך אינו אלא כדברי רז"ל שהוא אינו מחוייב ומצוה לא ליטול ולא לרחוץ דרחילה זו אינס מחוייבת מצד עצמס אלא מחמת שאין רצאי לברך אבר יצר בידים מזוסמות ואס אתה אומר כן אף מי שיש לואה על גבדו במקום מגולה או אפילו דבוקה שאינו רצאי לברך עד שיסירנה וירחץ במקום שהוא אנו מצריכים אותו לברך על אותו נקיון ואינו:

קצד

שאלה למס תקנו ברכת ענט"י בשחרית שברכה זו לא נתקנה אלא על ספת בשעת הנודה:

תשובה איברא כך נהגו בכל מקום לברך בשחרית ענט"י ומקפידים בה בכל תגאי הנטילה בשעת הנודה ואני לא מצאתי בשום מקום דבר ברור שילטוך אדם ליטול ידיו שחרית דאי משום שבחא וכח מלך די בדחילה ואי משום תפלה וק"ש די או בדחילה או בנקיון עפר וצרורות וכדאמר מידי אדחק במים כתיב בנקיון כתיב בכל דבר דמנקי וגם בברכות רב לייט אמאן דמהדר אמיא בעדן לאותא, אלא שיש לי קצת דמדומי רמיס לחיוב הנטילה בכלי בשחר ממה דאמר פרק כל הבשר אמר רב נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהס כל היום כולו כלומר מתנה שתעלה אותה נטילה אפילו לנודה ואילו לאכילה נטילה בעינן ומדקאמר נוטל ידיו שחרית משמע דס"ק באותה נטילה כשנוטל אדם ידיו שחרית יכול להתנות שתעלה לכל היום ואפילו לאכילה, ועוד אמר פרק היה קורא א"ר יוחנן שנוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש זו היא קבלת עול מלכות שמים שלימה מדקאמר נוטל ידיו ולא קאמר רוחץ ידיו כמו שאמר בערב רוחץ פניו ידיו ורגליו משמע לכאורה שצריך בבקר ליטול ידיו בכלי. ואס תשאל מ"ש תפלת השחר מתפלת המנחה וערבית, י"ל לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה דכתיב חדשים לבקרים רבה אמונתך ונריכים אנו להודות לו ית' על שברואנו לכבודו לשרתו ולברך בשמו ועל דבר זה תקנו בשחר כל לותן הברכות שאנו מברכים בכל בקר ובקר ולפיכך אנו צריכים להתקדש בקדושתו וליטול ידינו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו ומשכשך ידיו בתוך כלי בין בשחר בין בשעת אכילה וס"ד וכן נמי מדאמר בכיור ורחצו ממנו ולא בתוכו ס"מ הכא הוא דכתיב ממנו הא בעלמא אפילו בתוכו ס"ד וכאן וכאן מברך ענט"י:

קצה

שאלה מי שעומד בתפלה או בסעודה ומכר שנגע במקום מטונף בשוגג אס יתחייב קודם שיגמור תפלתו ליטול ידיו ולברך ענט"י או לא:

תשובה

קפז

שאלה הם מברכין בליבור על חומם כמו שמברכים בספר תורה:

תשובה דע שהחומשים שהוזכרו הם שנכתבו בתקונן בגולל ונתפרו בגידין כדין ספר תורה אלא שאין בו אלא חומש אחד ועליו הוא שנאמר בגיטין פרק האיזהו אם קורין בחומשים ואם לאו ואסיקנא דשרי אלא דאסור לעשות כן מפני כבוד ליבור אבל חומשים שלנו שנכתבו בקונטרסים ושאין תפורים בגידין פסולים הם לגמרי לקרות בהן בליבור ואין מברכין עליהם:

קפח

שאלה מי זו היא ברכה שיש של ק"ש ערבית של אחריה שומר עמו ישראל לעד מן המלך, ואם היא שומר עמו ישראל מפני מה אין אומרין בה בא"י, ואם היא המלך מפני מה אין אומרין בליל שבת:

תשובה זו אינה שאלה דברכה שיש סיימו הסכיבו וסיא הסמוכה לברכה ראשונה שהיא אמת ואמונה ולפיכך אינה פותחת בברוך ותותמת בברוך שסדר חותמים בא"י שומר ע"י לעד מ"ל ספורם סוכת שלום ועליה הוא שאמרו חכמים בגמ' שאינה מפסקת בין גאולה לתפלה דהסכיבו כגאולה אריכתא דמיא אבל ברכת המלך אינה ברכה של ק"ש דשתיה לאחריה אמרו לא שלש אלא אותה יש בה י"ח אזכרות ותקנה בימי השמד שגזרו שלא להתפלל ועמדו ותקנו אותה ברכה שיש בה י"ח אזכרות שבתפלה ואע"פ שבטלה אותה גזירה נשארה אותה ברכה ביד הדורות וע"כ יש תקנה מן הגדולים שאין אומרה לא בשבתות ולא בי"ט שלא תהא מפסקת בין גאולה לתפלה:

קפט

שאלה למה אין מברכין על המלות טולן כגון המלוה חבירו והטוטן עמו וכיולא בהן:

תשובה זו שאלה עמוקה ודבר שעמדו עליו הראשונים ונתחבטו בו הרבה מפני מה מברכים על מקלתם ואין מברכים על טולן ואיזו היא שמברכין עליה ואיזו שאין מברכין ואין הענין תלוי בטעם אחד שאתן לך כלל אחד בהם אלא כל מלוה שאין בה מעשה אין מברכין עליה כגון השמטת הכספים וכיולא בהן. וכן כל דבר שהוא מסור לב"ד כגון עשייה הדינין שמא לא יקבלו בעלי דינין את דעתו וכן כל מלוה שהיא כזה ואין מברכים על מלוה שאינה תלויה כלה ביד עושה אותה מפני שאפשר שלא יתרלה בה חבירו ונמלא העושה מתבטל כגון מתנות עניים והלואת דלים ונתינת לדקה והשנקה וכיולא בהן. וכן כל דבר שמסור לב"ד בעשייה הדינים שמא לא יקבלו בעלי דינים דעתו. וכן כל מלוה שבאה מתוך עבירה כגון השבת גזילה והחזרת רבית שלא לומו לגזול כדי להשיב וליקח האם על הבנים כדי שנחזור ונשלח אותה וכל כיולא בהלו וכן מתנות כהונה אין מברכין על נתינתן דאין הישראל נותן משלו אלא השוה אזכה אותו לכהן ומשלהן גבוה קא זכו ונתינת שקל בשנה כיולא בו כי ממך הכל ומידך נתנו לך אבל על פדיון הבן ועל הפרשת חלה ומעשרות מברך מפני שאין מברך על הנתינה אלא על ההפרשה ועל הפדיון שהלויין בו ואין מברכים על מלוה שאין עיקרה מלוה כגון חלילה וייבום שהעיקר משום פריה ורביה וכן על הגירושין אשה דיש קלת גירושין הבן בעבירה כגון שלא מלא בה אמגרה ערוה ומשלחה ואע"פ שיש מלוה במקלתה כגון אותן נשים שנשאו בעבירה שמלוה לגרשן ולא פלוג רבנן בגירושין שיברך במקלתו ולא יברך במקלתו. וכן אין מברכים על מיתות ב"ד לפי שהקב"ה חס על בריותיו ואינו חפץ במיתתן של רשעים ולפיכך אין מברכים עליהן וכענין שאמרו שאין אומר ברכה על הפורענות ומה"ע נמי אין מברכין על מיה אחרונים לפי שבאים משום מלה הדומים ואין לברך על הפורענות. וכן על ביקור חולים והנחומי אבלים והבאת שלום בין אדם לחבירו מפני שהם תלויות ביד אחרים דדילמא לא מקבלי מיניה ובידם לעקור ממנו מלוה זו ומנ"ל דלא מברכין על מלוה שבאה בעבירה דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר הרי שגזל שאה של היתים ועלה אפלו כו' עד ובולע ברך, וקאמר רבה טעמא דרבי אליעזר ב"י משום דה"ל מלוה שבאה בעבירה ומנ"ל דכל מלוה שאפשר למעקרה אע"ג דהשתא לא מיעקרא כמיעקרא דמיא דתנן פ' אלו ערות (ל"ע) כיצד שותה בעלילו אפילו חגרת אפי' סומא וכו' עד שאין ראויה לבוא ביבמה אין רשאי לקיימה שנאמר ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו ואמרינן עלה בגמ' ויהי עשה ודהי ל"ת אמר ליה היכא אמרינן אתי עשה ודחי ל"ת כגון מילה בערלה דלא אפשר לקיומה עשה אבל הכא לי אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל, אלמא כיון דאפשר למעקר לעשה אע"ג דהאתי לא עקרה ליה ה"ל כמאן דליתיה דהא לא קביעא הואיל ומבוה הגאה דידה חייביה רחמנא למנסבה וכיון דאמרה לא בעינא להאי הגאה איעקר ליה מ"ע שבשה ונמרינן מינה לבבוד אב ואם ועמידה בפני רבו הואיל ואפשר למעקרה להאי עשה דידהו דאב שמחל על כבודו כבודו מחול. ומנ"ל דמתנות כהונה דלא מברכין עלייהו משום דמשלהן גבוה קא זכו וגם גזל הגר שהוא ממתנות כהונה נמי אמרינן לה ונתן לכהנים וכדאמרי' בב"ק דש"מ דמאן דיהיב מתנות כהונה לא יהיב ליה מדידיה אלא דרחמנא נייהו דכתיב והמי נתתי לך את משמרת תרומתי, ה"ר יוסף פלמ והרלב"ד:

קצ

שאלה הא דאמר פרק הסוכר פירות אין אומר קדוש היום אלא על היין הראוי לנסך ע"ג מזבח:

תשובה הסיא דאין אומר קדוש היום אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח הלכתא היא דרב אמרה ולא אבכמן מאן דפליג עליה ומיהו ודאי מקדשין על היין המבושל דהא דאמר רב דאין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך ע"ג מזבח לאו כללא הוא דהא מיבעיא התם בעיא למשוטי מאי ואמרינן למשוטי יין תוסס ויין מזוג ויין מגולה ויין של שמרים ויין שריחו רע דתניא לא יביא ואם הביא פסול ואמרינן למשוטי מאי מכל הני איליבא למשוטי מזוג עלויי עלייה ואי למשוטי שמרים ה"ד אי דרמא תלתא ואתא ד' ממרא מעליא הוא כלומר לברך עליו בפ"ה ולקדש עליו ואע"פ שפסול לגבי המזבח אלא למשוטי שריחו רע מ"ע למשוטי מגולה ואע"ג דעבריה במסגנה משום הקריבהו נא לפחתך והלכך מבושל נמי דמשבחיה אומר עליו קדוש היום. ומנ"ל דביטול המבחו דתנן פרק בתרא דתרומות אין מבטלין יין של תרומות מפני שממעטו ור' יהודה מתיר מפני שמשבחו ממדתו. והא דתנן פרק ב' של תרומות אין תורמין מיין שאינו מבושל על המבושל ולא מהמבושל על שאין מבושל זה הכלל כל הבוא כלאים תורם מן היפה על הרעה ולא מן הרעה על היפה ומבושל רע דאשתני לגריעותא תירץ בירושלמי בשם ר' יוחנן דהסיא ר' יהודה היא דסבר דאשתני לגריעותא והא דתנן פרק בתרא ר' יהודה מתיר מפני שמשבחו מוחלפת הסיעה היא וכי תניין אין מבטלין יין של תרומה דברי ר' יהודה וחכמים מתירים מפני שמשבחו ור' אליעזר תירץ דאין בהן בעלים כלומר אין מחליפים הסיעה דלב"ע אשבחוה משבח

ומתמיתין

קפג

עוד נשאלתי שמקדים בלשון אשמכתא מהו. ונראה דקיים שקדם מדתנן פרק ב' דנזיר (י'.) אמר אמרם פרש זו שריני נזירם אם עומדת אני אמר אמרם דלת זו שריני נזירם אם נתפתחה ב"ש אומרים נזיר וב"ה אומרים אינו נזיר א"ר יסודה אף כשאמרו ב"ש לא אמרו אלא באומר פרש זו קרבן אם עומדת היא ומסקנא כגון דאמר שריני נזיר מבשרם אם לא עמדה ועמדה מאליה ב"ש אומרים תורפיה דסדין גברא משום אוקמה בידיה ואא לא אוקמה לפירוש רבינו ברוך מפי ר"י ז"ל נזירם מפיק ס"א כלומר נזיר בשבילם אם עומדת שאינה סבור שלא תעמוד ואא דקתני אני אנזירות קאי כלומר אני נזיר אם עומדת מחשבתה ושאתה אע"ג דלא שיה דעתו לשיות נזיר כלל כי שיה שבור שיעמידנה הוא ולא תעמוד ואפ"ה הוי נזיר לב"ש ואפילו ב"ה לא פליגי עלייהו אלא דסברי דעתיה דסדין גברא משום דאוקמה אבל אי דעתיה הוי משום אוקמה בידיה הוו מודו לב"ש וכ"ג קאמר רבי יסודה דלא הוי נזיר אלא פרש גופה היא שקדם וקרבו לשקריבה על גבי המזבח פרש זו קרבן פירוש כמודר ממנה. ונראה דגירסא דאשונה תפשו בעיקר וכן נראה מלשון רבינו שמשון ז"ל בשובדא דשאונה דתקע ליה וכו'. וכן נראה מדכתיב אם יהיה אלהים עמדי וידר ידר לאמר ואמרינן בב"ר לאמר לדורות שיהיו מודרים בעת נדר וכן דוד ע"ה אמר אבא ביחד בעולות אשלם וגו'. וא"ת ואא איבעיא לן שב"מ שקדים נכסיו תי"ל דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי כתם משום אומדן דעתיה דשב"מ איבעיא לן ואם יש לנגלל על זה פרטא לעיקר. זהו מה שסברתי אם לא הודיעני ומה שדקדקו מתוך אותה שמועה לא כתבתי אליך כי אין לכתוב לפניך רק מה שהוא עיקר הדין:

קפד

עוד נשאלתי אם ידעתי ראיה לכמה ראוי לחייב קרקעות למה וכן ספרים וכל הדברים שאין עושין פירות, ואמרתי כי הרביע לריך לחייבם ולא יותר דיש ראיה מהגיה דאמר סוף מסכת פאה מי שיש לו ל' זז וטעה ונותן בשן לא יטול מחיים זז ואע"פ שאין נושא ונותן בשן לא יטול שכחה ופאה. לא מצאתי יותר:

פליק כל דיני איסור והיתר.

תשובות שאלות

בעניני התפלות וברכת המזון ושאר ברכות כגון ברכת נהנין וברכת המצות. ואבלול עם זה דיני סדר של פסח לענין הברכות התלויות בו ודין קידוש והבדלה ודין ברכת חתנים ודין ברכת התורה לענין קריאת התורה וכהנים לוים וישראלים וסדר קריאתם:

קפה

שאלה איר שאין בא עשרה בני אדם לברכת נשואין ואי אפשר להביאם שם ממקום אחר מברכין אשר ברא בפחות מעשרה או לא:

תשובה אינם בפחות מעשרה וכדאמרינן פ"ק דכתובות (דף ז'.) אמר רב נחמן אמר לי הונא חברין מנין לברכת חתנים בעשרה שנאמר ויקח בועז עשרה אנשים, וברכה אשר ברא בכלל ברכת חתנים היא וכדאמרי' התם מאי מברך אמר רב יהודה שהכל יוצר אשר יצר שום שמח אשר ברא, ואין הפרש בין ברכת אשר ברא לשאר ברכות אלא לענין פנים חדשות בלבד שאם באו פנים חדשות מברכין הכל ואם לאו מברכין אשר ברא בלבד וכדאמרי' התם רבי אשי איקלע לבי רב כהנא יומא קמא בריך הולהו מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות בריך הולהו ואי לא אפושי שמחה בעלמא הוא מברך שהשמחה במעונו וברכת אשר ברא:

קפו

שאלה בשב"ג שאין אלא כשנים כילד קורין דכהן אחר כהן לא יקרא משום פגמו של ראשון. ועוד נשתפק לי אם מותר ללוי לעלות במקום ישראל:

תשובה לפי פשוטה של משנה דפרק שמזקין היה נראה שאין כהן קורא לעולם אחר כהן משום פגמו של ראשון או משום פגם שנישה כדאיתא התם ועיר שכולה כשנים כילד עושין קורא כהן אחד קורא ויושב ותוזר וקורא ויושב וכן שבע פעמים, דומה לאותה שאמר אביי פרק שנזקין אין שם לוי כהן קורא, ואקשינן והא א"ר יוחנן כהן אחר כהן לא יקרא משום פגמו של ראשון לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שנישה ופרקינן כי אמרי' באותו כהן כלומר שאותו כהן ראשון קורא ויושב ותוזר וקורא וא"נ שאין שאר ישראל כהן קורא ראשון ותוזר וקורא שבע פעמים, ובתוספתא שנינו בני הכנסת שאין לשם מי יקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב ותוזר וקורא אפילו עד ז' פעמים. זהו שנראה מפשוטם של דברים. ובירושלמי דמס' גיטין פרק שנזקין גרסינן א"ר יוחנן עיר שכולה כהנים ישראל קורא ראשון מפני דרכי שלום כלומר אם יש ישראל אחד ביניהם מ"מ מכאן אתה למד שבמקום שכולה כהנים או שאין שם ישראלים כדי שפיוקה כהן קורא אחר כהן שאין כאן משום פגם שהרי הכל יודעים שאין שם אלא כהנים ואין כהן בני קורא משום פגם ראשון אלא מפני שאין שם ישראלים. וכן שליחי וכן רביעי וכן כולם. ולקרות לוי במקום ישראל היכא דאיכא כהן לא יקרא משום פגמו של לוי דאומר אביו נשא ממזרת או נתינה ופסלו לזרעו. אבל במקום שאין שם כהן מחלוקת יש בין גדולי חכמי ישראל יש מי שאומר שאין לוי קורא כלל וכדאמר אביי נקטינן אין שם כהן נתפרדים שחבילה, ועוד יש ראיה מדאמרינן פרק שאשה שנתאלמנה שהוא דאתא לקמיה דריב"ל אמר ליה מוחזקני בזה שהוא לוי אמר לו ומה ראית שקרא בני בבית הכנסת בחזקת שהוא לוי או בחזקת שהוא גדול אמר ליה שקרא לפניו כהן אלמא אין לוי קורא לעולם אלא לאחר כהן, וי"א קורים במקום לוי במעלה לוי כלומר דסיכא דאיכא בשב"ג חכם יותר מלוי אפ"ה סלוי קורא לפניו מחמת מעלת הלויה אבל אם אין שם כהן אין אותו לוי קורא שמי במעלה לוי אבל קורא במעלת עלמו כלומר אם היה חכם קורא ראשון ואם לאו קורא החכם ראשון ואחריו הלוי או הישראל לפי מעלתו. וסראשון נ"ל עיקר:

שאלה

למקומו לפסול כשמלא שוב חלי זית דחוץ לזמנו נתעורר מפסולו ונלטרף עמו לפגל ואף רב סמטוא דאמר עירוב מהשבות סוי ואינן מצטרפין יחד לפגל גבי קדשים דאמרינן לא יחשב ולא יערב בו מחשבה אחרת ושאר פסולים מולאים מידי פיגול דכיון שע"י שני חלאי זיתים הראשונים נקרא פסול אבל באיסור דנתבטל מודה דמלא מין את מינו ונעור וס"ל אמרינן גבי טומאה פ"ג דבכורות (כ"ב) אמר ר"ל משום רבי יסודה נשיאה הלוקח ליר מע"ש משיקו במים ועשור ממש נפשך אי מיא רובא כי עביד להו שקיה טפרי להו ואי רובא ליר מיהו ליר לאו בר קבולי טומאה הוא מאי איכא משום שנך מיעוטא דמיא שנך בטלו להו ברובא א"ר ירמיה ל"ש אלא לעבל בסן את פתו אבל לקדירה מלא מין את מינו ונעור ויקיב רב דימי וקא"ר לה לשה שמעתא א"ל אביי וכי טומאה שבטלה חזרה ונעורה א"ל ואת לא תסברא וסתגן סאה של תבואה טמאה שנפלה לק' חולין טהורין וכו' ואמר שלא מה טעם נזרה שמא יביא ממקום אחר קב חולין טמאין וקב ועוד ממין זה וסבר אבטלינהו ברובא וכיון דאיכא אחי משהו מלא מין את מינו ונעור א"ל אם טומאה עוברת טומאה טהרה עוברת טומאה. אלמא אפילו גבי טומאת חולין דקיל חזרת ונעורה מבטולה כ"ש גבי איסורא, וכא דתנן בפרק ב' דערלה הערלה מעלה את הכלאים וסכלאים מעלה את הערלה כילד שאה של ערלה שנפל לר' ואח"כ נפל שאה ועוד של ערלה או שאה ועוד של כלאי הכרם ע"ז היא שהערלה מעלה את הכלאים וסכלאים הערלה והערלה הערלה אלמא חזינן בערלה דאין שאה ועוד שנפל באחרונה מעוברת הראשונה ולא עוד אלא שאה הראשונה נעשית כהיתר ומבטלת הועוד שנפל באחרונה. וי"ל דשאני גבי ערלה שהחמירו בה חומרא יתירה שאוסרת עד ר' וכיון דביעור גדול נתבטל האיסור נעשה היתר ואינו חוזר ונעור אבל איסור שאוסר בששים וכן תרומה שאוסרת בק' שגם ביעור זה קרוב לנתינת טעם דאיכא למ"ד כל איסורים נותנים טעם בק' אמרינן התם שאיסור חוזר ונעור ולא חשו חכמים בין נפל איסור מועט בתחלה אפילו אחד ממאתים וניתוסף עליו עוד עד כדי לתת טעם דא"כ נתת דבריך לשעורים. והא דאמר בפ"ה דע"ז (ע"ג) א"ר דימי אמר ר' יוחנן סמערה יין נסך מחבית לבור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל ולא אמרינן שבאיסור חוזר ונעור ועוד דקשה דרבי יוחנן אדר' יוחנן דגרסינן פרק סאודר מן סירק (נ"ז:) א"ר יוחנן ליטרא בצלים שתקנה וזרעה מתעשרת לפי כולה ומפרש טעמא שאם דלחומרא אמרינן דגדולין מבטלין את הקטיקר ולא אמרינן קמא קמא בטיל גדולי היתר באיסור ומחדן בעל שתוס' דרבי יוחנן דע"ז אמרה למילתיה אמתניתא דאמר יין נסך אוסר בכל שהו ומוקי רבי יוחנן למתניתא בנפל היתרא לגו איסורא אבל נפל איסורא לגו היתרא אינו אוסר בכל שהוא אלא קמא קמא בטיל עד שירבה יין של איסור שלא יוכל להתבטל בששים של היתר ואז חוזר ונעור ואוסר שקדירה ובנפל היתרא לגו איסורא שיינו חומרא דיין נסך דאפילו נפל בו יין של היתר כ"כ יוכל לבטל היין האסור בששים אין חוזר ונעור מבטולו אלא קמא קמא בטיל. ותמיה לן כיון דלבסוף איכא נמי ס' של היתר ולכך בטל היין נסך אמאי נקט קמא קמא בטיל, י"ל דדוקא נקט מחבית לבור דלא נפיש עמודים כולים הא"ע דנפיש טפי מליעור אבל היכא דנפיש עמודים טובא לא בטיל אפילו יש בהיתר ס' ולהכי קאמר קמא קמא בטיל שאם בבת אחת נפל אין בטל אע"פ שיש ס' מן ההיתר. והשתדלתי דברי לגלגל כל אלו השמועות לפי פירושם רק ע"ד שכתבתי וזה יתישבו השמועות ואילו באתי לכתוב חלוקים של רבינו יעקב ז"ל שחלק בין הדבר הגדל בלי הפסק ובין הדבר שבא בהפסק וחילוק הראב"ד ז"ל וחילוק הר"ם במז"ל ומה שקשה על דבריהם לא תתלים הירעה. אמנם איך לדקדק על מה שאמרו דמותר לאכלם יחד מהסיבה דאמר בבכורות איתיביה אפר כשר שנתערב באפר מקלה הולכים אחר הרוב לטמא ואי רובא אפר מקלה היא לא מטמא ואי אמרת טומאה כמאן דאיתה דמיא והי דבמגע לא מטמא מיהא ליטמא הא איתמר עלה א"ר יוסי בר חגינא טהור מלטמא במגע אבל מטמא במשא והא אמר רב חסדא נבלה בשחוטה בטלה שאי אפשר לנבלה שתעשה שחוטה ואי אמרת טומאה כמאן דאיתה דמיא הי דבמגע לא מטמא במשא מיהא ליטמא (הא אתמר עלה א"ר יוסי בר' חגינא טהור מלטמא) א"ל אתון בדרב הסדא מתניתין לה אתן בר' חייא מתניתן לה דתני ר' חייא נבלה ושחוטה בטלות זו בזו ואיתמר עלה א"ר יוסי בר' חגינא טהור מלטמא במגע אבל מטמא במשא. אלמא משום דאמרינן מלא מין את מינו ונעור אמרינן גבי טומאה כמאן דאיתה ולא בטלה אלא דבמגע לא מטמא משום דאין מוגע חוזר ומוגע אבל במשא שהוא מושא כולו כאחד מטמא מידי דהוה אמלא תרוד רקב דאמר פרק הטור והרוטב דמטמא במשא ואכל ואין מטמא במגע משום דאינו מוגע וחוזר ומוגע גבי איסור שנתבטל נמי נימא כיון דע"י מינו שנתוסף עליו חוזר ונעור אלמא כמאן דאיתיה דמי ונסי נמי דמותר באכילה משום ביטול ברוב ואמר שיאכלם בזה אחר זה ולא בבת אחת דקאכיל חתיכה איסור, וכן הם נפלו לקדירה. ומתוך דברי רבינו שמשון שכתב בבכורות יתבאר דבר זה ז"ל ומ"ש דלעניין משא לא מסני ביטול משום דסוף סוף הוא מושא ולעניין איסור מסני ביטול כדאמרינן ר"ל פרק שתערובות ספיגול והמותר והטמא שבלען זה בזה ואכלו פטור שאי אפשר שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו ודייק ש"מ איסורים מבטלים זה את זה ואפילו לר' אלעזר דפליג עלה ואמר אין איסורים מבטלים מודה הוא דהיתר כש"ג מבטל וס"ל אם נמלחה הנבילה ושחוטה יחד לא הטמא במשא שהרי שאוכלם פטור ואפילו אכל בכדי אכילת פרס וגבי ג"ש פריך בחולין ולבטיל ברובא ומשני בריש לא בטלה משמע דאיסור מבטל ברוב בכל מקום כי לא הוי בריש, ובסוף מסכת בילה גבי לבטיל מים ומלח לגבי עיסה מיתי עלה שנתערב קב שלו בקביים של חבירו וקאמר לר' יהודה לא בטיל לרבנן מבטל בטיל. וי"ל דלעניין אכילה כל משהו ומשהו כשנכנס לבית שביעה קמא קמא בטיל ברוב היתר דדמי למגע דכשנגע וחזר ונגע טהור ואע"ג דמסתברא דטומאת משא גופיה ליתה אלא מדרבנן דהא נתבטל ברוב מ"מ נסי דגזור רבנן לעניין טומאת משא לעניין איסור לא גזרו מעטמא דפריסיה, טכ"ל רבינו שמשון ז"ל ומדבריו דלעניין איסור לא גזור ומותר לאוכלו כאחת דכל מה דמטא לבית שביעה קמא קמא בטיל וס"ה לבשלם יחד דמותר ואע"פ שאמרו איסור מעורר איסור אין היתר מעורר איסור וכן אמר אביי הם טומאה עוברת טומאה טהרה עוברת טומאה ואפילו לר' ירמיה דאמר טהרה עוברת טומאה דוקא בטומאה דמעמאה לו משום שהחמירו וכעטם שכתבנו. עוד ראיתי לומר דדוקא נפלה לים הגדול ומשמע הא נאכלה לא ומדין הגמרא אין לחלק דאפילו נאכלה נמי דומיא דקירה ראם של אחד מהן והא דנקט אחת מהן לים המלח לא אחא אלא לאפוקי פירשה אחת מהן לגד אחד הא אמרינן איסורא לגבי רובא אתהר. וגם י"ל דלא שהיו אלא בנפלה אחת מהם לים המלח אחר שתערובות כלומר שנתערב בק"א בתרומה או בר' בערלה אין לאסור כל התערובות כשר הנכהל ויין נסך אבל כשנפלה לפחות משתים אף על פי שנפלה אחת לים לא כותר שאר, ויש תולקין:

עוד

שפירש אסור. אלא דקשה לי קצת מדאמר אלא אימא פירשו אדבעים למקום אחר אין אוסרות פירוש תערובתן ומשמע דסן עצמן אסורות ומה שאין אוסרות טעמא איכא דכל אחת מאותן שנתערבו דסס ס"ס אא"כ פירשו אלא בפניו דאמרינן כל דפרים מרובא פרים או שנתפזרו כולן והיינו דאמר כי אמריתה קמיה דשמואל כלומר מאי דאמרת משום ס"ס אדי איכא כס"ס ע"ז אסור אלמא טעמא דרב משום ס"ס אבל סן עצמן אסורות וכן מוכחא סך דרב הושעיא דאמר אפילו נפתחו ק' מסן הממשיש אסורות ולא אמרי' איסורא ברובא איתא. אבן אם לקח אדם מן המקולין מקצת שכבש הנשאר ונשאר ברוב של היתר שכל מותר והראיה מעבעות ע"ז לק' טבעות וכן כוס של ע"ז שנפל לאוצר מלא כוסות ואע"פ שלקח אחר שנולד הספק במקולין והראיות מכריעות. אבן אם לא נתערבו כלל אלא שהעלום לגדל ערש שנתערבו כולם אסורים דאין כאן רוב ולא שייך בהם ביטול. ודין ביטול נחלק לג' פנים, הא' שנתערב האיסור עם היתר גודלי עודנו עם וביטולו מצד שיעורו, הב' שלא נתערב גוף האיסור עם היתר אלא מצד המקום, הג' בספק אם נתערב בזה או בזה שנמצא שמיסס בספק גוף התערובת, והדברים ארוכים ואין כאן מקומן:

קפב

נשאלתי אם נתערבו שבשים יחד מהו לאכול משלשתן יחד, ועל זה ראיתי להקל דכיון שהותרו שעה אחת אינו חוזר ואוסר מדכריך תלמודא ונכבשיהו כי היכי דיידי וימא כל דפרים כו' ומשני שמא יבואו עכרים כהנים ויקריבום בבת אחת. ופריך הטו מגיסא אסירא כלומר אחרי שיותרו בפריעתן וכי בשביל שחזרו לקבישותן יאסרו אלא אפילו יקריבו עכרים כהנים כל אדם בבת אחת וחזרו כולם לקבישותם אינם נאסרים דכיון שנתבטלו בפריעתם שב האיסור לשיות מותר ואינו חוזר ואוסר והיינו דתנן וכן חתיכה נבלה וחתיכה של דג טמא שנתבשלו עם חתיכה בזמן שמכירו בע"ש ואם לאו כולן אסורות והרוטב בע"ש ופריך ולבטיל ברובא פירוש אמאי כולן אסורות לבטלו ברוב אע"פ שנתבשלו מכל מקום כיון דחתיכות מעורבות הויא לכו יבש ביבש ויהיו כולן מותרות, משמע דדוקא דיבשת דחתיכות אסורות קשיא ליה אמאי אבל אסיפא דהרוטב בע"ש דאע"ג דחתיכות מותרות הרוטב אסור, וי"ל דאכולה מתני' פריך דכיון דנתערבו קודם ביטולן נתבטלו ברוב ולמה אוסרות הרוטב ח"ב דוקא היכא דנודע תערובתם קודם ביטול שכבר נקרא עליו שם היתר והותר האיסור לאכילה שוב אינו אוסר בביטול אבל היכא דלא נודע ביטולו קודם תערובתו פליגתו אוסרת כמו שאמרו רבותינו מין במינו בששים ואחר שיסירו החתיכות מן הרוטב ונודע התערובת החתיכה בטלה בששים והרוטב שנאסר נאסר ודוגמתו מצינו חילוק באיסור שהתבטל בין קודם ידיעה בין אחר ידיעה בפרק ד' דתרומות דתנן שאם של תרומה שנפלה לק' ולא הספיק להגביה עד שנפלה אחרת הרי זו אסורה ור"ש מתירה ואמרינן עלה בירושלמי ר"ש אומר ידיעתה מקדשתה ורבנן אמרי הרמתה מקדשתה פירוש לר"ש אם לא נודע הראשונה עד שנפלה השניה הכל נאסר אבל היכא שנודע לו כיון שהופו לתרומה דמי והלכך כלן מצטרפין יחד כאילו נפל כמו שמצינו לדידיה הטומד לזרוק כזרוק דמי ורבנן הולכין בתר הגבהה דליה לכו כתורמה דמי הלכך כולם מצטרפין כאילו נפלו בבת אחת, ואלמא אפילו לר"ש כיון שנודע לו שנפלה הוי כתורמה והותר הכל אבל קודם ידיעה לא הותר ומדר' שמעון משמע דרבנן בשאר איסורין דלא מצרכי הרמה שהידיעה גורמת שהיתר ואע"פ שמותר לאכול שלשתן יחד וגם אם נפלו יחד לקדירה אינם אוסרת מ"מ אם נתוסף עליו עד שנתרבה שהיתר מלא מין את מינו וניטור וכן הדין בכל איסורים שנתבטלו לא מיבעיא מין בשאינו מינו ביותר משנים ואחר נתוסף איסור שמצרף האחרות עם הראשון לאסור בהם טעם האיסורים נצטרף ונתן טעם בהיתר וגם מין במינו דבר לא ביתר משנים ומי מצטרף האחרון אע"ג דלא יהא בו טעמא כי חכמים גזרו מין במינו אבו מין באינו מינו אלא אפילו מין במינו בדבר יבש שנתבטל ברוב היתר אפילו מדרבנן ואח"כ נתוסף איסור מלא מין את מינו וניטור כדתנן במסכת תרומות פ"ק שהיא שאם של תרומה שנפלה בק' שהבאתי לעיל ואף ר"ש דמתיר ר"ש לטעמיה דאמר כל שעתיד להריח כמורם דמי וכבר נסתלקה הראשונה אבל בשאר איסורים שאין צריך להריח מצטרפים יחד לאיסור, וליכא למימר דטעמא דרבנן גבי תרומה משום דבעינן הרמה שלכך לא נתבטלה הראשונה אבל בשאר שאין צריך להריח מצטרפים דלא בעי הרמה כבר נתבטל הראשון ואו לא מצטרף לבסדי שמי לאיסור, הא ליכא למימר דהרמה איכא אלא מפני גזל השבט כדמפרש בירושלמי ואפילו בלא הרמה מותר לאכול המדומע ורשב"ג פירש פ"ג דבכורות דאי בעי יהיב דמי לכהן ואין צריך להריח ואף לרז"ל שפירשו צריך להריח כיון דחזיא לרבי אלעזר מדמעת כתרומה ודאי ולרבנן לפי חשבון מ"מ מותר לאכול המדומע בלי הרמה אלא שחכמים תקנו שצריך להריח מפני גזל השבט שאם תקנו שיהן דמים זמינין דלא יהיב דמים אבל עתה שתקנו שיריח ואחר הרמתה מדמעת לא מיקרי מלהריח ומ"מ לר"ש כיון דלכתחלה צריך להריח כמורם דמי. ועוד דאפילו לקולא אמרינן מלא מין את מינו ונעור דתנן במסכת תרומות פ"ס שאם של תרומה שנפלה לפחות מק' של חולין ונתנן וחותירו כשם שחותירו שחולין כך חותירה שתרומה ואסור ואם ידוע שחטין של חולין יפות משל תרומה נראה של חולין שכן יפות חותירו ושל תרומה לא חותירו ויש כאן מאה ואחד ואע"ג דמטיקרא נאסרו ונצטרף עמו ואוסרים שהיתר. ותו תני באותה מתניתא כאשר של תרומה שנפלה לפחות מק' ואח"כ נפלו שם חולין אם שוגג מותר ואם מזיד אסור ואמרינן עלה בירושלמי ר' אבהו בשם ר' יוחנן כל איסורים שריבה עליהן שוגג מותר במזיד אסור ולאו מתניתין היא אם שוגג מותר אם מזיד אסור מתני' בתרומה היא לך למימר אפילו בשאר איסורים אלמא חזינן דבכל אמרינן מלא מין את מינו אף לעורר שהיתר שכבר נאסר ולהתירו כ"ש לעורר האיסור שהותר ונצרפו עם האיסור שמי ויבטו על שהיתר ויאסרוהו. וא"ת דין הוא שהיתר יעורר היתר שהרי היתר שראשון יבטו רוב אלא שנאסר מתניתא טעם של איסור או ממי שהחמירו חכמים בתרומה בשהחמירו חכמים דעד ק' מדמעת שלכך בקל מעוררו היתר האחרים לטוליאו מתניתא טעם האיסור או מכדי דמוע אבל איסור שהוא מועט ונתבטל ברוב וגם לא היתה כדי לתת טעם בהיתר נתבטל לגמרי ולא יעוררו איסור. האחרון דהא חזינן פרק הנודר מן הירק דגדולי היתר מעלין את האיסור אע"פ שבתחלת הגדול נתבטל ההיתר ברוב איסור כשגדל מעט מעט עד שנתרבה על האיסור נתעורר ההיתר מבטולו ומצטרפים יחד לבטל עיקר האיסור וכן אמרינן התם גדולי איסור מעלין את ההיתר אלמא דאין חילוק בין נתבטל ברוב דבכל ענין אמרינן חוזר ונעור בין האיסור את האיסור ובין היתר את ההיתר והכי אמרינן פרק הערל מקום שיש בו מ' אמה ונתן לתוכו אמה של מי פירות נתן אמה ונטל אמה כשר עד רוב אלמא אע"ג דכבר נתבטל האמה של מי פירות ברוב חוזרת ונעורת ומצטרפת יחד לפסול המקוה וכן אנו אומרים אף בקדשים כדאיתא פ"ב דזבחים אלי זית חוץ לזמנו ואלי זית חוץ ממקומו ואלי זית חוץ לזמנו אמר רבה פיגול אלמא אע"ג דנצטרף אלי זית דחוץ לזמנו עם אלי זית דחוץ למקומו

שמא אין ילדו חוקפו עתה כ"כ אבל מי שכפר בעיקר ושב אל בוראו לסיות בגלות אחיו תשובתו ויכרת שהיא שלמה שמייחד חמש פעמים בכל יום ומזכר מאיסור כישראל ואע"פ שסרבה עבירות עשה בעודו מומר דישראל שעשה כיולא בכן בדת יהודית יצטרך לקבל עליו דינין חמורים מומר שאני דכל מה שעשה לפי שהוא כופר בעיקר וכיון שחב אל בוראו לא יחטא עוד באלה ואין להחמיר עליו כ"כ לקבל יסורים ולהתאפק בימיו כי מאחר שחב נדפא לו ובא ליעסר מסייעין לו. עכ"ל הרב ז"ל:

קפא

שאלה ערבים עלי דברי דודים, מכל מיני מגדים; בשם אשתעשע ואתענג וכשם לי למסעדים, יקרו לי מכתם פז ובעיני נחמדים, ומשם תקות אנוש בימים יכלו באפס תקוה, רק להחזיק בנר מצוה, והורה ומצוה היא שעמדה לאבותינו ולנו עת ישכבון בין שפתים. ואתה החכם אלוף דיתך מודף כבשמים רחם מאז אהבתך מרחפת על פני, ואור בהיר יאיר לנגד עיני, וזה חסדך אשר תעשה עמדי להודיעני תמיד שלומכם ואשר לכם יתחדש בתורה ומעשה אף אני במנעמיך. החכם הנכבד אמרת עם הספר כי מעשה היה בארץ הבר מן ריימי' בחל"ם שהחנו שלשה כבשים והכשירה הטבח וכל אחד מהם העלו הכותים למגדל מיד שנדבקו זה אחר זה ולא נשאר אלא היסודים אלה שלם הריאות ומקלת מן הכבש השליבי ואח"כ נמלא הרכה באחת, שאלת להעמידך על דעתי:

תשובה לא ידעתי על מה באה השאלה אם על הזב הנפרש או על מיעוט הנשאר, גם אתה החכם לא פירשת אם העלום למגדל אחר שנתערבו או אם הכוונה לומר העלום בזה אחר זה אחר שחיטה ובדיקה, והזרתי על כל הלדדים, שאם נתערבו הבלבה כבשים תחלה קודם פריעתם נראה שהם בטלים ואין לנו לאסור אותם מדין החיכה הראוים להתכבד כיון שכן שלמים והראיה מדאמר בסוף התערובות כל הזבחים שנתערב בהם שור הנקבל או אחת מחטאות המתות כולן ימותו. והקשינן עלה בגמרא ובכשיטה כי היכי דמיידי וימא כל דפרים מרובא פרים גזירה שמא יבא ליקח מן הקבוע ולבטיל ברובא ב"ח חשיבי ולא בטלי משמע הא לאחר מיתה בטלי כדין יבש ביבש דבטיל חד בחרי. וכן היה מעשה בפני הר"ר שלמה ממונפליירה שנתערבה בהמה שנטרפה בהרכה עם שחי בהמות של היתר אחר שחיטה והתירו. והחיכה הראוים להתכבד רבו הפירושים ואין צורך לנדון שלפנינו ובהמה שלמה לד"ה אינה נקראת ראוים להתכבד אלא החיכה דיומית לא גדולה שבגדולות ולא קטנה שבקטנות ואין לגזור שמא יקח מן הקבוע דכיון שנתבטלו לא שייך למימר כן והראיה מדאמר לבטיל ברובא ב"ח חשיבי ולא גזרינן שמא יקח מן הקבוע ואח"כ אמר ובכשיטה כי היכי דמיידי וימא כל דפרים מרובא פרים גזירה שמא יבא ליקח מן הקבוע זהו שהם ב"ח ולא נתבטלו וכ"ם לר"י ז"ל שהיכן דים הפרש בין היכא שמיכר ונודע האיסור במקומו להיכא שאין נודע ומיכר. וכזה יצא לנו תירוץ למה שהקשו בתוס' מהא דאמר ע' לבורים של מלח ואחד של חמץ ואתא עכבר ונקל ולא ידעינן מהי שקל הייתו ע' הנויות כולן מוכרות בשר שחוטה ואתה מוכרת בשר נבלה פירש ואתא עכבר ונקל הייתו הסיפא ובגמלא הלך אחר הרוב ולא גזרו דילמא אתי לקח מן הקבוע וכן דעת רבינו שמשון ז"ל ויש לו סמך מהסיא דתבעת ע"ז שנפלה בק' עבעות וכן בכוס של ע"ז. אבל אין כן דעתי דכל הפירש ולא גזרו שמא יקח מן הקבוע אבל לכבוש ביד אסור, וכן כתוב בהאלהות דרב אחאי בסדר ויקרא. אבל כבשים לפנינו לא שנתפזרו כולן אפילו בפנינו כבר נתבטל קבישותו ודוקא כשפירש קולם שנודע הערבות במקומו דאמרינן כל דפרים מרובא פרים אבל אסור ליקח אחר שנודע שאיסור וראיה הסיא דע' הנויות. וא"ה לדעת ר"י ז"ל דאמר דאינו נקרא קבוע אלא שיכר במקומו א"כ תקשה ליה הא דאמר פרק התערובות רב אמי אמר אפילו תימא רבנן ב"ח חשיבי ולא בטלי ולמשוך חד מינייהו וליקרוב ולימא כל דפרים מרובא פרים ואקשינן נמשוך ה"ל קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. לא היא דכלפי מה שאמר ב"ח חשיבי ולא בטלי ה"ל איסור קבוע לעין ומיתסר לאמשוכי ממקום קבישותו דכיון דאיכא ודאי איסור ביניהו לא אמרינן בהא כל דפרים מרובא פרים וזה מוכרח שאם נפשך לדון בתערובת דין קבוע היאך נמלא ביטול שאיסורים ובטלה דין ביטול רוב דאורייתא דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ור"ח ז"ל כתב דגזירה שמא יקח מן הקבוע הינו אלא בקדשים ומעשה מומרא דקדשים אבל בחולין לא גזרינן ואפילו לא בבשיטה שני והיא דתבעת פירוש דלב"ע הפורשת אסורה מעשה דלא שייך בהו לבכשיטה דיידי. ומיהו הא קשה לי דהא הסיקנא לעיל דמתניתא מעשה איסורא לגבוה לא איצטריך דאמרי' אמר רב אמי אמריתה לשמעתא קמיה דרבי זירא וכו', ומסקנא דלגבוה לא איצטריך אלמא לסדיוע נמי אסור ולא אמר כל דפרים מרובא פרים ואילו היה לו תקנתא בבכשיטה אמאי קתני ימותו איברא לא הוה שהיק תלמודא מהדין תקנתא ולימא בהדיא ובכבשיטה וימא כל דפרים מרובא פרים. ועדיין יש להחיר אם נתערבו יחד אחר שפירשו רובן מדאמרינן פרק התערובות תבעת של ע"ז שנפלה לק' עבעות ונפלה אחת מהן ליה הגדול הותרו כולן. מיהו בנדון שלפנינו כיון שלא נשאר במקולין אלא חתיכה אחת או כבש אחד אין להחיר ממה שהשיב רבה לרב נחמן ממתני' דכל הזבחים שנתערבו בהם שור הנסקל או חטאות המתות ימותו כולן ה"ל רב דאמר כר"ח דאמר קרב אחד מהם הותרו כולם ואקשינן והא א"ר אלעזר לא היה רבי אליעזר אלא שיש שיש אבל חד חד לא והשיבו ר' ירמיה וחכמים אומרים אפילו קרבו כולם חוץ מאחד מהם יצא לביה הפריפה כלומר מדברי חכמים נשמע לרבי אליעזר דיקרב ואע"פ שאין כאן אלא אחד וא"ל רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא אסברה לך מאי אחד זוג אחד פירוש שנשאר זוג אחד אבל אפילו לרבי אליעזר לא הוי הוי אלא שיש שיש וכן נראה דעת רש"י ז"ל אמנם הר"ם ז"ל פירש לא אמר רבי אליעזר שיש שיש כשקרב שיש שיש דכיון שכן תנינן בזו דבדיהו הוה הסוה איסורא בין שעשאן בבת אחת בין שעשאן בזה אחר זה אבל כבלא קרב אלא אחד לא תנינן ולפי זה הפירוש לא נמצא ידינו ליישב אתקפתא דאתקיף ר' ירמיה עליה דרבי אליעזר ואפילו פירש כולן מקלתה לגד אחד ומקלתה לגד אחד הסועטים מותרין מדקאמר פירשו מ' לגד אחד למקום אחר מותרים דאמרינן אסורה לגו רובה אשתאר ואין לחלק דוקא כשהיה נתערבו ברובה אבל בפני עצמן אסורים דכיון דאין כאן ודאי טריפה אלא ספק ובכל אחד מוכל לומר אין זה אותו שנפל ואח"ל זהו איכא למימר שמא כבר הוא וכן דעת ר"ת ז"ל בפ"ק דבילה אפילו לדעת ר"י שכתב שלא אמרו כן אלא בספק הבא מכח שתי התערובות כגון מרובה לרבוה אפ"ה דכולן נתפזרו בכולן הסועטים שפירשו לגד אחד אבל אומרין בהם כל דפרים מרובא פרים ואיסורא לגו רובא דנייד אשתאר וזהו דעת רב אחאי בסדר ויקרא אלו מערב ספק דרוסה אפילו ברבוה כולן אסורות ואי בריר כולהון לחדא דוכתא ומיטוטא לחדא דוכתא אמרינן איסורא בחד רובא איתא וכגון מיעוטי בריון ודוקא בספק טריפה ואין נראה כן מן הגמרא דאפילו בודאי טריפה נראה שהדין כך ודוקא דנדו כולן אבל מה שנאתר כנדון שלפנינו שלא פירש ונולד הספק במקולין קודם

שפירש

שנשחט חציו של סימן לנשחט יבוא שאם לא נשחט אלא חציו
הרי היא טמאה לך ואם נשחט יהא מחציו ואפילו בחוט
השערה הרי היא טהורה ואח"כ חזר ופירש מה שכתב בין
החיים הנאכלת ובין החיים אשר לא תאכל הגם היא לא
במינין המותרים והאסורים קאמר שאף הם מפורשים
ועומדים אלא להבדיל ביניהם לפי המקרים שיארעו להם
ומה הם המקרים מקרי הטריפות שיש מהם האסורים ויש
מהם מותרים כולד ניקב קרום של מוח העליון לבדו הטירה
שעדיין היא חיה ואם ניקבו שניהם פסולה שאינה חיה כדקי"ל
טריפה אינה חיה. ויש טרפיות שאנו רואים שמתה
מחמתה ואפ"ה כשירה כמו שאמר והא חזינן דמתו בכוליא
וקטלי ופרקינן גמירי דאי מבדרי לה סמני חיה ולפיכך
אמרה תורה לדקדק ולהבדיל בין הטריפות שיש להם תקנה
בבירור הסימנים וכיולא בזה, זהו פירושו ואין בו שום ספק.
ולדעת תנא דבי ר' ישמעאל דס"ל דטריפה חיה אלא אי"ח
טרפיות למד הקב"ה בסיני כ"ש שפירש שפיר וס"ק רחמנא
להבדיל בין החיים הנאכלת ובין מי שהיה כמוה ואינה
נאכלת. ואני רואה שספק אתכם בזה מפני שאמר בין שנולדו
בה סימני טריפה כשירה. ואין ענין שהיו צריכים לעמוד
עליהם אלא אמרו שהיה טריפה ממש אלא שנולדו בה
סימנים שאנו צריכים לעיין עליהם אם תטרף בהם וגדולה
מזו אמרו רבא אכשיר טריפה וזכן מינה ואם טריפה היתה
איך הטירה אלא ס"ק רבא ברא בשמה שהיתה מסופקת
בטריפה ובלשון אחר מפורש יותר והיא שנויה כדתנא דבי
ר' ישמעאל ומייתי לה ריש פרק אלו טרפות דאמר התם
למ"ד טריפה חיה טריפה מנ"ל כלומר הטריפות האסורים
מנ"ל נפקא ליה מדר' ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל בין
החיים הנאכלת ובין החיים אשר לא תאכל אלו י"ח טרפיות
שנאמרו לו למשה מסיני כלומר הע"פ שאלו ואלו אפשר
לחיות הבדל ביניהם אלו לאיסור ואלו לסיתר כמו שנלעוס
משה ונאמרו לו בסיני וזה מפורש ודבר ברור הוא:

קעו

שאלה נגיעים שנכנסו לבית ויש בו חביות פתוחות ורוב
העיר כותים מהו לחוש ליין:

תשובה אם באותו בית שהיין בתוכו נכנסו אסור לפי
זה ספק מגע הוא וכל החביות פתוחות
אסורות כמו שנכנסו לגמוב כך גוגיים וכותים ול"ד לבולשת
דמתיירלים הן ואין פנאי לנסך אבל גוגיים שאין אדם מרגיש
בהן שותים ומנסכים. אבל אם נתפקו אם נכנסו באותו
בית ואם לאו אפילו חביות מותרות זה ספק ביאה וספק
ביאה נראה דקיל בשא דאינה אלא דרבנן כר' אליעזר
דמתניתין דאמר ספק ביאה עסור:

קעז

שאלה מי שמכינן אשמירה דפטומות כשעולחים אותם
לאוצרות יין עם הספחה:

תשובה סומכין בזה ודאי לפי שאין זה תלוי בעדות
הקטן אלא הספחה מרתחה שאם תגע ביין
שהיוק שיש בו דעת ליבאל יגלה וכל מקום דאפשר לומר
מרתחה סומכים עליו להקל ואע"פ שאין כאן עדות גדולה
מזו אמרו המביאין מן הגורן לעיר באין חוששין להם מפני
שהן מתיירלים להחליף וליגע מפני עובדי דרכים שמא ירלא
ויגלו כדאיתא בתוספתא וכן אמרו פרק אין מעמידין בין
הגתות שמו וכן במתיא נכרי בתוכו ובקרון ויין על השלחן
ועל הדלופקי וכל אותם שהזויים בע"ז פרק השוכר:

קעח

שאלה גדיים קטנים הנקחים מן הכותי אם סומכים
על הכותי שאומר שהן בני ח' ימים או לא:

תשובה עדות הכותי אינה כלום ולא מלינו שיועיל
עדותו רק בעדות אשה בלבד וכל מקום שאנו
חוששים לו שאינו בן ח' מחמת קטנו לא יצאנו מידי ספק
באמירת הכותי וכ"ש במקום זה שאומר להשביח מקחו אין
נאמן אפילו להחמיר ואפילו באיסורי תורה כדתנן בשלהי
יבמות כותי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר של ערלה הם
אין נאמן של עזקה הן לא אמר כלום שלא נתכוין אלא
להשביח מקחו:

קעט

שאלה בתים של ישראל ופתחם פתוח לר"ה ופתח
האוצר פתוח כנגד פתחי הבתים ואין אדם יכול
ליכנס באוצר אלא ע"כ נראה מהסדקים אשר בפתח הבית
ובאותם בתים יש פתח פתוח לביתו של כותי ונכנס הישראל
דרך ביתו של כותי והישראל נעל דלתות פתחי הבתים
הפתוחים לר"ה ויצא לו דרך פתחו של כותי, מה דינו של
יין המונח באוצר:

תשובה כל הישראל דר באותו חצר אפילו היה שוכרו
מן הכותי ואפילו אין בה מפתח ואותם מותר
וכדתניא שלהי פרק רבי ישמעאל אחר הלוקח ואחד השוכר
בית באחירו של כותי ומלאהו יין ישראל דר באותם חצר
מותר ואע"פ שאין מפתח ואותם בידו באצר אחרת מותר
והוא שהמפתח ואותם בידו. ולא עוד אלא שכל הישראל יכול
ליכנס לו בלא רשות כזה היכול ליכנס בביתו דרך פתחו
הפתוח לר"ה הכותי מתיירא דילמא השתא אתי השתא אתי
ואפילו בלא מפתח ואותם מותר ואפילו חביות פתוחות דלא
גרע מעובדא דישראל וכותי דהוו יתבי באורבא ושמע ישראל
קל שפורא דבי שימשי וקס וסליק ושרייה רבא משום טעמא
דמימר אמר הכותי השתא אתי דמדכר לחמרים ואתי:

קפ

שאלה לרבינו משה גאון ז"ל ישראל שהמיר ואחר לדת
ישראל אח"כ, אם עושה יין נסך ואם לא:

תשובה כך ראינו אשה הלך למקום שאין מכירים אותו
ומשמר שבתו בשוק ומשמר כל המלות מקבלים
אותו לשיות כישראל גמור ואין מחייבין אותו לחזור למקום
שמכירים אותו שאם חזר לשם סורגין אותו לפיכך מותר
לשתות עמו בכוס יין ואין חוששין משום מגעו דבפרק עד
כמה בכורות עלה דסשיא וכלם שהזרו בשם פירש ר"י
בר' אברהם ז"ל מומר שעב בתשובה בדין הוא שלא יהיה
צריך שלשה לקבל בפיהם דבקל יש לנו לומר שעב אל בוראו
ואפילו לדברי שמחמירים מ"מ אין ייחוד יין נסך כיון שנוהג
כדת יהודית ואפילו לא עבל ואפילו אם היה מלוה ברבית
לישראל ולא שחזיר הרבית מ"מ חשבינן ליה בעל תשובה
כיון שהיה כל מעשיו ושב אל בוראו. ואע"ג דאמרינן
בסנהדרין מפריחי יוהים ומלוי רביות לא סגי בקבלה אלא
יעשו אלא עד שיחזירו הרבית הכא תקנתו קלקלתו דכיון
שחזר ושב הו"ל בעל תשובה לכל דבר ודומה לגר דק
לשוב אל בוראו ולתקן אשר עוותו ואם לא יתקן לא יתעכב
בכך בתשובתו. וגם ה"ר אליעזר מגרמיזא ז"ל לא החמיר
עליו לקבל ייסורים להתכפר כישראל שעשה עבירות אחרות
ולא כפר בעיקר וה"ע משום דאדם שחטא באשה או בשאר
עבירות כשעשה תשובה אם לא קבל עליו דיינין אין ניכר
שעשה תשובה עולמית דשמא אין העבירה מזומנת לו לא
שמא

אמת שלכלוכי בשר יש על סייף שברבש פעמים שנופלים עליה עפי התבשיל וזה מדיר. וכן שמקנחין עליה סכין שחותכין בה הבשר וכל שהוא נעין כשמניחין עליה גבינה בין חמה בין לוגת מוגעין זה לזה לפתות והדחה מיסה בעי וכדתנן נורר אדם בשר וגבינה במעפחת אחת ובלבד שלא יהיו מוגעין זה לזה וכי מוגעים זה לזה מאי הוי לוגן ולוגן הוא ואסדרינן נמי דקליפה לא בעי הדחה מיסה בעי. ועוד שזה חמור יותר כי הרבה פעמים ידבקו לכלים הבשר בעצמו והגבינה בעצמה או בלחם אשר הוא אוכל ויאכל בשר וגבינה בתפשה אחת וזה דבר ברור וע"כ אנו נוסנים לשמור עצמנו מזה וכ"ש שאסור להתוך גבינה ואפילו לוגת בסכין שרגילים להתוך בשר ולא עוד אלא אפילו קפת שאוכלו עם הגבינה אסור להתוך בסכין שחותכין בה בשר לפי שלפעמים הסכינים שומנו של בשר קרוש על פניהם וכשחותכים הפת נדבק בו וכדאמרו לנו שהחכו בסכין של בשר מותר לאכלו בכותח ואוקמוה התם בדגעים ליה וליכא טעם בשר כלל ואפשר כי טעימת קפילא בעי כדעת רש"י ז"ל. ואמרי' נמי קיבות ואבניה גריר לבו לבי פסקי. ולענין אותה שמועה שאלת לבאר לך פירוש השמועה פשוטה היא לפיכך כך פירושה אשר תבושל בו אין לי אלא שקפיד שכתוב להטעין שבירה אלא כשבשל בו אבל כשנתבשל הולה לה ושירה לתוכה רותח נבלע ברובע בתוכו מין שטעון שבירה ת"ל אשר תבושל בו יבבר מדסמך שכתוב יבבר אלא בו ולא כתב תבושל יבבר ש"מ למדרש מיניה כתביה כלומר כל שנבלע בו מ"מ יבבר בעי רמי בר חמא אלאו באור שתור מהו כלומר שהלה שפוד של שעיר שהטאת באויר שתור ואלאו שם ולא נבלע ממנו כלום בדופני שתור מהו מי שקפיד התם שכתוב בפסול זה להטעינו שבירה כיון שלא נבלע ממנו בתור ואהדר ליה רבא אין שבכתוב על אחת מהן שקפיד. והדע לך דשא קתני אחת שבשלו בו ואחת שעירה בו בתוכו רותח וא"ל בלוע בשול לא קמיבעיא לי דהא כל שעירה בו רותח נבלע מרובבו בתור אלא כי קא מיבעיא ליה דשא כל שעירה לבשל בלא בלוע כזה שאלאו באויר שתור שנתבשל בתוכו ולא נבלע ממנו כלום בתור ואתי למיפשטיה מדאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה תור של מקדש של מתכת היה כדי שתהא לו הקנה כשמבשל באוירו שפוד של חטאת דאילו של חרס כוס טעון שבירה אלא אבשל בלא בלוע שקפיד שכתוב שברי החטאת אינו מתקרב לדופני התור שיבלע ממנו שתור ודחה שתה לאו טעמא משום שפוד של חטאת אלא משום שירי מנחות שלפייתה בתור. זהו פירושה:

קעג

שאלה אם מותר לעשות בחוזר אם לאו:

תשובה כי בשר חזיר ושאר בשרים וחיה טמאים וכן שרצים מותרים בהנאה כדדרשינן פרק כל שעה מדכתיב בהו לכם שלכם יהו אבל אסור לעשות בהם שחורה ולכוין מלאכתו. ולא אלו בלבד אלא אף בטריפות ונבלות ובכל דבר שאסור באכילה מן התורה. ודוקא דברים העומדים לאכילה כמו שבאינו במסכת שביעית פ"ז אין עושין שחורה בפירות שביעית ולא בבכור ולא בתרומות וטריפות ונבלות ולא בשרצים ורמשים. ועוד שאינו ליידי חיה ועופות שנזדמנו להם מינים האסורים מותרים למכרן ר' יהודה אומר אף מי שנזדמנו לפי דרכו לוקח ומוכר ובלבד שלא תהא אומנותו בכך וחכמים אוסרים. ופירשו בגמרא פרק כל שעה טעמא דאסור לבתחלה לכוין בהם מלאכתו משום דכתיב וטמאים יהיו לכם בהוייתן יהו. ובירושלמי גרסי' במסכת שביעית כתיב טמאים הם לכם מה ת"ל וטמאים יהיו לכם אלא אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה דרך שחורה. ואמרו שם בירושלמי כל דבר שאיסורו ד"ת אסור לעשות בו שחורה. והקשה שם וסרי חמור למלאכתו הוא גדל פירות ולא אכלו אלא הגדלים לאכילה. רבי הושעיא נסב ויסב בהדין מוריסה ר' הונא נסב ויסב בהדין אלתיתו פירות מפני שאין איסורן אלא מדבריהם. ובתוספתא דשביעית שנינו בפ"ה לא יהא מביא כלבים כופרים וחולדת הגתים ותחולים וקופים (זקופים) ומוכרן לנכרים ולשכב עליהם אבל המוריים וגבינה בית אוייקי וספת והשמן מותרין למכרן לישראל ולשכוב עליהם. ושוד שנינו שם לקח שבכור למשתה בנו או לרגל ולא הולך מותר למכרו רבי אומר אומר אני שלא ימכרנו אלא בדמיו פירות שלא ירחה כשאם בו שחורה:

קעד

שאלה בכור בשמה עשורה אם נוסג בזמן הזה בח"ל והר"ם במז"ל כתב אין מביאים בכור מח"ל שנאמר ואכלתם לפני וגו' ממקום שאתה מביא מעשרות אתה מביא בכורים וממקום שאין אתה מביא מעשר אי אתה מביא בכור ואם הביא אין מקבלין ממנו ולא יקרב וסרי הוא חולין, ואמרת שדעתך שנוסג כדמוכח בבכורות פרק מעשר בשמה דלכ"ע לא אפשר למיתם לתקלה כדחייסינן במעשר משום דבכור מרחם קדוש ושאלת אם ידעתי ראיה לדברי הר"ם ז"ל:

תשובה כך אנו מקובלים מרבותינו שבכור נוסג בין בארץ בין בח"ל ובכל זמן דברחם חלייה רחמנא כדאמר ריש פרק מעשר בשמה בדידן הליא מילתא מרחם קדוש והר"ם ז"ל נראה שסמך על מה שארז"ל מעשר בשמה נוסג בארץ ובח"ל בפני הבית ובלא בפני הבית ולא כן בבכור דילמא בכור אינו נוסג בח"ל. ועוד דאמרינן בתמורה פרק אלו קדשים בן אנטינס העלה בכורות מבבל ולא קבלו ואוקימנא כר"ע דאמר יכול יעלה אדם הבכור מח"ל בזמן שבהמ"ק קיים ויקריבנו ת"ל ואכלתם לפני ה' אלהיך מקום בכור למעשר מה מעשר אין בא אלא מן הארץ אף בכור אינו בא אלא מן הארץ. והבור הרב ז"ל דלגמרי מקשינן בכור למעשר שאין בא כלל אלא מן הארץ ופשטא ודאי הכי הוא מסתא לכאורה אלא ודאי ליתא דר' עקיבא דאמר יכול יבילנו שיקריבנו ויאכלנו לפני ה' קאמר אבל מ"מ עודה הוא דקדוש ליתנו לכהן ובלא יגזז ויעבוד בו ובלא לאוכלו אלא במומו ולא אחלק רבי עקיבא אלא בליקרב אבל בליקדש לא וכדאיתא נמי במעשר בהמה דתנן התם מעשר בהמה נוסג בארץ ובח"ל ואתינא לאוקומי מתניתין דלא כר"ע דתניא ר"ע אומר יכול יעלה מעשר בהמה מח"ל ויקריבנו ת"ל והמחתם שמה וגו' ואת מעשרותיכם בהמי מעשרות הכתוב מדבר:

קעה

שאלה לבאר מה שכתב רש"י בסוף במיני בין הטמא ובין הטהור וגו' בין שנולד הימני הריפה הבהרה בין שנולד הימני הריפה פחולה:

תשובה מה שכתב רש"י ז"ל בדייתא היא שנויה בח"כ וכך היא שנויה שם להבדיל בין הטמא ובין הטהור בין פרה לחמור אין לריך שמפורשים ושומדים הם אלא להבדיל בין הטמא לך לטהור לך בין שנשחט חליו של קנה לנשחט רובו וכמה בין חליו לרובו בחוט הבערה כלומר שלא אמרה תורה כאן להבדיל בין הבהמות הטהורות הפרה וכשב לטמאה בחמור וכיולא בו אלא במינין הטהורים ממש דבר הכתוב להבדיל בינייהם כפי הסתקנים שיאחרנו לסם בין

בנשחט

אלא יעריס וכדתניא בתוספתא ורשאי ישראל לומר לכותי עד שאתה לוקח ממנה קח ממאתים שמא אלעזר ואקח ממך אחר הפסח, ותניא בתוספתא אחריתי ישראל וכותי שסיו בספינה וכיס חתן ביד ישראל ברי זה מוכרו לכותי או נותנו לו במתנה ובלבד שלא יעריס:

קסט

שאלה אומה הנסרכה לאחת אלעות הבשמים התחתונות אם דינם כדין הנסרכה לחזה מפני שאחי אלעות אלו נדומות כחזה לענין מתנות כהונה א"ד אמרינן דוקא לענין כהן אבל לענין ברכה במילר החזה ודאי דופן הוא וסיא מותרת:

תשובה בגמרא לא הזכירו לשון זה של מילר החזה אלא כך אמרו ריאה שנקבה ודופן הותמתו כשירה ופריסו היכא במקום רביעתה ומקום רביעתה היכא מקום תחוכה דאוני הוי מקום רביעתה ואין מגביהין בדבר זה בין ניתן לכהן ללא ניתן:

קע

שאלה תגרים יש מצויים ביניהם בשם חשודים על גזילות של כותים והלכה רווחת שהחשוד בדבר לא דנו ולא מעידו אלא בגזילת הכותי אסורה עליה מקד' שבועה חמורה עם היות אצלנו פסק שהשבועה חלה על כל דבר מדרבנן ונתברר עניין זה בתגרים הם אם נאמר על זה שהחשוד על קל נחשד על החמור אחר שלא נשתנה הגוף או שלא נאמר כן אלא על גופות מוחלקות. הודיעני דעתך:

תשובה לפי שבודקים בקנקנים יפים אני בודק אחר קנקנך. אמרת הלכה רווחת שחשוד בדבר לא דנו ולא מעידו וכבודך במקומו מונח אין זו הלכה רווחת ואין הלכה כן בבכורות פ' כל פטולי המוקדשין (ל"ה) ר"מ היא דאמרה ופליג עליה רשב"ג ואמר נאמן הוא על של חבירו ואין נאמן על של עצמו והלכה כדבריו וכבי איפסיקא הלכתא פ' בתרא דיומא (ע"ח) דגרסינן שם עמד ר' יצחק בר חקולא של רגליו ואמר אני ראיתי רבי יוסי בר זימרא זקן ויושב בישיבה שם ומוטל רשות לתחיר בכורות א"ל ר' אבא לא כך היה מעשה אלא כך היה מעשה דר"י בר זימרא בהן היה וסבי קמיבעיא להו הלכה כר"מ דאמר החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו ופשיט להו הלכה כר"ש בן גמליאל דאמר נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על שלו. ושמא תאמר דחשוד דשאי פרקא דאיפלגו ביה רשב"ג ורבי מאיר לאו חשוד גמור הוא אלא חשש בעלמא שחשבו לכל כהן בבכור וכדקאמר שם (בכורות ל"ה) א"ל ר"פ לאביי לר"מ דאמר החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו ור"ר מאיר שחשוד בדבר אחד חשוד לכל התורה כולה כהנים ס"ל דלא דייני דינא ופריק אימר דאמר רבי מאיר להשש לאחזוקינהו מי אמר. אבל חשוד גמור לכולי עלמא לא דנו ולא מעידו וסיימו שם מתניתא דפרק עד כמה דתנן החשוד על השביעית אין לוקחים ממנו פשתן שחשוד לסיות מוכר תרומה לשם חולין חשוד על השביעית זה שכלל החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו ולא חכר שם שמחלוקת, לא היא דשתם ואחר כך מחלוקת היא וכן דעת כל הפוסקים. ומ"מ אלו שחשודים לאכול גזילות ע"ג אין לוקחים מהן גזילות ואפילו ממה שהם אוכלים שהרי חשודים שם על אכילתן וכדי אמרו אין לוקחים מתגרי סוריא וסני גריעי מתגרי סוריא דשתם אוכלים ממאי דמשדר מעות דאין חשודים על האכילה וממאי דמנח קמיה משדר אבל הני חשידי על האכילה. עוד אמרת עם היות אצלנו פסק שהשבועה חלה על כל

דבר דרבנן ואני מכופף בלשונך אולי יש חולק אחר שאמרת שהפסק אצלכם וסבור הייתי שהלכה רווחת היא דתנן פרק שבועות שתים (כ"ב:) שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור"ש פוטר וכוונן בה אמאי חייב מושבע ועומד מהר סיני הוא ואמר ר"ל אי אתה מוצא אלא במפרש אני שיעור ואליבא דרבנן, כלומר דאית לה אני שיעור לאו דאורייתא שאין אדם אוסר על עצמו כל שהו ואית לה אני שיעור לאו דאורייתא, אי בשתם ואליבא דרבי עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכ"ש. ולא עוד אלא בביטול מצוה דרבנן חיילא שבועה שאילו נשבע שיאכל בומנו של גיד ולא אכלו אי שיעתה שתם יין ולא שתה חייב וכדאיתא שתם גבי ששיא מתני' דאכל נבלות וטריפות דאוקמוה רב ושמואל ורבי יוחנן בכלל דברים המותרים עם דברים האסורים ורש לקים אוקמה במפרש אני שיעור ואליבא דרבנן אי בשתם ואליבא דר"ע דאמר אדם אוסר עצמו בכ"ש ואמרינן בעלמא לר"ל משבחת לה אפילו באוכל חיילא אלא שאומר לו שב ואל תעשה כדרך שעשירו דבריהם אפילו במקום כרת ולזרז עצמו אפילו בשל תורה חיילא וכדאמרי' בנדרים נשבעים לקיים שמעון שנאמר נשבעתי ואקיימה וגו'. גם מה שאמרת החשוד על דבר קל אם הוא חשוד על דבר חמור, אפילו על הקל ממנו אינו חשוד דמומר לעבודה זרה אינו מומר אלא שחיטה ולא אמרו מומר לדבר אחד הוי מומר לכל התורה אלא במומר ליין נסך ולחלל שבתות בפרהסיא וכדאיתא פ"ק דחולין ומ"מ בתם שנחשד הרי אנו רואין אותו כמומר גמור לאותו דבר ואפילו בשבועה אין נאמן שבבר הוא חשוד לעבור על זה. ותדע לך שאם אין אתה אומר כן מומר אוכל נבלות לתאבון ישבע שלא יאכילנו הוא נבלה ולא יצטרך לבדוק אחריו בכל פעם ואם לא בדק הכין אפילו אחריו אמאי אסור ישבע שמחט כראוי בסכין יפה ונאמנין אלא שלאותו דבר אינו נאמן לעולם ועמי הארץ שאינם נאמנים על המעשרות ישבעו שהוא מתוקן ויאמנו דבריהם, כן נ"ל בברור. ועוד תדע שאפילו לא יאכל הוא ולא יאכיל לאחרים אין מקבלין אותו עד שיקבל חברות בפני שלשה חברים כדתניא התם פרק עד כמה הבא לקבל דברי חברות צריך לקבל בפני שלשה ואם איתא ישבע בפני שנים ונאמן:

קעא

שאלה מרקחת שנפלו לתוכה נמלים הרבה שאי אפשר לברור אותם ועברו עליהם י"ב חדש אם מותרת אם לאו לפי שי"ל שמותרת הכל דבר שאין בו עלם אין מתקיים י"ב חדש:

תשובה יפה אמרת לפי שאין מתקיים אמרו לא מי ולא מת וזו היא באמרו שני המרי דכדא לבתר תריסר ירחי שתא שריין. אלא שאני חוכך קלת לפי שהדבש נראה שיש לו שתי סגולות למהר למתות ולבלות הדברים הנתחכים הנופלים לתוכו, והשני להעמיד ולקיים הדברים הנלמים הנטמנים בו כמו שאר"ל בפ"ק דבתרא גבי הורודוס:

קעב

שאלה אם מותר לאכול גבינה ע"ג מפה שאכלו עליה בשר או לא:

תשובה הדבר נראה לי ברור שאסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בשר שאי אפשר שאין עליה כמה טיפי בשר ולא מחמת מה שנבלע בתוכה אני אומר שהבלוע אינו יוצא אלא ע"י דבר חם ואם משום הא היה אסור להניח עליו גבינה ממה אבל גוונא לא אלא שאני אומר וכן

בשומן שלו כדי להעביר ישראל בזה לא חששו וזה מתברר בתלמוד בהרבה מקומות. ואם של כותים הוא אפ"ס אין חוששין לסם עכשיו שאסור הוא לסם ועושים עליו מפני שאוכלים אותו בימי תעניתם בימים שאסורים לסם באכילת בשר ובכל דבר שאין דרכן אין חוששין כדרך שאמר בבבשין:

קסז

שאלה ישראל שנתן יין בכוסה של כותי ובין שהוא לא נכנס בו מים ונתערב עם יין אחר של שיתר וכשלי שהוא שיש יבש כשנתן בו ישראל שיין אך לא שדיתו ואומר כי עיקר חשמים שכלי שהוא לשביה בו ענבים בעת שבליר אלא שמשתמשין בו הכותים בנתיבת יין של איסור דרך מקרה, כודיעני אם מותר בשתיה אם לאו:

תשובה הכלים האלו עשויים שם לשביה בשם יין ביד בין שנתות מן שנת לחביות ואלו שן שנקראים כלי שנת ואע"פ שלא נשתמש בשן כותי אלא פעם אחת ביינו צריך הכשר כאלו נשתמש בו הרבה פעמים שכל הכלים גזרו בו לפי שעה כמו שגזרו עליהם בנשתמש תמיד בשמיש ארמאי לו וכמו שאמר שלשי ע"ז גבי גולפי דרב פפא כל שמכשיסו לקיום לפי שעה גזרו בו רבנן ובשלשי ר' ישמעאל אמרו בכותי דאשתכח ביני מעלרתא דאלו שיש טופח ע"מ לשעפיה נגוב בעי, ואם נפשך לומר שאין אלו עשויין אלא לבלור בשן ולפיכך אין חוששין שמא נשתמש בשן הכותי ביינו ואפילו פעם אחת, זה אינו שאנו רואים אותם משתמשים בשם בין שנתות לחביות. ולפיכך חזרתי על כל לדדין ולא מצאתי היתר ליין זה בשתיה אלא אם דעתכם נוטה לדעת ר"ת ז"ל שאמר שלא אמרו יין ביין בכל שהו אלא בודאי יין אבל אין אנו נוסגים כן ואע"פ שהוא מראה פנים לשיתר יש עליו מן הקושיא גם נראה לי שהובא ממשנה קנקנים ביין ישראל כנוס בתוכו שאסור בהנאה לר' מאיר ונראבן בשתיה ומשיה דקנקנים שנשתמש בהן שכותי בשתה ייין הוא. ומ"מ לא ראה אם נתנו מים ביין שנתערב זה בתוכו בין שנתנו מים בתחלה בין שנתנו מים בסוף שא"כ שכל מותר בשתיה ואע"פ שיין שבאותה כלי לא נכנסו בו מים ונאסר מ"מ לא חזר שכל היין נסך שלא אמרו תחיכה עלמה ונשתה נבילה אלא בבשר בחלב וכדעת רבינו אפרים ודרכו ישרה והלכתו ברורה מכמה ראיות וכן אנו נוסגין ועושים מעשה ולפיכך רואין היין שהוא מינו כאלו אינו וסמים שאין מינו רבה עליו ומבטלו ואם שדבר כן צריך לעבר עליו בכל הכלי שאין היין נבלע הרבה בעומק הכלי שבליעתו בלוגן היא ואינו נבלע אלא בכדי קליפה שמקלפים הכלי ברסיטני ולפיכך רואין את הכלי כאילו הוא יין ואם יש בכל היין בשם חלקים מים כנגד הקליפה הראשונה שכל מותר לפי הר"י הזקן ז"ל בעל התוספות מחיר בשם חלקים מים ויש לו גלים נכונים מפני כוסות אחד של מולין ואחד של תרומה שבסוף ע"ז וכ"ש בכיוצא בזה שקליפות בעלמן בלי ספק גרועות מן היין וכ"ש לדעת הרמב"ן ז"ל שאמר שכל כלי הכותים שאינן ב"י פוגמים ואפילו כלי היין וכל נט"ל מותר ולדבריו אפי' לא היה בו מים שכל מותר אלא שאין אנו נוסגין כן ומ"מ עושין אותו סניף ואתם אם אתם רואין נסמוך על דבריו בשעת הדחק אתם תבחרו ולא אני:

קסח

שאלה ישראל שיש לו בהרות מלאים חטים ובקרקעות הבור ובקירותיו יש מן החטה שנתבקעה מלאת הבור והארץ אם צריך לבערו ולמכרו ליב. אל קבא קבא כי

היכי דכליא קמי פסחא או יוכל למכרו ע"מ שלא יוכל להוציאו מעשה עד אחר פסח ובלא קבלת אחריות בחמצו של נכרי ברשותו של ישראל שעושה לו מחיצה עשרה או נאמר שאין צריך אלא בטול דהוי כעושה ביתו אולר קודם שלשים יום ואין דעתו לפנותו בפסח. ועוד שזה חמץ מוקצה הוא שאינו ראוי לאכילה ומסריח הוא:

תשובה מדעתי מה שאמרתם שיש בקרקעות הבור חטים שנתבקעו לא שיהא הדבר ברור אלא שאמרתם זה מפני שמן הסתם יש מבוקעות ואפשר שאין שם ולפי זה קל ממה שיש שם בבירור ונפקא מיניה לענייני שאכתוב לך ומ"מ בין כך ובין כך בביטול בעלמא סגי ליה כאותה שאמרת דעושה ביתו אולר וקל מינה מפני שאין יודע ממש שיש חטים שנתבקעו כמו שאמרתי ושמא אין שם כלל ואם נתבקעו שמא נפסלו מאכילת כלב וס"ל ס"ם ואילו שיש ברור שיש שם חטים מבוקעות ואיר אותה בביטול ואפשר שהיה צריך לבערו ואפילו לר"ש לאחר זמנו אינו עובר עליו בולא כלום הרי זה כמבטל ומתכוין לחזור ולמכרו לאחר הפסח ורב האיי ז"ל כך כתב בהשיבה כמו שאמרתי לא כתוב בשמו בהלכות הריא"ג ז"ל אבל מתאוקה היא בירושלמי דגרסינן התם הפקיר חמצו מי"ג לאחר הפסח מהו רבי יוחנן אמר אסור ורש לקיש אמר מותר אמר ליה רבי יוחנן לר"ל אי אתה מודה לי מעם בעות ולמעלה שהוא אסור אמר ליה חמן איסורו גרם לו שכא מאי איה לך למימר א"ר יוסי בר פנחס נסר כד הויתון אמרין אתיה דרבי יוחנן בר' יוסי ור"ל בר' מאיר אינו כן אלא דרבי יוחנן חשש להערמה ור"ל לא חשש להערמה מאי דנפק מביניהון נפלא עליו מפולת מן דאמר להערמה ליה כאן הערמה ומותר ומן דאמר זכיה והוא זכי ע"כ. פירוש זכייה במחלוקת ר"מ ורבי יוסי בגדרים (מ"ג) בגמרא המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל ממיתו על גבי סלע ומפקידו ורבי יוסי אוסר ואמרינן מ"ט דרבי יוסי קסבר הפקר כמתנה מה מתנה עד דאתיא לרשות מקבל אף הפקר עד דאתי לרשות זוכה. ומ"מ אם כדברי הירושלמי בין מ"ד משום הערמה בין מ"ד משום זכייה חמץ שנפלה עליו מפולת לאחר הפסח מותר דלמאן דאמר משום הערמה ליה כאן הערמה ולמ"ד משום זכייה לא קי"ל בהסיא כרבי יוסי אלא כרבי מאיר דהתם מהיתין כוותיה ולא קי"ל בהא כרבי יוחנן דירושלמי. אלא בהגאון רב האיי ז"ל אפשר נמי דקא גרע טפי לענין זה ממפולת דהתם ממילא הוא שנמצא ולא שיהיה בדעתו לפנות הגל ולהטיל אחר שחמץ אבל כאן שדעתו לפנותו בידיו ולמכור הנמצא בקרקעיתו ובקירותיו לא אלא שיש להחיר מן הגד שאמרתי שאין כאן חמץ ידוע דדילמא לא הוה שיש בפסח כלל ואח"כ נתבקע עוד הדבר קרוב שאין כאן חמץ אלא שפוש ושפסד ולא חמץ מוקצה כמו שאמרת דחמץ מוקצה נמי אסור להשתות מדרבנן ולרבי מאיר בלאו ולא ולמד מן הראשונים שהיו לפנינו שלא שמעו שיהא אדם בישראל מוסג לפנות אילרות חטין ושעורים ולפנות בורות בפסח שהחטין שבקרקעות שפוש ושפסד הם ולא חמוץ ואם בא ישראל למכור החטים המופסדים שימלאו בבורו לבותי ומשכיר לו בורו מותר ואפילו לשתמלא לומר שהוא חמץ ואפשר אפילו בקבל אחריות עליו דהתיה בותי שנכנס בחלינו של ישראל ובלקו בידו אין זקוק לבער שפקידו אלו זקוק לבער יחד לו בית אין זקוק לבער שנאמר לא ימצא בבתיכם וזה אינו מצוי בידו כל זמן שאינו בביתו של ישראל ויהיה ייחד דומיא דאיסור פקדון הוא ואין איסור פקדון אלא בשקבל עליו אחריות הא לאו שכי אתה רואה של אחרים ושל גבוה שלכך שיתר יחד אפילו בשקבל עליו אחריות ואע"פ שלא שביאה הרי"ף בשלכותיו שלכה היא וכתדומה שכל הפוסקים פסקיה בשלכותיהם גם ר"ל יאחר שלו וכ"ש אם לא קבל עליו אחריות שהוא מוחר ובלבד

שלא

יעבירוסו מאומנותו לריך לחוס בכך הרבס וסכל לפי מס סבוח אדם. וסמקבל דברי חברות לריך לקבל בפני עלמס חברים דתמא בבכורות ס"פ עד כמס הבא לקבל דברי חברות לריך לקבל בפני עלמס חברים:

קסב

שאלה ריאס שנמלאת שהיס קלח שכבד עובר לריאס בדרך נקב שהיס בטרפסא וסיתס סרכא יולאס מן הריאס ודבקס לכבד וסיו מטריפיס אותו מטעס כל סמחמיר חע"ב ואחרים מכשירין אותו שאין להוסיף על הטרפות שמנו חכמים דאסור לאחד ממונס של ישראל בידים:

תשובה יפס הורו הטורפים ולא מדרך שהומרא אלא מן הדין ואין זו תוספת על טרפות שמנו חכמים בריאס שהרי מנו אותו ואס נפשך לומר שלא מנו הרכא בכבד א"כ בוא ונתיר הרכא לטרפסא ולשמוניתא דליבא וכן כל הסרכות חוץ מתרתי אונות שלא כסדרן וריאס הסמוכה לדופן שלא נזכרו בגמרא אלא אלו בלבד, אלא הס אמרו שהסרכא אוסרת או מבוס שאין הרכא בלא נקב או מבוס שעשויס להתפרק מלד הריאס וכופס לינקב ומן הדין אסורה:

קסג

שאלה כותי שהיס מוזג מקיתון יין לתוך הכוס שהוא שותס בו ונשאר בקיתון עכבת יין ואח"כ הוליאו מן הדין שבחבית באותו קיתון, יין שבחבית מותר או אסור, ואמרת שנראה בעיניך שזס נלוק בר נלוק ובאת לעמוד על דעתי:

תשובה איברא מס שנשאר בקיתון אינו אסור לכל הדעתות אלא מבוס נלוק דמס שילא חוץ לקיתון בשפיכתו של כותי כאו דכותי הוא ולא גזרו בכאו של כותי אלא במס שלאוץ אבל מס שנשאר בפנים לא גזרו בו כדאמרי' שלהי ע"ז המערה מחבית לבור קלוח הירוד משפה הבחבית ולמטה אסור ואוקמה רב ששת בכותי המערה דאתי מכאו ואקשינן אי כותי מערה אפילו בנוס דחביתא נמי ליתסר ופרקינן בכח כותי מדרבנן הוא דאסור הבוא דנפק אברתי גזרו ביה רבנן דלא נפיק אברתי לא גזור רבנן ואיכא למ"ד דס"ל נלוק אין חבור דאשתאר בגויס דמנא שריא לגמרי אבל אנן דקי"ל דנלוק חבור בפסק דסרי"ף ז"ל מאי דאשתאר בגויס דמנא איכא למימר דאסור מבוס נלוק כדעת הראב"ד ז"ל ואע"פ שאין נאסר אלא מס שילא לאוץ אלא מגזירת חכמים שגזרו בכח של כותי ולפיכך יין שבחבית אינו אלא נלוק בר נלוק ומסתברא שהוא מותר וכן הסכימו רבותינו בעלי התוספות וכדמוכח לכאורה בשמעתא דגת בשופס דאמר רב הונא לא שנו אלא שהחזיר גרגותני לגת אבל לא החזיר גרגותני לגת אסור ואמרינן גרגותני גופס במאי מתסרא מבוס נלוק ש"מ נלוק חבור אלמא אפילו למאן דאמר נלוק חבור כי לא החזיר גרגותני לגת הגת מותר מבוס דהוי נלוק בר נלוק:

קסד

שאלה הא דאמר פ' כל הבשר (קי"ב) אין מניחים כלי תחת הבשר עד שיכלה כל מראה אדמומית שבו ואסיקנא עד דיסיב חדי לו חלח גלגי דמלחא ובכבדא כלל כלל לא ואקשינן מ"ש מדמא דבשרא ופריק דמא דבשרא שכין דכבדא קפי, הודיעני אחרי שאנו אומרים דאפילו כבד בתחיכה ומליחה סגי דאלמא המלח מוליא מידי דמו ומושכו דרך שהוא מושך דמא דבשרא אלא שאין יכול להפליטו לגמרי בלא קריעה עכשיו שילא ונפלט הדם בתוך הכלי ויש כח במלח למשוך דם מכבד כדם הבשר למס לא נזכר בי דוג בכבד כמו בבשר:

תשובה לדברי הגאון ז"ל אין הבשרו של כבד בתחיכה ומליחה אלא בקריעה ולייס וכן נהגו עכשיו ע"פ ה"ג ומ"מ כך דעת רבותי מוה דמן הדין בתחיכה ומליחה שרי וסגי ליס אלא שראוי להחמיר להתחלה כדברי הגאון ז"ל, ועם כל זה היני רואה עיקר לקושייתך שהרי פירשו לך ואמרו מ"ש מדמא ובשרא ופריק דבשרא שכין דכבדא קפי לומר הדם הבשר ואף לגול לאחר שפירש מן הבשר לכלי קלים הוא ונמשך אחר המלח לשולי הכלי אבל הפורש מן הכבד לכלי עב הוא ונקפה ואף הוא על פני המים והיינו נמשך אחר המלח משא"כ בעודו בכבד שאינו נקפה ונמשך אחר המלח:

קסה

שאלה המנקר את הבשר לריך הוא לחדיח בין כל חתך וחתך כדי שלא יחזור הבשר ויבלע שמוניתא שחלב שעל פניו או אינו לריך כיון שהוא עתיד לחדיח הבשר אחר נקור הסכין שחתך בס החלבים ואח"כ חתך בס בשר בהדחה בעלמא סגי ליס ודאמר ר"י אמר רב (חולין ח:) הטבח לריך שיהיו לו ב' סכינים ופרים גזירה שמא יחתוך בס חלבים ואח"כ יחתוך בס בשר אתס כדחלליס בי טבחא מדאמר רב יהודה בשמו הטבח לריך שיהיו לו ב' כלים של מים:

תשובה אדרבס מהסיא דרב יהודה שהלריך שהי הסכינים אחת להחתוך בס בשר ואחת לחתוך חלבים שמעינן דמנקרי בשר לריכים להדיח הסכין או לקנחס בשמרטוט יפס ואין כומכים על הדחתס לבסוף לפי שאין הדחה מוליאה ידי שמוניתא חלבים הנדבק על הבשר עד שישפשף בפשוף גדול ואין אומרים ינקר ואח"כ ישפשף שמא יבכה ולא ישפשף ובסכי כלה פרקין דהכל שוחטין דהיינו דלא הזירו לכתחלה על מס שהוא עתיד לעשות לבסוף שהרי אמרו במומר אוכל נבלות להתאבן בודק הסכין ונותן לו ולא הזירו לתת לו לשחוט ואח"כ יבדוק הסכין אחריו אע"פ שבשחט הזירו הבר וכמו שאמר לא בדק הסכינו ולא אמן לו יבדוק הסכין אחריו ואע"פ שלכתחלה לריך לבדוק הסכין בכל אדם ובדעת הגאון והטעם בזה כמו שאמרתי שמא יבכה ולא יבדוק וכאן נמי שמא יבכה ולא ישפשף היטב ובהדחה בעלמא לא סגי ליס וע"כ נהגו מנקרי הבשר להניח לפניהם שמרטוט קשה לקנח הסכין בכל פעם ופעם כדי להסיר השמוניתא של החלבים הנדבק בדופני הסכין ואע"פ שאין לחס אלא הסכין אחד אומר אני שהמנהג לומר שלא הלריכו ב' הסכינים אלא בתחיכת חלבים גמורים אבל גיד ושמנו אינס שמנים כ"כ שידבק מהס הרבה ע"ג הסכין, ומ"מ שפשוף גדול לריך כל שלא הדיח ולא קנח הסכין ולפיכך לריך להיות אדם זריז וזהיר בתוך ביתו להיות לחס ב' הסכינים או לשפשף היטב אחר נקור בשר כדי לנאת מידי ספקות אלו:

קסו

שאלה גבינה של כותים שעמד ישראל בשעת עשייתה וקבע בה חותמו ואח"כ הניחה ביד הכותי ומכיר חותמו חיישינן שמא הטליקו פניה בשומן חזיר וכעטמא דבני מערבא:

תשובה אם של ישראל פטיעה שאין חוששין שהרי אמרו המב"ג בחותם אחד מותר. ועוד שאין חוששין אלא לחליפין אבל לשמא יאכל אדם שלו להטיח פני גבינה בשומן

גדול מבאר כלים שכיולה בסם וכיון שכן הגת עצוי לדרוך בו ודרך בו אע"פ שבשבת יינו שם יום או יומים ו' שלשה ימים לא נתמיר עליו דינו כשאר כלי הגת ודי לו בנגוב מים ואפר כדינו המוחכר במקומו ואם לא דרך בו אפילו נגוב אין צריך אלא הדחה בעלמא שידיחנו סיכוב במים דסרי זה ככובי דארמאי ואמר פרק אין מעמידין אמר רב יהודה הני כובי דארמאי דבר שאין מכניסים לקיום הוא וכל דבר שאין מכניסין לקיום משבשבו במים ואין חושש. ומה שמאלת אם יש להם שכשר אחר זולתי מלוי וערוי ונגוב, ודלמי שכשר אחר יש והוא שיניחנו תחת צינור של מים ויקלח עליו כדי שיעברו המים בשטיפה על כל חלקי הכלים ויעמד שם י"ב שעות כדתניא בכוף ע"ז רבי יוסי אומר הרולה לטהרן מיד מגעילן ברותחים או חולטן במי זיתים רשב"ג אומר משום רבי יוסי מניחן תחת הליטור שמימיו מקלחים או במעין שמימיו רודפים וכמה עומק ר"ל חייא בר אבא ר"ל יוחנן או יום או לילה רבי חמא שאולאה ואמרי לה רבי שאומם אמר רבה ר"ל יוחנן הני יום והני לילה אמר רב שמואל בר רב יצחק ולא פליגי הא בתקופת תמוז ובבת הא בתקופת ניסן והתני כלומר הא דר"ל חייא בר אבא יום או לילה היינו בתקופת ניסן והתני שהיום והלילה שוין וכל אחד מהם מי"ב שעות והא דר"ל שאומם הני יום והני לילה בתקופת תמוז ובבת שאין היום והלילה שוין והלכך צריך שיעמוד שם בהני יום ובהני לילה ומן שהני ועד שהני י"ב שעות:

קנט

שאלה קנקנים של עץ שאין מזופתין שבכיסו רותחים בשם יינם לקיום במה שכשרן, אם נסמוך על דברי הרמב"ם ז"ל שכתב כי שכשרן במים חמים ואין צריכים מלוי וערוי או אם די לנו במים ומלח כי כך כתב שמותר לתת בסן ליר או מוריים מיד ואין צריך לכלוס ומותר לתת לתוכן אח"כ היין מפני שהמלח שורפם וירלאם מדבריו שעיקר שכשר הוא המלח:

תשובה כל דבר שמכניסו לקיום הכשירו במלוי וערוי ואם רצה להכשירו מיד יגעילנו במים חמים ודי לו בכך ומותר להשתמש בו מיד וכדאמר בסוף ע"ז דרש רבא נעוה אדתתו ותניא ממי שתה ר' יוסי אומר הרולה לטהרן מיד מגעילן ברותחים או חולטן במי זיתים, ודברי הר"ם מן הגמרא הם אבל ר"ח נראה מדבריו שהוא מצריך אפילו גת וכליו הגעלה בכלי ראשון וכל שכן כלי שמכניסים לקיום. וגם מחלוקת ישנה בין הגדולים רש"י ז"ל ורבינו שמואל ור"ת ז"ל בכל מה דצריך הגעלה בכלי ראשון אם צריך הגעלה בתוך כלי ראשון או אם יספיק לו שיספך עליו מים חמים שהוחמו בכלי ראשון, מהם אמרו דערוי מכלי ראשון אינו ככלי ראשון ויש להם על מה שיסמוכו מאותה שאמרו בפסח שני ויורה מאי עביד לה גדנפא ולא הספיק לה בערוי מכלי ראשון על היורה ועוד יש להם ראיות חזקות על זה בערוי וכן נראה מדברי ר"ח ז"ל בע"ז גבי נעוה אדתתו ראשון בכלי ראשון לדברי הראשונים שאמר דערוי דכלי ראשון אינו ככלי ראשון נראים יותר ועליהם הוא סומכים אבל אם יערה מים חמין בתוך הכלי ואפילו מכלי ראשון וירדו המים בשולי הכלי ומשם יורדים לתוך הכלי מן הברזא שהוא הנקב שבשולי הכלי כמו שעושים עכשיו מקלח בני אדם בכעין הזה לא עשה ולא כלום לד"ם לפי שהמים כשהם נשפכים בשולי הכלי נחלש ונתך חומם ואח"כ אין להם כח לא לבשל ולא להגעיל כמו שהגיעו פרק כירה הלפם והקדירה שהעבירן מרותחים לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן הוא לתוך הקערה כלומר אם הלק קדירה רותחת מע"ג האש בשבת יזהר מליתן לתוך אותה קדירה לפי שהוא מבשל תבלין לתוך הקדירה בהיותו היתה ע"ג האש אבל אם נתן מן הקדירה לתוך הקערה מותר הוא לתת תבלין לתוך אותה קערה מפני שכבר נחלש ונדעך כח החום ואין לו כח לבשל וס"ם שאין לו כח להגעיל לפחות מה שהוא צריך כלי ראשון ועוד כי בשעה שהוא נותן מים בשולי הכלי ואח"כ משכשך המים בכל גדדי הכלי נדעך הרבה החום ואין לו כח כלל אבל אבל לכל הפחות צריך שימלא כל הכלי מים חמים מכלי ראשון או שיערה על כל הכלי מן המים הרותחים בכלי ראשון ולדברי ר"ח ז"ל והראשונים אין לו הקנס עד שיגעילנו בתוך הכלי הראשון. וגם מה שכתב הרמב"ם ז"ל שאם נתן בו ליר או מוריים מותר לתת לתוכו יין מיד גם זה אפשר שהוא מדברי הגמרא מדאמר פרק אין מעמידין תני רב זביד הלוקח קנקנים חדשים מן הכותים נותן לתוכו יין וכדתניא בריש נותן לתוכו יין ואף הראב"ד ז"ל כן פירש ונעשה הדבר לפי פירושם אפשר מפני שהוא רוב המלח שים בליר או במוריים אין אחד עם הגלת המעורב בתוך המים ולא שמעו אלא ליר ומוריים אבל מלח ומים לא שמעו וגם לא נתברר בגמרא שיהא הטעם דוקא משום המלח שבליר ובמוריים כדי שנסמוך בכך במקום אחר ולא נקל בדבר זה בלא ראיה:

קס

שאלה שור הבא כנגד פניו של חמור אם מותר באכילה או לאו:

תשובה שנינו פ"ק דבכורות (ז') הייולא מן הטמא טמא ומן הטהור טהור. ועוד אמרינן בגמרא אמר רב הונא שור הבא כנגד פניו של חמור מותר מ"ט פירשא בעלמא, כלומר כשמולד החמור יולא על פניו שור אחד בעין מכוה ולעתים שיולא גם כנגד פניו של אדם ואמר רב הונא אע"פ שהיולא מן הטמא טמא אפ"ם מותר באכילה מפני שאין זה נחשב לא מגוף החמור המולד ולא מן החמורה שילדה אלא פירשא בעלמא הוא ובשר חמור אסרה תורה ולא פרט שלו והביא שם ראיה על זה מדתניא שור הבא כנגד פניו של אדם בין הוא חי ואמו חיה בין הוא מת ואמו מתה טהור דאלמא אינו נחשב לא מגוף הולד ולא מגוף האם אע"כ היה הטור הוא מטמא כבשר הפורש מן הטמא אלא ש"מ לפי שאינו מגופו אלא פירשא בעלמא הוא:

קסא

שאלה טבח שילאה טריפה מתחת ידו פעם ושתים שאסור לאכול משחיטתו עד שיקבל עליו דברי חברות מה אם ירצה לומר שונג שייתי וים לסמוך עליו בלא קבלה כמו שאמר ביבמות מעשה טעאי ולא שמתוה לא, וא"ה צריך קבלה צריך לקבל בפני שלשה או בפני אחד די:

תשובה כל טבח שילאה טריפה מתחת ידו אסור לאכול משחיטתו וכרי זה פוסע לו שאינו חושש אם מאכיל טריפות לו שהוא אינו זהיר וכל זה למעוט הקפדתו בין איסור לאיתר ולא כל שיבמו לומר שונג שייתי דא"כ טבח שנמלאה טריפה דמעבירין אותו לא משכחת לה אלא כשסתרו בו. וסברא דיבמות אינו דומה כלל דשתם במים שאין לשם סוף מעידים עליו ומשיאין אשתו ואורבא מרבנן שאני אבל כאן שסטריפות ידועים הן ואם לא נודעו לזה אין ראוי למנותו טבח ולסמוך עליו ועוד שמלוי הוא לשקר ולומר שהוא שונג ואין הומכין עליו כלל וזה אין צריך לפנים ולא עוד אלא שצריך לדקדק אחריו אם ראוי לסמוך עליו ואין בקבלת דברי חברות אלא א"כ ראיוהו דוחק על מה שאירע ומתאמת על כן ומקבלין אותו אבל אם כדי שלא יעבירוהו

היו מיחים המשות בשעת השמיטה ואומרים כל הנלקט מפירות נטע רבעי יהא מחולל על מעות שאלו שהרי אי אפשר לפדותו במחובר כמו שביארנו עכ"ל. ואינו מחוור דהא קי"ל כר' יוחנן דאמר גזל ולא נחייאתו שבעלים שיחס אין יכולים להקדיש כו', ואע"ג דמתניתין דלמעיש קתני הנלקט אינו לא קי"ל בהיא מילתא כשתמא אלא כשתמא אחרינא דאין סגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל וכדמסיים עליה קרא ואיש כי יקדיש ביתו קדש מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו. ואולי דעת הרב ז"ל דשאני נטע רבעי דכיון דממון גבוה הוא ואפ"ס אוקמיה רחמנא ברשותיה לאחוליה מש"ה לא איכפת לן ביה אי מחיל ליה ואפילו כי ליתיה ברשותיה דשוף שוף אפילו כי איתיה ברשותיה לאו דילה הוא ואפ"ה מצי מחיל ליה וכדאמר רבא שתה בפרק מרובה אי לאו דאמר רבי יוחנן למעין ורבי דוסא אמרו דבר אחד ס"א מאן תנא למעין רבי מאיר היא לאו מי אמר ר' מאיר מעשר ממון גבוה הוא אפ"ה לענין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה דכתיב ואם גאל יגאל איש ממעשרו קרייה רחמנא מעשרו ומוסיף חומש כרם רבעי נמי קדש קדש ילוף ממעשר מה קדש דכתיב גבי מעשר אף על גב דממון גבוה לענין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה אף שהי קדש נמי דכתיב גבי כרם רבעי אף על גב דלאו ממון דידיה לענין אחולי אוקמיה רחמנא ברשותיה הלכך אע"ג דליתיה ברשותיה מצי מחיל דהא כי איתיה ברשותיה לאו דידיה הוא ומצי מחיל. והא ליתא דהא רבא לא פליג אדר' יוחנן אלא אי לאו דאמר ר' יוחנן ליתא לשאי טעמא וכיון שכן הוא דלמעיש ליתא כלל דאי אמר כל הנלקט לא סוי פדיון דלאו ברשותיה וכדר' יוחנן ואי אמר כל שמתלקט לא אפשר משום דמדאורייתא אין ברירה ולא ידענא לה פתר להא דלמעיש לפסק הלכה. ומ"מ לענין מחובר קשה לן שמעתתא דמרובה אמאי דתניא בתוספתא ומעשים בכל יום דפודין אפילו במחובר ועשה שפירה רבינו שמעון ז"ל נתייאב לי שכל שהוא ז"ל פירש דהא דאין פודין במחובר טעמא לפי שאינם בקיאים בשומא בעודו במחובר מידי דהוה אעגבים לב"ש והא דמחללין במחובר גבי למעיש שתה תקנתא עביד שלא יבשלו וזה נכון, ומכלל דברי בזמן הזה שאין מדקדקים בשויו אלא בשמואל דאמר אם חלנו על שוה פרוטה מחול הלכך מוקמינן ליה אדינים דאוריתא ואפילו במחובר שפיר דמי:

קנז

שאלה הדרדורין של עץ שמוליכים בהם כותים יין תדיר ממקום למקום ונתיישנו בתשמישן ביד כותים הכשרן בהם, אם יספיק להם הדחה בעלמא ככובי דארמאי שאמרו פרק אין מעמידין שאינן צריכים אלא שכשוך דאמר רב יהודה הני כובי דארמאי דבר שאין מכניסין לקיום הוא ומשכשכן במים ומותרים, או אם צריכים נגוב ככלי הגת או הכשר גדול בקנקנים של כותים:

תשובה דע כי מחלוקת ישנה היא בגודות ודרדורין אם הוא דבר שמכניסו לקיום וכדמשמע להו בפשט הסוגיא פרק אין מעמידין וכדמוכח לכאורה בעובדא דבר עידי טייעא דאנס זיקי מרב יצחק בר יוסף ורמא בהו חמרא ואהדריבו ניהליה אתא שאיל בי מדרשא אמר ליה רבי ירמיה כך הורה ר' אמי הלכה למעשה ממלאן מים ג' ימים ומערן. וי"א דאין עשויין להכניס לקיום ואפ"ה אם נתיישנו בתשמישם יין ביד כותי צריכים מלוי וערוי ואע"פ שאינם זפותין ואף מדברי הרב בעל ה"ג יש לדון כן ויש לכל אחד מדברים אלו ראיות על מה יסמוכו לפי חילוף הגירסאות בפסקא גודות הכותים שבפ' אין מעמידין (ל"ג). ואם באתי לכתוב הדברים כהווייתן יאריך הענין ואין אנו צריכים לכך במקום זה ונראין הדברים שהדרדורין המכוסים למעלה הוי דבר שמכניסו לקיום לדעתים אדם משהא בו ייבו וצריכים הם מלוי וערוי ואפילו אח"ל שאינו מכניסו לקיום אלו מ"מ של חמרים שמוליכים בהם יין תדיר הרי הן כמכנים לקיום מתוך שהשמיטו תדיר. ודומה למה שאמרו הם פ' אין מעמידין (ל"ד:) א"ר חביבא הלי אבעא דטייעי בתר תריסר ירחי שתא הרי כלומר דלפי שהסוחר מכנים בו תדיר ואינו עומד ריקם הוי כמכניסו לקיום כי מה שאמר במכניסו לקיום שצריך מלוי וערוי היינו טעמא לפי שמתוך שהיין משתהא הם הרבה הוא בולע ואינו יולא מדי איסורו אלא במלוי וערוי ומפני שהם כלים שדרכן להכניסן לקיום שחמירו בהם אפילו לפי שעה כמו שאמר פרק בתרא דע"ז: כל דבר שמכניסו לקיום והם של בעלי בתים שאין משתמשין בהם בתשמישים תדיר אין צריכים אלא שכשוך בעלמא אבל של חמרין שמשתמשים בהן תדיר אע"פ שאין מכניסן לקיום וכן בגת וכליו מפני שמשתמשים בה בין הגיתות בשפע שחמירו בהכשרן להצריכן הכשר גדול או נגוב למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה כדאיתא בסוף גמרא דע"ז. ועוד יש להחמיר בדבר דכיון שמריקים בהן יין הרבה פעמים בין הגיתות לסוליך מן הגת לעיר מתכנסין בהן שמרים ואע"פ שהוא ממלאן ומערן ויש לחוש שמא יש בהן שמרי יין ואינן יכולים לצאת בנקב קטן של הברזא ולפיכך צריך שיסיר הכסוי כדי שילאה ממש אלא נשארו הם שמרים של יין נסך דכיון דודאי מתאספים הם שמרים וספק יצאו ספק לא יצאו ואין ספק מוציא מידי ודאי, אלא שיש לדון להקל דכיון דסתם יינן אינו אלא מדרבנן ס"ל ספק בטל דבריהם ולקולא וכאותה שאמרו פרק האשה שעשה לרכיה אמר רב אחא בר יעקב משמיה דמר זוטרא הלי מאן דאכל ליה חוטא דכתנא בגלימא דעמרא ונתקיה ולא ידע אי נתיק אי לא נתיק שפיר דמי מ"ט דאורייתא שעטנז אמר רחמנא שוע טווי ונוז ורבנן הוא דגזרו ביה והלי כיון דנתקיה נתקיה. ומ"מ יש לחלק קלת והמחמיר תבא עליו ברכה:

קנח

שאלה גת של עץ של כותים שלא דרך בה אלא שהרגלים וסיין מעורבים ורותחים בגת ס' ימים או יותר שאינו מכניס בו הכותי יינו לקיום זולתי לרחיצה בה, סודיעני במה הכשירו, אם יסיר דינו כדין הגיות שמכניסים בו כותים לקיום או אם הגי ליה במים ואפילו פעמים בשאר גיתות שדרך בהם הכותי. ואתה סודיעני אם יש הכשר אחר זולתי מלוי וערוי כשהכניסו ממש בין לגיות בין לגת שזכרתי:

תשובה תחלת כל דבר יש לך לדעת כי כלי יין החמורים כגון כלים המכניסים אותם לקיום וכן כלי הגת שהגדיל נגוב אין הקפידא בהן שנתמשו בו באותו תשמיש גדול כלומר קנקן שצריך מלוי וערוי דוקא כשהכניסו ממש לקיום אבל לא הכניסו ממש לקיום אין צריך מלוי וערוי ואע"פ שהוא מן הכלים שדרכן של בני אדם להכניסו לקיום אלא כיון שהוא מן הכלים שמכניסים לקיום אפילו לא הכנים בו הכותי אלא שעה אחת מיד הוא צריך למלוי וערוי שלא חלקו חכמים בדבר בין שהכניסו בו לקיום בין שלא הכניסו וכמו שאמרו פרק אחרון דע"ז כל דבר שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו בו רבנן, וכן כלי הגת אין חילוק בין נתחמם בו הרבה פעמים בין נתחמם בו פעם אחת שאמרו בסוף ע"ז שלהי פרק ר' ישמעאל הוא כותי דאשתכח במעצרתא אמר רב אחי אי איכא טופח ע"מ להטפיח בעי הדחה ובעי נגוב. והטעם בכל אלו מפני שכיון שדרכו להשתמש בו בתשמיש גדול שע"י כן היין נבלע בהן הרבה לפיכך אי אפשר לסלק בהן לשעורים. וכן הכלים הקלים שאין דרכן להכניסן לקיום ואע"פ שמשהא בהן יין לעתים דרך מקרה ולא בדגילות כל היום אף על פי כן אין מחמירים דינן שיהו נדונין בדין מחודש להצריכן הכשר יותר גדול

כרס רבעי והכמים אומרים יש לו פירוש מפנס בפ"ג של תרומות א"ר אלעזר ביני מתניתא אין לנכרי נטע רבעי כל עיקר ר' ביבי קומי ר' זירא בשם ר' אליעזר אחיא דרבי יהודה בב"ם על דעתיה דרבי בב"ם אי לא למדנו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמה דתימא אין מעשר שני בשביעית ר' יהודה אומר לא למדנו נטע רבעי אלא ממעשר שני מה מע"ש אין בסוריא אף נטע רבעי אין בסוריא אמר ליה חמי מה אמר לא אמר אלא אין לו חומה ואין לו בצור הא שאר כל דברים יש לו ר' יהודה אומר אין לנכרי נטע רבעי בסוריא ע"כ בירושלמי. ועוד אמר שם תניא ר' יוסי ור' אליעזר אומר לא נתחייבו ישראל בנטע רבעי אלא לאחר י"ד שנה שכבשום ונחלקו אמר רב חסדא אחיה דר' יוסי בר' יהודה בשיטת ר' יהודה אבוה כמה דר' יהודה אמר לא למדנו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמה דתימא אין מעשר בסוריא דכוותה אין בסוריא כן ר' יוסי לא למדה נטע רבעי אלא ממעשר מה מעשר אינו אלא לאחר י"ד שנה שכבשו ונחלקו דכוותה אין נטע רבעי אלא לאחר י"ד שנה ט"כ. ושמעינן מינה לדעת רב ביבי ולדעת רב חסדא דלמאן דילף נטע רבעי ממע"ש אין נטע רבעי בסוריא וכ"ש בח"ל כמ"ש וכיון שכן לדידן דקי"ל פרק שאים מקדש דב"ש יליפי נטע רבעי ממע"ש קדש קדש א"כ אף אנו נאמר לבית הלל שאין נטע רבעי בסוריא כשם שאין מעשר בסוריא וק"ו בח"ל. ואני תמה שא"כ נאמר שאין נטע רבעי בשביעית לב"ש כשם שאין מעשר בשביעית ואילו ב"ש שתמא תנן יש לו חומה ויש לו בצור כלומר לעולם. ועוד אני תמה לפי סוגיית הירושלמי וכי ב"ש בלבד למדו נטע רבעי ממע"ש ולא ב"ה ולמה אמרו יש לו חומה ויש לו בצור ולמה בוצר כולן לגת אלא מפני שלמדו אותו בג"ש דקדש קדש ממע"ש אלא ע"כ אף ב"ה יליפי ממע"ש ואפילו רבי יסודה לכ"ע ורבנן דידיה דלא כתד. אלא נראה לי פירושו דלב"ש למדו אותו לכל דיני מן מעשר כלומר שעשאוהו לגמרי כמע"ש שהרי לב"ש כל זמן שאין מעשר כנון בשביעית אין נטע רבעי וכל זמן שיש מעשר יש נטע רבעי לחומה ולביצור ואע"פ שאין מעשר בשליחית מ"מ כשם שמעשר נוסג בהם וכמו שאמרו בירושלמי שליחית ושמיט סוחיל ואין בהן מע"ש יש להם נטע רבעי ומעשר שביעית אין לה מעשר כל עיקר ושמא בלא חומה לדעת רב ביבי ורב חסדא קדושה מיהא יש לו לנטע רבעי בשביעי להלריכו פדיון בלא חומה. ואע"פ שאין בה מעשר כל עיקר שאני הכא. דריבה לו הכתוב קדושה דכתיב קדש הלולים וכדאמרי' לעיל בירושלמי קדוש קדושתו מאליו למדו מדכתיב קדש הלולים וא"נ ס"ל דלב"ש אף קדושה אין לו בשביעית וכדמסדר ליה ר' זירא לרב ביבי אתה אמרת לא אמר אלא אין לו חומה ואין לו בצור הא כל שאר דברים יש לו כלומר לא כמו שאתה אומר דר' יהודה בשיטת ב"ש אמרו וקסבר דלב"ש אין נטע רבעי בשביעית כלל ומינה דרבי יהודה נמי אין נטע רבעי כל עיקר בסוריא לא סיגא דב"ש לענין קדושה מודו דמוסג אפי' בשביעית ולא נחלקו אלא בחומה ובצור בשאר שביעית בלבד ורבי יהודה לא אמר אלא שאין נטע רבעי לנכרי בסוריא ולא בשיטת ב"ש אלא בטעמא אחרינא תניא דאלמא ר' ביבי סבר דלב"ש אין נטע רבעי נוסג בשביעית כלל ואין רבי זירא מודה בדבר זה. ואע"פ שאינו ב"ש אומרים יש לו פרט ויש לו עולות דאלמא כחולין נינהו לב"ש י"ל דשאני התם דהוי טעמא לפי שהוא נאכל לבעלים מדכתיב ואיש את קדשיו לו יהיה למדנו מכאן שהכתוב עשאן בנכסיו וכיון שלא למדו אלא ממעשר לדעת ר' יוסי והרי הוא מעשר שני לגמרי אף הוא אין נוסג אלא בזמן שמע"ש נוסג ובמקום שמע"ש נוסג אבל לב"ש לא למדו אותו לגמרי ממע"ש שהרי יש לו חומה ובצור בכל זמן וכיון שכן אף הוא אינו למד ממע"ש אלא לענין קדושתו כלומר לפדיונו ולבשורו ולחומה ולהיותו ממון גבוה לפי שהכתוב קראו קדש ממע"ש הא בזמן ובמקום אין למד ממנו מקום דכתיב וערלתם ערלתו את פריו שלש שנים ובשנה הרביעית דמשמע כל זמן שערלה נוהגת ובכל מקום שערלה נוהגת נטע רבעי נוסג ומעתה לדידן רבעי נוסג בין בארץ בין בח"ל. וא"ת מ"מ למה דהה רבי זירא לרב ביבי ואמר דר' יהודה לא בשיטת ב"ש אמרה אלמא ר' יהודה אפילו לב"ה אין נטע רבעי נוסג בסוריא ואע"ג דנחלקו עליו חכמים הא קי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל. לא היא דרבי יהודה לדעתיה דר' זירא לא מבוה שהוא למד ממעשר הוא ולא ביארהל אייני אלא בנכרי וכדתנן בהדיה רבי יהודה אומר אין נטע רבעי לנכרי ונעשה דר' יהודה או אפילו בארץ קאמר וכסתמא דמתניתא מבוה דקסבר יש קיים לכותי בא"י להפקיע מיד מעשר וכדאמר רב הסנא לדברי רבי יהודה פ' שמואל (ב"מ ק"ח) נבי בטף נסר את זיתיו וכן יש לו קיים להפקיע מקדושת מעשר וכדסברוה התם לרבי יהודה בפרק שמואל וה"ה לקדושת רבעי אבל בסוריא שהוא כבוש יחיד יש לו בה קיים להפקיע מידי קדושת מעשר ומידי קדושת נטע רבעי הא ישראל יש לו כרם רבעי אפי' בסוריא ואפילו בח"ל כיון שערלה נוהגת בהן. אלא שאני תמה לפי סוגיית הירושלמי דלכאורה משמע לדבר תורה אמרו וא"כ מ"ש לב"ה אף לב"ה ערלה ונטע רבעי בסוריא מדרבנן במסכת ערלה ספק ערלה בא"י אסור ובסוריא מותר ובח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא ירמו לוקח ותנן התם שחדש אסור מן התורה בכל מקום וערלה הלכה וסכלאים מד"ש וקמפרשי שמואל ורב יהודה ולוי פ"ק דקדושין מאי הלכה הלכות מדינה ומדאורייתא מתרא הרי אפילו בסוריא, וא"כ בין לב"ש בין לב"ה אין נטע רבעי בסוריא מן התורה. וי"ל דסוגיית הירושלמי במסכת מע"ש כר' יוחנן דאמר התם הלכה למשה מסיני ומ"מ אפילו למ"ד התם מהלכות מדינה אף כרם רבעי נוסג מהלכות מדינה בערלה שכל מקום שערלה נוהגת רבעי נוסג ופוק חזי מה עמא דבר שכל מקום שהלכה רופפת רואין היאך ליבור נוהגין כמו שאמר שם בירושלמי רבי ירמיה בעי קומי רבי זירא כדברי ב"ש מי שעשה אותו בנכסיו מהו להתחייב במעשר אמר ליה כדאמר ריב"ל לא סוף הלכה זו אלא כל הלכה הרופפת בב"ד ואינך יודע מה טיבו לא ודאה היאך ליבור נוהגין ונהוג כן וכן חמי דלא מפרש, ואף אנו נאמר כיון שאנו רואין ליבור נוהגין כן קדושה ברבעי ולפדותו בח"ל אף אנו נוהגין כן וכ"ש שיש לסמוך על הגאון ורבותינו הצרפתים ז"ל שכתבו כן. ולענין פדיון אם יש במחובר ואם לאו תניא בתוספתא דמע"ש כרם רבעי ב"ש אומרים אין פודין אותה ענבים אלא יין וב"ה אומרים יין וענבים הבל מודים שאין פודין אותו במחובר והרמב"ם ז"ל כן כתב ונתן טעם לדבריו מפני שהוא כמע"ש ואין מעשר במחובר, ורבינו המאור ז"ל כתב בפירוש המשנה שלו אי אפשר לפרש דהוי טעמא מהוא דילפינן קדש ממעשר ואין מעשר במחובר משום דכפ' מרובה (ס"ע) משמע דפדיון במחובר מועיל ד"ת דאמרינן התם א"ר יוחנן נזל ולא נחייאתו הבעלים שייסה אין יכולים להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ואקשינן עלה מדתנן פרק כרם רבעי הלוטין מניחים המעות ואומר כל הנלקט מזה יהא מחולל על מעות שלו ופרקינן לא תימא כל הנלקט אלא כל המתלקט כלומר דקודם לקיטה היו הלוטים פודין ולא אחר לקיטה שכבר זכו בהם אחרים ולא היה כח ביד הבעלים לחלל ע"כ. ומכאן קשה לדברי הרמב"ם ז"ל ואע"ג דאסקינן התם אלא לעולם כל הנלקט מ"מ לאו מכח קושיא זו שאין פודין נטע רבעי במחובר חזר בו אלא דבכדי לא מסבסינן וכיון שכן ממאי דמתרלינן מעיקרא ואמרינן אימא כל המתלקט שמעינן דמדאורייתא אית ליה פדיון אפי' במחובר. ועוד אני תמה על דברי הרמב"ם ז"ל שכתב עוד והלוטים

בעיטא ? יין זה מה אמו בו, מי נאמר כיון שהמתינם עד חצות ולא באה ויש לכותים שייכות כדי להקן הבית ואינם נתפסת כנגב ס"ז אסור וכדאמר רבא (ע"ז ע') באומפיזא דסוס יתיב ביה חמרא דישראל ואתתכא כותי דסוס קאי ביני דני אם נתפס עליו כנגב שרי ואם לאו אסור, א"ד כיון שהודיעם הישראלים שהבא מחרת החג אע"פ שנכנסם שם הכותים היא נחפזת לצאת ואין פנאי לנסך כבולשם שנכנסם לעיר וכ"ם זו שלא מצאה הכותים והפועלים בין החביות אלא עדר אחר של חביות :

תשובה מהתברא שהיין מותר שאע"פ שהבית מן הכותים כיון שאין הכותים דרס שם באותה חגר אפילו לא היה מפתח ואותם ביד הישראלים מותר דע"כ ל"ם בברייתא דפרק רבי ישמעאל בלוקח או בשוכר בית מכותי ואין הישראל דר באותו חגר שאם אין מפתח ואותם ביד ישראל שהוא אסור אלא בשהכותי דר שם באותה חגר וכדקתני אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחנירו של כותי כלומר בחגר שהכותי דר בה הא אין כותי דר בה אע"פ הישראל דר בחגר אחרת ואין מפתח בידו ואותם. והלכך אילו לא ראינו שנכנסם כאן לא היינו חוששין לה כלל, אלא שאתה בא לפקפק עליו מפני שקבעה לה זמן לתקן הבית אחר החג ונכנסם שם מחרת החג אחר שהמתינם שיעור כדי שהבא הישראלים ממקום שביתתם, ואפ"ה אין לאסור היין בכך שהרי חזרם לאחר החג דלא הודיעם שהיא מפלגה דבכל שעה ושעה היא מתירתה אמא עכשיו תבא ואפילו הפליגה עובדא ולא באה ואע"פ שיש לה שייכות בבית לתקנו כיון שאין לה שייכות בבית ביין ולא נעלה בנעול מבפנים וכמניח ידו בקרון ובספינה וכמניח כותי בחנותו וכל הנהו עובדי דפרק השוכר כשנעלו היה ואפילו הסיה דאותפיזא דאתתכא ביני דני כשנעל היין וכן פירש הראב"ד ז"ל וראיה הברייתא דנעל הפונדק דקא מייתי עלה וכן ודאי נראה כדבריו ואין חוששין שמא נעלה אח"כ ראינוה ממש שנעלה וכשמוכח שהם בגריכותא דקרון וספינה ואנוה ואף לרש"י ז"ל דנראה שפירש אפילו בשלא נעל ולא כפשטה דמילתא דאתתכא ביני דני הא קא פרים איסו ז"ל טעמא דל"ד למניח כותי בחנותו משום דרגלים לדבר הוחיל ונכנס שלא ברשות ואולא שנכנס לנסך לשם נכנס, ובגדון שלפנינו אין רגלים לדבר לאיסור אלא לסיתר שהרי נכנסם לתקן ביתם והרי זה כמניח כותי בחנותו ועוד דמימר אמרם הכותים כיון דקבעה זמן לתקן מדברא ישראלים חמרא ואתיא וגדולה מזו אמרו בעובדא דישראל וכותי דהוו יתבי באהרבא ומטא ישראל קל שפורא דבי שימשי קם סליק ושריה רבא לחמרא מס"ע דמימר אמר שאתא מדבר לחמריה ואתי דסוס יתיב חמרא בהדי כותי ביממא ובלילא בלא מפתח ואותם והלך ישראל מון לחחום ושבת שם. מ"מ מה שבאתה לסתיר כשנעשה ביין בעת בעשה אינו נראה כן, אדא דתינא היה שיש לך לתלות בבעשה כיון דשהתה כ"כ לבא ואחרים מן המועד אבל פועלים מא"ל, ועוד דאין לך מגע גופו ביין שיהא מותר בשתיה אלא לר"ם ולא קי"ל כותיה אלא כרבנן דאסרו בשתיה דמדרבנן בין ביד בין ברגל ואפילו דלנעל ע"י הא אסרו בשתיה ואע"פ שמעשיו מוכיחים שאינו מתכוין לנסך כשתיה סלרעה בקנס ועוד אמר רב אשי כל שבזב טסור בכותי אין עושה יין נסך ואקשינן ממתניתא דקתני נעל חבית וחרקס לבור בחמתו זה היה מעשה בבית שאן ושתירוהו בחמתו אין אלא בחמתו לא ופריק רב אשי דאזיל מיתי ומיתי כלומר שהיה מסתרך ולולי שהיה בחמתו לא היינו חוששין שמא נגע בכוונה אבל השתא אין חוששין שמא נגע בחמתו וקי"ל כרב אשי ולפיכך שתירוהו ואפילו בשתיה ואפילו הסיה אפשר לפרש דלא שתירוהו אלא לימכר לפי שנגע בו אם מפני שכלי שהיה מסתרך בו ושתירוהו רבנן דר"ם משום דכל שבחמתו יש כאן סוכחה אלא שכשך בו לכוונת נסוך אלא כעין מדדו או לשעביד את שמרוחתא אלא לכאורה נראה יותר דאפילו בשתיה שתירוהו ומשום אלא יצא. וסיעה דגרסינן בירושלמי פרק רבי ישמעאל דקא מייתי מינה ראיה דאין שכותי עושה יין נסך בחמתו דגרס שתה כותי מהו שיעשה יין נסך בחמתו נשמעינה מן הדא אדמאה הוה ליה קופה ממעלרתא אתא ישראל וחלף בסן חמרא אתא אדמאה מן הולתיה וחפיין לגובא אתא עובדא קומי רבנן אמרין אין שכותי עושה יין נסך בחמתו ושתה נמי אין עושה יין נסך גמור קאמר כלומר ליאסר בהנאה הא בשתיה אסור לרבנן דר"ם וקי"ל כוותייהו וא"כ סיך רבנן דירושלמי לאו רבנן דפליגי עליה דר"ם ניהו אלא רבנן דעלמא דס"ל כרבי שמעון ולכאורה הסיה שמואל משמיה דרבי אבהו אמרה ושמואל ורבי אבהו בר"ם ס"ל להתיר כל סיך דמתניתא בר"ם אפילו בשתיה דגרס שתה בירושלמי ר' אבין בשם רבי שמואל הלכה בר"ם רבי אבין בשם ר' שמואל אמי כפרת ר"ם שהיה מתיר בשתיה או אסור בהנאה א"ר ירמיה בשם רבי אבהו אין שכותי עושה יין נסך בזריקה כותי מהו שיעשה יין נסך בחמתו וכו' כדאיתא שתה דאלמא לכאורה כולה רבי שמואל ור' אבהו אמרה. ומ"מ בין כך ובין כך אי אפשר להתיר מגע ממש בחמתו בשתיה אלא שהגדון אלפיטו נראה להתירו מגד אחר כמה שכתבתי :

קנו

שאלה כרם רבעי מוסג בח"ל ואסור לאכול מפירותיו בלא פדיון או לא :

תשובה תניא פרק כילד מברכין רבי חייא ור"ש ברבי חד תני כרם רבעי וחד תני נטע רבעי וקי"ל בארץ כמאן דתני נטע רבעי ובח"ל כמאן דתני כרם רבעי וכדאמר שתה כל המקל בארץ הלכה כמותו בח"ל בשמעתא דגלף והלכך בארץ אסור לאכול מפירות כל נטע רבעי בלא פדיון בין כרם בין שאר אילנות ואפילו גפן יחידית, אבל בח"ל אין צריך פדיון אלא כרם בלבד דסיינו כרם סגטוע ב' כנגד ב' ואחת יוצאת זנב הא פחות מכאן נדון כגפן יחידית ואין צריך פדיון מכל מקום כרם רבעי אסור לאכול מפירותיו אפילו בח"ל בלא פדיון וכן כתב רב אחאי ז"ל ואף בעלי התוס' ז"ל כתבו כן ואף מדברי הר"ן ז"ל נראה כן פרק כילד מברכין. אבל ראיתי לר"ם ז"ל שכתב בחין מוסג בח"ל אלא עולה לבד אבל רבעי אין מוסג שכך כתב בסל' מאכלות פרק י' יראה לי שאין נטע רבעי מוסג בח"ל אבל אוכל פירות שנת ד' בלא פדיון כלל שלא אמרו אלא בערלה וק"ו שדברים ומה שוריה שחייבת במעשרות ושביעית מדבריהם אינם חייבת בנטע רבעי כמו שיתבאר בסלכות מעשר שני בח"ל לר"ם שלא יהא נטע רבעי מוסג בם. וכן כתב עוד בסלכות מעשר שני פ"ט כשם שאין מעשר שני בשוריה כך אין נטע רבעי בשוריה. וכ"ל שלמד כן מן הירושלמי דתנן במסכת מעשר שני פרק כרם רבעי מלייגין אותו כרם רבעי ב"ש אומרים אין לו חומש ואין לו בעוי וב"ש אומרים יש לו פרע ועוללות והעניים פודין לעצמן וב"ה אומרים כלו לגת וגרסינן עלה בירושלמי תניא רבי אומר בד"א בשביעית אבל בשאר שני שביעית ב"ש אומרים יש לו חומש ויש לו בעור על דעתיה דסדין תנא לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמה דתימא אין מעשר שני בשביעית דכוותה אין נטע בשביעית מעתה אל יהי לו קדושה פירות שלא יהא צריך פדיון כלל בשביעי ואי אפשר לומר כן שהרי לא נחלקו ב"ש אלא בחומש ובעור הא לקדושה מודו לבתחלה לומר מיהא דשביעית מיירו והיולו קדושתו מאליו למדו קדש הלוים הרי הוא בקדש שאומרים עליו הלל וכו' כדאיתא שתה. עוד תמן תנינן אין לנכרי

כרם

מה שאין כן בפירות שאילו אתה מתיר לו אין לו מוכיח שיהא אסור לעלות ולתלוש ועוד דתליסת פירות קלה וחוסשין שמא עד שלא יתן אל לבו יתלוש אבל תליסת עצים מן המחובר מלאכה גמורה היא ועד שלא יבא לידי גמר איסור תליסה יתן אל לבו דלאו משום שופטני שיתלשו במזיד ובכוונה איסור אלו גוזרים אלא משום שוגגים לבעה, ותדע דאף בפירות איכא אף מבוא מוקצה ואסר משום גזירה שמא יעלה ויתלוש וכדאמר פ"ק דביצה פירות המוסרים טעמא מאי גזירה שמא יעלה ויתלוש ולמה אנו צריכין לטעמא שמא יעלה תי"ל משום מוקצה דודאי משום מוקצה איכא כדאמר פרק מקום שנהגו ואם מוקצות מינכו אלא שבפירות שצריכים חפירה ואינן נתלשים בעצמן ולא בקל אלא כגון דאתי לפתות ונמון ליכא אלא משום מוקצה דמשום גזירה ליכא וכדאמרן אבל בפירות המוסרין איכא אף משום גזירה שמא יעלה ויתלוש וביצה דומיא דפירות אלו שמוסרין מעצמן וסיימו דאמר רב יוסף סתם טעמא בביצה שמולדה ביו"ט גזירה משום פירות המוסרין וכותי שאפשר הפת לעצמו בשבת או שבשל ביצים או דגים לעצמו שאמרת דלפי מה שאמרתי דאמירה לכותי קלה וכי גזרינן ואסרינן לערב בכדי שיעשו גם אלו אסורים לישראל בשבת גזירה שמא יאמר לו. מה שהחירו מקלת רבני צרפת דגים מלוחים קטנים שבשלה השפחה לעצמה ואמרו שהרב אבל מהם שעשאום כגר וכבש משום שבכל אלו יש טורח גדול שצר פעמים שצריך לסוליאו מן הרעפים ופעמים שצריך להדליק האש שממנו מדליק את הגר. ואף באלו יחבר הישראל ויעמיד לו, אבל בשבאת פירות ובתלישתן שהיא מלאכה לשעתה אסרו ויש אוסרים אף באלו ובכל שנעשה בו מלאכה דאורייתא ע"י הכותי אי אפשר לגזור בו משום שמא ירבה בשבילו משא"כ בגר וכבש דגר לאחד גר למאה כבש לאחד כבש למאה ודברים אלו עתיקים יותר בעינן לפי הראיות והחקירה בהן ואתה תבור אוכל מחוך הפסולת ומ"מ ביצים ודגים שבשלן כותי ואפילו בשל אסורים משום בשולי כותים אלא א"כ דגים קטנים מלוחים וכ"ש כותי או כותית עבד ושפחה של ישראל אם בשלו בשר או דברים שאין נאכלים כשהן חיין וראוין לעלות על שלחן מלכים שאסורים לישראל משום ב"ג דאפשר בעבדו ושפחתו אסרו לפי דעתי וכבר כתבתי זה בראיות בסוף בית מועד בס"ד. ומה שאמרת שאומר לך דעתי אי בשוגג מותר אפילו בדבר שאין ראוי לכום דוקא, אם למעשה אתה שואלני אני דעתי נוטה כמי שפסק כר' יהודה וכן פסק רב אחאי ז"ל וכרב בעל ה"ג ז"ל וכן הרמב"ן ז"ל ואפילו רב דרים בפרקא כר' יהודה דרים מפני עמי הארץ וכ"ש עכשיו דנפשי ע"ה טובא, ועוד יש לי ראיות אחרות לפסוק כמותו ודלא כרבי מאיר ובדאורייתא קנסינן שוגג אנו מזיד. ואם להלכה אתה שואלני ואליבא דר' מאיר משמע דר' מאיר אף כשאינו לכום ברי דסמבשל סתם קתני משום מוקצה אפשר דלר"ש דלית ליה מוקצה דקי"ל כוותיה בשבת אף כשאין ראוי לכום אין מוקצה לדידן דלא פסקינן כוותיה כולהו לבר ממוקצה מחמת איסור כגון גר דדחייה בידים הא בכל שלא דחהו בידים ליה לן מוקצה לבד מיחד של מחריסה וחבריו דאית בהו מחמת חסרון כיס. ומה שאתה אי סמכינן על הרב בעל העיטור ז"ל בכותי שהביא דורון לישראל שהוא כתב דאפילו לאותו שבא בשבילו מותר תוך ד' אמות, כ"ל שאין סומכין עליו בזה שהוא סמך על הירושלמי דאמר קבילנון ואובלינון גו גומרין דידך ואילו בגמרין רב פפא שתנויה דקאמר שבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר הוא לאותו שבא בשבילו איסור ואם איתא לא הוה בתיק מינה רב פפא ואתן אגמרא דידן סמכינן. ועוד דפירות הללו כמו שהוליאוהו כותים שלא לדעתו שיש לו ד' אמות ואו לא אם נתנוהו בדיר או בחצר או בעיר הרי זה מותר בכולן שכל העיר כד' אמות כדאיתא פרק מי שהוליאוהו, ואם אתה מתיר באכילה אפילו מי שבאו בשבילו גו גומרין שלו הרי כל העיר לו כד' אמות וא"כ לישראל אחר מותר אפילו חוץ לעיר שאין הפרש בין זה לזה באכילתן אלא בשיעור אכילתן והוצאתם וזה אי אפשר לפוס גמרא שבפרק מי שהוליאוהו דאין לסס לכ"ע אלא ד' אמות דאין הפרש בשיעור הליכתן אלא באכילתן. וביאראל שנגר לחבירו מצי"ט פירות ע"י כותי שאין במינו במחובר ונתעכב הכותי בדרך והביאו בי"ט בשאלת אם מותרים אפילו לבא בשבילו כאחרים שהרי אין הכותי מביא בשבילו ממנו ולא בדורון ולא במכירה כדי שנגזר שמא יאמר הבא לי:

קנג

שאלה אם מותר ליתן מלח בפתח בעיסה אם לאו משום דמליח הרותח:

תשובה מסתברא לי שהוא מותר ולא אמרו מליח הרותח אלא להבליע ולהפליט ליר כמלח ורוטב ודם שבבשר וכן להבליע הדם בכלי שנמלח בו בשר כפיוכא דרבי אמי אבל לא לתתם ולהחמיץ העיסה בחומו. ותדע שהרי המליחה לכלל דברים אלו הרותח דלגי ואם מלאו קנקנים של יין נסך אינם נאסרים בכך אע"פ שחוש שהם המועטת מבטילו אם חממו קלת עד שנתרפס זפתו אלא שלא לכל עצו המליח הרותח. ותדע לך דהא אמר ותיקא הרי והתניא אסור ופרקינן ל"ק הא במיא ומלחא הא במלחא ומבחא כלומר דבמיא ומלחא אסיר משום דהדמבשל מחמע אלמא דוקא בשביא קמח ומים המתבשל בקדירה ועשאה כדאמרת משום דעד שלא נתבשלה באה לידי חימוץ הא עיסה כולפית בתנור לא דאי לא ליתא אין מותנין מלח בעיסה וכ"ש ותיקא. ותו לא מידי:

קנד

שאלה פת של כותים בעלי בתים אם שייע בו ישראל כדינו מותר או לאו:

תשובה אין הולכים בפת אחר בעלים אלא אחר מי שעשה המלאכות המבשירות אותו לפיכך פת של ישראל אם מכרו לכותי מותר הרי נעשה בסיתר ביד ישראל ואע"פ שהוא עכשיו של כותי והבעה"ב כותי שקנה פת של פלטר כותי מותר ופת של בעלי בתים שקנאו ישראל אע"פ שהוא עכשיו של ישראל אסור לכל ישראל הרי נעשה באיסור דגרסינן בע"ז פרק הבוכר הבוא ביתא דחיטי דנפל עליה חביתא דיין נסך אדייה רב למזבנים למטחנים ולמיפא ולזבוני לכותים אלא בפני ישראל אלמא דוקא אלא בפני ישראל מותר דתו ליכא למיחש דילמא אתי לזבוני לישראל הא בפני ישראל לא דילמא אתי לזבוני לישראל דכיון דחזא ישראל פת באפאו וישראל הוא אע"ג דהבתא דכותי הוא אתי לזבוני מיניה והלכך פת בעלי בתים באפאו ישראל או הבסיק התנור או הספך בגחלים הרי:

קנה

שאלה ישראלית שברה בית מכותית ודרס הם ונתנם ייינם ורחתה בדק בבית ואמרה לכותית שתתקן הבית ואם לא תניח הבית ותלא והישראלית הלכה מבית זה לחוג חג הסוכות בעיר אחרת ומפתח ביתה בידה ואמרה לה הכותית בשחבוני אתקן הבית מתי תבוני אמרה הישראלית לאחר החג וכבותית הסתיכה עד מחרת החג אחר חגות כשראתה הלא באתה הישראלית פתחה הפתח והכניסה הם פועלים ולא באה הישראלית עד עלות המנחה והיו הם חביות יין ומנופות עליהם אבל לא היו עומות

בביע

לכתחלה ככל ס"ס דמותר אפילו לכתחלה אלא דעכו"ם הרחקה יהירה לאיסורי כותים. ועוד דא"כ היאך הביא ר' יהודה ראיה מכלי מדין דנ"ט לפגום אסור דהא כלי מדין אפילו קדירה שאינה ב"י לאו לפגום הוא דטעמא משום דברים שחריפים הוא ור' שמעון נמי דדחי לא אסרה תורה אלא קדירה ב"י אינו כן דהא כולהו אסר הכתוב מספק דברים חריפים. מכל זה נ"ל שהירת אותו טעם אלא הקושיא שהביאו לדבר זה כלומר כיון דהתם כליסה אינם ב"י מפני מה אמרה תורה כל דבר אשר יבא בו', קושיא זו מעיקרא ליתא דהא קמפרש ר' שמעון לא אסרה תורה אלא קדירה ב"י כלומר אם בשלו בה בבירור ביומו ובדברים חריפים שכתב הרב ז"ל שאין בהם גראה שהביאו לומר כן מה שאמרו באיסורי של חלתית משום דמתחכי לה בהכיא דאדמאי אע"ג דאמר מר נט"ל מותר אגב חורפא דחילתתא מחליא ליה דאלמא כל דבר חריף מתקן טעם הפגום ומחזירו לשבח. וג"ל שאין הגדון דומה לראיה שלא אמרו אלא בפליטת הכלע הפגום המוטע שנתערב בדבר חריף שהוא בטין דאי בליעה שחריף שהיא מוטעת שיתקן וימתק הפגום הכלוע בכלי לא שאם אין אתה אומר כן אין לדבריהם קן שאין לך קדירה וקערה שלא נכנסו לתוכה פלפלין או תבלין עם התבשיל ומעתה מה שהביאו וכולן שנשתמש בהן עד שלא לבן מותר מוקמינן כמ"ד נט"ל מותר אמאי מותר והא דרכן להשתמש בהן בדברים החריפים ולאו נ"ט הוא וא"כ באותה בריאתא דקתני אם נשתמש בהן עד שלא הגעיל מותר היה להם לשנות בהן ואת שדרכן להשתמש בהם ע"י דברים חריפים כמדובות ומכתבות אם נשתמש בהן עד שלא הגעיל אסור. ועוד אפשר לומר דדוקא חריפותו של חלתית שמתחק הכלע הפגום אבל שאר דברים חריפים לא שמטנו היאך אפשר דלא משתמיט בשום דוכתא שיאמרו כן. ועוד שאם כלי מדין אפילו כלים שאין ב"י לריכים הכשר כדי להשתמש בהם אפילו בדברים חריפים דאין מן הדעת שתהיר להם התורה כלי שאין ב"י לדברים יחידים ושיאסור אותם לדברים אחרים ואם היו לריכים הכשר לדברים חריפים עכ"פ לריכים הכשר לכל שאי אפשר שלא יחתכו או יכתבו דברים חריפים שזה דבר מצוי ותמיד עושים כן ולחתיכת חלתית לבדה לא חייסינן שאין מצוי וזה נ"ל יותר ואם היינו מפרשים הסיא דחלתית משום שמוניית שע"ג הכין כיון שהוא מחודד ואינו אלא טיחה בעלמא ומליט בים אורגא אף היא פגומה כשאין ב"י והסיא דלגון שחתכו בהכין מסתברא דמה"ע הוא ולא מחמת בלע שפולט ע"י חריפותו של לגון דא"כ ה"ל נ"ט בר נ"ט, ואע"פ שרש"י ז"ל פירש בלשון אחר שלגון הכני שפירש משום שמוניית הכין נ"ל עיקר גם מה שפירשו בהם התוספות הכלי שבשלו בו יותר מיום אחד נט"ל לעולם ואפילו הוא ב"י גם זה דחוי מעיקרא לפי דעתי דא"כ כלי מדין לר"ש למה אסורים ואפי' ב"י וכן מי אמר כלים חדשים שלא בשלו בו אלא ביום הא לא אמרו אלא ב"י דהיינו שבשלו בו ב"י וא"א לומר דכל מה שנתבשל בכלי שאין ב"י ביהא התבשיל עלמו פגום אלא בהבלע שנתערב עמו הוא פוגם קצת שלא לאסור בתערובתו אבל הוא עלמו אם נתערב באחרים אינו פוגמו ואין מתירין תערובתו משום נט"ל וזה נ"ל ברור. והשמן והדבש והמרקחת שלהם שאנו לוקחים מהם ואין אנו חובשין לזילופם של כליהם היינו משום דהתם כליהם אינם ב"י ונט"ל בדיעבד מותר. ומה שאמרת בנט"ל מחלוקת גדולה אם מותר לכתחלה אם לאו, נ"ל דבר ברור ופשוט שאסור לכתחלה ומטולם לא עלה על לב שום אדם חכם שיהא מותר לכתחלה וכבר דנתי לפני מורי הרמב"ן ז"ל והבאתי ראיה מדתנן הלוקח כלי התמים מן הכותים את שדרכן להשתמש על האור יגעיל וכו' וכלי שנשתמש עד שלא לבן עד שלא הגעיל הני חדא מותר והניא אידך אסור ל"ק הא כמ"ד נט"ל מותר הא כמ"ד נט"ל אסור אלמא אפילו למ"ד נט"ל מותר דוקא נשתמש עד שלא הכביר הא לכתחלה אסור, וסודה לדברי ועוד הוסיף הרב ז"ל ראיה מפיוכא דר' אמי דאימלא ביה ביתרא ותברים ואם איתא לשהויה עד למחר ואמאי תברים. וגם מלאתי תשובה לרב שרירא גאון דגרים שם בע"ז והלכתא נט"ל מותר וה"מ לכתחלה אבל דיעבד אסור ועוד יש ראיות אחרות ודי לנו בהלה:

קנב

שאלה בפירוש נעוש אחתו שפירש ר"מ ז"ל בנעוש של חרס להרתיח מתחתיו, והלא מדרך טבע שאם ליבש וכשמרתיחו כ"ש שייבשנו ולא יצא מתוכו:

תשובה אמי אומר מדרך טבע זה אתה בא יורה שבשלו בה יין נסך אין לה סיתר לעולם דאילו בהגעלה כבר דין שאין מועיל אלא אדרבה מייבש כן לוקח קומקמסין מן הכותים שאינו מגעילן ליחוש שמא בשלו יין נסך בהן שכן דרכן, ועוד דא"כ קנקנים שאמרו שהחזירו לכבשן כדי שיתרפה זפתו מותרין לאמר שהאש מייבשו ומרתיחו, ואף אם תאמר שכל שהאור מסלק מחתיו ואין בתוכו משקין שאם שורפו מ"מ קומקמין קשיא הו בסיס להם לשנות דין אחר ולימא אם שדרכן לבשל בהם מלבנן כדרך שאמר בשפודין ואסכלאות. אלא אפילו לפי טבע זה שאמרת כל שמגעילן כמים לאות שאינם מעמיד בלע היין אלא יתייבש ואין דומה לכלי חרס שאמרת שאין לאות שאינם מתירין אותו דהתם לאחר שנתבשל שוב אין לאות שאינם מתירו אבל אילו בתת למלאת כלי אדמה מים ואח"כ תתן אותו בכבשונות לעולם לא יתייבש כי לאות שאינם מעמידו מלהתייבש וכן הדין וכן הטעם בבלע היין שבדופני הכלי וכ"ש לפי שאינו אלא דבר מועט ומפלט קודם שיבא לידי קפוי ובערוי מים חמים ואפילו מכלי ראשון אי אפשר דעעור כלי ראשון הוא וצריך להכשירו בכלי ראשון דערוי דכלי לאו ראשון ככלי ראשון. ולענין המבשל בשבת דרבי מאיר מתיר בשוגג אפילו בו ביום וכן מורה רב לתלמידו וכתב מר דלמאן דפסק הכי צריך לומר דליכא מוקלה בעלים דאם איתא ע"כ אסור לאכול ביומו דה"ל דבר שיש לו מתירין. ואני אומר כי בעלים ודאי איכא משום מוקלה כשאר מוקלין דעלמא ועלייהו אשמעינן תנא דהלכה כרבי יהודה כי"ע דשתה כוותיה דתנן אין מבקעים עצים מן הקורות דאילו לרבי שמעון אין בהם משום מוקלה ואלא אפילו ביו"ע דקי"ל כרבי יהודה אם בשל בעצים מוקלים בעצים שנתבקעו בו ביום מן הקורות שנשתברו ביו"ע מסתברא שאין אוסרין שהבשיל עד הערב אלא מותר מיד חדא שהרי זה כמי שנתערבו הבעצים בשאין מיכן ואפילו תמלא לומר כיון דאי אפשר לבשל בלא אש ועצים ה"ל כמים ומלח בעיסה מ"מ הא ליכא איסורא בעינא דהא מקלא קלי כדאמר בעלים שנשרו מן הדקל להטור ביו"ט ועוד אין האיסור בעין ועדיף טפי מעצים שנשרו לתטור דהוו כעין מתירין גופן אבל הכא אין מתירין גופן אלא הנאתן ואפילו הוו אסורים עצים שנשרו לתוך התטור כאן היה לו להחיר שאין אומר במה שאין בו גוף האיסור אלא הנאתו בלבד דבר שיש לו מתירין דאותו דבר בעצמו שהיה לו מתירין היינו דאין אנו מתירין אותו ואת"ל שיש שבח עצים בהבשיל לא נאמר זה אלא באיסורי הנאה אבל בעלמא לא אשכחן. גם מה דכתב מר המאי לא גזרינן בעצים שמא יעלה ויתלוש כדגזרינן בפירות, אני אומר שיש בזה שני טעמים כל אחד דאוי לסמוך עליו, חדא דלא גזרינן בעצים מחוברים אפילו משום עצים שנשרו מן הדקל ביו"ט לפי שאפילו אותם אי אתה מתירין לו בפני עצמן אלא בשמרבה עליהם עצים מוכנים ויש לו מוכיח שאסור לתלוש שאפילו מה שנתלש מעצמו אתה אוסר לו

אם סבין בו בעין כאמת ראם מפורש בחיבורי בעבר כא' של בית שתערובת ביאור דבר שיש לו מתירים וז"ל יש לנו לחקור ולדעת בילם של ספק טריפה שנתערבה באחרות ועדיין שתערובת קיימת מכו וכן לגבינה שנבנו אותה מחלב ספק טריפה בנתערבה באחרות ועדיין שבשמה קיימת ואולי תשמא "ב חדש או חלד וכן כל כיולא בזה משתברא כדכתבתי שתם דכל דבר שאין שמתיר בא בודאי וגם איש בידו כגון בילם וגבינה וכו' עד לפיכך נ"ל שסן כשאר שאיסורים שאין לסם מתירים ובטלים כדרך שבטלה בילם של ודאי טריפה וגבינה של ודאי טריפה עכ"ל שכתבתי שם. שיש שלא נעלם ממני מה שאמרת ואיני כך בעיני שאטעה בשם שתיטוקות של בית רבן יודעים אותה אלא שבכוונה שם אי שיתה הגבינה חבונה וכדבר שאין בטל גם זו נחמיר עלה שלא לבטלה כאילו שיתה שבשמה ודאי טריפה דכל תוך שלשה ימים ודאי טריפה היא ולא שיתה שם עיקר שכוונה לאסור כל תערובתן אלא לעשות זאת בסוגלד פי מכה בודאי טריפה לכל דיניה, ויורה על זה מה שכתבתי שם שאין חלב אותה טריפה בטלה ולא לומר שאין חלב אלא שהיתה שכוונה בזמן שאין אותה גבינה בטלה. ומה שכתבתי שאין חלב עשות הוא שפלטתו שכין שמכירות ושכוונה שיתה לכתוב גבינת חלב אותה טריפה, ושראיה שכתבתי שאינה בטלה ואם חלב לא היה לי לנקבה דחלב זכר הוא, חלב שחלבו אותי, חלב טהור. ועוד הבא לא וראה בקולר אם כתבתי שם במקום זה שלא תהא הגבינה בטלה ולא כתבתי שם אלא דין זה שבוגלד פי שמכה שהוא עיקר שכוונה חלילה מהכשל במכשולות כאלו וכך ראוי לכתוב שם לפי שכוונה שאין גבינת חלב אותה טריפה בטלה. וממה שבא בקונטרס לדון על מה שכתבתי בחיבורי בתורת הבית ועל מה שכתב הטוחב וראה שלא הגיע לידך שחבורים בכלל, שאלו הגיע לידך ממנו תראה שלא נפל גם שמכתב דרך מקרה וכי באו שם הדברים מבואריים לא שתומים ולא כתבתים ככותב היש ולא יש, אלא שיאתי בעקבי הראשונים, ואחר שבאה עליהם שחקירה לילות וימים, ודברים שהשכימו עליהם גדולי שחכמים, ומה שהעליתי אל לבי, בקשתי ובחרבי, לא מתוך שסברא שראוית עד שראוני מן שמים מתוך ראיות שברחיות לפי דעתי ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות. ואשידה לי עדים נאמנים, מה שבאיתי לומר מתוך שלכות וביאורים נכונים, ואתה אמרת אל לבך לתור לו מנוחה, ועשית אלי אריה ומנחה שלוחה, מדבר נביא וחוזה, מחזה מחזה. ועתה אשיב על קלת פרעי הדברים אשר באו בקונטרס ושהוספת שאלה בשם אמרת שהשכימו כמה מהגדולים על מה שאמרתי אני דאין אומרים שתיכה עלמה נעשית נבילה אלא בבשר בחלב, עיקר על חיבורי כי גם כן כתבתי אני בשם רבינו אפרים ז"ל וסולק הן על שפתיו כי יש בדבריו ראיות חזקות כראי מולק. ומה שנסתפק לך אם אותה שתיכה מלטרפת לבטל שאיסור נ"ל שגם היא מלטרפת לבטל שאיסור, תדע שאם היה אפשר לשחוט את שאיסור שבה לבעלות את ואם עתה עשיתה נבילה דהא בשא חליא וזה נ"ל נמי וסרי זה ככחל שאמרו כחל בש' וכחל מן שמין וכחל עלמו אסור. ומה שנסתפק לך גם בחלב שנפל בקדירה ואין בחבשיל שבקדירה ס' ונאסר שחבשיל ואח"כ נתן לתוכו היתר ורבה עליו אם מותר ואם לאו, תחלת כל דבר אלטרך להקדים שקדמה אחת והוא שתתיכה שבלעה איסור ואין בה לבטל את שאיסור א"א לחזור ולשתירה לעולם שסרי עלמה נאסרת בודאי מחמת מה שבלעה ואע"פ שאתה מרבה עליה כל היום היא באיסורה עומדת דאי אפשר לעמוד על שאיסור שבלוע אם יצא מתוכה אם לאו. ומעתה אם אותו חבשיל הוא חבשיל ברק לבד שנמתה לתוכו שומן ורוטבו של בשר ונפל לתוכו חלב ונמוח ונאסר מחמת מיעוטו אם נפל בשוגג לאחר מלאן לתוך אותו שתבשיל של היתר ורבה בין שכל על שחלב שכל מותר שסרי לא נאסר חבשיל זה מחמת בלע אלא מחמת תערובת וסרי רבה עכשיו היתר על איסור ודין זה נוסג בין בלא כגון יין ביין ונפל לתוכו קיתון של מים בין יבש ביבש כגון חטין של חרומה שנתערבו בפחות מק' של חולין ואח"כ נתרבו עליו חולין וא"כ כשבאו להשיבות שאיסור כשנתפלטו סן שאגוזים ונפרלו שרמוים, אבל אם אותו חבשיל הוא דבר שנאסר מחמת בלע כגון חבשיל שיש בו חתיכות בשר או ירקות וכיולא בסן שנאסרו מחמת בלע אי אפשר להתיר אותן חתיכות ואותם ירקות אלא יודע שנשתנו מן איסור שבלוע, ושדין פשוט ומבואר. ומה שאמרו לי זה כמה בשם שכותב שתמה עלי במה שאמרתי שהתיכה עלמה אסורה אחר שאני דן שאינה נעשית נבילה ואינה נאסרת אלא מחמת מיעוטה שאין בו כדי לבטל עכשיו שמיתוסף שהיתר שרי יש בו לבטל אמרתי א"כ מלינו שגעלה באוכלין אמרו לי כן שמו אין ס"ג אם נעשית כן בשוגג אבל לכתחלה אסור לפי שאין מבטלין איסור לכתחלה אלא כשמבטל שאיסור ואכלו אבל לשחוט שאיסור ולהוציאו מתוך שהיתר אין זה מבטל שאיסור אלא מכשיר שהיתר ומפריד ממנו שאיסור שא"כ בטלתה כל שגעלה ולבון ועיתה שכחל אלא דברים אלו בטלים ואסור לשומען ושעורה בשחידתן ובטולן כמוליה זמנו לבטלה. ומה שכתבתי בקפילה וראה לך יותר מאשר כדברי מי שאומר דוקא קפילה ארמאה ובמשיח לפי תומו ומן שעשה שאמרת לפי שאותו חוש לפעמים משתנה וכחב כמו שיקרה לחולים. וכבר אמרתי שם לחוש לדבריהם אבל ראיות מכריעות יש דקפילה לאו דוקא מדאמר בשלמי תרומה עשים לה כסן ולא אמר עשים לה קפילה כסן ועוד מדאמר רבא אמור רבנן בעשמא אמור רבא בקפילה מין ושאין מינו ושיתרא בעשמא מין ושאינו מינו ואיסורא בקפילה אלמא מדמחלקן ס"מ עשמו שיינו עשה שגרגש לכלל בני אדם ולא אמרו קפילה אלא דארמאה וכדי שלא ישקר ועשמא רבה איכא דזה מדרבנן וספקו לקולא. ושהוא עשמא דכתב מר ישגיח בה מר דאי איתא אף שקפילה מקבל מקרה שתמורה בתגבורת שמרה ומ"מ ראוי לחוש. ומה שנסתפק לך במי שנכנס בביתו של כותי ושיו שם כלים קרובים לחדשים ונסתפק אם חדשים אם לאו ומשיח לפי תומו אם נאמן או לא, אם זה לפי מה שכתבתי אני בקפילה ארמאה דנאמנותו משום דלא מרע נפשיה זו איש דומה דלא מלינו משיח לפי תומו גם בכותי אלא גבי מת ומשום עגון במת ישראל, אבל אם קדר הוא הולכים אחר הרוב וכן מעשים בכל יום שאנו לוקחים קדרות מן שקדר ושכיים ואשכלאות מן שאומן. ומורי הר"ר יונה ז"ל היה מחר שלא ליקח אלא במקום שיש אחרים קדירה מתוך קדירות ושכין מבין שכיים אבל מ"מ ראה שורת שדין שכל שאומר לפי תומו שהוא חדש וראה שהוא כמו שאמר מותר לפי שאפילו נשתמש בו שתמו אין ב"י ועוד שאפילו ב"י אפשר שלא נשתמש בו בדברים אסורים ועל טעם זה אנו סומכים בדיעבד במי שנשתמש בשתם כליהם. והטעם שכתבת בשם בעל שתוספות ז"ל בכלי מדין משום דחיישינן שמא עשה בו כותי דבר חריף אין ראה בעיני כלל שאם חשמא זו מדאורייתא היא מדשריך שכתוב שכשר בכלי מדין ואם איתא שיאך אנו מתירים בדיעבד במי שנשתמש בשתם כליהם ושלא בכולם יש לחוש ולאסור אפילו דיעבד דשיקא דאורייתא היא. ועוד כל שיכא דאיכא ס"ס אפילו באיסורי תורה סולכים לשקל וכלי מדין הא איכא ס"ס ואלאה שפיקי נמי איתא למ"ד לא אסרה תורה אלא קדירה ב"י חדא דילמא לא בשלו בה שיום ואח"ל שיום שמא לא נשתמשו בו בדברים שאסורים שמא בדברים שפגומים בתבשיל זה בחומץ וגריסין וכיולא בסן ואפשר דבדין היה לשתמש בו

לכתחלה

וגרסינן פרק כילד צולין (דף ע"ו) צונן לתוך צונן ד"ס מותר ולא נתן טעם לאסורות זה בתוך זה וזה פטום. ומה שמלאתם על מה שכתוב בחיבורי כל איסור שנפל לקדירה של היתר אע"פ שיש בהיתר כדי לבטל את האיסור אם האיסור ניכר אין האיסור עצמו מתבטל ברוב, אין זה צריך לפנים, אמרת כי על זה תמה המתמיה הלא רוב דכתבת מאי הוא כי לפי הגראה לא בס' ולא באלף היכא שהאיסור ניכר ועל זה יולק הן בספותיך ושלח לנו עומק שכלך ואני לא עליך אני תמה כי בודאי ניכר מתוך דבריך שלא עמדת על חיבורי אע"פ שהוא אלכם, אבל תמהתי על המתמיה אם עמד על חיבורי שאני כתבתי שם כך. וז"ל כל איסור שנפל לקדירה של היתר אע"פ שיש בהיתר לבטל האיסור אם האיסור ניכר אין האיסור בעצמו מתבטל ברוב וזה אין צריך לפנים אלא זורקו ואוכל השאר ואם נפל לקדירה אחרת אוסר ככחל דאמרינן כחל בס' וכחל מן המנין וכחל עצמו אסור למנ"מ שאם נפל לקדירה אחרת אוסר ולפיכך צריך ליזהר שלא יבול מן ההיתר בעודנו חם כל זמן שהתיכת האיסור ניכרת בתוך הקדירה כדי שלא יחזור האיסור ויאסור ההיתר בטעמו וכן התיכה שיש בה חלב או שמנונית של גיד הנשה שנתבשלה עם החתיכות אע"פ שיש ברוטב ובחתיכות ס' לבטל החלב שבחתיכה זו צריך ליזהר שלא יסלקנה מן הקדירה בעוד שהיא חמה כדי שלא יתעורר החלב שבה ויאסור אותה אלא יניחנה בתוך הקדירה עם ההיתר עד שיצטנן ואח"כ יסלקנה. ואנה הוא מקום התימה וכי בגתי אני לחדש באיסורין של תורה בעודו ניכר שאינו מתבטל ברוב ולא אפילו ברבואות. ואלא כבר אמרתי שאין זו צריך לפנים אלא שהוצרכתי לעשות יסוד כדי לבנות עליו שאר הדברים שאמרתי ולמדתי את שאינו יודע שלא יטעה לומר כיון שנתבטל איסור זה בתוך הקדירה טוב לא יחזור ויאסור אותה אע"פ שיתמעט ההיתר שלקח החתיכה שבה הבלב בעודה חמה, ומעיד אני לך כי מן החכמים שבארלכה היו עושים בטעם זה כשעליתי לשם לטוענים כנגדי במה שאמרו במאי דבלעה קדירה דילמא אע"פ שנתמעט ההיתר והלך בבלע הקדירה דרוחין אותו כאילו ישנו דהואיל ונתבטל לגבי מה שבתבשיל זה נתבטל דשוב לא יאסרנו זה לעולם. ועוד כי בודאי התיכת האיסור פלטה מרוטבה ונתערב בחתיכה וברוטב שבקדירה וא"כ כי מסלק מן הרוטב ומן החתיכות לפי חשבון מסלק גם מן האיסור. ולא עוד אלא שרש"י ז"ל גראה שפירש כן שהוא ז"ל פירש בטעי דבלעה קדירה כגון שנפל שם איסור ולא מודע שיעורו בשעת נפילתו ורואינו מה שבקדירה בשעת נפילה וסיה שם רוטב הרבה ועכשיו כשבא לפנינו נמלא בהיתר ס' כנגד האיסור שבא לפנינו כגון זה מגראין מה שבלעה הקדירה מן ההיתר משעת נפילה עד עכשיו שבאותה שעה הרבה היה שם ונשאר האיסור מצטמק כמו שבא לפנינו אע"פ שהוא דוחה אף אותו הלבון שאמר במאי דבלעה קדירה כבר נותן ז"ל טעם מפני שכיון שלא מודע שיעור האיסור בשעת נפילה כמה היה יש לנו לומר כשם שנצטמק ההיתר כך נצטמק האיסור אלמא אם מודע כמה היה בשעת נפילתו בתוך ההיתר והיה באותה שעה בהיתר ס' אע"פ שנצטמק ההיתר ואין בו עכשיו ששים כנגד האיסור אפ"ס מותר דנתר בתחלה אזלינן וכן פירשו אחרים כמוהו והיינו מאי דבלעה קדירה ושמא הכמו בזה משום דשיעורין אלו מדרבנן והולכים בו להקל דכל שהוא למעלה מחד בתרי לדעת רש"י ז"ל לאו דאורייתא דטעם כעיקר לדידיה לאו דאורייתא ולכך נאמר רוחין אלו האיסור ונפחת שיעורו ומה שראינו עכשיו בשיעורו זה בלע היתר הוא שבלע ופלט משלו ובלע מן ההיתר שבקדירה ואע"פ שאינו נפלט התיכה זו לקדירה אחרת אין אנו מקילין בס כך אלא שיעור ככל מה שהוא עכשיו אפ"ס בקדירה זו שנתבשלה מקילין בס, וגם כן פירש הרמב"ן ז"ל לדעת רש"י ז"ל דכי לא נתמעטה דרך בטול ובלעה קדירה משנפל שם איסור משניטל הרוב לו פחתו בידים דהתם ודאי אסור והם אני לא ראיתי לקבל זה אלא ראיתי להחמיר מפני שאין דעתי לחלק בין שנאמר בקדירה זו לאחר שנצטמק לו נפחת אינו דין שהכתוב ואלמד למי שאינו בקי שלא יאבדו שלחם שלא מדעת. ומה שאמרתי אני לפסק הלכה בבילה אסורה בקליפה נופלה לקדירה של היתר שאינה אוסרת שמה שיולא ממנה אינו אלא זיעה בעלמא, ושאלתם אם נתבשלה במים בקדירה חולבת אם מותר לתת אותה בילה במולייתה או בתוך הרגנולת או לא. זה מותר אפילו לכתחלה דהא נ"ע בר נ"ע הוא שחלב בקדירה והקדירה במים וסמים בבילה. וכן ירקות שנתבשלו בקדירה חולבת מותר לאוכלו עם הבשר כדגים שעלו בקערה ומאי עלו נתבשלו אבל בילים שנתבשלו בקדירה עם בשר ואפילו בקליפתם אסורים לאכלן בכותח שקליפת הבילה בבירור מנוקבת היא וכשאדם מבשלה בתוך יורה של לבנים תמלא הבילה עצמה לבוהה מאותו לבנ ולכן אסרו חכמים בילת אפרוח והתירו בילה אסורה שזו פולטת ליר של אפרוח וזו אינה פולטת אלא זיעה בעלמא. וממה שכתבת מעניין נ"ע בר נ"ע דבר ברור הוא שלא אמרו נ"ע בר נ"ע אלא בדבר שעובר לשני טעמים עד שלא יבא לידי איסור כדגים שעלו בקערה אבל מה שקבל טעם מן האיסור אפילו אתה מרבה עליו כמה טעמים לעולם אסור דאיסור שבו לאיכן הלך ועיקר טעמו של דבר זה שאמר בנ"ע בר נ"ע אינו ראוי לחול עליו שום איסור ואין לך אלא שיש בלבד והם בשר בחלב וקדשים שבשר שנתבשל בכלי ואח"כ נתבשלו דגים באותו כלי וקבלו הדגים טעם מן הקדירה כבר נקלם טעם הבשר כ"כ שאין ראוי לחול עליו אם בשר בחלב כשאוכלו בכותח, כיולא בו קדשים שאמר בשלמי ע"ז (ע"ו) הספודין והאסכלאות מגטילין ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כל יום ויום נשפה גטול לחבירו ע"כ, אין אומר כן באיסורין דעלמא דאילו שפוד שלו בו בשר נבלה אע"פ שלו בו אחר כך בשר שחוטה לא יצא מאיסורו ועוד צריך לגבנו ולא עוד אלא שכולו נאסר כדקי"ל בשל מתכת אם מקצתו אם כולו לפיכך צריך לגבן את כולו ואילו בקדשים כל שלא בקצתו חטאת הבאתה נעשה גטול לשלמים דאמשם מקמי דנסוי מותר וטעמא כדאמרן דכל שלא בו חטאת נחלם ונקלם בלע של שלמים שנבלע בו ולא נשאר בו כ"כ שיהא ראוי לחול עליו אם מותר אבל בלע של איסור אין אומרין בו נ"ע בר נ"ע מותר אפילו יולא לשליחי ולרביעי עד שיכשיר הכלי כפי מה שהוא כלי בהנעלם או בלבון, וזה דבר ברור ואין בזה שום פקפוק. ומיהו ראיתי בקונטרס שכתבת די"א כן ומביאין ראיה מקערה שמלח בה בשר ותמהתי על מי שסביא הראיה וכי לראיה אנו צריכים והלא מקרא מלא דבר הכתוב בכלי מדין ובריתא נמי תניא בלוקח כלי תשמיש מן הכותים וכולה ברייתא אסרי לכתחלה ואפי' בדיעבד למ"ד נ"ע לפגם אסור ואילו היה כלי נ"י לכ"ע אפילו בדיעבד אסור ודברים מפורסים מבוררים הם מן המקרא ומן המשנה. עוד כתבת בקונטרס שתמה המתמיה וגם אתה כמוהו על מה שכתבתי בחיבור בגבינה שנבנו אותה מבשמה ידועה ואח"כ נחטה הבשמה ונמלאת טריפה ואפילו נבן משמים בהמות ונמלאה אחת מהן טריפה אסורה שאין חלב אותה טריפה בטל אם ידוע שהיתה טריפה בזמן שחלבו ממנה כולן אסורות ולפיכך אם תוך ג' ימים שנבנו נחטה הבשמה ונמלא שהוגלד פי מכה בידוע הרי אלא ימים קודם שחיטה דתניא וכו'. ותמהת אמאי אין בטל בס' אע"ג דהיא עצמה אינה בטלה דבטלי חיים לא בטילי מ"ם חלב דידה לא בטיל. ועוד אמרת שאין לחלב אפילו דין אחד מאיברים. דע ובכדי שלא נעלם ממני מה שאמרתם ומי שעמד על חיבורי המתמיה הרה

הם

נסך ראוי הוא לאסור אותו כדברי מקצת הראשונים ז"ל שאסרוהו משום חומרא דיין נסך ויותר מזה אסר הראב"ד ז"ל בתשובה שהוא אסר ביין נסך אפילו בחמד ואפילו שליסי משום חומרא דיין נסך ואע"פ ב"ש מקום עיון בדבריו אלו מ"מ משמע מדבריו שמחמיר במזוג לענין יין נסך אפילו במקום שאין חשוב יין לענין ברכה:

ומ"ש מהסיא דוסתקדשתם אלו מים ראשונים וסייתם קדושים אלו מים אחרונים וכו' (ברכות נ"ג:) ותירצת דאי מסקיא ס"א דסתם למברך לחוד ומשום ברכה, ולא הבנתי לפי קולר הלשון סקיא ברכה אי ברכת מים אחרונים ברכה כתבו שאין מברך, זה חורף דברי מר. ואני אומר כי מדברים אלו וממקצת דברים אחרים שבאו בקונטרסך נ"ל שלא עמדת על חבורי באורך שאילו בא ליידך היתה כוונתי מתבארת לך שם כתבתי הדברים באריכה ועל מים אחרונים אמרתי כדברי מקצת הגאונים וכדברי הראב"ד ז"ל ולא כדברי הרמב"ם ז"ל ומה שהראו אחרונים חובה ולומר שאין נטונין ברכה היינו דוקא לכל המסובין שאינן אלא משום שמירה של מלח הדומית אבל המברך על כוס של ברכה אותו צריך לרחוץ ידיו ודוקא דבר שאין מזונה אבל דבר מזונה כבר אמר כשם שכשן מזונה פטול לעבודה כן ידים מזונמות פטולות לברכה ואף הר"ם ז"ל כתב עליו הרב ז"ל בהשגות ואמרתי אני שכן הדברים מוכרעים במקומן שלא נאמרו שם ברכה אלא מחמת ברכה דאמר רב יהודה אמר רב ואמרי לה במתניתא תנא והתקדשתם אלו מים ראשונים וסייתם קדושים אלו מים אחרונים כי קדוש זה שמן ערב אני ה' אלהיכם ז' ברכה. ומה שכתב הרמב"ן ז"ל דברכת נט"י טובר לעשייתה כשאר מצוה וכתב מר תמה אני על זה אם מזונמות פטולים לברכה כ"ש מטופות ע"כ. ואני אומר כי דברי הרב נכונים ומה שאמר ידים מזונמות פטולות לברכה לא אמרו אלא לברכת המזון ולמי שמוטל הכוס לברכה הא לברכות דעלמא לא אמרו אדם מעולם ואדרבה אמרו שמוטל ידיו לפירות הרי זה מנסי הרוח וכן אמרו דברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה נטונים ברכה לפניהם ולא לאחריהם ולאחר הסעודה נטונין לפניהם ולאחריהם ולא שיהיה צריך לרחוץ ידיו דאפילו בין תבשיל לתבשיל רשות אא"כ בין תבשיל לגבינה והתם ידים הכרחות לברכה ולתלמוד תורה. ואם מטופות כגון בביה הכסא או בדברים אחרים מברך לסוף כמו שאמרו בטבילת גר ובנדה שפלטה ש"ז ואם ירלה מקנח ידיו בגרורות א"כ בכלי שאין ראוי לנטילה א"כ בפחות מרביעית ומברך ואח"כ נוטל ידיו. ומ"מ לא ראיתי עכשיו היום נזהר לדבר זה ואפשר דכיון דצריך לנגב ידיו כל שלא נגב הרי זה טובר לעשייתן:

ולענין מה שאמרת בהסיא דמסכת ידים בחבים מוטה לבסוף סוגיא דתלמודא כרבי יוסי בשני אלו אני פסקתי בשחיטן כת"ק דרבי יוסי חדא דסתם לן וקי"ל כסתם מתניתין. ועוד מדבעא רב אשי מתמימר פרק כל הבשר קפדיתו אמנא קפדיתו אטיטורא קפדיתו אחזותא ולא קאמר קפדיתו אכח גברא בסרי יותר ראוי להסתפק מפני מחלוקת ת"ק וכן נראה גם כן דעת רב אחאי והרב בעל הסלכות שהטיר לבשר הידים בתוך הכלי והסיא דאריתא דדלאי כבר תירלתים אני בחבורי מבוס דאריתא לאו כלי הוא הראוי לנטילה וס"ק אי מקרב לגבי דוולא שהדולה שופך הרי הוא כאילו נוטל מכח האדם השופך ולא מן האריתא. ועוד הרחבתי בו יותר שם בשער ד' של בית הקדושה והרמב"ם ז"ל שפסק כת"ק בקוף ופסק בחבית מוטה על לדה כרבי יוסי גם אמו תמהנו על דבריו כמוכם ולא מלאנו טעם לדבריו אלו:

ולענין הוכם לנטילה שאמרתם כן האמת שצריך כוונה המוטל לו הכוהן כה"ק דרבי יוסי וכמו שבאיתו בתוספתא דמסכת ידים דתנא הטוטל מתכוין ונותן אין מתכוין ידיו טהורות רבי יוסי אומר ידיו טמאות וקי"ל כת"ק. ועוד נ"ל דהסיא ברייתא מבוכשת היא דלא נחלק רבי יוסי בזה דתנן פרק קמא דמסכת ידים הכל כשרים ליטול לידים אפי' חש"ו מניח חבית בין ברכיו ומוטל חבית מוטה על לדה ומוטל והקוף מוטל לידים רבי יוסי פוסל בשנים אלו, אלמא בחש"ו מודה רבי יוסי וקי"ל כמתני' ובריתא מבשתא היא ומ"מ למדנו ממנה דכוונה של אחד מיסא בעינן. ועוד נ"ל דאיה מסקיא דפרק כל הבשר (דף ק"ו) דאמר רב מוטל אדם ידיו אחרית ומתנה אלמא תנאי בעי. והא דתנן פרק ס' של מסכת מכשירין ומייתי לה בפרק הבוחט הכוחט פירות לתוך אמת המים ופשט מי שידיו טמאות ונטלן ידיו טהורות ודייק מינה בפרק הבוחט דלא בעינן כוונה בחולין, כבר תרלתים דהסיא אלו טהורות לאכילת חולין קאמר אלא לנגיעת חולין בעצבו של טהרת תרומה. ומעתה מה שהאלתם כשמוטל ידיו מן הכותי ומשום דכותי אדעתא דנפשיה קא עביד, אי משום כוונה כבר נתבאר דאין צריך כוונה משמוטל מחש"ו אלא שעדיין להסתפק בו לפי שעשאוהו כזב והניח בתוספתא דטהרות כל שאינו מטמא במשא כשר לנט"י אלא שדברים אלו לא נאמרו אלא לקדשים ולתרומה אבל לחולין לא שא"כ אין לך עכשיו מוטל משום אדם ואין לך מים ראויים לנטילה שכלם טמאי מתים הם לפחות והדולה אפילו לא נגע במים מטמא בו את הכלי והכלי מטמא המים ומן הכל אדם מוטל לחולין בין מן הכותי בין מן הגדם חבין שלא הטמירו באכילת חולין כולי האי. וגם מה שאמרתם מהו להטביל כלי ע"י כותי זה לא שמעתי אבל נראים הדברים שמותר שלא אמרו אלא לנט"י שהוא לאכילה שהטמירו בה משום דרך תרומה. ומה דמסתפק ליה מר בחיברים בין של שרלים בין של נבילה שנתערבו בשל היתר אם יש להם בטול אם לאו דדילמא כיון דאין להם שיעור אף אין להם בטול א"ד אין להם שיעור אמרו אין להם בטול לא אמרו. אומר אני כי בבירור יש להם בטול שלא אמר שיהא שאבר שאין לו בזית או בעדשה חביב יותר מן הבשר שיש בו שיעור וזה יש להם בטול. ולא עוד אלא שרק שחסר ממנו אבר בטל אבר אחד לבדו אינו בטל ונבלה כלה שלמה בטלה אבר ממנה לכ"ש. ומה שהאלתם לפי מה שאמר בירושלמי לא תאכלו כל נבלה לרבות הרסוקין ודק מרוסק מל"ל דאסור אפשר דאתי במה מצינו. אלא שאותו ירושלמי לא ידעתי מה טיבו ולמה לו למילף מכל נבילה וכי מגדע גדעה נבלה מרוסקת מצירה ורוטבה וקיפה שנתרבו מן הטמאים דגרם פרק כל הבשר רב מרי בר רחל אימלה ליה בשר שחוטה בהדי בשר נבלה אתא לקמיה דרבא אמר ליה אלה הטמאים לכם לאסור לירן ורוטבן וקיפה שלהן וס"ה לרוטבן וקיפה של דגים דהכי דרשינן בת"כ בדגים הטמאים לאסור לירן ורוטבן וקיפה שלהן ושיקר דרשה זו לרוטבן וקיפה ולא אגב גרדה נקטה דליר דגים זיעה בעלמא הוא ואינו אסור אלא מדרבנן כדאיתא פרק גיד הנשה ואפילו גיעולי כותים כלי שנתבשלה נבלה אסרה תורה מכלי מדין:

ומאי דכתב מר בפירוש אמרעוטי דאיכא מ"ד בשאיה הכר הם ואתה דנת לאסור בגוזן דכל איכא דאמרעוט אפילו אין הבשר הם כיון שיש לו קיוסא הרי הוא כבנוש, יפה דנת וכן כתבתי אני בחיבורי בשם קצת מן המפרשים ומכל זה נראה שלא בא ליידך חיבורי האחרון. גם מה שאמרת דכל שאין לו קיוסא קודם מליחה שאינו בולע מן הדם, גם זה פשוט דלא אמרינן אלא בדברים הצריפים כמלח ומומן בבשר שטורין אותם במים וכיולא באלו וכדאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח בבוש הרי הוא כמבושל וכדאיתא נמי בבר יונה דנפל לבדה דבמכה

ואקשינן ותרומה לא בעיא מריקה ומטיפה והתניא קדירה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בשל בג"ע בשל בה תרומה לא יבשל בה תולין ואם בשל בג"ע כו' דאף בלע של תרומה אוסר עד שיגעיל ויוציא את בלועו וא"כ אף היא בעיא מריקה ומטיפה אמר אביי לא לריכא לכדמר במים ולא ביין במים ולא במזוג ומא אפילו ביין כלומר גבי קדשים גזירת הכתוב הוא דלטוליה הבלע אפילו במזוג וביין וכן פירש"י ז"ל ומא תרומה דאפילו ביין מזוג לא קפדינן אלא להגעיל איסור הנבלע בו עכ"ל. אלמא יין ומזיג מפליגין הן. ולענין בטול האיסורים שאמרתם לדשת רבותי הלרפתים ז"ל אומר ד"ת מותר לבטלו ולערבו בסיתר בידים לכתחלה ומדרבנן הוא דאסור ואמרו שאין מבטל ומה שאמרו בזרוע בשלה וכוא סיתר הבא מכלל איסור הא בעלמא אסור ס"ק זהו סיתר הבא מכלל איסור דמלוה לבטלה. אבל הראב"ד ז"ל כתב דאסור לבטלו לכתחלה דבר תורה ומחלוקת תלויה בהסיא שמעתא דזרוע בשלה בפרק גיד הנשה וכשנפל סיתר לתוך איסור אם הוא מאיסורי דאורייתא או אפילו דרבנן ויש לו עיקר בדאורייתא אין מוסיפין עליו סיתר כדי לבטלו ואם עשה כן בשוגג מותר במזיד אסור לו ולכל מי שעשה בשבילו. וכשאין לו עיקר דאורייתא נראה שמותר לערבו ולבטל בידים ויש מחמירים גם בזו וכוון לחוש ולהחמיר. וכל פרטי דברים אלו וכל מה שיש עליהם מן הראיות או מן הסברות מגמרין ומגמרא דבני מערבא כבר כתבתי בארוכה בבית שלישי משער התערובות לעיין מר שתם ומשם יראה דעת רז"ל. ומאי דכתב מר על מה דכתבתי אני דאפילו אליבא דרבי אליעזר ב"י לא סגי בחותם אחד עד דאיכא מפתח וחותם בשני חותמות ואמרת שתמה המתמיה למה לא סגי בחותם אחד ואמר דבמפתח או חותם קאמר. אומר אני שהתמה מן המתמיה כי ודאי עמד על ספר וראה בעיניו והרחבתי הדברים להראות פנים לזה ולזה מתוך הלכות מרובות מן הגמרא ומן הירושלמי ואחר הכל הסכמתי לפסק זה מתוך ראיות רבות ומוכרחות. ועוד מתלתא וארבעה קראי מהלכות פסוקות מרב יהודה ז"ל ומה"ג והרי"ף ז"ל. והנה בידך ספרי האדון ידידם הדורם מעל ספרי וידאתו. והנה רב דפסק כרבי אליעזר הוא ניסו האומר צריך חותם בחוך חותם ומן הסתם אפילו ביד כותי קאמר ולאו ביד ישראל מומר דוקא הסיה לו לפרש ועוד דבירושלמי הביאו הסיא פלוגתא דרב ושמואל גבי פלוגתא דר' אליעזר ורבנן ועוד ראיה גדולה שבגדולות יש מדתנן פרק אין מעמידין אלו דברים אסורים ואיסורן איסור הנאה היין והחומץ של כותים הסיה תחלתו יין ואקשינן פשיטא מהו דאחמיץ פקע איסורים ופריק רב אסי הא קמ"ל חומץ שלנו ביד כותי בעי חותם בתוך חותם אלמא חומץ הוא דלא בעינן הא יין שלנו ביד כותי בעי חותם בתוך חותם ואליבא דהלכתא קאמר דאי לא לימא לא לריכא אלא אליבא דרבנן והרי"ף ז"ל הביאה בהלכות דאלמא אפילו לרבי אליעזר לריכה וכל מה שיראה מתוך הסלכה בספר מזה כבר עמדתי עליו והלקתי כל יחדות הדרכים. גם מה שכתבתי הפרש בין קנקנים של חרס לקנקנים של עץ נכון ויורדי הים המה ראו שמוליאין בין דף לדף מתחת החבקים ורבותי הלרפתים ז"ל כן אמרו וע"כ אני ממנע מלשתות שום יין המופקד ביד כותי ואפילו בכלי חרס שגדרתי אני בעצמי בשביל זה. וכל מה שכתבתי אני בחתיכת איסור שנפלה בחתיכות של היתר ונאסרו כלם מספק אם נפלה אחת מהם ליש לו שנאבדה אחת מהם סותרו כלם שאני אומר הך דאיסור נפל מהסיא דהתערובות והחזקתי דברי ממעשה שעשו חכמי הדור ועוד פסקתי ביבם שאינו חשוב ואין ראוי להתכבד לפני האורחים ובטל ברוב וכן דנתי מתוך הלכה דפרק הזהב. ושאל מר בעופות שנמלאו טריפות בתחד מבני מעיים ולא נודע מאיזה מהם

מהם מה דינם, גם בזה ל"ל דהיא היא ואם הם ראויים להתכבד לפני האורחים אינם בטלים בתחיכה הראויים להתכבד בעלמא ואם הם גדולים בחוזים וקטנים בלפרים אין ראויים להתכבד מפני גדלן או מפני קטנן אין בטלים ברוב. ומה שאמרת בשם בעל התוס' שלא אמרו התיכה הראויים להתכבד אלא בדברים המופלגים במינו כגון בבשים הבאים ממדינת הים וכרמוני בדן, הלא שמעתו ואין הסברא מקבלתו ופשט הגמרא אינו כן. ומאי דכתב מר שלא כתבתי אני דלא אמרו דשלשה חלקי מים ואחד יין הוי ויבתר מכאן לא אלא בפורלני או שמרים אבל ביין עצמו לא ואמרת שתמה המתמיה מהיא דהמלגיע ואמרת אולי דעתי להפריש בין תמד שאין השמרים הזקים ביין שמעורב במים עם היין ובין היין שאין שום דבר אחר מעורב כי אין לשם שום לירוף. אני כבר כתבתי מתוך אותה הלכה שבפרק המוכר פירות שכל שיש בו יתר מעל תלתא מיא לא אמרת הוא ואח"כ אמרתי בשם אחרים דלענין יין נסך דוקא דמתמיד אמרינן הא במי שאין יין מתחלתו לא אלא כל שיש בו טעם ומראה יין יין גמור מיקרי ויין גמור הוא ולא קיוסא דהסיא דהמתמד בדעייל תלתא ואפיק תלתא ופלגא אמרינן מי הברת אמרת הוא קיוסא הוא דכל דעייל תלתא ולא נפיק אדבעה בידוע שאין יין אלא עלירת השמרים ולאו אמרת הוא והאי טעמא דאית ליה קיוסא בעלמא הוא אבל כשיש בו יין גמור שהיה מתחלתו יין לא מיקרי קיוסא וכדמחליף רבי יהודה בין מתמד בדפורלני למתמד בדרדוקא כדאיתא פרק אלו עוברין. ולענין יין נסך מיהא כל שהיה מתחלתו יין יין מיקרי ויש בו משום יין נסך וכן בדין שלא יטול ישראל וכותי הספל וישתו שייסה כל שיש בו מעט יותר מעל חד תלתא מיא. ובפרק המלגיע שאמרת לא ידעתי בפרק המלגיע דבר כנגד זה אולי מהסיא דהמוליא קאמרת דתנן במוליא יין כדי מזיגת הכוס ותני עלה כדי מזיגת כוס יפה ואמרו מאי כוס יפה כוס של ברכה לריך רובע רביעית כדי שימזגנו ויעמד על רביעית. ומאי ז קושיא דאפילו אם תמלא לומר שאין ראוי לכוס של ברכה ואפילו אין מברכים עליו ברוא פרי הגפן כיון שיש לו טעם גמור של יין ומראה יין והכותים מנסכין אפילו מזוג וכדאמרן יין מזוג יש בו משום גלוי ויש בו משום יין נסך לא נקל עליו לשתותו עם הכותי בכוס אחד אע"פ שיש בו קלה מים יותר מכדי מזיגה, דבר נכון אמר. ועוד דמל"ל ביין גמור דכל שיש בו מעט מים יותר מכדי מזיגה שאין מברכים עליו בפ"ה. דאי מהסיא דהמוליא דילמא כוס של ברכה שאני דבעינן כוס יפה וחשוב והייטו דקרי ליה כוס יפה וכדבעינן נמי חי עד ברכת המזון למאן דמפרש חי שאין מזוג ולריך נמי ליתן לתוכו מים מברכת האדן ואילך וכל זה מתוך חשיבות ברכה וכן נמי שלא יהא פגום וכן יין שריתו רע שאין אומר עליו קדוש היום ואפשר דאין מביאים ממנו כוס של ברכה משום הקריבהו נא לפחתך ומברכין עליו בפ"ה וכן מגולה שעברו במסגרת וכן עשו מעלה בכוס של קידוש דהרי חמר חוריין דאין אומר עליו קדוש היום ואע"ג דאמר רבא כל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לאו חמרא הוא לאו כללא הוא דלא הוי חמרא לכל מילי אלא לומר שאינו חשוב ובמתמיד לאו חמרא הוא אפילו לברך עליו בפ"ה דקיוסא בעלמא הוא וכמי שהיה מתחלתו אי דרי טפי מתלת מיא על חד אין זה כוס יפה לברכה ולקדוש הא לברך עליו בפ"ה אפשר דמברכין ודכוותה אמר רבא בהדיא חוריין דבעא מיניה רב בהנא תמוה דרב מברהיא מרבא חמר חוריין מהו כלומר מהו לומר עליו קדוש היום ואהדר ליה אל תרא יין כי יתאדם כלומר שאין אדום אין קרוי יין דכי יתאדם קרוי יין. ולענין בפ"ה לא הוא אלא שאין יין חשוב לקדוש היום ומ"מ אפילו אח"ל דאין מברכין עליו בפ"ה אלא על מזיגה אפ"ה לענין יין

אע"כ הוא עבד תושב כלומר שקבל עליו שבע מצות בני נח
ויש לחסן על מס שיסמוכו במסכת כריתות, אלא שאין
דעתי נוטה כן אלא כל העבדים שלנו בכלל שביתת
מלאכה, ואין זה מקום אריכות לפי שלא בחס שאלתך על
זה. ואם עיקר שאלתך לומר אם אנו מוזהרים על בטוליהן
ואם הם בכלל גזירות שגזרו חכמים על הכותים, בודאי
הרי הן בכלל ביין של ישראל ובגבינותיהן ובכלל כל הגזירות
אלא שיש מרבותינו נ"ב שעממו על בטולי העבדים
והשפחות שלנו להחיר ונותנים טעם לדבריהם שאין איסור
הביטול אלא מגזירת חתנות, ואין גזירת חתנות וקירוב הדעת
בהן אלא במי בעובדים מרלנו מאהבת ישראל ואלו עובדין
בין ירלו בין לא ירלו ואין קירוב הדעת בזה ולא גזירת
חתנות, ומ"מ אין דבריהם מחוורין בעיניהו ואין אנו סומכין
על זה אלא נוהגין אנו איסור בבטוליהם ואפילו בדיעבד:

קנ

שאלה חיטין שמלאו בהם גרעינין שנאכלו קלתם ע"י
עכברים מותרים בפסח, אם נאמר דדוקא
לועס חיטין אמרו שבאים לידי חמוץ אבל עכבר אין דרכו
בכך אלא נושך ואחר מלד אחד ומשאיר השאר ודבר נועע
הוא ולא ניחוש לתערובת אותם חיטין כיון דאיסור תערובת
במשהו, או אינו אלא מדרבנן דודאי ליכא בתערובתו כזית
בכדי אכילת פרס:

תשובה מסתברא שאין בזה משום חמוץ שלא אמרו
אלא באדם שלועס חטים אבל בנשיכת
עכברים אין בו משום חמוץ, שאילו כן לא מליו חיטין
מותרים בפסח שאין לך כל מגורה ומגורה שלא אכלו ממנו
עכברים, ועוד שאפילו תאמר שליחות הפה של עכברים
מביאה לידי חמוץ כלעיסת האדם מ"מ אנו רואים אותם
שאינם מתבקעים אפילו על פי הביב כמו עוקבא ולשון
שאינן מבוקעין כדעת שמואל ואפילו אדם בכיולא בזה
הנוסף בגרגיר בשניו אין בזה משום חמוץ שכיולא בזה אין
בא לידי חמוץ לעולם, וכ"ש במעשה זה שאמרת שאין בו
אלא מעט בתוך הרבה ואי אפשר לבא בו לידי איסור
דאורייתא וס"ל לכל היותר ספק דרבנן ובדרבנן בכיולא
בזה עושין מעשה ואח"כ בוחלים:

קנא

שאלה חמץ פגום שנתערב במשהו בפסח והוא בעין
אם נחמיר עליו כיון שאיסורו במשהו אם לאו:

תשובה לא נתברר לי פגום זה שאמרת מהו, אם הוא
פגום גמור כמו פת שעפשה ויצא מתורת אוכל
עפרא בעלמא הוא ולא אסרה תורה עפרא בעלמא ולא
הוף דבר משהו אלא אפילו מחצה על מחצה או יותר, אבל
אם אינו פגום גמור אוסר תערובתו ואפילו במשהו כדעת
ר"י הזקן ז"ל לפי שכל שבמשהו ואינו מחמת טעמו אין חילוק
בין טעם לפגם לשאינו לפגם שהרי אין הולכין בו אחר
טעמו, ודבר ברור הוא לפי דעתי אע"פ שמקלת מרז"ל
נ"ב חלוקים עליו, וכמדומה לי שיש לו ראיה מפורשת מפלוגתא
דרב ושמואל בקדרות בפסח ומסוגיא דאיתמר עלה בגמרא
ואין מפרשין לחכם. ולענין דבר שיש לו מתירין שהדבר
ברור שלא נאמר אפילו באלף לא בטיל אלא כי ערב במינו
כדאיתא בירושלמי דנדרים (פרק הנודר מן המבושל) ובסוף
מס' שביעית ואמתני של הרמב"ם ז"ל שתלה אותו בסברתו
וכתב בלשון נראה לי אני אפשר כי לפי שמלא לרי"ף ז"ל
שאמר אפילו מין שאין במינו בפרק גיד הנשה דכתב
שם פלוגתא דרב ולוי דפרק כילד צולין (דף ע"ז ע"ב)
בריתא מילתא היא לו ולהו מילתא היא, ואמר דהא דתני
רב כסנא פת שאפאה עם גלי אסור לאוכלה בכותח לא לרב
בלחוד שייכא אלא אפילו לגוי כיון דאפשר לאכלה בלא
כותח, ויש לרי"ף ז"ל ראיה מפרק מפילין (דף ל"ט) דתנן
התם וכן אבס שבאלה מחבירתה חבלין ומים ומלח לעיסתה
הרי אלו כרגלי שיסה ואקשינן עלה בגמרא וליבטיל מים
ומלח לגבי עיסה, ופריק רב אמי משום דהוי דבר שיש לו
מתירין ואפילו באלף לא בטיל, אלמא אפילו בשאין מינו אמר
דהא תבלין בקדירה ומים ומלח לגבי עיסה אינו מינו ולא
בטלי. ומפני מה שמלא הרי"ף ז"ל ויש סעד לדבריו מהא
דרב אסי לא ראה שיאה הסיא בריתא ומאי דאיתמר
בירושלמי ראיה מוכחת וע"כ כשראה כוא לסבריא כן תלה
הדבר בסברא הדעת ולא בסברא. ומ"ת א"כ אין סיום הרב
ז"ל הא דרב אסי ואנו נ"כ סיאך נייח אותם, י"ל דמים
ומלח לגבי עיסה כמין אחד דאין עיסה בלא מים ולא יאכל
תפל מבלי מלח וכן הדין בתבלין בקדירה וא"נ בתבלין הוי
טעמא כדרבא דאמר תבלין לטעמא עבידי וטעמא לא בטיל
ועל זה הסך הרי"ף ז"ל לפסוק. ומה שהאלה מר לעמוד
על דעתי במה שנחלקו אבות העולם אם ערוי בכלי ראשון
אם לאו ונחלקו גם באותה לגירסת ירושלמי שבמס' פרה
ובפ"ק דמעשרות דעתי נוטה כדברי ר"ח והרי"ף ז"ל וגם
הרבה מגדולי הסורים שאמרה דערוי בכלי ראשון ויש לי
ראיה מיורה דמר עוקבא למה לי גדנפא ומאי חכמתיה
לישדי עליה מים רותחים מכלי ראשון כבר כתבתי הירושלמי
ופירושו. וכן מחלוקת של ראשונים נ"ב בחורת הבית מקלתו
של דברים בשער הראשון של בית התערובת ומתחלתו עוד
בשער הרביעי בהכשר כלים. ומה שכתבתי בהכשר המחבת
שמטגנים בו בשר ודגים שלריכין ליבון מפני שתשמישו ע"י
אור ובשמן נוטע וס"ל כאשכלה ואמר מר ח"כ הנבליים
לריכים לבון, אני אומר שכן אמת אילו היו טעין פניו
בשומן אבל אנו רואים אותו בכלי אחר שאין טעין אלא
בשמן ואין חושבין לעיסת שומן מפני שני דברים, שאחד
מפני שהשמן יותר בזול משומן החזיר וכאותה שהגיעו באמר
בכותח ועוד שאסור לסס בתעניתה ועיוויה. ועוד בר מדין
שהשומן משחיר פני הלחמנים שנעשים בו כמו שכתב
בירושלמי שאין מנעילין אלא במים לא בשאר משקין ומסיה
דמים ולא במזג כן היה אומר הרמב"ן ז"ל והוא היה סבור
שהדשה ומאותה ראיה ממש ועוד היה אומר לו שאר
משקים מבליען ולא מפליען וסמים מפליטים ולא מבליען
וע"כ היה אומר לו דמותר לסגעיל אפילו כלי ב"י אע"פ
שאין במים שבים כנגד כל הכלים אע"פ שר"י בעל התוס'
אסר וילדות היתה בי וסעזתי פני בו ודנתי לפניו ואתה
היתה תשובתי ח"כ אמרתי בשר נבלה שנפל תוך יורה
רותחת עם מים ואין במים שבים לא תאסר וכף שנער בה
לא תאסר. הסיב הרב הסומן בעצמו הוא שנבלע מעצמו.
אמרתי ח"כ מה הועלתי שאף בשאתה מגעיל כלי ב"י כי
נייח הדר בלע פליטת עצמו. אמר איך אתה אומר כלי מדין
שלא אסרה תורה אלא קדרה ב"י כיצד הכשירום. אמרתי
יורה קטנה בתוך יורה גדולה ויורה גדולה בגדנפא כמר
עוקבא לו הבאו אותה עד למחר. וסוף דבר לא חיזק
הטובה מספקה להעמיד לי דבריו אלו גם על שאר המשקים
אמרתי שהן מפליטין ע"כ שהרי קנקנים שיתן כותי לתוכן
יין שינו קנקנים של כותים ויין של ישראל כנוס בתוכו אסור
בשתיה ואם איתא למה אסור והלא לא פלטו כלל מן היין
שבתוכו אלא אם היין מפליט היין הבלוע בתוכו כ"ש אם
בשל בתוכו יין ועוד שאם אתה אומר כן שאר משקין מותר
לבשלם בכלים אסורים והא דאי ליתא ואי מהשיא דת"כ
במים ולא ביין ולא במי מזג אדרבה מינה משמע לי
איפכא מדגרס בזבחים פרק דם חטאת ת"ר חטאת אין לי
אלא חטאת שאר קדשים מניין ת"ל קדש קדשים יכול אפילו
תרומה ת"ל אותה דברי רבי יהודה וכו' כדאיתא התם
ומקשינן

שלחם לקבלו ותמו לסם למוסרו אליס אילו אותו גט נתקיים בחותמיו לא סיימו חוטשין לדברי הבעל שאומר שסוא מזוייף אלא שליח סים נאמן שיליחת סגט מתחת יד שאשס כיליחתו מתחת יד שלוחס, אבל כיון שהבעל כופר בכתיבת הגט לגמרי ולא נתקיים בחותמיו הרי זס גט בטל, וזס שסורס כדין סורס אלא שהראיות אינן נכונות והלכתא כוותיס ולא מטעמיס :

קמז

שאלה שד נשאל לרב אלפסי מי שאומר לאשתו הרי זס גיטך מעכשיו אס לא באתי מכאן ועד י"ב חדש היאך כאן יפס, שיתנמו לס בפני עדי מסירס וישאר תחת ידס או ימסור אותו לשליס עס שתגיע, מפני שראיתי גאון אחד שאומר מוטב שימסור אותו לס כדי שלא יוכל לבטלו, ויס לחוס נמי אס נתנו לס שתוליא אותו בתוך הזמן בב"ד אחר ויתקיים בחותמיו ותגשא בו ויהיס סולד ממזר. והולרכנו לדעת רבינו. וכן אס נתנו לס בעדי מסירס ימסור בתנאי לשליס או יבאר אגל בטל או יכתוב שתנאי אחורי הגט, ואס בא הבעל תוך הזמן צריך קדושין לרווחא דמילתא :

תשובה זס שאומר גאון שמוטב שימסור אותו לס שמוך עליו שסוא אמת שאס אמר לס ומסרו מעכשיו אינו יכול לבטל ואס מסרו לשליס יכול סוא לבטלו ותשאר עגונס, ואין לחוס שמא תגשא בו בתוך הזמן דלא אליפא כולי שאי, ועוד שיש לס בדבר הספק שאלא מזס ומזס ואין לס כתובס לא על זס ולא על זס וסולד ממזר מזס ומזס דומיא דמס שאמר כתס מלוס גופיס לא שביק סבר שמעי בי רבנן ומפסדו לי, ומוטב שיבאר שתנאי אגל הבעל שאס תגשא תוך הזמן יערער בו אבל אין רשאי שיכתוב שתנאי בגט עצמו בחתיכו או באחוריו משום דאי כתבו בגט ס"ל לבעל זכייס בגויס, וא"כ אין זס כריתות, ואס בא הבעל תוך הזמן אין צריך קדושין לפי שלא נתגרשס ממנו שהגט בטל בגופו ואפילו ריח הגט אין בו, וזס שאמרו אפילו נתנו לס על התנאי ולא נעשס התנאי לא פסלס מן הכתובס :

קמח

שאלה לרשב"א. השאלס שזאת שאלס ס"ל יצחק ממארקיא בהיותו דר שס. הטביא גט ממדס"י ואמר בפ"נ ובפ"נ ונתקיים בחותמיו אלא שעס האשס אשתראלא ובריי"ם קטנס אין בגט כמותס רק ריי"ם ועס כל זס גנס גדול מזס ונמצא בגט ווי"ן גדולות בזאת ואחרות קטנות, ובכולו לפני ב"ד שלחו אחר נערים וקטנים וקראוסו וי"ו ולכן דמוסו לפסול, לסוף ימים קראו אנשים אחרים ושלחו וסביאו מאנשי שארץ שבגט בא משס ואחד מסס קרא בריי"ם, ואמרו כיון שבאותס שארץ נקרא בריי"ם כשר דלא גרע בריי"ם מכתיבת כותיס. ומסס אמרו שאפילו סיס טעות בשס כיון שגופו של גט הרי אתה מוחזק לכל אדם כתוב כדין כשר בהרי בראשונס סיס משנס שמו ושמס :

תשובה למורי הרב שפסול ואס נשאת סולד ממזר והמבטיריס בכמס מצויות מפורס שסחיבו הערוס שמשנס שלמס בימיו סיגס שמו ושמס וכו' פסול. ופרק שתקבל גבי הסיא דהוו קרו שמס נפאתס וכו' אטו חספא אמר לסו דליכתבו. ומס שאמר דלא גרע מכתיבת הכותיס אין הנדון דומס לראיס שבכל מקוס קורין שמו ושמס כדימו בלי שימוי אבל בכאן קורין אותו בשימוי ואע"פ שנראס שאס גירשס במקוס שנכתב שס הגט מגורשת אס היס שס נקרא בריי"ם במקוס שנקרא בשימוי פסול דומס למס שבשימו בראשונס היס משנס שמו ושמס עד שבא ר"ג ותיקן שיסיו כותבין אים פלוני וכל שוס שיש לו אשס פלוני וכל שוס שיש לס, ופירוש המשנס כך הוא, בראשונס וכו' כילד הרי שהיס ביהודס ושמו יוסף ואשתו שרס הלך בגליל וקראו שמו יוחנן ולאשתו רבקס חזרס אשתו ליהודס והוא נשאר בגליל ושלח גיטס ביהודס בשמו ושמס שבגליל שלא היו רגילין לכתוב שס אלא שס שבמקוס שכתיבס הרי שהיס משנס שמו ושאס שעיקר שהס הוא שבמקוס שגירושין ע"כ תיקן ר"ג שיהיס כותב כל שס שיש לו במקוס שכתיבס ומקוס הגירושין ושלא כפי הב"ד טועין. וה"נ כיון שבמקוס שגירושין נקרא בשימוי פסול. ועוד שאמרתס שלא נמצא מן שארץ הסיא שקראס בריי"ם אלא אחד, ועוד שהיו בגט ווי"ן ואיך אפשר שיהיס מקוס שיעשו ריי"ם ווי"ו שוין ובטלה דעתו אצל כל אדם, ועוד שלא היס להס להוליא אחר שדמוסו אחרים לפסול וכדאמרי' (ברכות ס"ג:) חכס שאסר אין חכירו רשאי לסתיר במילתא דחליא בסברא וכל שכן שבורס כדין וכשלכס. סוף דבר אס נעשס מעשס וסותרס ליכשא מכוער הדבר ותלא וסולד ממזר, ואני לעיניס שכך רואות ולאזניס שכך שומעות שיקומו אנשיס טועיס בדבר משנס ויורו בעניין גיטין וקדושין, ואז"ל כל מי שאין יודע בעיב גיטין וקדושין לא יהיס לו עסק עמהס. ומרוב חולשת מורי הרב לא יכול לחתוס, אך אלס הדברים יצאו מפיו. ושלומך יגדל ושלוס תורתך ירבס כנפשו וכנפש שמת ועלז באשכתך הכותב במצות מורי הרב, אברהם בר' משה. לקיים הכתוב לעיל שהס דברי אדוני אבי מחמתי שמי פס יהודה ב"ר שלמה בר' אברהם זלה"ה בן אדרת. ואז היס הרב חולס הרבס ובאותו שבוע נתבקש ביתיבס של מעלה, ואחר זאת השאלה לא הביב לשום אדם וסיתה נפש אדוני מורס בצרור החיים. עוד משמו שאין כותבין שס האיש או האשס בשתי שיטין אלא בשיטה אחת וראיה מהא דאמרו פרק אלו טרפות דשס אחד בגון כדרלעומר בחדא שיטה פסקינן ליס בשתי שיטין לא פסקינן ליס, אלמא אי לאיפסקא לא מיקריא כתיבס ובגט כתיב וכתב לס :

תשובות שאלות

בעניני איסור והיתר באיסורי מאכלות ויין נסך ודין חמץ בפסח וערלה וכלאי חברם וטבל וחדש וכל כיוצא בזה אקבץ הכל ביחד בע"ח :

קמט

שאלה שפחות אלו הקטיות לנו אס דינן כעבד אחר שסן קטיות למעשס ידיסן ואס הס בכלל גזירותיסס :

תשובה לא נתברר מלשון השאלה לאיזס ענין אתס שואל, אס לענין שביתתס אתס אומר כלומר שהיס מצווין על שביתתן במלאכתן הרי אלו ודאי בכלל ואסורות במלאכת ישראל כעבד, אע"פ שיש מרז"ל שהבורים אומר בכל עבד שאין אנו מצווין על שביתתו

אע"כ

האשה בקרוב בשר חלה רחמנא דכתיב הקרוב וירש אותה וסלק בע אין לחוש לירושה, אבל להחירה לעלמא בלא גט איני רואה, דשמא טבעת זו במתנה נתנה לו הבא ושלח הוא וע"מ להחזירה נתנה לו. ואע"פ שאפשר לומר דמן הסתם דכל מה שיש ביד האשה מתכשיטין וכיוצא בהן של בעלה ואין לה רשות בהן ליתן לאחרים, מ"מ מידי ספק איכו יוצא והלכך לדברי העדים הרי היא מקודשת ולבע הפחות ספק מקודשת ואריכה גט:

קמה

שאלה גט שכתוב בו תרוכית בוי"ו אריוכה במקום תריכית, וכן כתוב בו לתנסבא במקום להתנסבא, וכן יש בו אות אחת שאין קלף מקיף אותו, היפסל הגט על ידי כן או לא:

תשובה כבר רחים מה שכתבתי אני בשם הגאון ז"ל ומשמן של גדולים הראשונים שכל אותן הדקדוקים שאמרו פרק המגרש לכתוב כן ולא לכתוב כן אינו אלא כשבא הבעל וערער, או שכתב המגרש בעצמו הגט או שלוח הבעל לסופר לכתוב כן, דהשתא יש לחוש שמא בכוונה כתב כן כדי לפוסלו, הא לאו הכי טעות הסופר הוא ואין לחוש, כ"ש בחסרון ס' להתנסבא דאפילו חסר כל התיבה איני רואה בזה פסול שהרי יש בו וסרי את מותרת לכל אדם וכשאמרו בכותב טופסי גיטין שלריך לשייר שם שאים ושם האשה ואמר שמואל שלריך לשייר אף מקום הרי את מותרת לכל אדם, לא אמרו ולריך לשייר מקום להתנסבא לכל גבר, גם לא היתה שהקפדה שם בלהתנסבא אלא בין ס' לא' שלא לכתוב להתנסבא דמשמע לא תנסוב, ואפ"ה אין אנו פוסלין אלא כשבא הבעל וערער. גם באות דבוקה איני רואה כ"כ הקפדה אלא שטוב ליזהר לכתחלה, ואף ממה שאמר שם גבי בין שיטה לשיטה מהו דאקשינן ותיפוק לי דספר אחד אמר רחמנא ולא שיים ולא שלשה ספרים, ופרקינן לא לריכא דמעריב, משמע מפשטן של דברים דמעריב כגון שנדבקו אותיות של מטה באותיות של מעלה, כגון אחר שלמ"ד שדבוק למעלה, או רגל שקו"ף שיורד למטה באותיות שלמטה, ואפ"ה כשר. ומה שהאלתם אם יש תקנה בשחזרת השליח לסופר ויכתוב לו אחר, דבר ברור הוא שיכול לעשות כן והסופר יכתוב לו אחר כתקנו ולא לכתוב פסול או מסופק ושרשים מנפאתה ותפאתה (גיטין ס"ג:). והשליח יתן שיטה לאשה שאם יתן השני לבד שמא שרשון כשר והוא לא נעשה שליח של השני אלא של שרשון וגם העדים והסופר לא נטוו לכתוב ולשייר של השני אלא של שרשון שהוא כשר אלא יתן השליח שיטה לאשה וכשתתגרש ברשון אם הוא כשר או בשני אם אין שרשון כשר. ולא אמרתי זה אלא כשעשה הבעל שליח של גט שתם, אבל אם עשאו שליח של גט זה שרשון הוב אין לו לסופר ולא לעדים לכתוב גט אחר ולא לשליח ג"כ לשוליך לה גט אחר אלא א"כ מדעת בעלה:

קמו

שאלה לרב מנפשי. ראובן נשא אשה במדינה אחת והניח ענוש במדינה אחרת והראשונה הרשה לאחיה לשביה לה גיטה ושביה לה גיטה ונתנו לה בעדי מכירה. אחר זמן בא ראובן ורולה לחזור עם אשתו ואמר שהגט מזייף הוא ומעולם לא לוה לכותבו. והגיע יולה מתחת יד האשה אלא שלא נתקיים בחותמיו ועדי מכירה אומרים שבפניהם מסרו לה ע"מ שהיה שליח אחותו. הורה אחד מהתלמידים שהגט בטל, ורחייתו ממה שבמיו (כ"ג:) האשה שאמרה שהקבל לי גיטי לריכה שתי כיתי עדים וכו'. ועוד שלא נתקיים בחותמיו ואפילו נתקיים כיון שלא נתברר לה לה ולא לעדי מסירה ממי קבלו השליח אם מיד שבעל או מיד שלוחו אע"פ שיולא מתחת ידה בעל הוא, וכ"ש כשהשליח מודה שלא נעקר משליחות האשה ולא נתן לו שבעל הגט אלא ע"ד שהוא שליח האשה. והבעל בכל זה טוען ואומר שהגט מזייף, וכפה תלמיד זה לכתוב גט אחר. וחלק עליו תלמיד אחר שכל גט שנמסר לאשה בעדי מסירה ויולא מתחת ידה ואפילו לא נתקיים בחותמיו כשר כיון שהגיע לידה מיד שלוחה או מיד שלוחו דומיא דהמביא ממדה"י לריך שיאמר בפ"ע ובפ"ע ואיתמר לשם בפני כמה נותנו לה בפני שיים ואמר שו המשנה התם ל"ם לשולחה ול"ם לקבלה כיון שנמסר לה בעדי מסירה אין לריך קיום, ורחיה שאמר שלריכה שם שני כיתי עדים לאו דהמבא היא אותה משנה שחולקת עם המשנה של המביא גט שאמר שהומכים על השליח שאמר בפ"ע ובפ"ע ואין לריך עדי קיום אחרים שיאמרו בפניו קבל וקרע ואחר שיולא הגט מתחת ידה אין בדברי הבעל ממש. ועוד אם אתה מלריך אחר חוליה לעז על גיטין הראשונים. הגיב התלמיד המבעל הגט שאע"פ שהגט יולא מתחת ידה אם לא נתקיים בחותמיו פסול ואין עדי המסירה מועילים אלא בנהיות הבעל מידו או מיד שלוחו או מיד בעל לשלוחה בעדי מסירה או מיד שלוחו לשלוחה אבל מיד שלוחה לא אם אין עדים שיאמרו בפניו ל"ם יולא הגט מיד השליח או מיד האשה. דברי השאלה, אריכות שאחר אלא עוד ועיקר:

תשובה עמדנו על שאלה זו ואמרנו ראינו דברי מי שאמר שהגט בטל שהרי דברים נכוחים, אע"פ שמקלת ראיות שהביא על בטולו אינן נכוחות אלא שהגט מ"מ בטל, וזה שהורה שהגט כשר דברי הכל הם ואינם ראויים להביב עליהם, וזה שאמר שהגט בטל משום שאמר שלא כתבתיו ולא נתתיו מזייף הוא טענה היא מפני שלא נתקיים בחותמיו שאין השלים נאמן אלא כשהבעל מודה שכתבו אלא שאתו לשלים בתורת פקדון אבל אם כפר הגט לגמרי ואמר לא כתבתיו אין אוזנו גט מתקיים אלא או בעדי מסירה או בעדי חתימה לפי שהקבלן ידו כיד האשה שהרשתהו וכשם שאם עשן הבעל עליה שהגט מזייף לריכה או עדי חתימה או עדי מסירה כך שלוחה וכשם שאם שהה הבעל שכתב הגט אבל מען שלא נתנו לה אין הבעל נאמן. ראיה לדבר שהאשה נאמנת בכך יותר מן הנים זה שאמרו ומודה רב הונא דאי אמרה קמאי דידי יהבית לגירושין מהימנא מנו דאי בעיא אמרה לדידי יהבית נפלים. וראיה שאם הבעל כפר בעיקר הגט מעיקרו אע"פ שיולא מתחת ידה לריך עדי מסירה או עדי חתימה הוא מה שאמר שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני חיקון העולם וזימנין דמייתי עדי מסירה א"ל זימנין דאזלי למדה"י והלריכו עדי חתימה שיהיו עדי מסירה. וכיון שנתברר ראיות אלו באשה בידוע שהשלוחה כמותה משום שהוא זוכה לה ושלוחו של אדם כמותו וזה שאמרה המשנה האשה שאמרה שהקבל לי גיטי לריכה שתי כיתי עדים שיים שיאמרו בפניו אמרה ושיים שיאמרו בפניו קבל וקרע ושיים שיאמרו בפניו אמרה מ"מ לריכים אנו לשם אבל שיים שיאמרו בפניו קבל וקרע אין אנו לריכים אלא מפני שאמר וקרע, אבל אם הגט קיים ומנוי בידה קבלו לא היינו לריכים לשם כשם שאין האשה לריכה עדי מסירה כשהגט יולא מתחת ידה אם יודה הבעל שכתבו כך אין שלוחה לריך קיום עדים וכבר בירדנו כך למעלה בראיות ואמרו בשלים בעל אומר לפקדון ושלים אומר לגירושין רב חסדא אמר שלים נאמן והלכתא כרב חסדא. ואע"פ שרב חסדא תלמיד הוא לגבי רב הונא הלכתא כרב חסדא. וזו האשה שיולא הגט מתחת ידה והעדים שהגיעו אותו לידה מעידים שהשלוחה שהלחה..

הלב מעבל הקדש וקומות ודחין. לכו ואסקה רבי זירא מתוך תומר שהחמרת עליה בתחלתה הקלת עליה בסופה ואקילו בה משום עיגונא. ומיהו לא אקילו בה אלא משום דאיתתא דייקא ומינסבא וכי לא דייקא אמרו הלא מזה ומזה ואפקעינהו רבנן לקדושי מחמת עגון וכדאמרי' אין טעונה חומה בגיטין, ואע"ג דלגבי ממונא הוי טעמא דאפקעינהו לקדושי משום גזוטות ומשום פרוטות וקיימינן טעמא משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. ואפילו התם כל עיקרא דמילתא לאו משום עיגונא לחוד אלא משום דמאן דיסיב גיטא כי הא כי היכי דלא לאפקעינהו רבנן לקדושי מיניה ומשום רבנן לבעילתו בעילת זנות אסוקי מסיק אדעתיה כל אונסא דשכיח ואפילו בשכיח ולא שכיח ומחיל להו הא בכדי לא אפקעינהו, ותדע לך דהא עובדא במיס שאין להם כוף לא אפקעינהו ולא חשו לעגון דלמא לא אמרו אלא כי איכא סמך כי הסיא דע"א דסמכינן אהסדותיה דעד ואפי' בכותי מסל"ת ומשום דאיתתא דייקא ומינסבא ובגט משום דסומכין לומר דאסקיה לבאי אונסא אדעתיה ואחולי אחליה כדאמרן. ותדע לך דהא אונסא דלא שכיח כאכלו ארי ונשכו נחש ונפל עליו הבית הוי אונס משום אונסא דלא שכיח לא אסיק אדעתיה ובתליוס וקדים והסיא דאותבוה אבי בורסיה דאפקעו בה קדושין ולא אגרכוה גיטא התם ס"ע משום דעיקר קדושין היו שלא בדעת חכמים הא בעלמא לא. ומה שאמרת שכל מקדש אומר כדת משה וישראל וזה יצא מכלל דת משה וישראל, שקדושין עצמן כדת משה וישראל היו, ואפילו גר שנתגייר וחזר לסורו אם קדש קדושיו קדושין שאין מעגיחין במקדש אם תם ואם רשע ראוי לבא בקהל ואם לאו אלא בגוף שקדושין או שנעשו כדרך שבנות ישראל מתקדשות שלא באונס ובלבד שלא יהא מאיסורי ערוה החמורה כחייבי מיתות וכחייבי כריתות דהא איסורי לאוין תפסי בהו קדושין ולא מפקעינן להו כדאמר כדת משה וישראל דכל ממילא כדת משה וישראל הוא דהא כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. ובאמת כל שהאשה יכולה לברות ממנו ושלא תתייחד עמו פן תוליד בן פרין מחוייבת היא לברוח מפניו כבורחת מפני הנחש ובת ישראל אסורה בחתונו וקרוב הדבר לסיות זה באיסור פן יסיר לרבות כל המסירים, ומיהא כשקדש קדושיו קדושין. וישראל נמי שקדש מומרת תפסי בה קדושין ואם חזרה בתשובה אסורה בקרוביו והוא אסור בקרובותיה ולריכה ממנו גט ואם סולידה בן אפילו מכותי ישראל כשר ומיוחס הוא כדאמרי' שלהי פרק קמא דיבמות והאיכא בנות כלומר בנות שהמירו וילדו לכותים ואמר רבינא בן בתך הבא מן הכותי קרוי בנך וכ"ש אם ילדה מישראל. והא דגרס בירושלמי, רבי אלעזר שאל הבא על הפפחה מומרת מהו וכתב לה מר מומרת ולא גרסינן אלא מומרת כלומר שנתחמרה שלא בעצלה דהי מומרת קאמר מאי הנא שפחה דנקט ממשוחררת שפחה שנתחררה ישראלית היא, ואין לומר שלא רצה להלות הקלקלה בישראלית, אלא מומרת קאמר כלומר אם יש לה כתובה מאתים ולפי שהגיעו השפחה שנפדית יחירה על בת שלש שנים ויום אחד כחובתה מגיע לפי הסיא בחזקת בעולה שאל רבי אלעזר אם היא מומרת מבת שלש שנים ומעלה ובא עליה ומצאה שלימה מהו בכתובה מאתים ואתי למידק מדוקיא דהבא על שפחה חרמית יכול יהא חייב כלומר בקנס ת"ל מסור ימכרנה לו לאשה אח שיש לו בה הויה יצאה שפחה חרמית שאין לו בה הויה הא אם יש לה הויה יש לה קנס וכל שיש לה קנס יש לה כתובה כלומר מאתים משום דבתולה מחזקינן לה דאי לא ליה לה קנס ואמר ליה רבי יודן וכי בקנס הדבר תלוי כלומר בכתובה מאתים והרי בוגרת שאין לה קנס וכתובתה מאתים והרי בתולה מן הנכרים שיש לה קנס ובתובתה מנה וא"ל זעירא תפחר כלומר הסיא דשפחה חרמית דחלה טעמא בהויה ומינה איכא למידק הא שפחה שאינה חרמית יש לה קנס תניא הא מן הנכרים כתובתה מאתים הלם שנים ויום אחד ודאי רבי מונא דלא אפשר ודאי בפחותה מבנות שלש שנים ויום אחד כי ישראלים הם. ומיהא גירסת ירושלמי ז' תמיה בעיני דקאמר הרי בתולה מן הנכרים יש לה קנס. ועוד הא התם בירושלמי פ"ק דכתובות בשנים ושלשה מקומות איתא נערה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס תניא הא מן הנכרים אין לה קנס ולא מאתים. ולענין המומרת אם ילדה בן לישראל פוטר את אמה אביו מן היבום דהתם כל שיש לו בן מ"מ פוטר את אמה אביו מן היבום חוץ מי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית ושפחה ונכרית מפקינן להו פרק כילד מדמעטינהו רחמנא אמה אביך מי שיש לאביך רשות בה פרט לשפחה ונכרית שאינן בנות היום ואישות והאי הא אית להו בת היום ואישות:

קמג

שאלה האומר לאשתו הרי זה גיטך ע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם או שלא תשתי יין לעולם דאין זה כריתות דהוסשין שמא תלך או שמא תשתה אם נשבעה ע"ד רבים שלא תלך ושלא תשתה מהו שתהא מותרת ליגשא לרבי יהודה דאמר דבאיסורא מזדהר איניש או דילמא אחרי שהזמן רב ולא יכלה לאזדהורי אגידא ביה:

תשובה חורפיה גרם ליה למר לשאי גברא דלא עיין בה דתנא לא תלכי לבית אביך לעולם ולא תשתי יין לעולם אפילו אם יבא אליהו ויאמר שלא תלך ולא תשתה אין בכך כלום, דטעמא דתנאים אלו אינו משום חשש דשמא תעבור ותלך ותשתה אלא משום דלעולם אגידא ביה מחמת תנאו ואין זה כריתות, ואילו אמר לה ע"מ שלא תשתי יין מכאן ועד חמשים שנה ואפילו היא זקנה הרי זה כריתות, וכן כל ימי חיי פלוני ואפילו היא זקנה והוא ילד הרי זה נט, ועיין התנאים באיזה מתירין אותה ליגשא מיד ואין הוסשין לבטול התנאים ובאיזה הוסשין הדברים עתיקים וידעתי כי לא נעלם ממך, ואפשר שכל תנאי שסוא בקיום מעשה כגון על מנת שתהי לי מאתים זוז או שתעשי כן הרי ז' אסורה ליגשא עד שתקיים דהוסשין שמא לא תקיימנו ונמצא גט בטל ובניה ממזרים, אבל בביטול מעשה כגון ע"מ שלא תלכי מכאן ועד זמן פלוני או ע"מ שלא תשתי יין כל ימי חיי פלוני הרי ז' מותרת ליגשא מיד ואין הוסשין שמא תבטל התנאי תלויין בהלכות מרובות ואין זה מקומן:

קמד

שאלה איש שקדש אלמנה וסיירו העדים שהאלמנה תבעה אותו לקדשה, והשיב הוא אין לי טבעת, ואמרה לו בת האלמנה הרי לך טבעת, לקח הטבעת וקדשה בו, והאלמנה כופרת בכל זה. ונתפקנו אפילו לדברי העדים אם נחוש לקדושין כיון שאין הטבעת שלו, והת"ל שיחוש לקדושין אם מתה האשה ולא נשאת לו אם האיש זוכה בירושתה אם לאו:

תשובה הגאי משיב על ראשון ראשון, ואומר שאין האיש זוכה בירושת האשה מן האירוסין שהרי שניו פרק נערה (כתובות מ"ח.) לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לרשות הבעל לגמרין, ותניא הלך האב עם שלוחי הבעל או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל וסיתה לו אלו בדרך ונכנסה עמו לגון אע"פ שכתובתה בבית בעלה מתה אביה יורשה, ומעתה הירשו בירושלמי דירושה

רואה אני לבנים כדי שיסייעוני לימי זקנה או שיתעסקו בקבורה שומעין לה כמו שמפרש פרק אע"פ וביבמות בסוף סבא על יבמתו. ועוד תדע כי למשנה ראשונה שיו מאמינים אותה באומרת אינו יורש כאן לא היו מלריכין אותה לעשות עשר שנים עמו אלא מיד היו כופין אותו שלא נאמר שייה עשר שנים אלא במשמע כדרך כל הארץ ולא זכה ליבמות ממנה לפי שהרבה פעמים אדם בוסה מלהוליד זמן אחד ואח"כ זוכה ליבמות, ע"כ אומרין להם שמתינו שמא לא זכיתם ליבמות עדיין עוד תזכו ליבמות כדרך שעשה אבותיהם אבינו. אבל שאינו יורש כאן אינה ממתנת עשר שנים שמא יתרפא מחליו, וכן נראה מדברי הגאון ז"ל והרי"ף ז"ל בפרק סבא על יבמתו. ואע"פ שעכשיו אין נאמנת בטוענת אינו יורש כאן והוא אין מודה אין כופין הבעל לעולם אפילו לאחר עשר שנים וכן מדברי הרי"ף ז"ל ביבמות. אבל הרמב"ם ז"ל כתב דלאחר עשר כופין, ואין נראה כן. וסוף דבר שעמוק ותליי בגדולי עולם ואל תכנים עלמך בין המלרים לכוף ולהוליא אשה מבעלה ולהוליא ממון ממי שמוחזק בו אלא בין כך קבל עליה ז"ל שאמרו יעשו דרך בקשה ופיוס שיפייסו ביניהם להטיל שלום ביניהם, ועד שנכוף להוליא נכוף לפיים ולבקש שירלו זה את זה בדבר שלום ואמת בהשתדלות המבקשים שלם:

קמ

שאלה ראובן קדם אשה ובא אחר וקדשה שלא בפניו, לריכה גט מן השני או לא, ואת"ל שאינה לריכה גט משני גירש ראשון מסו שתשא מקודשת לשני:

תשובה מסתברא לי שאינה לריכה גט משני דגרשינן סוף שמגרש (פ"ט) א"ר ירמיה בר אבא שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו יצא עליה קול מראשון ובא אחר וקדשה קדושי תורה מהו, שלח לסו שעמידו הדבר על בוריו דאי מיגליא מילתא דקדושי קמא קדושי מעלו מינהו אינה לריכה גט משני, ופליגא דרב הונא דאמר רב הונא א"א שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר מקודשת וכדרב שמעונא דאמר רב שמעונא שאשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת חזקה אינה מעיזה פניה בפני בעלה ואידך כי איתמר דרב שמעונא בפניו אבל שלא בפניו מעיזה ומעיזה ליה שלבתא כרב הונא וכן כתב שם רש"י ז"ל וכן נראים הדברים בודאי, אדא דהא שמואל פליג עלה דרב הונא דקסבר דאפילו דרב שמעונא לא איתמר אלא בפניו אבל שלא בפניו מעיזה ובעלמא נמי הכי איתמר, ועוד דשמואל למעשה אמרה ומדשלח להו שעמידו הדבר על בוריו והודישוני מעשה רב, ועוד דפליג רבא אדרב שמעונא בשלהי פרק אלו נדרים ודי לו שנעמיד דברי רב שמעונא בין בפניו בין שלא בפניו אבל השתא אינה מעיזה פניה כולי האי אבל כל היכא דאית לה קלת שמך לשעיז פניה מעיזה ומעיזה כגון היכא דאית ליה עדים תרי לגבי תרי כדאיתא פרק אשה שנתאלמנה האשה שאמרה א"א הייתי ואפילו ע"א דמסייע לה כדאיתא פרק שתקבל בעל אומר לגרושין ושליש אומר לגרושין וס"ה לכל שלא בפניו דליכא שעזה כולי האי דמעיזה ומעיזה. ומיהו בגדון שלפנינו דוקא כשאינה אומרת שגרשה הבעל אבל אומרת שגרשה הבעל אסור מדרב שמעונא ואע"פ שהתחילה לומר שלא בפני הבעל אי אומרת מתחלתו לא היתה נאמנת והשתא עבידא לאחזוקי שקרה כדמוכח פרק האשה (דף קי"ז) דגרשינן התם ב' אומרים מת וב' אומרים לא מת שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת הלא ר' מנחם בר' יוסי אומר תלא ואמר עלה א"ר יוחנן שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תלא שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת תלא ואמרי' עלה מ"ש דישא ומ"ש סיפא אמר רבא דאה רבי יוחנן דברייו של ר' מנחם בר' יוסי בגירושין ולא דאה במיתה מ"ע מיתה אינה יכולה להכחישו בגירושין יכולה להכחישו, כלומר כיון שאינו בא אינה יכולה להכחישו ולהחזיק שקרה אי לאו דקיים לה דמת לא הות סמכא על הי דאמר דמת אבל בגירושין משקרא דאפילו אתי בעל מעיזה פניה בפני בעלה. ואקשינן ומי מחלפא כולי האי והא אמר רב שמעונא שאשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה כלומר אע"פ שהתחילה לשעיז פניה שלא בפני בעלה אינה עשויה להחזיק שקרה השתא בפני בעלה. ופרקינן ס"מ דליכא עדים דקא מסייעי לה אבל אי איכא עדים דקא מסייעי לה מעיזה ומעיזה. אלמא כל היכא דליכא עדים דקא מסייעי לה לא מחלפא להחזוקי שקרה בפני בעלה. ולענין מה שאמרת אף לכשתמצא לומר אינה לריכה גט משני אם גירשה הראשון מסו שתשא מקודשת לשני, דבר ברור הוא זה שאינה מקודשת לשני כלל שא"א לשות מותרת לראשון ומקודשת לשני:

קמא

שאלה באומרת אינו יכול אם נאמנת אם לאו ועשה דינה:

תשובה כל שטוענת דבר שבכבל אינו יודע בבירור שטענתה אמת אם לאו כטענת אינו יורש כאן דאיכי קים לה ואיכו לא קים ליה אינה נאמנת דמעיזה ומעיזה היא בפני בעלה במה שאינו יודע. ועל זו שאינו בודרים לשנים אחרונה השנים ביני לביניך יעשו דרך בקשה כלומר מבקשים ממנה שלא תטעון כן כיון שאינה נאמנת, אבל במה שיודע כטוענת אינו יכול נאמנת דאינה מעיזה בפניו ובטוענת כן הוא דנאמנת וכופין אותו לגרש וכן כתב ריב"א וסביא ראיה מסביא דאמר שמואל שאומר אי אפשי אלא הוא בבגדו והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה. ועוד נראה דבכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה ועל דעת כן נשאת לו הלכך אפילו טוענת שהם שאינו יכול יוציאה בגט וכ"ש בבאה מחמת טענה דאמרה בעינא חוטרא לידה ומרא לקבורה. וכשביא יוצאה מוטלת נדוניא ועיקר כתובה אבל מה שהוסיף לה לא דלא כתב לה אדעתא למשקל ולמיפק. ועוד דקי"ל כרבי אלעזר בן עזריה דאמר מת מן שאירוסין גובה מאתים מן הנשואין גובה הכל שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה ואיבעיא לן נכנסה לחופה ולא נבעלה מהו חיבת חופה קונה או חיבת ביאה ולא איפשיטא הלכך משפק אין מוציאין ממון. ומיהו כתב ר"י ז"ל דכשנאמנת דוקא בלא תבעה כתובה שאם אמרה אינו יכול יגרשני ויתן לי כתובתי אינה נאמנת דחוששין שמא עיניה נהנה באחר וכעין שאמרו רבותינו בהאשה רבה מת בעלי נאמנת תנו לי כתובתי אינה נאמנת:

קמב

שאלה מומר לע"א שקדם בת ישראל שקדושיו קדושין ואפילו כותי שנתגייר וחזר לסורו כדאיתא ביבמות מה דאו חכמים שלא חשו כאן לענין וחשו לענין במקום ע"א ואפילו עבד ואפילו שפחה וכרי יש כאן עניין יותר שאי אפשר לכופו לגרש וכן אי אפשר ליכנס אצלו לחדר:

תשובה סביא דע"א לאו משום עיגונא לבד אמרו אלא מתחלת דינו. באין לה ברים פרק האשה שלום (דף קי"ח) מדינא דאורייתא דע"א נאמן באיסורין מתחיכת אלב

רב גמדא ביבייהו ויתבי וקאמרי דפסידא בלאותיה קיימים פירום בלאות נדוייתה הקיימים ח"ד לא הפסידא בלאותיה הקיימין וכו'. והשתא דלא איתמר סלקתא לא כמר ולא כמר דתפסה לא מפקינן מינה ודלא תפסה לא יסבינן לה ומסתינן לה תריסר ירחי שתא אגיטא ואם סכיסה ג"כ קרקע בנדוייתה אפשר לומר דדמין בו כל דאלים גבר כלומר סדריז וחזק זכה שאם יפה כחם של אשה ונכנסה בקרקע אין כח ביד ב"ד להוציא מידה אלא הבעל יחוס לעצמו, ואם גברה ידו והוציאה משם זכה, וכן היא אם גברה ידה והוציאתו משם אין ב"ד מסתלקין בדבר אלא מניחין הדבר ביניהם מפני שהדין אצל ב"ד מכופף ואין מכניסין עצמן במה שאין יכולין לברר וחזק הרי זה נכבר. וי"ל דקרקע לעולם בחזקת הבעל עומד דכל מה שהכניסה לבעל וקבלו על עצמו הרי הוא של בעל ובחזקתו אע"פ שהיא הכנאה לגבות כתובה יכולה שתאמר כלי אי קרקעותי אני מוכלת מתורת גוביינא הוא ומעבוד הוא שיש לה עליהם כמו שמפרש רים פרק אלמנה, וכיון שכן קרקע בחזקת בעלים עומד דהיינו הבעל והלכך אע"פ שירדה היא בשדה מסלקין אותה ומורידין הבעל בחזקה. אבל נכסי מלוג נראה שלא הפסידתה ואפילו הן תחת יד הבעל מוציאין ממנו ונותנין לה שלא הפסידה אלא כתובה שיש בכללה עיקר ותוספת ודוגיא אבל נכסי מלוג אינם בכלל כתובה אלא בר"ח ז"ל כתב דאפילו נכסי מלוג בכלל ויש לו קלת ראיה מירושלמי ולדבריו אם הפסן הבעל אין מוציאין מידו. זהו דינה כשגירשה הבעל מדעתו לאחר י"ב חדש, אבל אם לא רצה לגרש כבר אמרנו שאין נופין אותו וכל שלא גירש אינה מוטלת כלום לפי שלא מיחתה כתובה לגבות עד שעת מיתה או גירושין. ופירוש נכסי מלוג הרי הן שלו כל זמן שיושבת תחתיו שלא גירשה. ומכל מקום אחר שעברו י"ב חדש והפסידה כל הכתובה אם רצה הבעל לקיימה צריך לכתוב לה כתובה חדשה וכמו שאמרו אסור לשאת עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה (ב"ק פ"ט). ואם רצה הבעל וגירש תוך י"ב חדש לא הפסידה כלום אלא הרי היא כשאר הנשים הגרושות מדעת הבעל שמוטלות כתובה ויוצאות לפי שכבר אמרינן שתוך י"ב חדש אינה פוחתת כלום מכתובתה. ולענין מזונות תוך זמן זה כל שעומדת במדה אין לה מזונות כלל וכן תמצא מפורש לרי"ף ז"ל פרק אע"פ ומפרש בירושלמי המורדת והיוצאת משום שם רע אין לה מזונות. זהו דין מורדת ומאיס עלי מדין הגמרא, אבל הרי"ף ז"ל כתב דברים אחרים בפרק אע"פ מתקנת הגאונים ז"ל ואותם הדברים זה כמה דורות אלא שמעתו שאינו כלל, ושמא גם הם לא תקנו אלא לדורם והם ידעו מאיזה טעם תקנו אבל לא מוצא אנשי מתחת בעולם כלל מתקנים. וכן כתב הרמב"ם ז"ל ולא שמעתו בדורות אלו מי שעשה כתקנה זו מעולם ואל תתמה לסמ לעשות מעשה אלא סמוך על דין הגמרא וכל שכן שראוי להתמיד בדבר שבערוה:

קלט

שאלה אם תלה אשה בפני ב"ד ותאמר בעלי אין יכול לשמש כדרך כל הארץ ולא תפרש אם יורה כחן או אין יורה כחן. ג"כ הודיעונו עוד אם תוכל שום אשה לומר אין יכול לשמש כדרך כל הארץ חיבה שנשתה אליו או אחר י"ב חדש, ומעתה היא נאמנת:

תשובה דע כי על זה שנינו פרק ואלו נדרים (דף ל:) בראשונים היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך והשמים ביני לביניך ונטולה אני מן היהודים חזרו לומר שלא תהא אשה נוחנת עינים באחר ומתקלקלת על בעלה אלא שהיה אומרת לך תביא ראיה השמים ביני לביניך יעשו דרך בקשה עכ"ל השמים, ולפי מה שאמר בגמרא נראה דהשמים ביני לביניך היא במפרשת שאין יורה כחן וכן פירש הגאון ז"ל ולומר שאין אדם יודע ביניהם אלא השמים ולפיכך היא רוצה להתגרש ממנו ולהנשא לאחר שיהיה לה בנים ממנו ובראשונה היו אומרים שהיא נאמנת בכך וכופין הבעל להוציא ויתן כתובה אבל חזרו לומר שהיא אינה נאמנת דחייבינן שמא טיניה נתנה באחר ומשקרת לפי שיודעת שאינו יכול לסכחישה מפני שהיא מרגשת אי יורה כחן והוא אין מרגיש וכבל דבר שאין הבעל יודע היא מעיזה עיניה ולפיכך אין נאמנת, אבל אילו היה הבעל מרגיש אם יורה כחן אם לאו נראה מכוונית הגמרא שהיא נאמנת מפני שאין האשה מעיזה פניה לומר בפני בעלה שקר במה שהוא יודע שהיא משקרת, וכן באומרת בפירוש שאין יכול לשמש עורה הדין שתהא נאמנת לפי שאין מעיזה פניה בפני בעלה אם לא היה אמת כמו שאמרה, זה נראה לפי פשט ההלכה. ואם זה אמת שבאה לב"ד ואמרה שהם בעלי אינו יכול אם תבאר טענתה שאין יורה כחן אינה נאמנת לכוף בעלה לגרשה ע"י כך דשמא משקרת ועיניה נתנה באחר כמו שאמר באותה מעשה, וג"כ אם מרדה היא מחמת טעמה זו אין דינן כה דין מורדת אלא מבקשין ב"ד מהם שיפייסו זה לזה, וזה פירוש יעשו דרך בקשה. ואם תבאר שאינו משמש כלל כופין אותו לגרש ויתן כתובה לפי שהיא נאמנת בכך כמו שאמרו שאינה מעיזה פניה לשקר בפני בעלה שיודע באמת שמשקרת. זהו שנראה מכוונית הגמרא ומדברי הגאון ז"ל, אבל הרמב"ם ז"ל כתב בט"ו מהלכות אשות שבין בטענת יורה כחן ובין בטענת אין יכול לשמש אינה נאמנת אלא בין כך ובין כך יעשו דרך בקשה. וקצת נראה כן מדברי הירושלמי שאפילו באומרת אין משמש עמה כלל קאמר דגרסינן שתה חמן תינן השמים ביני לביניך כמה דשמיא רחיקי של ארעא כן תהא הסיה איתתא רחיקא מהסות גברא עכ"ל הירושלמי. ונראה שפירש לומר כגבוה שמים של הארץ כן רחוק הבעל ממנה לומר שאין משמש עמה כלל יעשו דרך בקשה, אחר רב הונא יעשה הבעל והם מתרגלין לבא דרך הבעל, זה מורה קצת כדעת הרמב"ם ז"ל ולפי זה אינה צריכה לפרש אלא כל שאמרה שאין יכול לשמש כדרך כל הארץ יעשו דרך בקשה ואין דינן אותה כמורדת, והיא הטוענת הרוצה בנים שיחזקו בידה בעת זקנתה ויתעסקו בקבורתה בשעת מיתה, וכן אין כופין אותו להוציא בין בזה ובין בזה. אבל ה"ר נתן בעל הערוך פירש אף הירושלמי בטענת יורה כחן בפשט גמרא שלנו וכדעת הגאון ז"ל שפירש השמים ביני לביניך שאין יורה כחן אבל בטוענת שאין יכול לשמש כלל נאמנת, וזהו לשון הערוך בפירוש הירושלמי כמה דשמיא רחיקין מן הארעא כן תהא הסיה איתתא רחיקא מהסות גברא שאין יורה כחן עכ"ל. הנה שפירש הירושלמי בטענת יורה כחן אבל בטענת שאין משמש כלל נאמנת כפשטם של גמרא וכדעת הגאון ז"ל. הנה כתבתי לך כי לדעת הגאון וממה שנראה מפשטם של הוגית הגמרא בפרק אחרון דנדרים בטוענת בפירוש אין יורה כחן אין אנו כופין לגרש לפי שאינה נאמנת אלא יעשו דרך בקשה ובטוענת אין יכול כלל לשמש נאמנת וכופין אותו לגרשה אבל לפירוש השני אין כופין אותו לגרש אפילו בטענת אינו יכול לשמש כלל. ודע כי אפילו במקום שהיא נאמנת ורוצה להתגרש אומרין לה לאשה אם רוצה להתגרש ומה לך לבנים והלא אינך מצווה של פרים ורבים שהאיש מצווה ואין האשה מצווה, ואם היא טוענת ואעפ"כ היא רוצה להתגרש לפי שאכל יודעין כלה לאשה נכנסה לחופה אין משגיחין בדבריה כמו שמוכיח פרק אע"פ גבי כותבין הגרת מרד על הרוסה, ואם טוענת האשה

רוצה

ע"ז מרחוק יוצא ביבמות פרק כיצד (דף כ'.) גמרא איסור קדושין ופירושא דמילתא כך הוא דכיון שאין בכ"ג מיבם אלמא פסיק ותני שאין מייבם לעולם ל"ם שנפלה לו יבמה או מן האירוסין או מן הנשואין ואע"פ שעדיין היא בתולה שסרי לא נכנסה לחופה או שנבעלה כגון מנשואין ולפיכך הקשה נפלה לו מהאירוסין שהיא עדיין בתולה אמאי לא בשלמא מן הנשואין שכבר בעולה לא תהיבה שאע"פ שיש בקיום יבום עשה יש אלל כה"ג עשה ול"ת עשה דכי אם בתולה מעמיו ודרשינן בתולה ולא בעולה ולאו שבא מכלל עשה עשה ולא תעשה דאלמנה לא יקח ולא אתי עשה ודחי ל"ת ועשה אלא מן האירוסין דעדיין היא בתולה אמאי לא דבא ליבא אלא ל"ת דאלמנה ובכל התורה אתי עשה ודחי ל"ת, ואע"ג דאמר ר"ש ב"ל כל מקום שאתה מולא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב וס"ל אפשר בחליצה ומקיים עשה ול"ת, אמרו ביבמות חליצה במקום יבום לאו מצוה היא. ופריק גזירה ביאה ראשונה הטו ביאה שניה כלומר דמדאורייתא ודאי משרא שרי דאתי עשה ודחי ל"ת אלא מדרבנן גזרו שלא ליבם גזירה שמא יבא אליה ביאה שניה דמביאה שניה ואילך ליבא מצות יבום דבביאה ראשונה מקיים מ"ע דיבמה יבא עליה וכיון דאיקיימא ליה מצות יבום מכאן ואילך קאי כה"ג באלמנה לא יקח ולא יחלל זרעו. ותניא הכי נמי ביבמות מתו אחיו ועמדו הן ועשו מאמר בנשותיהן ונתנו נט או בחלצו מה שעשו עשו ואם בעלו קנו בביאה ראשונה ואסור לקיימה בביאה שניה:

קלז

שאלה רחל נתקדשה לראובן ובשודה אחרשה קדשה שמעון מי חייבי קדושי שמעון הראשונים או לא:

תשובה זה דבר פשוט וברור שקדושי שמעון לא היה בהם ממש דאין קדושין תופסין בא"א וקדושי שמעון לא היה בהם ממש ואע"פ שגירשה ראובן קדושי שמעון הראשון אינם חלים אבל אם רצה שמעון לקדשה אחר קדושי ראובן מקדש ונושא וזה דבר פשוט. ואם אתה שואל אם חושבין לקדושי שמעון מדרב הונא דאמר א"ל שפשיט ידה וקבלה קדושין מאחר מקודשת וכדרב שמעונא דאמר רב שמעונא שאשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה, רש"י ז"ל כתב דלית הלכתא כרב הונא אלא כאידך דאמר כרב שמעונא כי אמר רב שמעונא בפניו אבל שלא בפניו מעיזה ומעיזה כדאיתא שלהי פרק שנגרם:

קלח

שאלה שאומרת מאיש עלי אם יש רשות ביד האשה לומר בלתי טעמות ומוס אין בו ואם הופין אותה על מזונותיה ואם שבעל חייב לגרשה ויתן לה כתובה וכל מה שהביאה בנדוניתה:

תשובה שאומרת מאיש עלי אינה צריכה לתת טעם ואמתלא לדבריה מפני מה הוא מאוס בעיניה לפי שכשה שהדעת במאכל כך הדעת באנשים ונשים וזו שאומרת שהוא מאוס בעיניה ואינה רוצה בו ובכתובתו שומעין לה להתיבג שמה כפי הדין שנאמר עליה בגמרא. בגדון שאומרת מאיש עלי מדין הגמרא כך הוא. דע כי היא אינה יכולה לכוף בעלה לגרש אותה בגט לפי שהאשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה ואינה אינו מוציא כ"א לרצונו ואילו היה מוציא שלא לרצונו היו מתקיים לו בתובה מן האשה כדי שלא יהא קל בעיניה להוציאו כשה שתקט לאשה כתובה מבעלה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה וכן אמרו בגיטין פרק המקבל (דף מ"ט:) כי היכי דכי מפיק לה איהו איה לה כתובה מינה כי נפקא לה איהי נמי ליתקנו ליה כתובה מינה, והיתה שתשובה בע אשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והיא אינו מוציא אלא לרצונו למה תתן לו היא כתובה והא אינו לא רצה לגרש מדעתו לא היה נותן לה גט. ועוד שינו בכתובות פרק המדיר אלו שכופין להוציא מוכה שחין ובעל פוליפוס וכמקצץ וכמלרף נחשת, הנה שלא הזכירו עם אלו מאיש עלי. ועוד שינו בנדרים פרק אחרון (דף פ"ט) בראשונה היו אומר שלא נשים יוצאות ונוטלות כתובה שאומרת טמאה אני לך הנשים ביני לביניך ונטולה אני מן היהודים חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומתקלקלת עם בעלה וכו' כדאיתא כתם. מכל אלו אתה רואה שהאומרת מאיש עלי אין כופין הבעל לגרש. ועוד יש ראיות אחרות מן הגמרא ומן הירושלמי אלא שאיני צריך לכתוב לך כלן ודי לך באלו ואל תשמע למי שיאמר לך שזה זה הכלל וכל שכן בע שבתובתא בתובה יש לחוש שמא עיניה נתנה באחר ושאומרת מאיש עלי במזכר בגמרא היא שאומרת מאוס הוא בעיני ואיני חפצה לא בו ולא בכתובתו ובלבד שיוציאני, וכן תמצא שם בפירש"י פרק אע"פ, וכיון שרוצה לצאת בלא כתובה ודאי נראה כדברים שדעתה אונס אותה לקוץ בו וכיון שכן צריכים אנו לכוף אותה בדרכים שכופין לשאר המורדות שאומרות רוצות אנו בו אלא שאנו רוצות לצערו אבל לעולם אין כופין הבעל לגרש. ואע"פ שהרמב"ם ז"ל כתב באומרת מאיש עלי שכופין אותו לגרש, אין נכונים דברים במקום זה ואל תחוש לזה וכלל זה מסור בידך שאין כופין לגרש אלא באלו בלבד שנזכרו בגמרא פרק המדיר וכנושא הפסולות בין דאורייתא כאלמנה לכה"ג וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בין דרבנן כגון שביות לעריות וכן מי שנשא אשה ונשה עמה עשר שניה ולא היו לו בנים ממנה ולא מאשה אחרת והנעשה שלא יהא בעל מפריה ורביה כדאמר רב תחליפא בר אבדימי משמיה דשמואל בהמדיר. וכן שאומר איני זן ואיני מפרנס כדעת ר"ח ז"ל. וכן יבמה שנדרה בחיי בעלה כופין אותה להוציא. הרי אלו שכופין להוציא אבל במקום אחר כלל לא אלא שיש מקומות אחרים שמבקשים ממנו ליתן גט וליתן כתובה ואם לא רצה ליתן גט כופין אותו ליתן כתובה והיא יושבת תחתיו ואם שאמרו יוציא ויתן כתובה ואם כפאוהו לגרש ע"י בתים הרי זה גט פסול וכדתנן פרק בתרא דגיטין גט שמעשה בישראל בשר ובכותים פסול ואמרו בגמרא דאפילו ישראל דוקא במעשה כדין אבל שלא כדין פסול. ולענין כתובה ונדוניא שהביאה לו כן הדין, הנה מפשטה כלום אע"כ עמדה במדה י"ב חדש וכל אותן י"ב חדש אין כופין אותה אלא לשכריז עליה בבתי כנסיות כדי לבייש כדרך שעושין למורדת שאומרת בעינא ליה ומצערנא ליה, אבל אם עמדה במדה י"ב חדש ורצה הבעל לגרש הפסידה הכל בין עיקר כתובה בין תוספת בין מה שנתן לה הבעל משלו בין בשעת נשואין בין לאחר נשואין לפי שלא נתן לה הבעל ע"מ שתקח הכף שהרבה לה וזהב והעשה לבעל אחר ואפילו חפצה מזה כלום מוציאין ממנה ונותנין לבעל. ונדוניא שהביאה בין במטלטלין בין במעות הוציאה הוא ואינה קיימין עכשיו הפסידה ג"כ הכל ואפילו חפצה היא מנכסי הבעל כנגדה מוציאין ממנה ונותנין לבעלה. אבל בלאות נדוניתה שהן קיימין עדיין נפלו בספק בדין הגמרא אם הם שלה או שלו ולפיכך אם קדמה היא ותפשה אין מוציאין מידה ואע"פ שתפשה בפני עדים אבל אי לא תפשה אין מחייבין הבעל ליתן אלא יחזרו בידו, כמו שאמרו פרק אע"פ (ס"ג:) כלתיה דרב זביד איתרדה הוה תפיסא חד שירא איתיב אמימר ומר זוטרא ורב אחי ויתיב

נראה דמסיימן לך כבי תרי זיל אפקס לה ס"ל למימר מי מסיימן אלא כיון דמסיימן לך כבי תרי והיינו דאביי דעבדס כשאר איסורים דאמר ליס ע"א אכלת חלב או שורו נרבע והלה שותק ומס בין אביי לרבא בסא, ועוד מאי כבי תרי אינו מדאין מכחישו מאמין כבי תרי דלמא מכפקא ליס ומס"ס לא מכחיש ולא מודס אלא שותק ולא עדיף מעד של כוומאס אחר קנוי כשלא נסתרס בפני בניס דמסתפק ואינו מכחיש ואינס נאסרת עליו בכך. אלא שהרמב"ס ז"ל כתב שאפילו שמע מפי עבד ומפי שפחס כל שדעתו סומכת עליו חייב להוליאס, וא"ע בדבריו. ועוד דכל זס אין לך בדברים אלו ואינו מקיומן ושעתן, וכל שאס מחזר למצוא עלילות דברים כדי לגרשס אין נאמן לומר שמאמינו כשניס. גס מס שחזר ועשן שסוא עצמו ראס שזנתס אינו נאמן בכך כמו מכשס טעמים, אדא דכל שיטעון ויאמר מחזיקים אותו כמשקר כמו שאמרנו כיון שהרגיל קטטה. ועוד שהרי הודס בב"ד מתחלס שלא ראס ולא ידע אלא שהוא מאמין את זס כשניס, ועוד מגד מס שאמרתס דכל שנתן עיניו לגרשס אינו חוששים לו וחזר זס לסיות כמשנס אחרונה דשאומרת טמאס אני לך דכיון שאינו יכול לגרש אלא מדעתס וכל דאגידא ביס לא יכבי ליס אחריתי לפיכך חוששין כמו שחששו באומרת טמאס אני לך וכל שכן בזס דודאי נתן עיניו באחרת ומחזר לגרש זו, וקרוב הדבר דאפילו בעוס שהוא משועבד לה מותר דב"ד מחנין לעקור דבר מס"ת משום מגדר מילתא וכמו שאמרו בטמאס אני לך כך יש להתיר באומר טמאס היא לי במקום שאי אפשר לגרש אלא בטענס וע"פ ב"ד כדי שלא יסיו בנות ישראל וכני ישראל רגילים בכך. ומ"מ אפילו ראס לומר שהיא אסורה לו ושוויס אופשיס מחיכס דאיסורא הוא יחוס לעצמו ואס תרצס היא למחול על הטעוס ושלא יוציא בגט יתן לה שאר וכסות כמו שאמרתס ויפס אמרת. זהו שב"ל בעיקר הדון שבפניו והראוי לדון בכיוצא בזס ולא יטלתו ספיקיס בעולתס ידיכס:

קלד

שאלה המולדת על בעלה ואומר מאיס עלי אז בעינא ליס ומצערנא ליס אס כופין אותו לגרש:

תשובה שורת הדין אין כופין אותו לגרש בכל כיוצא בזס לפי שהאשס יוצאס בין לרצונס בין שלא לרצונס אבל האיש אינו מוציא אלא לרצונו דאילו כן היינו מתקנין כתובס מן האשס לאיש כדי שלא יהא קל בעיניס להוציאו כדרך שתיקנו מן האיש לאשס כדי שלא תהא קלס בעיניו להוציאה כמו שאמרו בגיטין פרק המזקין (דף מ"ט:). אלא שהגאונים ז"ל תיקנו שכופין כמו שכתוב בהלכות הרי"ף ז"ל בפרק אע"פ ואותה תקנה לא פשטה באדרות הלה ושמא רק לדורס תיקנו:

קלה

שאלה ראובן שדך בנו ליוסף בן יעקב ואח"כ שלח יעקב לביס ראובן מיני מאכל ומשקה ובגדים ותכשיטים לכלתו והביאה לביתו ועשה לה משתה פעמים ושלם ונתייחדה עס יוסף יומס ולילה ואף יוסף הלך לבית חמיו להתייחד שניס ולאכול יחד פעמים לבדס ופעמים עס אחריס ונתן לה בפניס מיני מאכל ותכשיטים וגס שלא בפניס, וילא קול בעיר פלונית נשאת לפלוני וראובן חמיו של יוסף ויעקב חמיס של רחל והיא כלתו. אחר כך נפלה מריבה ביניס ויעקב בא לגבות סבלונות מבית ראובן. הודיעו אס לריכין גט הואיל ושלח שס סבלונות ונתייחדו וילא קול נשואין עליהס בעיר, ואס לאו הואיל ולא נתקדשס קדושין גמורין:

תשובה אחלת כל דבר יש לדון אי חוששין לסבלונות כלומר אס אותן סבלונות לשס קדושין ניתנו אי לאו. ולפי מס שקבלתי מרבותינו ז"ל שגירסא שלהס שס כך היא (קדושין כ') מאי סוי עלס א"ר פפא באחרא דמקדשי וסדר מסבלי חייסינן מסבלי וסדר מקדשי לא חייסינן מקדשי וסדר מסבלי פשיטא לא לריכא דמיעוט מקדשי וסדר מסבלי ורובא מסבלי וסדר מקדשי מ"ד לא ניחוש למיעוטא קמ"ל. זו גירסת ר"ח והגאונים והרי"ף ז"ל ופי' שאין חוששין לסבלונות מחמת עצמו כלומר שאלא סבלונות לשס קדושין אלא שהסבלונות באחרא דמקדשי וסדר מסבלי הסבלונות מודיעין שכבר קדש שהרי מנהגן שאס לא קדש לא היה שולח סבלונות אבל באחרא דמסבלי וסדר מקדשי לא חייסינן שהסבלונות בעצמן לא שלחס לשס קדושין. וכן אין הסבלונות מודיעים שכבר קדש שהרי מנהגן לשלוח סבלונות וסדר מקדשי ואפילו מיעוט בני העיר נוהגים כן חוששים שמא מלאתו מיעוט שמקדשי וסדר מסבלי אבל במקום שאפילו מיעוט אין מנהג לקדש ואחר כך לשלוח סבלונות אין חוששין ואפילו שלח ביד שניס או שנתן הוא לו שלחו לה אפילו במעמד רביס. זהו הפנים שקבלנו יותר נכון באותו שלהם, ולפי זס במקומנו אין אנו חוששין לסבלונות כלל. ואתס לא ראיס איזס מנהג יש להס בזס כי הכל תלוי במנהגין אלו. ומס שאמרת שמייחדים יומס ולילה לא ידעתי אס הכוונס לומר שלהס עמו בביתו או בביתס בלילה ביחוד, שאס אין הכוונס לומר אלא שאכלו ביחד ולא לנס עמו אין כאן חשש אבל אס לנס עמו ונתייחדס בלילה ובפני עדיס כיון דגייסי אהדדי ועס כל כל זס כל שלא ראוס שנבעלה אין חוששין לקדושין אלא ככל שהתייחד עס אשה בעלמא ואח"ל שבעל לא נתכוין אלא לזנות שלא אמרו אלא באשתו שנתגרשס מן הנשואין, א"נ למ"ד אף כשנתגרשס מן האירוסין וא"נ באשס שקדשס בפחות משוס פרוטה או קדשס קדושי טעות שכבר יש ביניסס עסק קדושין אבל באשס בעלמא שאינס אפילו ארוסה ואפילו ראוס שנבעלה כפי מס שכתב הרמב"ס ז"ל אלא מקלת הגדולים חלוקים בדבר הגאונים כמו שכתב הוא בעצמו וגס הראב"ד ז"ל מודה לגאונים בהשגותיו ולי נראה דברי הרמב"ס ז"ל דאל"כ למס שנינו (יבמות פ' כילד דף כ"ב.) מי שיש לו בן מ"מ פוטר אשת אביו מיבום חוץ ממי שיש לו משפחה ונכרית ואס איתא למס אין פטור מיבום ואלא אילו היה לו משפחתו חוששין שמא שחרס וקדשס כדי שלא יעשס בב"ז. ואס משנתנו דוקא בשפחה שאינה שלו א"נ בשפחתו ושלא בעדים ליתני הכי בהדיא. ועוד מפני שהנינו נושא אדם מפותה אביו ומפותה בנו ולמס אין חוששין לקדושין ואילו מפותה בעולה בלא עדיס הכי ס"ל למימר ולמתני בהדיא ואס מפני הקול שילא בעיר מקודשת הרי הוא נשואה אין כאן חשש נשואין כי מס שהוליאו קול אינו אלא מחמת אותו שייכות שראו ביניסס לבד. ועוד שאילו עשו נשואין אין דרכן של בני אדם לזלזל ולעשות נשואין בעמין שלא יקראו בני אדם ביום חתונתס וביום שמחת לבס. ועוד דאמר בהמגרש (פ"ט) יצא קול בעיר מקודשת הויס מקודשת אלא אס הוחזק הקול בב"ד כמו שאמר פרק המגרש:

קלו

שאלה לבאר מס שאמר ריש פרק כס"ג (דף י"ט.) לא ייבס גזירה ביאה ראשונה אינו ביאה שניה:

תשובה כן הוא הלשון בביאה ראשונה דיבוס מקיימת מ"ע ביאה שניה לא מקיימת מצות יבוס. והלכה

כרוז ואפילו אם נכריז איכא מאן דשמע בקדושין ובגט ולא שמע בסכרזס וכאותה שאמרו פרק החולץ. ומסייע דחלפו נשותיכם ליכא ראיה כסיא דסתם כבר פירש בגמרא פרק אלבעה אחין (דף ל"ס) דסורלת שעם כיתה דחלוף לא שכיח ובגזירות אלו יש דברים שסייחו ולא גזרו בהם שסרי במניקה שאפילו נתגס בנס למניקה לו שנמלטו ומת לא תנשא ולא תחרם ומשום גזירותיו דר' מאיר אפ"ס במת ח"ב בדבי ריש גלותא שמתגס בנס למניקה סחירו ואין לנו לדון בגזירות אלו לסתיר אלא באותו שפירשו לנו בלבד:

קלג

שאלה * ראובן נשא אשה וסיתה קטנה ושגאה קדומים ביניו ובין אביה ובעבור מלא מקום לנבות חובו וילא קול שנתן עיניו באחרת ולגרש זו, ומפני שיש חק מסמלכות לסיות כל מגרש בלתי רצון אשה ואביה אחת דתו לסמיה לבד אשר יעקרו נשואין מלד דתו בטענת איסור ואף זו בסודעה ולא יכול זה לגרש, שם לא עלילות דברים פעם בטענת גייבה פעם בטענת מומין פעם שראה אותה מדברת עם אחד פרץ ובמקום רואים ופעם שאמר לו אותו פרץ שהשחית דרכו עמה ואמר שהוא מאמינו וכשסיה מסיפר טענותיו בב"ד גערתה בו ואמר כי עוד אין לו טענה אחרת וכשראה שכל זה לא עלה בידו אמר שהוא בעצמו ראה שזנתה:

תשובה ראיתי אני מה שכתבת ואמרת שאין לב"ד לאוסרה עליו בטענותיו ואני מסכים לעיקר מה שאמרת לאחר שעיינתי ודקדקתי בטענותיו ובטענותיך וכמו שראוי מן הסמים סגי כותב אליך פרטי הדברים שהביאוני לומר כן.. ותחלת כל דבר אומר מה שראה ביני שהוא יכוד כל הענין והוא מה שראיתה אותו מרגיל קטנה עם האשה והוא מחזר לגרשה ומוציא עליה שם רע ברוב עין ומלא במקלתה שקרן ולפיכך שוב אין נאמן בכל מה שיטען עליה שכך עושה בל בדאי שמחזיקים טענותיו בשקר וכמו שביאו פרק האשה שלום (דף קי"ד:) קטנה ביאו לביתה ושלום בעולה ובאה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת ואמרינן עלה בגמרא (קט"ז) ס"ד קטנה כגון דאמרה לבעלה גירשתני נאמנת ואוקימנא גירשתני בפני פלוני ופלוני ובייליגנסו ואמרו לסד"מ ואמרו מ"ע דקטנה רב חגיגה אומר משום דמשקרא כלומר שראיוס שמשקרת מחמת קטנה ורולה להתגרש מתחת בעלה מעתה אחזוקי מחזקינן לה בשקרנית בכל מה שתאמר שהיא מותרת לעלמא ושאין רשות הבעל עליה לפי שכבר גירשה ואינה נאמנת אחר שנמלאת שקרנית, וסכא דכותה היא דמשום שאין רשאי לגרש כ"א מדעת ב"ד שקורי משקר בכל מה שיאמר ואפי' טען מה שביאו מקבלים ממנו ומאמינים אותו מעיקרא. ועוד דאפילו באינים דעלמא אינו רואה כאן דבר שתאסר לבעל. דמה שטוען תחלה שראה אותה מדברת עם אותו שאינ אע"פ שהוא חשוד בכל הענינות אין זה אוסר לבעל, חדא שלא דבר עמה בסתר ואפילו גירשה הבעל וכנסה זה אין מוציאין אותה ממנו ואין כאן דבר מכוער, ולא עוד אלא אפילו דבר עמה במקום סחירה אינה נאסרת עליו, וגדולה מזו שביאו פ"ק דסוטה (דף ב') כיצד מקנא לה אומר לה בפני שנים אל תדברי עם פלוני ודברה עם עמו עדיין היא מותרת לביתה ומותרת בתרומה וכנסה עמו לביתה ושתה עמו עד כדי טומאה אסורה לביתה. ואמרינן בגמרא (ס':) דס"ק אל תדברי ודברה אל תדברי ונסתרה לאו כלום הוא אל תסתרי ודברה עדיין היא מותרת לבעלה ואפילו ראיתו ביניהם דברים מכוערים אינה נאסרת בכך לבעלה דכל אותן שאמרו פ"ב דיבמות (דף כ"ד:) מכוער הדבר והלא לאו מבעל קאמר אלא מבועל, ודעת הרי"ף ז"ל ור"ח ור"ת ז"ל דאפילו פיו על פיה אינה סוטה כדמשמע בירושלמי פרק הערוד ואין אוסרין ואין מלקין על יחוד דא"א ואפילו מדרבנן ואין האשה נאסרת על בעלה אלא ע"י קנוי והתירה ואפילו קנה לה ונסתרה בפני ע"א אינה אסורה ויכול למחול על קנויו ולרבינא אפילו אחר שנסתרה בפני שנים אלא דלא קי"ל כוותיה בהא מקום דהא קא קפיד וקנא לה. ואע"פ שהעיז רבע זה בפניו ואמר שהבחית דרכו עמה אינו נאמן ואפילו היה עד כשר והעיד עליה שזנתה עם אחר לפי שאין ד"ע פחות מהנים וכ"ם זה שהעיז פניו והעיד על עלמו שהוא רבע באינו נאמן ואפילו העיד הוא ואחר עליה לפי שהוא חשוד על העריות ואינו נאמן בעדות אשה בין לאפוקי בין לעיולי. אלא שאין אנו לריכין בנדון שלפנינו שאפילו כשר שבכשרין שהעיד עליה שזנתה עם אחר אינו נאמן כדאמרי' אין דבר שבערוה פחות מהנים. ומה שטען שהוא מאמין אותו שאינ במה שטען שהעיז פניו אין מקבלין ממנו דמתוך שהרגיל קטנה שקורי משקר, ומה שאמר שמואל אי מסיימן לך כבי תרי זיל אפקה לאו לאוסרה עליו דבר תורה קאמר שסרי אפילו קנה לה ואיכא עד טומאה אינה אסורה על בעלה אא"כ נסתרה בפני שנים וכשקנה לה מאים ידוע ואיכא עד טומאה ודאי לכאורה מאמין הוא לדברי הבעל ואפ"ס אינה נאסרת עליו דאוריי' אלא חלקה תורה בע"א בין מאמין בין אין מאמין ויכול הוא עוד למחול לקנויו ואפילו עד טומאה לאחר שתירה חדוש הוא הע"פ שלכאורה מאמין הוא אחר שקנה לה ונסתרה, אלא כי אמר ליה שמואל זיל אפקה כדי שלא יהא לבו מוקפו קאמר, א"ל חייב לאפוקה בבא לאתא ידי שנים קאמר וכשהו עובדי דשלמי נדרים (דף ל"א) אבל זה מרבה רגלים שאינו מאמין אלא שעושה עלמו כמאמין כדי לגרש לא אמרו שתלה. ועוד כי מה שפירשתה בהי מסיימן לך כבי תרי אי איכא מסיימן הוא אלא בכל כשנים שאין משקר, יפה אמרתה ודברים של טעם הם דאי לאו הכי הל"ל אי מסיימן לך דעבדה איסורא זיל כו' ולא ה"ל למתני בגאמנותו של עד אלא בפחיתותה, ומהיימן לך דהכא דקיים ליה בנויס כדאמרי' פרק הכותב (דף פ"ה) בבת רב חסדא לרבא ואבא מרי בריה דרב פפא לרב פפא, אבל זה שהוא חשוד על העבירות מה ראה זה להאמינו ואפילו אמר שמאמינו אין הסדי דאינו אלא מחמת שמלא עליה טילה לגרש או מחמת חשד האשה, ואין לך חשד יותר מרוכל שהיא חוגרת בסיר ואפ"ס אינה אסורה לו. ועוד מסתבר לי דלא אמרינן אי מסיימן לך אלא באינה מכחישתו אלא שותקת הא מכחישתו לא דע"א בכחשה אפי' בעלמא לאו כלום הוא וכ"ש בדבר שבערוה וכדאמר פרק האומר (קדושין ס"ה:) גבי מעשה דחבילה ותסברא ע"א בכחשה מי מסיימן מדקאמר בהדיא מי מסיימן משמע מי מסיימן כלל ולא אמרינן בים מי מסיימן כבי תרי דע"א אומר נתקדשה אין זו מקודשת כלל ואינה אסורה לשום אדם ואפילו למאמין שלא חלקו בשום מקום והיא דשמואל באינה מכחישתו היא. ושעד מלאתי בדברי רש"י ז"ל שפי' ז"ל אי מסיימן לך כבי תרי זיל אפקה הואיל ולא הכחישתו ע"כ. ובדקתי אחר כל פירושי רש"י ז"ל ובכלן מלאתי הואיל ולא הכחישתו, אלא שלבי מגמגם אולי טעות הופר הוא דהואיל ולא הכחשתו קאמר כלומר ולא הכחשתו אתה. והלשון שנמלא בפירושין עיקר דאי לא מאי קאמר אי מסיימן ליה הא מסיימן ליה ומאי הואיל ולא הכחישתו דקאמר, ואם נהיינו טעם הוא כלומר הואיל ולא הכחישתו

נראה

---

*) תשובה הזאת נמצאה בתשובת הרשב"א סימן אלף רל"ז ומה שמחסר שם נמצא בזה בביאור יותר:

ליס רבנן אלא שברר לו דרך אחרת שכל שסוא אוסרס בתנאו על אים זס לעולס אין זס כריתות כמו שתמצא בפרק שמיני דסלכות גרושין וסמך לו על אותס שאמרו על מנת שלא תסתי יין לעולס טל מנת שלא תלכי לבית אביך לעולס אין זס כריתות, ולפי דעתי סוא סדין באומר על מנת שלא תלכי לבית אביך או על מנת שלא תסתי יין. וכבוד סרב במקומו מונת שאין דבריו נוחין בדבר זס, אדא דאס כן ליסמעינן תנא דברייתא יין זס וכל שכן יין סתס, ועוד דא"כ סא דאמרינן פרק המגרש (פ"ב) בתוך סוא דפליגי אבל בעל מנת מודו ליס רבנן דוקא בעל מנת שלא תנשאי מכאן ועד שלשים יום קאמר ואי אפשר לומר כן למי שמעיין אפילו עיון מועט באותס סוגיא דכל על מנת דומיא דתוך נסכס, ועוד שמצאתי בתוספתא דקתני על מנת שלא תעלי באילן זס על מנת שלא תעלי בכותל זס נקלן סאילן ונסתר סכותל סרי זס גט, וזס מבואר שלא כדבריו:

קל

שאלה ראובן נתן ללאה כסף ואמר סריני נותן לך זס לקדושין ולא סיו מדברים על עסק קדושין וסוא לא אמר לס תסא מקודשת לי, כיון דבעינן ידים מוכיחות מי נימא דאינס מקודשת, או נאמר שסיא מקודשת כיון שקבלה אותו לשס קדושין:

תשובה אע"פ שקבלה אותו לשס קדושין לשמואל דאמר דבעינן ידים מוכיחות אין זו מקודשת ואפילו אמרו שניסס להתקדש נתכוין אינס מקודשת, דמ"מ בשעת נתינס לא סיו שס ידים מוכיחות, ועוד שסמקדש שלא בעדים אפילו שניסס מודים אינס מקודשת וכל שאין כאן ידים מוכיחות אין כאן עדות למאן דאמר דידים מוכיחות לא סויין ידים סרי זס כאילו אין כאן עדות שנתקדשס לו אלא מפיסס שאומרים שלכך נתכוונו. ומיהו יש לחוס להסמיר שמא בקדושין בכעינן זס לא בעינן ידים מוכיחות ולריכס גט ואס קבלס קדושין מאחר לריכס גט משניסס ואס רלו מגרס ראשון ומשא שני אבל לא יגרס שני ומשא ראשון כעין שאמר בגיטין פרק המגרש (דף פ"ט):

קלא

שאלה מעשס סיס בילאק שסיס משתדל עס שמואל לשדך שתי בנותיו לשני בניו, וכשראס זס שלא נתפייס שמואל בכך אמר יצחק זס לאשת שמואל אע"פ שאין שמואל בעלך מתפייס בשידוכין סא לך שבעת וסמנעלים לבנותיך, כי אנשים אנחנו, וקבלתס שאשס, ועכשיו בוטן יצחק שבעת מקודשות לבניו דלקדושין נתן שבעות וסמנעלים וסוליא קול על זס ואמר שיס לו על זס עדים:

תשובה מתוך שלא נתברר לי מתוך שאלתכס סיעב מסו בוטן ואס יש עדים ואס לאו וסבנות אס קנינות אס גדולות אצטרך לסגיד לכס כל סלדדים שאפשר שסיו בדבר. ותחלס אומר אס סבנות קנינות או נערות אין לשס יד לקבל קדושין שלא מדעת האב ואס נתקדשו שלא מדעת האב אפילו קבלו שס בעצמס הקדושין מיד שמקדש אין חוששין שמא נתרצס האב, וכן דעת הגאונים וסרי"ף ז"ל כמו שכתב סרי"ף בפרק שאיזס מקדש גבי קנינס שנתקדשס שלא מדעת אביס. ואס שס גדולות משתיס עשרס בניס מתקדשות על ידי עצמן, ומכל מקוס אס יצחק זס נתן מס שנתן אפילו ליד הבנות ואפילו לשס קדושין בפירוש לבניו לא עשס ולא כלוס לפי שסמקדש האשס מכלו לצורך אחר אינס מקודשת אלא אס כן עשס אותו שליח או נתרצס בכך קודס הקדושין, וכאן אין חוששין שמא עשו הבניס את האב שליח כי מן הסתס לא אניח אינים לשוויים לאבוס שליח, וכן אין חוששין שמא אמר לאס מעצמו ונתרצו בכך וכדגרסינן פרק שאיזס מקדש (דף מ"ס) שנסו כי תרי דסוו שסו חמרא אותי ליפי דבבל שקל חד מיניייסו ככא דחמרא יסיב ליס לאבריס א"ל מיקדשא ברתך לברהי אמר אביי אפילו למ"ד חוששין שמא נתרצס האב שמא נתרצס הבן לא אמרינן אמרי ליס רבנן לרבינא ודילמא שליח שויים לא אניח אינים לשוויים לאבוס שליח אמר ליס ודילמא אדעתי אדעתי קמיס ושתיק אמר ליס רבס בר שימי בפירוש אמר מר דלא סבר לס לסא דרב ושמואל. כלכך אס קבלו הבנות הקדושין כל שקדשן בפניו ואפילו בפני עדים אין חוששין לקדושין. ועוד תדע שאפילו עשאוסו הבניס שליח בעדים ואפילו הן גדולות אס לא פירש פלוני לפלוני בני אין אחת מהן ראויס לשאת לאחד מהס לעולס לפי שאין ידוע אי זו לזו ואיזו לזו ושמא יפגע כל אחד במקודשת אחיו, ואיתן האחד גט ולישא השני אחת מהן לא אפשר דשמא יפגע בגרושת אחיו וגרסינן בשאיס מקדש (דף ל"ב) תני רב מביומי לזס חמשס בניס ולזס חמס בנות ואמר אחת מבנותיך מקודשת לאחד מבני כל אחת ואחת לריכס חמשס גיטין מת אחד מהס כל אחת ואחת לריכס אחד"ס גיטין וחלילס מאחד מהן, וכיון שהן אסורות ליגמא לעולס מחמתו בין לשס בין לאחריס כופין אותו ליתן גט. ותדע לך שכן סוא שהרי מי שאין יכול כופין אותו ליתן גט וכל שכן בנאס מחמת טעות ואומרת חפלס אני ליגמא שיסיו לי בניס לסיות לי סיוע לעת זקנס ולקברני בשעת מיתס כאומרת לידא ומרא לקבורס. וגרסינן פרק מלות חלילס (דף ק"ו) בשסוא יבס דאתא לקמיס דרבי חייא וסטעסו ואמר ליס חלוץ לס ובכך אתס כוטס לבתר דחלצס אמר ליס שתא מיסא מיפסלא לך זיל חלוץ לס חלילס מעליא כי היכי דתשתרי לעלמא. אבל אס שבנות גדולות וים עדים שעשו הבניס את האביס שליח ונתן סוא קדושין לזו בשס פלוני בנו ולזו בשס פלוני בנו או אס שאין קטנות או נערות ונתן קדושין ליד האב או לבנות ברשות האב שתהא מקודשת זו לזס וזו לזס הרי אלו מקודשת. ובלבד אס קדשן בעדים שאילו שלא בעדים אפילו שניסס מודים אינס מקודשת, אבל אס נתן ליד האס או לבנות בין קטנות אין אחת מהן מקודשת שאין שבת מתקדשת על ידי האס אלא אס סיא גדולס ועשתס האס שליח לקבל קדושיס. שנס כ"חבתי לך שדברים ומהן תרלו וכן תעבו:

קלב

שאלה מעשס באשס שילא עליס קול שנתקדשס לראובן ואח"כ נשדכס לאחר וכשנגיע זמן הנשואין רצו קלת בני אדס עד שמגד זס הוזקקו לחקור ולידע ומצאתו שאין כלוס, עס כל זס חששו שמא יתגלס אחר זס ויבא שדבר לידי מכשול ולפיכך שלריכוס גט שלא לעורך בעולס אלא לרווחא דמלתא, זו לריכס להמתין שלשס חדשים או לא מדאמרינן ביבמות (דף ל"ס) חילוף לא שביח:

תשובה מסתברא אחר שילאס בגט לריכס להמתין שלשס חדשים ואין לך יולאס בגט שאינס לריכס להמתין ואע"פ שאין קדושיס קדושין גמורין ויכולס לצאת בלא גט. שהרי קטנס שהשיאוס אחיס ואמס הכל יודעין שיכולס למאן ולצאת ואפילו הכי כל שיולאס בגט לריכס להמתין וכדשמואל, וכ"ס זו דכיון שילא עליס קול שהיא מקודשת והצרכתס אותס גט יאמרו קטו רבנן בקדושי וקדושי מעלו סוו כעין שהיא דבשלהי המגרש (דף פ"ט) ואפ"ס לא אצרכוס לאמתוי ואיכא משום גזירותיו דרבי מאיר. ואע"ג דלרווחא דמלתא שוליאוס בגט נמלאת לריכס

מת. ואע"פ שאמר כ"ת וקברתיו וכ"ש כותי מסל"ת. אבל הרי"ף והרמב"ם ז"ל אמרו של"ל מת וקברתיו וכן נראה ג"כ מדברי הרי"ף ז"ל, אבל אם אמר שקברו אינו נאמן דבכל מקום סכנה שדרכן של בני אדם מתים שם במלחמה ומיס בין מיס שיש סוף ובין מיס שאין לכן סוף משעה שהוא יודע שעבע או שירד למלחמה ולא שב מחשב הוא שמת כדרך שמתו האחריים וסומך על הדמיון ומעיד ואפשר שלא מת והלכך עד שיאמר בפירוש קברתיו אין משיאין אשתו על פיו ומכל מקום אם נשאת לא תצא. אבל מקצת האחרונים ז"ל אמרו שהוא נאמן באומר מת סתם, ואע"פ שאין דעתי מכרעת כן דעתי נוטה מפני שיש בזה כמה ראיות מהגמ' ומן הירושלמי. ומכל מקום מי יקל ראשו לסקל בדבר ערוה כנגד אבות העולם אין לנו לבית אלא לדעתם ואיני מורה לך להיתר בדבר זה, ולריך אתה לדעת כי לדברי כולם אפילו עד שיראה ואפילו שניים אין משיאין אשה על פיהם במי שעבע ופלטוהו הנים אלא במעידים שפלטוהו הנים לעיניהם וראוהו מיד והכירוהו שאל"כ חוששין שמא בין זמן שפלטוהו הנים לזמן שראוהו תפח ונתהפכה לורתו וסבורין שזהו ראובן שעבע ואינו אלא אחר וכמו שפירש בפרק האשה שלום ובפרק האשה בתרא (דף קכ"ח) נמי אמרינן דהני מילי בדחזיוה בשעתיה דאסקוה אבל אשתכי מתפח תפח פירוש ואינו מיכר. עוד אתה לריך לדעת שאין נאמן אלא במסיח לפי תומו לגמרי אבל במתכוין כלל לא, כיון שמתכוין להעיד כגון שבא לבית דין ואמר איש פלוני מת שהיו את אשתו וכיולא בדברים אלו אינו נאמן כלל כדתנן פרק בתרא דיבמות (דף קכ"ח:) בכותי אם היה מתכוין אין עדותו עדות ואסיקנא בגמרא בין מתכוין להעיד בין מתכוין להתיר כמו שאמרנו ולא עוד אלא אפילו שאלוהו היכן פלוני או אתה יודע מה נעשה בפלוני וכיולא בזה והשיב מת אין נאמן דשמא מתכוין הוא לבקר והלכך אין נאמן עד שיתחיל הוא מעצמו ויאמר פלוני מת וכיולא בו שיכר מתוך דבריו הו ממעשיו שמת כדאיתא שם בגמרא ובירושלמי נמי אמרינן אמר רבי שמעון ב"ל כל שאול אותו ומשיב זהו מתכוין אבל אם לאחר שהתחיל לומר במסיח לפי תומו פלוני מת או שבכה ומתוך כך שאלוהו היכן הוא פלוני או היאך הירע לפלוני ואומר כך וכך הירע לו הרי זה נאמן וכדאמרינן בסוף יבמות (דף קכ"ב:) פונדקית נכרית מסיחה לפי תומה היתה והא איש חברנו קא אמרי לה ועל ידי כך הגידה להם ואין זה מסל"ת ותילנו כי חזיתנהו בכיה ואמרו לה איש חברנו כלומר בשאלוה שכשראתה אותם בכתה ועל ידי כך שאלוה. ומעתה לא ולמד למעשה שלפיך אם הגד הראשון אמר פלוני פלנו היה והברתיו וקברתיו ואמר זה מעצמו קודם שנאלוהו כלל הרי זה נאמן ומשיאין אשתו על פיו אבל אם לא אמר כן אין משיאין אותה על פיו כדעת הרמב"ם ז"ל והר"ר הלוי, ואם הראשון העיד לפ"ת כראוי כזה והתירוה על פיו ליכנס יש מקום לכל הבאלות האחרות אשר שאלת אם תצא מסיתרה הראשון על פי הנים האחרונים ויאיך הדין, והדברים פשוטים ודאי הוא שמבטלין דברי העד הראשון ומוציאין אותה מסיתרה הראשון על פי שני היעמעאלים הבאים האחרונים שאומרים שלא מת כדרך שאמרו בפכולי עדים כגון הנים ועבדים שבאמת הולכים בשם אחר רוב דעות ושנים משם נאמנים להוציאה מסיתרה הראשון שהתירוה על פי האחד כמו שנתבאר שם ביבמות. אלא שיש לדון בדבר לפי שיש לומר שאין אומרים כן בישמעאלים וכותים אלא כיון שהתירוה על פי כותי אחד מסיח לפי תומו אע"פ שבאו אחר כך מאה כותים בין במתכוונים להעיד בין במסיחין לפי תומם אין מוציאין אותה מסיתרה הראשון ואינם דומים לבאר פסולי עדות לפי שבאר פסולים בנשים ובעבדים ושפחות וקרובים אפילו במתכוונים להעיד ולהתיר הרי אלו נאמנים מפני שאין אנו חוששין אותם

שמשקרים אלא שבשאר עדיות אינן נאמנים מפני גזירת הכתוב שפסלם וכדאמרי' אמו משם ואחרן משום דלא מסיתמי הוא, והלכך כשאחד מעיד תחילה שמת ושניים כיולא זו מעידין אחר כך שלא מת אנו סומכים על דברי השנים ומניחין האחד כדרך שאנו עושין בעדות הכשרים שאין דבריו של אחר במקום שניים כלום אבל בכותי לאו מחמת פסול עדות בלבד הוא פוסלין אותו אלא אפילו מחמת שאנו מחזיקים אותן כשקרנים ומעידים דבר שאינו כדכתיב אשר פיהם דבר שוא ומפני כך אמרו שאין בכותי נאמן אלא במסיח לפי תומו אבל במתכוין להעיד אינו נאמן כלל והלכך כשהכותי הראשון מעיד לפי תומו תחילה שמת הרי הוא נאמן והתרומה על פיו ליכנס בדרך שבית דין מתירין ליכנס על פי שנים והרי המסיח היה כשנים והלכך כשנים אחרונים אומרין אפילו לפי תומן בהפך ממה שאמר הראשון אין מנגיחין בהם כלל שאין מבטלין עדות בשיחה לבד, שהיחה הראשון הרי היא כעדות של שנים ואם השנים מתכוונים להעיד אינן נאמנים כלל שאין מאמינים אותם בתורת עדות כלל, ועוד שאין הכחשה ממש בבית דין שאם בא לבית דין הרי אלו מתכוונים להעיד ואין מקבלין מהם כלל במתכוונים להעיד כמו שאמרנו. זהו דעתי בזה אלא שאני חוכך אם הדין כן אלא לזה קלת דעתי נוטה הראיתי בהם כמ"כ לרבותינו בהברא הראשונה שלא חלקו בין כותי לשאר פסולין, ולולא שהלוחך נחוץ הייתי מתבודד להתבונן בדבר זה ואנו מסכימין דעתנו לדעתם אחר שכלם מודים כן:

קכט

שאלה הנותן נכס לאשתו על מנת שלא תנשא לפלוני מהו, כי לפי עיוני בהלכה ידאה לי שהוא נכס אלא שאין אני סומך על עיוני:

תשובה הרי"ף ז"ל והר"ר הלוי ז"ל פסקו דיש הסגרה (דף פ"ב) דדבי אליעזר ורבנן בחוץ הוא דפליגי אבל בעל מנת מודו ליה רבנן לרבי אליעזר, וכן נראה ודאי כדבריהם מפשטה של שמועתנו דאבעיא לן התם הא אלא חוץ הוא ובחוץ הוא דפליגי רבנן דקא סייר לה בגנו אבל בעל מנת מודו ליה רבנן דהא עיקר בעיין הכי הוא בחוץ פליגי אבל בעל מנת מודו מידי דהוה אשאר תנאים דעלמא ולא הולרך רבינא לומר ס"מ בחוץ הוא דפליגי אבל בעל מנת מודו ליה דממילא ס"מ דבעל מנת מודו ליה דעיקר בעיין בהכי, ועוד מדפרכינן לרבי עקיבא בשמעתא דנכנסו ארבעה זקנים להשיב על דברי רבי אליעזר (שם דף פ"ג) ור"ע אי חוץ ס"ל לותיב חוץ אי ע"מ הבירא ליה לותיב ע"מ ומשמי רבי עקיבא שמע מ"ד חוץ ומ"ד ע"מ אלמא ליכא מאן דאמר דבתרתי פליגי ומותיב להכי ולהכי, וגרסינן נמי בההוא פרקא התם גמרא כתבו בתוכו (דף פ"ה) ומתניתין דקתני כתבו ואוקמה בחוץ אבל ע"מ לא פסיל אלמא אפילו על מנת שלא תנשאי לפלוני דהוי דומיא דחוץ לא פסיל דלא הוי שורא בגנו מידי דהוה אשאר תנאים דעלמא, וכן נמי משמע דאפילו בעל מנת שלא תנשאי לפלוני לעולם קא מכשיר דומיא דחוץ מפלוני דקא מסייר ביה לעולם וקתני נמי בברייתא חוץ שפוסל על פה פוסל בכתב על מנת שאינו פוסל על פה אינו פוסל בכתב אלמא לבאורה אין על מנת פוסל ואפילו על מנת שלא תנשאי לפלוני לעולם, אע"פ שיש קלת גדולים אחרים שכתבו דבתרתי פליגי ויש לדבריהם קלת ראיה, לראשונים ז"ל שנוטין שיש לדבריהם ראיות חזקות ועוד שקבלת הגאונים הורה, ואני תמה על הרמב"ם ז"ל שכתב שעל מנת כן שלא תנשא לפלוני לעולם אין זה כריתות הוגל וכיון אשורה מחמתו לאיש זה לעולם, הוא שהוא מודה לפסק הראשונים ז"ל דבחוץ פליגי אבל בעל מנת מודו

ליה

תשובה מסתברא שאסור. חדא דאפשר דכל קריבה דאורייתא כדאמר פרק קמא דשבת (דף י"ג) אל הסרים לא אכל וטיעמא לא נשא אל גלוי בית ישראל ואת אשת רעהו לא טמא ואל אשה נדה לא יקרב מקום אשתו נדה לאשת רעהו מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור אף אשתו נדה הוא בבגדו והיא בבגדה אסור ופליגא דרבי פדת דת"ר פדת לא אסרה תורה אלא קריבה של ג"ע שנאמר לא תקרבו לגלות ערוה אלא מאן דאסר שוס קריבה משום לך לך אמרין נזירא כו' אפ"ה איסור דרבנן איסור הוא דכיון שהוא חולי שאין בו סכנה לא נתיר בו איסור דרבנן שלא כל הסבותיס התירו בשבת וביו"ע בין בשבת בין בחולי דהרבה שבותים התירו בשבת וביו"ע משום מלוה בעלמא וכותב בעש"ג משום ישוב א"י וכיולא בזה ופעמים שמעמידים דבריהם במקום כרת ועל כרחך אין אנו למדים להתיר שבות משבות אלא במקום שאמרו להתיר מתירין ובמקום שלא אמרו אין מתירין, ועוד שהתירו בשבת לעשות כל לרבי חולה על ידי נכרי אע"פ שאמירה לנכרי שבות ואפ"ה לא מסתברא שנתיר לו שתה יינם ושמנו של גיד וגבינה של נכרים ושאר איסורים דרבנן, ועוד שהרי יש בעיר כמותו ואפשר על ידי אותו אחר ובמקום שיש היתר ואיסור אין מאכילין האדם דבר איסור ואפילו בשל דבריהם דאמרו מי שיש לו יין נסך בתוך ביתו ויין כשר ממכר בעיר מי נימא דיתן לו יין נסך מפני שהוא מזומן לו יותר הא ודאי לא ואפילו בחולה שיש בו סכנה בכיולא בזה אין מתירין בלא אומדנא דחולה אומדנא בעי אא"כ דבר ברור הוא שהוא מסוכן לאותו דבר אם לא נתן לו מיד וכדאמר פרק חרש (דף קי"ד) פלוגתא דתיוק אוכל נבלות אם ב"ד מצווין להפרישו ופריקין שאני התם מפוש סכנה ואקשינן והא אומדנא בעי ופריק התם תיוק מסוכן הוא אצל חלב:

קכח

שאלה כל השנה אני מטריחך אלא שאני בוטח וסומך על עמותתך שמיוחדת ועל מוסרך השלם ועל השלמות שיש בך יתר גדול מכל חבירך, ואחלי גבירי מחל וסלח ורחם כי גם במלאכת שמים אני טוסק וזה שדבר יחזקני ויאמצני להטריחך. דע גבירי כי יהודי אחד טבע בנים שאין להם סוף זה כמה ימים ושיתה לו אשה ולזמן ועדן בא ישמעאל מסל"ת ואמר שראהו על שפת שיש מת וסכירו ואח"כ לזמן ועדן בא ישמעאל אחר ואמר מסל"ת לא מת ואח"כ בא אחר ואמר לא מת שרי יש שיש שאמרו לא מת, וזה פשוט לחכמי עירנו שלא תגשא ואם נשאת תלא, ואני אע"פ שראתוני שדבר ברור אמרתי אגלה אזנך וכאשר תורני כן אעשה:

עוד אני שואל שתודיעני אם עד מפי עד או אשה ועבד ושפחה וקרוב נאמן להחמיר ולאסור אשה שלא תנשא ואם נשאת אם תלא כמו שהוא נאמן וכשר להתיר כדאמר בסוף יבמות (דף קכ"ב) והלכתא מביאין האשה עד מפי עד מפי אשה מפי עבד מפי שפחה מפי קרובים. עוד תודיעני קייני אם לריכין שני עדים ישראלים לשני שישמעאלים המסיחים לפ"ת שלא מת שיש לכל אחד ויהיו ד' ישראלים או אם יספיקו לנו ג' ישראלים לג' שישמעאלים שמסל"ת או אם די לנו בעדים מפי עדים, וגם כן אם אלו ג' ישראלים או הד' אם יצטרכו שלא יהיו קרובים זה לזה ואם יש אחד מהם קרוב לאיש או לאשה תודיעני אם הם נאמנים להעיד ולאסור. ועוד תודיעני אם יצטרך לקבלת העדות כזאת שלשה או אם יוכלו ב' לקבל, ואם השלשה או הב' מקבלי עדות יש להם קורבה עם העדים הד' או הב' לפי מה שתורנו אם יש רשות בידם לקבלו. ועוד תודיעני אם לריכין שמקבלי עדות לפרסם בשטר מי הם העדים או די להם בשתר שיאמרו בפיהם בלו ב' או ד' עדים כשרים, כל זה תודיעני. ועוד בלר לנו אם אותם ב' שישמעאלים שאמרו שמת אם הוא לא מת אם יצטרכו להיות מסל"ת ואם יהיו עדותם אם הוא פסול ואם לאו, ועוד בלר גבירי אם לא יתבאר לנו מי הוא שקודם אם הוא שישמעאל שאמר שמת או הב' שאמר לא מת מה יהיה הדין ומה יעשה באשה אם תנשא ואם לאו. תראה גבירי כמה דקדוקים וכמה דברים שאלתי, אלא אם יש בהם שגגה או שלא בלו לפניך כשדר, מוסרך יכפה על פשעיהם, ועל הכל תענני על כל שאלה ושאלה, ועוד אני מחלה פניך גבירי וקייני שני טופסים, מקבלת עדות מן המסל"ת שראהו שמת והכירו, והטופס השני משני שישמעאלים המסל"ת שבאו אחריו ואמרו לא מת כי שמיהם

אלעזר עכ"פ ולשון מקבלי העדות ושיאך נעשה:

תשובה מצורת הזשב ואת הגרות הגולה ואת הכותרת, המזהיר העם החקים והתורות, מזיל הלבבות על אורות, להחיות חומות הנשברות, להאיר לבם באור יקרות, יקר חפלך בעיני חביבים מעשיך ברעיוני, ואיני יגע בהשלימי חפלך לרגעי, ואיני טורח להפיק רצונך לשעתי, כי הכל מהייעים למלאכת שמים, יעמיד לבך תחזקנה ידך, חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך. ואמנם שאלותיך אלה גדולות ונורלות, ועוד השליח מתמודד בהתאחרו כמעט רגע להשיב להם באורכה כפי הראוי עם מעוט הפנאי ולמען השלים חפלי אשיב עליהם כפי מה שיורוני מן השמים תשובה, כי לפי שיש בדברים אלו לדרים להקל ולהחמיר, והנני כותב ופורט לך בהשגת ידי, ומהם יתבאר לך דעתי ברוב שאלותיך. ותחלה אומר כי לא נתבאר לי סיעד מתוך כתבך שלשון שאמר סעד ולפני מי שאמר, ואם התירוה בב"ד מתחלה על פיו, ולפיכך אני לריך להאריך עמך ולברר לך רוב עניניה וכדי שתתבונן איך נעשה ואיך לריך לחקור אם ראה שטבע ממש ושהה כדי שתלא נפשו ולא ראהו אמת ראה ספינה מוטרפת בים וחשבה להשבר או שראה שנשברה ספינה בלב ים כי רוב הטעות קוראין לכלל הדברים האלה עובדות ואין מדקדקין בין בנשברה ספינה במקום רחוק מאד מהעיר שיחשבו הרואין שאי אפשר למי שנפל שם להגלל ולצאת אל היבשה ובין שראהו טובע ממש וכאהו המים ושהה עליו. ויש ספרש גדול בין זה לזה במים שיש להם סוף ואפילו אין להם סוף יש ספרש גדול ביניהם. ואם תשאלני במים שאין להם סוף מה ספרש ביניהם והלא אפילו במעיד ממש שטבע ושהה עליו כדי שתלא נפשו ולא ראהו שעלה אפ"ה לא תנשא אשתו כל שכן אם אינו מעיד שראהו טובע ממש. דע כי במעיד שטבע ממש ושהה עליו אע"פ שלשתתלה לא תנשא אם נשאת בדיעבד לא תלא כמו שאמרו בסוף יבמות (דף קכ"ח:) אמר רב אשי ס"מ הא דאמור רבנן מים שאין להם סוף אשתו אסורה ס"מ לכתחלה אבל דיעבד לא, ומ"מ מי שמתירה לבעלה בר נדוי הוא כדאמר התם בסהוא פרקא ואם אינו מעיד אלא שנשברה ספינה בלבד זה אינו כלום ואפילו נשאת תלא, כי שמא גלל ע"ג עץ או קורה כדרך שגלולים הרבה פעמים ובספינה המוטרפת בים הרי הוא בחזקת קיים לכל דבר ואם נשברה מותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים כמו שהוא במקומו בגיטין פ' כל הגט (דף כ"ח:) וזה שאתה שואל עליו עכשיו אע"פ שמעיד עליו שראהו מת ממש על שפת הים עם כל זה לריך להתישב בו מאד ולחקור מאד מה הלשון שאמר וכילד העיד ומתי ראהו מת אם מיד שפלטו הים או לאחר שפלטו כמו שאני

כותב ומסדר לפניך בע"ס:

ודע שזה הענין של מים ושאר מקומות של סכנה כגון של מלחמה שאל בגמרא פ' האשה שלום אם עד אחד נאמן בו אם לאו, ונחלקו בפסק הדבר גדולי הדורות מחלוקת גדולה, שרבינו חננאל ז"ל אומר שלא נפשעה שבאלה ולפיכך אין עד אחד נאמן במלחמה ובמים אע"פ שהכירו

מאי קשה ליה בדרב חסדא הכא נמי אפקרוה רבנן לכולה כרי וס"ל כתורה שאין בלו אלא בלה בכל מקום אנו אומרים כן אלא במקום שאמרו אמרו ובמקום שלא אמרו לא אמרו. ועוד הביא רב חסדא ראיה לדבריו מאותה שבמינו אכל תרומה טמאה משלם חולין טהורים שילם חולין טמאים מהו סומכוס אומר משום רבי מאיר בשוגג תשלומין תשלומין דקאמר ר' מאיר דנבעי למסדר לשלומי חולין טהורין. ומאי דוחקיה לפרושי הכי ליתא ליה אין כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעיהו רבנן. אלא שבכל מקום אין אנו אומרים אלא היכא דאמור אמור והיכא דלא אמור לא אמור ואנן מנפשין לא אמרינן. ומכל מקום לדון שלפניך יש היוב להחיר מדברי הרי"ף ז"ל כי הוא כבר גלה דעתו בפירוש שכל אותם הקרובים שבמינו שם בין קרוב מלד האב ובין קרוב מלד האם אע"פ שאינם מפורשים בכתוב אלא שהבילום ממדרש חכמים פסולים דאורייתא הם וכל המקדש או המגרש בהם אין חוששין לא לקדושיו ולא לגיטיו ואפילו ריח הגט אין בו: ולענין גט נ"ל הדבר יותר פשוט דאפי' אה"ל בקדושין אין חוששין לקדושיו היינו משום דבכל מי שמקדש אמרו אדעתא דרבנן מקדש והם אמרו שיהיו קדושיו מופקעין אבל בגט מא"ל ומי אמור רבנן בשום מקום כל דמגרש אדעתא דרבנן מגרש אדרבה בוא וראה שברים פרק קמא דכתובות (דף ב':) אמרו דטעמא דמ"ד אין אומר בגיטין היינו משום לעוות ומשום פרוצות ואקשינן ומי איכא מידי דמדאורייתא לא הוי גיטא ומשום לעוות ומשום פרוצות שריגן א"א לעלמא אין כל דמקדש אדעתא דרבנן הו' אמר ליה רבינא לרב אשי תיתי דקדיש בכספא קדיש בביאה מא"ל ופריק שוויוה רבנן לבעילתו בעילה זנות ואם איתא דאמרינן כל דמגרש אדעתא דרבנן מגרש כי היכי דאמרינן כל דמקדש הו' ליתא ליה שהם הכי כל דמגרש אדעתא דרבנן מגרש ורבנן אמרו כל בלה בא אע"פ שנאנס יהא גטו גט כאילו הנאנס הבעל בעלמו כן ואם היה באפשר לומר כן זה היה יותר ראוי וקרוב לומר ועם כל זה תסיר מכאן קושייתו של רבינא שהקשה תיתי דקדיש בכספא הו' אלא שלא אמרו בגירושין כל דמגרש אדעתא דרבנן מגרש, וכן ג' גיטין פסולין מפני מה אמרו אם נשאת הולד כשר ליתא כיון שפסלום חכמים כל דמגרש אדעתא דרבנן מגרש וכל שאמרו הם שגיטו פסול בטלהו ממנו כאילו הגט אין שלו וגירש בגט שאינו שלו וכיולא בדברים אלו, אלא שהדברים נראין לי בקדושין שהולכין בהן לחומרא וכל שקדש בפסולי עדות דרבנן לריכה גט להחירה לעלמא ולדידיה לריכה קדושין אחרים וכ"ש לעניין גירושין וכמו שאמרנו, ומכל מקום כל המגרש בפסולי עדות דאורייתא אפילו ריח גט אין בו וכל אותן הקרובים במשנה זה בורר דאורייתא הן וכמו שכתבתי. והכך דואה שגם הרי"ף ז"ל סבר כן באותה תשובה. ומדעתי שהן דברים ברורים שאין בהם שום ספק וכן דעת רב האיי גאון ז"ל ודברים מכוונים הרבה. גם בארתי לך פירוש אותו המעשה דיולא בשן ועין שהמנו עליה שאינה הולכת על מיעתה כלל:

קכו

שאלה ראובן קדש לאה בכלי בגון כוס או בגד ואמר לה הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, אם היא מקודשת אם לאו. מי אמרינן כיון שאמר לה בטבעת זו ובטבעת אין כאן אינה מקודשת, או מימא כיון שהיה מדבר עמה על עסקי קדושין הא"פ שאמר לה בטבעת זו לא היתה הכוונה אלא לומר המורגל שנהגו לקדש בטבעת, וכיון שהיא אינה מבחנת בין טבעת לכלי גם הוא לא הבחין שאין יודע ומיהה מודים בלשה קדושין נתכוונו הרי מקודשת:

תשובה תחלה כל דבר לריך אני להעירך על עניין שאני חושש לפי שלא בא בכתבך מבואר במה קדשה, שאתה כתבת שקדשה בכלי והוא אני אמר קדשה בחלי שהוא מורגל ביניהם ויש בהם אבנים טובות ומרגליות וכבר ידעת דברי ר"ת ז"ל והסכמתו במה שאמרו דהלכתא שירלי לא לריכי שומא ודוקא שירלי אבל באבנים טובות ומרגליות אינה מקודשת ואפילו אמר לה בכל מה שהוא שוה, ואיני רואה להאריך עמך בזה לדעתי שאיך לריך לא להערה לבד, וע"כ אנו מחברים מלקדש בטבעת שיש בה אבן טובה: ולעיקר הדין שהאלת במי שקדש בכוס ואמר הרי את מקודשת לי בטבעת ז', יש לדון בדבר לקל ולהחמיר כילד. אם היה לא ידעה בו בגון שפשטה ידה ופיה מטבעת וא"ל הרי את מקודשת לי בטבעת ז', הורת הדין שקדושי טעות הן ואינה מקודשת ואפי' הטעה לשבח, ואין אומרין בכיולא בזה לא ידעה ולא הבינה דמ"מ הרי הטעה אותה, ואפילו אמרה בלבי היה להתקדש לו בכל מה שיתן לי, וכאותה שהביאו פרק האיש מקדש (דף מ"ח:) התקדשי לי בכוס זה (של זהב וממלא של כסף) של יין וממלא של דבש וכו' אינה מקודשת ר"ש אומר אם הטעה לשבח מקודשת וכו' ובכלה אע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש אינה מקודשת אבל אם ראתה היא בשם מקדשה אע"פ שאמר בטבעת ז' משתברא לי שהיא מקודשת לפי שהרי ידעה היא שאין זה אלא כוס ואפ"ה פשטה ידה והבינה וקבלה לשם קדושין ומנא אמינא לה מדתנן באותו דפרק האיש מקדש בכוס זה של יין וממלא של דבש ואם איתא דאפי' ידעה בזה שהוא של דבש אינה מקודשת מ"ש ממלא של דבש דאיכא תרתי לריעותא חדא שהוא של דבש ועוד שהטעה דא"ל שהוא של יין והבורה היא שהוא כן כמו שאמר לה וממלא שהוא של דבש אינה מקודשת לשמעינן אפי' א"ל התקדשי לי בכוס של יין והוא של דבש דאיכא אלא חדא לריעותא ואפ"ה אינה מקודשת כ"ש בממלא שאינה מקודשת. אלא שאתה יכול לדחות דדלמא רבותא דר"ש אתא לאשמועינן דאפילו הטעה כל שהטעה לשבח מקודשת אבל לרבנן בין הכי בין הכי אינה מקודשת. ואפילו כן הראשון נ"ל יותר דכל אדם רואה אינו מקפיד כי מן הסתם כל שהוא מקבלו, וקרוב למה שאמרו פ"ק דקדושין (דף ח') כאומר התקדשי לי במנה וממלא חסר דינר או דינר של נחשת אינה מקודשת ואמרינן עלה בגמרא הא' דינר של נחשת ה"ד אי דידעה בין הבדה וקבלה לא לריכא דיהבינה לה בגלגלא א"ל דאשתכח לה בינו שוה, ולענין מקח נמי אמרינן קרוב לענין זה דגרסינן פרק בית טור (דף ק"ו) רב פפא זבן אדעה מהבוה גברא א"ל הוא עשרים גרוש משחיה ולא הוא אי אמיסר אתא לקמיה דאביי א"ל הבירה וקבילה א"ל והתנן פחות משתות הגיעו עד שתות יכנס ה"מ היכא דלא קים ליה בגוה מר כיון דקים ליה בגוה הבר וקבל א"ל והא עשרין אמר לי דעדיף כעשרים אמר לך. זהו שנראה לי, מ"מ נכון הוא לחוש ולקדש כדי לצאת מכל ספק שמא תפשוט ידה ותקבל קדושין מאחר ויבא ב"ד אחר ויקלקלנה אחר שאין אתנו ראיה מכרתה שהיא מקודשת ולאיה:

קכז

שאלה בעל המבין ברפואות ואמתו רה והולה ויש בעיר רופאים מוחזקין שמבינין כמותו או יותר, היוכל הבעל למשה בדפק שלה ביחוד ובלא ביחוד, ואפשר בשביל שהזמנה יועיל לה שהאחרים אינם יכולים לראותה תמיד, מי אמרינן כיון דנגיעה בעלמא אינה אלא משום שבות ושבות הותרה בחולי שאין בו הכנה הא נמי דכוותה. א"ל שאני הכא דילמא זקפו ולך אמרין מידה הוא הור לכרמא לא תקרב:

כדב אחאי וסר"ל שמואל בן חפני וסרב בעל סלמות ורב סאיי גאון כלם סביבו שאם קדם בפסולי עדות דרבנן סולכים בהם לחומרא ולריכה גם להתירה ולדידים לא משתרי עד שיחזור יקדשנה בפני עדים כשרים לגמרי, ורב אחאי ז"ל הוסיף והביא ראיה מסיפא דגרסינן (קדושין כ"ד:) לעניין עבד עברי וכולן עבד יולא בכן לחירות ולריך גם שחרור דברי ר"ש רבי מאיר אומר אין לריך ר' אליעזר אומר לריך ר' ערפון אומר אין לריך ר' עקיבא אומר לריך המכריעים לפני חכמים אומר נראין דברי רבי ערפון בכן ועין בהתורה זיכתה לו ודברי ר"ע בשאר איברים הואיל ומדרש חכמים הוא, וקי"ל כדברי המכריע, וכתב הרב ז"ל אתחזי לך מסכא דכיון שהלרכנו גם שחרור לעבד במה שהוא מדרש חכמים וכ"ש קדושי אשה דמלרכינא לה גיטא בתי שקדם בפסולי עדות דרבנן ע"כ, והשיב הרי"ף ז"ל דאותה דוקיא דדק רב אחאי מנראין דברי רבי עקיבא בשאר איברים הואיל ומדרש חכמים הוא אין פשוטו של פסוק אלא דלא יומתו אבות בעון בנים אבל בנים בעון אבות לא משמע מיניה והרי יש מקרא אלא מגיד שזהו פשוטן של דברים כדכתיב (מ"ב י"ד) ואת בני המתים לא המית ככתוב בספר תורת משה לא יומתו וגו' ולא בא פסולן של קרובים אלא ממדרש חכמים וא"כ מ"ש גבי עבד כעבדי דקרי ליה מדרש חכמים ומ"ש גבי עדות דקרי ליה ד"ת, אלא דוקיא זו שדק רב אחא לאו דוקיא היא אלא הייבו טעמא דלא מלרכינן לעדות קרובים גם מפוש דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה, ובכמה דוכתין אמרינן ומי איכא מידי דמדאורייתא אסירא ומדרבנן שריא ח"א לעלמא ומסדרינן אין כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה, הלכך ל"ש פסולי דאורייתא ול"ש פסולי דרבנן כגון משחק בקוביא וכיולא בו טלן פסולין ולא לריכה גם דאפקעינהו רבנן להנהו קדושין ולא לריכה גם ואילו היו פסולין דרבנן לריכים גם ליכתמיע חד תנא לו חד אמורא ולימרה וכי אפשר מלתא דנפיק מיניה חורבא ואתיא לידי ממזרות ולידי איסור ח"א שבקי לה רבנן סתמא עד דאתא רב אחאי ז"ל

ומפיק לה מדיוקא עכ"ל הרי"ף ז"ל:

ושאלת להעמידך על דעתי בענין זה, וכן אם המגרש בפסולי עדות דרבנן אם חושבים לגיטו כלל, ח"ד אפילו ריח גם אין בו:

תשובה כבר כתבתי ואמרתי לך דעתי בענין המגרש בפסולי עדות דרבנן שהגט פסול ולא בטל לפי דעתי, ומדעתי שאף לדברי הרי"ף ז"ל שכתב לענין קדושין אין חושבין לקדושין כלל ואינה לריכה גם לשוק ואפשר שהוא ז"ל מודה בגט שיש לו ריח גם כמו שהכתוב לפניו, אלא שאני מקדים לכתוב לפניך דעתי אף לעניין קדושין. ואני אומר שהמקדש בפסולי עדות דרבנן נראים הדברים שחושבים לקדושין הלריכה גם כדברי הראשונים ז"ל. ולא מטעם אותה דוקיא שדק הגאון רב אחאי ז"ל אני אומר כן כי כבר כתבתי לך בתשובה הראשונה הפירוש הנכון שיש באותה שמועה שאמרה המכריעים ושלא מחמת שהמדרש אינו כנופי תורה ממש אלא משום דאין מפורש בתורה כגון ועין חשבו שמא ימלאנו בשוק ויאמר לו עבדי אתה, וכבר הארכתי לך בזה בתשובה הראשונה מה שיספיק לדברי זה, והרבה הועילנו הרי"ף ז"ל שגילה דעתו גם הוא בדבר זה שכל הבא מהמדרש דאורייתא וכל אותה הקרובים הנמנים בזה בורר דאורייתא הם, ומקלת דברים אלו שכתב הוא כתבתי לך גם אני באותה תשובה, אלא שהוא דחה אותו דוקיא ולא בחר פירוש אותה שמועה וכבר בארתיה לך אני כמו שמקובלת בידנו מפי רבותינו ז"ל, והטעמה הנכונה שהיא נראית בעיני לחוש לקדושין שניתנו בפסולי עדות דרבנן לפי שלא פירש כן בשום מקום שאילו היה כן היה להם לפרש כן בספר מה שכתב הרי"ף ז"ל, לפי שעדות פסולי דרבנן מן הדין עדות הוא ועד שיפרשו לך שאין חושבין להם אף לענין ח"א הרי הן בכלל עדים כשרים להחמיר כשל תורה ומי שמחיל עליו הראיה, ואע"פ שאמרו גבי אין טענת אונס בגיטין משום פרוצות ומשום למוטות ובתליוה וקדים ובהסוא דאותבוה אטורסיה כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה, אין זה ענין כלל לכל מה שאמרו חכמים שלא יעשה כן שאם עשה אינו עשוי אלא אין לך בכלל דברים אלו אלא מה שהיה לך כדין אע"כ אף אנו נאמר שכל שעשה שלא כהוגן בקדושין לא ניחוש לקדושיו מפני שאמרו שם ביבמות פ' ב"ש (יבמות ק"י) בהסוא עובדא דהדם דאותבוה אבי כורסיה ואתא איים אחריתא והטפה וקדשה ובעלה ורב ברונא ורב חנגאל תלמידי דרב כהן תמן ולא אלרכוה גיטא מבתרא וקא פריש שתה רב אבי טעמא לפי שהוא עשה שלא כהוגן ולפיכך עשו לו שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקדושין מיניה ואמר ליה רבינא לרב אבי הינא דקדים בכספא קדים בביאה מאי איכא למימר שויה רבנן לבעילתו בעילת זנות. הנה דאף מי שעשה שלא כהוגן אמרו רבנן אפקעינהו וא"כ מה שביאתו שהומר לחבירו לא וקדם לי אשה פלונית וסלך וקדשה לעלמו מקודשת לבני אלא שנהג בו מנהג רמאות, ונאמר שאינה מקודשת לבני שאין לך שלא כהוגן גדול מזה שרמאות, ואם נפשך לומר שיש לחלק ולא כל הענייניה שויה, אף אנו נאמר אע"פ שאמרו במחמת למוטות ופרוצות ובתליוה וקדים אפקעינהו רבנן לקדושין מיניה אינו דומה למקדש בפסולי עדות דרבנן, ועוד שהרי שיטו פרק האיש מקדש (דף נ"ו:) המקדש בערלה וכלאי הכרם אינה מקודשת מכרן וקדש בדמיהן מקודשת ואמרינן עלה בנדרים פרק הבותפין (דף מ"ז:) דדוקא עבר וקדש הא לכתחלה אסור לקדשה באותה דמיה דלמא חילופין כגידולין דמו, ואם איתא נימא דאפילו דיעבד אינה מקודשת כלל דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש וכיון דאמור רבנן שלא יקדש אם עבר וקדש אפקעינהו רבנן לקדושי מיניה, וכן כתב בכתב ידו שעל קדושין ואין עליו עדים דאמרו (יבמות דף לא: ע"ש ברש"י ותוס') שהיא מקודשת ואינה מקודשת אמאי נימא שאינה מקודשת כלל דאפקעינהו כיון דאמר דיהא לריך לקדש בפני שנים לעולם, וכן אי אפשר לנו לומר שכל מקום שאמרו חכמים גבי ממון לא יעשה ואם עשה אין עשוי ואפקעינהו רבנן לזביניה מיניה וא"ל אפקעינהו רבנן לממוניה מיניה וכדמוכח בהא דאמרן. ועוד שהרי בהאומר נכסי לך ואחריך לפלוני קי"ל דאם עמד שני אין לבני אלא מה שהייר ראשון ואע"פ שאסור לו למכור לכתחלה ואם מכר רשע מיקרי ואף מי שמניאו עלה למכור קראוהו רשע ערוס כדאמרי' איזהו רשע ערוס כל שמניאו עלה למכור בנכסים כדשב"ג, וכן במכנים שום לאשתו משלו דאמר אם רלה שבעל למכור לא ימכור ואם עמד ומכר ממכרו קיים לפי שלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, וכן במוכר עבדו לכותי וכן רבים, וכבר כתבתי לך בכיולא בזה מתחלה שבו נחלקו פרק האשה רבה (פ"ט) רב חסדא ור' נתן בר סומעיה בתורה מן שמעה על שעשה שבמינו במזיד לא עשה ולא כלום וקא מפרש רב חסדא לא עשה ולא כלום כל עיקר דאפילו הסוא גריוא שדר לגיבליה וקשבר ב"ד מתניין לעקור דבר מן התורה ורבי נתן ברבי הושעיא פירש לא עשה ולא כלום לתקן הבירים אבל תרומת הוא דקשבר אין ב"ד מתניין לעקור דבר מן התורה ואקשי רבה לרב חסדא לדידך דאמרת לא עשה ולא כלום כל עיקר ואפילו הסוא גריוא שדר לגיבליה ואי אמרת משום דילמא פשע ולא קמפרים אפקוה רבנן לחולין וכי ב"ד מתניין לעקור דבר מן התורה ואשדר ליה רב חסדא ואת לא תסברא הכי והתנן מאימתי אדם יורש אשתו קטנה כו' והא הכא דמדאורייתא אבוה ירית לה ומדרבנן ירית לה בעל. ופריק התם משום דהפקר ב"ד הפקר שנאמר כל אשר לא יבא לבלתי הימים וכולים עניינה כדאיתא התם. ותמה על עלמך א"כ רבא גופיה

מאי

אומר שהוא כן דליה הלכתא כר"ם אלא כרב אחי דסבר שמזל גורם וכיון שמת על מטתו לא נפל וטבע סרי זו אסורים לג' וכן תמלא בהלכות סרי"ף ז"ל, ומה שאמר הרמב"ם ז"ל אחם כגם לא יוציא ואפילו אם נתקדשה יכנס זה אינו בגמ' ולא ראיתי לשולחו שכתב כן, ואפשר שטעמו של הרב ז"ל מפני שאין זה ודאי שכתבתא אלא ספק הלכך די אם נאסור אותו לכתחלה אבל אם קדם ונשא לו שקדשה אין מחייבין אותו לגרש מספק וזהו שלא אמר בפירוש בגמ' ואם נשאת תלא כמו שאמרו במי שלא היו לה בנים שאמרו בפירוש לג' לא תנשא ואם נשאת תלא שלא בכתובה ובכמה ספקות של איסור אמרו ביבמות לא יכנס ואעפ"כ אמרו עלייהו אם כגם לא יוציא גבי חכם שאסר שאשה בגדר על בעלה והרבה שים שם בגמ' פרק כילד (דף כ"ה:) שמא זהו דעת הרב ז"ל בזה:

קכב

שאלה גט שנכתב בכתב אשורי כגון שכתב שאנו קורין משיב"ל אם הוא כשר:

תשובה איברא גט מעליא הוא וכשר דלא בעינן כתב אשורי אלא בכל לשון כשר ואע"ג דכתיב וכתב לאו למימרא שילטרך כתב אשורי אלא כל כתב במשמע ולא בא למעט אלא שאינה מתגרשת בכסף כדאיתא פ"ק דקדושין (דף ס') ואע"ג דפסלין בגמ' חק תוכות וסמטיף וכיולא בהן כדאיתא בירושלמי שיינו משום דבעינן שיהא כותב בדרך שכותבים ובסדיא תניא בתוספתא גט שכתבו בס' לשונות וחתמו עליו העדים בס' לשונות כשר כך היא גירסת הספרים, אבל הרמב"ם ז"ל והראב"ד פירשו פשטה של תוספתא שלא אמר אלא בנכתב בלשונות שונות וחתום בעדים שונים, ומתניתין דערכאות לכאורה שי משמע דקמכשר רבי שמעון אפילו גיטי נשים שעולים בעש"ג ואע"ג דע"י ישראל שם כותבים אותו שתמא דמלתא כיון דבערכאות הן נכתבו וחתומים בו עדים כותים בכתב שיכר לערבי ולחתומים בו הן מכחישו ואפ"ם מכשיר ר"ש. ועוד דשא רבי מאיר ורבי יהודה דס"ל מאי כתב וחתם נמלאת מלריך אף חתום עדים בכתב אשורי ואפילו לרבי אליעזר נמי שא מודה במזייף מתוכו כדבעי חתימה לשמה כשעדים חתומים בו כדאיתא בשמעתא קמייתא דגיטין ואין בסדיא תנן אע"פ שחתמיסן כותים כשרים חוץ מגיטי נשים ור"ש אומר אף אלו כשרים ואקשינן עלה בגמ' ושא לאו בני כריתות הינהו א"ר זירא ירד ר"ש לשיטתו של רבי אליעזר וכו' ושא א"ר אבא מודה רבי אליעזר במזייף מתוכו שהוא פסול משום דזמנין דאתי למסמך עלייהו, ובודאי שכשרים שחתומים בו אינם חותמים בכתב אשורי אלא בכתב שלהם ואם איתא שיכי גזרינן דלמא אתי למסמך עלייהו בשמות שאינן מובשקים ושלא אפילו חותמיהם ישראלים וכעין זה שנו פסול וא"ל משום ספר שאנו סומכים עליהן אלא ע"י עדי מסירה, ועוד מהיכא תיתי שיהא לריך כתב אשורי אי משום ספר שהוא לספירת דברים הוא דאתא א"ל לספר תורתה ואין ד"א תורתה, ועוד דאפילו בס"ת ושאר ספרים מכשרי רבנן בכל לשון ואפילו רשב"ג שלא שכשיר בהן אלא כתב יוני שיינו דוקא בספרי שקדש משום דמעטינהו רחמנא משום דכתיב יפת אלהים ליפת ויסכן באהלי שם אבל בעלמא לא אשכחן לרשב"ג דפסיל, ומגילה דבעינן שתהא כתובה אשורית משום דכתיב בה ככתבה וכלשונה ולכ"ע, אבל גט בכל כתב כשר דוקא כל כתיבה במשמע. ועוד דבסדיא תנן גט שכתבו עברית ועדיו יונית ועדיו עברית כשר ועברית נמי דקתני אפשר דעברית ממש קאמר כלומר כתב לבונאה, ואע"ג דלגבי ספר לא מתכשר לרשב"ג וכדתנן (ידים פ"ד מ"ה) מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא וכתב עברי אין מטמא ידים ואפ"ה תנן הכי לגבי גיטין שהוא כשר:

קכג

שאלה יבמה שאינה רולה ביבם והוא רולה בה אך אפשר שתאמר מאן יבמי:

תשובה אחר שמותין לו עלה הסוגנת אם הוא ילד והיא זקנה או הוא זקן והיא ילדה שאומרים לו כלך אצל הראוים לך ואל תכנס קטנה בתוך ביתך וכיולא בזה והוא שומע לכך ומתרלה שכבר גמר בדעתו למאן ואלא ייבם כלל א"כ יכול הוא שיאמר לא חפלתי לקחתה והיא יכולה לומר מאן יבמי דמ"מ מתבטלים הם היבומים וחולין הן וגזירת הכתוב שכל הולכת תקרא מאן יבמי ושיקרא הוא לא חפלתי לקחתה:

קכד

שאלה מנהג הנשים הנוכנות בחרלות הערבים שלובעות ידיהן בלבע הקרוי אנדיר"ם וכיולא בזה, לבע זה חולן בעבילה או לא, לפי שראיתי קלת אנשים מגדולי שאדן הבאים כאן מחמירין בדבר ואמרו שחכמי הרלם מחמירים בדבר, ואני תמה כי אדרבא ילאה במצות מקולאות שהוא מותר דתנן *דם חולן ואם טבח הוא אין חולן רבב חולן ואם מוכר רבב הוא אין חולן, אריך אני לעמוד על דעתך אע"פ שנתפשט המנהג להתיר ואין בידינו כח לעקור:

תשובה יפה אמרתם שאין זה חולן וכן כתבתי אני בהלכות נדה שהבאתי וכלבון זה כתבתיה שם נשים שלובעות שערותן לנוי מסתברא שאין חולן דנוי הוא להם ואינם מקפידות להסירו לעולם אדרבה חוזרות ומחדשות אותו תמיד לנוי, ואע"פ שלבע זה פושט בכל השער ורובו אע"פ שאין מקפיד עליו חולן כאן מקפדת ורולה להיותו שם וסרי הוא כאילו הוא מגופו של שער למה הדבר דומה לבגד לבוש שאין הלבע הדבר טוסף וחולן אלא כעיקרו של בגד ואין חולן בסרי מלינו עבילה לפרוכת אע"פ שיש בה תכלת וארגמן ותולעת שני. ועוד ילאה שאין ממנו בשער ושל סידים אלא מראיתו של לבע ולפיכך אין חולן ואין דומה לכתב שחולן בממנו של דיו בכתב וכן הנשים שמלאכתן לבוש ילאה לי שאין אותו לבע שעל ידיהן חולן מן הטעם הזה שאין ממנו של לבע אלא מראיתו של לבע ועוד שמלאכתה בכך אינה מקפדת למה הדבר דומה לדם שעל בגדיו של טבח ורבב של מוכרי רבב שאין חולן, וכאותו שאמר רבא בסוף פ' דם חטאת (דף ל"ח:) דם על בגדו חולן ואם טבח הוא אין חולן רבב על בגדו חולן ואם מוכר רבב הוא אינו חולן דלאו כל דבר שמקפיד עליו זה חולן בכל הדם אלא כל אחד ואחד לפי מה שהוא אדם וכדרך שחלקו בין אנשים לנשים בבית השחי ובית הסתרים דבנשים חולן ובאנשים אין חולן ובנשים עלמן חלקו בין פנויה לנשואה, ע"כ כתבתי בהלכות נדה, וחכיתי שדנתי בזה לפני מורי הרב הגדול ר' משה בר' נחמן והודה לדברי הלכה למעשה:

קכה

שאלה המקדש בפסולי עדות דרבנן אם חושבין לקדושין להגריכה גט או לא. וכן המגרש בפסולי עדות דרבנן אם גיטו בטל כמגרש בפסולי עדות דאורייתא ואפילו ריח גט אין בו, וכתבת אני תשובה אחר מלאתי להרי"ף ז"ל שנשאל ממנו ענין זה לפי שמקלת הגאונים ז"ל שקדמוהו

*אינו במשנה רק מימרא דרבא (זבחים ל"ח:) ותוכא בר"ש מקוטעים פ"ע מ"ה:

תשובות שאלות בענין גיטין וקדושין ויבום וחליצה, ודיני מי שכופין להוציא, ואשה שנשאת בע"א, ודין מים שאין להם סוף. ודיני נדה וזבה ואסורי לאוין וחייבי כריתות, ודין מי שאסור לבא בקהל, וכל שאיסורו איסור ערוה מדרבנן. אמדר הכל בסדר מזומן ויקל על המעיינים:

קיט

שאלה אם עבד ושפחה או אמה או קרוב או עד מפי עד נאמן להחמיר ולאסור אמה שלא תנשא ואם נשאת תלא כמו שהוא נאמן להתיר:

תשובה כמו שהכשירו הפסולים לקבל כך שאמינום להחמיר ועשו אותו בעדות אמה כשאר העדים שראויים להעיד בשאר העדויות, וכבר רמזתי לך זה ותנן ביבמות בהאשה רבה (דף פ"ח:) ובסוטה פרק מי שקנאה (דף ל"ח:) תנן רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה ע"א באשה באיש אלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד ואמרו נמי ביבמות ובסוטה (שם) מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דעות לחומרא אבל לקולא לא קמ"ל בין לקולא בין לחומרא. ובזה שני דרכים:

הדרך האחד שיבא ע"א שיאמר לא מת בבת אחת עם שעד שמעיד שמת ואם באו כן בבת אחת אין משיאין אותו ע"פ שאומר מת לפי שהוא ע"א בשכחשה וע"א בשכחשה לא כלום הוא, וכדתניא ע"א אומר מת וע"א אומר לא מת אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת תנשא, ואמרו בסוטה כל מקום שהאמינה תורה ע"א הרי כאן שנים ואם בא אחד והכחיש ס"ל חד במקום שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים, ואמר עלה שאם כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה, ומה שאמר בבת אחת לא כשבאים ממש בבת אחת אלא כל שבא אבני אחת קודם שנשפיקו ב"ד להתיר לנשא ע"פ שראשון זהו בבת אחת, וטעמא דמלתא משום דכל שנשאת ע"פ ע"א אינה יכולה לנשא אלא ברשות ב"ד וכל שלא עמדה בפני ב"ד אין דברי העד כלום. וסבי אמרינן בריש האשה רבה מדקתני סיפא נשאת שלא ברשות ב"ד מותרת לחזור לו מאי שלא ברשות ב"ד אלא בעדים כלומר דבעדים אינה צריכה ליטול רשות מב"ד מכלל דרישא ברשות ב"ד ובע"א, אלמא בע"א אינה נשאת לעולם אלא ברשות ב"ד ותנן פרק האשה שלום (דף קי"ז:) ע"א אומר מת ונשאת ובא אחר ואמר לא מת לא תצא ואמרינן עלה בגמרא דס"ק בא אחד ושעיד שמת ואחירוה ואחד אמר לא מת לא תצא מסיתרס הראשון אלמא אם בא קודם שאחירוה אע"פ שלא בא עמו ממש אין מחזירין אותה לימנא:

הדרך השני שבא אחר שאחירוה לימנא דאז אין מוציאין אותה מסיתרס הראשון ואף על פי שלא נשאת תנשא וכמו שאמרנו שם פרק האשה שלום ופרק האשה שנתאלמנה ודוקא שלא בא אלא אחד לבדו אבל אם באו שנים לבסוף אם היה העד הראשון מפסולי עדות כגון אשה ועבד ושפחה וכ"ש כותי לפי תומו אבל אם לא היו שנים שאחרונים ראויים להעיד אלא מפסולי עדות כעבד ושפחה ואשה הרי אלו נאמנים יותר מן הראשון ואע"פ שנשאת תצא וכדתניא רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה ע"א בעדות אשה אלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד, ואם היה עד האחרון עד כשר בישראל רחוק לא תצא מסיתרס הראשון אא"כ יהיו השנים אחרונים כשרים ראויים להעיד, אבל אין פסולי עדות ואפילו מאה מוציאין אותה מסיתרס הראשון שסתרמה ע"פ העד הראשון הכשר, וכדאיתא בהאשה רבה ובסוטה פרק מי שקנאה. זהו הענין בפסולי עדות שבאלתה. עד מפי עד ל"ל שאינו נאמן להכחיש העד הראשון ואפילו בנים מעידים מפי אנשים נאמנים לפי שהעד הראשון הרי הוא כשנים ואין מכחישין העדים אלא עדים ממש מפיהם ולא עדים מפי עדים אלא שאני חוכך בו להחמיר הלכה למעשה ואין מורין להקל בערוה חמורה:

קב

שאלה נערה שקבל אביה קדושיה ולאחר שנתקדשה אמר אחד שמע שקבל בה אביה קדושין מאחר ושעמידו ב"ד על הדבר לחקור ולידע הדבר ושלחו ב"ד בעד שמועה הקול והשיב שאין יודע למי קדשה אביה ואין יודע מי הוליא הקול הראשון אלא שמע כן שקבל אביה קדושין מאחר וכן שמע בר' פלוני שמע הדבר ושלחו אחריו ואמר שלא שמע משולם ולא ידע בדברים אלו כלום, ונסתפק לו אם יש לחוש אם לאו:

תשובה דבר ברור הוא שאין לחוש לקול כזה כלל ואפילו קודם קדושין וכ"ש לאחר קדושין שאין זה אלא קול הברה בעלמא כמו שאמרו בסוף גיטין (דף פ"ח:) יצא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת ואמרו בגמ' אמר שולא לא שמענו קול הברה אלא שיהו נרות דולקות ומטות מולעות ובני אדם נכנסים ויולאים ונשים כווות לאור הנר ושמחות לה ואומרות פלוני נתקדשה בבעיין זה חושבין, וזהו עיין שיש בו אמתלא גדולה שהקול קול אמת וא"כ אין נרות דולקות ומטות מולעות אלא שאומרים פלוני ופלוני הוליאו הקול ובואלים אותה מהיכן שמעתם שנתקדשה והם אומרים אני שמעתי מראובן ויאמר הראובן גם אני שמעתי משמעון ומוקרים הדבר והם ראובן ושמעון בעיר בואלים אותם והם אומרים כן ראינו הרי זו מקודשת והם מכחישים הדבר הזה שאמרו גם אנחנו שמענו בקול הברה אין בדבריהם כלום, והם ראובן ושמעון הלכו לכם למדש"י חושבין לקול הע"פ שהגענו לדבר ברורו, מכאן אתה למד לענין שאלתך שאין קול זה אלא קול הברה בעלמא שאינו אלא אחד ומלבד זה שאפילו לאותו קול שאמר הכמים שחושבים לו לא אמרו אלא בשהוליא הקול קודם שנתקדשה לזה ואח"כ עמדה ונתקדשה ולא חושבה לקול בזה הוא שאמרו שחושבין לקול אבל אם עמדה ונתקדשה ולאחר שנתקדשה יצא עליה קול אין חושבין לו כלל לפי שאין חושבין לקול של אחר שאירוסין כדאמר התם אמר רב אבי כל קלא דבתר נשואין אין חושבין לו רב חביבא אמר אפילו לקול דבתר אירוסין וקי"ל כוותיה:

קבא

שאלה הודיעני דעתך באשה קטלנית כי יש מי שמתיר אותו לבעלה היתר גמור לכתחלה:

תשובה איני יודע על מי סמך המתיר הזה שהרי מחלוקת היא שנויה בין רבי ורשב"ג כדתניא פ' הבא על יבמתו (דף ס"ד:) יוסת לראשון ומת לבני ומת לשלישי לא תנשא דברי רבי ר"ש בן גמליאל אומר לשלישי תנשא לרביעי לא תנשא דרבי שבר בתרי זימני הוה חזקה ורשב"ג אומר בג', וכבר נפסקה שם הלכה כרבי בפירוש דאמר התם נשואין ומלקיות כרבי וסתות ושור המועד כרשב"ג ודן אני את המתיר קלת לזכות כי שמא לא מת הראשון או הבני על מעתו אלא שמא מפל אחד מהם ומת או שמא טבע ומת וזה מחלוקת בגמ' כי יש מי שאומר בגמרא טעמא דקטלנית כי המקור גורם ופסק כמותו, ועם כל זה איני

אומר גדול הזיק וזה אומר קטן הזיק אפילו תפס מפקיע מיניה, וא"ל שהוא מדין מחילה וכדעת הר"ר מאיר ז"ל, ולענ"ד ראיה להעמיד דברי הרב ז"ל דאמר בכתובות פ"ב (דף י"ט) אמר רב יהודה אמר רב האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן דקאמר מתן אילימא דקאמר לה פשיטא אלא דקאמר מלוה תבא עליו ברכה אלא דקאמרי עדים אי כתב ידן יולא ממקום אחר פשיטא דלא מהימני ואי אין כתב ידן יולא ממקום אחר אמאי לא מהימני אמר רבא לעולם דקאמר לה וכדרב הונא דאמר רב הונא מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו אבל אמר לעולם דקאמר מלוה וכגון שחב לאחרים וכדרבי נתן דאמר רבי נתן מנין למוסר בחבירו כו'. והא הכא שלוה אומר שטר לך בידי שלויתני והשטר מוכיח והמלוה אומר אין לך בידי כלום ושטר שבידי שטר אמנה הוא ודוקא במקום שחב לאחרים הוא דלא מהימן הא במקום שאין חב לאחרים מהימן ופטרינן ליה לגוה ולא אמרינן הודאת ב"ד כמאה עדים ואפי' לא מקיים לה מלוה לשטרים דהא קא מודה ליה האיך, והלא דברים ק"ו ומה הכא דאיכא שטרא דמסייע לגוה אפ"ה לא מהימן למיחב נפשיה במקום דאיכא הכחשת המלוה כל שכן היכא דליכא שטרא וזה אומר לויתי ממך וזה אומר לא הלויתי לך מעולם שהוא פטור; כ"ל להעמיד דברי הרב ז"ל, אלא שיש מקום לבעל דין להלוק דהא דינא דשטר אמנה לא מהימנינן ליה למלוה זהו דוקא לגבי אחרים דלאשתמוטי מייניה הוא דקאמר וכן כתב הראב"ד ז"ל, ואי אזיל מריה דשטרא ופרע לאחרים ואחר כך אזיל וקמפיק שטרא של לוה מסתברא לן דגבי ליה מייניה כיון דמטיקרא לא הימנים לגבי אחרים דאמר לאשתמוטי מייניה הוא דקאמר לגבי לוה לא תפסיד ליה בהכי דהא אי שביק מעיקרא ולא קפדע להו מדידיה הוו מפקינן מינה דלוה ויהבי להו השתא דפרע להו מדידיה גבי מיניה דלוה ע"כ. נראה מדברי הרב ז"ל דטעמא דשטר אמנה אינו נאמן לגבי אחרים משום אשתמוטי הוא וכאינו חב לאחרים מהימן אע"ג דהא מודה ליה לגוה וקאמר להו שטר אמנה הוא, ועוד נ"ל דלא אמרינן הודאת בעל דין כמאה עדים אלא בחובתו חבירו וכך הוא בתוספתא הודאת בעל דין כמאה עדים אימתי בזמן שחבתו והודה לו אבל אם הודה מעצמו יכול לחזור בו שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, וכן משמע בשמעתא דחייב אני לך מנה רבי יוחנן אמר חייב ואמרינן עלה בגמרא ס"ד אי דלא אמר אתם עדי מ"ע דרבי יוחנן אלמא דכל היכא דלא קא חבע ליה ואמר חייב אני לך מנה פטור מטעם הפה שאסר שהתיר ולא אמרינן בהא הודאת בעל דין כמאה עדים:

קיח

שאלה בענין אפוטרופים בענין החשבון, ואם כופין אותם לשבועה. ואם רואין שאפוטרופוס מעקם עליהם הדרך אע"פ שמינהו אבי יתומים אם מסלקי ליה; אם מקבלים עצותו בשביל הנשים שעכבו, ואם היתומים יכולים להעבד עלמן נכסים שהיה להם אביהם כל זמן שהם תחת האפוטרופוס אחר שאביהם היה ברשות אפוטרופוס זמן ידוע והם עדיין תוך הזמן:

תשובה אחמר (גיטין נ"ב:) אפוטרופוס דאפסיד אמר רב מסלקין ליה ומשמע אפילו מינהו אבי יתומים הלכה בין מינהו ב"ד לעינהו אבי יתומים הלא שבועה. ואמרי רבותא מגו דמסלקי משבעינן ליה אע"ג דקי"ל באבא שאול דאמר לא ישבע ס"מ דלא אשתכח פסידא וכי לא מפסיד בטענת שמא לא משבעינן ליה בטענת ודאי משבעינן ליה. ועל כל זה מקבלים עדים שלא בפניו ממעשה דעמרם לבעלה דאתו קרובים קמיה דרב נחמן ואמרו והא קא מפסיד ולא אתא הוא לקמיה דהוה א"ל אימא לי סיבי הוא שובדא והוא א"ל זילו אייתו לי ראיה דאפסיד ואסלקיה, משום דזכות היתומים הוא ואין לך מפסיד גדול ממי שקבל ממון בחשבון ואומר שלא נאבד לו כלום, ולשון הרמב"ם ז"ל אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים וסיתה שמועתו לא נודע וסיה רודף מלות וחזר ליהיות זולל וסובא וסולך בדרכי החשך לו שפרן בגדרים ובאבק גזל ב"ד חייבים לסלקו ולהשביעו ולמנות לסם אפוטרופוס כשר, וכל הדברים האלה כפי מה שיראה לדיין שכל ב"ד וב"ד הוא אביהם של יתומים עכ"ל. הנה כלל בזה כל מיני חשך שיהיה נראה בעיני ב"ד. עוד נראה מפלוגתא דרבי ורשב"ג אם צריך לחשב עמהם אם לאו ס"מ באחרונה ר"ל במה שהוליא ומזה ג"כ פלוגתא דאבא שאול ורבנן אם יבבע אם לאו וכל זה שיהיה נאמן בשבועתו, וס"מ בהולאות בכמה שיוכל אדם להלות שבאפשר בן הוא אבל אם מודע בודאי שקבל מאבי היתומים הון רב ואומר עתה שלא נשאר כלום לא יהיה נאמן בשבועה אלא ודאי איתיה בהשלומין ממעשה דהסוא בקרא דאמר שתם מימא ליה לאפוטרופוס זיל שלים אמר אנא לבקרא מסרתיה ע"מ דאי ליכא בקרא חייב בהשלומין, ומה שטוען שאפוטרופוס שהנשים עכבו בידן הנכסים בשביל פרנסתן אינה טענה שהנכסים בכל מקום שהם בין ברשות אפוטרופוס בין ברשות היתומים משעבדי הם למזון האשה והבנות, הגע עצמך שהגדילו היתומים ותובעים לאפוטרופוס שיחזיר להם עזבון אביהם שיאמר שאפוטרופוס שלא יחזיר מפני שיש אשה ובנים שנשים ומתפרנסים בתנאי כתובה או שיש ב"ח, זה לא נמלא בשום במקום אלא חייב להחזיר להם והם יפרעו חובות אביהם, ומספר הלוואה ללמוד שלוה שאם ימות אחד יתחלק חלקו ויתן בין היורשים, הנה אמר שיתן לכל אחד חלקו שיאמרו הנשים שיאחר הממון ביד האפוטרופוס ולא יקיימו דברי הנה. עי"ל שאחת מן הנשים לפי מה שנשמעתי שקבלה מקלת כתובה ואם הלו היורשים להשלים לה כתובה אין לה מזונות דמה שאר"ל מקלת בכסף בכל כסף דהיא מזונות בשביל מה שנאחר דוקא כל זמן שלא ילו היתומים להשלים לה הנאחר מכתובה אבל אם ילו היתומים לפרוע לה הנאחר אינה מזונות ואינה מספרנסת כיון שכבר קבלה קלת, וזה החלוק בין אלמנה שקבלה קלת מכתובתה ובין אלמנה שלא קבלה כלל מכתובתה:

עוד שאלת אם יכולין היתומים לשעבד נכסיה שהיה להם אביהם כל זמן שהם תחת האפוטרופוס, מלבון הלוואה תוכל ללמוד דבר זה שלוה שיהיה הממון ביד האפוטרופוס עד שיהא בן כ"ה שנה ובתוך הזמן שלא יוכל לעשות דבר היורם, א"כ מה שנעבד עלמו תוך הכ"ה שנה אינו כלום אא"כ עשה ברשות האפוטרופוס אבל שלא ברצון האפוטרופוס אין כח בידו והשעבוד ההוא כחרס הנשבר אפי' אחר שיעברו הכ"ה שנים אחרי שנעשה בעודו ת"ז האפוטרופוס. עוד נלמד מלבון הלוואה שלוה שנכסים שיהיו ביד האפוטרופוס עד שיהיה בן כ"ה נראה שכל האפוטרופסות תלוי בבן לפי שיתן לשנות הבן קלבה ולא דקדק בבנות א"כ אחר שמת הבן קודם הזמן נסתלק האפוטרופוס ואין לו להחזיק בנכסים מלד לוואת אביהם. עוד יש דרך אחרת שיכולים לסלק האפוטרופוס אפי' תוך הזמן שעשאו אפוטרופוס אבי היתומים הואיל ומת אחד מהיורשים בעלה האפוטרופסות, ממה שכתב הרמב"ם ז"ל האחים או אחר יורשים שלא חלקו ירושת מורישם אלא כלם משתמשים בה יחד הרי הם בשותפות לכל דבר. וכתב במקום אחר אחד מהשותפים או מהמתעסקים שמת בעלה השותפות או העסק אע"פ שהתנו לזמן קבוע שכבר ילא הממון לרשות היורשים, וזה הוא כל הנאמרים:

סליקו תשובות דיני ממונות מהרב רבי שלמה בן אדרת:

עליה כלומר לגבוה ולהתנאות בהם, ומשואל אמר אלמנה אין שמין מה שעליה, ולא על בגדי אלמנותה בלבד אמרו. ותדע דהא תלי טעמא דשואל בטעמא דמתניתין דתן אחד המקדים ואחד המעדיף עצמו אין לו בכסות אשתו ולא בכסות ביתו ולא בלבד שלבשו לשמן או שלקח לשמן, זהו בהם והרי הם נתונים להם, וגרועה לד"ה כפי סברת הרב ז"ל כאלמנה לדברי שמואל וזה פשוט. ומכל מקום יש לדון ממקום אחר על מה שהלכה והוא שהרב ז"ל כתב פרק ארבעה אבות (דף י"ח:) גבי האחין שחלקו מה שעליהם שמין מה שעל גיסן וגומיסן אין שמין הא דגרסינן בירושלמי דגרסינן התם בגדים שעל גיסם וגומיסם של רגל ושל שבת שמין, וגירסא זו בראשון של קדושין, ויותר ממה שכתב הרב ז"ל. ויש שם דגרס התם הטוסה קטלא לבתו אין מביאין לאמלע ותולקין רבי מונא אמר כלי רגל חולקין כלי שבת לריכא, רבי אבין פשיטא פשיט ליה בין כלי רגל בין כלי שבת מביאין לאמלע ע"כ גירסת הירושלמי, ואפשר שאינו אלא באחים שחלקו לפי שאין האחין גומרין ומזכין לבני אחיהם כלים עשויים הבוגדים שאינם עשויים להשתמש בהם בחול אלא כל זמן שלא חלקו, אבל מה שהאיש מזכה לאשתו ובניו מנכסיו אפילו כלי רגל וכלי שבת מזכה להם, ואף דעת הרב ז"ל נראה כן שלא כתב בזו של גרושה בפרק נערה אותו הירושלמי, אבל הרמב"ם ז"ל כתב פרק קמא בהלכות לוה ומלוה וז"ל, אין בעל חוב גובה לא מכסות אשתו ובניו של לוה ולא מבגדים לבושים שלבשו לשמן אע"פ שעדיין לא לבשו אותם ולא סנדלים חדשים שלקחו לשמן אלא הרי אלו שלהן, כמה דברים אמורים בכלי חול אבל בגדי שבת ומועד גובה אותם ב"ח, ואין לריך לומר אם היה בהם טבעת וחלי זהב וכסף שהכל לבעל חוב. הנה שבאר הרב ז"ל כאן שאף בכלים שעשה הבעל לאשתו יש הפרש בין כלי חול לשל רגל ושבת שבגדי חול זכה לה ובגדי שבת ורגל לא זכה לה ולפיכך שמין אותן לה:

קטז

שאלה עד אחד בהכחשת בעל דבר שלא בפניו מהו:

תשובה עד אחד בהכחשה אינו כלום כדאיתא פרק האומר (קדושין ס"ה:) בשמים שבאו ממדינת הים ואשה אחת עמהם וכולי עליה כדאיתא התם, והכא אפי' שלא בפניו כיון שבעל דבר מכחישו אין זה יכול לאסור את שלו, וגדולה מזו אר"ת בכל הנהו דאמרינן התם פרק האומר אמר אביי א"ל עד אחד אכלת חלב והלה שותק ואמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך ואמר לו ע"א שורך נרבע והלה שותק דדוקא הלה שותק ומדין שתיקה כהודאה דמיא הא באין שותק אלא אומר אינו מאמין לדבריך אין בעדותו כלום, וסמך רבינו תם ז"ל זה באותה שאמר בשמעתא קמייתא בהאשה רבה (פ"ז). ואע"פ שיש תשובה על דבריו. סיומו בשאין מכחישו הא מכחיש עד אחד אינו כלום, ועוד דהכחשה שלא בפניו הוי הכחשה וחזמה שלא בפניו נמי דלא הויא חזמה הכחשה מיהא הוי כדאיתא בהאשה שנתארמלה (דף כ'):

(התשובה הזאת נמצאה בתשובות אלף רנ"ה סימן תקמ"ז):

קיז

שאלה ז' המלוה למחר"ר שם טוב פלוני בסיומי במתרקיא"ם, ראובן אומר לשמעון סילך ממה שאני חייב לך ושמעון אומר איך חייב לי כלום בברי, אם חייב ראובן זה לתת לשמעון אותו מנה אחר שאין יודע באמת שהם בידו משלו, אי דמי להסיא דפרק הטולה כתבתי ונתתי לו והוא אמר לא כתב ולא נתן לי הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, א"ל תוב שאני:

תשובה לכאורה הדין כן דלא אמרינן הודאת בעל דין כמאה עדים כיון דשמעון אומר בברי איך חייב לי, והראיה מדאמרינן פרק יש נוחלין (דף קל"ד) מתניתין זה אחי היום נאמן ונוטל עמו בחלקו נפלה לו ירושה ממקום אחר יטלו אחיו עמו ודייקינן בגמרא ואיך מאי קאמרי אי דקאמרי אחונא הוא אמאי נוטל בחלקו ותו לא ואי דאמר לאו אחונא הוא אמאי יטלו אחיו עמו והא הכא דאיכו מודה לו דאחונא הוא ויש לכן זכות בחלקו וכיון דאיכו אמרי לאו אחונא הוא הוא הוא כאומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום. וכן דקדק הר"ם מרוטנבור"ק ז"ל בחדושיו פרק יש נוחלין, מכאן יש לי ללמוד אם ראובן אומר לשמעון סגני חייב לך מנה ושמעון אומר איך חייב לי שאפילו אם אין שמעון מודה לו שראובן פטור אע"פ שיודע בודאי שחייב לו כדאמר הכא דאע"ג דראובן אומר לשמעון אחי הוא ויש לך ליטול עמי ושמעון אומר אינו אחי לא יתן לו ראובן כלום דהוי כאילו מחל לו ולא הוי כמו מחילה בטעות אע"פ שדבר חיוב הוא למה אין זה מחילה בטעות, וא"ל דכיון דשכנגדו אמר לו אני חייב לך א"כ היה לו להשיב ולדקדק אם הוא אמת את שכנגדו אומר ולא עשה כן אלא אמר בודאי איך חייב לי מחל לו בלב שלם עכ"ל הרב ז"ל. וא"ל לפי דעת הרב ז"ל דמפי אחרים ברי מיקרי והסיא דפרק השולח דאמר הודאת בעל דין כמאה עדים דמי לאו מהאי טעמא הוא וא"פ יכול זה לחזור ולזכות בשלו בהודאת המקבל שאמר לא כתב ולא נתן לי והודאת בעל דין דהיינו המקבל כמאה עדים, וכתבו בתוס' ואע"ג דאידי ואידי הודאת בעל דין מינהו מכל מקום זה ברור יותר מן הנותן לפי שהנותן קדמה לו מחשבה לתת אותה קודם שיתנה ופעמים הוא הבור שיתן ולא נתן ע"כ, ומינה דחוב שאני דמלוה ולוה שייהם דעתייהו כחדא אפשר דהכוה נאמן, אלא דהסיא דיש מוחלין דאיה דאמר לא הלויתי לך בברי נאמן ומדין מחילה כדעת הר"ר מאיר ז"ל, אלא דמדבריו משמע דכל שאומר לו איני מוחל לך אבל יודע אני שלא הלויתי לך ואתה שאומר שהלויתי לך הב לי רשאי, ואפשר דכיון דהוי כאילו מחל לו הוי מחילתו כמתנתו וחוב אינו רשאי לתובעו. ועוד ל"ל דאיה דלא אמרו בהא הודאת בעל דין כמאה עדים מדקי"ל בעלמא פ' המניח את הכד (דף ל"ה:) ובשבועות (דף מ') דטענו חטין והודה לו בשעורין פטור אף מדמי שעורים ולא אמרינן שיתן דמי שעורין מיהא דמודה ליה, אלא שגם בזה כתב הראב"ד ז"ל דאף בחטין ושעורין אם מעמיד דבריו נותן לו שעורים אלא מתניתין בשאין מעמיד דבריו, ואפשר דהסיא דחטין ושעורים לאו באומר ברי לי שלא הלויתיך שעורים אלא כשהוא אומר שעורים אני חייב לך הלא שותק או אומר אינו יודע ולכך הבר הרב ז"ל דכיון דמעמיד דבריו אמרינן זיל הב ליה, וכמדומה אני שיש קצת ראיה לדבריו בירושלמי (שבועות) חד בר נש עם חברים בשוקא אמר ליה הב לי קתונא והב דינרא אתא שובדא קמיה דרבי מונא אמר ליה את אודיה ליה בדינרא והוא לא אודי לך בקתונא הב ליה דינרא. וכי תימא אמאי חייביה רבי מונא דהא לא תבע ליה וכבר כתבנו דלא אמרינן הודאת בעל דין כמאה עדים אלא בתובעו בדין אפשר לומר דכיון דאמר ליה את אודית ליה בדינר, משמע דהודאה מתוך תביעה היא, אלא שראיתי לרי"ף ז"ל שכתב הכי דאפי' בחטין ושעורים אי תפס תפס, אפשר שיש לו זה מדאמרינן בשמעתא (שם) הא תניא הרי זה משאלה לקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן דאי תפס, אמנם בתוס' פירשו דדוקא בשתפס מתחילה דבשהודה לו כבר היה בידו ובשהודה זכה בו. ודוקא בשיש לו תביעה על שמיה הוא דמהניא תפיסה אבל בשאין לו תביעה אלא על אחד מהם בלבד כגון שהיה שהיזק אחד והמזיק אחד זה

לא בקי"מ בקרוב מאן מינהו קרוב לגנות ולמלוס דכ"ע לא בקיאי בהו וסיכי מתקני רבנן מלתא דאתי לידי פסידא דלקוחות, ועוד דהא לא כתבי סכי אלא בכל מקום כותבין מדאתו סברי ואסרינו קדמנא ולא מבויק כ"ע טועים וכי הא מקמי בכמה דוכתי בתלמוד והא לא כתבינן סכי גבי שובר והא מעשים בכל יום דמנהגא דלבורא תורה היא עד שאמרו בירושלמי כל מקום שהלכה רופפת בידך ואיך יודע מה טיבה ראה מה לבור מהג ומהוג, ואע"פ שהקשה גבי שובר פרק גט פשוט (דף קע"ב) גבי שב"ח מאוחרים כשרים והא לא כתיב סכי ופריק רבנן תקוני תקון ואי לא כתיב סכי איכו דאפסיד אנפשיה, לא דמיא דהתם הוא דלוס הוא דקא חזי ליה לתברייה ואיכו לא חש למאי דתקון רבנן איכו דאפסיד אנפשיה אבל הכא אגן הוא דכתבינן סכי לא חיישינן, וסיה אשרתא דנפקא מבי מר שמואל דהוה כתיב בה בהדיא מדאתא רב ענן ורב חנן לאו משום דלישנא דאשרתא סכי דוקא אלא איכא למימר דהתם משום דחדוש הוא דאתו לאוריי או לאשמועיכן דהלכה כרבי אפילו מחבירו בזה אומר זה כתב ידי שלריך לגרף אחר עמו כדבעי התם למידק מיכה דהסיא, א"נ דאתא לאשמועיכן דאע"ג דקי"ל כרבנן אפ"ה בשטרא דיתמי לריך למיחש לב"ד טועין ולמעבד כרבי וכדחזיק התם ולעולם איכם לריכים לאדכורי עדי קיום בלישנא דאשרתא אלא כותבין התם כדכתיבנא הא'דנא וכיון שכן ניחוש דלמא אתי לקיומי בקרובים. ומ"ת א"כ אף המלוה בעלמו כשר לקיום בשטרו דאי לא ניחוש שמא הוא בעלמו יעשה עד לקיימו ולאו אדעתייהו דדייני קיום כיון שאין קורים אותו, לא היא שאם יביאנו הוא בעלמו לב"ד בכי האי ודאי חוששין ואין מקבלין לעדות ש מי שיוליאנו בפני ב"ד דחוששין לרוחים, ומ"ת ניחוש שמא ימסרנו ליד אחר להוליאו בפני ב"ד כדי שיעיד זה, לא היא שאין אדם מלוי לחטוא בשביל חבירו כדאמר בירושלמי ביבמות (ספ"ב) שאין שנים מלויין לחטוא בשביל אחד:

ועוד הדע לך דגרסינן פ"ק דגיטין (ס':) בפני שנים עדים לא רבי יוחנן ורבי חגינא חד אמר בפני שנים עדים וחד אמר בפני שלשה, ואוקימנא פלוגתייהו דכ"ע שליח נעשה עד ועד נעשה דיין אלא מר סבר כיון דאשה כשרה לסביא גיטה זימנין דמתיא ליה איסי וסמכינן עלה ואידך מידע ידעי דלא סמכי עלה. והא איתא אמאי מוקי פלוגתייהו בחשש אשה שביאה גיטה דלא שכיחא כדאיתא לעיל בהסיא שמעתא לוקמה מטום חשש קרוב דשכיחא ולומר זימנין דמייתי ליה קרוב וזה חשש יותר קרוב ומלוי, אלא שדייני קיום ועדי קיום כשרים אע"פ שהם קרובים לבעל ולאשה ואע"ג דעפיק ממונא אפומייהו דעל ידי גיטה היא גובה כתובתה, ודחוק הוא לומר כהסיא דתני רבי חייא דאע"פ שאין לריכין לקרותו ולראות עימו של שטר מכל מקום לריכין הם לראות מי המתחייב ולמי הוא מתחייב מטום חשש זה דהתם קתני אע"פ שלא קראוהו אבל הסיא דגיטין אפשר לדחוק דה"ה לקרוב אלא דייהא ליה למנקט חשש אשה שהביאה גיטה מטום דקתני לה במתניתין והוא הדין לשאר קרוב ומאן דלא חש באשה בקרוב נמי לא חיים דאיכו ממי מידע ידעי. הנה הרחבתי לך באר היטב:

ומה שהאלת מה בין אין מעידין זה את זה למעידין זה על זה. דע שזו תוספתא בסנהדרין שתחלתו זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה, והרי"ף שכתב בהלכות כמדומה שאין הגירסות שבהלכות שוות לפי מה שיראה מתוך כתבך, גם בהלכות הרב שבידינו לא מלאתי הגירסא כגירסת התוספתא שבידינו, וגירסת התוספתא כך היא אין דיין לא זה את זה ולא זה עם זה ולא זה על זה ולא זה בפני זה. וז"ל שיש שבוש בסדור רישא דתוספתא וכך ראוי לסיות הסדור, אין דיין לא זה את זה לזכות ולא זה על זה לחובה מפני שאמרינן בגמ' אשכחן לחובה לזכות מיין אמר קרא יומתו יומתו תרי זימני אמ"ע לחובה תנהו עיין לזכות, א"נ אין דיין זה את זה בדיני נפשות ולא זה עם זה בדיני ממונות, ואחר כך אומר ולא זה עם זה כדי שלא יהיו קרובים דיינין זה לזה, ולא זה בפני זה שלא ידין הדיין על פי עדות קרוב לפי שאם אדם הוא נכרג על ידו הרי הוא כאילו דן אותו בנפשו, ואחר כך הדר גם בעדות בסדר הזה שלא יעיד זה את זה ולא זה על זה כלומר אין לזכות אין לחובה או בין בדיני נפשות בין בדיני ממונות כמו שאמרתי ולא זה עם זה שלא יהיו העדים קרובים זה לזה מפני שהם כאחד כמו שאמרו רז"ל פרק חז"ה (דף ל"ז). וכ"ל מדכתב רחמנא בנים כדאמר רבא בגמ' פרק זה בורר (דף כ"ח) או מעשה הזמה כדעת הירושלמי וכדעת רמי בר חמא, ולא זה בפני זה כלומר שלא יעידו בפני ב"ד קרובים. ואע"פ שכבר ילא לו מן הרישא אפילו כן לא נמנע מלהחזירו פעם אחרת מפני שרלה לסדר כל הענינים בעדים כמו שסדרו בדיינים. זהו מה שנ"ל בפירוש התוספתא לפי הגירסא הכתובה בתוספתא שבידינו:

קיג

שאלה אם ילטרך לקבלת העדות שלשה או אם יוכלו שנים לקבל העדות, ואם שנים או השלשה מקבלי עדות אם יש להם קושיא עם העדים, אם יש בידם רשות לקבלה:

תשובה אין שנים ראויין לקבל עדות ואם קבלו לא עשו ולא כלום, דשנים אין להם תורת בית דין אלא תורת עדים, וקי"ל דשנים שהנו אין דייניה דין. והב"ד לריכין לסיות רחוקים זה מזה ומן העדים ומן האיש ומן האשה:

קיד

שאלה אם לריכין מקבלי עדות לפרשה בשטר מי העדים או אם די להם בהתם שיאמרו הא לפנינו שנים או ארבעה עדים כשרים:

תשובה אם כתבו בשטר התם אין בכך כלום וכשר, אבל אם רלו לפרשה עם העדים זה יותר נכון, ואפשר שכן היו מוהגין בימי רבותינו ז"ל כמו שאמרו מדאתא קדמנא פלוני וחד דעמיה ומנו פלוני, ומי שדקדק הכשר ומי שלא דקדק וכתב התם לא הפסיד:

קטו

שאלה מי שגירש אשתו וסיו לה בנדים ומלבושים הרבה בכסות שבת ויום טוב אם שמין מה שעליה אם לאו, ולפי שהתם אמרו שמין מה שעליה, איני יודע אם מה שעליה ממש בשעת הגירושין או כל מה שזכתה בהן בפני בעלה:

תשובה ש שאמרת אין שמין לגרושה מה שעליה על דעת הרי"ף ז"ל שכתב בהלכות פרק נערה, ואין דעת הכל שוה עמו בדבר מי יש מן הגדולים שתפשוהו בכך ואמר שדין האלמנה והגרושה אחד וכיון דנפסקה הלכה כדב באלמנה הוא הדין בגרושה ואע"פ שאמר טעמא דאלמנה דאדעתא למשקל ומיפק לה לא אקני לה לאו למימרא דגרושה דאיהו מפיק לה מנכסיה תשקול ותיפוק דאלמנה נמי בעל כרחה נפקא ומן שמיא אפקוה [ובלקיטו] נמי מי לא עסיקין דאפקיה ב"ה בע"כ ואפילו הכי שמין מה שעליו, ומכל מקום לפי דרכו של הרב ז"ל הדברים ברורים הלא על הבגדים שהיא לובשת בלבד בשעת גירושין ואמר כן אלא אפילו על כל הבגדים שיש לה שזכתה בהם בפני בעלה ולא אמרו מה שעליה עכשיו אלא מה שקנה לה הבעל לסיות

הלכך לא החמירו בו כ"כ לפסול בו עדים קרובים לדיינים, ותדע לך דגדולה מזו אמרו דאפילו עד המעיד לקיום הכשירו להיות דיין וכ"ש שראוי להכשיר בו עד הקרוב לדיין כדאיתא פרק האשה שנתארמלה (דף כ"א:) שלשה שישבו לקיים השטר שנים מכירים חתימת ידי העדים ואחד אינו מכיר עד שלא חתמו מעידין בפניו וחותם ואמר ש"מ תלת ש"מ עד נעשה דיין וש"מ דיינים המכירים חתימת עדים אין צריך להעיד בפניהם וש"מ צריך להעיד בפני כל אחד ואחד, אלמא הוא עד והוא דיין בבת אחת שאם נפשך לומר שלא הכשירו אלא להעיד בפני השלישי ובאותה שעה עד היה ולא דיין אבל לאחר מכאן נעשה דיין ובשעה שנעשה דיין אינו נעשה עד שהוא אין צריך לעדותו ומדי ראיתו הוא חותם שלא תהא שמיעה גדולה מראיה ומה שהוצרכנו כאן להכשיר בקיום שטרות דרבנן היינו עד שהעיד בב"ד בקיומו של שטר שיהא כשר לאחר מכאן להיות דיין משא"כ בשל תורה, לא היא דאם איתא מצינו קיום שטרות בחד שהרי בשעה שהם מעידין בפני השלישי הם אינם מצטרפין עמו והוא לבדו נשאר דיין ואין היחיד נעשה בית דין אלא ודאי הם מעידים ומצטרפין עמו בשעת עדותם והן עדים ודיינים בבת אחת, והוא מה שהקשה פ' האשה (שם) ראוהו ב"ד והם שלשה לומר שאף למחר הם יעידו בפני עצמם שראו החדש והם יאמרו מקודש וכיון שכן אם העד הוא הדיין יכשר כשהעד קרוב לדיינים. וא"ת לעולם הם אינם נעשים עדים ודיינים בבת אחת שהם אינם יכולים לשמוע עדות מפי עצמם אלא הב"ע כשאותו יחיד הוא מומחה ויכול לדון יחידי וראוי לקבל עדות ביחיד דא"כ הוא לבדו שקבל העדות והוא לבדו הוא הב"ד, וא"כ היאך מצטרפין אלו השנים עמו וכותבין במותב תלתא כחדא הוינא והלא לא היה אלא יחיד, ועוד למה להם להצטרף עמו ואפי' משחתמו יעידו בפניו והוא לבדו חותם, ואפילו את"ל כיון דעל דעת שלשה ירדו לדין מתחלה אין היחיד יושב להיות ב"ד לבדו כענין שאמרו פ"ק דסנהד' (דף ה':) אליבא דשמואל דאמר שנים שדנו דיניהם דין ואקשינן עלה מדתנן אפי' שנים מזכים ושנים מחייבים ואחד אומר איני יודע יוסיפו דיינים ואם איתא לשוו כשנים שדנו ופרקינן התם דאדעתא דשלשה נחות מעיקרא וה"נ דכותה ומ"מ הגדת השנים בפניו הויא הגדה כיון שהוא מומחה וראוי להיות בית דין בעלמא. א"כ אפי' משחתמו יעידו בפניו ויחתום שהרי מ"מ הגדתם הגדה וקיומם קיום אפי' לא היו השנים עמו, ואע"פ שישבו על דעת שלשה מ"מ ממילא נתקיים כיון שנתקיים בפני מומחה. אלא מה יש לך לומר כיון שעל דעת ב"ד של שלשה ישבו מתחלה אין דיניהם דין עד שיהיו שלשתן ראויין להצטרף ה"נ ל"ש ועוד דהתם ב"ד של שלשה בדיני ממונות אינם מומחים אלא הדיוטות וכיון דאמרו סתם שלשה שישבו לקיים השטר סתמא דמלתא בהדיוטות היא ואילו היה צריך היחיד הזה להיות מומחה כיון דבעלמא אין צריך להיות מומחה לא היה להם לומר סתם ואחד אין מכיר עדיין מעידים בפניו. ועוד דמתקיף ליה רב אשי ואמר דלמא שאני הכא דקא מקיימא הגדה בחד עדיפא מינה ה"ל לאקשויי דלמא שאני הכא דקא מקיימא בב"ד שלם דיחיד מומחה ב"ד שלם הוא, ועוד דאם איתא מאי קא מקשה רב ספרא מראוהו שלשה וכו' ואמאי ליתבו בדוכתייהו ולקדשוה שאני הכא דהגדתם הגדה בפני היחיד המומחה משא"כ בקדוש החדש שאי אפשר ביחיד מומחה אלא בשלשה ומומחין כדאיתא ריש פרק ראוהו ב"ד (דף כ"ה:) ואין לך מומחה בישראל יותר ממשה ואמר ליה רחמנא עד דאיכא אהרן בהדך. וא"ת דלא אותיב רב ספרא אלא אדיינים המכירים חתימת ידי עדים אין צריכים להעיד בפניהם ולומר דאף כאן בעדות החדש יעמדו במקומן למחר ויאמרו מקודש, לא היא דהא אוקימנא בדוכתא בשראוהו בלילה ואין ראייתם של לילה ראיה לקדש עליה למחר דה"ל כקבלת עדות ואין מקבלין עדות בלילה. ועוד בהדיא גרסינן בירושלמי ואמאי וליתיב חד וליקום חד וליתיב חד וליקום חד דאלמא להעיד אחד במקום השנים קשי ליה, ועוד דאמרינן פ"ק דגיטין (דף ה':) בפני כמה נותנו לה ר' יוחנן ור' חנינא חד אמר בפני שנים וחד אמר בפני שלשה ואתי לאוקומי פלוגתייהו בשליח נעשה עד ועד נעשה דיין והתם דבפני כל שנים קאמר ואפי' אינם מומחים דאילו במומחין אפילו בחד לכ"ע ואפ"ה קאמר דעד המעיד בפני שנים ואומר בפני נכתב ובפני נחתם נעשה דיין דאלמא בשעת עדותם הוא לעצמו נעשה דיין שהרי הוא צריך להעיד בפני ב"ד הלכך לא אפשר לאוקומה להא דהכא כשאותו יחיד מומחה דוקא, וגם אי אפשר להעמידה כשהושיבו מחבריהם אצל היחיד וא"כ מה לאלו להצטרף עמהם דהכא דינא ותקנתא קאמר כלומר אם אין שם אלא שלשה שראויין לדין ואין שם עדים אלא השנים מהן כיצד הן עושין, וכן ההיא דגיטין נמי הויא תיובתא, וכן ההיא דקדוש החדש ליקום חד וליתיב חד כלומר אלו השלשה שראוהו בלילה ואע"פ שאי אפשר לומר בכי הא לא תהא שמיעה גדולה מראיה כיון שראוהו בשעה שאינה ראויה לדין ולמחר אם מקדשין הן החדש ע"פ עצמן צריכין הן להגדה ולהעיד ממש ע"פ שראוהו אם כן מה להם להושיב מחביריהם אצל היחיד ליתבו אינהו בדוכתייהו ויעמוד האחד ויעיד שראה החדש וישב ואח"כ יקום השני ויעיד כן, אלמא אפי' להעיד בפני חבריו השנים קאמר והוא מצטרף עמהם ושומע עדותו מפי עצמו ומכל מקום מהא שמעינן דדייני קיום ועדי קיום כשרים אפילו שהם קרובים אלו לאלו כיון שהכשירו בו עד המעיד להיות דיין.

ואל תתמה אם הכשירו בקיום עד קרוב לדיינים ולא הכשירו עדי קיום קרובים זה לזה ולא לדיינים קרובים זה לזה כדאמר נפיק נכי רבעא דממונא אפומא דחד כדאמר שלהי חז"ה (דף כ"ז) בגמ' שלשה אחים דה"ע משום דקיום שטרות דרבנן דמדאורייתא עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה הלכך כל שאין פסול קורבא אלא משום דאם הוזמו על ידי קרובים הם משלמים דהיינו פסולן של עדים הקרובים לדיינים, הכא בקיום שטרות לא חששו משום דאין הזמה מצויה בעדי קיום אלא בדרך רחוקה שיעידו ויאמר בפני חתם ביום פלוני, ועוד שיחוש שמא ימצא זומם, לכולי האי לא חשו לפסול כיון שעדים אלו כשרים לעלמא ודיינים אלו כשרים לעלמא, אבל כשהעדים קרובים זה לזה או שהדיינים קרובים זה לזה כיון שהצריכו חכמים קיום בעדים ובפני דיינים הלכך בקרובים לא אפשר דבעלמא אינם לעולם כשנים אלא כחד, וכיון שהדיינים קרובים זה לזה אינם אלא כחד ולפיכך לא אפשר, וממנה יש לדון להכשיר אפילו עד החתום בשטר להיות דיין למסקנא מהא דאסיקנא בכתובות (דף כ"א) דעד ודיין אין מצטרפין אליבא דרבא ואף לדברי רמי בר חמא דאמר עד ודיין מצטרפים אפשר לדון ולהכשיר אבל כשעדי קיום או דייני קיום קרובים בין למלוה בין ללוה נראין הדברים שפסולים משום דנפיק ממונא אפומא דקרוב, אלא שיש לעיין מדתני רבי חייא אין העדים חותמים על השטר אא"כ קראוהו והדיינים חותמים על השטר אע"פ שלא קראוהו כדאיתא פרק שני דייני גזרות (דף ק"ט) ואם איתא דעדי קיום צריכים שלא יהיו קרובים למלוה וללוה ניחוש דלמא אותם עדים קרובים למלוה או ללוה ונפיק ממונא אפומא דקרובים. וא"ת שצריכים הדיינים להזכיר שם העדים דהכי משמע דהאי ליבנא דאשרתא מדאמר בהאשה שנתארמלה (דף כ"א) ההיא אשרתא דנפק מבי מר שמואל וכתיב בה מדאתא רב ענן בר חייא ואסהיד אחתימת ידיה וחד דעמיה ומנו רב חנן בר רבה ומדאתא רב חנן בר רבה ואסהיד אחתימת ידיה וחד דעמיה ומנו רב ענן בר חייא אלמא הכי הוא דינא למכתב באשרתא דדייני וכיון שכן אם איתא דקרובים ליכא למיחש דאתי לוה ומערער, לא היא דאפילו את"ל דכתבינן הכי זמנין דלקוחות

ואע"ג דפריק רב נחמן ילדו תקפו לא סמכינן עליה, וקלת דאיה ים מדאמר פ"ק דסנהדרין (דף ט') אמר רב יוסף פלוני רבעו לאומכו הוא ואחר מלטרפין לחורגו לדלומו רבעו הוא וסתורס אמרס אל תבת ידך עם רבעו רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם מעיד עצמו רבעו, אלמא כולהו אמריגן דרבעו הוא ופסול ולא אמר ילדו תקפו אלא דרבא סבסירו לזה מסוס דאין אדם מעיד עצמו רבעו, ויש מי שפסק כרב נחמן מדשקל וטרי בתס פרק זה בורר בדרב נחמן דאמר רבא ומודה רב נחמן לעדות אשה דפסול אמר רבינא ואיתימא רב פפא לא אמרן אלא לאפוקי אבל לעיולא לא. והסיא דפלוני רבעו לאומכו ל"ק דבזכור לא שייך למימר ביס ילדו תקפו שאין סילר תוקפו בזה, והרלאשון נראה עיקר, ולא קי"ל נמי כרבא דאמר רבעו דחמס בעיון, ואפילו אוכל נבלות להכעיס פסול לעדות, וגזלן פסול לעדות ד"ת אבל המסן דיסיב טליס דמיס אינו פסול ד"ת, אבל דעל מס שמנו (שם כ"ס:) הוסיפו עליהן הגזלנים והחמכנים הקשה בגמרא גזלן דאורייתא הוא ואוקים בגזלת הגר"ו ואילו בחמסנים לא הקשה חמסנים דאורייתא הוא מסוס דכיון דיסיב דמי לאו רבעו הוא ליפסל עליו לעדות, והוא שותן דמיס שלמיס כדמי מס שהוא נוטל שאפילו מסוס לא תחמוד אינו חוטב לעבור, כדאמרינן ריש ב"מ (דף ס:) והא קעבר מסוס לא תחמוד ופריק לא תחמוד לאיתי בלא דמי משמע לסו:

ומזה שאלת באיזה מקום דברי רבא בתלמוד, דע שעיקר מדבריס אלו בפרק זה בורר (דף כ"ס) ועוד שם פ"ק (דף ט':) אמר רב יוסף פלוני רבעו לאומכו הוא ואחר מלטרפין לחורגו לדלומו רבעו הוא וסתורס אמרס אל תבת רבעו עד רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם מעיד עצמו רבעו, וכעין זה ביבמות פ' כילד (דף כ"ס) גבי הרגתיו הרגנוסו לא יצא אשתו, ועוד דכרו בפסולין במסכת ר"ס (כ"ב) בעדות סחדש ועוד בב"ב (מ"ג) בהשותפין מעידים זה על זה ובאומר תנו מנה לבני עירי וכן באומר תנו מנה לעניי עירי אין דנין אותה בדייני אותה העיר ואין מביאים ראיה מהנהי אותה העיר, ותניא בני העיר שגנב מהם ס"ת אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראיה מאותה העיר ומקשה ולסלקו תרי מיניהו ולדיינו ופריק שאני ס"ת דלשמיעה קאי ותנו מנה לבני עירי נמי לס"ת קאמר וכן נמי לעניי עירי לס"ת וקרי ליה עניים דהכל עניים לס"ת, ועוד שם במכר לו ביה מכר לו שדה אין מעיד לו עליה מכר לו עליה מעיד עליה, ועוד שם טובא במוכר שדה לחבירו שלא באחריות ובערב ובקבלן אם מעיד לגוה ואדים, ובפרק מי שמת (דף קכ"ח) היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו פקח ונתחרש פתוח ונסתתם שפוי ונשתטה הסול וכו'. ועוד שם שלח ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא הנה שלישי בשני כשר רב אמר אף מראשון מר בר רב אשי אכשר באחבא דאבא ולית סלכתא כוותיה, ובכתובות (דף י"ח:) בעדים שאמרו כתב ידנו הוא זה ומה שנאמר עליה ועוד שם באותו פרק, ועוד רבו המקומות שדברו בתלמוד ב[illegible] עדות מי נאמן ואין נאמן, ודי לך במה שכתבתי ובמה שרמזתי:

קיב

שאלה פרס לי מה שנמצא בהלכות הרי"ף ז"ל פרק דיני ממונות במשנה סיו מכמיסים את הסני וכו' וכו' עד מיין שלא יהיו העדים קרובים לדיינים, הגע עצמך שאם הוזם אחד מהם אינו נהרג עד שיוזם חבירו ואם אחה אומר כן לא נמצא נהרג על פיו וכו', ומליגו בגמרא דאלו הם הקרובים (סנהדרין כ"ח) ובמה לעלמא מג"ל אמר רמי בר' חמא סברא הוא כדהתיא אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו שמיהם דאי ס"ד בתיה לעלמא כשרים ממלא עד זומם נהרג בעדות אחיו אמר ליה רבא וליטעמיך הא דתנן ג' אחיה ואחד מלטרף עמהם הרי אלו שלש עדיות והם עדות אחת להזמה נמצא עד זומם מהלם ממון בעדות אחיו אלא הזמה מעלמא אתי. וא"ל לפי ע"ד דטעמא בגמרא דבתי מערבא הוא ניהו טעמא דרמי בר חמא, והנה סתר טעמא רבא (בב"ח) ממתני' דתנן ג' אחיה וכו' וא"כ סאי גמרא דילן ליה ליה דלריכין שיהיו העדים חיון קרובין לדיינים ואמי רולה שתפרש עיין הדבר באר היטב ומה בין גמרא דילן לגמרא דידהו, וזה הירושלמי שיש בעיין זה מפרשהו לי בחסדך פירוש יפה, ומפני שהוא קלר לא הבאתי כל עניינו לפי קולר שבלי, ועוד מה בין ואין מעידין זה את זה ובין ולא זה על זה:

תשובה גירסא זו של הירושלמי מביאשת היא וגם במקלת ספרים היא בירושלמי שלנו בסנהדרין (פ"ג) ובשבועות פרק שבועת העדות אבל בהלכות הרי"ף ז"ל שבידנו גירסא נכונה ממנה וכן מקלת מקום בירושלמי בספרים שלנו וכך היא הגיר' מיין שלא יהו העדים קרובים זה לזה הגע עצמך שהוזם אחד מהם שלוש נהרג עד שיוזם חבירו אם אתה אומר כן לא נמצא נהרג מפיו ומיין שלא יהיו העדים קרובים לדיינים הגע עצמך שהוזמו לא מפיהם הם נהרגים ומיין שלא יהיו הדיינים קרובים זה לזה אמרת תורה הרוג ע"פ עדים הרוג ע"פ דיינים מה עדים אינם קרובים זה לזה אף דיינים לא יהיו קרובים זה לזה, ווו היא הגירסא וכך היא בהלכות הרי"ף שבידנו, ודע כי מה שאמרו בירושלמי טעמא שלא יהיו העדים קרובים לדיינים שאם הוזמו מפיהם אין נהרגין אין רבא חולק בזה ואין לומר בזה הזמה מעלמא קאתי לה, דע"כ אם הוה נאמן העד בב"ד של שמעון אחיו בודאי נהרג הוא ע"פ שמעון ולא נחלק רבא אלא בעדים הקרובים זה לזה שזה מעיד בפ"ע וזה מעיד בפ"ע ואין זה מחייב ממש בעדותו את זה אלא שכל אחד מהם מתחייב ממילא כשהשני מתחייב, אלא שאם רמי בר חמא סבור שכיון שאין זה מתחייב עד שיוזם חבירו והרי הוא מתחייב ע"י הזמת אחיו שהוזם ג"כ הרי הוא כאילו אחיו הוא מחייבו בעדותו ממש וכדעת הירושלמי ומי שאמרת, וע"כ הקשה לו רבא ממתניתין דפ' ח"ס (דף ל"ז), ומכל מקום לענין דינא לא נפיק מידי בין רמי בר חמא לרבא דבין למר בין למר העדים לריכין שלא יהיו קרובים זה לזה אלא דרמי בר חמא מפרש טעמא משום הזמה ורבא נפיק ליה מדכתב רחמנא בנים לא יומתו על אבות ולא בן על אבות א"ל הן על אבות, וכן נמי לכ"ע לא יהיו הדיינים קרובים לעדים שאם הוזמו בפני ב"ד ע"פ דינם ממש הן נהרגים שהרי הם מחייבים אותם בב"ד על מה שזממו לעשות. וא"ת לדברי הירושלמי מדברי רמי בר חמא שאמר טעמא שלא יהיו העדים קרובים לדיינים משום הזמה הוא עדות ע"פ אבל עדיב שבשטר אמאי לא דהא לא שייכא הזמה בשטר לפי שאי אומר שמא אחרוהו וכתבוהו וכ"ש אם חתמו בשטר והלכו לסם למדפ"י או שמתו שאי אפשר להזימם שאין מזימין העדים אלא בפניהם, י"ל דאף בשטר שייכא הזמה אם אמר בע"פ שבשטר זה בזמנו כתבנו וחתמנו וכיון דשייכא ביה הזמה ואז אי אפשר לדון ע"י קרובים אף לאחר שמתו או שהלכו למדפ"י אין הקרובים דיין כו:

ויש מגדולי המורים שכתבו בחבוריהם דמהא דירושלמי שמעינן שאם עדי קיום ודייני קיום קרובים זה לזה בחתימה אחת ולא העדים לדיינים דהא שייכא הזמה בעדי קיום אם אמר ביום פלוני חתמו בפניו ובחתו נמצאו אלו מעלמין ע"י אלו, ולי נראה להלכה ולא למעשה דעדי קיום הקרובים לגוה ולמעוה כשרים דכיון דקיום שטרות דרבנן דאילו מדאורייתא לא בעינן כדאיתא פ"ק דגיטין (דף ג') דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שמתקרם עדותם בב"ד

וכדי להתלמד במקום אחר יש לכם לדעת שע"א בכתב שאין חתום בו אלא הוא לבדו אינו עוקק לשבועה לדעת הירושלמי שהרי שאלו בירושלמי (כתובות פ"ב) ע"א בכתב עוקק לשבועה או אין עוקק לשבועה ותמהו אחד בכתב כלום הוא והשיב תפתר שהיו חתומים בו שנים ומלאו לקיים חתם ידו של אחד ולא מלאו לקיים חתם ידו של שני וכדעת מקלת הראשונים ז"ל ריש גט פשוט, ומיהו אפשר לומר שהוא קס לשבועה ממה שאמר בגט פשוט (דף קס"ה:) שלחו לו לרבי ירמיה ע"א בכתב וע"א ע"פ מהו שילטרפו ושלח להו אינו כדאי שאתם שלחתם לי אבל כך דעת תלמידכם מוטה שילטרפו אלמא ע"א בכתב מועיל ועדותו עדות כאילו העיד ע"פ והלכתא כר' ירמיה ומ"מ לד"ה משביעים אותו שבועת היסת וזה פשוט ואם הלוה מודה שהוא חייב לו אינו צריך שאלה וגובה הוא מבני חרי ואינו גובה ממשעבדי, וזה פשוט:

קיא

שאלה בפסולי עדות מה בין קרובים ממשפחת האב לקרובים ממשפחת האם, ומי הם הפסולים מן התורה ומי הם הפסולים מד"ס, ובאיזה מקום אר"ל:

תשובה אין הפרש בין קרוב מצד האב לקרוב מהאם כלל אלא כשם שהקרובים מצד האב פסולין כך הקרובים מהאם פסולין דבר תורה, ואע"פ שקורבת האב מפורשת בתורה דכתיב לא יומתו אבות על בנים וגו' וקורבת האם מן המדרש הכל דבר תורה מדגרסינן פרק זה בורר (דף כ"ז:) לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים ובנים לא יומתו על אבות בעדות אבות אשכחן קרובי האב קרובי האם מנ"ל אמר קרא אבות אבות אם אינו ענין לקרובי האב תנהו ענין לקרובי האם אשכחן לחוב לזכות מנ"ל ת"ל יומתו יומתו תרי זימני אמ"ע לחובה תנהו ענין לזכות, מכאן אתה למד כל הקורבות דאורייתא שהם אין אתה אומר כן אף אנו נאמר שאפילו קרובי האב אין פסולים מד"ת אלא לחובה אבל לזכות לא שלא נאמר פסול זה בתורה אלא מן המדרש, ועוד שהם אתה אומר כן אף מהאב לא נפסלו דבר תורה אלא אבות לבנים ובנים לאבות אבל בנים לסדרי ואחר קרובים לא שכולם לא למדנום אלא מן המדרש וכדאיתא פ' זה בורר (שם), ולא עוד אלא שהם בלנו למדים ש לומר שכל מה שאין מפורש בכתוב עד שנלמדנו למדרש אין פסול ד"ת א"כ אפילו אבות לבנים ובנים לאבות כשרים לעדות ד"ת, ולא נמצא פסול קורבה לעדות ד"ת כלל וכלל מד"ס, ותדע דמשמעות שכתוב שאמר לא יומתו אבות על בנים היינו שלא יומת האב בחטא הבן ולא הבן בחטא האב ומקרא מלא דבר שכתוב (מ"ב י"ד) ואת בני המכים לא המית ככתוב בספר תורת משה וגו' לא יומתו אבות על בנים וגו', אלמא מה שכתוב לא יומתו אבות על בנים בעון בנים ובנים לא יומתו בעון אבות אלא שפסולי עדות למדנום מן המדרש וכדאמר התם אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים ובנים בעון אבות הרי כבר נאמר הרי בחטאו יומתו אלא לא יומתו אבות בעדות בנים ולא בנים בעדות אבות. ועוד שאין שכתוב הזה אלא בעדי נפשות ודיני ממונות לא בא כל עיקר אלא מן המדרש וכדגרסינן התם אשכחן דיני נפשות דיני ממונות מנין אמר קרא משפט אחד יהיה לכם וכל מה שבא באחת מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן ד"ת הוא כאילו מפורש בקרא. והארכתי לך בדבר זה מפני שקלת מגדולי הגאונים נתחבטו בדבר זה, ומהם שהורה שקרוב מהאם וכל הבאים מהמדרש אינם אלא מד"ס ומי שקדם אצם בפנינם מקודשת אלא שלכתחלה לא שרינן ליה לדידיה עד שיחזור ויקדשנה קדושין בפני עדים כשרים ולעולמא לא שרינן לה אלא בגט, וסמכו בזה על מה שאמר בקדושין (דף כ"ד:) גרשים דברי חכמים בגט ואין כלומר דברי חכמים שאמרו עבד היולא בראשי איברים אין לריך גט שחרור שהתורה זכת לו גרשים דבריהם ביולא בגט ואין הולא וכתיבי בהדיא באורייתא ודברי רבי עקיבא דאמר כלן לריכין גט שחרור גרשים בשאר איברים הולא ומדרש חכמים הוא. וכבר עמד רב האיי גאון ז"ל על דבריהם וראה לותה ונתן טעם לאותה של ראשי איברים שבמסכת קדושין. ועוד לנו בו טעם אחר טוב ממנו אלא שאין זה מקום אריכות ואי אפשר לסעמידך על טיקר דבר זה בלתי אריכות ולכוין בו מלד מקומות אחרים שבגמרא, מ"מ כך הסכים הגאון רב האיי ז"ל וכדבריו עיקר. וכמדומה לי מתוך שאלתך שהגיעו אליכם אותם דברים והשובת הגאון:

ומה שאמרת כמה הם הפסולין. דע שהפסולין אין להם מספר ידוע שפסול לעדות תלוי בכמה עניינים ויש לדון בה מלד הדמיון או מלד ק"ו שהרי פסלו אוכל בשוק ואין זה מלד שבא בו האיסור בתורה או בד"ם או המקבל לדקה מעכו"ם בפרהסיא, והטעם לאלו שהאוכל בשוק מזלזל עלמו הרבה למלא בטנו ומי שטושה כן ניכר מתוך מעשיו שאין חושש לדבר ושמא ג"כ לא יחוש לזלזל בעדותו, והמקבל לדקה מעכו"ם ג"כ כפין ואכיל כפין ומסהיד, ואף הגאון ז"ל כך השאל וכך השיב. והפסולים שהמו במשנתנו כגון המלוה ברבית אפי' ברבית דרבנן ומשחק בקוביא ומפריחי יוניס וסוחרי שביעית וכן גזלן לריכין הכרזה בב"ד ואינן פסולין עד שיכריע עליהם וכדאיתא פרק זה בורר (דף כ"ו:). ולענין מה שאמרת אין הפסול מדאורייתא כבר כתבתי שכל הקרובים שבאו ממדרש הכתוב כאותם המנויים פרק זה בורר שהם אב לבנים כלומר לבנו לבן אחיו ובנים לאבות כלומר הבן לאב ולאחי אביו כ"ש האבות להדדי וכן הבנים כלומר בני אחים להעיד זה על זה או להלעדף זה עם זה להעיד על אחרים דין כלם-דאורייתא הם ואין בכל אלו יתר משני בשני וכן שהמוזין במשנה אלו הן הקרובים אחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו וחמיו וגיסו הן ובניהן ואתיהן וחורגו לבדו, ופלוגתא היא בב"ב (דף קכ"ח) אי בעינא אראשון פסול או לא וקי"ל כמאן דמכשר, ואשה כבעלה כדגרסינן התם (סנהד' כ"ח:) אמר רב הונא מנין שאשה כבעלה שנאמר דודתך היא אשת דודו היא מכאן שאשה כבעלה ואשת חורגו אע"ג דקתני חורגו לבדו אף אשתו ומי כמוהו מה"ט וכדאיתא התם ומיהו חד בעל כאשתו אמרינן משום דמקרבי בחד קדושין אבל תרי בעל כאשתו לא אמרינן כיון דלא מקרבי מחמתו כלל אלא בתרי קדושין אלתי בבעלי אם ובתה ובעלי ב' אחיות ואע"ג דלא מקרבי אלא בתרי קדושין פסולים זה לזה, וסיימו דאמר רבי יוסי גיסו לבד לומר שאין לו התנים שהתן גיסו ואפי' מאחות אשתו כשר לו לבדו משום דליכא חד מינייהו דמקרבי מחמת עלמו אלא מחמת קדושין, ובבעלי אם ובתה ובבעלי ב' אחיות אמרינן תרי בעל כאשתו ופסולין אהדדי שהרי אין מעיד לאשת חורגו דאמרינן אשה כבעלה אע"ג דהוו תרי בעל כאשתו, וכן נמי בעל חורגתו פסול לו ואמרינן בעל כאשתו ואיכא מרבוותה דיסבי טעמא משום דאשה כבעלה מדודתך ילפינן לה ודכוותה ילפינן מינה מה היא, ערוה דהשבינן לה כמותו אף כל שבינקבה ערוה עשו בעלה כמוה ובזכר עשו אשתו כמוהו והיינו דפסול באשת חורגו ובבעל חורגתו, וע"כ אמר אשה כבעלה ובעל כאשתו דבעל האם אסור בבתה דהיינו חורגתו דבת אשתו אסורה לו וכיון שהיא ערוה לו אף בעלה כמוה, וגיסו נמי דהיינו בעל אחות אשתו כיון דקאי במקום ערוה דאחות אשתו אסורה לו אף בעלה כמוה. והפסולים ד"ת בלא מחמת קורבה הם כל בעלי עבירה דאורייתא והחייבים עליה מלקות וכדאמר פרק זה בורר (דף כ"ו:) אמר רב נתן חבוד על עריות כבר לעדות א"ל רב שבת ארבעים בכתפיה וכבר, והרי"ף ז"ל גרשה שפסק כרב שבת וכן מלאתו לו בתשובה,

שרלו בקטן אמר רב הונא בריה דרב יהושע והוא שיש גדול עמו. ובפרק זה בורר (דף כ"ד) גבי נחמן עלי אבא נחמן עלי אביך אמר רב דימי בריה דרבי נחמיה כגון דקבליה עליה בחד וטעמא בהכך משום דסקילו בהם מדינה שאילו במעיד בגדלו מה שראה בקטנו שיקר העדות על סמך זמן הקטנות הוא ולולי שקיום שטרות דרבנן וכן כל הכך דאמרי התם לא היה בדין להאמינו עד שיעיד מה שראה בגדלו אלא דסימנוה רבנן בדרבנן כדאיתא התם וכן במאמין האב שפסלה התורה עדותו והיה סבור רב דימי שיכול לחזור בו כל שנים והאמינו כשנים, אבל כאן שורת הדין הוא שיכא נאמן ומן הדין האמינוהו ואפילו לגבי נפשות דאתאמר פלוני בא על אשתו הוא ואחר מלטרפין להורגו משום דפלגינן דבוריה ומאי שנא חד ומאי שנא תרי היינו כשם תרי. ואותה שהכאת לדידי גנב, אינה כן דהסיא לאו לדידי גנב קאמר אלא חד אמר קמאי דידי גנב קבא דחובלא וחד אמר קמי דידי גנב קתא דבורייא, אלא נתחלפה לך בהסיא אחריתי דאיתא בהסוא פרקא (דף כ"ה) גבי מעשה ברבית בר ביתוס אסיהו בים תרין חד אמר קמאי דידי אוזיף ברביתא וחד אמר לדידי אוזפן ברביתא פסליה רבא לבר ביתוס ואקשינן והא אמר רבא לוה ברבית פסול לעדות וה"ל רשע והתורה אמרה אל תשת ידך עם רשע ופריק רבא לטעמיה דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם מעיד עצמו רשע כלומר ופלגינן דבוריה ככל אותה שאמרו בפ"ק דסנהדרין (דף ט' י') פלוני רבעו לאומכו ופלוני בא על אשתו דכולהו אמר רבא פלגינן דיבוריה והוא ואחר מלטרפין להורגו. ומכל מקום לעיקר מה שהיא הסאלה במודה מקלת ונשבע היכא התובע לאחר מכאן לסעיד עליו שנשבע לשקר ויפסלנו, היינו ר"ל בין שיעידו עליו שניה שנשבע להם בין שיעיד עליו הוא ואחר, משום דקשיא לן דאם איתא כל שנשבע על פי עד אחד ועשה חשוד ופסול. וכן כל שתבעוהו שניה וכפר בכל ונשבע או שהודה במקצת ונשבע על השאר וא"כ לא הנחת בן לאברהם אבינו כשר לעדות והתורה שאמינתו ופטרתו בשבועה או בתשלומי שבועתו עד שאמר רב ולקח בעליו שבועתו ושוב לא יפסל ואע"ג דלא משכחינן נפשה אדרב מכל מקום לא ניקום ונפסליה וכי אמרה תורה והאמינתך בדיני ופסלתך לעדות אתמסה, ועוד אם אתה אומר כן מי שהשביע חבירו פעם אחת אסור הוא לעולם למסור לו שום שבועה ואינה, וכמדומה שכבר אמרתי לך פה אל פה שכן נראה ממה שכתב הראב"ד בפרק הכותב באותה שאמרו אי פקח אידך מייתי ליה לידי שבועה דאורייתא הוא פירוש אף לידי שבועה דאורייתא לאחר שנשבע אותה שבועה דעד אחד מעידה שהיא פרועה, גם ממה שכתב ה"ר יוסף הלוי אבן מיגש ז"ל ריש כל השבועין, וטעמא דכל הני משום טעמי דאמר חייביה שמא מלוה יהנה יש לו עליו. ואע"ג דאמר עליו פרעי אינני מספק שבועה ולא פרעי מספק ממונא, אלא למימרא דכל שנשבע בעין זה שנפסל ואפילו למי שהשביעו ולע"ג המכחישו שאין אדם נפסל אלא בעדות שני עדים שראו שגנב או שגזל או שעבר על שבועתו שהוא אין יכול להכחישו ואפילו בשבועתו הא בעין אחר לא, והתם מלויין בני אדם להחמיר על עצמם בשבועה שלא ישבע על הספק ולפיכך יכולין אנו למסור לו שבועה שאינו חשוד לישבע עליה לשקר. ומכל מקום אע"פ שנשבע אין חשוד בעיניו עדיין על השבועה כי שמא נתחזק בדמיונו שיש לו מלוה יהנה על זה ונשבע על אותו ספק אבל בעצמה אין חשוד. אלא שעדיין קשה לי הסיא דבר ביתוס דפסליה רבא ע"פ עד אחד שהלוהו ברבית ומ"ש ממי שהעיד שגזלו או שנשבע לו לשקר, ואין נראה לומר כמי שתובע חבירו מנה דיבית קלוה וכפר בו שלא נמסור לו שבועה אלא כדי שיך לעשות דרב דילמא משום ספק מלוה יהנה יש לו עליו הוא ומלוה כדי להשתלם ממנו דרך הלואתו ממה שהוא מסופק שהוא חייב לו, ויש לי לומר דהתם באומר לדידי אוזיף ברביתא בפני עדים שעכשיו הוא מעיד בבירור בפסלותו שכל שגזל או גנב בפני עדים לא מכחשינן ליה ולא תלי בטעמא דאביי דאמר חייבינן שמא ספק מלוה יהנה לו עליו וה"ה לאומר לדידי גנב או גזל בפני עדים ואמר כדבריך כל שתובע חבירו בגזל או בגנבה או במנה רבית קלוה ומוטן שעשה כן בפני עדים והעדים אינם כאן וה"ה כופר בכל או מודה מקצת אין שומעין לו לתובע למסור לו שבועה ואמר לו לפי דבריך חשוד גמור הוא ואין מוסרים שבועה להשוד. ועדיין אין הדבר מחוור בעיני שהם כן אם גזל בעד אחד לראובן וחזר וגזל בעד אחד לשמעון לא יפסל על פי שנים אלו שהרי אלו תבעו לראובן בעד אחד וכן שמעון בעד אחד נשבע ומאמינים אותו ונפטר וה"ה ודאי אינו. ע"כ נ"ל שאם קדמה שבועת לראובן ושמעון ונפטר שוב לא יפסל בעדותו ולא בעדות של ראובן ועדות של שמעון לפי שנשבעה שביעותו לידי שבועה ונשבע התורה האמינתו ופטרתו, וכמו שאמר רב (ב"ק ק"ו) בנשבע ואחר כך באו עדים שכיון שלקח בעליו שבועה שוב לא יפסל אף אם נאמר כן בשלא באו עדים בדבר בא אחד שכיון שנשבע ונפטר שוב לא יפסל על פי שני עדים שכל אחד מעיד על דבר אחד בפני עצמו. ותדע שאם אין אתה אומר כן מי שנשבע בשעדת שעד ראשון ובשעדת שעד שני ולעולם שכנגדו נשבע ונוטל ואם כן לא שנה אדם מעולם בשבועה עד אחד, אבל כל שהעידו עליו בין נגזל בין עד גזילה אם שעידו עליו לפוסלו כל שלא נשבע נאמנים לפוסלו ואפילו שני נגזלין דפלגינן דיבוריה כדרבא, ומעתה אין צריך לדחוק אותה של בר ביתוס ולאוקומה בשסידי אלא כשבא לשעיד עליו עכשיו עד שלא שעמידו בדין על השבת הרבית, וכן שעד שהעיד ואמר קמאי דידי אוזיף ברביתא. אח"כ חקרתי אם אמנה לי חבר בדבר זה ומלאתי לי רב לפי שמלאתי בתשובות הראשונים שנשאלו שאלה זו בפני ה"ר משה בר' יהודה והשיב שראה בעיניו שאין נאמנין לפוסלו ועשה כל זה לא באר טעמו ולא פירש יותר, ואתה עכ"פ חקור אחר דברי ה"ר מאיר וכתוב לי מה שכתב באותו מעשה דבר ביתוס פ' זה בורר:

קי

שאלה שע"ח שאחד מעדיו וכלוס וכמלוס קרובים בנכותיהם וכגון שהאחד נשוי לדודה של אשת השני, כשר או פסול, ואח"ל שהוא פסול יש לו דין מלוה ע"פ או לא ואם הלוה מודה בעיקר המלוה יש לו דין שטר לעניין שבועה והרי הוא כע"א בשטר וקם לשבועה, או לא:

תשובה דע שהנימ: פרק זה בורר (דף כז:) בכל הקרובים הפסולים לשעיד גיסו וחורגו לבדו ושניהם בבריתא רבי אומר גיסו לבדו כלומר שאין לו חתנים ואע"פ שאמר הקרובים בגיסה וחתניהם פסולים ואיפסיקא הלכתא בהדיא בגמ' כרבי יוסי והשאר כל הגדולים שאפילו חתנים מאותה אשה כשרים, ולזה הסכים רב האיי ז"ל והראב"ד ז"ל והרב בעל העטור ז"ל ואף הרי"ף ז"ל נראה באמת שהוא מודה בחתנים ואע"פ שחלק עם הגאונים ז"ל בגיסו. ואלו העדים שהאחד נשוי לדודתו של אשת השני נמצא שזה השני חתן גיסו של מי שנשוי דודתה וכשרים הם לעדות זה לזה ונמצא השטר כשר ואע"פ שאין כן דעת הרמב"ם ז"ל, אבל בכל שאר הפסולין זה לזה מחמת שאר הקורבות לפי הפוסלות לעדות אם חתמו בשטר אחד כשר או שנמצא אחד מהם פסול בעבירה מן העבירות הפוסלות לעדות עדותם בטלה לגמרי ואין לעשות מעשה ע"פ אותו שטר ואין קם אפי' לשבועה, אף לכשתמצא לומר שע"א בכתב שוקק לשבועה, לפי שהרי שטר זה כמו שאין בו עדות כלל שעדותם בטלה היא לגמרי.

כמאן מעלה לכם מזומות דלקמיה כמאן מעלה לכם מזומות גדולים נמי כלומר אף על הגדולים לא יקון ופרקו גדולים ידעי וקמחלי כלומר כיון שלא מיהו וסכא נמי דכוותה היא וזה גרלה לי יותר, ולפיכך מוכל כל מה שעשה כפי קילתו של אב וחוזר בו כל זמן שירלה ופועל הוא זה ולא קבלן :

קו

שאלה ראובן יש לו בת יורשת והיא בעולת בעל וחולה ליתן לה מחיים או לאחר מיתה כל נכסיו שיש לו או שיהיו לו בשעת מיתתו מקרקעי ומאר נכסים ומע"ח על מנת שלא יזכה הבעל בשום דבר מכל הנכסים לא בגוף ולא בפירות ולא בפירי פירות ושיהא זה רשות גמורה לתת ולמכור הנכסים כולם או מקצתן לכל מי שתרצה בלא רשות בעלה ושלא יוכל למחות בידה בשום ענין, הודיעני איך יהיה לשון המתנה :

תשובה תחלת כל דבר יש לך לדעת שאין יכול ליתן במתנה בשום לד נכסים שעתיד לקנות שאין אדם מקנה דשלב"ל אבל נכסים ידועים שיש לו כגון קרקע ומטלטלין יכול ליתן ונותן לבתו כל מה שיש לו מעכשיו א"ל מהיום ולאחר מיתה לא יהיה לאב כלום בגוף הנכסים אלא בפירות לבד דכל הנותן מהיום ולאחר מיתה גופא מהיום ופירי לאחר מיתה כדאיתא פרק יש נוחלין (דף קנו) אלא אם לא רצה ליתן לבת אלא מה שישאר מנכסים אחריו אומר הריני נותן לך כל נכסי אלו מעכשיו ולאחר מיתה ושיירתי לי במתנה זו שיהא רשות בידי כל ימי חיי למכור בהם ולאכול ולעשות בכולן או במקצתן מה שארצה ואפילו בגוף הנכסים ומה שיאבד מהם אחר פטירתי בין בגוף הנכסים או בפירותיהן או בפירי פירותיהם תטול בתי לפי שגוף הנכסים ופירותיהן ופירי פירותיהם נתתי לבתי הנזכרת חוץ מן השיור הנשיירתי לי בהן ואם יכתוב כן או כיולא בזה הרשות בידו לקיים כיון שנותן מעכשיו ולאחר פטירתו על הדרך שכתבתי, ואם רולה שלא יהא לבעל רשות בהן יכתוב כן וע"מ כן נתתי מתנה זו לבתי הנזכרת שלא יהיה במתנה זו רשות לבעלה כלל לא בגוף הנכסים ולא בפירותיהן ולא בפירי פירותיהן עד עולם אלא מה שאת נותנת ונותנת לתוך פיהו ושתלבש ושתסגה בהן אבל על מנת שלא יהא רשות לבעלך לבד אינו מועיל עד שייחד לה דבר, ופלוגתא דרב ושמואל היא (נדרים פ"ח) ואם יש שט"ח לריך לכתוב וכל שעבודן וכל מה שכתוב בהן ודוקא שטרות דזמנן יולא מזמן המתנה אבל זמנו יולא אחר המתנה הן ספק אם נעשו מן הנכסים של מתנה או מנכסים שקנה אחר מכאן, ואפשר לומר גם בשלו שקנתה מן הסתם מן הנכסים שהיו כבר נעשו או מפירותיהן נעשו ומי שיאמר שנכסים אחרים קנה לאחר מכאן עליו להביא ראיה דודאי כך הדין בכל הנכסים שמלאנו לו לאחר מיתה ולא ידענו אם היו לו כבר או שקנאם אחר מכאן, וכן הסכימו הגאונים ז"ל, ומכעין שאמרתי. ומכל מה שכתבתי לסלק זכות הבעל מהם אינו אלא בנותן לבת שאינה יורשת ובין בחיי האב בין אחר מותו אין לה בה כלום אלא מכח מתנה אבל בת יורשת לא יועיל לה בחיי האב אלא לאחר מיתה ולא שייך שלא יהיה בהן אלא מה שייחד לה עכשיו דזוכה בכל מכח ירושה וכרי הן לפניה כנכסי מלוג, וגדולה מזו אמרו שאפילו קנה שדה מאביו ומת אביו והקדיש הרי היא כשדה אחוזה ולא כשדה מקנה ואין אומרין בשעה שהקדישם לא היתה בידו מחמת ירושה אלא מחמת מתנה לפי שבשעה שמת האב הרי הוא זוכה בכל מה שיהיה בה לאביו, משא"כ בהקדישה ואח"כ מת אביו והרי היא לפניו בשעת הקדש כשדה מקנה ולא כשדה אחוזה כדעת ר' מאיר כדתניא בברייתא ומייתיה בשלהי המוכר את הבית (דף ע"ב:) ואע"ג דפליגי עליה רבי יהודה ורבי שמעון בהא הא אמר התם בפרק המוכר רבי יהודה ור' שמעון קדא אהכחו ודרוש כדאיתא התם :

קז

שאלה אלמנה שבאת לב"ד ונשבעה שבועת אלמנה ולא תבעה כתובה, מי נימא שבועה במקום תביעה עומדת ומפסדת מזונותיה, או לא :

תשובה דבר ברור הוא שאין השבועה כתביעה אלא ע"ז שיהא פקחת שהושבעת שמא תמות עד שלא תשבע וממלאו יורשיה מפסידין כתובתה מדרב ושמואל שאמר מת לוה בחיי מלוה ואחר כך מת מלוה כבר נתחייב מלוה שבועה ואין אדם מורים שבועה לבניו. ועוד שמא עלה על לבה לתובעה ולא תבעה וכל שלא תבעה ממש לא הפסידה מזונותיה, ולא עוד אלא אפילו נשבעה ותבעה כל כתובתה חוץ מדינר או אפילו הכל חוץ מן התוספת שהוסיף לה הבעל בכתובה או אפי' תבעה הכל חוץ מדינר אחד מן התוספת לא אבדה מזונותיה כדקי"ל מקלת כסף ככל כסף וקי"ל תנאי כתובה ככתובה אמרינן ר"מ למוכרת ולמוחלת ברים אע"פ :

קח

שאלה אם המלבושים הם בכלל מזונות או לא, ואם תמלא לומר דלא, במה הם נכללים, והשם המורה עליהם בתנאי הכתובה :

תשובה אמרו משמו של ר' שמואל ז"ל שהמלבושים ולורכי הגשולין בכלל מזונות אלא מאכל ומשתה אבל המלבושים והדומיא בכלל פרנסה מיקרו ובכלל פרנסה הוי והוא מה שאמרו מוליאין לפרנסה ואין מוליאין למזונות ואמרו הבנות מזונות ומתפרנסות, אמנם כתב הרב ז"ל דמסתברא דהמלבושים גם הן בכלל המזונות הן. והביא ראיה לדבריו ממה שהניחו ולא תהא יחבא בביתי ומתזנא מנכסי כל ימי מיגר אלמנותך ואלמנה ודאי יש לה מלבושים מכל בעלה מתנאי זה שאלולי כן מנא ידעינן דיש לה מלבושים בשלא כתב כן בפירוש. אבל כשבאין חכמים לחלק בין דין המאכל לדין הפרנסה קוראין לאלו מזונות ולאלו פרנסה. אלא מיהו במי שבא לחייב עצמו מדעתו ולא מתנאי כ"ד אין דנין ומוליאין לבעל השטר המלבושים מחמת חיוב המזונות עד שיפרש איזון ואפרנס, דיד בעל השטר על התחתונה. וכיון שלעתיד אין כוללים אותם בכלל המזונות, ועוד שאינם בכלל מזונות בלשון בני אדם, מי שבא להוליא עליו להביא ראיה ויד בעל השטר על התחתונה, וזהו שנהגו עכשיו לכתוב בכתובה ואנא איזון ואפרנס יתיבי ליבי :

קט

שאלה ראובן תבע משמעון מנה והודה לו במקלת ונתחייב שבועת התורה והשבע ונפטר, וכן לוי תבעו מנה והודה לו במקלת והשבע ונפטר, מהו שיבא ראובן ולוי ויעידו על שמעון בהשבע לשקר ויפסלוהו לעדות כאותה שאמרו (סנהדרין כ"ז) חד אמר לדידי גנב וחד אמר קמאי דידי גנב דמלטרפין, א"ד לא אמרו אלא בחד בעל דבר בלבד, וכן אמרו משמו של רבינו מאיר הלוי דלא אמרו אלא בחד בעל דבר בלבד :

תשובה נורת הדין ודאי נראה שאין ספרם בין אחד לשנים שאם כן היה להם לפרש כמו שפירש פרק האשה שנתאלמנה (דף כ"ח) גבי אלו נאמנין להעיד בגדלן מה שראו

לאת מביתו והלכה לבית אביה והוא טוען שהיא מקללתו בפניו והיא מכחישתו והיא אומרת שחמותה מחרחרת ריב בינו לבינה ומסבבת שכאותיה וע"כ אינה רוצה לדור עם חמותה בחצר אחת. הודיעני אם יכולים בית דין לחייבו שבועה שלא יכה אשתו ושיגרש עמה כראוי:

תשובה אין לבעל להכות ולענות אשתו דלחיים ניתנה ולא לצער ואדרבא צריך לכבדה יותר מגופו, ואם טען שהיא מקללתו ב"ד חוקרין ושואלים לשכנים מי הגורם ואם הוא מכה ומצער שלא כדין והיא בורחת הדין עמה שאין אדם דר עם נחש בכפיפה, זכר לדבר הגר. אבל אם מקללתו חנם הדין עמו דהא מקללת בעלה בפניו מן היולאות שלא בכתובה. ומ"מ אם הדבר מסופק לב"ד מי הוא הגורם או אפילו הגיעו לדבר ברור שהבעל מכה שלא כדין איני רואה ביכולים ב"ד להשביעו שלא לעשות כן אלא גוערים אותו ומייסרין ומודיעין שאם יכה שלא כדין שיהא חייב להוציא וליתן כתובה, שאפילו על שאר דברים שאין לה כ"כ לער כגון שמדירה שלא תלך לבית אביה או לבית האבל או לבית המשתה או אפילו שלא תשאל נפש וכברה מחברותיה או שלא תשאיל לכם הוא מוציא ונותן כתובה כ"ש במכה ופוצע ומצערה בגופה. וקרוב בעיני הדבר שאם ידוע שהוא מכה אותה שלא כדרך בנות ישראל הכגונות, ר"ל שמתמיד להכותה שאין נאמן לטען שהיא גורמת שהיא מקללתו בפניו דלאו כל כמיניה לאחזוקי בפרולה וכענין שאמרו פרק המדיר (דף ע"ח:) ע"מ שלא תלך לבית המשתה יוציא ויתן כתובה מפני שמועל דלא בפניה ואם היה טוען מנוס דבר אחר רשאי ואמר עלה בגמ' מאי ד"א אמר רב יהודה אמר שמואל מחמת בני אדם פרוצים המצויין שם אמר רב אשי לא אמרן אלא דאתחזק אבל לא אתחזק לאו כל כמיניה לאחזוקי איניש בפריצי. וגם אם אינה רוצה לדור עם חמותה יכולה היא שתאמר לבעל איני דרה עם אנשים שמצערים אותי ומרגילים קטטה בינה ובין הבעל או שלא יבואו אמו ואחיותיו בגבולה או שירחיקם מגבולה, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות אישות:

קג

שאלה אם הבעל חייב במזונותיה בעודה בבית אביה, אם יכול הבעל לומר כל זמן שהיא אצלי יש לה מזונות וכל זמן שאינה אצלי אין לה מזונות:

תשובה כל שהיא טוענת שבורחת מפני חמותה ולא במרד יש לבעל ליתן לה מזונות שאין זו מורדת ואינו רשאי הבעל לבוא אצלה לבית אביה שיקח מקבלתו או בחצר אחרת ולמה תפסיד בכך מזונות והוא מכישה במקל שתברח. ואם לותה ואכלה הבעל חייב לפרוע מה שלותה:

קד

שאלה אם הבעל יכול להשרות לעלמה וליתן לה מזונות הראויות לתת לה ותאכל היא לעלמה והוא לעצמו בבית אחד ובלבד שתאכל עמו מצוי שבת לגילי שבת שכך כתב הר"ם ז"ל, מי אמריק דוקא בת"ח דעונתו מצוי שבת לגילי שבת, או דילמא אפי' בכל אדם כן:

תשובה מה שכתב הרב ז"ל משמה היא פרק אע"פ (דף סד:) המשרה אשתו על ידי שלים לא יפחות לה מקביים חטים וכו' ואוכלת עמו מצוי שבת לגילי שבת ומסתברא מתני' במי שיוצא ממקומו ללמוד או בפועל היוצא למלאכתו, וכן פי' הראב"ד ז"ל, דאינו במשרה אשתו לעלמה בכדי לו ברוב לב גלוי הוא לה ומתבזה בכך בין שכמותיה מה יאמרו הבריות מה ראתה להתרחק מבעלה הבעל וכדאמר פ' המדיר דתנן (דף ע:) המדיר את אשתו מליהות לו עד שלשים יום יעמיד פרנס יתר מכאן יתן כתובה ואמרינן עלה בגמרא מ"ש עד שלשים יום עד שלשים יום לא שמעי אינשי ולא זילא בה מלתא טפי שמעי אינשי וזילא בה מלתא:

קה

שאלה ראובן שעמיד בנו באומנות עם שמעון בסך ידוע בשנה ונשאר עמו שני חדשים או יותר ואח"כ הרב ולא רצה לקיים תנאי אביו, חייב הוא לקיים תנאי אביו או לא, שלא מצינו שזיכתה תורה לאב אלא שבת שיכול לקדשה או למכרה אבל על הבן לא מצינו לו שום זכות אלא לעמין כבוד:

תשובה לא בארת בשאלתך אם הבן שמוך על שלחן אביו או לא ואיברא דבר תורה אין לאב לזכות על הבן לא בגופו ולא בגופו ידיו ולא במליאתו אלא מיסו כל שסמוך על שלחן אביו שהאב מעלה לו מזונות אע"ג דלא גברא קפדנא הוא אפ"ה מדרבנן זוכה במליאתו ובמעשה ידיו ובגופו מנוס דתקינו ליה מנוס אינה דאע"ג דלאו גברא קפדנא בכל מידי דאתי ליה מעלמא ולית ליה צערא דגופא כחבלא מיקפד קפיד וכדאיתא ב"ק (פ"ז:) בעמין שחובל בבנו, אלמא כל מידי דליתי ליה לצערא דגופא כחבלא דאתי לה מעלמא כמליאה ובגזירות מעשה ידיו כל שסמוך על שלחן אביו דאב הוא. ואפי' גדול וסמוך על שלחן אביו כן דינו למליאתו, דתנן פ"ק דב"מ (דף י"ב) מליאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו שלו מליאות בנו ובתו הגדולים הרי הן שלהן ועלה א"ר יוחנן לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן קטן ואינו סמוך על שלחן אביו הרי זה גדול וזוכה ומי בשכירותו כדמוכח פרק הפועלים (דף נ"ב) בשמעתא דמשלו הוא אוכל או משל שמים הוא אוכל ואקשינן מתניתין דקתני אינו קולט על ידי עבדו ושפחתו הקטנים אברייתא דקתני ר' חייא קולט על ידי בנו ובתו הגדולים אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים וקולט ע"י עבדו ושפחתו בין גדולים בין קטנים, ואמרינן מאי לאו אידי ואידי במעלה לה מזונות ובשאר קא מפלגי מר סבר משלו הוא אוכל ומר סבר משל שמים ודחי לא דכולי עלמא משלו הוא אוכל ולא קשיא כאן במעלה מזונות כאן בשאין מעלה מזונות מתניתין בשאין מעלה בברייתא בשמעלה ואקשינן בשלו אוקימתה לברייתא במעלה לא הכי קטנים שני לקוץ לכו ופליג לעצא דבנו ובתו הקטנים לא זכי ליה רחמנא אלמא מאי דקתני בברייתא קולט על ידי בנו ובתו הגדולים מינה מיתא ליה דאי משלו הוא אוכל טולם בשכרו הוי כל שמעלה לכם מזונות משום דשכירות דאב שמעלה מזונות הוי וקטנים דאינו קולט עליהם הוא דקשיא ליה. אם כן הדין שלפנינו אם הוא סמוך על שלחן אביו שכירותו לאב הוי ואב מתנה עליו בשכירותו כמו שירצה, אבל אם אינו מעלה לו מזונות אפשר לומר שאין בשם שקבל שאב בשכירות כלום שאינו אלא כנכרי ואם הרב שכיר הבן מומל שכרו על מה שעשה כשכיר לפי מה שעשה פעולתו בהשוה דרשם הפועלים, אלא מיהו בין מעלה לו האב מזונות בין שאין מעלה לו יכול לבטל תנאי האב ובלבד שיאמר שאינו רוצה ליתן משל אב שאין רשות לאב עליו ואינו זכה בשכירותו ולא במליאתו כל שאין סמוך על שלחן האב. ואפשר דאפילו אין סמוך על שלחן האב כל שמשה בתנאי האב אין לו בשם שפסק עליו האב בשכירותו עד שעה שיחזור בו משום דמסתמא כיון שידע בתנאי האב בקיאתו וכנס במלאכה מינה ניחא ליה שעשה האב כיון שלא מיחה ואמרה שאמרו בסדיא דקולט אדם על ידי בנו ובתו הגדולים לאוקימתא דאוקימתא

בשאין

אלמא כיון דכתיב בשטר ממש ליה ביה מחק, למחק שבין אות לאות ובין שיטה לשיטה לא חיישינן אלא אם תדחוק דלא סוס מחק ליכר בו. ועוד דאם איתא נמצאת אומר שאין כותבין שטרות אלא על הגויל הא בקלף גרוד פסול משום חשש שובר. ואי קשיא הא דאמר פרק שמואל (דף ק"ג) שמשכיר בית לחבירו לעשר שנים ואמר ליה נקיטת אגרא דחמש שנין אמר רב נחמן נאמן, ואקשינן עליה אלו אוחפיה מאה זוזי בשטרא ואמר פרעתיך פלגא ס"כ דמסיימן ופרקינן התם לגוביינא קאי אם איתא דפרעיה ס"ל למכתב אגביה א"נ למכתב עליה תברא, כך היא סגיל' ברוב ספרים ובהלכות הרי"ף ז"ל, ומדקאמר א"נ למכתב עליה תברא הא למכתב אגביה דקאמר אגביה ממש קאמר, ואם איתא דאי מחיק ליה לא מפסיל שטרא כי כתב אגביה מאי אהני ליה דלמא מחיק ליה. י"ל דהשתא לא מעייל נפשיה בהכי וס"ק מדנפק שטר בדלא כתיב ע"ג תברא א"נ בתנפי נפשיה כי אמר פרענא לא מסיימן. ותדע לך דהא דעל גביה ממש ע"כ לא מהני ולא מידי דהא א"ל ירמיה בר אבא אמר רב סמפון היולא מתחת יד מלוה אע"פ שהוא כתוב בכתב ידו אינו אלא כמשחק ופסול אלא על גביה דקאמר בפיס כלפי שכתב קאמר ולאחר חתום שטרות דבכה"ג הוא דכשר וכדתניא סמפון היולא לאחר חתום שטרות כשר דאי לאו דפרעיה לא הוה מרע לשטריה והכוא ודאי אי בעי גייז אלא לאו פירושו כדאמרן ומקלת ספרים יש דגרסי הו"ל למקרעיה או למכתב אגביה תברא. ואי קשה עוד הא דאסיקנא פרק גט פשוט דמקושר עדיו מאחוריו ועדיו טלן בשיטה אחת כלומר כנגד שיטה אחרונה שבשטר ואם איתא דמחק שאחורי הכתב לא מרע ליה לשטרא ליחוש דילמא מחיק מאי דכתיב מגואי וכתיב מאי דבעי מאברהי ועדיה חתומים למטה; הא ליתא דהתם טעיון ליה מאברהי היא דאי מחיק ליה לטיוטא ס"ל הוא על המחק ועדיו על הנייר ופסול וכזה פירשו רבותינו ואע"ג דאמרינן התם הרחיק מן הכתב פסול ואע"ג דטעיון ליה משום דאמרינן דילמא עדים אטיוטא הוא דחתימי, התם הוא דוקא בפשוט דכיון שעדיו עליו וכתובין מתוכו אם טיוטא מפסיק בין שטרא לעסדי אמרינן הסדי אטיוטא הוא דחתימי אבל במקושר כיון שאינם מעידים אלא על שכתוב מאברהי לטיוטא שבאותו לד שהעדים חתומים בו לא חיישינן. ואם תאמר אם כן כי אקשי התם וליחוש דילמא כתיב מאי דבעי ואלטריך לשמויי מי סברת עדים בסדרן חתימי לא עדים מלמטה למעלה חתימי אמאי אלטריך לשמויי הכי טוקמיה כדטעיון ליה לגליון שבסוף ואע"ג דבעי לשיורי גליון כדי לכתוב בו אגרת וכדתניא בתוספתא דשביעית פרוסבול המקושר עדיו מאחוריו ודיינים חותמים מתוכו, מכל מקום יכול הוא לטייע קלת מן הגליון המוך לסוף השטר כדי שלא יוכל להזדייף ולהוסיף שטר ויניח שאר הגליון בלא טיוטא כדי לכתוב האגרתא כדאמרינן דיינו אטיוטא לא חתימי, י"ל דאין ס"ל אלא דבעי לתרוצי אליבא דמאן דמקשי ליה בעי מאי מקשי ליה דהתם נמי כי אוקמוה כדכתב ראובן בן פלוני ויעקב עד מתחתי, ואקשינן אכתי דלמא גייז ליה לראובן בן וקא מתכבר ביעקב עד ופריק דלא כתיב ביה עד, וס"ה דס"מ לשמויי דכתב ראובן בן עלאי ויעקב עד כנגד למטה ממש. ועוד יש לפרש דהתם דאסיקנא כל מקושר שאין עדיו כלין בשיטה אחת היינו פירוש כגון שהן חתומין מלמטה למעלה וסוף חותמים עד וברחם שיטה הראשונה הוא כותב ראובן וכסוף השטר בשיטה אחרונה הוא כותב יעקב וכן כולן זה תחת זה וכן פי' בתוס' ותו ליכא למיחש. ומה שכתבת מהוא על הנייר ועדיו על המחק דדחקינן ומוקמינן בדכתב בין שורה לשורה ולא אוקמוה בדכתב מאברהי, דאיה היא אלא אי משום הא איכא למימר דמשום דחדא מיניהו נקט ומיתא ליה בהא משום דכל היכא דמלי לאוקומי דכתב מגואי לא בעי לאוקומי דכתב מאברהי. אבל אידך דאיה דאתמר מפלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי בני שפרע מקלת חובו גרשית לכאורה דאיה אלא שאף היא איכא דאיכא למימר דלרבי יהודה אף בין שיטה לשיטה לא כתבינן שובר משום שובר דעלמא ובודאי הכי הוא דאי לא כתבינן שובר אף במקום דאיכא למיחש לעכברים לא כתבינן משום שובר דעלמא, ויש לי ללמוד עליה מדתנן ר"פ אע"פ (דף נ"ד:) אם רצה כותב לה מאתים והיא כותבת שהקבלתי ממך מנה ואקשינן עלה בגמרא למימרא דסבר רבי יהודה כותבין שובר והתנן מי שפרע מקלת חובו רבי יהודה אומר יחליף רבי יוסי אומר יכתוב שובר, וקשיא לי מאי קושיא דהא רבי יהודה בדיני כפייה מודה דאי לא בעי ליה למשקל תברא לא כייפינן ליה הא בעי למיפרע ולמשקל ליפרע ומה בכך והא מלתא היא דקעבדא איכי בהדיה ואיכו מינה ניחא ליה בכתיבת שובר דלא סגי ליה בלאו הכי, וניחא לי דהתם הו"א מדקמתקן להו רבי יהודה הכי אלמא ס"ל כותבין שובר דאי לאו הכי מתקן מלתא דאחיא ליה תקלה בעלמא. ופריק רבי ירמיה כשטברתה מתוכה ואבי אמר אפילו תימא בשאין שובר מתוכה והכא שאני דמלתא בעלמא הוא דקעבדא בהדיה ואמר אביי לא אמר כר' ירמיה כשטברתה מתוכה לא קתני רבי ירמיה לא אמר כאביי גזירה שובר דהכא אטו שובר דעלמא, אלמא כל מאן דסבר אין כותבין שובר מסבר סבר נמי דאפי' היכא דליכא למיחש לעכברים לא כתבינן גזירה אטו שובר דעלמא, ואביי נמי אית ליה הא גזירה אלא דקסבר דבשובר דהכא ליכא למיגזר דכ"ע ידעי דמלתא היא דעבדא ולא גמרינן בעלמא, מעתה אין כאן ראיה מהכיא דרבי יהודה לנדון שלפנינו דאמרן, ואם באתו להוכיח מכמות זה שהביא מר היה אפשר להוכיח מהא דאמר שלחי הכותב (דף פ"ט:) אמר ליה רב נחמן לרב הונא לרב דאמר הוליהה גט גובה עיקר ליחוש דילמא מפקא גיטא בהאי בי דינא והדדא ומפקא בבי דינא אחרינא וכ"ת דקרעינן ליה וכו' ודחקינן ומוקמינן דקרעינן ליה וכתבינן לה עלה גיטא דן דקרעתוהי לא משום דגיטא פסולא הוה אלא משום דלא תהדר ותגבי ביה זמנא אחרינא, ואם איתא למ"ל למקרעיה אי משום פרעון לכתוב תברא ביני שיטי א"נ אגביה אלא דאיכא למימר בהא נמי כדאמרן משום דרב כר' יהודה ס"ל בעלמא דאין כותבין שובר. ומ"מ אע"פ שמעיקר הדין אין אני רואה לחוש לשובר זה אעפ"כ יש לחייש על בעל השטר מאחר שהורגלו לכתוב שם שובר בין השטרות דרגלים לדבר ולא גרע מוי"ו דדחיקא טובא דאכפייה ואודי ומוי"ו רחיקא דופרדיסא (ב"ב קס"ז):

קא

שאלה איש אחד אחז בכף מעילו של חבירו ואמר לו אני מוטל קיין שאני חייב לאדון העיר כך וכך אם אתה סרסור וקודם שסלק ידו מכף המעיל חטף בעל המעיל הכף מידו, קיין זה מוטיל או לאו, שהאדון אומר שמוטיל וזה אומר אין מוטיל הואיל וחטפו מיד:

תשובה קיין אין כאן ואפי' לא חטפו חבירו מידו דאין קוין אלא בכלו של קונה והיינו דקיין ליה חליפין שזה כמחליף נכסיו בסודר זה של קונה, ומה שאנו קוין בסודר של אחרים שבעל הסודר מקנה סודרו לקונה אבל זה שתפס בכף חבירו שלא מדעתו לא עשה כלום שאין כאן סודר של קונה ולא של מקנה, ולכ"ע זה אינם לא עשה כלום:

קב

שאלה בעל המכס אשתו בכל יום ומלטערת עד שהגיעה לאתה

ופרעתיך שלא בעדים אס"ר נאמן משום מגו, דכל עצמו אין אנו חיין בעיקר סתנאי אלא מפיו וסרי קול ושוברו עמו, כך אמי מדמס, ואתס אמת סבנין גדול בחכמס ובמנין:

צח

שאלה מס שכתב סרב בעל סעטור ז"ל דאין כותבין פרוסבול מסנכנסס שביעית ומייתי לס מדאמרי' אימתי כותבים עליו פרוסבול (מסנכנסס שביעית) ערב ר"ס של שביעית, סודיעני נא מס מקום דאיס ז:

תשובה שאינו אלא מן המתמיכין בדינו שסרי שביעית אינס מסמעת אלא בסוף וכל זמן שסוא גובס מוסר שטרותיו לב"ד, אלא שסוא ז"ל גירסא מסובסת חדמנס לו וקבלס כהלכתא בלא טעמא וכמך עליס. וכיון שנויס בתוספתא פרק אחרון של שביעית וסכי תניא סתס בנוסחא דוקני אימתי כותבים פרוסבול ערב ר"ס של מוצאי שביעית אע"פ שחזר וקרע לאחר מכאן וחוזר וגובס עליו וסולך אפילו לזמן מרובס דשב"ג אומר כל מלוס שלאחר פרוסבול אינס מסמעת ע"כ, ובמוכחאות ערב ז"ל כיס כתוב ערב ר"ס של שביעית וסכין מיתניא סתס בנוסחאי דלא דוקני גם בשלנו כך כתוב בס אלא שסוא מסובס באמת, אח"כ בדקתי אחר פירוס המשניות לרבינו שמשון ז"ל ומצאתי שגם סוא שביעית סתוספתא כנוסחא שכתבתי, וזס נכון:

צט

שאלה איש שנשתטס, אס תוכל אשתו לקחת כל מס שבידאס לו בנדונייתס ויתפרנס סוא מקופס של צדקס, או ישאלו הנכסים בחזקתן וסוא ואשתו נזונין מסס, ואס סס ביד האשס או ביד אביס אס יוציאו קרובי האיש נכסים שלו מידס ויתפרנסו מסס סוא ואשתו:

תשובה דבר ברור סוא זס דכיון דנשתטס אין לאשס תקנס כלל, לסוציא בנט אינו יכול שאינו בן גירושין וכדתנן פרק חרס (דף קי"ב:) נשתטס נתחרס סוא או נשתטתס לא יוציא שולמית, ולקחת היא מס שבידאס בנדונייתס אי אפשר בלא גירושין או באלמנות כמו עיקר כתובס שאינס נגבית עד שתתאלמן או עד שתתגרס בתנאי ב"ד שסתנו בתנאי כתובס לכשתנשאי לאחר שלי מס שכתוב ליכי. אלא כך דינו ב"ד יורדין לנכסיו ומוציאין אותס מיד כל אדס ויתפרנסו מסס סוא ואשתו ובניו הקטנים, ואס ימצאו אינס נאמן ואמיד שיורשס לשתדל ולפקח בנכסים ממנים אותו עליהס וסוא זן ומפרנס מסס אותו ואשתו ובניו הקטנים כמו שאמרו בכתובות פרק נערה (דף מ"ח) אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מי שנשתטא ב"ד יורדין לנכסיו וזנין את אשתו ובניו ובנותיו וד"א לדקס ותכשיטין כפי המסקנא בגמרא:

ק

שאלה שטר שנמצא גרר בין שיטס לשיטס א"נ מאחוריו, חוששין שמא שובר סיס כתוב בו וגררו, או לא:

תשובה נראס ודאי שאין חוששין בו לכלום ולא מרעין ליס לשטריס בחשש כזס לפי שטשטר מוחזק סוא ביד סמלוס וכאילו סממון שכתוב בו סוחזק בידו כדמשמע בשסיא דשבועות שדיינין דסיטראי ניגסו דאסיקנא דכי פרעי בין דידיס לדידיס א"נ באפי שטרי ולא אידכר ליס פירעון ז"ל לא לפירעון אלא בחתס, ואע"ג דקי"ל דמנו לאפוקי לא אמרינן וטעמא דמילתא משום דשטרא מוחזק סוא וכאילו ממון שכתוב בו מוחזק ביד המלוס ואוקומי ממונא סוא:

ונ"ל דזו היתס שברתו של רמי בר חמא בפרק שכותב (דף פ"ז:) גבי שפוגמת כתובס דקאמר שבועס דאורייתא דקטעין לס מאתים וקא מודס ליס במנס, וקשיא לי סיכי אפשר דטעי רמי בר חמא דסא מתניתא סיא כל הנשבעין שבתורס נשבעים ולא משלמין וכדאקשי ליס רבא. ועוד דלישנא דקאמר דקא טעין במאתים וקא מודס ליס במנס נמי קשיא דאדרבא איכי סיא דקא טענס ותבעס (מאתים) ואיכי מודס ליס במנס, אלא דטעמא דרמי בר חמא משום דמוחזקת סיא ובעל דאתי לאורועי שטרא חשבינן ליס כמוציא ותובע ואיכי כמודס במקצת ממס שהוחזקה, וכאילו טען סוא שבטר פרוע של מאתים יש לי בידך ואיכי קא מודס שטר פרוע של מנס וכיון שכן שבועס כעין דאורייתא ולאו דאורייתא ממש, וכי איתא בירושלמי דגרסינן שתס א"ר זעירא וטולכון כעין שבועת סתורס ירדס לסן כתובס אשס סוחזקס בידס לגבות כמי שגבתס ממש וסוא בא כתובע שטר של מאתים פרוע וסיא אומרת מנס. ולא כמי שגבתס ממש קאמר דליכא למימר דשבקי ב"ס ועבדי כב"ס אלא כדאמרן ועוסי דקאמר רמי בר חמא, אלא דרבא טעי בס וסבר דשבועס דאורייתא ממש קאמר והא דאמר סבר רמי בר חמא למימר משום דרבא טעי בס ולמאי דשמעינן מינס דרבא לא קיימא סא דרמי בר חמא, אבל לדעתיס דרמי ב"ח ודאי קיימא וס"ע כוכא איכא סבר וסברוס בב"ב (ב') ובנדרים (י"ח) דקיימי, וכיון שכן כל שבשטר מקויים מוחזק ביד מלוס סוא ובכדי לא מרעינן ליס ולא מפקינן ליס מחזקתיס ודבר תורס לא מרע ליס כלל אלא מדרבנן. וכ"ש גרר דלא ידעינן אי תברא סוס כתיב בס או מוחא סוס דלא מרעינן ליס לשטרא כלל, ולא דמי למחק שבכתב דגריך קיוס דחיישינן ליס א"נ לשטר דיכול לסזדייף מכוס דסתס לאו שטר מעליא סוא דאימור זיופי זייף אבל סכא דשטרא מעליא מאן דמפיק ליס מחזקתיס עליו כראיס. ובסדיא כתוב בתוספתא שטר בים בו מחק או תלוי מגופו פסול אלא מגופו כשר ואס איתא ליחוש אפילו בשלא מגופו דילמא תנאס סוס ביס לרעתיס ומחקיס וכתב ביס אלי וכעין שאמרו במקושר וליחוש דילמא מהרמיא רשותא בשיטס אחרונס וגייז לס לשיטס אלא ס"מ שלא אמרו במחק פסול לפסול על ידו כל השטר אלא לפסול מקוס שמחק לבדו ולומר שאין למדין מתו. ועוד דאיבעיא לן (גיטין כ') גבי סרי גיטך ע"מ שהחזירי לי אס כייר בין שיטס לשיטס מסו ואקשינן ותיפוק ליס דספר אחד אמר רחמנא ולא שניס ושלשס ספרים ואוקימנא במעורס ואס איתא אפילו במעורס ליפסול דכי מפקא ליס חיישינן דילמא תנאס סוס רמי ביס לרעותיס וגזיתיס. וא"ת סתס לא חיישינן אלא למאי דמיפסיל ביס הסתא דסיינו משום שניס ושלשס ספרים דמעתה אין ראוי לגרס בו כיון שסוא מעייל כייר שבין השיטין אבל למחק לא חיישינן דהא יסביס קמן ולית ביס תנאס וראוי לגרשס בו עכשיו. ולא סיא דהא מחק מגופו אי לאו מקויים מיפסל פסול ליס לגיטא ואע"ג דיסביס קמן וקרעתיס מיד וטעמא משום שבגט יש בו פסול מצד עצמו לכשתשרס אותו והא נמי אילו הסתס אותו פסול אלא א"כ תדחיק דאיבעיא ליס לרבי אלעזר וכשסמכו לס בעדי מסירס דסוי ככתבו על נייר מחוק ועוד דאמר(כ"ב קס"ז) סהוא שטרא דסוס כתיב ביס תלתא בפרדיסא גזיס לנגיס דבי"ת וטוויס ופרדיסא אתא לקמיס דאביי אמר סאי דמרתק כולי סאי זיופי זייף כפתיס ואודי. ואס איתא למה לי למכפיס סא כיון דאיתא ביס מחק ליחוש מנפשיס דילמא בפרדיסא סוס כתיב ביס אלמא

במכר אלא אם כן בא עליו מצד האחריות שיש לו על לא ומדרבי נתן דאמר מיון לעושה בחבירו מנה וכו'. וע"כ הסגתי אני בכל מתנות קרקע ואפילו במוכרו לכתוב בשטר המתנה והמכר ואגב קרקע זה אני נותן לפלוני לנוקה זה או למקבל מתנה זו כל שטרי אחות שיש לי על קרקע זה ויזכה בהם ובכל שעבודם כדי שיוכל לערוף בו ממי שמכרו או נתנו לו. וזה נראה לי ברור:

צז

שאלה ראובן שטוליה על שמעון כתב ידו בגאמנות שהוא חייב לו ואין כתב ידו יוצא ממקום אחר ועתה שפרע, אם נאמן הוא אם לאו:

תשובה דעתי שהוא נאמן, ויש לי ראיה ממודה בשטר שכתבו דקי"ל שצריך לקיימו ואין אומרים לו כיון שהודית שהשטר כשר הבא ראיה שפרעת, שזו היא דעת האומר שאין צריך לקיימו. ואף זה אילו הוליא כתב ידו וזה לא הודה אליו כלום היה בו ממש ומאן דאמר שהאמינו, פיו שאסר ואמר לויתי הוא פיו שהתיר ואמר שפרעו וסרי כאן הודאה ושובדה עמה. והרב בעל העטור ז"ל כתב כן גם הוא ועמד על ראיה זו אלא שדחה אותה במה שאין בו ממש שכל טענותיו וראיותיו ישכן גם כן בשטר בעלמא ואפ"ס צריך לקיימו, ואם עלה בדעתו שספרים יש בין זה לשטר דעלמא דאילו בעלמא אע"פ שהשטר כשר מכל מקום לפריעה קאי ואין העדים שבשטר מכחישין אותו אלא פרע, אף הא אין בה ממש שאין כאן עדים כלל מכחישין דבריו עד שיודה הוא ומפיו אנו חיין בעדות האמנות הלכך הוא שאסר והוא שהתיר. ואילו לדברי הרב ז"ל אם בא לעקור עיקר העדות במיגו אינו נאמן וכעין מגו במקום עדים, וליתא דהא בהדיא איתא פרק האשה שנתארמלה (דף י"ט) האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן ואמרינן עלה דקאמר מאן אילימא דקאמר לוה פשיטא כל כמיניה וכו' ואוקימנא לעולם דקאמר לוה וכדרב הונא אמר רב מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, אלמא למ"ד בעלמא צריך לקיימו הכא נאמן ואע"ג דאיכא עדים דקא מכחשי ליה, דהא בעיקר מלוה פליגי ופלוגתא נמי דר' מאיר ורבנן באומדים הייט בעיקר מלוה ואפ"ס אוקמוה פלוגתייהו במודה בשטר שכתבו צריך לקיימו או אין צריך לקיימו. והטעמא שחבר עליה משום דתרי ותרי מינהו וסמכינן אהני דקא פסלי לה לגולמו עדים דעלמא, אין בה ממש שהוא עשה סעיון כאילו יש עדים מעידים עד שלא תבא טענת פירעון, ואינו דעד שהודה הוא אין כאן עדים והוא שהודה ואמר שיש עדים הוא אמר שפרע. ורגייתו ממלוה אומר חמש ולוה אומר שלש אינה דומה כלל והספרים שביניהם פשוט, ומה שכתוב לפני מי שדעתו יפה וחכמתו תעפל להגיה הטוה מתוך האמת. דאיתך גבירנו שהבאת שמעתא דמלוה חבירו בעדים שבועות מ"ח) ואמרת דמשמע מהתם דכל הוה סליק אדעתין שאם אמר לו אל תפרעני אלא בעדים שהוא נאמן ומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדה"י כי א"ל מי פרעתיך ביני לביניך נאמן. גם אני כשעמדתי על אותה הלכה זו כמה נסתפקתי עליה אם יש לומר כך אם לאו ופני שראיתי ר"ל בעלי התוספות שגמגמו בדבר, ודחיתי אני אפשר לומר כך דבהא אפילו שמואל מודה שאינו נאמן בעמא דמסתבר הוא דכיון דאיכא עדות דע"מ כן הלוה הוא קבל עליו תנאי זה הלומר אלא ידחנו לומר שפרעו אינו לביני ביתך אפשר דשמואל חולק בדבר זה דהא תנאי בממון הוא ואי משום מגו הוא ולומר אלא הוציל תנאו כיון שהוא יכול לומר פרעתי בפני פלוני ופלוני שבזה לא יש תנאי וכיון שכן ע"כ אין צריך לפרעו בעדים, לא היא דכיון שהתנה עמו כך בבר קבל על עצמו שלא יהא נאמן ואף במקום מגו כזה, ובאומר פרעתיך לפני פלוני ופלוני דוקא קאמר שמואל שהוא נאמן וכך ששמעתי בעלי התוס' ז"ל. ותדע לך דהא אותביניה לשמואל ממתניתין ואמרינן תנן מנה לי בידך אמר לו הן אמר לו אל תתנהו לי אלא בעדים למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך חייב ס"ד אילימא דלא אמר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני פשיטא צריכא למימר אלא דא"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדה"י חיובתא דשמואל, כך היא גירסת ספרים שלנו וכך בדקתי בנוסחאות שנכתבו אצלנו ובכולן מצאתי כן, וכיון שכן אם איתא דלשמואל אף באומר פרעתיך ביני לביניך פליג ופטר למה הוצרך לכל האריכות הזה ממתניתא ס"ל לאקשויי בהדיא דקתני חייב ואילו לשמואל לעולם פטור ומשום מגו. ועוד דמאי קאמר אילימא דלא אמר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני פשיטא צריכא למימר דמשמע דאילו אפשר לאוקומי מתניתא הכי לא אתוהב שמואל מינה אדרבה היא הויא חיובתיה דהא היא דקא פטר שמואל, אולי אין הגירסא זו בספרך. ומכל מקום מסתברא שאין אומרים שחולק בדבר זה שלא יועיל תנאו וחיובו שקבל עליו בשעת הלואה. ועוד דלכאורה אי הא בהא תליא כל מאן דאמר צריך לפרעו בעדים אית ליה דאין יכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומאן דאית ליה יכול לומר פרעתי אית ליה דאין צריך לפרעו בעדים, ומשום מגו, א"כ למסקנא למה ליה לרב פפא למימר צריך לפרעו בעדים ואם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני אין נאמן פשיטא דכיון דצריך לפרעו בעדים שאין נאמן לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ולא הוה צריך למימר אלא רב פפא דאמר משמיה דרבא אם א"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים ותו לא וכדרב אסי ואנא ידענא דמעתה אין יכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני, אלא שכן שני דיינין מחולקין ואין תלויים זה בזה. וכל שכן לגירסת הספרים דגרסי במסקנא נאמן שהגירסא שהיא מעידה על הסברא שכתבתי דאין מגו כזה מועיל לבטל התנאי, ואל תשיבני א"כ מאי קאמר רב יהודה כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי יכול לומר פרעתיך בפני פלוני כו' דמשמע מינה דשמואל פליג אדרב יהודה אמר רב אסי וס"ל דאין צריך לפרעו בעדים דאי לא שייכין אהדדי מאי כי אמריתה דקאמר. דאין ס"ל דמפלג פליג אדרב אסי דמשמע דלעולם צריך לפרעו בעדים ועד שאינו מברר בעדי' אינו נאמן כי היכי דלא לדחייה ועל דא פליג שמואל דודאי כיון שהוא אומר שקיים תנאו נאמן. וטעמא דמלתא דלא מסיימן הכא למימר פרעתיך ביני לביניך אע"ג דיכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדה"י כדאמרינן, שכן קבל על עצמו והנאי שבממון הוא וקיים, ועוד דלאו מגו מעליה דעכשיו אינו יכול להכחישו ואילו אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני יכול להכחישו לכי אתו:

ועוד נראה דשמואל דוקא בשייחד עדיו ואמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני דאי לא ייחד העדומי קא מעדיים דלסכי אמר אל תפרעני אלא בעדים וקבל עליו על עצמו כי היכי דלא לידחייה לגמרי ולימא ליה כבר פרעתיך וכי לא מייחד ליה דחויי הוא דקמדחי ליה לגמרי דמה לי פרעתיך ביני לביניך ומה לי פרעתיך בפני עדים ואיני מכירן או פרעתיך לפני עדים ומתו הא לא הוציל לו בתנאו ועדיין יכול הוא לדחותו. ונראה דלסכי נקיט שמואל בהאי לישנא פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדה"י דאי לא כיון דמלוה לא אמר ליה אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני אמאי נקט שמואל פרעתיך בפני פלוני ופלוני לא הוה ליה למינקט אלא בהאי לישנא דאתני בהדיה מלוה יכול לומר פרעתיך בפני עדים והלכו להם למדה"י. ומיהו ודאי דוקא בדאיכא עדים בתנאי אבל ליכא עדים אלא שהוא מודה שכן התנה עמו שלא יפרעו אלא בעדים ומכל מקום נזדמן

ויקיים בין סהדא לסהדא ויכתבו כן. אמנם סהדי חתמנא על שטרא דנא דאית ביה מחקא, וסמכי בהא אסהדא דאקשינן ברים גט פשוט (דף קס"ד) סוא על הנייר ועדיו על סמחק כשר אמאי ניחוש דילמא מחיק ליה לעילאי וכתיב ביה מאי דבעי וס"ל אידי ואידי נמחק פעם אחת ואוקימנא דכתיבי בין סהדא לסהדא אנחנא סהדי חתמנא על מחקא ושטרא על נייר, אלמא אין חוששין לומר כי מה שכתוב אחר חתימת סראשון אנחנא סהדי לא כתב כן אלא סאחרון ואין סומכין על עדותו של אחד, כי בודאי אין חוששין ט"ח בשקרן ולא כתב כן עד שסכים חבירו עמו ומדעת שייסס נכתב שטרי ט"ח קס לשבועס ופעמים לממון כשאינו יכול לישבע ואין חוששין אותו בשקרן. ואם תאמר סתם הוא שחתמו על סמחק בשטר שהוא על הנייר עד שכתבו כן אנחנא סהדי וכו' אבל כשחותמין על הנייר חוששין לו ונאמר שמא העד השני כתב כן ואין כאן אלא עד אחד על קיום מחק. זה אינו אפשר שסרי הקשה עליס מסיפא דקתני הוא על סמחק ועדיו על הנייר פסול ואמאי נכתוב סכי אנחנא סהדי דחתמנא אניירא ושטרא על מחקא והולרכו לדחוק משום דסוף סוף מחיק, וסקשו עוד כמה קושיות והולרכו לפרק אותם בכמה פירוקים, ואם איתא מאי קושיא לימא שאני הכא דסהדא חתים אניירא ולאחר שחתם נמחק וכתב אנחנא סהדי דכתיבי בין סהדא לסהדא חד הוא דכתב ומססיד ולאו כל כמיניס לשוויס שטרא. זו אשר סמכתי עליו לסכשיר ואתה העמד דבר על בוריו והודיעני:

צה

שאלה שאלת לסעמידך על דעתי בשטר שיש בו מחקין ולא נתקיימו. אם נחוש ונפסול כל השטר בכך ונאמר שמא תנאי שיש בו. או לא נחוש אלא לאותו דבר בלבד:

תשובה כך דעתי נוטה שאין פוסלין אלא אותו מחק שאין למדין ממנו אבל כל השטר קיים ואין חוששין לתנאי, ותדע לך דאי גזייס לזמן ויסביס ניסליס לא פסלי ליס ולא אמר שמא במקום הגזיזה לא זמן שיש כתוב בו אלא תנאי. ואפשר שאפילו לכתחלה מתירין אותה ליגשה כדעת הרמב"ם ז"ל. ועוד דהא אמר ר' יוחנן (שם קס:) תלויה מקויימת כשרה מחק פסול אע"פ שמקויים ולא אמרו מחק פסול אלא במקום שריר וקיים וכשיעור שריר וקיים, ואם איתא אפילו שלא במקום שריר וקיים דילמא תנאה הוה ביה, אלא שאין פוסלין אלא במקום שמחק ולמטה, ובגט מקושר לליגשה דבין קשר לקשר מאברלאי במקום שמחק ולמטה אם נמחק במקום שריר וקיים וכשיעור שריר וקיים, ועוד דבהדיא גרסינן בתוספתא מחק או תלוי שלא מגופו כשר מגופו אם נתקיים כשר ואם לאו פסול:

צו

שאלה אמרת לפרש לך הא דגרסינן בירושלמי (פרק הניזקין) ראובן שגזל שדה משמעון וכו':

תשובה כבר ידעת שרבו השבושים בנוסחאות שבירושלמי והשבש הגדולה למעוט השגחת הלומדים בו ואין עומדין עליו רק אחד בדור. ובמקום הזה רבו השבושים בגירסת הירושלמי וכל שכן בגירסא שהדמנה לך. ותחלה אכתוב לך גירסת ספרי וסיה נכונה יותר משלך אע"פ שיש בו קלת חסרון וכך היא הגירסא שלמ בגיטין פרק הניזקין ראובן שגזל שדה משמעון ומכרה ללוי ולא הספיק לכתוב תרפו עד שמת דמאן היא רב הונא וחייא בר רב חד אמר אם כתב שטר תרפו של ראובן ואם לאו שלו ל לוי וחד אמר הי כתב הי לא כתב של לוי היא אמר רבי מונא לא מסתברא דלא דראובן דהוא יכיל למימר לה מלה דלאו דילי זבנית לך אמר רבי יוסי ב"ר בון לא מסתברא דלא דלוי דיכיל לומר ליס הא דלא קומיך לקיים לי יזביני טבאות ע"כ. ותרפו בתי"ו כגירסא שלנו ולא בטי"ת כמו שכתוב בגירסתך. ודעתי כי בגירסא שלנו יש חסרון וכך דאוי לסיות ראובן שגזל משמעון ומכרה ללוי וחזר ראובן ולקחה משמעון ולא הספיק לכתוב תרפו כו'. והוא סעניין שאל שמואל מרב בבבא מציעא (דף ע"ו:) כשנמלאת שדה שאינה שלו וחזר ולקחה מבעלים הראשונים מהו ואמר ליה מה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו מ"ט מר זוטרא אמר ניחא ליה לאינש דלא לקריוה גזלנא רב אשי אמר ניחא ליה לאינש דליקום בהיממותיה. ואמרינן התם פשיטא זבנה אורתה ויסבה במתנה לאו לאוקומי קמי לוקח בעי. ועוד אמרינן עלה מתקיף לה רמי בר חמא מכדי לוקח במאי קני בהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא. וכך פירוש גירסא זו לפי מה שעלה בידי, ראובן שגזל שדה משמעון ומכרה ללוי ולוי לא הכיר בה שאינה שלו ואח"כ חזר ראובן ולקחה משמעון ולא הספיק שמעון לכתוב תרפו פירוש שטר המכר לראובן עד שמת ראובן של מי היא, רב הונא וחייא בר רב חד אמר אם קודם תרפו וקודם שמת נגמר המקח ולא העמידה ראובן ביד לוי איגלאי מילתא שלא לקחה לאוקמה בידו אלא להוריסה לבניו ממילא ואע"פ שלא הוריסה להם בפירוש, והיינו אורתה דאמרינן לאו לאוקמי קמי לוקח קא בעי והאי דלא אמר הכי בהדיא משום דאכתי לא נגמר לו לגמרי בכתיבת השטר, וחד אמר הי כתב הי לא כתב של לוי היא כלומר בין שכתב תרפו בין שלא כתב תרפו הדין אחד ולעולם של לוי היא לאוקומה קבעי כל שלא הוריסה בפירוש ליורשיו. ורב הונא וחייא בר רב הם שנחלקו בגמרא פ"ק דב"מ (שם ע"ז) בעד אימת ניחא ליה דליקום בהיממותיה כדאיתא התם, ור' מונא הלך לשיטה אחרת דלא מסתברא שלא תהא של ראובן בין כך ובין כך וכדעת רמי בר חמא דאמר מכדי לוקח במאי קני בהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא, כלומר שבשעה שמכרה ראובן ללוי לא היתה שלו והוא יכול לומר לו מה שאינו שלי מכרתי לך. ור' יוסי בר בון אומר בהפך שלוי יכול לומר לו הא דלא קומיך כלומר בתמיה והיא אינה עכשיו לפניך העמד לי המכר יפה שהרי היא לפניך והוא כדעת רבא וכדאמר ליה לרמי בר חמא תהא במאמינו:

ולפי גירסת ספרך שכתוב בו ותרפו בטי"ת אפשר לפרש שהוא שטר טרפא שכותבין ללוי על הגזלן שיוציאה שמעון מלוי, והיא המחלוקת בעלמה שנחלקו בה שם רב הונא וחייא בר רב וכדגרסינן התם ועד אימת ניחא ליה דליקום בהיממותיה רב אמר עד שעת העמדה בדין וחייא בר רב אמר עד דמטיא אדרכתא לידיה ורב פפא אמר עד דמטו יומי דאכרזתא:

ומה שאמרת להודיעך דעתי בעניין מה שאמרו בירושלמי גזל שדה משמעון ומכרה ללוי והלך לוי ונתנה ליהודה ובא שמעון וטרפה מיהודה יהודה לא אזיל גבי לוי דהיא מתנה. והדין נותן שאי אפשר לו ליהודה לחזור ולתבוע מלוי אלא מאחד משני פנים, או משום אחריות לוי ואין אחריות למתנה, או מצד אחריות ראובן ואין יהודה זוכה בשעבוד באחריות שיש לו ללוי של ראובן שאם כן אף בלא אמצעית ידו של לוי היה לו ליהודה לחזור של ראובן ויאמר לו ביום קנותי את השדה מתחת מתנה מלוי קניתי כל זכות וכל שעבוד שיש לו ללוי עליך מתחת אותה שדה אלא שאלו עניינים מחלקין הן ואין אחריות נגרר אמר גוף השדה ואם השדה קנה אחריות השעבוד לא קנה ואפילו

סוף כח בעית לאלטמוטי מינאי בחלר קמ"ל דעד כחידנא בעי בחלר לאלטמוטי, פירוש בחלר לבד בעית לא הסתא אפילו בבית נמי בעי לאלטמוטי מינך, כלומר אפילו כשאתה בבית לריך אני ליזהר ממך ואתה מוסיף נזק שני. אלמא דוקא כשיש עליו טענה שמוסיף עליו היזק מהודם ממקום אחר מפני שלא היה רואה אותו בתחלה. אבל ממקום מגולה ועכשיו ממקום מכוסה ראוי (עליו) לדירה בכל עת, אבל בלא זה אין לו טענה שאינו כן היה לבעל הגמרא לחשוב ולומר כל הנזקין שיש בדבר. ואם תאמר אין הכי נמי שהיה יכול לומר כך אלא כיון שהפיקר לו בטענה אחת גדולה אין לריך לומר יותר דדי לו באחת ולמה ירבה בטענות. אין דרך הגמרא כן אלא דרך להרבות בקושיות ובטעמים כדי שאם ימצא אדם דיחוי לאחת יכתייב מן האחרת, והטעם הזה פירשו אותה בגמרא במקלת מקומות על רבוי קושיות וטעמים, וע"כ תמצא בגמרא שאמרו בכיולא בזה כמה טעמים והרבו בחלוקים פרק השותפין (דף ו':) דאמר התם שני גנין בשני לדי רשות הרבים זה שוה מעקה וגו' והקשה עליו בגמרא מאי איריא רשות הרבים אפילו רשות היחיד מנו ותירץ לא מיבעיא רשות היחיד דודאי עביד אלא ר"ש אלטריך הד"א אמר ליה הוה הא בעית אלטמוטי מבני רשות הרבים אלטמוטי מנאי קמ"ל דאמר ליה בני רשות הרבים ביממא חזו לי בלילא לא חזו לי אה בלילא נמי חזיתם לי א"נ רבים כי קאימנא חזו לי כי יתיבנא לא חזו לי אה חזיתם לי בין כי קאימנא בין כי יתיבנא רבים כי מעייני חזו לי כי לא מעייני לא חזו לי אה ממילא נמי חזיתם לי, הרי שרבה בכאן בחלוק בנזקין שיש בין זה לזה, וה"נ אי אפשר לומר כשברתך כי היה לו לנמות ולומר כל הנזקין שיש בין זה לזה. ולכך מסתבר שטענת שמעון בכך אינה טענה. ולא עוד אלא כי לפי כוונית הגמרא נראה שכל שאין תשמישי המזיק קבוע ותשמישי הניזק קבוע הניזק גדול מאוד משאילו היה גם כן השמישי המזיק קבוע. וכעין שאמרו בהשותפין (דף ב':) הניזק רואה לא שמיש הניזק והקשינן עלה הניזק רואה לא שמיש הניזק הא אמר רב נחמן אמר שמואל גג הסמוך לחצר חבירו עושה לו מעקה גבוה ארבע אמות ותירץ שאני התם דאמר ליה בעל חצר לבעל הגג אנא קביע תשמישאי אנ לא קביע תשמישך ולא ידענא בעידנא דאתית דאלטמוטי מינך, אלמא כל שתשמישי המזיק אין קבוע כל כך כתשמישי הניזק הניזק יותר גדול וחזק. וכיון שטוה אומר שפעמים היה דרכו להשתמש ופעמים שאינו משתמש היה הניזק יותר גדול מעתה. אי מצד שאינו יכול להזהר כל כך דלא ידע בימות הגשם והשלג אימת קא אתית דאלטמוטי מינך, אלא שאין אנו לריכין לכך שתשמישי הניזק בתשמישי החצר ויותר, וכבר אתה רואה נוכחן שתשמישי החצר נקרא תשמישי קבוע, ומכל מקום אם בא להניח בו חלונות או פתחים או חלון ופתח אינו רשאי לפי שיכול שמעון לומר לו ממקום אחר אני יכול להזהר ממך ממני מקומות אינו יכול ליזהר וכמו שבינו אחד לא יעשו שנים ואמרינן עלה בגמרא סבר רמי בר חמא למימר בר ארבע לא ליטוייה בר תרתי תרתי דשקיל המניא בחצר אבל תמניא לטוייה תרתי בני ארבע שפיר דמי א"ל רבא מלי אמר ליה בחד פתחא מלינא לאלטמוטי מינך בתרי פתחי לא מלינא:

צג

שאלה מה שאמרת אין לאים חזקה בנכסי אשתו ולא לאשה בנכסי בעלה ולא לאב בנכסי הבן ולא לבן בנכסי האב. אם אלו דוקא הא בן בנכסי האב ואם בנכסי הבן ואח ואחות ואם ואח אלו בנכסי אלו יש חזקה, או דילמא לא שנא:

תשובה מסתברא דאם בנכסי הבן ובן בנכסי האב סיינו אב בנכסי הבן ובן בנכסי האב דאב לאו דוקא שאם כן אף האב בנכסי הבן יש לו חזקה דבן דוקא ולא בת אלא תנא זכרים והוא הדין לנקבות, וטעמא משום דכל אלו שדרכן להשתדל בנכסי אלו ולהוליא פירות ולהכניס פירות כאפוטרופא הם אלו בנכסי אלו, אבל אח ואחות לא שמעינו שהאחים אין דרכן לסמוך על ידי אחיהם ואחיותיהם, ומכל מקום מסתברא כי לעתים אין להם חזקה וזה תלוי בכל מקום ברואיה בית דין אם יראה בעיניהם שזה סמך על אח זה בעסק נכסיו וכיולא בזה הכל לפי ראיית הבית דין לפי מה שהוא הענין. אבל שיהיה דין האח והאחות כאב והבן לא שמעינו:

צד

שאלה שאלת להעמידך על דעתי במה שאין מחרין עכשיו מלכתוב תרי שריר וקיים הן על שגיאה המופלת בלשון הקיום הן על שגיאה המופלת בשיטה שהכה הסופר לכותבה במקום הקיום הראשון, והנני רואה בכאן מקום מוכן (לכן) לזיוף להדיא אחר שסורסה להרחיק יכתוב ויקיים:

תשובה כך דעתי נוטה שלא אמרו (ב"ב ק"ס:) תרי שריר וקיים לא אמרינן אלא במקומר ולמאן דאמר עדיו מאחוריו בין קשר לקשר והרחיקו יותר משיטה אחת שלא הורשו לעשות כן שהרי יכול לזייף ולכתוב מה שירלה, אבל בפשוט כותב והולך מה שירלה שיים ושלשה שאינו רואה בזה בוש חשש, שאין חוששין לומר שהרחיקו יותר משיטה אחת שלא הורשו לעשות כן, וזהו שאמר אין למדין משיטה אחרונה שיטה אחרונה בלבד הוא דאין לומדין ממנה ואע"פ שלא החזיר מעמיו של שטר בשיטה אחרונה הא מן השמיים לה וכל שלמעלה ממנה למדין שאין חוששין שמא עשו העדים שלא כדין. ומכל מקום לאו בכל מקום מכשירין תרי שריר וקיים דבלא חזר בלי ספק פסול שאני אומר מחק או הוסיף ביני שיטי מאי דבעי והדר מקיים וכתב שריר וקיים. אבל אם חזר מעמיו של שטר בשיטה אחרונה אע"פ שכתב תרי שריר וקיים בשיטה שלמעלה אין כאן חשש, שאלמלא לא נכתבו קודם שיחתמו העדים נמצאת אומר שהעדים הרחיקו שתי שיטין וממחק או הוסיף וקיים בשיטה שנייה שבאחרית השטר והחזיר עלה מעמיו של שטר בשיטה אחרונה ואנן אין לחוש שהרחיקו העדים שתי שיטין וכמו שאמרנו, ואיני רואה שאלטרך ליאמר וליתן בהכשר מה שנהגו עכשיו לכתוב ממחקים ותלויות בשיטה אחרונה כי מה ידענו ולא חדע נגין ולא עמך הוא, וכבר ראית מה שאמרו בו הראשונים. ואעפ"כ אני כל שאני יכול אני מלמד הסופרים לשיים השטר בחלי השיטה ולחתום הם בחלי השיטה הנשארת כי מכאן ים לנו הכשר גמור, ונאמר כי בודאי כתובה היתה אותה חלי שיטה וכל שלמעלה שימנה בשתמו העדים שאלולא כן אסור היה לחתום בחלי שיטה מחשש שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת שהוא כשר, וכבר אמרנו שאין חוששין לעדים טוענין. וכיולא בזה אם מרחיקין שיטה אחת וחותמין שאין חוששין כלל לשיטה אחרונה הרחוקה משתתימה בשיטה אחת:

ולפי שידעתי שכלך יפה אגיד לך דבר הא לידי ומה שאמרתי אע"פ שנחלקו עלי כל חבירי מדעתי שאין מחלוקתם רק מצד הסדגל ומה שלא הורגל נעשה לשם זר ואתה בנפש יפה שלך חבור אוכל: נעשה בא לידי בשטר שכתוב בו מנה וסיה ראוי לכתוב בו מאתים ומת העד האחד עד שלא נתקן וסיו הבעלים רדופים ללכת ואי אפשר להתעכב עד שיחליפו השטר, אמרתי ימחוק ויכתוב מאתים

ויקיים

ס"ק דניטין וכמו שכתבו למעלה, לפי שחתימתן של כותים אלו כיון שהן נכרים חוץ הטער עלמו לא אתו למסמך עלייהו והלכך אינה חתימה אלא ככתיבה דעלמא שאינה לא מעלה ולא מוריד ולפיכך אין הגט נפסל מתחלתו מחמת אותה חתימה וכשנמסר אח"כ בפני ישראל הרי זה כשר למאן דאית ליה עדי מסירה כדתי :

ולענין מה שמאלתם אם צריך קיום אחר כיון שעדי הטעות הם בחיים והם מעידים על חתימתם, לא ידעתי מה היא זאת השאלה כי עיקר הקיום אינו אלא מפני שחתימתן של ב"ד ניכרת יותר מחתימתן של עדים אבל כל זמן שיש עדים שמכירים חתימתן או שהעדים בעצמן מעידין מעכשיו על חתימתם דבר פשוט הוא שאין צריך קיום באותו שטר, ואין זה צריך לפנים :

צב

שאלה ראובן היו לו בתים ועליות של גביהן והיה לו לפני הבתים מקום הקרקע אצלו שקיפה והיה בו פתח פתוח לדרך השכנים והיה ראובן נכנס ויוצא דרך הפתח הזה לביתו ולדרך השכנים, ועל בית זה [לא] היה קירוי שהיה עומד מגולה בלא מחיצות ובלא גג זה אדבעים גם. בעוד שהיה עומד כך הביא ראובן עדים ואתמו לו עדות שהיתה באותה שקיפה עלייה בנויה ומקורה במחיצות ובגג ופתח פתוח על פתח הבית הפתוח לדרך השכנים ושמעון היו לו בתים בצד בית זה ובנה לו עליות ופתח לו חלונות בצד השקיפה הסיה ולא מיחה ראובן ביד שמעון והיה מזיק בראיה לעומדים בשקיפה וגם הם מזיקים בראיה לעומדים בבית שמעון ועמדו כך ימים רבים בימי ראובן ובימי שמעון ובימי יורשיהם ובימי הבאים מכחה, ועכשיו רצה לוי שהוא בא מכח יורשי ראובן לבנות עליה על גבי השקיפה ולפתוח בה פתח כנגד ביתו של שמעון כמו שהעידו העדים, ויורשי שמעון מיחו בידם מפני שמרבה עליהם היזק ראיה שמתחלה לא היה יכול לעמוד שם ביום השלג ולא בירידת הגשם ועכשיו שהוא מקורה יעמוד שם הדיר, ואע"פ שהעידו העדים שהיה בו מתחלה שמא מכרו ראובן לשמעון ובוטעין ליורש ובוטעין לוקח :

תשובה עיקר דין זה תלוי בעמודי עולם, כי הרי"ף ז"ל כתב בתשובה בהיזק ראיה אין לו חזקה דבקוטרא וכבית הכסא דמי דמקרי גופו לא מחיל אינם והביא ראיות נכונות לדבריו כמו שכתב הרב אבן מיגש תלמידו בפירושו לב"ב וגם מגדולי האחרונים כן פסקו כדבריו, והרלב"ד ז"ל כתב שאין להיזק ראיה חזקה כל זמן שזה מזיק לזה וזה מזיק לזה דחזקה מכח מחאה אתיא וכשיאמר זה לחבירו אם לא מכרתי לי ולא מחלת לי מפני מה לא מחית, הסיב הטני מפני שגם אני הייתי מזיקך בהיזק ראיה ואם מחיתי אני בך גם אתה הייתה מוחה כי ועוד שהייתי צריך להוציא הולאות בבתי לגדור בפניך, אלא שהרב אבן מיגש ז"ל כתב שיש חלוק בין היזק ראיה הבא ממתה בין כגון בני שותפין כגון פותח חלון אל חצר חבירו ובין היזק הבא מאליו שלא מחמת בין כגון בני שותפין שדרים בחצר שהייסם מזיקים זה לזה בעמידתו בחצר והיזק הבא מחמת בין יש לו חזקה מפני שהיזק זה כשראה חבירו עושה מעשה בידים ולא מיחה אבל היזק דממילא כגון השותפין בחצר שלא עשו מעשה בידים אין לו חזקה מהוס דבקוטרא וכבית הכסא דמי, וגם הר"ם ז"ל תלמידו ילא בעקבותיו ופסק כן, והביא ראיה לדבריו מחלון הלוי כמו שכתוב בפירושו, ואינם ראיה אלא שאין זה מקום אריכות. ממלא עכשיו לדברי הרי"ף והסוטים אחריו וכן לדעת הרלב"ד ז"ל שאם יעכב שמעון ביד ראובן יעכב שמעון גם הוא מזיקו בשקיפה ולא זה יש לפה חזקה, דינו כדין שני גנים הסמוכים לר"ה שאמרו פרק השותפין (דף ו:) זה עושה מעקה לחני גנו ומעדיף וזה עושה מעקה לחני גנו ומעדיף כלומר שיסלקו שניהם ההיזק מחלה על מחלה גראים דברי הרי"ף ז"ל, דלדברי אבן מיגש ז"ל והר"ם ז"ל תלמידו יש קושיות דכיון שהם מודים בהיזק ממילא שאין לו חזקה משום דבקוטרא וכית הכסא דמי אם כן אפילו עשה מעשה ומי לא תעלה לו חזקה מפני שיכול לומר הייתי לקבל ואיני יכול לקבל דבקוטרא וכבית הכסא דמי והיזק הנעשה בידים הם ומה"ה אין להם חזקה מהאי טעמא אי משום חזקה דחזקים גדולים שהן נזקי הגוף כגון אלו לא מחלי אינשי וה"ל לא בנא ואע"פ שידע ורלה ושתק. דאיתא פרק לא יחפור (דף כ"ב ב"ג) הנהו תלי דהוו אתו אומני ויתבי תחותייהו ואתו ערבי ואכלי דמא וסלקי ומפסדי תמרי אמר להו רב יוסף אפיקו לי קרקור מהכא אמר ליה אביי והא אחזיקו להו אמר ליה הכי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו אין חזקה לניזקין ולא איתמר עלה רב אמר בקוטרא ורב זביד אמר בבית הכסא אמר ליה הכי לדידי כיון דאמינא דעתאי בקוטרא וכבית הכסא דמי, והתם היה עושה מעשה ורלה רב יוסף ושתק אלא מיחה ועמדה שם שיעור חזקה ואעפ"כ אמר שאין להם חזקה כיון דבקוטרא וכבית הכסא דמי. וכיון שהרב ז"ל בעצמו מודה דהיזק ראיה בקוטרא וכבית הכסא דמי בין עשה מעשה בין לא עשה אין לו חזקה, ואפילו אתה דנים במקומכם כדברי הרמב"ם ז"ל וכדברי הראב"ד ז"ל אפ"ה נראה שאין לו לשמעון חזקה לעכב על ידי ראובן מלקרות על גבי השקיפה ולעשות לה מחילתו להניח שם פתח אחד או חלון אחד מפני שכבר היה רואה אותו מכל השקיפה, ואם יטעון שמתחלה כשהיתה השקיפה מגולה אין לו היזק גדול אצלו כ"כ מפני שהיה יכול להזהר ממנו שאפשר לראות ולעמוד בשקיפה שלא יכנס לתוכה שלא יראנו שמעון ויזהר ממנו אבל עכשיו שהשקיפה מקורה ובמחיצות פעמים שיכנס לתוכה והוא לא ידע ולא ראה ואינו יכול ליזהר ממנו כדאמרינן בעלמא לא ידעינא בהי עידנא קאתיה דאלמנא מינך מדתנן פרק חז"ה (דף נט:) לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין ולא פתח כנגד פתח ולא חלון כנגד חלון היה קטן לא יעשנו גדול אלמא קטן לא יעשנו גדול אבל גדול עושהו קטן ותבא עליו ברכה שהרבה רואין מפתח גדול יותר מפתח קטן ואפילו היה רחב כמה אמות יכול להחזירו אפילו קטן כאמה וכאמתים ואין יכול לומר בפתח גדול אני רואה אותך שאתה שם ואזהר ממך ועכשיו בפתח קטן איני רואה אותך ואיני יכול ליזהר ממך :

ומה שטען שמעון כשהיה מגולה איך יכול לעמוד שם בגשם ובשלג ועכשיו אתה נכנס שם בכל שעה. אינה טענה מכמה לדדים, שאחד מפני שנראה מתוך הטעין שליירת אלי שדרך אותה שקיפה נכנס ראובן זה ויוצא לבתים שלו וכיון שהוא משמש בכיסה ויציאה תשמישו תדיר קור וחום וקין וחורף ואפילו ביום סגריר. ועוד יראה כי היא כאכסדרה מגולה לפני הבתים והיא כחצר לבתים וחצר נקרא בגמרא תשמישו קבוע כמו שאכתוב. ועוד שהטעם בעצמה אינה טעמה דכיון שאדם משתמש בבתיו ויכול להשתמש בהן בכל עת שירצה אין מן הדין שיאסור עליו שלא להקרות ביתו שאין אומרים לאדם שלא יתקן דירתו ובלבד שלא יוסיף שם פתחים וחלונות ושם זה לא שמעון בשום מקום לבעלי הגמרא, אדרבא לכאורה יראה בגמרא הפך מזה מדתנן פרק חז"ה לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין ואמר בגמרא מאי איריא לחצר השותפין אפילו לחצר חבירו נמי לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא לחצר חבירו דלא אבל דשותפין דאמר ליה שוף

לא היו אלא שנים וכדשמואל דאמר שנים שהן דיינים דין אלא שנקראו ב"ד חצוף ולפיכך צריך שיכתבו בשטר חלתא כו' ולאו דוקא כן אלא אפילו כתבו לשון אחר שמשמעו כן שהיו שלשה כגון שכתוב בו אמרנא ליה לרבנא פלוני ואמר לא רבנא פלוני דמשמע שהיו שלשה חיוב צריכים יותר ואין צריכים לכתוב בשטר חלתא כחדא הוינא ואע"פ שאין חותמין בו אלא שנים, וכמו שמפורש בכתובות פרק שאשה שנתאלמנה (דף כ"ב) אבל כשחותמים בו שלשה אין צריך לא לזה ולא לזה דמסתמא כדין עבו ואף הקיום בעלמו כשר ואין צריך קיום אחר כ"ש שהשטר אינו נפסל בכך. ואם טען לוי בטענת ברי שלא נתקיים במעמד שלשתן ומה שהוא בא מכח שלשון לא שהוא נסמך לגמרי על לשון הקיום שאין כתוב בו בשטר חלתא כחדא הוינא אלא שהוא מראה פנים לאמת דבריו שהמקיימים בעלמן נמצאו מלכתוב מפני שלא היו במעמד אחד. אם כן טען שומעין דבריו וצריך הוא לברר טענתו באחרים אבל הוא בעלמו אינו נאמן שלא כל שיתנו לפסול קיומו של זה, ואפילו אם יבואו עדים ויאמרו אנו ראינו כשחתם נפתלי ולא היו שם יוסף ובנימין וכן כשחתם יוסף לא היו שם נפתלי ובנימין אין זה עדות לבטל כחו של קיום שאין חוששין לבית דין טוענין ואני אומר נתקיים בפני שלשתן במעמד אחד או שלשתן מונדו במקום אחד בתורת בית דין והם בעצמם שכירו חתימת העדים ואח"כ חתמו זה שלא בפני זה וא"כ כדין עבו, לפי שקבלת העדות צריכה להיות בבית דין כלומר במעמד שלשה שהן ב"ד אבל הב"ד אין צריכים לחתום זה בפני זה ואפילו במקום אחד לא מצאנו. וראיה שהשלשה שיסבו לקיים השטר ומת אחד מהם שאע"פ שאין השלישי בעת החתימה אעפ"כ השנים חותמים ודי להם בכך ואילו היו צריכים לחתום במעמד שלשתם כלומר שיהיו עדיין ב"ד בשעת חתימה היאך אנו מכשירין קיום זה בחתימת השנים והלא בחותם שעה בטל כח הב"ד שהשלישי מת והרי אינו ואילו קבלו שלשה עדות הקיום אע"פ שלא כתבו קיומם בשטר אלא שנים מהן מעידין כן בפני ב"ד די בכך לפי שאין אלו עדים מפי עדים אלא ב"ד שמעידים שבבית דינם נתקיים שטר זה. ולא עוד אלא אם נתקיים שטר זה בפני ב"ד של שלשה די בכך לפי שמשעה שנתקיים בפני הב"ד נגמר הענין ומאותה שעה ואילך אין צריך אלא לברר הדבר שהיה כן כלומר לאמת שנתקיים בפני ב"ד, ואע"פ שדייני הקיום מודים בכך שלא נתקיים במעמד שלשתן אין נאמנים ואע"פ שאין כתב ידן יוצא ממקום אחר, דכיון דלא נתקיים במעמד שלשתן והם כתבו אתקיים קמן ואשרטוהו כדחזי שולה היא ואשולה לא חתמי, וכמו דאמר פרק האשה (דף י"ט) שטר אמנה הוא זה אינו נאמן דאוקמה רב אמי כגון דאמרו עדים ואע"ג דאין כתב ידן יוצא ממקום אחר. ומכל מקום אם בא עדים והעידו שבשעה שנתקיים בפניהם לא היו במעמד אחד אלא זה קבל עדות בפני עצמו וחתם וזה קבל עדות בפני עצמו וחתם בזה ודאי פסול הקיום ואין בו ממש וצריך קיום אחר והשטר כשר אע"פ שהקיום בטל אין השטר נפסל בכך, ולא מן הראיה שהביא ראובן משטר הבא הוא ועדיו על המחק:

וכדי להתלמד במקומו אודיעך שתירת הראיה והוא שאת"ל שהשטר הזה נפסל מחמת פסול קיומו היינו משום דהוי מזוייף מתוכו הכל דבר שאפשר שיסמוך עליו ב"ד כשנעשה אלא כהוגן פוסל השטר ואע"פ שאינו לא היה בו שטר כלל לא היה מעלה ולא מוריד, והראיה שטר שעדיו פסולין וממסר בפני עדים כשרים דאפילו לרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי השטר נפסל מחמת העדים הפסולים שחתומים בו וטעמא משום דמודה רבי אלעזר במזוייף מתוכו שהוא פסול וכמו שנזכר בסנהדרין פרק זה בורר (דף כ"ח:) גבי שטרא דחתימי עלה תרי גיסי ובשמעתא קמייתא דפ"ק דגיטין (דף ג') נמי אמרינן גבי מאן הוא דבעי כתיבה וחתימה לשמה כי לא בעי רבי אלעזר כתיבה וחתימה לשמה היכא דליכא עדים כלל היכא דאיכא עדים בעינן דאמר רב מודה ר' אלעזר במזוייף מתוכו שהוא פסול. וטעמא דמילתא משום דכיון שאפשר שיסמכו עליהם ב"ד לדון בהם הרי זה כמזוייף מתוכו, וגם לוי זה הלא לומר דס"ס והוא הטעם לב"ד של קיום שקבלו עדות זה שלא בפני זה לפי שאין פסול זה מודע ויכיר הקיום בעצמו ושמא ימצא ב"ד של אחרים לסמוך עליו ויגבו בו שלא כדין וכמו שטען לוי, אבל בשטר הבא הוא ועדיו על המחק וקיומו על הנייר דהתם הוא משום שאין ב"ד נסמך על אותו קיום לפי שפסולו ניכר ומודע ולא אתי למסמך עלה אבל שטר ולפיכך אין זה מזוייף מתוכו שאי אפשר לבא לידי שום זיוף מתוך אותו קיום לא מתוך קיום ולא מתוך אותו שטר. וכראיה על החלוק הזה ממה שאמינו פ"ק דגיטין (י:) כל השטרות העולים בערכאות של כותים ואע"פ שחותמיהם כותים כשרים חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים ר"ש אומר אף אלו כשרים והקשו בגמרא על ר"ש שהכשיר אפילו בגיטי נשים והא אמר רבי כריתות גיטא ותירץ רבי זירא ירד ר"ש לשיטתו של ר' אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי, והקשה עוד והאמר ר' אבא מודה ר' אלעזר במזוייף מתוכו שהוא פסול ותירץ הב"ע בשטות מובסקים כלומר שכל הרואה אלו יודע שהן כותים ולא אתי למסמך עלייהו, וס"ס והוא הטעם לזה ועדיו על המחק וקיומו על הנייר דלא אתי שום ב"ד למסמך עלייהו, אבל היכא דנפיק זיופא מגו אני אומר דאפילו שטרא גופיה מיפסל ביה:

אבל הטעם גופא שאין נפסל מחמת פסול הקיום לבד הוא, שהוא נכשר בחותמיו ומכאן ואילך אין נפסל מחמת פסול הקיום לבד שהוא כמי שאינו והשטר הוא כשר. והא דאמר התם פרק גט פשוט (דף קס"ב) הרחיק העדים מן השטר שהי שיטין פסול שיטה אחת כשר וא"ל יוחנן ל"ש אלא בין העדים לשטר אבל בין העדים לאשרתא אפילו שיטה אחת פסול מ"ט דילמא כתב הוא ועדיו בשיטה אחת וקסבר שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת כשר, דמשמע לכאורה דכיון דאפשר למיפק מיניה זיופא דאפילו שטרא נמי מיפסל ביה, לא היא דלא שטר פסול קאמר אלא קיום פסול וכאילו אינו דכשהרחיק שתי שיטין מן הכתב רואין אותן העדים כאילו אינם כאן שאי אפשר לבא לידי זיוף ע"י כן לא בשטר זה ולא בעלמא הרי זה כשטר בלא עדים אבל שיטה אחת כיון שאי אפשר לבא לידי זיוף ע"י כן לא בשטר זה ולא בעלמא כשר, אבל בין עדים לאשרתא הקיום פסול דכיון דאפשר לבא לידי זיוף לעלמא דגייז ליה לשטרא וכתב ביה מאי דבעי דקסבר שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת כשר והקיום מלמטה לפיכך אנו רואים אותו לקיום כאילו אינו אבל השטר כשר, ובנידון שלפנינו גם כן אע"פ שלא נעשה הקיום כהוגן לפי שקבלו עדות שלא במעמד שלשתן, הקיום הוא שנפסל בכך וכאילו אינו אבל השטר שכבר נכשר אינו נפסל, ואע"פ שיסמכו ב"ד הבא אחריהם על אותו קיום אפ"ס אינו נפסל השטר בכך שלא אמרו חכמים שמזוייף מתוכו פסול אלא בשעין שטר שחותמיו פסולים ואין פסולן מודע ויכיר מתוך השטר כגון הוא שטרא דחתימי עליה תרי גיסי וא"ל כמו גט שנכתב שלא לשמו דאפילו רבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי כיון דאפשר שיסמכו עליהם ואין העדות כשרה הרי זה מזוייף מתוכו בשעת חתימתו והרי זה פסול מיד דאע"פ שמסרו אחר מכאן בעדים כשרים אינו אלא כמוסר שטר שכבר נפסל, ואינו דומה לגט שחותמיו כותים ושמותיהן מובסקין שכשר בעדי מסירה לרבי אלעזר דאמר

ראשון ולא מלאו לקיים כתב ידו של שני ע"כ. ולפי דברי הירושלמי שטר שאין בו אלא ע"א אינו כלום ואינו זוקק לשבועה ואין לו דין עדות כלל ואפילו לגבות בו מבני חרי כלומר שאילו יש כאן ע"א בפה וע"א בשטר ואין בשטר אלא אותו אינו גובה כלל ואפילו מבני חרי, ובגמרא ג"כ פרק גט פשוט (דף קס"ס) גרסה כן דתנן פשוט שכתוב בו ע"א ומקושר שכתוב בו שנים שניסה פסולים ואמרו עלה בגמרא בשלמא מקושר שכתוב בו שני עדים פסול סד"א הואיל ובעלמא כשר ס"ל כשר קמ"ל דפסול אלא פשוט שכתוב בו ע"א פשיטא היכא אשכחן ע"א דכשר ואסקא בגמרא אמימר הא קמ"ל דשנים דמקושר כאחד דפשוט דמה התם פסולא דאורייתא אף הכא פסולא דאורייתא. אבל אפשר לפרש ע"א בכתב פסול לא לגמרי אלא שיש לפרש דפסול אלא לגבות בו בע"א זה לבדו קאמר ומשום דכתיב לא יקום ע"א לכל עון וגו' ולפי שהקשו פשוט שכתב בו ע"א פשיטא היכא אשכחן ע"א דכשר משום כך הציב דהא לגופיה ודאי לא איצטריך לאשמועינן דפשיטא אלא להקים אינו שנים דמקושר. ותדע לך דלגבות קאמר ובעד זה לבדו מדקא מתמה ע"א לבדו היכא אשכחן דכשר ואמו הא אשכחן דכשר לשבועה, וכן פירשו שם מה התם פסולא דאורייתא ע"א בפשוט פסול מן התורה שנאמר לא יקום ע"א וגו' אף הכא פסולא דאורייתא, ורשב"ם פירש פסול לגבות ממשעבדי ואע"פ שגרשה מתוך הירום' שאינו כלום אפשר שאין אמו סומכין עליו לפי שבגמרתנו קי"ל בע"א בכתב וע"א בע"פ שמלטרפים לפחות לגבות מבני חרי מדאמר ריש פרק גט פשוט (שם) אמימר אכשיר ע"א על פה וע"א בכתב ושלחו ליה לרבי ירמיה ע"א בע"פ וע"א בשטר מהו שיצטרפו שלח להו אני איני כדאי שאתם שלחתם אלי אלא כך דעת תלמידכם נוטה שיצטרפו ולכאורה משמע דבשטר שאין חתום בו אלא ע"א קאמר כיון שלא הקשה שם ע"א בכתב כלום הוא ולא פירש שמלאו לקיים כתב ידו של אחד ולא מלאו לקיים כתב ידו של שני כמו שהקשה ותירץ עליה בירושלמי, וכיון שכן לפי גמרתנו ע"א החתום בשטר זוקק הוא לשבועה וכן הוא מצטרף עם אחד שמעיד ע"פ לגבות כאילו יש כאן שני עדים, אלא שעדיין מחלוקת היא בין המפרשים באותה של אמימר דמכשיר ע"א בשטר וע"א בע"פ לגבות בה מבני חרי בלבד קאמר או אפילו לגבות מן המשעבדי כדין שטר. והסכמת רוב המפרשים שאינו גובה ממשעבדי אלא מבני חרי אלא שרש"ם פירש לגבות אפילו ממשעבדי. ועוד אני צריך להקדים אחרת כי במולינא עליו כתב ידו שהוא חייב לו דתנן בפרק אחרון של בבא בתרא (דף קע"ה:) שהוא גובה מנכסים בני חורין נחלקו בו הגדולים אם טען ואמר פרעתי אם הוא נאמן כמו שהוא נאמן במלוה ע"פ בעדים אם לאו, והסכמת כל הגאונים ז"ל שהוא נאמן לומר פרעתי וגם הרי"ף ז"ל כתב כן בהלכות דסוף בתרא, והטעם לדבריהם דכל שטר שאין גובין בו ממשעבדי אין חושש אם מניחו ביד המלוה אפילו לאחר שפרעו ולפיכך אין יכול לומר שטרך בידי מאי בעי, ויש אומרים שאפילו בכתב ידו נאמן לומר פרעתי שאין הדבר חלוי בגבייתם בני חרי ומשעבדי אלא בכל שטר הוא אומר לו שטרך בידי מאי בעי:

ואחר שהקדמות האלו אני אומר כי לדברי הגאונים ז"ל שאמרו שבכל שטר שאין גובים אלא מבני חרי אינו יכול לומר שטרך בידי מאי בעי הלכך גם כאן אילו טען פרעתי נאמן שאינו אלא כמלוה ע"פ, אבל לדברי האומר שאף שאין גובה אלא מבני חרי אפ"ה אינו יכול לומר פרעתי דא"ל אידך שטרך בידי מאי בעי, בשטר שאין בו אלא ע"א נמי אילו טען פרעתי אינו נאמן דיכול הלוה לומר שטרך בידי מאי בעי כדרך שהוא אומר בשטר של שני עדים. ולזה דעתי נוטה, ויש לי ראיה בזה בהמפקיד אצל חבירו בשטר דאמר בשוף המוכר את הבית (דף ע') דנאמן לומר החזרתי דוקא בשבועה ומשום מגו דאי בעי אמר נאנסו הא לאו הכי לא ואע"פ ששטר פקדון אין גובין בו ממשעבדי. ואיני רוצה להאריך בזה כי אינו מקום אריכות בדבר זה, ואם טען ואמר אשתבע לי דלא פרעתיך שומעין לו דהא אמרינן בשטר שיש בו שני עדים אם טען כך שומעין לו כדרב פפא דאמר הכי פרק שבועות הדיינין (דף מ"ח) ואם הכחיש את העד שבשטר זוקק לשבועה לפי גמרתנו כמו שאמרתי, ולא כדברי הירושלמי דאמר אינו זוקק. על זה הרחבתי לפניך כאשר הראוני מן השמים מפני שאמרת לבאר לך הענין:

צא

שאלה ראובן יש לו שט"ה על שמעון ומכר שמעון כל הקרקעותיו ללוי ובא ראובן לגבות מלוי ואמר לו לוי קיים שטרותיך וראובן קיים כל שטרותיו ומוסח הקיום כך הוא. אתקיים קדמנא חתימת ידי יהודה ויעקב דחתימי לעיל דסיא דא גופא ואשרמוהו וקיימוהו כדחזי, והמקיימים בימין ויוסף ונפתלי. ועל זה הקיום השיב לוי וטוען שהקיומים בעלים והשטרות פסולים לפי שהיו המקיימים וקיימו השטרות זה אלא בפני זה ואין אלשה קרויין בית דין אלא א"כ יושבין אלשה כאחד ונמלאו המקיימים עמו אלא כדין שכתבו ותתמו שאתקיימו השטרות בב"ד וכיון שכן השטרות פסולים לפי שהן כמזוייפין מתוכן מפני שב"ד מגבין וטורפין בהן כאלו הן מקויימים שאין ב"ד בודקין אחר ב"ד לדעת אם נתקיימו בדין ונמלאו טורפין לקוחות אלא כדין. השיב ראובן ואמר כל זה אין מפסיד לשטרות שלי מכמה טעמים. האחד שמשמע קיום שטרות שלי שהיה בב"ד של אלשה ביחד שהרי אלשה חתומים בקיום והם אמרו אתקיים קמן, ועוד אמרו אשרמוהו וקיימוהו כדחזי. ואע"פ שאתה טוען שהיו המקיימים כל אחד בפני עצמו איך נאמן ואפילו המקיימים אינם נאמנים לומר שהיו זה אלא בפני זה כיון שאמרו קיימוהו כדחזי דמשמע שקיימוהו כראוי וטוי כתיבת ידם מתקיימת אלא מפיהם וכיון שהגידו שוב אין חוזרים ומגידים ולא חיישינן לבית דין טועין, ועוד שעדי שטרות קיימים והם בעצמם יבואו ויעידו. ואפילו לדבריך שקיום השטרות בטל לא יבטל גופו של שטר, וראיה לדבר (ב"ב קס"ג:) שטר הבא הוא ועדיו על המחק וקיום למעה על הנייר אין מקיימים אותו מן האשרתא שבו אלא מעדי השטר, הרי כאן הקיום בטל ואע"פ כן השטר כשר אם יכול לקיימו בעדי השטר ואינו כמזוייף. הודיעני הדין עם מי. אם זה הקיום בטל אם לאו. וכמו כן אם צריך לקיימו פעם שנית. ואם צריך לקיימו אחר שעדי השטרות הם בחיים והם מעידים על חתימתן:

תשובה מתוך לשון השאלה ניכר שאין ללוי עדים במה שטוען שלא נתקיים בפני אלשה כאחד אלא שהוא בא עליו מתוך לשון האשרתא שאין כתוב בה במותב תלתא כחדא הוינא. ועל זה השיב ראובן כי מלשון אשרמוהו כדחזי משמע שהיו אלשה במעמד אחד, או שלוי טוען כן בבירור ואעפ"כ ראובן מכחישו ואומר שלא כל הימנו לבטל אותו קיום ואינו נאמן בכך. שני הענינים האלו ניכרים מתוך השאלה, ומ"מ אין לוי מברר טענתו בעדים. ולפיכך אני אומר שאם לוי בא מכח הלשון שאין כתוב בו במותב תלתא כחדא הוינא וסבור שכך צריכים ב"ד לכתוב עכ"פ במוסח הקיום, אין בדבריו כלום שאפילו לא כתבו אלא נתקיים בפניהם שטר זה כראוי די בכך ואין חוששין לבית דין טועין, ולשון במותב תלתא כחדא לא הצריכו אותו בגמרא אלא כשיבו אלשה לקיים ומת אחד מהם ואין חותמין בשטר אלא הנשים שאינו לא כתב כן היינו חוששין לחס שמא מתחלה

כן הוא אבל אתה חייב לי כנגד אותו מנה הרי זה מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע שהרי הוא מודה במה שהעיד העד. ועתה הודיעני דעת הרב ז"ל היאך צריך העד להעד, אני יודע בודאי שעדיין הוא חייב לו המנה, אם לאו. וכן תודיעני אם אחר שהכשו אמר לו כן הוא אבל אתה חייב לי כך וכך [ואח"כ בא העד] אם נאמר הרי הוא מחוייב שבועה אם לא, כל זה ברר לי היטב. וכן תודיעני מה שכתב הר"ם ז"ל בזה הענין שטר שיש בו עד אחד ונתן שפרע ואם בהחזיר הפקדון הרי זה מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם, אם אתה מורים דין זה אם לא, כי הוא פלא בעיניו שכל שטר שאין בו אלא עד אחד בין נתן פרעתי בין נתן אינו חייב כלום אמו אומרים שהשבועה מוטלת עליו:

תשובה הדינין שאלו שכתב הרב ז"ל יוצאין מן העיקר שאמר שמואל כל מקום שהיה מחייבים אותו ממון עד אחד מחייב אותו שבועה ואין יוצא מכלל זה אלא הקרקעות ודומה להם שאין נשבעין עליהם ונקנה לפי שאין נשבעין על הקנאות שאפילו במודה פטור שאין משלם קנה ע"פ עצמו. כדגרסינן בירושלמי (שבועות פ"ו) רבי אבא בשם שמואל כל מקום שהיה מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה והרי הם מחייבים אותו קרקע ואין עד אחד מחייבו שבועה עליו, הא היא שאין נשבעין על הקרקעות, פירוש לא אמר שמואל כן אלא בכל הדברים שאפשר לשבועה לחול עליהם אבל קרקעות שתורה שלקה מהם שבועה והוא הדין לעבדים ושטרות שכל אלו אין נשבעין עליהם, והקשה עוד והרי מחייבין אותו קנה הא היא שאין נשבעים בקנה והרי הם מחייבים אותו פרוטה דתנינן שבועת הדיינים הטענה שתי כסף כו' ואלמא תנינן במתניתין דאין נשבעין לעולם על פחות משתי כסף וסיו שבורין דמתניתין כללא הוא דכל הנשבעין ואפילו ע"פ אחד, ותירץ מתניתין בנשבע מפיו פירוש ע"י הודאתו אבל מה שאמר שמואל בנשבע על ידי אחרים כלומר ע"י ע"א דאז נשבע אפילו על פרוטה. ומכל מקום למדנו שכל מקומות האחרים שהיה מחייבים אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה וכשאינו יכול לישבע משלם שהתורה אמרה כל מקום שאין שם שיה אלא עד אחד אינו קם לכל שון ולכל חטאת אלא יהא פטור שנתבע בשבועה, ולפיכך כיון שאילו הייו שיה שיה לראובן מנה ביד שמעון ואמר שמעון יש לי כנגדו בידו כסות או כלים אינו נאמן אלא משלם, כשיה שם עד אחד אינו מחייבו ממון אלא שבועה הם יכול לישבע וכיון שמודה לדברי העד אינו יכול לישבע שאין שבועת עד אחד אלא כשהוא מכחיש העד לפיכך משלם, שאין נמלט לעולם אלא או בשבועה או בתשלומין. ומכלל דברים אלו אתה למד כי אינו מחוייב שבועה בכעין זה אלא כשהעד מעיד שהמנה עדיין בידו וכגון שלא זזה ידו משעת הלוואה עד עכשיו ואי נמי כשמעיד שקבע לו זמן והוא בתוך זמנו שאלו שיה בכעין זה מחייבין אותו ממון, ואפילו במעיד שהלוה בפניו מנה ועבר זמנו אינו חייב שבועה דאפילו שיה לא היו מחייבין אותו דקיימא לן המלוה חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים לפיכך עד אחד אין מביאו לידי שבועה שהרי העד מעיד כלום בפירעון אלא בהלוואה והלכך פטור לגמרי דבר תורה אלא שיש עליו שבועת היסת בלבד כדין כופר הכל: ומה שאלת אם לאחר שאלהו וזה השיבו יש לי כנגדו בידך כך וכך והעיד העד אם נאמר הוי מחוייב שבועה אם לא. דע שאין הפרש בין שבא קודם מכאן בין שבא לאחר מכאן שהרי שיה מחייבים אותו ממון בכעין זה. וכמו שהיינו פרק זה בורר (דף ל"א) כל זמן שמביא ראיה סותר הדין וע"פ הדברים שנאמרו שם. והלכך אף ע"א מחייבו שבועה ואם אינו יכול לישבע משלם, ולא עוד אלא אפילו חייבו אותו שבועת היסת עד שלא בא העד ונשבע ואח"כ בא העד חוזר הוא לדינו, דאפילו במחוייב שבועה דאורייתא כגון שבועת השומרים ונשבע ואח"כ באו עדים משלם ואינו נפטר בשבועתו שכבר נשבע דהא רב דאמר בב"ק (דף ק"ו) ולקח בעליו ולא ישלם לאחר שלקח בעליו שבועה לא ישלם לא קי"ל הכי וכדאיתא התם בהדיא, וכ"ש בשבועת היסת דדבון דאפילו רב שפטר שם מודה בשבועת היסת לפי דעתי:

ומה שכתב הרב בשטר שיש בו ע"א ונתן שפרעו שהוא חייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם, גם זה יצא להרב ז"ל מאותו כלל שכל מקום שהיה מחייבים אותו ממון ע"א מחייבו שבועה וכיון שהוא מודה לדברי העד ס"ל מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם. ומה שכתב הרב ז"ל בהלכות טוען ונטען כתב גם כן בהלכות לוה ומלוה. אבל אין דינו מחוור בעיני, לפי שהוא כבור דכל זמן שהוא מתחייב ע"י מה שנעשה בפני שנים כשנעשה בפני אחד הוא מתחייב בו שבועה, ואינו כן אלא כל מקום שהיה מחייבים אותו ממון ע"א מחייבו שבועה כלומר שהיה מחייבים אותו ממון בעדותם ממש, ר"ל שאילו הייו שנים שהלוהו מנה והלה אומר לא הלוני הרי זה מתחייב ע"פ עדותם ממש ר"ל לשלם ממון והלכך כשאין שם אלא ע"א אינו מחייבו ממון אבל מחייבו שבועה, וכן אם אמר אינו יודע אם הלויתני ואם אין שם אלא ע"א הוי מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם וכן כל כיוצא בזה. אבל כשהולה עליו שטר שהתומים בו שנים והוא אומר שפרע אינו מחוייב לשלם מפני עדותו של עדים ממש שהרי אין מעידין שלא פרעו והם אינם יודעים אחר שנגמרה עדותם אם פרעו אם לאו ולא מחמת עדותם אנו מחייבים אותו עכשיו אלא מפני חזקה דשטרא - בידא דמלוה מאי בעי, והדא לך דאילו במלוה ע"פ אע"פ שהלוהו בעדים והוא טוען פרעתי נאמן דהמלוה אם חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים וכן המפקיד אצל חבירו בין בעדים בין בשטר יכול הוא לטעון הזרתי כדאיתא פרק המוכר את הבית (דף ע') ואין אנו מחייבים אותו לשלם אע"פ שהיה מחייבים אותו בשטר שהפקיד בידו. מכאן אתה למד במלוה בשטר שאין יכול לומר פרעתי שאינו מחמת כח עדות בלבד של שנים אלא מכח חזקה דאנו אומרים חזקה לא פרע שאילו פרע לא היה מניח שטרו ביד המלוה, וכיון שכן כשהולה עליו שט"ח שאין בו אלא עד אחד וזה טוען פרעתי אינו מחחייב עליו שבועת ע"א שהרי אין כאן בזה עדות כנגדו ולפיכך אין ראוי לומר בזה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם. ועוד כלל זה ברור הוא שכל דבר שאילו מכחיש בו העד לא היה מתחייב שבועה בכך גם כשהוא מודה בו לדברי העד לא שייך למימר בזה מחוייב שבועה שאין יכול לישבע וזה פשוט מאד, וכיון שכן הגע עצמך אילו נאבד השטר והעיד העד שלוה מזה מנה בשטר ועבר זמנו וזה אומר כן היה שלויתי ממנו מנה אבל לא בשטר ופרעתיו לא מחייבינן ליה שבועה. אלא עדיף שטר בע"א משטר שיש בו שתי עדים ואילו בשטר חתום בכי האי גוונא לא מחייבינן ליה לא ממון ולא שבועה וכ"ש בע"א, והלכך אף במודה לויתי בשטר אבל פרעתי לא שייך בזה מחוייב שבועה שאין יכול לישבע. וזה פשוט. אלא הדין הזה תלוי בעיון אחר לפי דעתי והנני מקדים לך:

דע כי בירושלמי אמרו בכתובות פרק האשה שנתארמלה ר' זעירא בעי ע"א בפה וע"א בכתב מהו שיגטרפו ע"א בכתב כלום הוא לכן צריכא כשהיו שנים מלוה לקיים כתב ידו של ראשון ולא מלוה לקיים כתב ידו של שני ר' מונא בעי ע"א בכתב מהו לזוקקו לשבועה ע"א בכתב כלום הוא לכן צריכא כשהיו שנים מלוה לקיים כתב ידו של

משולם שום זכות בגוף המשכון אלא שעבוד לבד ומצלא כשראובן תובע משכונו שמעון ישיבו איני יודע אם ים לי עליו שום דבר מספק, וכיון שכן אין שמעון יכול לתבוע מספק זכות בנכסי ראובן, ואם היא מלוה בשטר כל שכן שהוא פטור מכלום מן הטעם שאמרנו וחייב להחזיר לו שטרו, ועוד משום דכיון שהודה שקבל ממנו מקצת דמים כבר פגם שטרו וחכמ פרק הכותב (דף פ"ז) הפוגמת כתובתה לא תפדע אלא בשבועה. וכיון שאפילו אם טען בדי שלא קבל אלא אותו דינר לא היה נפרע אלא בשבועה עכשיו שאינו יודע אם קבל הפירעון אם לאו אינו יכול ליתבע. והלכך אינו מוטל וחייב להחזיר השטר:

פו

שאלה שנינו בגיטין פרק התקבל (דף ס"ה) ובסלבוא זכיה ומתנה פ"ד לר"ס ז"ל, קטן שנותנין לו כדור וחרקו אגוז ומוטלו זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים. ואני שואל ראובן שנתן בקנין לפחות מזה קרקע וכתב לו שטר, היזכה בקרקע אם לא:

תשובה לא אמרו בפחות מזה שאינו זוכה לא לו ולא לאחרים אלא על ידי עצמו לפי שאין לו יד כלל אבל בקנין על ידי אחרים אי נמי במזכה לו על ידי אחרים דבר ברור הוא שזכין לו דאפילו במזכה לעובר נחלקו ריש פרק מי שמת (דף קמ"ח:) דאיכא מאן דאמר דקנה אבל בילוד ליה דין ולית דיין דקנה. ואפשר נמי דזכין להם דבר תורה כדמשמע פרק שאים מקדש (דף מ"ח) דקאמרינן התם מג"ל דשלוחו של אדם כמותו מכבה ויקחו להם אים שם לבית אבות שם לבית ואקשינן ואלא הא דאמר רב גידל אמר רב מנין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר נשיא אחד נשיא אחד ופירוש ונעשית חלוקתו כאילו היו שם כל ישראל היפוק ליה שליחות מסכא ודמי ותסברא דבא שליחות הוא אם כן מצינו שליחות לקטן וקטנים לאו בני שליחות נינהו כלום דסרכם קטנים היו בסם ואפילו פחותים הם מפשוטות אלא כי הא, כלומר שאין אנו למידין מאותו הכתוב ששלוחו של אדם כמותו אלא כי הא דרבא בר רב הונא אמר רב גידל אמר רב דאמר רבא בר רב הונא אמר רב גידל אמר רב מנין שזכין לאדם שלא בפניו תלמוד לומר נשיא אחד למעט אלמא זכין לקטן דבר תורה ואפילו לקטן המוטל בעריסה דכמה קטנים המוטלין בעריסה היו בהן. ומעתה זה שנתן בקנין על ידי אחרים לקטן הפחות ממדת כדור וחרקו אגוז ומוטלו קנה:

פז

שאלה ראובן לוה ממתת מיתה, ולוה להנוך בנו שיתן מנה לילד קטן שהיה בן שלש שנים והיה שמו שמעון, לשנים עת חנוך ובאותה שעה היה שמעון בן שש שנים וגדל והיה בן י"ב שנים, ותבעו שמעון בדין. אי שמעון גובה כלום מן היורש של חנוך מפני שהיה שמעון קטן בשעת מיתת חנוך ולא היה לו יד לקבלה:

תשובה דבר ברור לפי דעתי שהכיב מרע שלוה בשעת מיתתו חנו מנה לפלוני ואמרו יתומים פרעו נאמנים, שאע"פ שדברי שכיב מרע ככתובים לאו למימר שיהו ככתובים בשטר דעלמא שלא יוכל היורש לומר פרעתי ואפילו כתבו העדים שטר לוואה. ויש בידי ראיה מסהיא דבעי רבא בסוף ב"ב (דף קע"ה) שכיב מרע שהודה לריך לומר כתובו או אין לריך לומר כתובו. ומפני שנראה מתוך דבריך שגם אתה סבורים כן איני לריך להאריך בזה, וכיון שהדבר כן אם היה שמעון בן שש בשעת מיתתו של חנוך אפשר שנתן בידו של שמעון אילו היה שמעון פקח משום דבר קבלה הוא במטלטלי דפשוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלי ואמרינן בגיטין (נ"ט) ובר כמה כבר היה כל חד וחד לפום חורפיה. וכיון שאילו היה חנוך קיים היה חנוך יכול לומר פרעתי אף בנו אינו משלם אלא בראיה דילמא אבוה פרעיה. ואפילו לא היה שמעון חריף ואפילו היה קטן מוטל בעריסה ראה שאין בנו של חנוך חייב בכלום דקטן זה לא יש לו אב לא אפוטרופוס לא הוא שמוך אצל בעה"ב שלינו כאפוטרופוס וכל שלוה לתת לקטן מנה אין אומר נמתין עד שיגדיל אלא האפוטרופוס לא מי שהוא שמוך אצלו דינן ומוציאין מיד אחרים וחייב, אף בנו של חנוך אינו משלם דשמא אביו פרעו על ידי האפוטרופוס:

פח

שאלה בעל חוב שנכנס בבית לוה ומשכנו שהוא עומד בעשה דהשב תשיב לו את העבוט. אם אינו רוצה לשיב כופין אותו ב"ד או לא:

תשובה זו היא מ"ע שישמן גרמא שמתן שכרה בלדה ואין בית דין של מטה מוזהרין עליה, ופירש בירושלמי אין בית דין של מטה נענשין עליה אם שעלינו עיניהם ממנו ולא רצו לדון בה. ולפיכך אם לא רצו בית דין לכוף אין כופין. אבל ודאי אם רצו לכוף כופין כדאמרינן פרק שבועת (דף פ"ו) אמר ליה רב כהנא לרב פפא לדידך דאמרת פריעת בעל חוב מצוה אי אמר לא ניחא לי למעבד מצוה מאי אמר ליה תניא במה דברים אמורים במצות לא תעשה אבל במצות עשה כגון עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו:

פט

שאלה שנינו פרק כל הנשבעין (דף מ"ד:) נגזל כילד היו מעידים אותו שראו שנכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות וכו' שרי זה נשבע ומוטל ובגמרא אפי' אשתו של שומר נשבעת. עתה שודיעני אם נדון כן גם לאשתו ולבנו של בעל הבית או לא. הודיעני עוד שנגזל או שכירו שנטען שהיה שם וראה שגזל וגזלן אומר לא היה שם, אם לריך שנגזל להביא ראיה:

תשובה דבר ברור הוא שאשתו ובניו של בעל הבית אינן גרועים מאשתו ובנו של שכיר, ומה טעם לאשתו ובנו של שכיר מפני שהוא מסר שמירת ביתו לשכירו וכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד ושרי שכירו כאשתו, ובניו ואשתו של שכיר כשכיר. ומאותו טעם בעצמו אשתו ובניו של בעל הבית כבעל הבית כי לשם הוא מוסר שמירת ביתו וכליו ושרי הן בגופו. וגזלן שנטען שביבא ראיה שהיה שם דברי הבאי הם, אלא מכיון שנטען שהיה שם וראה כמה הוליא נאמן ואין זו לריכה לפנים ואם אי אתה אומר כן אף הוא לריך להביא ראיה שראה כמה הוליא ואע"פ שהיה בבית ונגזל שאין הגזלן מתחייב אלא על פי עדים ממש ונתבטלה מעתתו שנינו שהגזלן נשבע ומוטל. אלא שהדברים שאלו שנטען הגזלן דברים בטלים הם ואין לחוש להם כלל:

צ

שאלה כתב הר"ם ז"ל בהלכות פוטן ונוטן (פ"ד) מנה לי בידך וכרי עד אחד מעיד עליו והנוטן אומר

כן

הש"מ כלום. אבל אם אמרו היורשים פרעו נאמנים ודבר ברור הוא, ותדע שאם היה לו דין שטר לא היו העדים רשאים לכתוב ולחתום כלל דברי הש"מ לאחר מותו שהרי הוא לא לוה אותם לכתוב ואדרבה אם אמר הפסיד וכיון שלא אמר להם לכתוב היאך כותבין, דבקיון לחוד הוא דאמר דאין צריך לומר כתובו. אלא ודאי מה שהן רשאים לכתוב היינו מפני שאין לכתיבה זו דין שטר שיהיה כמלוה בשטר שאין היתומים יכולים לומר פרעו אלא כעין זכרון דברים בעלמא. והיינו נמי דאלעזריך רבא למבעי בשלמי גט פשוט (דף קע"ס) אע"מ שהודה מהו צריך לומר כתובו, דאמר אכתי לא ידע רבא דעדים כותבים דברי ש"מ אע"פ שלא אמר להם לכתוב. והא אמרינן (דף קי"ג:) שלשה שנכנסו לבקר החולה ולו כותבין ולו עושין דין שטרים כותבין ואין עושין דין, אלא דהתם היינו טעמא משום דאין כתיבת העדים אלא כעין זכרון דברים בעלמא בכל מה שהוא מחלק ונותן והעדאת ע"פ הוא. אבל הודאה בחוב שהוא חייב כתיבתם הוא כשטר דעלמא לגבות בו מן היורשים או אפילו ממשעבדי שנשעבד לו לאחר מכאן וכל זמן שאותו שטר יוצא מתחת יד בעל דבר אינו יכול לומר פרעתי לפיכך הוצרך הכא לשאול אם צריך לומר כתובו כבריא בעלמא שהודה שצריך לומר כתובו וכדאמר (שם מ') הודאה בפני שנים וצריך לומר כתובו, וכפירוש כתב כן הראב"ד ז"ל בפירושו גבי הכוא ש"מ שהודה וז"ל, ולוותה ש"מ אע"פ שכתבו העדים מדעתם כמלוה ע"פ ויכול לומר פרעתי עכ"ל. ומעתה כיון שאין לחוש לגובה וחוזר וגובה כותבין אפילו אלף, וכענין שאמרו בשטרי מתנה וממכר שכותבין חוץ מן האחריות שבו ובשטרי מתנה כותבים שני שטרות על שדה אחת לפי שאין אחריות למתנה וכ"מ שאין לחוש לטורף וחוזר וטורף אין אומרין במטון אין חוזרין ועושין שליחות אחרת וכ"ש בזה שאין כאן שליחות כלל כמו שאמרנו. ומ"מ אם לא רצו העדים לכתוב אין חייבים אלא שיעידו לו כן בפני בית דין, או אם רצו האפוטרופסים מוליאין לו שטר המתנה להתפיס לו זכותו בבית דין וכ"ד מתפיסין לו זכותו ושפיר דמי:

פד

שאלה ראובן לוה ממטון עשרה דינרין על משכון וסיים עד אחד בדבר שידע המשכון וידע שחוב אבל לא ידע אם עשרה דינרין או פחות או יותר, ותבע ראובן מטמעון תן לי משכוני וקח לך עשרה דינרין שאני חייב לך. והלה אומר תן לי עשרים שאתה חייב לי ואחזיר לך משכונך. והא סעד והעיד שהוא יודע בודאי שהמשכון של ראובן ביד שמעון אבל לא ידע בכמה דינר משכנה. הודיעני אמתת הדין, ואם נאמר על שמעון הרי הוא מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע או לא:

תשובה אם הוליא שמעון המשכון לפני ב"ד או בפני עדים קודם שנפל המחלוקת והתכחשה ביניהם הדין עם ראובן, וכלל גדול אמרו ויהא מסור בידך כל מקום שאינם מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה וכיון שכן הוא סגא עצמך ואילו היו כאן שנים שמעידין כדברי האחד בודאי היו מחייבים את שמעון להחזיר המשכון לראובן ועל שמעון להביא ראיה על שך הממון שהוא חובב, וטעמא דמילתא דכיון דאיכא עדים בביאת המשכון ביד שמעון ועדים מעידים שראו אותו בידו אין לשמעון שום מגו על המשכון, דלקוח הוא בידי אינו יכול לומר דהא איכא עדים במשכון שבא לידו, והחזרתיו אינו יכול לומר דהא אפקים לפני בית דין קודם שנפלה המחלוקת והתכחשה ביניהם וכן אנו רואים אותו תחת ידו. והלכך אומרים לו לשמעון אתה איך טוען בגוף השטר שאם דבר אלא שיש לך שעבוד עליו ובין שיש לך עליו כאשר אתה אומר ואין לך עליו אלא כמה שהוא אומר מכל מקום המשכון הוא חוזר לבעליו בעינו כיון דלחזרה עומד הרי הוא כמוחזר והבא ראיה על שך שאמרת ושקול, כאותה שאמר פרק המקבל (דף ק"י) היתומים אומרים אנו הנבחנו ובע"ח אומר אביהם הנבית על מי להביא ראיה ואסיקנא על היתומים להביא ראיה מ"ט אדעא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגביא דמיא ויתמי נייתי ראיה ונשקלוה. ואף אנו נאמר כאן המשכון כיון דלחזרה קאי כמאן דמוחזר דמי ומעות נייתי שמעון ראיה ונשקול. ועוד ראיה אחרת ממה שאמרינן פרק חזקת הבתים (דף מ"ס:) ופרק כל הנשבעין (דף מ"ו) גבי אומן הנותן טליתו לאומן אומן אומר שתים קלעת לי והלה אומר לא קלעתי לך אלא אחת כל זמן שהטלית ביד האומן על בעל הבית להביא ראיה מהם לו בזמנו נשבע ונוטל עבר זמנו המוציא מחבירו עליו הראיה ס"ד אי דאיכא עדים ליחזי מאי קאמרי אלא לאו דליכא עדים אלמא אומן מהימן מאי לאו משום מגו שיכול לומר לו לקוחה היא בידי מהימן נמי אאגריה לא לעולם דליכא עדים והוא דלא ראה. דאלמא אי ראה לא היה נאמן על קנבת הנכיות מפני שהאומן אינו נאמן לומר לקוח הוא בידי, וממנה אתה למד בשאר כל אדם היכא דאיכא בתיות המשכון עדים ורואו עכשיו שאין לו שום מגו כמו שאין מגו לאומן שאינו נאמן אפילו על שך הקלילה. וכיון שנתברר שאינם היו מחייבין שמעון להחזיר המשכון אף ע"א מחייבו שבועה והרי הוא מודה לדברי העד ואינו יכול לישבע הלכך מחזיר המשכון ויביא ראיה על שמעון ויטול ואם אין לו עדים למלוה על שך שהובע וכא הלוה ומעותיו בידו פטור משבועה של מודה מקצת משום דהילך הוא אבל מ"מ הוא חייב שבועת היסת על אותן עשר דינרים שהוא כופר בהם כדין כופר הכל. אבל אם קודם שהוליא שמעון המשכון בבית דין נפלה מחלוקת ביניהם שמעון נאמן, מפני שבשעה שטען עליו בביה דין שיש לו עשרים דינרים מיד נאמן במגו דאי בעי אמר החזרתיו וכיון שכן אע"פ שהוליא המשכון ולבסוף ראינוהו תחת ידו לא הפסיד נאמנותו דראמנום ונשבע בנקיטת חפץ כעין שבועת המשנה ונוטל מפני שהוא אין תובע כלום על גופו של משכון ממש והלכך כיון שהוא בא ליטול מבעל המשכון אינו נוטל אלא בשבועה חמורה כדרך כל המשבעין ונוטלין, וזה כדעת הרמב"ם ז"ל ודעת הגאונים אע"פ שמקצת מדברים אחרונים לא סודו להם ואומרים שאין צריך אלא שבועת היסת:

פה

שאלה ראובן לוה ממטון שבעה דינרין על משכון או בשטר ואמר ראובן לשמעון פרעתי לך פעם אחת שני דינרים ופעם שניים שני דינרין ופעם שלישית דינר ועתה קח לך שני דינרים ותן לי משכוני, והשיב שמעון מכל הפירעון אינו זכור אבל מהדינר של פעם שלישית אני יודע, הודיעני מה הדין:

תשובה אם הלוה על המשכון וזה תובע משכונו נראין הדברים שהדין עם ראובן שתובע את משכונו מפני שגוף המשכון של ראובן הוא ולא היה לשמעון המלוה

בע"א כו' לא מצי נחתי מזוזי ממי ליה לסו, אלמא כל שאר שמעו בו שהוזכר כשמעו בו כן מפי עדים היא אבל כל שמיעה בע"פ אותה שמיעה אין מתירין אותה ליעשה אף היא לא יהבינן לה כתובה, אלא אשה זו אם תבעה לפסוק לה מזונות פוסקין לה וכדקי"ל פוסקים מזונות לא"א, ודוקא לאחר שלשה חדשים מיום שהלך בעלה אבל תוך שלשה חדשים לא וכדקי"ל דחזקה אין אדם מניח ביתו ריקם, וב"ד יורדים לנכסיו ומוכרין בדקדוק ושומא ע"פ בקיאין ואין מוכרין הרבה בפעם אחת אלא מוכרין כמה שיספיק לה לשלשה חדשים ומפרנסים אותה אחת לשלשים יום כמו שנפסק הלכה ריש פרק אלמנה ניזונית (דף נ"ז):

פא

שאלה אם האשה הזאת יש לה ב"ח ובאין ליפרע מאותו קרקע, אם מוציאים אותה מיד הלוקח בין שמכרו אותו ב"ד לפירעון כתובה או למזונות:

תשובה דבר ברור וידוע הוא זה ואין כאן בית מיחוש שאין בעלי חוב שלה יכולין להוציא מיד הלקוחות שלקחו לצורך כתובה, ואיני יודע מי הביאך לזה אלא אחד משני עניינים. האחד שמא אתה סבור דכיון שב"ד מוכרים כדי לפרוע כתובה הרי זה כאילו מגבו לה הקרקע בעצמה ואחר כך מכרום מחמתה, או שמכרה היא אותו כדרך מוכר קרקע לאחר שגבאו בחובו. ואינו כן שהרי לא הגבו לה את הקרקע אלא מחמת היתומים מכרום כדי לפרוע לה כתובה ואחריותה ממי איתמי היא ולא עליה. ושוב אחרת הביאך לכך מה שמצאת לרבי נתן מניין לומר בחבירו ממה וכו'. וגם זה אינו כשמכרו ב"ד ופרעו כתובה קודם שהספיקו ב"ח לגבות אותה מחמתה דכיון דנפרעה נפרעה ואין כאן דרבי נתן, אבל ודאי אם מכרו בית דין לפרוע לה קלת כתובה ונשאר שאר שכתובה, מחמת שנשאר המקלת האחר ואין לבעל נכסים מחוררים אחרים אלא אלו, א"כ שמכרו אותה נכסים מחמת מזונותיה, בכעין זה באין ב"ח שלה וגובין מאותו קרקע מדרבי נתן כמו שהיא יכולה לטרוף אותו, מפני שכיון שמכרתו היא אע"ג דאחריות איתמי אחריות דנפשה קבילה עלה, כלומר הרי זה כאילו מחלה לבני לקוחות, וכאותה שאמר פרק אלמנה ניזונית (דף נ"ז) בעיא מיניה מרב ששת מוכרת למזונות מהו שתחזור והטרוף לכתובה קא מיבעיא לסו בהא דרב יוסף דאמר רב יוסף אלמלתא דזבנא אחריות איתמי ובי דינא דזבין אחריות איתמי מאי כיון דאחריות איתמי טרפא א"ד מאי למימר לה נסי דאחריות דעלמא לא קבילת עלך אחריות דנפשך קבילת עלך, ואסיקנא דלא טרפא דאחריות דנפשה מיהא קבילת עלה כלומר מחלה לה שעבודה, וכיון שכן הויא ליה מחילה אפילו לגבי חוב מוקדמים שלה מדשמואל (ב"ק פ"ט) דאמר שמואל המוכר בע"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול. ומ"מ נ"ל דאף בכעין זה יכולים הם לחזור ולטרוף מפני שעבוד שלהם על אותם נכסים דבר תורה מדר' נתן ומה שהוא משועבד לב"ח מדבר תורה אינה יכולה למחול וכל שכן בבע"ח שאינו כותבין בהן משעבדנא לך ולכל מאן דאתי מחמתך. ודברים אלו עמוקים מאד ונחלקו בו חכמי הדורות, ואני כתבתי לך הגראה לי:

פב

שאלה אם יחסר הקונה כלום אם כותבים ב"ד שהם מכרו אותה כדי לסלק ב"ח עליה ועל בעלה:

תשובה כבר אמרתי כי בגדון שלפנינו אינה יכולה לגבות כתובה מפני שאין כאן עדות שמת בעלה וכיון שכן הוא אין ב"ד יכולין למכור מנכסי הבעל לפירעון ב"ח שלה שהחוב לא נתנה לגבות בעודה יושבת תחת בעלה, וכן מחמת חוב בעלה לא ימכרו אלא בתנאים ידועים ויודיעוהו ואחר כך אם לא רצה לפרוע יורדים לנכסיו ופורעים אותו שלא בפניו, וכ"ש שאין ב"ד מחזרים בעיר להקור אחר מי שהוא חייב להם כדי שיפרעו אותו ממנכסיו, אלא מועד הוא שאם שמעו בו שמת אפילו בע"א ימכרו בית דין הקרקע לכתובה מחמת חשש ב"ח מוקדמין שלה כדעת מקצת הראשונים כמה שכתבתי לך ואחר הסכרזה כדימו, ואם לא שמעו בו שמת אפילו בע"א אלא בקלא בעלמא מוכרים למזונות כדרך שפוסקים למזונות לא"א שהלך בעלה למדה"י ואינן צריכים הכרזה וכדקי"ל לכרגא ולמזוני ולקבורה אין צריך הכרזה, ומ"מ אין מוכרין אלא כדי שיספיק לה וכותבין שלמזונות מכרו. ומה שמאלתם כילד היא כותבת פלוני אלמנת פלוני או פלונית בת פלוני, תכתוב כמו שתאלה אם שמעה בו שמת אפילו בעד אחד:

פג

שאלה מי שזמן עדים לצוואתו ואמר להם הרי הוא מצוה מחמת מיתה הוו עדי צוואתי וכתבו וחתמו ככל היולא מפי, אחרי כן נוה וחלק נכסיו לבניו והעדים אחר מיתתו כתבו וחתמו כל דברי צוואתו בשטר וכללו בו כל הסגנונות והחלוקות בעצם, ומסרו אלו העדים אותו שטר הצואה כתוב וחתום ביד האפוטרופסים. אח"כ בא אחד מאותם מקבלי המתנה הכתובים בשטר הצוואה ותבע לעדים שיחתמו לו שטר בפני עצמו מכל אותו זכות שיש לו בצוואת השביב מרע האחר, השיבו העדים הנזכרים כבר כתבנו וחתמנו ונתנו ביד האפוטרופסים וכבר עשינו שליחותנו ושם תמצא זכותך ממה שהניח הש"מ ואין אנו יכולים לחזור ולעשות שליחות פעם שנית ושיאך נעשה מעניין אחד שני שטרות שתגבה ותחזור ותגבה. השיב המקבל לא עשיתם שליחותכם שהרי לא כתבתם לי ולא נתתם בידי שום ראיה לגבות בה מתנתי מיד האפוטרופסים. השיבו העדים מעולם לא צוונו השב"מ שנכתוב לך בפני עצמך שטר מאותה הנתה שהניח אלא לוה לפנינו והנחנו כתבנו ביחד ועשינו שליחותנו. אם אתה חושש שמא יכפרו בך האפוטרופוס בוא ותבע מהם שיתפיסו לך עכשיו זכותך בב"ד כאשר יצאתה כתוב וחתום:

תשובה דברי שאלתך מסופקים מעט בעיני. מתוך לשון שכתבת יראה שהשביב מרע צוה לכתוב ולחתום ואח"כ עשה צוואתו וא"כ כל צוואתו בטלה ואין העדים כותבים לא לזה ולא לאחרים וכדאמרינן (ב"ב קכ"ט) שב"מ שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת אין כותבין ונותנים שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. ואיני יודע אם אמר להם כמיפה את כחו וכגון דאמר להו אף כתבו וחתמו דאז כותבין וחותמין בדאיתא התם, או שמא לא דקדקת בלשונך ואולי לא אמר לכתוב ולחתום אלא שיהיו כותבים דברי צוואתו כדרך שב"מ שדרכו לצוות לכתוב דברי צוואתו וכותבו לזכרון בעלמא ולא לכתוב ולחתום מדין שטר. בכעין זה שייתי אומר שלא צוה כלל לכתוב ולחתום אלא שהם כתבו מעצמן לאחר מיתתו מה שלוה בפיהם, ואם רצו העדים לכתוב לזה עכשיו זכותו בפני עצמו הרשות בידם לפי שאין שטר צוואה כשאר שטרות דעלמא שיגבה בו כדין שטר אלא דוכרן פתגמא בלבד שלא יכפרו היורשים לומר שלא לוה ולא נתן

דידה כאשתדוף וגובה מראשון ולא אמרינן דאיכי אפסדה כתובתה וכל מאן דאית ליה אבדה כתובה לגמרי אית ליה נמי אשתדוף בני חרי לא טריף ממשעבדי. וכיון דאסיקנא בגמרא הלכתא אשתדוף בני חרי גבי ממשעבדי ממילא אכריח דמאי אבדה משני אבל מראשון לא ואית ליה לא היא דרבא לא שמעינן ליה דפליג, ועיקר דינא דאשתדוף דמיא לברייתא דסתמה לשני ומשום הכי אצטריך לדחוקי נפשיה טובא לאפוקי לברייתא מפשטה דאמרה לא אבדה לגמרי אלא משני, ובהאי דינא הוא דפליג רבא עליה ואמר דשתי תשובות בדבר דאבדה לגמרי משמע ועוד דבסדיא תניא לוה מאחד ומכר נכסיו לשנים אין לו על לוקח ראשון כלום וכתובה ובעל חוב שתם איסו דאפסיד נפשיה בידיה כשאתם לשני והוא סדין לאשה וכקושיין דאבדה לגמרי משמע ולעולם דאשתדוף בני חרי ממילא גבי ממשעבדי, והא דאמרינן בגמרא שתם איסו דאפסיד נפשיה בידיה מסקנא דמילתא דרבא הוא ולא פירוקא דרב נחמן הוא וכן פירש"י ז"ל, והא דלא אמר שתם איכו דאפסידהו נפשייהו משום דעל לוה מאוחר קאי דמיניה סליק אמר הכי וה"ה לאשה, והא דא"ל רב ייסר לרב אשי והא מעשים בכל יום וכו' לאו משום דפליג רבא בדינא דאשתדוף קא א"ל הכי אלא משום דהיא דסברא קדמאה דמדמו לה לחתמה לשני וקא בעי למידק מינה לאשתדוף בני חרי דלא לצרוף ממשעבדי. ועי"ל דרב נחמן הוא דפריק לה הכי ואמר שתם איסו דאפסיד נפשיה בידיה ומיהדר הוא דקא הדר ביה מהסוא דחוייא דמאי אבדה משני ולא מראשון והדר ביה משום שתי תשובות שהביב לו רבא ופריק הא פירוקא אחרינא ושתם בב"ח משום דאיסו דאפסיד נפשיה בידיה. וה"ה לכתב ראשון ולא חתמה לו לשני וחתמה לו. ותדע לך דהא עיקר דברי רב נחמן ורבא אפירוקא דינא דברייתא דחתמה לשני הוא ולא אדינא דאשתדוף בני חרי ורב נחמן משום דהוה ס"ל מעיקרא דדמו אהדדי אצטריך לדחוקי נפשיה ולמימר דלא אבדה אלא משני אבל השתא דאיכרל ליה טעמא מאידך ברייתא דלוה מאחד ומכר נכסיו לשנים דאיכא לאפלוגי בין מפסיד נפשיה בידיה ובין אשתדוף ממילא תו לא צריך לדחוקי ולאוקמי נפשיה בההוא פירוקא דברייתא דחתמה לשני דשתם נמי איסי דאפסדה נפשה ולא אפסדה שהיא מידי עליה דרב נחמן בדינא דאשתדוף בני חרי וא"כ אמאי לוקי נפשיה במילתא דחיקא משום דודאי פשטא דברייתא אבדה לגמרי משמע, ושתיק ליה רבא וקבלה מינה, דאע"ג דהכי דחתמו לשני ליה לאו מראשון כלום אפ"ה אשתדוף בני חרי גבי ממשעבדי, ואה"ל חתמה לשני אבדה כתובה לגמרי. וכן נראה דעת הרי"ף שהביא הברייתא כלשונה ולא פירש אבדה משני ולא מראשון. וכן תמלא דין זה מפורש לרי"ם במז"ל בהלכות מלוה ולוה פרק י"ט וכן ר"י בעל העטור ז"ל במאמר אחריות וכתב שאין בנוסחאות שלהם שתם איסו דאפסיד נפשיה בידיה. והאמת שאילו היו כל הספרים מורים כן היה הענין יותר מבואר אלא שאין העיקר הזה מתבטל מחמת אותה גירסא והיעב יש ליישבה. ואע"פ שתמלא בפירוש ר"ח ז"ל ענין ירא שחולק על זה אנו אין לנו לסמוך אלא על מה שיראה מפשיטתו וקושיותיו של רבא, ועוד נסמוך על כל שאר הגדולים שהסכימו כולם לדעת אחת והוסיו בדין זה יחד. ומעתה אע"פ שמכרו שיהם לכותים אלמים אין בכך כלום שהיא היא שנתנה אגבא בין שיניה. ולא עוד אלא אפילו מכר הבעל לבדו שאר קרקעותיו לאלם אפילו כן אין לה על שלוקח ראשון כלום דיכול לומר לה הנחתי לך מקום לגבות ממנו, דלא אמרו אלא אשתדוף בני חרי שאינה ראויה לגבות מהן ולא שהן ביד אלם ומצויין הן בעלי זרוע ליפול וכמו שאמרו בירושלמי, והגע עצמך מכר לראשון וירשו בנו שהוא אלם שיחזור ב"ח על הלוקח שהוא נוח לו שיורש קשה ממנו אלא לעולם אומר לו הרי שעבודך לפניך, ולא תקשה לך מהשיא דתניא (ב"מ י"ד:) לשבח קרקעות כילד הרי שגזל שדה מחבירו והרי היא יוצאה מתחת ידו כשהוא גובה הא הקרן מנכסים משועבדים ואת השבח מנכסים בני חורין ופירש רבא כגון שגזל שדה מחבירו וחפר בה בורות שיחין ומערות ובא נגזל לגבות קרן השיבו דמי קלקול חפירת השדה גובה מנכסים משועבדים ורבה בר רב הונא פירש כגון שעלות מסיקין כלומר מחמת גזלן כאותו שמיבו פרק שגזל (דף קט"ז:) בא נגזל לגבות קרן גובה ממשעבדי אלמא דמי שגזל השדה ומכרה למסיק כותי דינא הוא דלישתלם מן שגזלן כמי שחפר בה וקלקלה ושדפה ואע"פ שאין קרקע נגזלת אין יכול לומר הרי שלך לפניך מפני שהעמידה ביד חזק ממנו ואע"פ שאילו שעפה נהר אומר לו הרי שלך לפניך כמו שמיבו פרק שגזל בתרא (דף קי"ז:). ומיהא לדון שלפיבו דכיון דהיא מכורה אצל בעלי זרוע הרי היא כאילו אינה בעולם ובדופה היא אצלו ואין יכול לומר הרי שעבודך לפניך. לא היא דהתם לאו מדינא הוא דאמרו כן אלא משום קנס וכמו שאמר ר' יוחנן בירוש' עלה דהסיא קנס קנסו חכמים בגזלן. ועוד דאילו היה כן אפשר דלא משתמע חד תנא או אמורא דלימא הכי בפ"ק דב"ק (דף ח') בהלין דינא דמיירי גבי מכר נכסיו לאחד או לשנים או בכתובות גבי חתמה לשני או בשום מקום אחר כמו שאמר אשתדוף בני חרי גבי ממשעבדי. והאי דינא דאשתדוף בני חרי דינא חדתא ואין לך בו אלא חדושו. וכל שכן שאין שתם כותים אלם שהרי יכול לכופו בדין לבא עמו במשפט. כך נראה דין האמת והצדק:

פ

שאלה אדם אחת שהלך בעלה למדה"י ושמעה בו שמת ותובעת לפקוח לה מזונותיה, ובית דין רואו דבריה וירדו לבתיה שהניח בעלה לנכור אותה לפרעון כתובה או למזונות, איזה דרך מהם עדיף לקיום מכירת הבתים מוכרת לכתובה או לפרעת כתובתה:

תשובה דע לקיום המכירה אין הפרש בין מזונות לכתובה שכל המכרה היא בבית דין אפילו הדיונות בין המכרו בית דין בין למזונות בין לכתובה המכר קיים אם מכרו אותו בדין, ובתנאים ידועים שאין זה מקומו לפי שלא באה כשאלה עליהם. אבל לפי מה שנראה מתוך דבריך אינו רואה שתהא אשה זו יכולה למכור לכתובתה ואפילו בבית דין. כי מנה שבתבת נראה שמעה זו שמעה לא שמעה כן מפי עדים ולא אפילו מפי ע"א אלא קול הברה בעלמא שילא בעיר, ולא סדבר כן אינה מותרת לינשא לאחר בקול, וכל שאינה מותרת לינשא אין מגבין לה כתובה. ומתוך דבריך ראיתי שהביאך לכלל טעות זה מה שראית בגמרא (כתובות ק"ז) גבי פלוגתא דרב ושמואל בפוסקים מזונות לא"א שהעמידו כל אותה השמועות כשמעו בו שמת, ואתה סבור כי שמעו בו שמת שהוזכר שם הוא שמעו בקול הברה בעלמא ועד אין בה, ואינו כן דאדרבה כל אותה שמועה שנזכרה שם הוא שמעו כן מפני שני עדים שראויין להוריד שיורשין לנחלה על פיהם, ותדע שכן ממה שאמר ת"ש מי שהלך בעלה למדה"י ותבעה מזונות בית דין יורדים לנכסיו וזנין ומפרנסין אשתו אבל לא בניו ובנותיו ולא ד"א. כלומר מדקתני אבל לא בניו ובנותיו מי אתה יכול לתרץ גם בזו כגון שמעו בו שמת דאילו כן כל שכן דזנין בניו ובנותיו שכן יורשין ויורדין לנחלה ופרקה רב פפא שמעו בו שמת בע"א כלומר שאין שם בנים עדים אלא אחד, והלכך איסי דאי בעית לאנסוני

כיון דאפשר דידע חזקה כיון דחתם ידע וקרא, דומה למה שאמרו (גיטין י"ט:) גבי שטרא פרסאה דחתימי עליה סהדי ישראל ואם לא ידעי למקרי ופריק בידעי לאו למימר דכל שהן חתומים אמו חוששין מן הסתם שמא אינם יודעים לקרות ולא נגבה בו עד שנדע שיודעין אלא מפני שאין סתמן של ישראל יודעים לקרות בשטרא פרסאה חשב השואל שאם אינם יודעים לקרות אלא שאחרים קורין לפם וסם חותמים על ידיהם קא מכשר, לאפוקי מיניה, בשא הוא דקא מקשי ליה הכי ואהדר ליה בדידעי למקרי, כלומר דחזקה שכל החתומים יודעים סם לקרות דאין לאין לסם לסמוך על קריאת אחרים אף אמו נאמר בלא חתמוהו עד שקראוהו. והפירוש בזה לפי דעתי ממקומו הוא מוכרע וכענין הזה נמי יש לפרש הסיא דגיטין דשטרא פרסאה דמסריס באפי תרי ישראל. ועוד אני אומר לפי עיקר השאלה שאפילו בשמעלה מודה לו שאינו יודע לקרות, א"כ שיש עדים שחתם עד שלא קראו מכל מקום מתחייב הוא עתה בכל מה שכתוב בו כיון שלא חתם לקרותו וסמך על הסופר שכל הסומך על נאמנות של אחרים הלא הוא גומר בדעתו להתחייב בכל מה שיאמר מי שהאמין על עצמו, והיינו טעמא דשלים. וגדולה מזו אמרו בעל אומר לפקדון ושלים אומר לגירושין נאמן וטעמא דכיון שהוא יודע בשעה שהשלים שגם שהשלים יכול ליתנו לאשה אף הוא גמר בדעתו וכתבו לשמה ונותנו לגירושין אם יאמר הנפקד לגירושין הוא וכ"ש הכא שהסומך על אחרים אע"פ שאינו יודע מה שכתבו עליו ולא חתם לקרותו וחתם בחותם ידו שהוא גומר בדעתו להתחייב בכל מה שכתוב בו וסרי הוא חייב בכל אותו חיוב אע"פ שלא נוס מדרבי יוחנן דאמר (כתובות ק"ח:) חייב אני לך מנה חייב כלומר אע"פ שלא היה חייב לו וקי"ל כר' יוחנן:

עח

שאלה ערכי הכותים שהם סומכים בברחקת החתום מן השטר במה שהיום שלהם ידוע ולריך היאה היום השטר מכתיבת הסופר מלבד זה שיחתום וסרי הכתיבה אחת והכל מיד הסופר:

תשובה אם הסופר זה שאמרת הוא הערכי והדבר כן כמו שאמרו אין כאן ספק ואין כאן בית מיחוש של הרחקת הסיטין ולא עוד אלא שאין כאן הרחקה כלל לעולם שסרי כתיבת הערכי שאמו הומכין בו הוא דבוק ממש עם השטר ואפילו הרחקת שיטה אחת אין כאן שאמו הומכין יותר בחתם שבסוף מן הסיום שהוא בסוף הטופס, שאין הכל אלא באמו הומכין בנאמנותו, דחזקה דערכי לא משקר ואין החותם שבסוף אלא להודיע שנגמר הסיון, אלא יודע אני בסופרי ערכאות בכאן דאדרבה כשהן כותבין שטרות ע"י סופר שתחתיו לעולם הוא מקפיד שיהא הסיומו של שטר מכתיבת הסופר שכתב השטר וזה בהקפדה לא דרך ערלאי, וע"כ בכל מקום שיעשו כן אני חושש לה כמו שאמרתי ומן הטעם שאמרתי. ואם הסופר הזה שאמרת הוא (ערכי) הסופר שתחת הערכי כמו שכתבת בכלל דבריך שלריך שיהא הסיום השטר כתיבת ידו של נער הערכי ולבסוף הוא חותם הנער המזכר ואחריו הוא חותם הערכי אע"פ שיש כמה שיטין בין הסיום השטר לחתימת הנער אין כאן בית מיחוש שסרי הסיום השטר מכתיבת יד' של נער וסרי הוא נאמן הערכי עצמו ע"כ לשונך. ומסתברא שאין הסיום הנער וחתימתו שבסוף לא מעלה ולא מוריד לפי שאין אמו מכשירין לפי דעתי כתיבת הנער אלא מפני שהערכי חותם וה"ל כסופרי דדייני דרב נחמן א"נ שהערכי מצוה דלא ליהדר על ידי הנער מוקר אחריו ולולא שידד לא איתא הנעין לא היו חותם. אבל שטרות שנעשו ונחתמו ע"י הנער הערכי לא היו מכשירים אותו שאין לו דין אלא כמו שנעשו בסדיוט, והכידון שלפניהו דומה לראיה שהרי כיון שאינם מקפידים בהרחקת השיטה נמצא שאין הכל אלא מן הנער בלא ידיעת הערכי שאני אומר כתב הנער וחתם הערכי והרחיק השטר ואחר כך חתם מה שלמעלה וכתב הנער לעצמו שטר אחר על חותם הערכי שאינו עכשיו מתיירא ממנו שיחקור אחריו לפי שכבר עשהו:

ומה שאלת לסודיעך דעתי בדין שטר העשוי בערכאות והלא כופר בו היאך יתקיים אם הערכי נאמן להעיד או לריך שני עדים כשרים בקיאים בכתבו להעיד עליו, כך דעתי נוטה שהאדם בעצמו נאמן סוף דינא כתחלת דינא שהרי כל עצמו אין אמו הומכין אלא משום חזקה לא מרע נפשיה וכל שכן דלא מרע בסך דמשכוני נפשיה אשטרי דעלמא דנזדייכו משמו לשם ליה, אדרבה קפיד הוא בזה יותר ואין לך עושה עליו זיופי אחרים ואפילו מי שאין מקפיד על עצמו ומרע נפשיה בשטרותיו מקפיד הוא בשטרות שנזדייפו ביד אחרים משמו ולא מרע נפשיה לשעיד על עצמו, ואפילו תאמר דמקרי ואמר, כיון שאין עיקר הדין במה שאמו הומכין עליו בשטרותיו אלא על שחזקה דלא מרע נפשה אין לך חזקה גדולה מזו. ועוד זכר לדבר אינה שבשטר הם מעידין דשמה כל שהן נאמנים אמנה שבשטר נאמנים בקיום השטר כל אחד על כתב ידו בלי לירוף עד אחר ה"נ כשם שהאמנתו אמנה שבשטר בכתב ידו כך האמינהו על כתב ידו:

עט

שאלה לאובן משא אשה והוליד ממנה חנוך, ובשעה שנשא חנוך אשה נתן לו לאובן אביו שדה אחת במתנה ולאה אמו אשת לאובן לא חתמה לו, ואחר כך מכר לאובן שאר הקרקעות לאחרים וחתמה לשם אשת לאובן, ולימים מת לאובן ובאה אשת לאובן לגבות כתובה מחנוך בנה מחמת הקרקע שנתן לו לאובן והיא לא חתמה לו לפי שלא נשאר לראובן דבר שתוכל לגבות ממנו ונם לא תוכל לגבות מן הלקוחות שהיא חתמה לכולם ועוד שאותם לקוחות הם כותים והם אלמים ואין לה לתבוע. הדין עם מי:

תשובה מה שהשיב חנוך כי הנה לה מקום לגבות ממנו הדין עמו ואע"ג דקי"ל אשתדוף בני חרי גבי ממשעבדי כדאסיקנן פרק מי שהיה נשוי (דף ל"ה) אשתדוף ממילא משמע כגון שנטפה נסר או נעשית ארץ מלחה אבל היכא דאיכי נרמה לה כגון שיחתמה ללוקח שני אבדה כתובה דאיכי נתנה אלבע בין שיניה וכדתני פרק מי שהיה נשוי (שם) כתב לראשון ולא חתמה לו לשני וחתמה לו אבדה כתובה, ואבדה לגמרי משמע דליה לה לא מראשון ולא משני וכדתניא (שם) לוה מן שאחד ומכר נכסיו לשנים וכתב ב"ח ללוקח שני דין ודברים אין לי עליך אין לו על לוקח ראשון כלום מפני שיכול לומר לו שנתתי לך מקום לגבות ממנו, ודין אשה ודין ב"ח שוה הוא בדבר לפי שהיאם הפסידו על נפשם בידים כשחתמו לשני, וא"ת והא מיבעיא לן התם בשלמי מי שהיה נשוי (שם) אשתדוף בני חרי מהו למטרף ממשעבדי ואתי למיפשט דלא טריף מדתניא כתב לראשון ולא חתמה לו לשני וחתמה לו וכו' אבדה כתובתה וכו' ופריך רב נחמן מאי אבדה משני אבל מראשון אית לה ואתא רבא ואקשי ליה ואמר שתי התובות בדבר חדא דאבדה לגמרי משמע אלמא דמאן דאית ליה אשתדוף בני חרי גבי ממשעבדי אית ליה ממי דכתב לראשון ולא חתמה לו לשני וחתמה לו אבדה כתובה מראשון אלא כיון דאינה יכולה לטרוף משני הוו לסו נכסי שני לגבי

בעובלא דלפסול סרחקת שני שיטין בשטר ועדים מחומים עליו מלמעה דכל שאפשר לזייף השטר פסול כדאיתא בגמרא (ב"ב קס"ב) וכיון שכן אף הערכאות שמרחיקין מחיימתם מן השטר פסול ואני חושש לכל השטרות הטולים בערכאותיכן שבזמן הזה יש לפסול זה, ואע"פ שיולאין לפניו שלא בהרחקה משום דכיון שאינם מקפידין בדבר זה אינו חוששין שמא אירע כך ומזדייף, ומדע לך דהא אין למדין מטיעה אחרונה ועשמא משום דכיון דאין העדים מקפידים לסמוך מחיימתם ממש להכתוב שבשטר אינו חוששין שמא כך אירע ומזדייף ואין סומכין על עדות שטר עד שיודע לך שהוא כשר ולא יוכל להזדייף. ומה שהקשה בפרק קמא דגיטין (דף י"א) גבי שטר פרשאה דמסריה באפי תרי בסדי ישראל והא בעינן שיחזיר מעניינו של שטר בשיטה אחרונה ופרקינן במסדר ולא אקשי דעדיפא מיניה והא הרחיק את העדים שתי שיטין מן הכתב פסול כלומר וספרסיים אינם מקפידין בכך. יש לומר דהתי נמי במסדר אפרקו להו לכולהו קושייתא דהא קושיא והא בעינן שיחזיר מעניינו של שטר בשיטה אחרונה ולא עשמא משום חשש הרחקה, ובמאי דמשני נמי במסדר אפרקו להו כולהו קשייתא (כלומר בר מחזרה) וכיון דסדרי וכתבי עניינו של שטר בשיטה אחרונה ש"מ דמקפד קפידי להרחקה וסתמא לא הרחיקו יותר ולמדין נמי מכל השטר זולתי מאותה שיטה אחרונה. ושטרות הטולים בערכאות שכשרים ואין חוששין שמא הרחיקו יש לומר שגם הם היו מזהרים באותו עת להרחקת שתי שיטין אלא שלא דקדקו כל כך להחזיר בשיטה אחרונה מעניינו של שטר כחכמי ישראל שדקדקו וחשו לכל מה שאפשר לזייף ולפיכך הקשה בהדיא בהסיא דשטרא פרשאה משיטה אחרונה ופריק במסדר שגם הם לעתים היו מזהרים:

עו

שאלה הודאה בחתם ידו יכול לומר פרעתי או אמרינן
נהי דלא גבי ממשעבדי דלית ליה קלא אבל מכל מקום יכול למימר ליה שטרך בידי מאי בעי וסכי משמע ודאי למאן דגריס בגיטין (שם) בשטרא פרשאה וגבי ביה מבני חרי אלמא דבכל שטרא אפילו לא גבי ממשעבדי לא יכול למימר פרעתי דאי לא מאי גבי דקאמר:

תשובה זו מחלוקת ישנה היא בין הראשונים ז"ל.
ומשא דשטרא פרשאה דקא סמיך בה מר לא ידענא מה ראיה יש, ואילו כל היכא דקתני גבי משמע דל"מ למימר ליה פרעתי אמאי שביק מר מתניתין גופא דסולית עליו כתב ידו שהוא חייב לו שאף היא קתני בה שהוא גובה מנכסים בני חורין אלא דגובה דקתני בכולהו לאו ראיה היא הא קתני נמי בעדים גובה מנכסים בני חורין ואע"ג דאי טעין פרעתי נאמן, וגובה דקתני בכולהו לומר דהיכא דאמר לא לויתי סוחזק כפרן. ויותר נ"ל להביא ראיה משטרא פרשאה דמסריה באפי סהדי ישראל דגבי ביה מבני חרי (שם י"א) דקאמרי' עלה אפילו ממשעבדי נמי ופריק דלית ליה קלא ומשום הא בלחוד הוא דדחינן ממשעבדי ומוקמינן לה מבני חרי ומבני חרי מיהא גבי ול"מ אמר פרעתי, וסוא הדין לכתב ידו אע"ג דלא גבה ממשעבדי דאף הוא שטרא מעליא וגבי ממשעבדי אי לאו משום דלית ליה קלא וכגון דליכא למיחש לקונייא וס"ד כגון דשעבד חזקן ומכר סבן כדאיתא בירושלמי פרק המולן. אלא היא איהי ראיה גמורה לפי שיש לבעל דין לחלוק ולומר דהא בהא תליא דכל שאינו גובה מנכסים משועבדים מאיהו לד שיהיה אינו חושש בסגתתו ביד המלוה ולפיכך אינו יכול לומר שטרך בידי מאי בעי. ומכל מקום כך דעתי נוטה שאינו יכול לומר פרעתי דאתו מפני שאינו גובה מנכסים משועבדים אינו חושש מבני חרי שיש לו [ולמה] נאמר (כיון) שאין הלה יכול לומר לו שטרך בידי מאי בעי אדרבא נאמר שהוא חושש מלהניח שטרו ביד המלוה ולפיכך מלי אידך למימר ליה שטרך בידי מאי בעי. דבשלמא בשטר שיש בו נאמנות ללוה שהוא יודע שהוא נאמן לומר לו פרעתי א"ל בשטר פקדון שהתורה האמינתו בטענת נאנסו אינו חושש אם הוא מניחו לפי שסומך הוא על נאמנותו. אבל כאן מי שאמינו שיסמוך על אמונתו, אלא שאתה בא להאמינו מפני שאינו מקפיד אם יאבד שטרו ביד המלוה ויגבה פעם שנית מבני חרי. ואילו מלינו לבעלי הגמרא כן בפירוש היה מן הראוי לתמוה ולשאול למה, כל שכן עכשיו שאין עיקר בגמרא שאין אומרים כן משקול הדעת, ואם מפני שאינו אותם בסדי מלוה את חבירו בעדים לא להשוותו כדינו לגמרי אלא לבני חרי ומשעבדי בלבד. ותדע לך שסרי המפקיד אצל חבירו בשטר אינו גובה מנכסים משועבדים ואפילו הכי איכא מאן דאמר התם פרק המוכר הבית (דף ע') שאינו נאמן לומר החזרתי משום דאמר ליה שטרך בידי מאי. ואע"ג דקיימא לן כמאן דאמר דהוא הוא נאמן אין הדעת נותנת שנחלקו בדבר זה שזה אומר כיון שאינו גובה מנכסים משועבדים אינו חושש וזה אומר בספק, ולא נשמע מחלוקתו של הרי"ף והר"ם ז"ל מחלוקת שניה בגמרא. ועוד דאפילו לדידן דקי"ל דמאי למימר החזרתי אינו אלא משום דאי בעי אמר נאנסו ובשבועה המורה ואם איתא דכל שטר שאינו גובה ממשעבדי מאיזה לד שיהיה יכול לומר פרעתי ולא מלי למימר ליה אידך שטרך בידי מאי בעי ס"ל כי אמר החזרתי יהא נאמן כדינו אלא בשבועה וליכוי כמפקיד אצל חבירו בעדים, אלא שכל שבמטר לריך להחזירו בשטר כדאיתא בשבועות פרק כל השבועות (דף מ"ה:) אא"כ יש שם מגו כאותה שבפרק המוכר את הבית:

עוד שאלת את"ל דגבי מבני חרי ולא מלי למימר פרעתי
אם יכול המלוה למוכרו מכירת שטרות אי הוי כשטרות שאין גובין בהן אלא מבני חרי דמ"ש. כך דעתי נוטה שיכול למוכרו דשעבוד נכסים למכירת שטרותיו לא מעלה ולא מוריד דלגבות מיהא מבני חרי מכרו לו, וא"ת לפי שאין לו דין שטר ואינו אלא כמלוה ע"פ, לאיי דין שטר יש לו אלא שאין לו קול וכתב שהוא בכתב ידו אע"פ שאין עליו עדים גם מעליא הוא דבר תורה כשאר גיטין שאינם חתומים בו. ויותר מזה נ"ל שאפילו את"ל שיכול לומר פרעתי יכול למוכרו דאמר שטר פקדון שהוא נאמן לומר נאנסו א"ל החזרתי א"ל שטר שיש בו נאמנות ללוה מי לא מזדבני אלא ודאי כולהו מזדבני, וטעמא דמילתא דאילו מדאורייתא כל השטרות אין להם מכירה לפי שאין גופן ממון אלא מדרבנן הוא שתקנו להם מכירה כדי לפתוח דלת בפני לוין, וכדעת הרי"ף ז"ל וכן עיקר, וא"כ מ"ש כתב ידו דמאי איכפת לסו בין אין בו עדים בין יש בו עדים:

עז

שאלה הודאה בחתם ידו והשטר בגופן של כותיה
מהו כיון דלא ידיע למקרי לא מהני, א"ד דלא אתמר אלא בעדים דליתנהו בחורת עדות כיון דלא ידעי למקרי אבל בהודאה בעל דין הא אודי כל מה דכתיב עליה:

תשובה כל בחתם ידו יוצא עליו גובין ממנו מבני
חרי דאפילו לכשתמצא לומר דכשאינו יודע לקרות לא מתחייב מכל מקום מסתמא אני אומר כל שהוא חותם ודאי קרא ואחר כך חתם ומאן ליתא לן שאינו יודע ואע"פ שאין רובן של ישראל יודעים לקרות בשטרי אדמאי

כתוב בס קנין כמיפס נמי כך סדין וכך סעעס לפי שאין שטר וסקנין מוסיפין ומעלין במתנת שכיב מרע אלא מגרעי וכשסות כותב בס קנין כמיפס אינו מעלה ואינו מוריד, ואם כתב לס מתנת בריא זס היא בעיא דרבא דבעא דבריא ביאך ולא איפשיטא וכיון דלא איפשיטא אינס אלא אפוטרופסא דנכסי בחזקת יורשי קיימי, וכן כתב הרמב"ם ז"ל, וכיון שכן נראה דאף בקנין הדין אחד דהא שטר בבריא קונס סוא בקנין ואפילו סכי אזלינן הכא בתר אומדנא ואמרינן דלא נתכוין זס אלא לעשותו אפוטרופוס וסלכך בקנין נמי סוא סדין וסוא סעעס דכיון דלא איפשיטא בעיין לא מפלגינן בין בריא לשכיב מרע וכשס שכיב מרע לא מפליג בין שטר לקנין סוא סדין לבריא. ועוד דכי אמרינן במאי אילימא בשכיב מרע סא אמרינן לא עשאס אלא אפוטרופא אלא בבריא ליימא ליס כו' הכ"ע כשקנו מידו אלא משמע דלא שנא. כך דעתי נוטס. אבל בעל הטעור כתב שאס סוא בריא ואמר בלשון מתנס וקנו מידו קנס ואס אמר בלשון ירושס אפילו קנו מידו לא קנס וסיינו בעיא דרבא הכ"ל. ולא ידעתי לסוף דעתו. ומס הכ"ל כתבתי לך ואתס בשכלך הכר תברור סתכן מן הכר:

ובענין מס שאלת אס הפסידס כתובתס כשעשאס אפוטרופסית זו ודאי אינס נפסדת כלום וזו היא הסכמת כל מי שראיתי מן הגדולים ותדע לך מדאתי למפשט לבעיא דרבא מדתניא (שס קל"ב) הכותב כל נכסיו לאשתו וילא עליס שט"ח וכו' תקרע כתובס ותעמוד על מתנתס ונמלאת קרחת מכאן ומכאן וכו' במאי אילימא בשכיב מרע ובכולהו, וטעמא דילא עליס שט"ח הא לא ילא עליס שט"ח תקרע כתובתס ותשאר היא אפוטרופא, והא דאמרינן בגמרא לא ילא עליס שט"ח קנינא ולא קנינא ליכא בברייתא:

עב

שאלה מי שגירש אשתו ולא פרע לס כתובתס. אס הוא חייב במזונותיס עד שיפרע כתובתס:

תשובה כל אשס שנתגרשס גירושין גמורין אין שבעל חייב במזונות ואפילו לא פרע לס כתובס וכן תמלא בהלכות הרי"ף פרק שנים אוחזין ובפרק בתרא דכתובות וסוכיא הרי"ף ז"ל בראיות נכוחות, ויש עוד ראיות בהנס וכהנס והדין דין אמת:

עג

שאלה ראובן ולאס אשתו היס לסס בן אחד ושתי בנות ונתנו לסס כל מס שיש לסס בעולס קרקעות ועל גבן מטלטלין וסיתס מתנס זו משכבו ועל מנת שאס יבואו לידי צורך שימכרו וימשכנו ויפרנסו נפשס, ושתנו תנאס שבזמן שיגיעו את הבנות או שיגיעו סס בעצמס שיטלו נדוניותיכן ולא יהיס לסס חלק במתנס זו ושיסתלקו מעל אחיסס, ומתס שבת אחת וסגיעו האב ואס את הבת הנשיס ועתס בא סבן ותבע הקרקעות והמטלטלין מהאב ואס. הודיעני מס יוציא האב ומס יוציא הבן:

תשובה המתן מתנס לשני בני אדס או לשלשס כאחד יד כולס שוים ליטול בס חלק כחלק, והלכך זס שנתן כל נכסיו לבנו ולשתי בנותיו ביחד כל אחד מסס זכה בשלש הנכסים, אילו לא פירש יותר במתנתו, ואילו מת אחד מסס היס האב יורש חלק הראוי לאותו שמת בנכסים שהאב קודם לכל יוצאי יריכו אבל שבביו שפירש ואמר שבזמן שיגיעו לבעלים יטלו נדוניותיכן ולא יהיס לסס חלק במתנס זו שיסתלקו מעל אחיכן מדאס מלשון זס שרלס לגרע חלקן מבלים הנכסים אס הסא הנדוניא פחות משלש הנכסים אבל אס תהיס הנדוניא יתירס על שלש הנכסים לא תטול כי אס שלש הראוי לסס במתנס, והלכך אס הגיעו האב והאס את הבת יטלו מהנכסים לזורך נדוניותיס כפי מס שפסקו לס עד שלש בנכסים אס פסקו לס כל כך אבל לא יותר משלש. אבל חלק אותס שמתס לא יכלתי לברר בו הדין מפני שלא הגדת לי שטר המתנס על בוריו כי זס נדון אחר לשון המתנס אפשר שתפקע זכותס בשעת מיתתס ואפשר שלא פקע זכותס והאב זוכס במתנס מהמתס מכח ירושתו. אס תכתוב אלי לשון המתנס בדקדוק כמו שהיא בשטר המתנס, אולי יראוני מן השמים להשיב עליו כהלכס שאין הכל תלוי אלא בלשון המתנס והתנאין:

עד

שאלה שטר הטולס בערכאות כותיס דקי"ל דקמגבי ממשעבדי, מהו ערכאות מי בעיא תרי או אפילו חד, ועוד בזמן שהערכי נער אחד כותב והוא חותס על ידו ואינו יודע בדברים אס נקראו ערכאות אף זס העומד תחתיו ומשוס דלא מרעי נפשייהו בהא מילתא בלחוד קאמרינן לא שנא חד ולא שנא תרי לא שנא גדול ולא שנא קטן:

תשובה מסתברא לידע דערכאות הנס שנינו לא שנא חד ולא שנא תרי ואינו הוא אחד מסס פסול ונשים כשרים דוקא או יותר לא היתס הגמרא שותקת מכיולא בדבר זס, ועוד שערכאות לא מדין עדות הוכשרו אלא דחזקס לא משקרי ולא מרעי נפשייהו וכל שהלכו חכמים בדברים אלו על סמך האמת לא חילקו בין אחד לשנים שכשהוכשר בעדות אשס פסולי עדות אפילו אשס אחת אפילו עבד ואשס ואפילו כותי אחד הכשירו בעדות כשרים הוא דאגריכו שנים ובדבר שסמכו בו על אמתת הנהוג זס נראס דאפילו עד אחד כשר ותנן (גיטין י:) כל השטרות הבאים בערכאות של כותים אפילו שחותמיסס כותים כשרים אלמא נוסגין הוא שערכאות בשטרותיסס לסחתים כותים מן השוק כדרך שאלו עושין שהערכי אחד כותב ושיו מחתימין בו שנים מן השוק ואין אנו סומכין על עדות החתומים אלא על נאמנותו של ערכי הכותב ואילו היו שנים מן הערכאות חותמים לעולם למס היו מחתימין בו עדים אחרים, ואע"פ שהס מעמידין לפעמים תחתיהס נער אחד אין נראס לחוש בכך שגם הנער הזה מחיירא ממנו מפני שאימת אדוניו עליו שחוקר אחריו כשהוא חותם על ידו וכוי ליס כענין שאמר בדרב נחמן וסופר דדייני, ועוד שהערכי כדי שלא יתקלקל על ידי הכותבים מחיירא ובודק וחוקר אחריהס וכל זס בכלל מס שאמר דאי לאו דיהבי זוזי קמייהו לא מרעי נפשייהו וס"ל אי לאו דנחתי לקומטא דמילתא לא הוו מרעי נפשייהו למכתב ומחתם אפומייהו.

עה

שאלה שטרות הללו של ערכאות שדרכן לסרחיק מן הכתב מס תהא עליס, ורבינו שמואל ז"ל כתב דבשטר דכתיב בים שריר וקיים שאין יכול שוב לסזדייף וכשהן מקיימין אחריו מחקים ותליות בשיעס אחרוס סומכין הן על כתיבת הסופר שאילו שאר מס שכתוב בשטר כשר בכתב ידי אדם אחר והסופר חותם וקיומין אלו צריכין כתב וסופר עצמו:

תשובה הגס לרשב"ם ז"ל דמחו ליס מאס עוכלי בעוכלא

וא"כ לפי מה שסיים מדקדק ממנה רבינו שאין השעבוד נפקע סיס לו לסוכיה משם ג"כ אפילו במטלטלין:

ולעיקר הדין אני דן לפיך שאם היה קרקע ודאי שאשה גובה כתובתה ממנו ולפי שכבר חל שעבודה על הקרקע וגכסי בחזקת אלמנה קיימי כדאסיקנא פרק אלמנה ניזונת (דף נ"ח:) וס"ה בשכתב לה מטלטלים אגב מקרקעי שאין הפקר ולא הקדש (אין) מפקיעים מידי שעבוד כדעת הגאונים ורש"י ז"ל ואפילו לדברי ר"ת ז"ל שלא חילק בין הקדש דמים להקדש מזבח מ"מ בהקדש קרקע מודה דאינו מפקיע מידי שעבוד וכדתנן מוסיף עוד דינר ופודה הנכסים הללו. אבל מה שסביא ראיה ממשכונו של גר אינה ראיה דשאני התם דקא קני למשכון מדר' יצחק ואפילו משכון בשעת הלוואתו כדמוכח פרק השולח (ל"ז) ופ"ק דקידושין (ח:). ואיברא במטלטלים דלא כתב לה מטלטלי אגב מקרקעי יש לנו לדון לחוב ולזכות ואמינא דמטלטלי דגר משמע דהוו להו לאחר מיתה כמטלטלי דיתמי ולא מתעבדי לב"ח וכל הקודם זכה בהן ודייקינן לה מעובדא דאיסור גיורא פרק מי שמת (דף קמ"ט) דהוו ליה תריסר אלפי זוזי בי רבא ורב מרי בריה סורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה הוה כי שביב אמר היכי קני להו רב מרי בירושה לאו בר ירושה הוא במתנה מתנת שכ"מ בירושה שויוה רבנן וכו' כדאיתא התם, ואם איתא יכתוב לו חוב על כל נכסיו כדי שיצטרך לגבות בחובו כל אותה תריסר אלפי זוזי דבי רבא אלא משמע דאי עבד לא מסני דהוו להו כמטלטלי דיתמי ולא מתעבדי לב"ח, אלא דקשה הא דתניא בתוספתא פרק מי שהיה נשוי ואף רבינו כתב גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו וילאה עליו כתובת אשה וב"ח גובין מן האחרון, ואל תשיבני שהיא רבי מאיר דמתמיר בכתובה ואמר דכתובה גובה אפילו ממטלטלי דיתמי דתניא כתובה ב"ח מאי איכא למימר דהא לב"ע מטלטלי דיתמי לא מתעבדי לב"ח, ועל כן אני אומר דמטלטלי דגר כל שהוא ביד אחרים עד גמר מיתתו הויין אותם המופקדים אצלם וזה פירש למיתה וזה זכה הוו להו כמטלטלי דיתמי ולא גבו ממנו כתובת אשה לרבנן וב"ח לב"ע והיינו דאיסור גיורא ורבא אבל הכא דבזבזו אותם ישראל לאחר מיתה כבר חל עליהם שעבוד הכתובה וב"ח בגמר מיתה וקיימי ברשותייהו דהא לא קאי באפייהו זכות אחרים דבמטלטלי דיתמי גופייהו אי לאו דירושה ממילא קא רויא ועם גמר מיתה קמו להו נכסי בחזקת יתמי הוו כתובת אשה וב"ח גובין מהן כדתנן פרק הכותב (דף פ"ד) מי שמת והניח אשה וב"ח ויורשים והיו לו פקדונות או מלוה ביד אחרים ר' טרפון אומר יתנו לכותל שבסה ור' עקיבא אומר יתנו ליורשים שכולן צריכין שבועה ואין היורשים צריכים שבועה דאלמא לר' טרפון כל שאינן ברשות היורשים ממש בשעת מיתה כתובה וב"ח גובים מהן ואע"ג דמטלטלי דיתמי לא מתעבדי לב"ח וע"כ לא פליג רבי עקיבא עליה אלא שהן יורשים וזוכין ממילא דבר תורה כדאיתא בירושלמי הגע עצמך שפטרם משבועה ומשני זו תורה וזו אינה תורה הא לאו הכי מודה לרבי טרפון. והלכך גבי גר דבשעת מיתה לא היתה זכות אחרים מעכבת ועומדת בפני שעבוד אשה וב"ח קדמו והוו להו כיתמי דידיה וקמו להו נכסי ברשותייהו מפני שהעבודה חל עליהם עם גמר מיתה ואע"פ שקדמו אחרים ובזבזו מוליאין אותם מידן ואע"פ שאין מוליאין מיד יורשין שקדמו וזכו אפילו לרבי טרפון כשקדמו אשה וב"ח ונטלו מר"ה או מסימטא שאינו רשות יורשים גובין מהם, אבל גר אפילו קדמו אחרים ובזבזו מוליאין מידם כמו שכתבתי, וכל שכן אחר תקנת הגאון ז"ל שהמטלטלים כקרקע:

ע

שאלה ראובן שהכר טרף או לבע שהכירותו רב מהכירות חופר והכרם לחדש ימים והתחילו במלאכה ושנו בה יום או יומים ואח"כ חזר בו בעה"ב, הודיעני אם יפרע לו הכירותו משלם או כפועל בטל שאינו דומה בא טעון לבא ריקם, ואח"ל יפרע לו כפועל בטל, הודיעני האי כפועל בטל דטורף או דלבע יהיה כפועל בטל דחופר היינו כשומר קבלנין שאומר ביום או יהיה הכירותו יותר כפי הסרותה של טורף. הודיעני דעתך:

תשובה כל פועל שהתחיל במלאכה אם חזר בו בעה"ב נותן לו שכרו משלם ולא משלם לגמרי אלא פותחין לו קלת מפני היושב בטל וכמו שהניחו בברייתא (ב"מ ע"ו:) הסוכר את האומנין והטעו זה את זה אין להם זה על זה אלא תרעומת במה דברים אמורים שלא הלכו אבל הלכו חוזרים ולא מצאו תבואה הלכו פועלים ומצאו שדה לחם נותן להם שכרן משלם אבל אינו דומה בא טעון לבא ריקן שהשה מלאכה ליושב ובטל. ובודאי אם היה טורף או לבע או רוקם וכיוצא בזה שהכרן מרובה אומדים כמה אדם רוצה לפחות משכרו ולהיות יושב ובטל ממלאכה כזו והכל לפי שכר העבודה ולפי ערכה, ואי אפשר לומר שמשלם יתן לו אלא פותחין קלת מפני היושב ובטל וכלותה שאמרו פרק אלו מציאות (דף ל"ח:) נותן לו כפועל בטל והא לא בטיל מאי כפועל בטל כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל ופירש"י שם כמה אדם רוצה ליטול ולפחות משכרו ליבטל ממלאכתו זו שכבדה שהוא עוסק בה והכל לפי שכר העבודה ורבוי השכר יש ערכה קלה והכרם רב ויש חלוף. ומכל מקום אם הוא חזק שאינו נהנה בעמידתו בטל אלא מלטער בביטול ונהנה ביגיעה אין פותחין לו כלל כדאמרינן פ' הסוכר (ע"ז) אמר רבא האי מאן דאגר אגירי לעבידתא ושליש עבידתא בפלגא דיומא אי אית ליה עבידתא דיתא מינה א"ל דכוותה עבדי דקשה מינה לא עבדי אבל נותן לסן שכרן כפועל בטל ואי אכלוהי מינהו דאי לא עבדי חלבי נותן להם שכרן משלם. והוי יודע שלא נאמרו כל הדברים שאנו אנא כשלא מצאו הפועלים להשכיר עצמן אבל אם מוצאין משכירין ואם מוצאין בפחות משכירין ומשלים הוא לסם עד כדי שכרן שקבל עליו משלם, וכמו שהניחו (ב"מ דף ע"ט:) הסוכר את הספינה ופרקה בחלי הדרך נותן לו שכר חלי הדרך ואין לו עליו אלא תרעומת ומקשינן עלה היכי דמי אי דקא משכח לאגורה תרעומת מאי עבידתיה ואי לא אשכח לאגורה כולה אגרא בעי למיתן ליה ותירצו לעולם דמשכח לאגורה ומש"ה לא יהיב אלא חלי הדרך ומאי תרעומת משום שינוי דעתא:

עא

שאלה שכותב נכסיו לאשתו דאמרינן לא עשאה אלא אפוטרופסית, אם הוא בקנין או בלא קנין ואפילו בלא קנין אם הפסידה כתובתה:

תשובה כבר ידעת שהרב ר"ח והרי"ף ז"ל הסמידו להא דרב יהודה אמר שמואל (ב"ב קל"ח) דוקא בכותב וחילקו בין כותב לאומר כמו שכתוב בהלכות וכיון שזו כהלכתא בלא טעמא אין אנו סומכים אלא עליהם כי הם מקובלים מהגאונים ומאבות הראשונים. והלכך אם זה בכותב ממש ע"כ אנו צריכין להסמידה דוקא במיפה כחה דאם לא כן היאך קונה הא קיימא לן דאין שטר לאחר מיתה ואיהי נמי אפילו אפוטרופסית לא הויא דלא גמר לעשותה אפוטרופא אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. ומעתה אם

אפוטרופוס לדיקני לא מוקמינן אלמא בעלמא מוקמינן, ומוטב מלוה לפקח בנכסיו כקטן :

סז

שאלה ראובן נתן דירה לשמעון בעליית שלו וכתב לו מחמת שרליתי ונתתי לפלוני בקנין גמור לחיות משתמש ודר בכל אותה עלית שביתי שמגרניו כך וכך באחריות עליו, ועכשיו בא ראובן ונתרעם על שמעון ומבקש לסלקו מחמת שלא הקנה לו גוף הקרקע וכאותה שאמרו ידור פלוני בביתי זה לא אמר כלום עד שיאמר תנו בית זה לדירה. טען שמעון הרי קבלת אחריות על הדירה. הסיב ראובן אחרי שהמתנה אינה כלום גם האחריות אינו כלום כי לא קבלתי אחריות אלא על הדירה והרי היא בטלה :

תשובה אם אין בשטר אלא לשון זה בלבד שכתבת הדין עם ראובן שאין כאן אלא דירה באחריות והדירה אינה כלום ועוד שהאחריות לגבי המתנה בעלמו לא מעלה ולא מוריד שאין אחריות אלא מחמת הערבין מחמת גזילה או מחמת שעבודים שקדמו אבל לגבי המתנה בעלמו שבא לבטל מתנתו לא מעלה ולא מוריד. וכן אם אין בו קניין אלא כמו שאמרת שקדם הקניין לנתינת הדירה שכל שאמר קנו ממני שאני נותן לדירה בביתי יש לומר שאין הקניין אלא על הדירה בלבד לא על גופו של קרקע אבל אם אמר הריני נותן לשמעון דירה בעלייה שלי או שנתתי לו לחיות משתמש בעלייה שלי וקנינו עמו הרי זה קנה העלייה לדירה שהקניין עניין חזק וכשבא אחר מה שאמר לא דירה בלבד נתן אלא מגופו של קרקע קנו מידו וכאותה שאמרו בפרק הכותב (דף פ"ג) האומר דין ודברים אין לי על שדה זו ואין לי עסק בה וידי מסולקות ממנה לא אמר כלום. ואסיקנא התם דאם קנו מידו מגופו של קרקע קנו מידו וכן אמר פרק חז"ה (דף מ"ג) גבי שותפים מעידים זה על זה ואקשי והא מוגעים בעדותם הן ופריק בכותב דין ודברים אין לי על שדה זו, ולולא שאני סבור שאין העדים יודעין דין זה הייתי אומר שאפילו אם חזרו בסוף השטר וקנינו לפלוני על מה דכתוב ומפורש לעיל שאף זה יוציל לקנות גופו של קרקע לדירה שבחזרת הקניין שכתבו בסוף קנה דקניין שכתבו בסוף ליפות כחו כתבוהו שלא כתבו הקניין שהי פעמים בכדי. וכאותה שפיינו פרק יש נוחלין (דף קל"ו) גבי כותב לבניו לאחר מותו ורוצה לכתוב לו מכיום ולאחר מיתה ואיבעיא לבו קנו מידו מאי ואמרו פעמים צריך ופעמים אינו צריך אקנייה וקנינא מיניה לא צריך קנינא מיניה ואקנייה צריך, אלמא שני קניינים אינו בכדי אלא ליפות כח ולתקן הענין אלא כשאמרו קנינא מיניה ואקנייה אינו אלא קניין אחד ופרושי קא מפרשי קנינא מיניה היאך שסרי הקנה לו, אלא שפס הקפס ומי איכא מידי דאתן לא ידעינן וספרי דבי רב ידעי שיילי לספרי דבי רב וידעי דאלמא כל שאין יודעין אין אנו דנים הזכרת שני קניינים אלא בפירוש בעלמא שמפרש היאך הים ועם כל זה אני סובר לומר שיועיל דכל שחזר ואומר וקנינא או אקנייה הזכרת שני קניינים לעולם ליפוי כח. וכן בכל הענינות. וכן נראה מלשון הענינות שכתב רשב"ם ז"ל וז"ל אקנייה וקנינא מיניה לא צריך זהו שכותבין בכל שטר שכתוב בו קניין שני קניינים אחד בתחלת השטר וכך אמר לנו הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו והתמו עלי וסיימו אקנייה שהקנה לעדים בקנין סודר לזכות בו למקבל מתנה ואמר בסוף השטר וקנינא מפלוני לפלוני מאי דכתיב ומפרש לעיל עכ"ל, דאלמא בכל הענינות דעלמא דמין כן וזה יותר קרוב בעיני. ועוד שהרי החזיק שמעון בבתים ודר בהם בפני ראובן ולא ערער עליו וכיון שכן אפשר לומר שהודה שמגופו של קרקע קנו מידו וכאילו נתן לו גוף לדירה ותדע לך שהרי רב יוסף נחלק שם ואמר דמדין ודברים קנו מידו ואפ"ה אמר אביי מסתברא מלתיה דרב יוסף בעורר אבל בעומד מגופו של קרקע קנו מידו דאלמא לכ"ע כל שלא ערער עליו שלא ידד לשדה אלא שהניחו לידד ולעמוד בו הרי זה כעומד דגופו של קרקע הקנה לו בקנין. וזה נראה לי נכון :

סח

שאלה ילמדנו רבינו כילד גבייתם ב"ח. אם יש לו מעות נותנו לו ולא מני מסלק נכסיה לא במקרקעי ולא במטלטלי, או לא :

תשובה הכי איתא בהדיא פרק המוכר פירות (דף ל"ב:) גבי ליסקול תורא בזוזי דאיכא לאסתלומי מיניה ואי ליתי ליה זוזי לא כייפינן ליה למיערב ולמזבן כדאי' פ' הכותב (פ"ו) דדוקא בחולה מעותיו ביד כותי אמרו דליערב וליזבון ואי דאית ליה מקרקעי ומטלטלי מסתברא דיהיב ליה מטלטלי ואי ליתי ליה אלא מקרקעי אמין לו ב"ד קרקע אחד ביומי ולאחר הנומא מכריזין אלפים יום רופים שתי פעמים ביום בשעת הולאת פועלים ובשעת הכנסתם או מכריזין בשני וחמישי של ששים יום ואע"ג דכי חשבת לסו ליומי הכרזה לא היו אלא תמיסר כיון דמשכא מילתא שמעו אינשי. ובשעת הכרזה אומר בפירוש למה הם רוצים למכור אם בשביל ב"ח אם בשביל כתובת אשה כדאיתא בערכין ופרק אלמנה ניזונת דאיכא דינא ליה בהא ולא ניתא ליה בהא, ולאחר הכרזה אם מצאו יותר משומן או כדי שומן מוכרין לאחרים ואם לא מצאו כדי שומן כופין לאשה או לב"ח שיקבלו בפירעון חובו בשומא שמומחו ב"ד ומיהו אם סותירו שהוא מכרן בעל הי"ם במז"ל. ומיהו דוקא שיהא ראוי לו מה שמומחו ויקבל בשיעור חובו כפי חלוקת השותפין האמור ריש ב"ב במתני' דעד שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה אבל אם אין ראוי לו אין כופין אותו לקבל בחובו מה שאינו ראוי ואין מדקדקין לו להוסיף על חובו ולקנות ביתר מכדי חובו שנמצא זה מוציא מאתים על מנה וכן כתב הרי"ף ז"ל פ"ק דב"מ ובעל העטור :

סט

שאלה גר שמת בלא בנים וכיתה לו אשה ובא אחר וקדם וזכה בנכסים אם תטול כתובתה מאותם נכסים או לא, מי אמרינן הפקר כהקדש וכי היכי דהקדש מפקיע מידי שעבוד אף הפקר מפקיע. ובתר דבעי למר פשיטא לי דאין מפקיע מדאמר בשור שנגח (דף מ"ט:) משכונו של גר ביד ישראל ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו זה קנה כנגד מעותיו וזה קנה את השאר אלמא שלא פקע שעבוד שיש לישראל עליו. (וכתב רב עוירא) ומיהו ל"ל שאם לא הפסד [אלא] מטלטלים של גר דלא גביא כתובה מהם ואפילו להקנות גאונים דהקנו דתגבה מן המטלטלין :

תשובה ואנא קלישא קא חזינא בהא מילתא דבתר דפשיט מר מהיא דמשכונו של גר ביד ישראל דאין שעבודו של ישראל המלוה נפקע היכי הדר פשיט מר אבל במטלטלי אם קדם וזכה אין מוציאין מידו וכי משכונו של גר ביד ישראל לא משכון מטלטלין הוא, ואע"פ שאין הדבר ברור שכרע ממקומו הוא מוכרע דאמרינן הא קנה את השאר אמאי תקנה לו חלילו דא"ר יוסי חלילו של אדם קונה לו שלא מדעתו אמרו הב"ע דליתיה וכו' אלמא משכון מטלטלין קאמר ואפ"ה קאמר זה קנה כנגד מעותיו, ואע"ב

עשאה ולא כלום דמיד שנשאת זכה בכסף הבעל ממילא כדין נכסי מלוג אע"כ כתב לה הבעל בעודם ארוסה דין ודברים אין לי בכסף דאי לא מברחת למה לה דבשירה היא בפירוש סגי וכן פרק חז"ם (דף מ"ט) שנינו ואין לאיש חזקה בנכסי אשתו דאקשינן פשיטא כיון דמשעבד ליה לפירי פירי הוא דקאכיל ואוקמוה בכותב לה בעודם ארוסה דין ודברים אין לי על שדה זו, ובפרק בן סורר ומורה (דף ע"א.) דאמר שאינו חייב עד שיאכל משל אביו ומשל אמו ואמרו אמו מנה לה אוקמוה בשנתן לה אחר ע"מ שאין לבעלך רשות בהן ולוקמינהו לכולהו בנכסים שבשירה לעלמה כי זה היה יותר קרוב ומצוי. ומלוה שיש לה אצל הבעל כ"ש אם הלוה לו אחר שנשאת לו שהרי זכה בהן מתחלה כדין נכסי מלוג ואפילו שבירה לעצמה מעיקרא לפי מה שאמרנו ואפילו כתב לה דין ודברים אין לי בהם אפ"ה הבעל יורש מחליפת אותה מלוה לפי מה שאמרו פרק יש נוחלין (דף קכ"ה:) גבי בכור שאינו נוטל במלוה ובמלוה שעמו פלגי ויש גורס שם כן ולומר שהמלוה שעם בן הבכור כלומר שהלוהו אביו מספקא לן אי היא מוחזקת אצלו או לא וכיון שכן מספק חולקין ונוטל באותם מלוה מחליפת הבכורה כדין ממון המוטל בספק ואם הדין כן בבכור כל שכן בבעל ואם היה לה משכונא על קרקע אם הוא אחרת דלא מסלקי הבעל נוטל בה לבי שהמשכונא בקנויה אצלה ואפילו בבכור נוטל בה פי שנים דגרסינן פרק איזהו נשך (דף ס"ז:) רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דאמרי תרוייהו הא' משכנתא באחרת דלא מסלקי בעל חוב גובה ממנה ובכור נוטל פי שנים, וכל משכנתא שתה הרי היא באחרת דלא מסלקי מהום דשתה משכנתא שתא. ואין קרוי אחרת דמסלקי אלא במקום שאפשר לנוס לסלק את המלוה כל זמן שירצה ואפילו ביומו והכי מוכח ליה שמעתא שתם:

סד

שאלה ראובן חלה וסביאו חנוך בנו בתוך ביתו וספק לרביו ומת וקברו ועשה לו כל לרבי הקבורה ולאה אשת ראובן שפקידה מטלטלין ביד חנוך ועכשיו היא תובעת אותן מטלטלין מחנוך. השיב חנוך אני הוצאתי הוצאה על אבי ועל קבורתו והכרייכין ואני תופסה מצד אותה הוצאות, טענה לאה אותן מטלטלין משלי היו ואין לך לתפוס בשלי, השיב חנוך איני יודע אם היו משלך ואפילו היו שלך מה שקנתה אשה קנה בעלה. הדין עם מי:

תשובה הדין עם לאה מכמה טעמים, כי מה שטענה המטלטלין היו שלה נאמנת ולריך להחזיר ואפילו הבעל קיים כדתני פרק חז"ם (דף נ"ח:) קבל מן האשה יחזיר לאשה, וחנוך זה אינו יודע שאינו שלה שיתפוס בהן אלא איני יודע שהן שלך טען, ומה שטען מה שקנתה אשה קנה בעלה אינו כלום כי שמא נתנו לה ע"מ שאין לבעלה רשות בהן וסיימו דאמר שתם פרק חז"ם קבל מן האשה יחזיר לאשה. ועוד דמה שקנתה אשה לא קנה בעלה אלא לפירות והרי הוא לה כנכסי מלוג ואם מת הבעל הרי הן שלה לגמרי ולא עוד אלא אפילו מטלטלין שבעל חנוך והוציא הוצאות על אביו ואפילו בלרבי קבורתו אם כתב ראובן לאשה מטלטלי אגב מקרקעי האשה מוציאה מידו ואפילו היה מוטל לפניה דאתה היא. גובה כתובתה מנכסיו והוא נקבר מן הצדקה וכדתניא בתוספתא דכתובות אי שמת והניח נכסים מטלטלין וילא עליו כתובת אשה וב"ח כל הקודם בהם זכה והוא נקבר מן הצדקה:

סה

שאלה פעמים שאדם מוכר לחבירו אומה בעדים ובשטר

ועד שלא נכתב ונחתם השטר מתו העדים או שלכו למדה"י ונמצא לוקח מפסיד, ועכשיו רלו הליבור לחזור לתקנות אלו ולתקן שיהא הופר מתא כותב עיקר המקח ותנאיו בפנקסו ושיהא אותו הפנקס נאמן כשני עדים כדרך שמוהגים בפנקסי הערכאות. הודיעני אם הן אם לאו:

תשובה כל מה שהסכימו בליבור בענייני ממון רשאין הם וסכי הוא מוסכם ומקובל כאילו הוא דין גמור שהסכמתם בזה חזרה להיות דין ובלבד שיעשה מרצון הליבור. ואם יש ת"ח ממונה על הליבור שיהא הוא נסכם עמהם ושונים מדעתו ומרשותו כדאיתא פרק השותפין (דף ט') הנהו עבחי דאתנו אהדדי דכל דעביד ביומא דלאו דידיה לקרשוה למשכים אזל חד כו' אתא לקמיה דרבא חייביהו איתיביה רב יומר בר שלמיא לרבא רשאין בני העיר ופריק ה"מ היכא דליכא אדם הטוב אבל איכא אדם הטוב לאו כל כמיניהו דמתנו כלומר שלא ברשותו ומ"מ כל שהסכימו כולן רשאין, ובתוספתא (ב"מ פי"א) תניא רשאין בני העיר לומר כל מי שירצה אזל פלוני יתן כך וכך וכל מי שירצה אזל המלכות יבא נותן כך וכך ורשאין לעשות קילתן ורשאין האמרים והנבעים לומר כל מקח שיבא לעיר נסא כלנו שותפין בו ורשאים החמרים לומר כל מי שימות חמורו נעמיד לו חמור אחר והספנים לומר כל מי שתאבד ספינתו נעמיד לו ספינה אחרת, ומכאן נלמוד שכל תנאי וכל קבלה שרוצים לעשות אפילו בעלי שאומות בממון רשאין לקיים כל שהסכימו כל בעלי אומות בעיר כעבמיס ונבעים והחמרים וספנים וכל שכן כל בני העיר. ועוד שהרי שניו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך חכמים אומרים אינו יכול לחזור ואביו נמי מן הדין כמי שאינו הוא ואפ"ה אינו יכול לחזור בו ואע"ג דהתם קודם גמר דין יכול לחזור בו הסכמת הרבים יפה שאין יחיד יכול לחזור לבטלה שאפילו לכתחלה הרוב כופין המוטעה:

סו

שאלה לאה אשת בנימין אינה בדעתה זה כמה שנים מחמת חלי כבד שחלתה ואינה מדברת ואינה מכרת שום בריה ועכשיו יורשיה תובעין מיורשי בנימין הזכר שטר כתובתה ומתנתה, ויורשי בנימין טוענין שאין יכולים יורשיה לתבוע בעדה שום דבר אחר שאינה בדעתה כלל. הודיעני הדין עם מי:

תשובה הדין עם יורשי הבעל ואין ליורשיה לתבוע כתובתה מכמה טעמים, חדא דאין האלמנה גובה כתובתה מהיתומים אלא בשבועה וזו לא משבעה, ועוד דהא עבדא לה תנאה דנכסי הבעל בחזקת מיזונת על ידי הנכסים ביד יורשיה ויתמיו ויאכלו אותם ונמצאת היא מפסדת כתובתה ומזונותיה. ועוד דבר מן דין אילו היה הדין לגבות כתובה לא היו גובים היורשים אלא ב"ד וכדגרסינן פרק נערה (דף מ"ח) אמר מר עוקבא מי שנשתטה בית דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין אשתו ובניו ובנותיו וד"א. ועוד דהיא כשבוי וגרסינן בפרק המפקיד (דף ל"ט) אמר רב יהודה אמר שמואל שבוי שנשבה והיה קמה לקלור עגבים לבלור זיתים למסוק ב"ד יורדין לנכסיו ומעמידין לו אפוטרופוס וקולר ובולר ומוכר, וחוב וכתובה קמה לקלור ועגבים לבלור אין מניחין היורשים לירד לסם, אלא אין אנו לריכים לכך מן הטעמים שאמרתי למעלה. ומיהו ב"ד מעמידין אפוטרופוס לכל מי שנשתטה לפקח על נכסיו בכל מה שיהא לו בו תיקון דאפילו בשבוי שנשבה שאנו בגמרא בהיא דהיא קמה לקלור ומוקי אפוטרופוס לעולם ופריק

גבם אבל אם מכר הלוה מטלטלים אלו וקדם האחרון וגבה מן הלקוחות אין הראשון יכול להוציאו מיד אותו שגבה. זהו תורף השאלה והתשובה על זה:

תשובה כל מה שכתבת בדברים אלו שלא בהשגחה ואין בדברים אלו עיקר אלא הריני מסדר לפניך הדין בקולר. דע כי הכותב מטלטלי אגב מקרקעי גבה מטלטלי גבה ולפיכך עשה שורו אפותיקי אגב מקרקעי ומכרו ב"ח גובה אותו ממנו כדאיתא פרק חז"ה (דף מ"ד:) בשמעתא דמכר לו בית מכר לו שדה והוא הדין והוא הטעם לב"ח מאוחר שקדם וגבה בין שיגבה מן הלקוחות כדרך שאמרו בקרקע וכדאמרינן (כתובות ל"ה) כתבה הראשונה ללוקח דין ודברים אין לי עמך השייה מוציאה מיד הלוקח והראשונה מוציאה מיד השייה. ואם לא כתב מטלטלי אגב מקרקעי אם מכרן אפילו עשאן אפותיקי אין בעל חוב מאוחר גובה מיד הלקוחות וכדאמרינן עשה שורו אפותיקי ומכרו אין ב"ח גובה ממנו ולא שייך בהא ב"ח מאוחר שקדם וגבה דאפילו ב"ח מוקדם אין ב"ד מגבין לו מן הלוקח ואם עמד הוא וגבאן מעצמו לא גבה ומוציאין אותם מידו ואין זה צריך לפנים והוא הדין לב"ח מאוחר שקדם וגבה מטלטלין אם עמד הראשון והפסן לאחר גוביינת המאוחר ב"ח זה המאוחר שקדם וגבה מוציא אותם בית דין מיד הראשון שהפסן, ודברים אלו ברורים ואינו רואה בהם שום ספק הלכה למעשה אלא שאני סבור דאילו באו שניהם בבת אחת לגבות מטלטלין דלוה מותנין לראשון ואין לב"ח מאוחר במקום המוקדם כלום משום דקי"ל שעבודא דאורייתא ואפילו במטלטלי אית דינא דקדימה כל שהם ביד הלוה לא אמרינן שאין להם קדימה אלא לגבי לקוחות או שגבאן ב"ח מאוחר וטעמא משום דליתא לה קלא כדאמר בחז"ה (שם) עשה שורו אפותיקי ומכרו אין ב"ח גובה ממנו עבדו אפותיקי ומכרו ב"ח גובה ממנו מ"ט שאי אית ליה קלא ושאי ליתא ליה קלא:

סב

שאלה ראובן שאמר בשעת פטירתו יתן מנכסי כך וכך לפלוני ויתן מנכסי ת"ר דינרים לשמעון והשאר יהיה לפלוני היתום קרוב וסיח קרקעות עידית ובינונית וזבורית ושט"ח רעועים וחזקים על כותים ועכשיו בא שמעון ואמר ליתן לו ת"ר דינרים אלו במעות והאפוטרופסים של יתומים טוענים שאין ליתן לו מעות אלא מעט מן העידית ומעט מן הבינונית ומעט מן הזבורית כי לשון מנכסי שאמר משמע שיתנו לו מעט מזה ומעט מזה עד השלום ת"ר דינרים, השיב שמעון שאין לו ליקח אלא מעות שהמותן בעין יפה נותן ולשון מנכסי שאמר ליפות כחי. ובזה נחלקו רב"ד, יש מהם אומר שהדין עם שמעון מהסיבה דגיעין מחמרא ליפות כח, וי"א דלא דמי להסיבה דהתם שיש לו נכסים אחרים שייך למימר ביה כשייחד היין ליפות כחו הוא שנתכוין אבל כאן שלא ייחד שום נכסים ואמר מנכסי לא שייך ביה ליפות כחו:

תשובה כ"ל שהדין עם שמעון שכל שאמר תנו לו כך וכך מעות דוקא קאמר ולא שום ופלוגתא היא דרב ושמואל כדמשמע פרק שבועת הדיינים (דף ל"ט) דאקשינן עלה דשמואל הטעמא שאי כסף מדתנן שהי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור מ"ט לאו משום דחסרה ליה טענה ותיובתא דשמואל א"ל שמואל מי סברת שום קתני דוקא קתני ומה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ומשמע נמי התם דבהא רבי אלעזר ורב אמי כשמואל ס"ל ואע"ג דבעיקר פלוגתא דרב ושמואל דהתם דרב אמר כפירת הטענה שאי בכסף קי"ל כרב דאני רבי חייא לסיועי לרב הלא יש לי בידך אין לך אלא הלא חסר שאי כסף חייב חסר מעה פטור והא לאו בהא תליין ובהא דסייעים רבי חייא לרב הלכתא כרב אבל בפלוגתא דשור ודוקא מסתבר לי דהלכה כשמואל חדא דרב ושמואל הלכה כשמואל בדיני ועוד מדמשמע התם דר' אלעזר ורב אמי כשמואל ס"ל דאמר דדוקא קאמר, והלכך האי דקאמר תנו לפלוני ת"ר דוקא קאמר והאי דקאמר מנכסי משום דאי אמר תנו ת"ר דינרים לפלוני כי ליתנהו בעין לא הוה יהבינן ליה מידי דהא ליתנהו ורשב"ל הוא דלאו שום קאמר אלא דוקא קאמר והא ליתיה וא"כ איתא דלמא ת"ר קבורים קאמר ואע"ג דאמר התם הלכתא למנה קבור לא חיישינן הייתו דוקא בדאיכא מנה בעין ואע"ג דלא אמר מנה זה לא חיישינן למנה אחר קבור וכדה"ל למ"ד למנה קבור חיישינן כיון דלא אמר זה אבל חיישינן דילמא מנה בעין אמר דליתא ליה ולא קנה א"כ אית ליה וקבור וכדי לאתא מספק זה אמר מנכסי. ועוד כ"ל דאפילו רב לא נחלק אלא בתובע ונתבע לפי שדרך התובע לשון תביעתו במעבע ואם ספקיד בידו כור חטין או שלוהו שאומר שלא יש לי בידך והנתבע נמי משיבו באותו לשון כדרך שאומר. אבל בנותן או מודה מעצמו תנו לפלוני מנה מתנה או מודה שספקיד בידי או שהלוני אפילו רב מודה בהא דדוקא קאמר הלכך האי דקאמר מנכסי לאו לקבל מזה ומזה קאמר אלא ליפות כחו שאילו אמר תנו אליו מנכסי שוה ת"ר זוז אם נמכרו מקלת הנכסים מרהים לו אותם שנאבדו כולן כדעת רש"י ז"ל ומקלת מרז"ל או לפחות כפי חשבון כשותפין כדעת התוספות או שהיו יכולים לומר קח מהנכסים שוה ת"ר דינרים ויטרח וימכור לעצמו ואילו אמר תנו לו ת"ר דינרים מדמי נכסי היו הם מוכרים אלא שלא היה מועל אלא בשער שהיה שוה בשעת נתינה ואם הוא פותחין לו אבל עכשיו שאמר מנכסי ה"ק שימכרו מנכסיו ויתנו לו ת"ר דינרים בין שהוקרו בין שהוזלו:

סג

שאלה ראשה שמתה בחיי בעלה והיו לה נכסים שלא זכה בהם הבעל בחייה ובאותם נכסים יש שטרי חובות שחייבים לה אחרים מהו שיטול הבעל באותה מלוה וכן אם הבעל היה חייב לה מהן וכן אם יש לה משכונא על קרקע. מהו:

תשובה גרסינן בפ' יש נוחלין (דף קכ"ה:) אמר רב פפא הלכתא אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק ואין הבכור נוטל במלוה, ואיכא מרבותא דסברי דכיון דפלגינהו ואמר אין הבכור נוטל במלוה ואין הבעל נוטל בראוי ולא אמר אין הבעל והבכור נוטלין בראוי ובמלוה ש"מ דבעל נוטל בראוי דמלוה וכן דעת הר"ר יוסף הלוי אבן מיגש ז"ל אבל ר"ח ז"ל והרי"ף אומרים שאף הבעל אינו נוטל במלוה והדיין מה שיראה בעיניו יעשה כי רובן של חכמי הדורות הסכימו שאין הבעל נוטל במלוה דראוי הוא ואפילו לגבי בעל. ומיהו מסתברא דוקא במלוה שנפלה לה בירושה וא"כ במלוה שהיתה לה עד שלא נשאת וא"כ במלוה שנעשית ממעות שלא היו ידועות לבעל וא"כ במלוה שנעשית במעות שהיירה היא לעצמה וכתב לה הבעל בעודה אלמנה דין ודברים אין לי בהם וא"כ לאחר נישואין וכשקנו מידו הא לאו הכי וכבר הרי זכה באותם המעות הבעל כדין נכסי מלוג ואי אפשר להפקיע ממנו דלא גרעה מלוותה וממכרתה שהבעל נוטל מיד הלקוחות. ועוד מסתברא דאפילו היו לה מעות קודם שנתארסה והיירתם לעצמה בפירוש עד שלא תתארס שלא יהא בהם לבעל כלום לא עשתה

גבייה סבעל חוב סמוקדם ואפילו בעשאו אפותיקי לאשה בלבד אמרו גובה ממנו ואף אמרו כמה מגדולי המורים שאינה יכולה לבטל המקח עכשיו אלא לכשתביא כתובתה כדי שלא תחזור על בתי דינין לחפש לגבות מנכסים אחרים וכל שכן שנתפשרה עם היורשים מכתובתה שלא לגבות בה עכשיו ולא לעולם כל זמן שנותנין לה אותו כך לו שיספיקו לה אותו ממון שמיוחד לסס תחת ידה ואפילו לא יספיק מכל מקום עדיין לא הגיע זמנה וכל שלא הגיע זמנה אינה יכולה לעכב וכמו שכתבתי ואפילו כשיגיע זמנה ר"ל שיכלה אותו ממון שמיוחד אינה גובה כל כתובתה אלא בית דין שנין לה כמה שוה כתובתה לפי מה שנתפשרה עם היורשים. כך דעתי נוטה וכל שכן שלא כתב השלים שיוציא לה כתובה לגבות בה לעולם ולא עוד אלא שעדיין צריך עיון אם יכולה לעכב כיון שנעבדו לה היורשין נכסיהן שהרי יש לה שעבוד ממקום אחר לגבות ממנו וכין זה וכין זה תגבה היא ובעל חוב את חובה :

נח

שאלה על אחה דרך מכריזין קרקע שנמין בית דין :

תשובה כשמכריזין בית דין שמין תחלה בדקדוק כמה קרקע זה שוה ואחר כך מכריזין קרקע פלוני שמלריו כך נשוה כך הרוצה ליקח יבא ויקח ואם ירצו להגבותו לאשה בכתובתה ולבע"ח בחובו יאמרו בהכרזה על מנת ליתן לאשה בכתובתה ולבע"ח בחובו. וכדתניא בערכין (כ"א:) שוה סיתומים ל' יום ושל הקדש שנים יום ומכריזין בבקר ובערב בשעת הולאת הפועלים ובשעת הכנסת פועלים ואומר שדה פלונית בסימניה ובמלריה כך היא יפה וכך היא שומה כל הרוצה ליקח יבא ויקח על מנת ליתן לאשה בכתובתה ולבעל חוב בחובו, ואומר כן משום דאיכא דניחא ליה באשה משום דשקלא על יד על יד ואיכא דניחא ליה בבעל חוב דמיקל בזוזי, ולעניין זמן הכרזה אמרינן נמי שתים בא להכריז רוצים שלשים יום ובחמישי ששים ושע"ג דכי חשיב לכו מר ליומי הכרזה לא הוו שלשים יום כיון דמשכח מילתא שמעי אינשי :

נט

שאלה לבור שהקנו שכל מי שלא יביא זכותיו תוך ימי הכרזה שיאבד זכותו ובא אחד ואמר שלא היה בעיר או שלא מצא זכותו תוך ימי הכרזה או לאחר מכאן חסר לו הנפקד זכותו, מי אמרינן בא מה יעשה שלא מצא תוך הזמן ועכשיו מצא ובשבועה מיהא נאמן. או נאמר דכיון שתקנת הקהל היא אלימא לאפקועי ממונא כביה דין חשוב כהסוה דאתפיס זכוותיה בבי דינא דנדרים ואינו נאמן שאם כן כל אחד יאמר כך :

תשובה שורת הדין שכל מי שיאמר שאינו בעיר ולא שמע בהכרזה אין בדין שיפסיד ולמה יפסיד ומה יעשה ואפילו מי שבא לבית דין ואמרו לו כל הראוה שים לך סבא מכאן ועד שלשים יום אמר רשב"ג מה יעשה זה שלא מצא תוך שלשים יום ומצא לאחר ל' יום (סנהדרין ל"ח) וקיימא לן כוותיה בסא וזו היא ראייה ראשונה. וכן אם הוא יורש ומצא אחר כך ביד נפקד או שידעו לו אחרים עדים מביא לאחר זמן ואפילו אמר לכו ים לך ראיות ואמר אין לי ראיה ולאחר מכאן מצא ראיה ביד אחרים מביא וכותר הדין כדגרסינן התם שלבי זה בורר (שם) הסוה יוקא דאתא לדינא לקמיה דרב נחמן אמר ליה אית לך ראיה אמר ליה לא חייביה רב נחמן נפיק הוא בכי ואזיל שמעה אינשי אמרו ליה אנן ידעינן לך שסדותא אמר רב נחמן בסא אפילו רבנן עודו דקטן במילי דאבוה לא ידע. ותו גרסינן התם כי אתא רב יהודה בר שמואל אמר ר' יוחנן לעולם מביא ראיה וכותר עד שיסתם טענותיו ויאמר אין לי עדים ויאמרו הבא ראיה ויאמר אין לי ראיה אבל אם בתו לו עדים ממדינת הים או שהיתה דסקיא של אביו מופקדת ביד אחרים זה מביא וכותר. זו היא שורת הדין אבל במה שהסכימו הקהל איני יודע במה היתה הסכמה אם הסכימו בפירוש שכל מי שלא יבא תוך זמן בין שמע בין לא שמע בין יודע בין אחר ותקנו זה לפי שראו שים בזה תיקון המדינה להרחיק הערמות מבעלי ערמה, כל מה שתקנו והסכימו והנהיגו בהנהגת כולם מה שעשו עשו ותקנו בין בדין בין שלא בדין ראשונים הן והפקרן הפקר וכהיא דפרק המוחפין (ח':) ורשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי ולהסיע על קילחן, ויתר מזה בתוספתא בפרק בתרא דבבא מציעא :

ס

שאלה אם הקהל מיטו שליח את ראובן בגבייה שמה ולפרוע לאחר מכל מקום שיגבה, ואחר קיבל הפירעון והגיעו משלו במעות, והקהל אומר לראובן מה שנתן לך אחר קיימו אותה מתנה, וראובן טוען שמתנה לא באה לידי בסבתכם אלא לפי שהגיתי אותו ומשייתי מלוה לו משלי כשלא היה בידי ממון מגביית שמה, הדין עם מי :

תשובה מסתברא שהדין עם ראובן ואע"פ שאנו בברייתא דפרק אלמנה (דף נ"ח:) הוסיפו לו אחת יתירה הכל לבעל המעות ופרקה רמי בר חמא כאן בדבר שיש לו קנאה כאן בדבר שאין לו קנאה ואמר רב פפא הלכתא דבר שיש לו קנאה חולקין דבר שאין קנאה הכל לבעל המעות, אבל פירש הגאון רב שלי ז"ל בספר מקח וממכר בשער ו' טעם דבר שיש לו קנאה לפי שכל חפץ שדמיו קנויים כשמוסיף עליו הלוקח מדלון נפשו הוסיף וכאילו נתנו בפני עצמו לשליח או י"ל שלא הוסיף אלא מחמת שלקח ממנו זה החפץ ונמצא של בעל המעות הוא ומשום הכי חולקים עכ"ל. ומכאן שכל דבר שנותן ללוקח שלא מחמת מקח וממכר ושאין בו הטעם הזה שכתב הגאון הכל לשליח ורש"י ז"ל פירש שיש לו קנאה משום דמתנה הויא וי"ל לשליח נתנה או לבעה"ב נתנה ולפיכך חולקין. ולפי פירוש זה בנדון שלפנינו מי שנותן בפירוש לשליח הכל לשליח. ורב בעל העטור כתב הטעם לפי שבאה לשליח הגאה ע"י בעה"ב לפיכך חולק עמו וכעניין שאמר בירושלמי פרק הגוזל קמא אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע א"ר נסא בשעה שלא קיים שליחותו לא נתכוין לזכות אלא ללוקח ולמה חולק עמו הואיל ובאת לו הגאה מתוך ידו אף הוא חולק עמו. ואפילו כן בכאן הכל לשליח כיון שהוא מוטן בהוא הסנה את הסר להלוות לו ושהוא נתן לו בפירוש ולא לעיבור. ועוד שטעם הגאון ז"ל ורש"י ז"ל יפה דהא דהותירו הותירו לאמצע אין הירושלמי חולק לפי שיטת הגמרא פרק הגוזל קמא ז בגמרא כשנתנו לשחורים היא ולפיכך הסכר לאמצע כדאיתא התם :

סא

שאלה מה שנחלקו בדין ב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה בין שגבה מן הלוה בין שגבה מן הלקוחות קאמר ואם לוה לוה וכתב לשמיהם מטלטלין חגב מקרקעי מכי קדם האחרון וגבה מן הלוה מה שגבה לא

גבה

הארץ להכריז כשמגבין כתובת אלמנה מסתברא שאין קדוי מקום שאין מכריזין דלא אמרו אלא כשמגעין מלהכריז מחמת שלא ימנעו מלקנות ובלא הכרזה טב להו ליתמי כדאמר הכא מ"ע לא עשו אגרת בקורת בסרדעא סבור מינס מקום דבקיאי בשומא אמר ליה רב יוסף לדידי מיפרשא לי מיניה דרב נחמן מקום דקרו ליה בני אכלי נכסי דאכרזתא כלומר ומקום כך כל שמכריזין ריעא להו ליתמי דליכא דזבין כל שהכריזו. אבל בארץ שהיא שמגעין מלהכריז כשמגבין לאלמנה בלא טעם טוען בדבר מקום הם וחוזרים:

נה

שאלה ראובן קייב לשמעון מנה ושלחו על ידי יהודה ולא הזכיר ראובן ליהודה שישאל השטר משמעון וסלק יהודה ופרע לשמעון ולא שאל ממנו השטר אחר כך לימים הוציא שמעון שטרו ותבעו לראובן. אם יהודה חייב לראובן כלום, או לא:

תשובה לא מיחייב יהודה לשלומי לראובן כלום ולא יכול למימר ליה לתקומי שדרתיך דכל דלא אמר ליה שקול שטרא וסב זוזי לא מיחייב לשלומי כלל וכל שכן בדלא אדכר ליה שטר דפטור לשלומי ואע"ג דאסיקנא התם פרק הכותב (דף פ"ה) דאפילו אמר ליה סב ליה זוזי ושקול שטרא חייב לשלם התם הוא דהוה דהוה שליח כפופא כיון שהזכיר לו שטר לתקומי שדרתיך אבל בשלא הזכיר לו שטר הוא פופא בשלו, ועוד דאיה דהא בחמוני על פנקסו אין אומר לחמוני הוה לך לתקומי ולמיפרע בספדי דאדרבה חמוני אומר לבעה"ב את הוא דאפסדת דלא אמרת לי סב לי בספדי וסכי מוכח בשמעתא דב"מ במקלת ספרים:

נו

שאלה ראובן ואשתו לוה משמעון בשטר ומת ראובן וסגבו בית דין כתובתה לאשה ולא הספיקו הנכסים אפילו לפירעון הכתובה ונשאת אשה זו ללוי והכניסה לו כל מה שיש לה והוליד לוי מקלת מאותם נכסים שהכניסה לו בשעת נשואין וספסיד מקלת ועכשיו בא שמעון לגבות ממנה את החוב ולא מצא לה כלום, מהו שיחזור על לוי מפני שהזיק שיעבודו ועוד דהא באשה שלותה ואכלה ועמדה ונשאת דאיבעיא להו שלהי פרק יש נוחלין (דף קל"ט:) בעל יורש הוי או לוקח הוי ולא איפשיטא וכתב הרי"ף ז"ל שאם לותה בשטר גובה מן הבעל ובשבועה כדרך הבא ליפרע מנכסים משועבדים:

תשובה אותה הבעיא דבשלהי יש נוחלין כשיש נכסים ידועים שהכניסה לבעל היה ובשלותה על פה דאילו בשטר ממנה נפסק היא גובה מן הבעל בין בשעה בעל היורש בין בשעלותה כלוקח דמלוה בשטר גובה אפילו מן הלקוחות וזהו שכתב הרב ז"ל בהלכות אלה במלוה על פה היא והשהכניסה לבעל קרקע ידוע דאילו הכניסה לו מטלטלין בין שויוהו היורש בין שויוהו כלוקח אינו גובה ואפילו היו מטלטלין ידועים מקום דאפילו מן היורש אינו גובה דמטלטלי דיתמי לב"ח לא משתעבדי וכל שכן מן הלוקח וכדרבא דאמר רבא עשה שורו אפותיקי ומכרו אין בעל חוב חוזר וגובה ממנו אלא כשהכניסה לו קרקע הוא בעיא ובשלותה על פה ולפיכך אשה זו אם גבתה מטלטלי בכתובתה והכניסה לבעל אם לא כתבה לבעל חוב מטלטלי אבל מקרקעי אלא מטלטלי ומקרקעי כמו שראיתי שרגילין לכתוב בתנאים אפילו הם עדיין בעין ביד הבעל אין בעל חוב גובה מהם אבל אם כתבה מטלטלי אבל מקרקעי גבה מקרקעי גבה מטלטלי ובין שיהא בעל כיורש בין שיהא כלוקח, ואם מלוה על פה אינו גובה כלל ואפילו הכניסה לו מקרקעי דמ"י בעל למטען דילמא פרוע הוא ומשום מזיק ליכא דלא אמרו מזיק אלא במזיק ממש כגון שורף שטרותיו של חבירו וא"נ בעשה עבדו אפותיקי והחרו א"נ במוכר שט"ח וחזר ומחלו א"נ בשור תם שהזיק ועכבו פחת שחיטה א"נ במזיק שיעבודו בחפירת בורות שיחין ומערות וכל כיוצא באלו אבל ב"ח שמכר לאחר מטלטלין שהעבד לב"ח והלוקח והמקבל מתנה אכלום אין אלו חייבים שהם לא הזיקו כלום אלא המוכרן להם והמתנן אבל הם בדין זכו בהם והוליאום שאם אי אתה אומר כן אף העושה שורו אפותיקי ומכר יהא הלוקח חייב מדין מזיק ולא חייבו מדין מזיק אלא המשחרר כדאיתא פרק הבולח גט (מ"א) ועוד שהרי הנוחל ומתכיל לבניו והמניח לפניהם לאחר יאוש מיהא פטורין ואע"פ שאילו היתה גזילה קיימת חוזרת לבעלים ואין מחייבים אותן מדין מזיק שיעבוד אע"פ שהיה חייב לשלם ומחזיר גזילה אחר גזל ואפילו לאחר מיתת האב אילו היתה גזילה קיימת ולא אכלום הרי היתה הוזלה בעינה אלא כדאמרן:

נז

שאלה אלמנה שיש לה כתובה על מכסי בעלה ונתפשרה עם יורשי בעלה שנתנו לה שלש מאות דינרים לכתובה למזונותיה ופרנסה בכל שנה ושנה ושיעבדו לה עצמם ונכסיהם על כך ועוד יחדו לה אלפים דינרים בתיבה מיוחדת ומפתח בידה ומפתח אחר ביד אחד מן היורשים שאם לא יתנו לה אותו סך בכל שנה ושנה שתוכל היא לקחת מאותה תיבה כל מה שיחסרו לה מאותו סך ונתנה כתובתה ביד שליש על חנאים אלו ושאין השליש רשאי ליתן לה שטר כתובתה אלא אם כן יכלו כל האלפים דינר ושלא ישלימו לה אותו סך בכל שנה אבל אם יכלה כל אותו ממון שמיוחד ולא יתנו לה אותו סכך יוציא לה השטר שכתובה לגבות מנכסי הבעל אותו סך המזכר אבל אין בכתב השליטות שתוכל לגבות בה כלום לעולם, ועכשיו יצאו בעלי חוב של הבעל והיא מעכבת עליהם מחמת הקדמת שיעבוד כתובה, והם אומרים כבר ייחדו לך ממון ועוד הייבו עצמם יורשין. הדין עם מי ואם שמא יגבו אלו אם הם חייבים לה מדין מזיק שיעבוד של חבירו:

תשובה אם נכסי מיתת מרובין שיספיקו עכשיו לכתובת האלמנה ולבעל חוב אפילו לא נתפשרה עם היורשים אין האלמנה יכולה לעכב ביד הבעל חוב מלגבות חובו אלא אומר לה אם תרצה לגבות כתובתיך גבי ואף אנו נגבה מן המותר ואם אמרה איני רוצה לגבות כתובתי עכשיו אלא רוצה אני ליזון וכמאן דתני אלמנה מזונית ואין שיעור למזונות דאין לסמך אין בעינתה כלום שאם אתה אומר כן כל מי שיש לו אשה ואפילו אין לכתובתה אלא מנה ויש לו מאה מנה ויש עליו מלוה לא יגבה חוב מנכסיו כלום שכבר הוא משועבד למזונות ופרנסה של אשתו ופרנסה ומזונות של אשה כתובים עכשיו אפילו אצל משועבדים שהכל נהגו לקנות מידו וחזרו הנשים כבת אשתו כשקנו מידם אם כן פטרנו אותה מכל חוב אם בעל האשה הוא ואינו. ותדע לך דבעל יכול למכור נכסיו ואין האשה יכולה לעכב לא מחמת שיעבוד פרנסה ולא מחמת שעבוד כתובה כדאמר בעל אי בעי לזבוני מי לא מזבין וכן ב"ח מוקדם אינו יכול לעכב ביד בעל חוב מאוחר לגבות חובו עכשיו כל זמן שגבייתו קודם לזמן

גביית

שאלו לה היו משל אביהם ולא נתעבדו לה וכן אין מוליאה מיד הלקוחות שאין מוליאין למזונות ממשעבדי כדתנן ר"פ הניזקין (דף מ"ח:) אין מוליאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון שאשה והבנות מנכסים משועבדים, מיהו אם קנו לה מיד הבעל למזונותיה מוליאה היא מיד הלקוחות כדרך שאמרו פרק הניזקין גבי חורין והיא ניזונית מנכסים משועבדים ואוקימנא לה שתם בשקנו מידו ומינה למזון שאשה שאם קנו מידו מוליאין מנכסים משועבדים ובשבועה ככל הבאים ליפרע מנכסים משועבדים:

נ

שאלה שטר חוב שיש ביד שאלמנה משטרי בעלה אם יכולים שאפוטרופסים להוליאה מידה או לא:

תשובה כל מה שתפסה שאלמנה למזונות בין מטלטלי ממש ככסף דכספא ומעות בין שטר חוב בין בחיי בעל בין לאחר מיתת בעל אין כח ביתומים להוליא מתחת ידה דגרסינן פרק אלמנה ניזונית (דף נ"ו) א"ל אלעזר אלמנה שתפסה מטלטלין במזונותיה מה שתפסה תפסה וכן כי אתא רב דימי אמר מעשה בכלתו של ר' שבתאי שתפסה דיסקיא מלאה מעות ולא היה כח ביד מקמיה להוליאה מידה:

נא

שאלה מקום שנהגו להגבות קרקע לאלמנה שלא בהכרזה ב"ד הגבו לאלמנה אחת שלא בהכרזה ועשו לה שטר מעשה בית דין וכתוב בו שהגבו לה כדין וכשורה והיתומים מתרעמים על אותו בית דין לומר שעשו שלא כדין והב"ד טוענין שכיון שהוא מנהג למכור שלא בהכרזה לא חשו להכריז, מי אמרינן שכיון שכתב ידן יולא ממקום אחר שוב אין נאמנין דאין חוזרין ומגידין או לא שאלו היו כטוענין בדבר משנה וחוזר והרשב"ג והמנהג מנהג בטעות הוא שאין זה מקום שאין מכריזין בנהרדעא דהא אמרינן דהתם הוי טעמא משום דמימנעי ולא זבני משום דקנו להו בני אכלי ארעא דאכרזתא:

תשובה משתברא כל מקום שנהגו שלא להכריז ולא נודע עיקרו של דבר למה נמנעו מלהכריז שהמת דמילתא לאו בטעות נהגו אלא אי אומר עיקר המנהג בדין היה ובדין נמנעו שאף במקום שאין מכריזין אם ראו שהיה בזה קלקול ליתומים או שנמנעים מליקח מפני שהיו מתבזים בכך בהסות דנהרדעא א"נ שכל אחד נמנע מליקח יאמר שמא יעלה אחד על מה שאומר ואחזיק עצמי כאמיד שלא במקום תועלת וזה דעת רוב העולם עכשיו. עוד יש לדדין אחרים שיגיע בהכרזה מזק ליתומים שאין אותה טענה של נהרדעא דוקא שהרי גם בעבדים ושטרות מטלטלין אין מכריזין בעבדים שמא יברחו בשטרות שמא יגנבו ושמא נמנעו מלהכריז לפי שראו כשהיו מכריזין ואין אדם מוסיף גם הראשון חוזר בו וריעא לאו ליתמי כענין שאמרו בירושלמי פרק אלמנה דגרסינן תמן תניין שום היתומים שלשים יום שום הקדש שתים יום ושמה שלשים כדי ליפות כחן של יתומים ויכריזו יותר משלשים יום שלשים יום אתה מיפה כחן יותר משלשים יום אתה מורע כחן ואמר אף בהקדש כן שייא היא הקדש שאת תופס ראשון ראשון ויכריזו לעולם דיו להקדש שיהא כפלים להדיוט. ומה אמר רשב"ג בית דין שמכרו שלא בהכרזה נעשו כטוענין בדבר משנה אלא בשתם מקומות שלא נהגו שלא להכריז:

ולענין מה שאמרת בין שכותב בשטר מעשה בית דין שהגבו לה כדין וכשורה אם הם נאמנים לומר שהגבו לה שלא בהכרזה מפני שכך נהגו בכל המקומות, אני אומר כי לולא הטענה שאמרתי היה לנו להאמינם בכך דכיון שלא ידעו שלריכים להכריז שתמת דמילתא לא הכריזו דלא ידעו וכדאמר בעלמא (ב"ב קל"ו) מי איכא מידי דאתן לא ידעינן וספרי דבי רב ידעי שלא כל הטרות אנו מחזיקין כעשויין בדין אלא בדברים הידועים אצל הרוב אבל בדברים שאנו רואים שטועים בהם הרוב בין בסופרים בין בדיינים אין אומרים אילו ידעו מה שבכל יודעים שהם אין יודעים:

נב

שאלה אם מגבין לאלמנה שטר חוב של בעלה:

תשובה כבר ראיתם שאני חוזר ואומר שאין שטרות מגבין בב"ד לא לאלמנה ולא לב"ח דמילי נינהו ומילי אפילו כי הני דמזדבני בזוזי לאו גוביינא אינון והראיה מאשה שהבלה באחרים ומשנים שלוו זה מזה, אבל מה שאשה ואני רואה שפשט זה בכל המקומות שב"ד שמין ומגבין אותם וכופף אני ראשי למנהג של ישראל:

נג

שאלה מי שהוליא על חבירו שטר מקויים ואין אדם מכיר חתימתם של עדים ולא חתימת הדיינים ואמר הלה פרוע מי נאמן במגו דאי בעי אמר מזייף או לא:

תשובה זו מחלוקת רבי ורשב"ג היא (ב"מ ז') במודה בשטר שכתבו צריך לקיימו או לא ובכמה מקומות בתלמוד הביא מחלוקתם אף לאמוראי איפליגו ביה והילוק פוסקים הלכה היא י"א דאין צריך לקיימו כרשב"ג דהלכה כרבי מחבירו אמרו ולא מאביו ויש מי שפוסק כדברי רבי. ואנו דעתנו כדברי אלו שצריך לקיימו ובהדיא פוסק כן רב נחמן פרק האשה שנתארמלה (דף י"ט.) גבי הנדים שאמרו כתב ידינו:

נד

שאלה באלמנה שהגבו לה בית דין קרקע בשומא על פי בקיאין אבל לא עשו הכרזה מהו מי אמרינן דלא בעי הכרזה אלא כשמו לאחר אבל לאלמנה בשומא גדולה הגיע ליה, ובכל הארץ הזאת בשבית דין מגבין קרקע לאלמנה בכתובתה שמין לה ואין מכריזין כלל:

תשובה שום היתומים בין לב"ח בין לאלמנה הכרזה בעי ובהדיא תניא ר"פ שום היתומים (כ"ח:) שום היתומים שלשים יום ומכריזין בבוקר ובערב ואומר שדה פלוני בסימניה ובמגדיה כך היא יפה וכך היא שום כל הרולה ליקח יבא ויקח על מנת ליתן לאשה בכתובתה ולבעל חוב בחובו ואמרינן עלה פ' אלמנה ניזונית (ק:) דלא שנא שליח ולא שנא בית דין וגרסינן התם דלא שנא שליח ולא שנא בית דין שמכרו שלא בהכרזה נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרין, ולעולם מכריזין חוץ מחלת דגרסינן התם אמרי נהרדעי לכרגא ולמזוני ולקבורה מזבנינן בלא הכרזתא ואע"פ שאמרו דבמקום שאין מכריזין מוכרין שלא בהכרזה וכדאמר רב נחמן פרק אלמנה (שם) מעולם לא עשו אגרת בקורת בנהרדעא. ואמרת שלא נהגו בכל אותה

תשובה סמלוה כופה לוה ואין הלוה כופה למלוה דעבד לוה לאיש מלוה כדגרסינן התם שלטי פרק זה בורר (דף לח:) אמר רבי יוחנן הקוקף הבירו בדין אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך לבית הועד כופין אותו והולך לבית הועד אמר לפניו רבי אלעזר רבי מי שמשה בחבירו מנה יוצא מנה על מנה אלא כופין אותו ודן בעירו אמר אמימר הילכתא כופין אותו והולך לבית הועד אמר ליה רב אשי לאמימר והא דר' אלעזר מאי אמר ליה ס"מ דקאמר לוה אבל היכא דקאמר מלוה עבד לוה לאיש מלוה וכדגרסינן פרק הכותב (דף פח:) הסיא איתתא דאיתחייבא שבועה בבי דינא דרב ביבי בר אביי אמר ליה הסוא בע"ד חיתי ותתבע במתאי וחייבה רב ביבי למיעבד הכי. מיהו אילו היה בית דין יפה הסמוך לעירה חוץ שלש פרסאות א"נ שאין בעירה יודע הדין אף הלוה שומעין לומר נלך לבית דין הסמוך לנו וכדמוכח פרק זה בורר דקאמר התם (סנהדרין כ"ג) זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ואקשינן ואפילו לוה מאי מעכב והא א"ר אלעזר לא שנו אלא לוה אבל מלוה כופין אותו ודן בעירו ופרקינן כדאמר רבי יוחנן בערכאות שבסוריא שנו ס"נ בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחין לא רב פפא אמר אפילו חימא במומחין כגון בי דינא דרב חסדא ורב הונא דאמר ליה מי קמטרחנא לך, והדבר ידוע דרב חסדא תלמיד דרב הונא ואסור לתלמיד להורות בדבר הלכה תוך שלש פרסאות מרבו כמתנה ישראל וכדאיתא בעירובין (דף ס"ג) אלמא תוך שלש פרסאות יכול אף הלוה לעכב ולומר לבית דין היפה אני הולך דעכשיו אין המלוה צריך להוליא הוצאות ואין לו טורח כל כך וכן אילו נזדמן למלוה דרך למקום בית דין היפה אף הלוה יכול לעכב ולומר הרי אתה הולך מעצמך למקום בית דין יפה ואינך צריך על דיני לא הוצאות ולא טורח ושומעין לו אבל בענין אחר לא ואפילו אמר הלוה נלך לבית הועד ואני אעשה כל הוצאות הדרך משלי אין שומעין לו דיכול לומר מלוה איני יכול לטרוח:

מח

שאלה איזהו נוסח שבועת האלמנה ומה עליה לכתוב כדי שלא תפסיד כלום ממזונותיה בשביל שבועתה:

תשובה שבועת אלמנה זו שאלת לא נתברר מתוך השאלה למה נשבעה זו, אם מחמת שהיא רוצה לגבות מקצת כתובתה ושלא תפסיד מזונותיה או שלא לגבות מכתובתה כלום אלא שתובעת מזונות, ולכך אצטרך להשיב בין על זה בין על זה. אלמנה שבאה לגבות כתובתה אם תבעה כל הכתובה וכל מה שהוסיף לה הבעל מיד שתבעה כן בבית דין אבדה מזונותיה דאמר רב יהודה אמר שמואל תובעת כתובתה בבית דין אבדה מזונותיה ואע"פ שלא נשבעה אפילו הכי מעתה תביעתה בבית דין אבדה המזונות וכדאיתא שלהי פ' נערה שנתפתתה (דף כ"ד) אבל אם לא תבעה כל כתובתה אפילו שיירה מקצת הרי זו ניזונית מחמת אותו קצת הנשאר ואפילו גבתה כל השאר דקי"ל כרבא דאמר פרק אלמנה (דף לז:) מקצת הכסף ככל הכסף כלומר מקצת הכסף הנשאר, ולא שוד אלא אפילו תבעה כל כתובתה שיקר ונדוניא ולא תבעה תוספת שכתב לה הבעל בכתובתה הרי זו ניזונית מחמת אותו תוספת שהיירה כדאמרינן ר"פ אע"פ (דף כ"ד:) אמר רבי איבו אמר רבי יוחנן תנאי. כתובה ככתובה למאי כ"מ למוכרת למוחלת לפוגמת למורדת ולתובעת, ולפיכך בין תובעת ולא נשבעה בין נשבעה וגבתה אם לא שיירה כלום אבדה מזונותיה ואם שיירה קצת בין כך ובין כך לא אבדה מזונותיה וכ"ש אם תבעה מזונות בב"ד ונשבעה שלא הפסידה כלום:

ומה שאלת איזהו נוסח שבועת האלמנה. אם באה לגבות כתובתה מדירין אותה בב"ד ותאסור עליה מקצת פירות כגון בשר ויין וכיוצא בזה אם נטלה מעל בעלה כלום בין בחיי הבעל בין לאחר מותו ואם נטלה כלום תאמר אם נטלה אלא כן וכן או שוה כן וכן, וכדאמרינן בגיטין פרק השולח (דף ל"ה) נדרת ואסרת פירות עלי דלא קבילת מן כתובתא אלא גלופקרין חד וספר תהלים חד ואיוב וממשלות בלוחים ושמות בחמשה מנה, ולא תאסור עליה כל פירות שאם עשה כן אין האיסור חל לפי שאי אפשר לחיות בלי שום פרי וכל דאי אפשר לה אין חל כדאמר בנדרים ריש פרק אלו מותרין (דף ט"ו) גבי קונם עיני בשינה מאי קאמר אילימא דלא יהיב שיורא ומי שבקינן ליה עד דעבר איסורא בל יחל והא א"ר יוחנן האומר שבועה שלא אישן ג' ימים לוקה וישן לאלתר. ושבועה בנקיטת חפץ ליכא באלמנה שהרי שייו פרק השולח (דף לד:) ממנו מלשבועה וי"א דמדירין אותה בב"ד ועוד משביעין אותה חוץ מב"ד שלא בנקיטת חפץ אבל באדרה לבד או בשבועה שלא בנקיטת חפץ לבד לא משום דנדרי קילי השתא ואפילו בשני דרב אמרי דהוו קילי ולפיכך בנדר לבד לא ובשבועה לבד חוץ לב"ד שלא בנקיטת חפץ לא וסיימו דאמר רב יהודה לרבי ירמיה ביראה אדרה בב"ד ואשבעה חוץ לב"ד ליתי קלא וליפוק באודנאי דבעינא דאיעביד בה עובדא. ואני סבור דאין צריך אלא או זה או זה אין שירלו היתומים או אשבעה חוץ לב"ד ושלא בנקיטת חפץ אם ירלו יותר היתומים, ואם באה ליטול מזונות בב"ד השבע גם כן שלא נטלה כלום, וזהו כדעת הרמב"ם ז"ל שאמר משום רבותיו אבל אין רבותי כ"ע מודים לו בזה שאין האלמנה נשבעת למזונות לפי שאינה נשבעת בתחלה אלא בסוף כשתבא לגבות כתובתה וכדמשמע הכי פ' שני דייני גזירות (דף ק"ז) דפלוגתא דרב ושמואל דהיפליגו אי פוסקין מזונות לא"א דרב אמר אין פוסקין ושמואל אמר פוסקין ואקשינן עליה דשמואל מדתנן מי שסלק למדה"י ואשתו תובעת מזונות אינו אומר השבע בסוף ולא השבע. בתחלה נחלקו עליו בני כסיס גדולים ואמרו השבע בין בתחלה בין בסוף ואוקמה שמואל כששמעו בו שמת אלמא לא שנא אלמנה מא"א שסלק בעלה למדה"י. וזו אחת מסתגות שהשיג עליו הראב"ד ז"ל, גם מורי הרמב"ן ז"ל הביא ראיה מדגרסינן פרק השולח (ל"ה) הסיא איתתא דאתאי לקמיה דרבה בר רב הונא אמר לה מאי אעביד לך דרב לא מגבי כתובה לארמלתא ואנא מרי לא מגבי כתובה לארמלתא אמרה ליה הב לי מזוני אמר לה מזוני נמי ליה לך דאמר רב יהודה אמר שמואל התובעת כתובה בב"ד אין לה מזונות אמרה ליה הפכוה לכורסיה כתרי חומרי עבדת לי כחומרא דרב וכחומרא דשמואל, ואם איתא דלא מגבינן מזונות לאלמנה אלא בשבועה למה ליה לרבה בר רב הונא למימר לה דליתי לה מזונות מדרב יהודה מדרב נמי ליתי לה דלא מגבי כתובה לארמלתא ושמא משום דנמנעו מלהשביע את האלמנה ובגדר נמי לא משום דבשני דרב קילי נדרי ואיסי נמי מאי קאמרה ליה עבדת לי כחומרא דרב וכחומרא דשמואל אפילו משום חומרא דרב לחודיה ליתי לה מזונות:

מט

שאלה אפוטרופסים של יתומים שמכרו קרקע של אביהם ולא נשארו נכסים למזונות האלמנה אם יכולה לתבוע לאפוטרופסים שיתנו לה מזונות ממעות מכירת קרקע:

תשובה אין לאלמנה תביעה על מעות שביד היתומים והאפוטרופסים ממכירת קרקעות ואפילו אחר תקנת הגאונים ז"ל שעשו מטלטלי דיתמי כקרקע שמעות הללו

מפרש גוד מלשון משיכה אכתי מלי למימר כפירש"י ז"ל ודוק:

מד

שאלה אלמנה שמתו לה בית דין קרקע של יתומים למוכרו במזונותיה, אם יכולה לקנותו לעצמה. וכן שליח בשלחוהו בעלים למכור אם יכול לקנות לעצמו:

תשובה גרסינן פרק אלמנה ניזונת (דף נ"ח) לעולם דאכרוז ואמרינן לה מאן שם לך כלומר מי מכרו לך דאע"ג דכבר שמו לה ב"ד מ"מ היא שלוחה למכור ואינה יכולה למכור לעצמה. ומשמעינן מהא דאין השליח יכול לקנות לעצמו אפילו באותה דמים שרשוהו הבעלים למוכרו לפי שהוא נעשה שליח להקנות הקרקע ללוקח אבל לעצמו אינו יכול לזכותו ולהקנותו דאין אדם מקנה לעצמו שאין המכר אלא הוצאת דבר מרשות לרשות וזה לא יצא מרשותו שהוא עומד במקומו:

מה

שאלה הא דשלח רב עוירא (ב"ב קלג) נכסי לך ואחריך לפלוני והרשאון דאוי ליורשו אין לשני במקום ראשון כלום שאין זה לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לה הפסק, ואם מרבותינו שפירשו שאפילו מתנו בפירוש בלשון מתנה אינה ירושה. הודיעני. הנותן מתנה לבנו ואמר לה נכסים אלו לך ע"מ שלא יירשם הבעל אלא יחזרו לי או ליורשי מסו, כי מן הדין הדומה יראה שאין דברי רב עוירא אמורים אלא בנתן בלשון תנאי שהתנאי יש בו כח ואם מתה יחזרו הנכסים לו או ליורשיו. ואח"ל שיש חשש אפילו באותו לשון ע"מ, הודיעני אם אמר לה ואחריך מעכשיו ליורשי וקנו מידו ליורשיו. אם תמות בתו בלא ולד של קיימא מהו:

תשובה ראיתי הדברים הבאים בשאלה מורכבים לפי דעתי מדברים שפרעיהם נפרדים זה מזה בדיעיסם, שאתה הרכבת החזרת האב הנותן ליורשיו, ומתוך שסייר לעצמו כלומר אם תמות היא יחזרו לו נראה שאותה מתנה מתנה בריא היא שנתן לבתו מתוך בוריו, אך מה שכתוב בה ליורשי אפשר שהיתה מתנה שכ"מ והדבר פשוט שדברי רב עוירא אינם אמורים בבריא שנתן למי שראוי ליורשו שמתנות הבריאים אינן ירושה ולא נאמרו דבריו אלא בשכ"מ הנותן בשעה שהוא רוצה להורים ולכן כל שהוא נותן מתוך בוריו ואמר ואחריך לי דבר ברור שדבריו קיימים דהא אפסקא, ורחמנא לא אמר שיהא אדם יורש את מוריש בחייהם שלא תהא הפסק לחם בחייהם. הנסתפק אדם מעולם במי שמותן לבנו קרקע בזמן ידוע שהוא המתנה מתנה עולמית אבל בשייר שמשייר ליורשיו הוא שתפול בו השאלה. ובנותן לבת בין הבנות שהיא ראויה עכשיו לירש ואם כן היא שאלה באמת האם תחזור ליורשיו, גם בזה יש הפרש בין נשואה לשאינה נשואה שאילו אינה נשואה בשעת מתנה ואח"כ עמדה ונשאת אפילו במתנת בריא דעלמא שנתנה לה אדם נכרי הבעל יורש דבעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום לוקח כלום וכאותה דאמר אביי פרק מי שהיה נשוי (דף לה:) וכ"ש באב הנותן שהבעל גם כן בכלל יורשיו וכדרב הונא דאמר בעובדא דהבתא לירתה ואפילו לירתי ירתה. אבל אם היתה נשואה כאן הוא עיקר השאלה. ולשון שכתבת שאמר לה ע"מ שלא יירשנה הבעל וכבר ידעת שהנותן לאשה ע"מ שאין לאישה רשות בה מתלוקת ישנה והדברים עתיקים תלויים בהלכות מרובות בקידושין ובגדרים ואם באתי להאריך יאריך הענין ומובטח אני בך שאתה בקי בכל אותן הלכות ולפיכך אני מקצר ועולה ואתה תבור אחר אשר עוררתיך עליהם. אבל אני תוקע עצמי במה שכתבת בסוף ואחר אחרון אני בא כי בבירור אם כתב בשיור במעכשיו וכ"ש במעכשיו ובקיים הדברים פשוטים בעיני שאין כאן מקום לרב עוירא שאין ירושה זו מופסקת אלא מעכשיו נתנן הנכסים ליורשים אלא שתלה מתנתו להם בדבר לומר לכשתמות הבת מעכשיו יהיו הנכסים נתונים ליורשיו והיינו דרב הונא דאמר גבי הבתא שהבעל יורש ואע"ג דאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק מבוש דש"ל לרב הונא דכל האומר אחריך כאומר מעכשיו דמי וע"כ לא פסקו כרב ענן דאמרה שאין הבעל יורש בעובדא דהבתא אלא משום דקי"ל דכל האומר אחריך לא כאומר מעכשיו הא אילו אמר ובתרא מעכשיו לירתה אפילו הבעל היה יורש ואע"ג דהכיבא ברתא בחיי הבתא, וזה ברור גם בהלכות הר"ם ז"ל כתוב כן מפורש שם. ומה שהאלה איזה לשון יתכן יותר לכתוב בשיור זה שיהיה קיים יכתוב בו מעכשיו בקיים גמור לכשתמות הבת בלי ולד של קיימא, אלא שיש כאן בית מיחוש אם תצטרך הבת למזונות ופרנסה ומכרה קרקע לכשתמות היא בלא ולד של קיימא היורשים מוציאין מיד הלקוחות ע"כ יצטרך לכתוב שהוא מעכשיו ליורשים וכמו שכתבתי ויכתוב כל מה שישאר אחריה שלא מכר לצורך מזונותיה ופרנסתה וכיוצא בזה. ואתה תבחר

מו

שאלה בעניין עשור נכסים שאמרו חכמים אם מוטלת אותו מיד או בשואין:

תשובה עשור נכסים שאמרו חכמים אחר מיתת האב אינו נגבה עד שעת נשואין שאין הבת מוטלת אלא מחמת נשואין ולפיכך אינה מוטלת עד נשואין וכדתניא סתם (כתובות סח:) הבנות בין בגדו עד שלא נבאו בין נבאו עד שלא בגדו אבדו מזונותיהן ולא אבדו פרנסתן ר"ש [בן אליעזר] אומר אף אבדו פרנסתן כילד עושות שוכרות לה בעלים ומוציאין לסם מזונות, ואמרינן ממי סתם (שם) במי שסיים עשר בנות ובן אחד אם בא ליטול כאחת חולקות בשוה אלמא אין מוטלת עד הנשואין. ולא קשה לן מדקי"ל דאי בעי לשלוקי בזוזי מלי משלק ואם אינה מוטלת עכשיו שמא ימכרו האחים הנכסים ולא תוכל לגבות מן הלקוחות דמלי למימר לה דילמא כבר פרע וחזרה שפרנסה כמלוה על פה שאינה מורפת מן הלקוחות, לא היא דהא שלא ליה רבי לרב האחים שמכרו או שמשכנו הבנות מוציאות לפרנסה וטעמא דשאני הכא דכל שלא נשאת תוך זמן הוא ולא עביד דפרע תוך זמן ואפילו מלוה ע"פ מורפת בכי הא מן הדין מן הלקוחות אלא שחיקנו ללקוחות משום דליתיה ליה קלא ופרנסה קלא איתיה ליה כדאיתא שלטי יש נוחלין ואלא מיהו לשהיא מוציאה ממשעבדי לדיכה שבועה וכדאמרי' סתם דרבינא אפיק מבריה דרב סמא בריה דרב אשי מן הזיבורית ובשבועה, ואפשר טעמא דהכא חיישינן לגרדי ואע"ג דכתוב בעלמא לא חיישינן לגרדי תוך זמן וכדאיתא פרק השותפין:

מז

שאלה שיש שנתעלמו בדין זה אומר נדון כאן בעירנו וזה אומר נלך למקום פלוני. למי שומעין ומי מכריח למי ומי חייב בהוצאת הדרכים:

מדקאמר בגמ' (ב"ב קל"ב) על סברא דרבי יהודה הנחתום במאי אילימא בס"מ והא אמרת לא עשאה אלא אפוטרופסית ואי איתא מאי קושיא לימא בשביל דבריו א"כ בשקנו מידו. אבל גדולי המורים הראשונים כאב"ן מגל"ך ז"ל והראב"ד ז"ל אמרו שאם בשביל שרי זו מתנה גמורה כיון שבשביל וכן ר"ח ז"ל בשקנו מידו, ולזה דעתנו נוטה:

ועוד אומר אני דבברייתא דר' יהודה הנחתום ס"ס שסיס יכול לתרץ כן אלא משום דרבינא דמייתי מינה ראיה הוא שמיע ליה דבלא בשביל הוא ובשלא קנו מידו משום דמיתניא סתם ניחא נמי ליה לרבא טפי לאוקמה בבכי אפרוקה אפילו למאי דס"ל לרבינא באוקימתא דויתא ובכולהו לבד מאשה אצל שבנים ואשה אצל בני שבעל א"כ באשתו ובאשתו גרושה, והאי פרוקא דויתא טפי דלא דחקינן ליה ולא מפקינן ליה ממשמעות. ולפיכך בנדון שלפנינו כל שכן שבשביל בירור גמור ונתן לה רשות לעשות בה כל חפצה:

מ

שאלה ראובן נפטר ושניה בת קטנה ואלמנתו באה לגבות כתובתה מקרקע שהיה בעלה ואין שקרקע מספיק ליתר מכתובתה, ואפוטרופוס של היתומים טוען שהיתומה חזון מקרקע מפני שהיא אוכלת מתנאי ב"ד ואע"פ שלא כתב כמי שכתוב דמי:

תשובה אין בדברי האפוטרופוס כלום, שאין שבת ניזונית מנכסים משועבדים ואפילו שיעבד האב לה לאחר שנולדה הבת, ולא עוד אלא אפילו קנו מידו לאחר שנולדה הבת דתנן פרק הניזקין (דף מ"ח:) אין מוציאין לאכילת פירות ולמזון האשה והבנות ממשועבדים, ואמרינן טעמא דתנא אע"ג דכתובים דמו כתובים הם אצל בני חורין ואינם כתובים אצל משועבדים. ותנן נמי פרק המשא (דף ק"א:) במקבל לזון את בת אשתו מתו בנותיהן ניזונות מנכסים בני חורין והיא ניזונית ממשעבדי מפני שהיא בבעלי חוב ואוקימנא לה פרק הניזקין בשקנו מידו ואמרי' טעמא דבתנאי בית דין קא אכלה לא מסתי בה קניין דאימר לרבי אתפסה:

מא

שאלה ראובן בכ"מ שנתן מטלטליו בשבת במתנת בריא ובקנין אגב ארבע אמות קרקע לשמעון ובאותו שבת מת ראובן והחזיק שמעון במטלטלין ואלמנתו באה לגבות כתובה ולא הספיקו שאר נכסים לכתובה ובאה לגבות מטלטלים שנתן לשמעון מפני שהיעבד לה בעלה מקרקעי ואגבן מטלטלי. ושמעון טוען שאין שעבודה חל עליהם לפי שאותם מטלטלים לא היו לבעל בשעה שכתב לה כתובה ואע"ג דכתב ודאקי אין אדם מקנה דשלב"ל:

תשובה ברור הוא זה שהדין עם האשה ואין בדברי שמעון כלום דגרסינן פרק מי שמת (דף קנז) בעי שמואל דאקני מהו אליבא דרבי מאיר דאמר אדם מקנה דשלב"ל לא תבעי לך כי תבעי לך אליבא דרבנן דאמרי אין אדם מקנה דשלב"ל מאי, ומיגיס איפשיטא דהפילו מן גלימא דעל כתפיה כי קא מיבעיא דאקני קנה ומכר קנה והורים ומסקינן דאקני קנה:

מב

שאלה ראובן היה לו שלשה בנים והשיאן ונתן לכל אחד קרקע ידוע וכולן אוכלין על שלחנו ונפטר אחד מהם ואלמנתו תובעת כתובה ומוציאה שלים הנכסים שבבית של בעלה וכן שלים שמעות וכן שלים הפרקמטיא שבבית, וראובן אומר כי כל המטלטלין והמעות והפרקמטיא שלו שלא זיכה לבניו אלא מקצת קרקעות אבל השאר שלו, ושאר הבנים מודים שהכל של אביהם אע"פ שהן נושאים ונותנים בתוך הבית מפני שאביהם היה מפרנס אותם ויהיו מתעסקים בנכסים. הודיענו הדין עם מי:

תשובה אם היו שם אומות ושטרות יולאים על שם אותו שנפטר כדי שן שלו אע"פ שהיה נושא ונותן בתוך הבית דאימר מפירות קרקע שנתן לו אביו קבל כדתנן פרק חז"ה (דף נ"ב) אחד מן האחים שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אומות ושטרות יולאין על שמו ואמר שלי הן שנפלו לי מבית אבי אמא עליו לבניה ראיה ואמר רב חסדא ל"ש אלא שאין חלוקים בעיסתן אבל חלוקים בעיסתן אימר מעיסתו כו'. אבל כל שאר נכסים שהן תוך הבית הרי הן בחזקת האב שהבית שלו והן מונים על שולחנו וכל מה שיש בתוך הבית בחזקת בעה"ב עד שיביאו ראיה בעדים שהם שלהם, ואם רצתה האלמנה להחזיר חרם שתה הראשונה בידה:

מג

שאלה אם דמים גוד או אגוד בשטרי חוב שיש לבני אחים בירושה שירשו שע"ח מאביהן על כו.יס או על ישראל, או לא דייניגן אלא במידי הראוי להשתמש:

תשובה ברור הוא שלא אמרו דין גוד או אגוד אלא בשיעבודים וכמדומה דאפילו בהמכונה לא ואע"פ שהמכונה עשויה להשתמש דלא אמרו אלא במה שאין ראוי ליתלק ולא אפשר להם בחלוקה לעולם אבל במשכונה שאין גופה של משכונה שלהם אלא לשיעבוד בעלמא ועומדת היא ליפדות הרי שמעות ראויים ליתלק וכשבא זמנה ויגבו יחלקו. וענין גוד או אגוד כמדומה שזה פשוט כפירוש רש"י ז"ל קון לי דמים וקנה לך חלקי או קון לי דמים ואקנה חלקך, וכיון שהרב ז"ל הולה הדבר בקילת דמים אלמא ס"ל שבכל חלוי בקילת דמים ושזה יכול לשעות בדמים ולומר קנה לך בכך זה חלקי ואע"פ שאינו שוה לו אני אקנה, והכי משמע מלישנא דמתניתין דאיתא פרק שבועות (דף י"ח) דקתני זה הכלל כל שאינו יחלק ושמו עליו חולקים ואי לא מעלין אותו בדמים וזכו גוד או אגוד אלמא אפילו בעלוי הוא:

מיהו כתב הרמ"ה ז"ל דדוקא אם בא לעלות על דמיו שומעין לו אבל לפחות מדמיו אין שומעין לו שאם אתה אומר כן עשיר ועני שניה לסם אביהם מידי דאלהו בר חלוקה הרי עשיר אומר לעני תנה לי פחות מדמיה או אני אתנה וסיא יודע שלהם אין כל ואין לאל ידו ליקח אותה אפילו שוה מאתים במנה וימלא העשיר לוקח של הרחו דעני בפחות מדמיו ואם אתה אומר כן לקחה מדת הדין. וכן דעת גדולי הראשונים כפירש"י ז"ל והרב הרלוני והרמב"ם ז"ל וכן משמו של ר"י. אבל יש חולקים בדבר ואומרים דבין בפחות בין ביתר לא מלי א"ל גוד או אגוד, דאפילו ביתר א"ל לא בעינא למיקני ביתר מכדי דמיו, אלא שמין הדבר בב"ד ומי שרוצה ליתן שויו מעלו אבל להשלמתו בדמים לא, ומפרשים גוד או אגוד לשון מביכה כדמתרגמינן משכו נגודו ומה שמינו מעלים אותו בדמים לאו דוקא מעלים דמלינו לשון עלוי בשומת ב"ד כדתנן (ערכין דף כג:) המקדיש נכסיו מעלין לו תפילין וכבא לא שייך למימר עלוי אלא שמין תפילין קאמר. ורבא דא"ל

מפרש

לה

שאלה אפוטרופסים שמכרו קרקע היתומים לתועלת היתומים והאלמנה טוענת על הלוקח שלא לקח אלא להבריח ממנה מזונותיה שלא תמצא בני חרי ליתן מהם, והלוקח טוען שמקחו מקח ולא להבריחה, יש על הלוקח לישבע או לקבל בחרם * שלא נעשית מכירה זו להבריחה אלא מכר גמור, או לא:

תשובה אין לאלמנה על הלוקח לא קבלת חרם ולא שבועה שהיא אינה טוענת אלא שמא ואין משביעין על טענת שמא. אבל אם לא תמצא מקום לגבות מזונותיה אלא מקרקע זה ותרצה להחרים חרם שהם שכל מי שיחזיק מנכסי בעלה שיש לה בהם שעבוד מזונותיה ביודה בפני בית דין, זה יש לה רשות ואין לוקח זה יכול לעכב בידה שהם נמכר מכר גמור אין עליו שום חרם ואם אינה, נמצא שיש לה על אותו קרקע דין מזונותיה וזה מפסידו ממנה בהערמה ואין רשאי:

לו

שאלה יעקב ולאה אשתו מכרו כרם אחד שהיה ליעקב וכתוב בשטר המכירה שקבלו יעקב ולאה מאתים זהובים מדמי הכרם ואחר כך מת יעקב ובאה לאה לגבות כתובתה מנכסי יעקב, וראובן בן יעקב טוען שהכר קבלה היא מנכסי יעקב מאה זהובים שהרי קבלה מחליפת דמי הכרם ולאה טוענת אמת הוא שמכרתי הכרם עם יעקב בעלי אבל לא קבלתי מהם כלום אע"פ שכתוב בשטר.

הדין עם מי:

תשובה הדין עם האלמנה מכמה טעמים. האחד שכן דרך המוכרים בין איש לאשתו בין אב ובניו שכותבין כן אע"פ שאין לוקח מעות המכר אלא האחד ולשופרא דשטרא רולה הלוקח שיכתבו לו כל המוכרים שהם לקחו מידו כך וכך מעות ומכרו לו בהם קרקע פלוני, ודבר זה פשוט בכל המקומות. ועוד שאפילו מודע באמת שהיא קבלה מחליפת המעות והמוליאתן בגרכיה או נתנתן לאחרים אפילו הכי אין מנכין לה מכתובתה כלום, הדא דאפשר שהבעל נתנה לה במתנה או שהיה חייב לה שלוה ממנה המעות שנתנו לה אחרים ע"מ שאין לבעלה רשות בהם או ממעות שהפקידו בידה אחרים, ואם אתה אומר כן אמור מעתה אילו ראינו שקבלה מיד הבעל מעות מועטים או מרובים נאמר שבפירעון כתובתה נתנה לה, וזה אינו שא"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו שיש לה כתובה שכל הנשים מקבלות מעות מיד בעליהן, ולא עוד אלא אפילו היה הבעל טוען בברי והיא אומרת במתנה נתנה לי נאמנת כל זמן שלא הזכיר פירעון, וכענין שאמרו פרק שבועת העדות (דף לד) יתיב רב יהודה וקמבעי ליה מנה מכרתי לך בפני פלוני ופלוני ועדים רואים אותו מבחוץ מאי אמר ליה רב המנונא והלא מה טוען אי דאמר ליה להד"מ כוחזק כפרן אי אמר במתנה נתנה לי כי אתו עדים מאי הוי א"ל עול תא כלומר סודה לדבריו ושבחו, וזו שאמרה לא נטלתי כלום לא כוחזקה כפרנית שהא מודה היא שכן כתבה אלא דלא נעלה שכן דרך האשה והבעל כשמוכרין כן וכ"ש כאן שאין הבעל טוען נגדה כלום והיורש טוען בספק, ועוד שזה תוך הזמן היה אין אדם עשוי לפרוע תוך זמנו וכדר"ל ברים פ"ק ב"ב (דף ה') ואיפסיק הלכתא כוותיה:

לז

שאלה אפוטרופסים שבאו למכור קרקע של יתומים לצורך היתומים ועוד נשאלו לפניהם קרקעות אחרים. האוכל האלמנה לעכב בידה מחמת מזונותיה, או לא כיון שיש לפניהם קרקעות אחרים:

תשובה זו אינה צריכה לפנים שאינה יכולה לעכב ואין שומעין לה לעולם שלא למכור מחמת מזונותיה אלא מוכרים והולכים בין היתומים עצמן בין האפוטרופים כל שיסא בו צורך ליתומים ואינם ממנעים מחמתה, וכשתרצה להתפרנס גובה ממה שתמצא לפניה מבני חרי:

לח

שאלה ראובן שמת וסיח בניה, והאלמנה תובעת מן האפוטרופסים מזונות מחמת היתומים בניה, והאפוטרופוסים אומרים יבואו היתומים אצלנו ונפרנס הבניה מהם משלנו והאחרים נקל עליהם מן הסולאה, והאלמנה אומרת איני רולה שיהיו בני אצל אחרים אלא אצלי ואע"פ שהאפוטרופסים קרובים הם ואינם ראויים לירש.

הדין עם מי:

תשובה הבת לעולם אצל האם ואפילו נשאת האם לא שמא גדולה או קטנה כדאיתא פרק הנשא (דף קב:) והטעם כדי שתרגיל האם לבת ותלמדה דרך נשים ושלא תרגיל עצמה בפריצות, אבל הבן יותר ראוי להיות אצל האנשים הקרובים שהם ירגילוהו וילמדוהו דרך הלמוד ודרך אנשים יותר מן האם שבני האלמנה דרכם דרך זר, ולא אמרו שלא יהא הבן אצל קרוב אלא בעודו קטן ואצל מי שראוי ליורשו ומשום מעשה שהיה וכדתניא ריש פרק הנשא (שם) מי שמת וסיח בן קטן לאמו יורשי האב אומרים יהא גדל אצלנו ואמו אומרת יהא גדל אצלי אין מניחים אותו אצל מי שראוי ליורשו מעשה היה ושמעוהו ע"פ, אלמא דוקא קטן ואצל מי שראוי ליורשו הא כל שאין קטן שאין בו חשש ליחה וא"ל קטן אצל קרוב שאינו ראוי ליורשו מניחים אותו אצל הקרובים ולא אצל האם, ולעולם צריך לדקדק בכלל לדברים אלו אחר מה שירצה בעיני ב"ד בכל מקום ומקום שיש בו יותר תיקון ליתומים, שב"ד אביהם של יתומים לחזור אחר תקונן:

לט

שאלה ראובן שנתן כל נכסיו לאשתו וקנו מידו ופירש בשטר המתנה שהוא נותן לה במתנה גמורה והאחריות עליו ועל בני כחו ושיהא הרשות בידה לעשות במתנה זו כל חפץ נפשה, ועוד כתוב בשטר המתנה ומעכשיו סלקתי כחי מעל מתנה זו ולא שיירתי בה לא לעצמי ולא לבני כחי לא דין ולא טענה בה. מי נאמר כיון שבאר כ"כ למתנה גמורה נתכוין ולא לעשותה אפוטרופסית בלבד, א"ל לעולם עשאה אפוטרופסית:

תשובה יש מרבותי נ"ע שהורים לומר דלעולם לא עשאה אלא אפוטרופסית ואפילו כתב לה בפירוש שלמתנה גמורה הוא כותב לה ולא לאפוטרופסית, דכל שכתב לה כל נכסיו מוכחא מילתא דלא עשאה אלא אפוטרופסית וכל יפויין אלו שכתב לה אינם אלא שרלה לכבדה וכי היכי דלישתמען מילה. ודייקי לה מדקאמר

*) קבלת חרם בין הובע לנתבע היא מין שבועה וקיל משבועה, והיו משתמשין בה במקום שאין חיוב שבועה, בכדי לגמת הטענה; ובזמננו כל דיני ממונות ושבועות וקבלות הכל על פי דיני ותוקי הממשלה:

ל

שאלה אלמנה שתובעת מזונות בבית דין מאפוטרופי
היתומים וטענו שאפוטרופסים שים תחת יד
האלמנה בבית היתומים מטלטלין ושטר חוב חזון מהם,
והשיבה האלמנה שהמטלטלין שלה הם שנתנם לה בעלה
ושהיא נאמנת, והאפוטרופים טוענין שאינה נאמנת שכל
מה שיש בבית היתומים ובבית אביהם ברשותם ובחזקתם.
הדין עם מי:

תשובה אם המטלטלים ידועים ר"ל שיש עדים שישנם
שם ושהיא אינה יכולה לכפור בהם אינה
נאמנת לומר שנתנם לה הבעל והיא שטוענת כן עליה
להביא ראיה, ואין תפיסתה ראיה כיון דמעלמא היתה יכולה
לתופסם דהא גודרות אין להם חזקה וטענת משום
דמנפשייהו קאזלן, וכל שכן מטלטלין אלו שבכל עת היו
מסורין בידיה. אבל אם אינם ידועים היא נאמנת במגו
דאי בעי אמרה אין בידי כלום יכולה לומר ישנן בידי
ובעלי נתנם לי:

ולענין שט"ח שטענו האפוטרופסים שיכולה לגבות ולזון
לא ראיתי בשאלה מה השיבה האלמנה על זה,
שאילו טענה גם בשטר החוב שהבעל נתנו לה הדין עם
האפוטרופסים שהשטר אינו נקנה אלא בכתיבה ומסירה
ואפילו ליכא עדים וראיה דהא לא שייך בשטרות מגו,
וכמו שתמלא כתוב לרי"ף ז"ל פרק הכותב במלוגא דשטרי,
ולדבריו דעתי טועה כמ"ש:

לא

שאלה עוד בענין האלמנה המחברת שהיא טוענת שיש
לה למכור שלה בב"ד והיא תמכור מהקרקעות
של הבעל וחזון, והאפוטרופסים טוענין שאין לה למכור כיון
שיכולה לזון מן המטלטלין המחברים ומאותו שט"ח המחבר
שיש לבית דין לגזור עליה שלא תמכור שאם תמכור יצטרכו
להוציא הוצאות ולהגיל הקרקעות בערכאות:

תשובה כבר אמרתי לך מה שהראוי מן השמים
בענין המטלטלין והחוב, וגם זה תלוי באותו
דין שאם חזקה היא במטלטלין ושט"ח המחבר הדין עמה
למכור היא עצמה מן הקרקעות שלא בבית דין עומדה
למזונות, אבל אם לא חזקה היא במטלטלין ושט"ח הדין עם
האפוטרופסים, שאין מוכרין קרקע של יתומים כל עוד שיש
שם מטלטלין למכור, ולא עוד אלא אפילו אם רצו
אפוטרופסים להשאיר מטלטלין שאין היתומים צריכים להם
ולמכור קרקע אין רשאין ואפילו להאכיל ליתומים עצמם
אלא מוכרין מטלטלין ובשמם ואחר כך עבדים ואחר כך
קרקעות כדתניא (גיטין נ"ב) מוכרין בשמם עבדים ושפחות
בתים שדות וכרמים להאכיל אבל לא להניח, ואם באם היא
למכור בית דין מונעין אותם ואין מניחין אותם למכור:

לב

שאלה אם יש רשות לאלמנה למכור שלה בבית דין
למזונותיה, ואם תמכור לשם חדשים בלבד
כדרך שבית דין מוכרין או פחות או יותר:

תשובה האלמנה מוכרת למזונות אפילו שלא בבית דין
מומחין, ר"ל הבקיאין בדבר הלכה ומדקדקים
יפה בשומת הקרקעות, אלא שלריכה בית דין הדיוטות
הבקיאין בשומת הקרקעות ואנשים נאמנים, וחדע שמוכרת
שלא בבית דין דתנן פרק אלמנה נזונית (דף ל"ז:) מוכרת
למזונות שלא בבית דין וכותבת למזונות מכרתי וגרושה לא
תמכור אלא בבית דין. וב"ד אלו לא מומחים קאמר אלא
בית דין הדיוטות ונאמנין בשומא, דגרסינן פרק אלו מציאות
(דף ל"ב) אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אינה
לריכה ב"ד מומחין אבל לריכה בית דין הדיוטות וכשהיא
מוכרת מוכרת לשם חדשים ולוקח או בית דין מפרנס אחת
לשלשים יום, וזמנן זה באלמנה המוכרת נאמר בגמרא
(כתובות נ"ז) כילד מוכרת אמר רב יהודה מוכרת לשם
חדשים ולוקח מפרנס אחת לשלשים יום:

לג

שאלה לבאר התנאים התלויים במכירה ו ואם המכרה
פחות משוה מה היה דינו:

תשובה כבר כתבתי לך שאם באה האלמנה למכור
מזונות שלא בבית דין מומחין מוכרת ובלבד
שתעמיד בית דין בקיאין בשומא ואומרים לה קרקע זה שוה
כך וכך והיא הולכת ומוכרת לעצמה, ואחר שתמכור אם
רצו היתומים להשביעה אם מכרה ביתר ששמו לה הבית
דין משביעין אותה, לפי שאפילו מכרה שוה מנה במאתים
הריוח ליתומים וכמו ששנינו שם (כתובות נ"ח) אלמנה
שהיתה כתובתה מאתים ומכרה שוה מנה במאתים כו'
נתקבלה כתובתה. ולפיכך יכולים להשביעה אם מכרה
ביותר, אבל אינה לריכה למכור בסכרזה וכדאמרינן לכרגא
למזוני ולקבורה מזבינין בלא אכרזתא, ואם היא פקחת
והרגלה לפטור עצמה מידי שבועה לא תמכור אלא בעדים,
ואלמנה שטעתה בכל שהוא אפילו מכרה שוה מנה ודינה
במנה מוכרה בטל:

ומפני שאמרת שאכתוב לך התנאים התלויים במכירה ו
אני כותב לך דרך קלרה אחד מן הענייניים
שנחלקו במכירת האלמנה הראשונים נ"ע, שמקלתן אמרו
שאינה יכולה למכור למזונות לעולם אלא במנה וכדתניא
(שם נ"ז) מוכרת ואוכלת עד כדי כתובתה וסמך לה
שתגבה כתובתה מן השאר, אלמא מוכרת עד כדי כתובה
לבד ולא יותר שאין לה מזונות אלא בכדי כתובה, ואחרים
ז"ל אמרו שאפילו אין כתובתה אלא מנה מוכרת למזונות
אפילו מאתים כל שהיא לריכה למזונות, מדגרסינן פרק שני
דייני גזירות (דף ק"ז:) גירשני בעלי נזונית עד כדי כתובתה
ואוקימנא כשנמצו בו שמת ואקשינן אי שמצו בו שמת מאי
כדי כתובה אפילו טובא נמי ופרקינן איהי דאפסדא אנפשה
דאמרה גירשני בעלי אלמא אלמנה מזונות אפילו ביתר מכדי
כתובתה וכן מסתבר לן, ומאי דאמרינן פרק אלמנה לאו
למימר שאינה מוכרת אלא כדי כתובה אלא הכי קאמר
מוכרת והולכת עד כדי שלא תשייר אלא כדי כתובתה ומוב
להם שאלמנה מזונותיה כדי שתמלא מקום לגבות כתובתה:

לד

שאלה אם האפוטרופסים רוצים לסעות לה מזונות לפי
רשות בית דין ממה שים תחת ידה מנכסי
בעלה, אם רצוי לבית דין למחות בידם שלא תמכור היא
בינה לבין עצמה, או לאו:

תשובה דבר זה ברור שאין לה למכור אלא ממה
מזונותיה וכדי מזונותיה לפניה ולמה תמכור,
ורצוי בלי ספק לב"ד למחות בידה. ואפילו אם מכרה אחר
הרצאת האפוטרופסים שהם רוצים לספיק לה מזונותיה
מכרה בטל:

שאלה

שתגאי לגרש אשת נעורים אחמסה, ע"כ נסמכתי אני שאין אסמכתא אלא במקום שהוא כעין קנס וכן תמצאה כולם וזוהי אסמכתא שאין גומר בדעתו ליתן כן ואינו מתנה בדוקא. וכל דאי לא קני שאמרו בכעין זה הוא שאמרו ואם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא שאמרו שהוא קיים אע"פ שהוא מדרבי שקנסים תקנה הוא שתיקנו בדבר זה שלא יבטלו דין אסמכתא והוצרכו לזה מפני תיקון העולם וסבורני שכן דעת רב האיי גאון ז"ל, ומה שהקשה שם (ב"מ עג:) גבי דלקני ליה חמרא אפרוותא דזלשפט דאקשינן ומ"ש מהא דתנן אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא ס"ק מ"ש דהתם תיקנו ובטלו שם האסמכתא ומ"ש דלא תיקנו אף בזו וסיתם התוספה מקום דבכא אפשר מקום דבידו אבל סכא שאין בידו אוקמוה אדייה ואסמכתא היא ולא קנייא וסיימו באם אוביר אשלם אלפא זוזי דלא משלם מקום דבהכי לא תקינו ואוקמוה אדייה וגיטין וקידושין לאו מחמת קנס גרידא הוא אלא בדוקא שאין רוצה שיתענג ותשב לעולם או שתפול לפני יבם, ולפיכך מ"ד טעם משחק בקוביא מקום אסמכתא היא מדמה אותו לעניין קנס כעין אם תקדמיה יוכך ליון, וכך היה נראה לו בכל משחק שאומר אם לא אעשה כך וכך נקודות אפרע כך, ורב ששת דלית ליה אסמכתא בהא סיימו מקום דגמר ומקני וסבור דהוא בקי טפי וכדי שיקנה לו חבירו שאינו יודע כמוהו לפי דעתו גם הוא גומר ומקנה, ורבי ערפון סבר דאין מקנה עד שיפרע ממש שהוא מקנה מן הודאי ולא מן הספק כעניין מירות שאין מירות להפלאה. זהו שהסכמתי בדין האסמכתא מתוך מה שראיתי ראשונים ומתוך הסלבות שנתיישבו יותר בעיני הדרך הזו:

כה

שאלה שטרות שנשלמו ביד שליח על תנאי שאם לא ישלים פלוני עין פלוני יתן השליח שטר לפלוני ואין בשליחות מעכשיו אם יחזיר השליח השטר או לא. ועוד אני שואל אם עשו בעל הדבר שטר תנאים ויש בשטר התנאים קיים והשליחו שטר החוב ושטר התנאים ביד שליח אם יועיל קיים שבשטר התנאים כאילו נעשה השליחות במעכשיו הואיל ונמסרו ביחד ביד השליח שטר החוב ושטר התנאים:

תשובה כל שנה נתן השליחות במעכשיו אסמכתא היא ולא יחזיר אע"פ שיש מעכשיו בשטר החוב אין מעכשיו שבשטר החוב מעלה ומוריד לעניין השליחות עד שיהא בשליחות עצמו מעכשיו:

ומה שאלת מעיין שקנין איברא שקנין סודר אין מועיל אלא א"כ מקנה מעכשיו וכן דעת ר"ת ז"ל וכדמוכח שלבי השותפים שדרו הגאה כו' (דף מח:). ומיסו אריך לומר לשליח בשעת מסירת השטר מעכשיו שאע"פ שכתוב בשטר החוב מעכשיו וכן בשטר התנאים שעשו בעלי דבר ביניהם מ"מ עד שיחזיר השליח השטרות לאחד מהם לא זכה בשטרות עצמם וא"כ בחזרת השטר עצמו אריך מעכשיו ולולא זה לא יחזיר השטר השליח, ואע"פ שאפשר שיזכה במה שנתחייב לו חבירו מכח שטר התנאים לפי מה שהם התנאים:

כו

שאלה מקומות ישיבת בית הכנסת יש בהם מקום דינא דבר מגרא או לא:

תשובה יש מן הגדולים שכתבו דיש בהם מקום דינא דבר מגרא, אבל לא נ"ל כן שכל מקום שאינו ראוי לערבו עם שלו להיות אחד אין בו מקום דינא דבר מגרא שסרי אפילו מפסיק ביניהם סלע וכיולא בזה אין בו דינא דבר מגרא דגרסינן התם (ב"מ דף ק"ח:) איפסיק מצוייתא או ריכבא דדקלא חזינן אם יכול ליכנס אפילו תלס אחד איכא מקום דינא דבר מגרא ואי לא ליכא, ומ"מ אי מקום ישיבה של בן המגר דחוק ורוצה להרחיבו בזה יש ודאי מקום דינא דבר מגרא, ואם אותה שורה שמקום ישיבה בה דחוקה ורוצין כל בני השורה לקנותו כדי להרחיב השורה אין בן המגר יכול לעכב וכ"ש שאין אחר מן השוק יכול לקנותו ויש לבני השורה בו מקום דינא דבר מגרא שאין לך עשייה טוב ויפה יותר מזה:

כז

שאלה כל שיש בו מקום דינא דבר מגרא אם יש זמן לתביעתו או לא:

תשובה כל שבא בן המגר לעכב בשעת מכירה לומר אני אקח על זה אמרו בגמרא (שם) אמר איזיל ואטרח ואייתי זוזי לא נטרינן ליה איזיל ואייתי זוזי חזינן אי איתיה דאמיד הוא נטרינן ליה ואי לא לא נטרינן ליה. אבל אם עמד אחר וקדם ולקח נראה שאין בזה זמן ידוע אלא כל היכא דאתי בן המגר מסלק ליה מקום דזה שקדם וקנה נעשה כשלוחו של בן המגר דאפילו אל הו נחייקר בינתיים לבן המגר נחייקר ואל כדגרסינן התם היכא דלא קנו מיניה אל ואייקר ברשותיה, ומעמא מקום דזה שקדם וקנה לא קנה לעצמו אלא בקונה לגורך בן המגר ועל זה אמרו זבן במאתן ושוה מאה סבור מינה מני אמר ליה לתקוני דדרתיך ולא לעוותי כלומר כעין היכול אדם לומר לשלוחו ומן הדין חייב, אלא דאמרי נהרדעי אין אונאה לקרקעות:

כח

שאלה שטר שנקרע קרע שאינו של ב"ד, מי ניחוש שמא קרע של ב"ד היה בו שנתקרע שתי וערב וזה נטל הביבותיו ועגלו עד שנראה כנקרע מעצמו ונריך לטעמיד עדים שנתקרע כדרך שהוא נריך בשנמחק, או אין חוששין כל שאין רואין בו קרע ב"ד:

תשובה הדבר נראה פשוט בעיני הכל ששטרו בידו ויכול לקיימו הרי הוא בחזקתו עד שנראה בו קרע המעיד שקרעוהו בית דין, שתחלתו כשר היה ולא יצא מחזקתו עד שנראה במה, ובתוספתא תניא הנקוב ונעשה ככברה כשר אלמא ניקב כשר. ונראה שאין הפרש בין ניקב נקבים קטנים או גדולים שאין אומרים קרע בית דין היה ועגל את קרעיו עד שנעשה כנקוב:

כט

שאלה בעניין שום היתומים אם שמין תחילה ואחר כך מכריזין או מכריזין ואחר כך שמין:

תשובה נראה לי שמין ואחר כך מכריזין. וכן שניינו בברייתא פרק שום היתומים (דף כ"ח:) שום היתומים שלשים יום ושל הקדש ששים יום ואומר שדה פלוני בסימניה ומגריה כך היא יפה וכך היא שומה כל הרוצה ליקח יבא ויקח. אלמא שמין ואחר כך מכריזין לומר כך היא השומה וכל הרוצה להוסיף וליקח יבא ויקח:

שאלה

אותה חשבה שאמרתם, אבל היכא שקדם זה וגבה אין חוליא מידו ממונה מספק וספק ממונא לקולא ואין לריך לומר למ"ד בעלי חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה אלא אפילו למ"ד לא גבה ס"מ היכא דהוי ודאי מאוחר אבל מן הספק היאך אתה עושה שטרו של זה שכתוב בו שטר מוקדם ודאי מאוחר והוליא ממון מזה שכבר גבה ואי אמרת יכולים בעלי השטר לטעון שמא פרע אותה המלוה כשעבר הזמן לא היא שכבר אמרתי שאפילו הלוה עלמו שטען ברי אינו נאמן לומר פרעתי כמו שאמרתי ויכול לטעון זה שטרך בידי מאי בעי וכ"ש אלו שאין טוענין אלא בשמא :

ועוד דשאני הכא דכבר זכה מחמת שטרו וירד לביתו ומספק אל הוליאהו מביתו דכל הספק הוי חומרא דחובא וקולא דנתבע ואם יש ספק בזמן על התובע לברר שהוא קדם כאותה שאמרו בה' בניסן וניסן שתמא כל שכן כל היכא דאיכא היימותא דמלכא דאינו יכול לטעון פרעתי דדינא דמלכותא דינא ויכול לטעון שטרך בידי מאי בעי דאגן הסדי דכיון דאיכא היימותא דמלכא ואינו אפקיה בערכאותיהן גבי בית ולא מלי למימר ליה פרעתי אף הוא אי פרע לא הוא שביק שטרא בידיה דאף הוא ליה ליה בשטר בעדים אף לטרוף מן הלקוחות דינו דין שאין כאן פלגא שעשה אתה ידו של זה כאתה ידו של ערב דמדינא לא מהני ומשום דינא דמלכותא הוי אתה ידו כשני עדים כשרים ואפילו לגבות ממשעבדי דאיתא פרק המביא תניין (דף י"ט:) ולא בשטרי הלוואה ומקח בלבד ומשום טעמא דאי לא יהבי זוזי קמייהו לא מרעי נפשייהו אלא אפילו בשטר מתנה דלא קני אלא בהאי שטרא ולא אמרינן האי שטרא חספא בעלמא הוא כדאיתא פ"ק דגיטין (דף י':) וכדשמואל דאמר דינא דמלכותא דינא. ואל תתמה היאך נשמע למלך מן הדין שיאמר שיטרוף זה באתה יד ויפקיע זכות המוקדם בשטר זה דשמא מזוייף היא ויש קוניא, הא ליתא שאני אומר לאו מזוייף הוא ונמנו מכוון הוא, ועוד דכל שיש טעם במה שהמלך מלוה ומנהיג דבר לתקון הנהגת המדינה יכול הוא לומר ממון שראוי להיות לזה מן הדין יהא לחבירו ולא אמרינן חמסנותא הוא ולאו דינא אלא כשמוטל בלא טעמא דיני המלכות וכ"ש במדינות שהארץ כולה שלו ויכול הוא לעשות בה חוקים כמו שירלה שע"מ כן הוא מחלקה להם ועל פי חקי המלך קבלוה יושביה וכל שכן כשהבריחו ויש כח למלך להפקיע ממון בכי הא דתקוני מדינה הם ואפילו ישראל תיקנו והנהיגו בו בכמה מקומות ועושים מעשה בכל יום :

כג

שאלה ראובן חייב לשמעון מנה ואין לראובן כי אם שטרי חובות של ישמעאלי וכשבא שמעון ליפרע ממנו טען ראובן דכיון שאין לו אלא שטר חוב אין זקוק לפרוע ואין ב"ד מזקקין לו לפי שהשטרי חוב אין גופן ממון ואין משועבדים לבעל חוב, ושמעון טוען שאותם חובות משועבדים לו ומוליאין מן הלוין ונותנים לו מדר' נתן ועוד שיש לב"ד לכופו למכור מאותם שטרות ויפרע לו והוא ימלא מי שיקנה ועוד שבעלי החוב שעבדו לו קרקעותיהם ונתנו לו רשות למכור בנכסיהן בלי שום אדם ויכול הוא למכור ואין בעלי חובות יכולים לבטל. השיב ראובן שאין דברי רבי נתן אלא בישראל חייב לישראל אבל בכותי שחייב לישראל לא :

תשובה הדין עם שמעון שהובע שאם אי אתה אומר כן מי שיש לו בכרי כסף בשטרי חוב ואין חייב אלא מנה יאכל וחדי ולא יפרע לבעל חוב הרם שאין לו אלא אותה מנה, ועוד שאין ממש באחת מטעמות ראובן, דמה שטען דשט"ח אינם משועבדים לו לא טען הדין דכל מה שיש לאדם משועבדים הם לב"ח דאי לא למה מוליאים מזה ונותנין לזה וב"ד מזקקין להוליא ממון ונתן לזה ואפילו ב"ח עלמו משועבד לו שאם רלה ליתן לו הרשות בידו וכדאמר פרק כל שעה (דף ל"א) גבי פלוגתא דאביי ורבא בזבין מלוה ואקדים מלוה דאקשינן עלה דרבא גבו קרקע יש לו ואי אמרת מכאן ולהבא הוא נוכה הוו להו נכסי דקנו יתמי ופריק הכא מדר' נתן ואמר ליה כי היכי דמשעבדנא לאבוכון משעבדנא לב"ח דאבוכון, ואפילו נפקד דשאי ליתן לב"ח דמפקיד וכדמוכח שמעתא פרק שור שנגח (דף מ':) דגרס התם וימא ליה אתפסתיה לחורתי בידא דלא מלינא לאשתעויי דינא בסדי' ומסקנא משום דא"ל כי היכי דמשעבדנא לך משעבדנא להאיך מדר' נתן ועוד דבלאו הכי ב"ד כופין אותו למכור מחובותיו ולפרוע לזה כדאיתא פרק אחובל (דף פ"ז) דתנן שעבד והאשה פניעתן רעה כו' נתגרשה האשה ונשתחרר שעבד חייבים לשלם ואמרינן עלה בגמרא ותזבין כתובתה בכוותא הנאה ופרקינן טובת הנאה מילי נינהו ומילי לא משתעבדן ואקשינן אלמה לא מילי דמזדבני בפריטי נינהו ופרקינן אלא מדשמואל דאמר שמואל סמוכר שב"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול ואקשינן הו וליזבין לכאי דחבלה ביה דאי מחלה לגבי בעל לא מפסיד דהשתא נמי לא שקיל מידי ופרקינן לגבי בעל ודאי מחלה ואטרוחי כי דינא בבדי לא מטרחינן, אלמא אי לאו דאמרי' שכי דודאי מחלה לגבי בעל הוה כייפינן לה לזבונה וה"ל כייפינן ליה דלגבי כותי וישמעאל ואפילו לגבי ישראל דחייב לו לא אמרינן ודאי מחיל אדרבה טפי ניחא ליה לשלומי נשייה מלמחול לאחריני. ועוד דאפילו לרב פפא דאמר פריעה ב"ח מלוה ואין ב"ד יורדין לנכסיו להגבות מהן כופין אותו לקיים מלוה פריעה דגרסינן פרק שכותב (דף פ"ו) אמר ליה רב בהנא לרב פפא לדידך דאמרת פריעה ב"ח מלוה אי אמר לא בעינא מאי אמר ליה תיגא בד"א במלוה לא תעשה אבל מ"ע כו' מכין אותו עד שתלא נפשו, וה"ה וכ"ש למ"ד שעבודא דאורייתא אם יש לו מה שאין בית דין יכולין לגבות ממנו ויש לו שכופין אותו, והו לא מידי :

כד

שאלה בעניין אסמכתא ודינה, ונחינה טעם מפני מה אינה קונה :

תשובה מגעורי ועד עתה טרחתי להעמיד בה חזון ולא רחיתי לאחד מרבותי ז"ל דבר ברור ממלבי מהקושיות והקרוב יותר הוא שראיתי דעת הרמב"ם ז"ל שאין אסמכתא בחולה בדעת אחרים כאומר אם תלך למקום פלוני או תעשה מלאכה פלוני אתן לך כך וכך בכל שאין תלוי בידו אין דעתו סמוכה בעשייתו או בבטולו ואין אסמכתא אלא במה שתולה בעלמו אם לא פרעתי מכאן ועד יום פלוני אם אוכיר ולא אעביד וכן הולם, אבל כשהגיע אל גיטין וקידושין הוצרך לומר דאין בהן דין אסמכתא בלא בחתי מכאן ועד י"ב חדש וכן הגאים רבים בכיולא בהן בגיטין וקידושין, ואם כדברי רבינו ז"ל תהיה ע מכלל אותם שאמרו הלכתא בלא טעמא, ואדרבה מן הסתם כל שמתנה בעניינה יותר חמור לו ושים לו בה הקפדה גדולה תהא באסמכתא יותר גדולה ויש לה הסתה יותר ביטול מאם לא פרעתי מכאן עד שלשים יום שאין בו אסמכתא לבטל הנאתי ובאם לא בחתי יהא גט ויתקיים

הנאתי

שמואל בר נחמן נתפס לבולי אחת לקמיס דרב נחמן מ"ל רב נחמן אין איתא נכסי לדפל לבולי מותן משלו ואם לאו מותן מאמלע :

תשובה תחלת כל דבר דע דשאחים שמותפין גרסינן ול"ג ושמותפין דדין זה באחים שותפין בלבד לפי שאנו רואים שאחים כל זמן שלא חלקו תפוסת שבית כאילו כולן אחד וכאילו היה שאב קיים בנכסים שירשו מאביהם וכן ובניהם ובנותיהם מתפרנסים מתפוסת הבית ואפילו שלך אחד מהם ללמוד תורה במקום אחר נותנין לו מזונות לפי ברכת הבית, וכדאיתא בירושלמי פרק מי שמת הני רבי חייא רבא שתם אחים שותפין עד שלשה דורות א"ר יוסי ברבי בון אף רב שמנונא אורי כן ודוקא תפוסת הבית אבל אי נפל לאומנות ונעשה ספר או חייט ומשכר לשליחות מה שעשה לעצמו, וזו היא שמיטו במשנה מי שמת (דף קי"ד) שאחים והשותפים שנפל אחד מהם לאומנות נפל למאמלע ופירש בברייתא מאי אומנות אומנות המלך כלומר דוקא לאומנות המלך שהמלך רגיל למנות אנשים לפקח על מלאכתו ולוקח אחד מכל בית ולפי עשרו וכיון שכן עדיין שותפים אם נפל אחד מהם לאותו אומנות אע"פ שסוא חריף יותר ומסיר במלאכתו ביותר אין אומרין מחמת חריפותו נתמנה וסרי מה שהרויח לעצמו אלא הרי סוא למאמלע וכדתניא התם אחד מהאחים שמינוהו גבאי או פלוסטוס אם מחמת האחים לאחים ואם מחמת עצמו לעצמו ואמרינן פשיטא ופריק לא לריכא דחריף טפי מ"ד חורפיה גרם ליה קמ"ל, ומ"מ שכיר שנפל מחמת עצמו לעצמו אפילו סן שותפין וס"ג איתא בירושלמי (שם) חד בר נש אתעביד ספר בעו אחוה למפלג עמיה אחא עובדא קמיה דר' אמי אמר אמי אומר אדם שמצא מציאה אחיו חולקים עמו בתמיהה, וכן אם יצא שם לאחד מהם שסוא עשיר והמלך חובב מן העשירים שיתמו לו ונתפס זה בתוך העשירים אם עשיר מחמת נכסיו אינו נותן מתפוסת הבית אלא מנכסי עצמו אלא נתבע בתוך העשירים מחמת אחיו אלא מחמת עצמו אבל אם שם עשירותו מחמת ממון הבית על אותו ממון הוא נתבע ולפיכך יתן מתפוסת הבית, וזהו מעשה דרבי שמעון בריה דר' שמואל בר נחמן, ופירוש נתפס לבולי נתפס בתוך העשירים מחמת עשרו ובולי הם העשירים כד"א פרוסבולי ופרוסבוטי (גיטין לו:) וזהו סירושלמי שאלתם:

כב

שאלה מעשה היה בראובן שהוציא עליו כותי כתב ידו שלוה ממנו מעות ועוד היה אותו שטר חתום בחותמו וסמלך לוה וסגסיג במדינה שיהא חותמו כשטר בעדים והעמיד הכותי את ראובן לפני שופט המדינה והגביהו ביתו של ראובן זה אחר שהכריח במדינה אם יש לאיזה אדם זכות באותו בית ולא יצא שום אדם על בית זה מיום זה ואילך וכותי זה מכר לאחר מכאן בית זה ליהודה ויהודה מחזיק בו ועכשיו בא שמעון ולוי והוציאו שטר בעדים על ראובן זה שלוה מהם ומשכן להם הבית המכר וזמן שטר זה מאוחר מן הזמן הכתוב באותו התימה ידו שהוציא הכותי ובאותו שטר המכונה אין בו רק שמיטה אע"פ שעברה עליו שנת השמיטה ועכשיו הם חובעים חובם מן הבית שגבה הכותי ומכרו ליהודי אע"פ שזמן שטרם מאוחר לפי שהזמן הכתוב באותו התם ידו אין לסמוך בו כדי לגרע כחם של אלו לפי שיש לחוש שמא קונייא הוא שהוא עשה עכשיו ובמקום שחב לאחרים אינו נאמן וכאותו שמינו מלוה אומר שטר אמנה הוא אינו נאמן במקום שחב לאחרים (כתובות י"ט), ודינא דמלכותא הכ"ג דינא הוא וסימנותא לאו דינא, הטמידני על דעתך בזה :

תשובה מתוך דבריך שאתה סבור כי מה שמינו (שביעית פ"י) המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד אין משמעין דאפילו במשכון דמקרקעי היא וא"כ היתה כוונתך ליתא דלא אמרינן אלא במשכון מטלטלי אבל במשכון מקרקעי משמע ואפילו ידך לתוך המשכונא ודר בה אא"כ באחרא דלא מסלקי וכדאיתא פרק איזהו נשך (דף ס"ז:) ואלא מיהו אני אומר להלכה דכל שים בה זמן בין רב בין מעט ואפילו משכנתא שתם קי"ל דשתם משכנתא שתא וקרוי אחרא דלא מסלקי :

עוד מה שאמרת שאין בדין שיזכה בו זה באחים ידו של לוה להוציא מידי שעבוד מלוה שבשטר ואע"פ שהמלוה שבשטר מאוחר מחתם ידו של זה דדילמא ששתא הוא והקדים זמנו משום קנוניא הלכך שקר הוא ודילמא גזל את המשועבדין ובני שאי לאו דינא אלא חמשמותא, אם לדין יש תשובה וסלק מכאן סימנותא דמלכא ואחי אנן בדינא. ואקדים לך שקדמה, אנן קי"ל כמ"ד שעבודא דאורייתא ומלוה על פה גובה מן הלקוחות אלא שהתקינו שלא לטרוף משום תקנת לקוחות משום דליתי ליה קלא אבל מלוה על פה מוקדמת ומלוה בשטר מאוחרת נ"ל דמלוה ע"פ מוקדמת דיהבינן ליה דמלוה ע"פ טורפת היא ממשעבדי דבעלי חוב בשטר דהא ליכא נעילה דלא בהא מילתא דהכא והכא מלוין ניכו ויש לנו לחוש לנעילה דלא מה שאין מלוה ע"פ נעילה דלא של מלוה בשטר, וכן מלאתים גם לגאון רב שאי ז"ל בתשובה, ואע"פ שהרי"ף ז"ל חילק בדבריו ויש לדבריו קלת ראיות מגמרין ומגמרא דבמי מערבא כבר דחיתים אני בריש פרק מי שהיה נשוי :

עוד אני סבור כי מלוה בחתם ידו אין הלוה יכול לטעון פרעתי, ויש לי ראיה שלהי פרק המוכר את הבית (דף ע') גבי המפקיד אצל חבירו בשטר דאסיקנא דאינו נאמן לומר פרעתי אלא בשטרה דאורייתא, ומשום מנו דאי בעי אמר נאמנו דאי ליכא מנו לא משום דמצי למימר ליה שטרך בידי מאי בעי דבשטר בעדים בעלמא ואע"ג דאפילו בשטר פקדון אינו גובה ממשעבדי :

ועוד דאפשר לומר וקרוב בעיני דאפילו בחתם ידו אין אנו חוששין לומר נזדייף כיון בשך בין בזמן ואפילו לטרוף ממשעבדי במלוה בשטר דאחזוקי אינם בשקרא למחתם בשטר לא מחזקינן דשא קי"ל דקיום שטרות דרבנן ומדאורייתא לא צריך ולפעמים שעמידו אדאורייתא כגון גבי גיטין וגובין בו ולא חיישינן לומר שמא מזייף הוא וכדאיתא אחזוקי אינשי בראשיי ומזייפי לא חיישינן ומ"ש אתם ידו וכל מה שכתב ומ"ש שמות שני אנשים אם אנו חוששים לזה. ואינו דומה לשטר אמנה הוא זה דהתם דרובא דעלמא מקרו ואמרי אבל לחתום לא עבידי ודומה לזה קלת דרים פרק חז"ם, ואפילו יחלק בעל סדין בין אתם ידו לשטר בעדים אבל מכל מקום כבר ירד זה לבתים קודם שיבואו אלו בעלי המשכונא ומן סדין ירד שאילו הוציא שכותי שטר חובו בבית דין של ישראל היה גובה מהם ואפילו היה הלוה טוען פרוע הוא וכמו שאמרתי ומן (ב"ב קע"ה:) הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב גובה מנכסים בני חורין וכ"ש כשחייב מודה ודחיישינן לפירעון ולקנוניא ואפילו בשחייב מודה, כדאיתא גבי מלא שטרי חוב אתם הוא בשנפל ואתרע ליה*, ואילו בהו כולם בבת אחת לגבות מבני חרי ולא היה בהן אלא כדי שטר אחד אפשר היה לומר דמלוה בשטר יהבינן הכל שאין לזה עדים ממש ששטרו קדם ומשום

אותה

*) עיין לעיל בתשובה ש"פ דמסיק דאף בלא נפל חיישינן לקנוניא ע"ש וצ"ע :

יט

שאלה מן בפ"ק דב"מ (דף כ) מלא שטר חוב בין שטרותיו ולא ידע מה טיבו יהיה מונח עד שיבא אליהו, ופירש"י ז"ל מלא שטר שאינו שלו בין שטרותיו ואינו יודע אם שלוה הפקידו או שמלוה או שמא מקלתו פרע ומסרוהו לידו להיות שלים. ועתה יש לשאול אי מתני' איירי אף כשחייב מודה משום דחייבין לפירעון ולקמוניא כשהיא דמלא שטר חוב דאוקימנא אפילו כשחייב מודה משום פרעון וקמוניא, או דילמא לא דמי דשתא משום דנפל אחרע ליה ורגליה לדבר שנפרע ולפיכך לא נזכר בו אבל שכא שנמצא במקום שמשתמר לא מיחוש אלא לפירעון דוקא בשאין חייב מודה:

תשובה מתניתין אפילו בשחייב מודה הוא דלשולם חייבין לפירעון ולקמוניא מדלא קתני כדקתני (סיפא) [בברייתא] (דף יח:) מלא גט אשה בשוק בזמן שבעל מודה יחזיר לאשה אין שבעל מודה לא יחזיר לא לזה לא לזה ש"מ דמתניתין מילי פסיקתא קתני מלא אגרות שום יחזיר כלומר בין חייב מודה בין אין חייב מודה מלא שטר בין שטרותיו כו' יהא מונח, בין חייב מודה בין אין חייב מודה, כשתמא דמתניתין, דבשחייב מודה לא יחזיר משום קמוניא ובשאין חייב מודה לא יחזיר דחייבין לפירעון, ואל תשיבני ממתניתין דמלא שטרי חוב דאע"ג דקתני שתם אם יש בהם אחריות נכסים לא יחזיר אפ"ה דייקינן עלה בגמרא אילימא בשחייב מודה כו', (ועוד) דשתם שקלי וטרו בה אמורא, הא בכל מקום ששנו שתם ולא שקלי וטרו בה בין בשחייב מודה בין בשאין חייב מודה הוא דאי לא הוה להו לאקשויי ס"ד ולגלויי דבשאין חייב מודה דוקא היא כדשקלי וטרו בשהיא לברורה. והא דקתני נמי שתם מלא גיטי נשים ושחרורי עבדים דייתיקי מתנות ושוברים הרי זה לא יחזיר ואפילו הכי אמרו עלה בגמרא הא אמר תנו מותנין, שתם הוא משום דמפרש בה טעמא דקתני מתניתין בהדיא שאני אומר כתיבין היו ונמלך עליהן שלא ליתנן, הא אמר תנו מותנין, כלומר כיון דמפרש בברייתא דייתיקי דא תהא קאי למיקם ולהיות כלומר מתנת שכיב מרע ותנא דידן לא תלי טעמא אלא בנמלך עליהם שלא [ליתנם] כלומר לזה ע"כ דלא תלי טעמא אלא בס"ע וס"מ בר מיסדר הוא, לזה בדייתיקי דהיא מתנת שכיב מרע אי אמר תנו מותנין ובמתנת בריא אי אמר תנו אין מותנין וחייבין דילמא נמלך עליהם שלא ליתנם לזה אלא לאחר ולא בר מיסדר הוא הלכך הוא ליה כאילו פירש במתניתין כל שהמלכתו מליתנה לזה אלא לאחר מעכבת אם אמר תנו מותנין כיון דפרים טעם שחשש במתניתין. ובגט אשה ובשחרורי עבדים הא ליכא למיחש להמלכתו כשאמר תנו דאי משום פירי הא אמרינן דכי מפקא ליה אמרינן לה אייתי דאיה אימת מטא גיטך לידך כדאמרינן בהדיא בגמרא:

ועוד דאיה דלפירעון ולקמוניא חייבין אפילו בשלא נפל דהא אשכחן הא' חשש דפירעון וקמוניא אפילו שלא במקום ריעותא דנפילה דאמרינן פרק גט פשוט (דף קע"ד:) אמר רב הונא שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קמוניא על הקדש ודוקא על הקדש ובשעת מיתה כדאמרינן עלה לפי שאין אדם חוטא ולא לו הא שלא בשעת מיתה חוטא הוא ועושה קמוניא לצורך עצמו ואפילו לגבי הקדש, וא"ג אפילו בשעת מיתה לגבי הדיוט. ואע"פ ששטר חוב יולא מתחת ידי מלוה ואפילו במקויים חייבין לקמוניא מוטעה כזו שאין בה אלא לפוטרו מידי שבועה בבא ליפרע מנכסים משועבדים כדאוקימנא לה לסהיא דרב הונא פרק גט פשוט (שם) יכל שכן כזו שיש לחוש לקמוניא שאין שטר חוב יולא מתחת ידו אלמא בכל מקום דאיכא למיחש לקמוניא חייבין אפילו שלא במקום נפילה וזו ראיה שאין עליה תשובה. ועוד דאיכא למיחש שמא מלוה על פה הוא חייב לו או בשטר מאוחר ואין בידו כדי לפורעו וחבין נכסים שלא באחריות מפורש ומיחא ליה דליפרע שאי בשאי שטריה דקדים משום דלא מיחא ליה דלקרייה לוה רשע ולא ישלם. ולאחוב שאינו כי שאי גוונא חייבין בהאוא דמכר לו פרה מכר לו טלית והוא סדין כאן דאיכא למיחש לסכי משום לקוחות שאינן יודעין וכל שכן אי איכא לקוחות ידועין דחייבין. ועוד דאמרינן פרק שאשה שנתארמלה (דף י"ט) האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן ואוקימנא דקאמר מלוה וכגון דאב לאחרים אלמא כשאב לאחרים אינו נאמן לפסול אפילו ששטר שבידו כל שכן שכא שאין נאמן להחזיר לזה ששטר שאין בידו במקום שאב לאחרים ואפילו במקום דלא ידעינן בסדיא אי אב לאחרים אי לא חייבין נמי, ולקמוניא שאינה ידועה נמי חייבין ואתה הוא דבעי אב לאחרים ממש משום דאי לאו הכי אי אמנה הוא או פרוע הוא ובעי לאהדורי מאו מעכב אבל הכא דלאו בידו לאהדורי ניסלים כל שאין בידו חייבין לקמוניא:

כ

שאלה מי שהגיע לו חזק בממון שלו מחמת שליחות שולחו או שהעלילו עליו מחמת השליחות והפסידוהו ממון. אם על המשלח לשלם לו מקו אם לאו. וכן שותף שהיה הולך בפרקמטיא ונתפס אגל ליסטים עם הפרקמטיא אם על השותף לפדותו:

תשובה אין המשלח חייב בתשלומי חק השליח שלא מצוו תשלומי חק אלא בחזקי עצמו או בחזקי ממונו האי כדיים והאי כדיים, וחזקי ממונו כעין חזקי עצמו הן כלומר לפי שפשע בחזקו בשמירת ממונו, אבל בחזק שהגיע לשליח מה חזיק המשלח ומה הגיע לו מחמת פשיעתו וכל שכן אם השליח שכיר שהרי הלך בשכרו כדכתיב ואליו הוא נושא את נפשו ודרשינן שעל שכרו עלה בכותל ונתלה בחילון כלומר ולפעמים שיפול ממנו וימות ובכלל שכנת נפשו הכניס עצמו מהמת שכרו ואלו דברים פשוטים הם, הגע עצמך מי ששכר פועל נפח ויצא גן מתחת הפעים והדליק גדים של נפח מי חייב בעה"ב מפני שהיתה מלאכתו ואפילו היה הפועל בחנם ואפילו תאמר שבגרם שליחות הגיעו חזק, גרמא בחזק הוא ופטור, וכ"ש בשותף ההולך בפרקמטיא המשותף שכל אחד ואחד מהשתתפים הולך מחמת עצמו וריוח ממונו ואם מפני שנשתתפו לא נשתתפו בחקי גופה וחקי ממונה אלא בריוח והפסד של ממון השתוף לבד, ואפילו בחקי ממון השתוף אינו חייב, וכגון שהעילו לכים זה מנה וזה מתתים עמד עליו גיים וטרפו ונטל ממנו הכל לא יאמר בעל המתתים לבעל המנה שלם לי חק המנה שמיותר לי בשתוף, ולא עוד אלא אפילו אמר השותף לעצמי אני מגיל והגיל הגיל לעצמו כדאיתא פרק הגוזל בתרא (קע"ז:) וכל שכן שאינו חייב לפדותו שלא קבל עליו חקי גופו של שותפו אא"כ מנהג בכך שהכל הולך אחר המנהג כדגרסינן פרק הגוזל בתרא (שם) הפיגה שהיתה מהלכת ביס והקלו ממשאה מחצין לפי משוי וכו' ולא יצאו ממנהג הספנים וכולה ברייתא כדאיתא שתם.

כא

שאלה אחת היא שאלתי לפרש לי הא דגרס בירושלמי (פרק מי שמת ה"ו) האחים והשותפים שנפל אחד מהם לאומות וכו' כהדא דרבי שמעון בריה דרבי שמואל

והטענה שאתה שאמרתי נראה לי פשוטה בעצמה מלבד שיש לי ללמוד עליה מעובדא דפרק השותפין (דף ז') מהנהו תרי אחי דפלגי בהדי הדדי חד מעייל אספלידא וחד מעייל תרבילא אזל מארי תרבילא וגדר אפומא דאספלידא אמר ליה קא מאפלת עלי אמר ליה ברשותי עבידנא אמר רב חמא דינא קאמר ליה ואקשינן ולימא עד השתא סוי אספלידא והשתא קא מבוית ליה אינדרומא ופריק רב שימי בר אשי דשמא בעלמא הוא מי לא חיישי בית כור טפר אני מוכר לך אע"פ שאינו אלא לתך הגיעו וכו' פרדס אני מוכר לך אע"פ שאין בו רמונים הגיעו. וקשה מי דמי התם משום דליה ביה רמונים בשעת מכירה אבל כאן שהיה אוירו אויר אספלידא וזה בא עכשיו ליטול רמוניו ולומר לא מכרתי אלא שמא וכבר רבותא היא (וימא ליה דה"ל אף שאויר מסאספלידא אלא שהוא בא לקחת אותו מתוך תרבילו של זה ולשעבד תרבילא לאספלידא שלו), ואי אפשר לומר אלא בעל האספלידא אינו מוחזק באוירו של זה אלא שהוא מוחזק בפתיחת פתחיו וזה אינו סותמו אלא שבונה בתוך שלו כנגד פתחו ומוטל אוירו של חבירו לעצמו ומונע מחבירו. וזה נראה לי ברור:

עוד אני חוזר לטענה הראשונה ואומר שלא אמרו בברייתא כל שאתה יכול לזכותו בדיניהם ובדיניהו זכהו בישראל הבא מחמת כותי אדרבה מני ישראל הבא מחמת כותי לומר לישראל דאחינא מכח גברא דלא מצית אשתעויי דינא בהדיים דאמרינן פ"ק דבכורות (דף י"א) אמר ר' שמואל בר' נתן אמר רבי חיינא שלוקח עבדים ממורחים מן הכותי מעשרן וסן שלו ואוקימנא דמרחינהו ישראל ברשות כותי ומפרש טעמא התם מעשרן משום דאין קנין לכותי בארץ ישראל לספקיע מידי מעשר וסן שלו דאמר ליה אחינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיים ואע"ג דבמסקנא אוקימנא בתרומת מעשר ובגזירת הכתוב דאמר ריב"ל מנין לשוקח עבדים ממורחים מן הכותי שפטור מתרומת מעשר שנאמר ואל הלוים תדבר כי תקחו וגו' עבדים שאתה שוקח מישראל אתה מפרישן תרומת מעשר ונותנם לכהן עבדים שאתה שוקח מהכותי אי אתה מפרישן תרומת מעשר ונותנם לכהן מכל מקום לא נדחו הדברים (כדברים) מחמת אותה טענה ואדרבה שמעמו לשונות התלמוד שהטענה בעצמה נכונה היכול לומר לו ישראל הבא מחמת כותי לישראל חבירו אחינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיים וזה נכון. אבל מה אעשה והנה הרמב"ם ז"ל בולם את פינו עם דברי הגאון רב שרירא ז"ל ולולא שאני ירא לסכנים ראשי בין המחלוקת הייתי אומר חוץ מכבוד הרב ז"ל שלא הגאון ז"ל אתוס באותן הדברים וכמו שאמרו כיולא בזה בגמרא אעו מר בריה דרבינא אחיה עלייהו. וסוף דבר כך דעתי נוטה הסלכה למעשה שאין יכול למנוע מלהתוס כדרך שהיה הכותי יכול להתוס, ומכל מקום יש תנאי ידוע בדין זה אפילו לפי דברי הדוקא שהיה ידוע דקדמה חיינו של כותי לפתיחת חלונותיו של ישראל זה לפי שאי אפשר לישראל זה לבא אלא מכח חזקה ואין מחזיקין על הקרקע שנודע לכותי בפתיחת חלונות כמו שאמרתי אלא בשטר. אבל אם אינו יודע מי קדם הדין עם ישראל בעל החלונות שאני אומר שחלונותיו קדמו להיינו של זה כמו שמבואר שלשי פרק חזקת הבתים גבי הוצאת זיזין וגזוזטראות. ואיני צריך להאריך בדבר זה לדעתי שהדין הזה ידוע וברור אצלך:

יז

שאלה כותל שנפל והיה בו מתחילה חלון שהיה מזיק את חבירו בהיזק ראיה ועכשיו בעל הכותל הוא רוצה לבנותו להחזיר בו חלון כמו שהיה בו מתחילה והרי חבירו הניחו מעכב עליו מדין היזק ראיה כי טוען כי כשהיה שותק מעיקרו היה בעודו הכותל קיים אלא היה בידו לומר הלקחו מעלי מעשה הפק זה קדם הפק זה קדם אבל השתא כיון דנפל רוצה לעכב שהרי מדין חזקה אינו יכול לטעון לפי שאין טענת חזקה בהיזק ראיה לעולם לפי דעת רוב המפרשים וטענת בעל הכותל הוא דאפילו הכי דינא הוא שיהא זכותו ושעבודו קיים כמו שהיה בעוד הכותל קיים כי מעשה שנפל אין דין שיהא שיעבודו נמחל:

תשובה מתוך דבריכם נראה שהדין פשוט בעיניכם לדברי מי שסובר שיש חזקה להיזק ראיה אע"פ שנפל הכותל אין אומרים בנפל אזדא חזקה של חלון, והדין נותן כן באמת לפי שאין חזקת חלונו של זה באותו כותל בלבד אלא חזקתו להיות לו חלון פתוח על חצר חבירו וכיון שכן אפילו לדברי מי שאומר שאין חזקה להיזק ראיה כל שאין אתה יכול לסלקו או לסתום חלון זה מספק זה נמצא שכבר הוחזק בעל החלון בזכות זה שאין הזכות חלוי בחלון זה אלא שהוחזק בזכות זה. ותדע לך מדתנן שלשי חזקת הבתים אין מוציאין זיזין וגזוזטראות ברשות הרבים אבל אם רצה כותם בתוך שלו ומוציא לקח חצר והיה בם זיזין וגזוזטראות הרי זו בחזקתם לפי שמספק אנו אומרים דגזוזטראות אלו קדמו לרשות הרבים דכותם לתוך שלו הוא כדאמרינן פרק לא יחפור (דף כ"ג) בגמרא מרחיקין את השוכך ואמר עלה בש"פ חזקת הבתים (דף ס':) אמר רב הונא נפלה חוזר ובונה אותה ולא אמרינן כיון דנפלה אזדא ותיהא בתוספתא שלוקח שוכך מחבירו ונפל אפילו הוא בית רובע בונה מקומו:

ודעו שאילו אדם מחזיק בדבר ואותו דבר שהחזיק בו נפל או התקלקל אף על פי שחזרו בעליה ובנאוהו נתבטלה חזקתו לפי שלא החזיק אלא על אותו גוף בלבד, כילד הרי שהחזיק בנטילת קרוי הכותל בכותל חבירו ונפל הכותל וחזרו בעליה ובנאוהו אין לו לטעון על אותו כותל חדש לפי שלא שעבד לו אלא אותו כותל ראשון בלבד. אבל כאן אין שעבודו של בעל החלון על אותו חלון שבאותו כותל בלבד אלא להיות לו חלון על חצר חבירו. והראיה על זה שאפילו באותו כותל ממש אם נפלה אותה הקורה אין אומרין נפלה [אזדא] אלא נותן קורה אחרת במקומה כדאמר אחזיק להורדי אחזיק לבשורי לפי שכל הכותל יש לו שיעבוד ולא לאותו קורה בלבד וכן כל כיוצא בזה, וכן נראה פשוט:

יח

שאלה הא דקי"ל ידור פלוני בבית זה דלא אמר ולא כלום אם אמר ושיירתי אני לי ולפלוני דירה. מי אמרינן כיון דלגביה שייר גוף לדירה אף לאותו פלוני נמי מהני, א"ד אמרינן פלגינן דיבוריה:

תשובה נראין לי הדברים דאחר שכלל אחר עמו לכולם שייר בעין אחד דומה ועודף מאותה שנתנו (ב"ב דף קכ"ו:) כתב בין בתחילה בין באמצע בין בסוף משום מתנה דבריו קיימין וקי"ל דאפילו בשני שמות ובשני בני אדם לפי שמן הסתם אדם רוצה לקיים מתנותיו וכל שאפשר לדון כן נדון וכיון שכללן בשום לד אנו נדין שיועיל מה שהוציא בשפתיו, אלא שבזה יש לד אחד שדעתי נוטה שלא יצטרף עמו לאותו שאחר בזכות הדירה והוא שאפילו אמר ואני משייר גוף הבתים לדירה לפלוני לא אמר כלום כי במה זכה אותו שאחר שהרי שיור יש כאן מתנה אין כאן. ודי לחכם כמוך עם הרמיזות:

(ל"ג:) ובכתובות (ק"ז:) מ"מ מודה שאפילו בזמה סתם שאין לו עליה כלום אלא שאפשר לומר שחייב בבעניין זה שלא סייח מעותיו על קרן הלכי אלא הבעל חייב לשלם לו דומה ליורד לתוך שדהו של חבירו ונטעה שלא ברשות. מכל מקום לענין תשלומי שאשה פשוט הוא שאינה חייבת לו כלום אלא אם כן לוהה ממנו בפירוש. מיהו מה שהוליא בהולאת הקרקעות ובמה שלהם חייבת מפני שזה היה משתדל בנכסים מחמתה, וכענין אפוטרופוס שברשות הוא יורד ומפקח בנכסים ומוציא הולאות להשביחן ולפרוע המה המוטל עליהם ולענין זה הרי היא אצלו כיתומים שבמנו אצל בעל הבית:

טו

שאלה בענין השלמנה. עוד תובעת השלמנה מיעקב חמיה מעלטלין שנתן לה בעלה אגב הקרקע המזכר ונדוניתה וכתובתה ואומרת שהיא יודעת בודאי שכל מה שהיה לבעלה הוא ברשות חמיה כי לפי שלא היה בקי בעניב משא ומתן לא היה חילוק ממון בשום דבר, ויעקב חמיה טוען אין לבני בעלך בידי כלום לפי שכל מה שהיה לו בידי החזרתי לו בחייו. הדין עם מי. וכן אם יטענו מה שהיה לו בידי נגנב ממני אם טענתו טענה אם לאו:

תשובה מתוך דברי השלמנה נראה שאינה תובעת מה שהיא טוענת בברי אלא שהיא אומרת שברור לה שנכסי בעלה ביד האב שלא היה בקי בעניב משא ומתן ושלא היה חלוק מאביו כלל, ואין זה ברי גמור שוכל להשביע האב על טענותיה כאילו טוענת ברי ממש, ולפיכך כל שהוא טוען החזרתי לו נאמן ואינו חייב שבועה שאין משביעין שבועת היסת על טענת שמא אלא אם רולה להחריב הסתם על כל מי שיש בידו אותם מעלטלין או מנכסי בעלה כלום טוענה ואין ממחין בידה. ואם טוען טענת נגנב דבר זה תלוי באשלי רברבי אי אמרינן מגו לאפטורי משבועה ושבועת השומרים דחייב רחמנא לא משכחת לה אלא במפקיד אצלו בשטר דליכא מגו כלל, או לא אמרינן מגו לאפטורי משבועה ושבועת השומרים דחייב רחמנא משכחת לה אפילו במפקיד אצלו שלא בשטר ושלא בעדים, ואיני מכניס ראשי עצבי בין שטרים הגדולים וכל שכן שאני רואה שאין הדין צריך עכשיו לכך:

טז

שאלה ישראל שיש לו חצר הסמוכה לחצירו של כותי ויש חלונות בכותל המפסיק ביניהם שנכנס מהם אורה לחצירו של ישראל, אחר כך מכר הכותי החצר לישראל אחר והותו ישראל הלוקח בא לסתום החלונות ולבנות כנגדו וישראל זה בעל החצר מעכב עליו מפני שכבר החזיק ברשות כותי וחכה בהם. וישראל הלוקח טוען כיון דבדיניהם היה הכותי המוכר יכול לסותמו אף הוא הבא מכחו יכול לסותמו, ומדברי בעל העטור ז"ל שכתב באות מחאה נראה שהדין עם ישראל הראשון שיכול לעכב כיון שבדיניהם של ישראל אין הכותי יכול לסותמו כמו שכתב והאריך שם. הודיעני דעתך בדין זה:

תשובה באמת שהרב בעל העטור כתב זה אלא שטעמותיו הלושות מאד לפי דעתי כמו שאכתוב ואם לדין יש תשובה, כי הוא עצמו הביא ראיה ממה שאמר רב יהודה אמר רב ישראל הבא מחמת כותי הרי הוא ככותי (ב"ב ל"ה:) ונראה זה למה שבינינו ישראל וכותי הבאו לפניך לדין אם אתה יכול לזכותו בדיני ישראל זכהו ואם בדיניהם זכהו כו' וכיון שכן אילו היה הכותי בא לדין עם ישראל היינו מזכין את הישראל זה שבא מחמתו ואומר לו שאינו רשאי לסותמו. והראיה הזאת כמה הלושה, חדא שאם אמרו שבאין עליו בעקיפין לכותי שבא לדין עם ישראל לא אמרו בישראל הבא מחמת כותי ובא לדון עם ישראל דמאי חזית דדמא דהדין סומק טפי דילמא דמא דהאי סומק טפי ולא אמרו הרי הוא ככותי אלא שדין אותו כדין מי שבא מחמתו דכיון דכותי אין לו חזקה אלא בשטר לפי שאין ישראל זה חושש למחות דדעתו שהכותי אינו מחזיק בלא שטר ולפיכך אינו חושש למחות אפילו בישראל הבא מחמתו דאותו ישראל אינו טוען שלקחו ממנו כדי שילטרך למחות בו. ותדע לך דהא אמר דאי אמר קמאי דידי זבין מינך מסימן ולמה והא אי אתא כותי לדון עם ישראל הראשון שיינו מזכין את הישראל שהרי אין לו שטר ואפילו עדים אין לו אלא עד אחד זה שאומר שבפניו קנאה ממנו, ועוד שלא אמרו אלא לזכותו בדיני ישראל אם הדין מזכהו שלא כדיניהם אבל כאן הדין אחד בין בדיניו בין בדיניהם שכל החזקות מכח המחאה הם באים וכל שאין בה מחאה כגון המחזיק בנכסי קטן וא"נ בדאיתיה בשכויה כותי וכיולא בו וכן נמי כשאין חושש למחות או שמתיירא למחות לא עלתה לו חזקה ואפילו בדיניו וכדאמר (ב"ב דף ל"ו) בי ריש גלותא לא מחזקי ולא מחזקינן בסו וכן נזכן אין לו חזקה דלא ליימטיהו לחמריה לשחור וכן כל כיולא בהלו, וכיון שכן הדין נותן בכל מקום שאין חוששין למחות שלא תעלה לו חזקה וכל שאינו חוסר בשטרו במקומות כאלו לא עלתה לו חזקה וכל שאין חוסר בשטרו ברמאה מחזקינן ליה וכאותה שאמרו בעובדא דרבה בר ברשוש (שם דף ל"ב:) לקוחה בידי לא מלית אמרת דהא נפיק עלה קלא דאדעה דיתמי וכענין דאמר נמי פרק המקבל (דף ק"י) מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש שטרא כיון דלגוביינא קאי מיזסר זסיר ביה, וכיון שהדין כן אף בדיני ישראל בכל מי שאינו חושש למחות, וכותי אינו חושש למחות או מפני שהוא כדינא דריש גלותא או מפני שבדיניהם אין לאיש חזקה שורת הדין נותן אפילו בדיניו שלא תהא לו חזקה ולמה חזכה זה ונחייב זה, ואם ממדת הטקיפין אין באין בעקיפין על ישראל בשביל ישראל, וכר מן דין דאדרבה זיל לאידך גיסא והלא ישראל בעל החלון בא מחמת כותי שהרי הוא טוען שלקחו מכותי ואם כן אף בדידיה נימא ישראל הבא מחמת כותי הרי הוא ככותי, ואין לו חזקת חלונות אלא בשטר:

עוד חיזק בעל העטור את דבריו משום דכי אתא לידיה החלון בהיתרא אתא לידיה כו'. [וג"ז אינו, דהא] נזכן אחר לא הוחזק בנזילותיו שיוכל לגזול אותו כל זמן וכל עת שירצה וישראל זה בשפתה חלונותיו על חצירו של כותי מה גזלו לא גזלו אלא שמכניס יום יום אויר חצירו של כותי בחלונותיו ומה שנהנה נהנה אבל לומר לו במה שנהניתי עד היום מאויר חצירך החזקתי ליהנות לעולם זו אינה תורה, דבשלמא הפותח בחצר חבירו ובא בטענת מכר ומתנה יש לו חזקה ומדין מחאה דכל שלא מיחה ראיה שמכר או נתן לחבירו שעבוד הרחקה לרבא אמות באמת, אבל בטוען טענת גזילה ואומר כבר באה גזילה לידי וחכיתי מכח גזילתי מה שכבר לקח ונהנה נהנה אבל מכאן ולהבא בשבא לגזול דבר יום ביומו אין שומעין לו אלא אם בא ישראל שני לבנות חלונותיו כותה ואינו ממנע דבשלו הוא בונה, ואפילו לפי טענתו של הרב בעל העטור ז"ל לא החזיק זה אלא בפתיחת החלון שלא יוכל זה לומר יגע וסתום אבל שלא לבנות זה כנגדו בשל עצמו מפני קדימת גזילו אינו כמו שאמרנו, ודומיא דאחין שחלקו שאין להם חלונות זה על זה כלומר דין חלונות ולא שיוכל לכופו לסתום אלא שאם בא לבנות כנגדו כותה ואינו ממנע:

יורשיו שחזרו ולקחוהו ממנו וז"ל הסמר, הריני שמעון מודה לראובן שקרקע זה ממושכן אצלי בכך וכך כל ימי חיי וכל זמן שיפרע ראובן לאחר פטירתי תוך זמן פלוני דמים אל יורשי לא יהא כח ביד יורשי לערער שום טענה בעולם ולאחר פטירת שמעון החזיק לוי בנו באותו מקום לאחר זמן של הפרעון שני חזקה. היוכל לוי לטעון חזרתי ולקחתיו ממך בכך וכך, גם היוכל לטעון שאחר שלא פרע לו מעות המשכונא המיוחד לפרעון כמו שהתנה עם אביו בעל זכותו:

תשובה אחר שיש לראובן ראיה שבא מקום ישיבה זה לשמעון בתורת משכונא אע"פ שנמשך זמן המשכונא לאחר פטירת שמעון אי אפשר ללוי לטעון שחזר ולקחו מראובן לדעת הרי"ף ז"ל, והראיה מדאיתא פרק חז"ב (דף מ"ו) בשמעתא דאומן ה"ד איומא דאיכא עדים וראיה מאי איריא אומן אפילו אחר נמי, דאלמא כל היכא דאיכא עדים וראיה פקדון וכיוצא בו וראה עכשיו תחת ידו שאין כלום טענת החזרתיו, ואפילו אחר דלאו אומן אינו יכול לטעון חזרתי ולקחתי. וכ"ש שאין טענתו טענה במה שאומר נתבטל זכותו בשלא פרע בזמנו, וטענת שכל זו וכי משכן לו שבית ומשכן לו שדה וקבע לו זמן אם לא אפרע בזמנו הרי היא של מלוה. וגדולה מזו שנינו פרק איזהו נשך (דף ס"ו) משכן לו בית משכן לו שדה ואמר לו אם לא נתתי לך עד יום פלוני הרי היא שלי הרי היא שלו ואקנינן עלה והא אסמכתא היא ואינטריך לאוקמה בדא"ל מעכשיו אלמא אפילו התנה שיהא שלו לא אבד זכותו משום דאסמכתא היא ואסמכתא לא קניא כל שכן זה שלא התנה כלל:

יג

שאלה ראובן מת ולא לוה לביתו והניח נכסים ואח"כ נשאת אלמנתו לבעל ומת הבעל והניח בנות ממנה ונשארו הנכסים אצלם, ומתה היא ונשארו הנכסים אצל הבנות, בא שמעון בנו של ראובן אצל הבנות שהן אחיותיו מצד האם ותובע אותם בדין קרקע זה שבידם לפי שלא היה לאמכם כלום שהרי היא לא עשתה שבועת האלמנה ואני אומר שאבי התפיס לדדי והרי הקרקע שלי שאני יורש את אבי. השיבו אחיותיו של שמעון שלנו הוא שאמנו עשתה שבועת אלמנה וקרקע זה נתעבד לכתובתה ונפרעה ממנו וזכה אבינו בכל הנכסים שהיה לאמנו ואנו מחזיקים בקרקע זה מכח ירושת אבינו. הודיענו הדין עם מי:

תשובה דברי השאלה כמו מעורבבין, כי יובן ממנה בתחלת השאלה שאבי היתומות נפטר בחיי אמן, ובסוף השאלה יובן שהאם מתה תחלה והשבעל ירשה עד שהבנות טוענות שהן באות מכח ירושת האב, ויש הפ"ם גדול בין זה לזה. ומכל מקום אם הקרקע הזה ידוע לאבי ראובן והיה בן זה קטן בשעת פטירת ראובן אביו הדין עמו מכמה טעמים. האחד שהיא לא נשבעה לא בתחלה ולא בסוף לפי טענת הבן, ואע"פ שהבנות טוענות שנשבעה אין שומעין להן שאין לאמן זכות בנכסים אלו עד שתשבע לבסוף אבל בלא שבועה לא ואם מתה קודם שתשבע פקע זכותה דרב ושמואל דאמרי תרוייהו מת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה כבר נתחייב מלוה שבועה לבני לוה ואין אדם מוריש שבועה לבניו כמו שאמרו שלהי פרק כל הנשבעין (דף מ"ז) ומתניתין דפרק מי שהיה נשוי דקתני ראשונה ויורשיה קודמים ליורשי שניה אוקמוה התם כשנשבעה ומתה, ועוד דאלמנה זו לריכה היתה בית דין הדיוטות לשום אותו קרקע כשנתנתו לבעל שני דאע"פ שנינו פרק אלמנה מזונות (דף נ"ג) שהיא מוכרת בלא בב"ד הא פרים במציעא (נ"ב) דאינה לריכה ב"ד מומחין אבל לריכה בית דין הדיוטות אבל שלא בב"ד כלל לא עשה ולא כלום כדאיתא התם:

יד

שאלה ראובן בן יעקב נשא אשה והיה לו בית ושדה ונתנם לאשתו הנ"ל בשעת נישואין מתנה גמורה במתנה לחוץ בלי שום תנאי ושיור בעולם, ומפני שלא היה ראובן המזכה יודע בטיב משא ומתן היה יעקב אביו נושא ונותן בשלו גם באותן קרקעות וחורש וזורע השדה וגוטל פירותיהן והיו ראובן ואשתו המזכים שמוכין על שלחן יעקב המזכה, ובתוך כך נפטר ראובן המזכה לבית עולמו ואלמנתו תובעת הקרקעות המזכים מיעקב חמיה וכן תובעת ממנו הפירות שאכל שאפילו לבעלה לא היה בפירות כלום, וכדאמר (ב"ב נ"ח:) המותן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות. הודיענו אם חייב יעקב להחזיר לה הפירות אם לאו, ואם יטענו הולאתי בהולאת הקרקעות פירעון המס שלהם כך וכך אם יש מן הדין ליטול מה שהוציא או לאו, וכן אם יטענו בהשייתם על שלחני הוצאתי במאכלכם ובמלבושכם יותר ממה שלקחתי מן הפירות והיא טוענת שאין לה לפרוע כלום ממה שהוציא במאכל ובמלבוש לפי שהבעל היה חייב לזונה ולפרנסה. הדין עם מי:

תשובה לשון השאלה לא נתברר לי אם בדקדוק אם לא. שאם בא בדקדוק ולומר שלא היה ראובן יודע בטיב משא ומתן לא היה מקחו וממכרו כלום במקרקעי וכן מתנתו כדאמרי' פרק מי שמת (דף קנ"ה:) שלא היה גידל בר מנשיא לרבא ילמדנו רבינו תיובתא בת ארבע עשרה שנה ויום אחד יודעת בטיב משא ומתן מהו שלא היה אם יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח וממכרה ממכר ולישלח ליה בתיובתא מעשה שהיה כך היה בתיובתא הוה ולישלח ליה תיובתא בת שתים עשרה שנה ויום אחד מעשה שהיה כך היה, אלמא דוקא יודע בטיב משא ומתן אבל אם אינו יודע לא, והוא הדין למתנתו מתנה במקרקע. אבל אם אין הלשון בדקדוק אלא שהיה משחדל בפיקוח הכסיו אבל בקי ויודע בטיב משא ומתן היה ונתן קרקעותיו לאשתו מתנותיו וממכריו קיימין. ומכל מקום לריך אתה לדעת כי עייני כתובה ומתנות שאדם נותן לאשתו בשעת נישואין תלויין במנהג ואפילו אינו מנהג מוסכם על ידי בני העיר אלא מנהג שנהגו הדיוטות מעצמן וכל מי שאתה אינו כותב אלא ע"ד מה שנהגו הדיוטות וכדאמרינן פרק המקבל (דף ק"ד:) רבי יוסי היה דורש לשון הדיוט דתניא רבי יוסי אומר מקום שנהגו לעשות כתובה גובה מנה לכפול גובה מחצה מרימר מגבי שבחא, ולפיכך במקום שנהגו ליתן לאשה קרקעות במתנה לחוד ושתאכל היא פירות אותה קרקעות אוכלת וחובעת מכל מי שנטל ואכל, ואם אינם נוסגים שתאכל היא פירות כל זמן שהבעל קיים אלא שיהיו לה בנכסי מלוג אינה אוכלת ואין רשות בידה לתבוע ממי שאכל בחיי הבעל הספירות של בעל הן, ועל פי דבר זה ראוי לדון בנדון שלפנינו והוא הדין בגוף המתנה שתלוי במנהג המקום. ומכל מקום אם מנהג המקום שתאכל היא הפירות כדרך שהיא אוכלת מתנה שנתן לה הבעל לאחר הנישואין והיא באה לתבוע מחמיה לאחר מיתת הבעל הדין עמה ואע"פ שחמיה טוען שהוציא במאכלה ובמלבושיה יותר ממה שלקח מן הפירות והיא טוענת שאין לה לפרוע בכך כלום הדין עמה וזו היא שנינו (כתובות ק"ז:) מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו חנן אומר הניח מעותיו על קרן הלבי, ואע"פ שהיא לפי דעתי דוקא באומר לה בפירוש הריני מעלה לך מזונות מחמת שחייב לך בעלך וכעין פורע חובו של חבירו שדמו אותה לו בנדרים

שעבוד שמא תמות ויבא שלוש ויפרע ממני ואני לא אוכל ליפרע מבניך עד שיגדלו עכ"ל הרב. מבואר כמו שאמרתי:

גם מדברי הר"ר זרחיה ז"ל נראה כן שסרי הוא נתן טעם לדבר שאילו הודיע את היתומים היה הוא והם פטורים מפני שאין נפרעין מן הערב תחלה הא קטן שנפרעין ממנו תחלה אם בא לגבות ממנו ופרע אפילו במקום יתומים קטנים אין צריך לומר שאם כתב לו לוה למלוה נאמנות בשטר החוב שגובין מן הערב או מן היתומים:

י

שאלה ראובן נשא אשה וכתב שטר שיור ליורשים אם לא ישאר ממנה ולד של קיימא כמנהג המקום ועכשיו מתה האשה ונשאר ממנה ולד ומת בתוך שלשים יום ויורשי האשה תובעין ממנו השיור שכל שמת תוך שלשים יום סרי זה נפל וראובן טוען שהולד הזה של קיימא הוא והוא קיים ליה בגויה שבלו לו חדשיו ומי שטוען שהולד אינו של קיימא ס"ל מוליה ועליו להביא ראיה. וכר"פ ז"ל כתב בספר תורת האדם דלא מלי למימר סבי אלא כשבעל ופירש אבל לפטור עצמו מן השיור אינו נאמן. תודיעני אמיתת הדין עם מי:

תשובה נראה לי מעיקר הדין שהדין עם ראובן הנתבע, ולא מסתי טעמא דקאמר דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו דאין זה נאמן לפטור עצמו אלא משום דכל שאשה שלשים יום אין ודאי נפל ואפילו לרשב"ג דהא לא קאמר כל שאשה שלשים יום בחדש הרי זה נפל אלא הכי קאמר כל שאשה שלשים יום אינו נפל הא לא שאשה ספיקא הוי וכדאמר פרק שחולץ (דף לו:) במת תוך שלשים יום ועמדה ונתקדשה לכהן דאפילו חלילה לא בעי כי היכי דלא תיפוק מתותי בעלה וכדכתב הרי"ף, וכל שכן שאף אנו נאמר בלאפוקי ממונא ואילו היה התנאי כל שיאחר ממנה ולד של קיימא לא יחזיר כלום ליורשים היה על הבעל להביא ראיה לפי שלא זכה בחותו שטר אלא אם כן יאחר ממנה ולד של קיימא ועליו להביא ראיה אבל כאן הבעל זכה בכל ממון הגדוניה אלא שהתנה שאם לא יאחר לו ממנה ולד של קיימא שיחזיר אם כן כל מה שאומר שאין ולד של קיימא עליו להביא ראיה דאע"ג דמת תוך שלשים יום הוא ספיקא הוי כדאמרן ואפילו מת מעצמו ולא נפל מן הגג ולא אכלו ארי, ואע"ג דאמר אביי פיסק ומת ד"ה מת הוא לא קי"ל בהא כאביי אלא כרבא דאביי ורבא פליגי, חוסי דעת הרי"ף שלא כתבם להסיא דאביי, וא"ל איתא לדאביי כבר כתב ס"ר זרחיה הלוי ז"ל דדוקא פיסק ומת שזה הוכיח שסיה בו רישותא אבל אלה ומת הרי הוא שאכלו ארי:

סוף דבר בין כדברי זה בין כדברי זה הטע"ם וכל שכן אם גמרו סימניו שעה ופרטיו שסימנים אלו מוכיחים שהוא בן קיימא ועליהם אנו סומכים למול בשבת וכבר עשו מעשה אצלנו בזמן חכמים שסיו בדור על פי גמר סימנים:

יא

שאלה ראובן מכר שדהו לשמעון בשטר וקנין ובשעת הקנייה התנה בפני עדי המכירה כי בתנאי זה מכני ונפל הקנין היטה שטר המכירה מושלם ביד שלש עד ארבע שנים ואם לא יתן לשמעון מנה שיתן לו השלים השטר המזכר ושלא יזכה שמעון וכל בני כחו בשטר המכר מחמת הקנין והשטר ולא בכסף ולא בחזקה ולא בשום קנין עד לאחר ארבע שנים המזכרות בשיגיע השטר לידו, ועדי המכירה לא כתבו וחתמו לראובן שטר מתנאי זה קודם שיחתמו בשטר המכירה וגם שמעון עשה לו שטר מזה, ותוך שארבע שנים עמד ראובן וביטל שטר המכירה המזכר וכל מה שכתוב רי ונתן לו השדה ללוי ולסוף שארבע שנים לא נתן ראובן המנה לשמעון והחזיר לו השלש שטר המכירה עמד לוי וטוליה שטר מתנתו, כלום היה יכול ראובן לתת השדה המזכר ללוי או לא, מי הוי כמשוך פרה זו ולא תקנה אלא לאחר שלשים יום דלא קנה ואפילו לא נתנה המוכר לאחר, או דלמא כשהגיע שטר המכירה ליד שמעון זכה למפרע ואין התנאי מבטל המכר:

תשובה תחלת כל דבר צריכים אנו לדעת מי כל קנין כמעכשיו ואע"פ שלא אמר לו מעכשיו שאל"כ כל שקנו לאחר זמן אינו כלום דכיון דלא קנה מעכשיו ממש משעת הקניין אף הוא לא קנה לאחר הקנין משום דבאותה שעה הוא שיקנה אין כאן דבר שיקנה בו דהא הדר הודר למריה כדאיתא בגדרים שלשי פרק השותפין, וכן כתב ר"ת ז"ל. וחדש שאל"כ אפילו שטרי אקנייתא לא נכתוב ללוה עד שיהא מלוה עמו ואם לא שהדבר כן אלו שכתבו בתנאי זה כתבו וחתמו שלא כדין וסרי זה כשטר בלא אקנייתא וגריעא מינה הואיל ופירש שלא יקנה עד לאחר זמן אם לא יתן וקרוב הדבר להיות כשטר אמנה ושולה הוא ולא היו נאמנין במה שחזרו וכתבו לראובן שטר מתנאי זה וכדאיתא פרק האשה שהתלמה (דף י"ט:):

ועוד צריכים אנו לדעת דלאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו אפילו אם כתבו וחתמו העדים וקודם שיגיע שטר לידו של מלוה מכר הלוה נכסיו ואח"כ נתן הלוה שטר מלוה ללוה זכה מלוה למפרע מעת כתיבת השטר ומוליה מיד הלקוחות וכדמוכח בהדיא פרק קמא דב"מ (דף י"ב:) גבי מלא שט"ח. ומעתה הדבר ברור שלא נתן ראובן המנה לשמעון תוך הזמן ולאחר הזמן החזיר השלש שטר המכירה לשמעון קנה מעכשיו ומתנת לוי בטלה דסרי זה כאומר קנה מעכשיו וכשיגיע שטר לידו לאחר ארבע שנים דקנה מעכשיו ואע"פ שנתן ומכר ביניהם לאחר, דלא גריע שטרי אקנייתא בשטר זה משטר דלאו אקנייתא לאביי, וסרי זה כאומר שדי מכורה לפלוני מעכשיו אם לא נתתי לו מנה מכאן ועד ארבע שנים, וכ"ש אם כתב לו מעכשיו שזה ברור ופשוט יותר, וכבר הוקשינא מתניתין דסמפקיד דקתני למי משלם למי שהפקדון אצלו באומר לבשתנגב פרתי ותרלם ותשלמני פרתי קנויה לך מעכשיו וקנה אע"ג דשתא קיימא ביד גנב:

וגם מה שהבאתם לדמיון שאומר לחבירו משוך פרה זו ולא תקנה לך אלא לאחר שלשים יום דלא קנה, אין הדון דומה לראיה דהתם לא אמר לו מעכשיו שאילו כן קונה הוא באמת וכדאיתא פרק האשה שנפלו (דף פ"ב) וקיימא בגנב דקאמר שתם לאו דוקא אלא דס"ס בדלא קיימא בגנב אלא משום דאורחא דפרה למיקם בגנב נקט לה, והדא דכל שאפשר לומר כן גופה מסיום ובירום לאחר זמן מקיימי כולי עלמא ולא מספקינן לה בתנאה וחזרה כלל וכדאיתא פרק יש נוחלין (דף קל"ו) שכותב כל נכסיו לבני לאחר מותו ובמשוך פרה זו לא תקנה לך עד לאחר שלשים יום אי קיימא בגנב קנה ואפילו לא אמר לו מעכשיו כדאיתא ס' הכותב (דף פ"ו: וע"ש תוס') גבי בטיא דסרי לך גיטך:

יב

שאלה ראובן משכן מקום ישיבה של ב"ש לשמעון על מנת שלא יוכל לפדותו כל ימי חייו של שמעון, ויש לו שני משמעון שלא יוכל לשמעון עליו לא הוא ולא יורשיו

לגאת מספק נפל ועוד יום אחד, או אפילו בן יום אחד דוקא קאמר וכדמשמע מסא דאיתא פ' מי שמת (דף קמ"ב) ודוקא תיטוק אבל עובר לא מ"ט דהוא מייתי בריסא אלמא לא אתיא אלא לאפוקי שובר אבל כל שנולד חי אע"פ שלא עודע אם כלו חדשיו אם לאו נוחל ומנחיל, וגם הרמב"ם ז"ל כתב כן בפרק ראשון מהלכות נחלות שאפילו היה קטן בן יומו ולא כלו לו חדשיו והיה שעה אחת אחרי אמו ומת הרי זה נוחל ומנחיל וגם כתב דבן שמונה נוחל ומנחיל.

שעמידנו על דעתך:

תשובה מה שנסתפק לכם אם יום אחד קאמר או יום אחד ושלשים, זה אין צריך לפנים דודאי אפילו בן יום אחד קאמר דסבי תניגן לה במקומו פרק יולא דופן (דף מג:) תיטוק בן יום אחד מטמא בזיבה ומטמא בנגעים ובטומאת מת וזוקק לייבום ופוטר מן הייבום ומאכיל בתרומה ופוסל מן התרומה ונוחל ומנחיל והסורגו חייב והרי הוא לאביו ולאמו ולכל קרוביו כאחת שלא ואמרינן עלה בגמרא הרי הוא כאחת שלא למאי הלכתא אמר רב פפא לעניין אבילות ושיילינן כמאן דלא [כרשב"ג] דאמר כל ששה שלשים יום באדם אינו נפל הא לא שסא ספיקא הוי ופרקינן בדקים ליה ביה שכלו חדשיו אלמא לאו יום אחד ושלשים קאמר, וזה פשוט מאד, ומכל מקום הספק שאחר שיש לכם מדברי הר"ם שאמר שאפילו בן שמונה נוחל ומנחיל נראה לי בפשוט שלא אמרו אלא בדקים לן שכלו חדשיו כגון שידענו שבעל ופירש או שנמרו סימניו שערו ולפרניו הא לאו הכי נפל הוי והנפלים אינם נוחלין ומנחילין וכמתים הם, וכמדומה שלא הביא הר"ם ז"ל דבר זה אלא מפני שלא שאלו בגמרא כמאן דלא כרשב"ג אלא בסיפא דמתניתין דהיינו הרי הוא לאביו ולאמו כאחת שלא דליימא כולא מתניתין דלטיל כולי עלמא מודו בה ואע"ג דלא קיים לן בגויה שכלו לו חדשיו. ואין דבריו מחוורים בעיני במקום זה, דעל כרחך לי אפשר לומר כן דהא תני ופוטר מן הייבום ואילו נפל אינו פוטר מן הייבום דכל שאין כולד של קיימא אינו פוטר כדאיתא פרק החולץ (דף ל"ו:) ואפילו מת תוך שלשים יום דכל שאין כולד של קיימא ספיקא הוי ואם נתקדשה אפילו לכהן לרשב"ג חולצת מספק, ועוד דהא זוקק לייבום וכן שמונה סילף זוקק והא אינו חי ואין במינו חי, ועוד תנינן והסורגו חייב ואילו הסורג ולד שאינו של קיימא אינו נהרג ואפילו סרג את הצריפה פטור, אלא כולא מתניתין בשכלו חדשיו ומאי דאקשינן הכא כמאן דלא כרשב"ג אכולא מתניתין קאי אלא דנער עד סיפא ואוקימנא טולסו בשכלו לו חדשיו, וכבי איתא בתוספתא שבת פרק ט"ז וכמו שאכתוב בסמוך. והדע לך עוד דבן אינו יורש את אמו בקבר להנחיל לאחיו מן האב ונפל הרי הוא כמת ולא עוד אלא אפילו הוי ספיקא אם בן שמונה אם בן תשעה אינו נוחל האם להנחיל לאחיו מן האב שהרי שניהו (ב"ב קנ"ח:) נפל הביא עליו ועל אמו נכסים בחזקתם וקי"ל כר' אילעא וכר' זירא דסדר קם בשיטתיה דר' אילעא ואמרו נכסים בחזקתן של יורשי האם ואמר אביי טעמא מאי הואיל וסוחזקה נחלה באותו השבט ודקא שייקא מדקאמר עלה בגמרא הינוק אין עובר לא אלמא לא מפיק אלא עובר ליתיה להאי דיוקא כלל דהתם אפילו בדקים לן שכלו לו חדשיו קאמר ודוקא עובר הא נולד נוחל ומנחיל ובסדיא תנן לה הכי במס' שבת (דף קל"ח ובתוספתא פט"ז) דתניא התם בן שמונה הרי הוא כאבן אין מטמא לא בזיבה ולא בצרעת אין זוקק לייבום ואין פוטר מן הייבום אין מאכיל בתרומה ואינו פוסל מן התרומה ואינו נוחל ומנחיל עד כאן, ותו לא מידי:

ט

שאלה ערב של יתומים קטנים דקי"ל אין מזקקין לנכסי יתומים ליפרע מהם עד שיגדילו מהו ליפרע מן הערב מי הוי כמו שאין נכסים לנוס שנפרעים מן הערב תחלה:

תשובה יש בזה דעות חלוקות לראשונים ז"ל, שהר"ר זרחיה הלוי ז"ל כתב בשלהי גט פשוט בשובדא דערבא דיתמי דפרעיה למלוה מקמיה דלודעיכו ליתמי שאילו הודיעם קודם שיפרע למלוה היה גם הערב פטור עד שיגדלו היתומים, אבל הרב בעל העטור כתב בהיפך זה, וגראים דברי הר"ר זרחיה ז"ל לפי שסיבו שאין נפרעין מן הערב תחלה וכיון שכן אין הערב חייב עד שיתבע הלוה תחלה וכיון שאין לתבוע היתומים בעודן קטנים לפיכך אי אפשר לתבוע הערב, אבל מסתברא דה"מ בערב גרידא ומן הטעם שאמרנו אבל ערב קבלן נפרעין ממנו לאלתר ואין ממתינים ליתומים עד שיגדלו, ותדע לך שאפילו ביתומים עצמם אין הטעם אלא מחשש צרי או שובר למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה בפרק שור היתומים (דף כ"ב) והיינו נמי דכשמת לוה בנו זמנים נפרעין מן היתומים ואפילו הם קטנים כדר"ל דאמר הכי פרק השוחפין (דף ס') וכן נמי בשמתים ומת בשמתים א"נ כשחייב מודה וכיון שכן קטנים שאינם יודעים לחפש אחר זכותן אין מזקקין להם אבל לאחר שיגדלו גובין מהן ובשבועה והלכך קבלן שנפרעין ממנו תחלה גם במקום יתומים קטנים נפרעין ממנו ולמר ממתינין לו אי משום צרי ומשום שובר הרי הוא יכול לחפש עכשיו וגדלות היתומים וקטנותם אינו מעלה ומוריד לו בכך:

וא"ת מכל מקום כיון שאין נפרעין מן היתומים עכשיו אם איתא דגובה מן הקבלן והקבלן חוזר עליהם והרי זה כאילו אחר גובה מהם וכאותם שאמרו פרק כל הנשבעין (דף מ"ז) גבי מת לוה בחיי מלוה ואחר כך מת מלוה דרב ושמואל דאמרי תרוייהו כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מורים שבועה לבניו ואמרינן הכו דלא נוסיף עלה ואמרי' התם (מ"ח) הסוא דשכיב ושביק ערבא אחו בני מלוה ותבעו לערב הבר רב פפא למימר הא נמי דלא נוסיף עלה הוא א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא אטו עדבא לאו בתר יתמי אזיל. לא היא דהתם היינו טעמא משום דלרב ושמואל יתמי פטורים היינו לגמרי לא אבא קטנים ולא אבא גדולים והלכך אילו אתה גובה מן הערב אפילו מערב קבלן לא הויא רב ושמואל כלום ועל כרחן יתמו היתומים לערב דאמר להו אבא הא פרעינא הכתא לבעל חוב דאבוכון זילו אלמו לי, אבל הכא אינו כן שהיתומים אינם פטורים לגמרי אלא שממתינין להם עד שיגדלו ויחפצו אם התפיס אביהם צרי או אם יש לו שובר הלכך אפילו אתה גובה מן הקבלן והקבלן הולך אצל היתומים מה בכך הרי הקבלן אינו נפרע מהם עד שיגדלו שאפילו בקבלן עצמו אנו חוששין שמא לו התפיס הלוה צרי וכדמשמע לכאורה התם פרק גט פשוט מדחלקו בין שנעשה לו ערב ישראל וכין שנעשה לו ערב כותי כדאיתא התם וא"כ מה הפסידו ליתומים, ואע"פ שיש מרבותינו ז"ל שהשוו אותם להסיא דפרק כל הנשבעים לא נראה לי כן אלא כמו שאמרתי:

וכן כתב הראב"ד ז"ל פרק גט פשוט וז"ל גבי שטר חוב היוצא מתחת ידי ערב הא מתניתא בחמת קתמי ואפילו קבלן והקבלן דבר ידוע שאע"פ שיש נכסים לנוס יפרע ממנו וכיון שכן הוא הרי הקבלן כלוה אצל המלוה לתבוע ממנו את החוב הלכך כשהלוה קיים במסירת השטר לידו יכול לתובעו ויאמר איני רוצה שאעמוד מוך בזה

השעבוד

ויתקן מחלי לחלי שהכא לותתו קיימת כי לאותו שאמרו לו העדים חשם הוא ולוה לתקן, ושוד שכרי כתבנו שיהא הכל לפי ראות עיניו ולי נראה שלא נתכוין אלא לכך ולא שהא לוותתו קיימת ואפילו יתרפא לגמרי, והעד שאני אומר שיש להם לחתום שלא הזירה לידו אלא שהוא אמר שיתנה ליד בנו הגדול שהוא אחד ממקבלי המתנות ואפילו בא לחזור אינו יכול מפני שאמר שלא יהא רשאי עד שיחזור בו בפני עדים כשרים, ע"כ תורף טענות העדים. הודיענו אם יוכלו העדים לחתום או לא:

תשובה נראין לי טענות העד הראשון שכותן שאין להם לחתום מכמה טעמים, שאחד מאותה טענה שאין להם לחתום שכבר נתרפא לגמרי ולא נתן מחלי לחלי, ובאמת שלא אמר להם השביב מרע לתקן אלא שפקוחו הם בו והוא לא נתן מחלי לחלי אחר, ושוד שלא כתב כן בכתיבת ידו ולא אמר בפיו כתבו כן אפילו אם אתרפא אלא הוא דאמר לעדים שיכתבו בו מה שיסלק אותו חשש ואותו ערעור והם כתבו לשון ואפילו אם אתרפא, ואפילו קראו הוא בפיו לאחר מכאן לאו כולי עלמא דיני גמירי ואינן בקיאין בלשון ולפי שחשב שאותם העדים חכמים ממנו חשב שאותו לשון צריך לסלק אותו חשש של נתוק מחלי אל חלי, וזה נראה לברר בלי שום ספק כל שכן שכרי הוא לפי ראות עיני העדים והמה העד שאחד אומר שכך היה דעתו וראות עיניו בלשון הזה והדין עמו:

ובר מן דין קרוב אני לומר שאפילו מת מאותו חלי ולא הזירו לו שטר לוותתו אלא תהיינה מתנותיו עד שימלך בדעתו אם קיים הכל או מקצתו או יבטל הכל ולא נמר בדעתו עדיין שכך אמר להם שלא יתנו אלא שיהיה זכרון בידם עד שימלך בדעתו וירצה אם יחזור בו ממה שלוה או ממקצתו או מה יהיה ואם הוא לא בירר אחר מכאן מה יהיה הילך יכולים העדים לחתום עד שיאמר להם מה בדעתו שיהיה בלוותתו. גם זה נ"ל ברור שאין לעדים לחתום לעולם בכולא בזה עד שיהיו נמלכים בו וכל שלא נמלכו בו אין חותמין:

ועוד בר מן דין ובר מן דין דמלוה מחמת מיתה כל שעמד חזרה מתנתו ממילא ואפילו אמר הוא בפירוש אם אתרפא לגמרי ואחיה כמה שנים תהא לוותתי קיימת כל זמן שלא אחזור בי אפילו הכי אין בדבריו כלום, דמתנת שכיב מרע מדרבנן היא והם לא אמרו שתהא מתנתו קיימת אלא כדי שלא תטרף דעתו עליו ולפיכך קיימו דבריו לאחר שימות, אבל זה שעמד ונרפא לגמרי הרי יש לו זמן לחזור וליתן ואין חוששין לו שמא תטרף דעתו מעתה, וכשעמד נתבטלה לגמרי מתנתו וכרי זה כאילו לוה בבריאותו בלשון מלוה מחמת מיתה שאין בדבריו כלום:

ועוד דהא קי"ל כרבא דאמר שכיב מרע אינו קונה עד לאחר מיתה ואביי דאמר עם גמר מיתה הא סדר בין ולא"כ זה שנתן בלוותה שכיב מרע לא חלה מתנתו עד לאחר גמר מיתה ואם כן אפילו קנו מידו כמיפה כחו לא נחיפה שהיה מתנתו מעכשיו ולאחר מיתה אלא שהיה לאחר מיתה כמו שלוה ואי אפשר שאין שטר לאחר מיתה, ושוד שאפשר שאפילו אמר כן בפירוש שהוא רוצה שיקנו בקנין זה לאחר מיתה לא קנו שלא אמר רבי יוסי בכותב נכסיו לבנו לאחר מותו קנה שחמנו של שטר מוכיח עליו אלא משום דכתב הוא זמן בשטר או לוה לעדים לכתוב בו זמן, וזכורני שכך קבלתיה ממורי הרב ז"ל, ואף אם תמלא לומר שאפילו לא לוה לעדים אלא שכתבו זה הזמן מעצמן הם הוא לפי שהוא לוה לעשות לו שטר מן הסתם יש לו לדעת שיכתבו בו זמן שכך נהגו וכל שלא מיתה בידם הוי כאילו לוה לכתוב באותו שטר זמן אבל כאן שאין כאן אלא מזכרת ולא לוה להם לחתום אם יכתבו בו זמן אותו זמן אין מוכיח. זהו שנ"ל בעיקר הסאלה ואע"פ שיש בשאלה עניינים רבים וטעמות מרובות תוספת על העיקר הם ע"כ לא הארכתי לכתבם לא לבטלם ולא לקיימם אלא להשיב על מה שנ"ל בהוא עיקר בנדון שלפניכם:

ז

שאלה שכיב מרע שאמר יתנו שטרותי לפלוני ולא אמר הם וכל שעבודין שלהם אם נאמר שלא נתכוין זה אלא ליתן לו מה שכתוב בהם וכתוב וכמבואר הוא או אם נאמר שלא נתכוין זה אלא ליתן לו את הנייר בלבד לצור על פי לוחיתו כעניין שאמרו בברייתא, לפי שנסתפק לי הדבר מהסיא מלוגא דשטרי (ב"ב דף קנ"א) דאמיס דרב עמרם חסידא דלא הזכירו שם בגמרא שכתבה לו וכל מה שכתוב בתוכם, ובירושלמי אמרינן בשכיב מרע שאם יתנו אותיות לפלוני שלא זכה, וכתב הרב בעל העטור ז"ל דהתם לגמרא דידן המכיון וגראה שהוא הוב שקנה וסתם אמלוגא דשטרי דאמיס דרב עמרם חסידא. הנמידני על דעתך בזה:

תשובה דע כי זו מחלוקת ישנה היא לראשונים ז"ל, ויש מגדולי הראשונים ז"ל שהביאו ראיה ממה שאמרו פרק מי שמת (דף ק"נ:) אמר נכסי לפלוני שטרא איקרי נכסי והם דקדקו ואמרו במאי עסקינן שיכתוב בהם וכל מה שכתוב בהם ואי כתב ליה נכסי וכל מה שכתוב בהן פשוט דשטרות בכלל דהרי זה כאילו פירש שטרות. ופירשו בשכיב מרע ובשכתב לו נכסי סתם דאלמא בשכיב מרע אין צריך לפרש הן וכל אשר כתוב בהן:

ויש מי שחילקו דהסיא אף בברייתא ונכסי שאני שהשעבוד בכלל נכסיו הוא, ואינו מחוור בעיני משום דקשיא לי זבין מלוה ואקדיש מלוה דקי"ל כרבא דאמר לא קנה אלמא אינו נכסי המלוה. ואני אומר שאי אפשר לומר שקנה דאמרי שכיב מרע בכתובים וכמסורים דמו אמרינן, אבל לסוסיף בדבריו ובמתנותיו לא אמרינן, ושטרות שני קיימים יש בהן, גוף השטרות דשיינו הנייר והשני השעבוד ומי שמכר זה לא מכר זה וכדאמר עני מרי וכי לצור על פי לוחיתו הוא צריך אמר ליה אין לצור ולצור ושמא לא נתכוין זה אלא לתת לו גוף השטרות. ומ"ת אחר שהוא שכיב מרע ניזיל בתר אומדנא ונתקן הלשון א"כ אף אנו נאמר בידור פלוני בביתי זה שגוף הביתי לדירה נתן לו ונתקן הלשון. ומלוגא דשטרי דאמיס דרב עמרם פירש רבינו ז"ל כשנתנה לו כדינו אלא שלא היה שם מקומו לפרש כן אלא באו שם על אותו דין וזו שיטה ופשוט בתלמודא והסיא דנכסי אפשר דאתיא כרב כהנא דמשמע פרק המוכר את הספינה (דף ע"ו:) דליתא ליה דרב פפא * דאמר צריך לכתוב הוא וכל מה שבתוכו כתוב וקסבר רב כהנא דלא לצור ע"פ לוחיתו הוא צריך, ואפי' תימא אתיא כרב פפא דילמא בכולל כל נכסיו ומשום דמסקינן דבוריה דהכי קאמר כל נכסיו ואף מה שכתוב בשטרותיו אלא משום דטריחא ליה או הסיה בהול קילר לשונו וכעניין דשכיב מרע שאמר כתבו גם לאשתי דכותבים ונותנין אע"פ שאמרו בברייתא שלא לעתק כה:

ח

שאלה מה שאמרו הינוק בן יום אחד נוחל ומנחיל א"כ שלשים יום ואחד קאמר דבעינן שלשים כדי לאחת

*) גירסתו בגמרא היתה, קמי' דר"כ ואמר לי כו' ואמרית ליה וכו', וכ"ה הגי' בסמוק יוסף ע"ש. וגי' הרשב"ם ואמרית ליה ואמר לי, ורב אשי הוא דאקשי ור"כ אתרן ליה. ע"ש שמפרש בטוטן אחר. ועי' במל"מ הלכות מכירה פ"ו ה"ל: המגיה

ה

שאלה ראובן מת והניח אלמנה ובן קטן, לימים תבעה האלמנה כתובתה ומתנתה בבית דין מומחה שבעיר ואותו בית דין הסכיעה כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים ואחר חפשו אחר נכסי ראובן בעלה ושמו מה שנמצא משלו קרקעות ומטלטלין ולא מצאו בכל נכסיו מה שיספיק לסך כתובת האלמנה, ובאותה שעה עדיין היה הבן קטן ולא העמידו לו אפוטרופוס ובכלל אותם נכסים שהגבו לה היה קרקע אחד חרב ולאחר זמן נטלה האלמנה לשמעון והכניסה לו לאותן נכסים ועמד שמעון ובנה לו אותו קרקע חרב בתוך נאה ועמד שם זמן מרובה ואחר כך מתה האלמנה בחיי בעלה שמעון ומשאירו לו ממנה בנות והשיאן לבעל, ואחר כך נפטר שמעון והורים לאותן בנות כל אשר לו. ועתה בא אותו בן שהניח ראובן וערער על אותה קרקעות שהגבו בית דין לאמו ואמר שהבית דין לא עשה ולא כלום מפני שהוא היה קטן באותה שעה והיה לפם להעמיד לו אפוטרופוס ולא עשו, ועוד הוא תובע המעשה בית דין, ויורשי שמעון אומרים שאין לפם להשיב על טענתו כלום ולא ליתן לו מוסח שכל אשר לאביו לנו הוא ולבניו שאנו מוחזקין בו על ידי ירושה וטענה נכונה ועל ידי מעשה בית דין יפה. הודיעני הדין:

תשובה גרסינן בערכין פרק שור היתומים (דף כ"ב) אמר רבא הלכתא אין מזקקין לנכסי יתומים ואם אמר תנו מזקקין שדה זו ומנה זו מזקקין ואין מעמידין אפוטרופוס שדה שתם ומנה שתם מזקקין ומעמידין אפוטרופוס מסקנא דשמעתא אמר רב אשי הלכתא אזדקוקי נמי לא מזדקקינן דהא אמר רבא הלכתא אין מזקקין אי מזדקקין מוקמינן אפוטרופוס ואמרי נהרדעי בכולן מזקקין ומעמידין אפוטרופוס חוץ מנמצאת שדה שאינה שלו דאחזוקי סהדי בשקרי לא מחזקינן, פירוש ובכולהו כגון דאמר תנו וא"כ במנה שתם ושדה שתם ולא פירש בשדה ומנה זו. מכאן משמע להאורה דלעולם כשבית דין יורדין לנכסי יתומים לעולם מעמידין אפוטרופוס ואפילו באשה שבאה לגבות כתובתה וכן כתב הרמב"ם ז"ל פרק י"ב מהלכות מלוה ולוה:

ומיהו מסתבר לי דלאו בגבייה כתובתה אמרו שהם הקלו בגבייה כתובתה ומזונותיה והרי היא מוכרת בין למזונות בין לכתובה שלא במקום אפוטרופוס ואפילו שלא בבית דין מומחה כל שיש לה שלשה הדיוטות בקיאין בשומא כדאיתא פרק אלמנה מיזונת (דף ל"ז) ובפרק אלו מציאות (דף לב) אבל באיזך כגון מנה זו וכל שכן מנה שתם מוקמינן אפוטרופוס לטעון בשביל היתומים שמא מנה שאמר מנה מדינה קאמר ואפילו אמר שדה זו יטעון האפוטרופוס ע"כ תחום השדה ומכאן ואילך היא שדה אחרת וכיוצא בזה:

וכתב הראב"ד ז"ל עלה פרק הגוזל בתרא שממנין האפוטרופוס לעולם לטעון כנגד בעל דבר בין שיהיה ממש בטענותיו בין שאין בהם ממש אולי יתפשר עמו להשלת היתומים בר ממנלאת שדה שאינה שלו שאין צריך טענה אלא שכתבת העדים ואחזוקי סהדי בשקרי לא מחזקינן, והלכך לגבי כתובת אשה אדרבה תיקנו לה משום חינא ליזקק לה ולהגבותה ואע"פ שאין מזקקין לנכסי יתומים בחוב דעלמא וכדי שיהא לה במה ליישא ותמצא חן. ומכל מקום אפילו לכשתמצא לומר שאפילו בגבייה כתובת אשה אמרו כדברי הר"ם ז"ל, לאו דוקא אמרינן שמעמידין אפוטרופוס אלא להקל על בית דין שלא יצטרכו הן לטעון בשביל היתומים ולטרוח ולחפש אחר זכותם הא אם רצו בית דין שלא למנות אפוטרופוס אלא שיתחדלו הם בעצמם לטרוח ולטעון ולחפש אחר כל זכותם אין לך אפוטרופוס יפה מהם ויכולים לעשות כן דהא קיימא לן דטעמינן להו ליתמי כל מאי דמלי טעין אבוהון. והדע לך דאילו אמר הר"ם ז"ל דדוקא, היה לו לומר בית דין שלא הגבו באפוטרופוס נעשו כטועים בדבר משנה. ואלו שלא שעמידו אפוטרופוס מחזקי דקדקו יפה בתקנת יתומים וחפשו זכותם ומעטו בשבילם כל מה שהיה בכח אפוטרופוס לטעון ולחפש ולדקדק ואין חוששין לומר שטעו בכך דהא קיימא לן אין חוששין לבית דין טועין:

ומכל מקום טענת בן ראובן שטוען שירשו לו שטר מעשה בית דין טענה יפה היא וטענין הזה אלוי בדין אחר, והוא שכבר ידעת שהלכה רווחת בישראל דאין מחזיקין בנכסי קטן ואפילו הגדיל כדאיתא פרק האשה שנתאלמנה (דף יז:) וא"כ אם יש עדים לבן ראובן זה שקרקע זה היה לאביו ושאביו מת מתוכה אע"פ שהחזיק שמעון בעל אמו ויורשיו אחריו כמה שנים לא עלתה לו חזקה, וא"כ אם טען לפם בן ראובן זה מה לכם בשדה שהיתה של אבי על כרחם לדיכין לברר טענותיהם מתוך מעשה בית דין ואם לא בירדו מסלקין אותם מן הקרקע ומעמידים אותה ביד בן ראובן והוא שיפרע יליאות הבנין כדין היורד לתוך חורבתו של חבירו ובנאה שלא ברשות. אבל אם אין לבן ראובן עדים שהיה הקרקע לאביו, יורשי שמעון נאמנים לומר בית דין הגבוהו לאמנו בדין בכתובתה במגו דאי בעו אמרי לא ידענו שהיה לאביך מעולם כדין טענת כל היורשים, ומיהו בין כך ובין כך אין נותנין לו מוסח מן המעשה בית דין אבל מוציאין אותה בבית דין ומברירין אותו מתוך טענותיהם לפני בית דין:

ו

שאלה שכיב מרע לוה מחמת מיתה ונתן נכסיו מקצתן לבנו הקטן והשאר נתן לבניו הגדולים וכתב מתנותיו בשטר זכרון אחד ולוה לעדים לחתמו וכשבאו לחתום אמר לעדים בבקשה מכם שתעידו שהיה לוותי קיימת, אמרו לו העדים יש לחוש אם שמא תחזור במקצת שיהיה הכל בטל, ולוה לתקן בלשון זה ואם אחזור בי בשום דבר מכל מה שכתוב לעיל יהיה הכל קיים עד שאחזור בפני שני עדים כשרים, ועוד כתבו העדים באותו שטר זכרון. עוד אמרו לו העדים יש לחוש שאם יהיה ניתק מחולי לחולי שיהא ערעור בלוואה ולוה לפם לתקן זה ותקנו פם בלשון זה ואפילו אתרפא מחולי זה יהא הכל קיים עד שאחזור בפני שני עדים כשרים. ועוד כתבו העדים באותו שטר זכרון וקנינו אנו עדים על כל הכתוב לעיל ליפות כחו ולא לגרישות כלל והכל לפי ראות עיניו, ועדיין לא רצה שיחתמו העדים, ואח"כ חזר בקצת מתנותיו ועל השאר אמר לעדים שיהא בידם אותו שטר זכרון עד שיראה אם יחזור בו ממה שלוה או ממקצתו או מה יהיה, ונשאר אותו שטר במחקים ונגרע ונוסף ביד אחד מן העדים ולמקצת ימים עמד השכיב מרע מחליו ונרפא והלך בשוק בכל אדם, ולזמן שאלו אחד מהעדים מה עשית מהלוואה שלויתי בפניו והשיב לו כבר הוחזרה לי. ושכשיו חלה חלי אשר מת בו ונשתתק ולא הספיק לעשות לוואה ולזמן מועט בלו שני האחים הגדולים ואותו שטר זכרון בידם ואמרו לעדים חתמו והעד אחד לא רצה לחתום כי אמר לעד השני אני ואתה יודעים שנתבטלה הלוואה שאתה החזרת לו כשאל ממך ולי אמר שהוחזרה לו ועוד שכבר נתרפא לגמרי מחליו והלך בשוק בכל אדם ונתעסק בנכסיו כמתעסק בשלו ואע"פ שקנינו מידו כמיפה כחו וכתבו אפילו אתרפא בכל קיים עד שתחזור בי בפני שני עדים כשרים, הרי אני ואתה עדים שאחר בפניך שהחזרת לו שטר זכרון ולי אמר שכבר הוחזרה לו. ועוד כי לא נתכוין במה שאמר ואפילו אתרפא אלא שאם יתרפא

ויתק

עשה ולא כלום מאן דאמר סבר הלי דקאמר (רב נחמן) הכי משום דתוך זמן כלפני זמן וכו', אלמא פטיעה לאו דלפני זמן לא עשה ולא כלום וכל מקום שאמרו לא עשה ולא כלום או אין מעשה קטן כלום משמע דמעשיו בטלים ממילא בלא חזרה שאילו היה צריך לחזור בו היה אומר יכול לחזור בו. ואין זה צריך לפנים דאין ספק דממכרו ומתנתו בטלים לגמרי וכל זמן שהוא שותק או שהלך למדה"י או שמת אכור לאכול הפירות ומסלקים הלוקח מן הקרקע לגמרי, אבל מכל מקום אם רצה הקטן במה שעשה כלומר שתחקיים מתנתו ומתוך כך אכל הפירות אין מוציאין מידו ואפילו חזר בו הקטן אחר שאכלם אין חייב לשלם שאע"פ שהיה סבור שמתנתו מתנה משום כך היה מניחו לאוכלם וסוי מחילה בטעות הא קי"ל דמחילה בטעות כי הלי סויא מחילה כדאמר פרק איזהו נשך (דף ס"ו:) גבי מוכר פירות דקל לחבירו דאמר רב נחמן יכול לחזור בו ואמריגן עלה ומודה רב נחמן דאי שמיע ואכיל אין מוציאין מידו, וקמפרש התם טעמא דקסבר רב נחמן דמחילה בטעות הויא מחילה וקמ"ל דמחילת פטוטות הויא מחילה דהא אסיקנא פרק הניזקין דמתנתו מתנה ומתנה ומחילה כי הדדי נינהו וכ"ש אם נתרצה בפירות שיאכל מקבל המתנה את הפירות הרשות בידו דאילו בעי למיתן ליה פירות מי לא מצי יהיב ליה הרי בשעת לקיטת הפירות ואכילתן הוא חפץ שיטלם זה ויאכלם והרשות בידו ואפילו חזר בו לאחר שלקטן אין שומעין לו כיון שהוא בן דעת וממכרו ממכר במעלטלין וה"ג למתנתו כדאמרן ובשעת אכילת הפירות מעלטלים נינהו ונתרצה והרשות בידו ומתנתו קיימת:

ג

שאלה אפוטרופסין שמינו אותם ב"ד על היתומים ומסרו הנכסים בידם וכתבו להם שטר מינוי וכך כתוב בו ויהיו האפוטרופסים המכרים מתעסקין במנון ומשתדלים בכל נכסי היתומים ותקנתם לפי טובת היתומים, ובאו להשבון עמהם ורצו שלא השביחו הנכסים כראוי ולא עוד אלא שנפחת מן הסך אשר נמסר מראיית עיניהם ועתה הגדילו ותבעו היתומים אותו פחת שנפחת ממה שמסרו להם הב"ד, והאפוטרופסים טוענים כי מה שנמסר להם היה מלוה ופעמים היו זוקפין ופעמים היו גובין ומניחין אצלם פן יפסידו העסק ושהוליאו בין הליכה בין חזרה למקום העסק ובין פרנסתם ומזונותם סך פלוני ולא הספיק להם מה שגבו אלא שהוצרכו לצאת לדרכן על הכסיפן כאלף דינרים והם רוצים ליפרע מהם. הודיעני הדין מהו, ואם האפוטרופסים נאמנין בכך בשבועה או אם יש לחייבם משום פשיעה בהשגיחו מה שגבו ולא הלוו אותם:

תשובה האפוטרופסין נאמנים בשבועה במה שאמרו ואין אנו מחזיקין אותם כפושעים ומפסידים עד שיביאו היתומים ראיה שפשעו והפסידו אבל המע"ה. ועוד שהתם אנשים אין מחזיקים אותם כפושעים וכ"ש אפוטרופסין שמינו אותם ב"ד שהב"ד צריכים לחזר אחר אנשים נאמנים וידועים לפקח בענין היתומים, ואם מפני שבעלו כיסם ולא הלוו הגבוי, מה שטענו שהיו ירחים שלא יפסידו הנכסים טענה יפה היא שהרי אמרו בנכסי יתומים בדקי אינם דמעלי ושפו נכסים וגיית דינא ושקלי מיניה דהבא פריכא אבל כלים לא דלמא אינם אחריגא אפקיד גביה ומייתי ספרי ושקיל לאו אלמא חוששין לכמה חששות ומוטב יהא ממונם מונח ואוכלין פורתא פורתא ולא שלום אלא לכמו זה שאמרו. גם מה שאמר שלוו על נכסיהם נאמנים ובשבועה מקיטת חפץ שהרי אלו רשאים למכור וללוות ולהכיל ולספק מזונותיהם ופרנסתם והרי זה כמוניה הולאות על נכסי אשתו שנשבע בעין שבועה שמשנה והרי אלו חייבים ליתבע בסוף על כל האפוטרופסות, וכדקי"ל באפוטרופוס שמינוהו ב"ד שלריך ליתבע:

ד

שאלה אפוטרופסים אלו קנו קרקע ושטר הקנייה בשם שניהם ושאחד מהם חייב עצמו למוכר בכל סך שמכירה ואחר כך עמד ופרעו וכתב לו המוכר שטר שהקבלתי וכתב לו באותו שטר שמידו קבל הכל אע"פ שכתוב בשטר המכר שיקבל הדמים מיד שניהם. והאפוטרופוס הנני טוען כי הקרקע נקנה לצורך היתומים אע"פ שהשטר הא על שמו ועל שם הבירו האפוטרופוס וחזקתו שמנון היתומים יבא לידו כדי לפרוע דמי המכירה. והאפוטרופוס הבירו מודה שלצורך היתומים קנאהו אם יבא לידו מעות היתומים ואם לאו שיהא בלשם ואומר לחבירו אם פרעתי הכל תן לי חלקך. אם נאמר בזה דין פורע חובו של חבירו שלא מדעתו אם לאו:

תשובה לא נחבררו דברי השאלה כל הצורך ואיני יודע לסוף דעתך במה שאמרת אם נאמר בזה דין פורע חובו של חבירו שלא מדעתו, שברי הוא מודה שלא לגרכו קנאהו אלא לצורך היתומים ואם כן אם נתחייב זה למוכר ופרע כדין נתחייב ופרע שהאפוטרופסין הם משתדלין ברשות בנכסי היתומים לקנות קרקע ולפרוע מנכסים, ואם זה חייב עצמו בכל תבא עליו ברכה שמשתדל ומפקח ומשגיח יותר מחבירו, ולא חובו של חבירו פרע האפוטרופוס לפי דברי חבירו אלא חוב היתומים, ומכל מקום אם יטענו זה ויאמר איני חייב לפרוע משלי כלום אלא לך והפרע מנכסי יתומים או דון עמהם, הדין עמו ונאמן הוא לומר מעולם לא נתחייבת בשבילי אלא בשביל היתומים מנו דאי בעי אמר פרעתי שהרי אין לו עליו אלא תביעה על פה או אילו רצה לומר פרעתי למוכר. ואין בהודאת המוכר כלום שאילו בא המוכר ותבע דמי מכירתו מזה אם טען זה ואמר כבר פרעתיך נאמן שהרי יש לו עליו מלוה על פה:

והראיה ממה שאמר פרק המוחפין (דף כ') המעלה מארבעה אין מחייבין אותו לבטלו בחזקת אלא נתן עד שיביא ראיה שנתן המר לו כותל אחד מגלגלין עליו את הכל בחזקת שנתן עד שיביא ראייה אלא נתן. ועוד דגרסינן פרק מי שמת (דף קנ"ד:) בגמרא לא כתב בו שביב מרע וכו' שנינו במשנה בד קפרא הרי שהיה אוכל שדה בחזקת שהיא שלו וקרא עליה ערער ואמר שלי היא והוציא זה אומו שמכר לו השדה או שנתן לו במתנה ואמר הלא איני מכיר בשטר זה משולם יתקיים בחותמיו ואם אמר שטר פסים הוא או שטר אמנה הוא שמכרתיה לך ולא נתת לי דמיה אם יש עדים הלך אחר העדים ואם לאו הלך אחר שטרו. ואע"פ שראיתי בשם רב הלי גאון שעל הלוקח להביא ראיה כל שלא החזיק בה שלש שנים. לא נתחוורו דברים אלו אלא דמי המכר כמלוה על פה הם ונאמן לומר פרעתי. וכיון שמוכר זה הודה לאפוטרופוס האחד לאחר מכירה שקבל ממנו המעות ולא מיד חבירו היינו נאמן אלא זה נאמן לומר פרעתי חלקי וכיון שכן הוא אף הוא נאמן לומר לצורך היתומים קנינו ואיני חייב בזה כלום משלי (נאמן). ומה שאמרת שכפל מחלוקת בין האפוטרופסים זה לומר הנכסים השביחו וחבירו נטל השבח לעצמו והשני כופר בכל, הדין עם זה השני והרי הוא נשבע ליתומים אלא נטל משלהם כלום דאפוטרופוס שמינוהו בית דין הוא:

בענייני דיני ממונות הולאות והלוואות. ועניני שטרות ואונות ושוברין; ומתנות בריא ומתנות שכיב מרע. ודין אפוטיקי. ועניני השמטת כספים ופרוזבול. וגביית כתובה ובעל חוב. ודיני פועלים ואומנים עם בעל הבית. ודין ארבעה שומרים. ודין הפקר ונכסי הגר. וכל מה שהוא כיולא בזה שיסיה בו תביעת ממון. אלקט ואקבץ הכל לגד אחד כדי שיקל על המעיינים. ואכלול עמהם דין עדים ודיינים ופסולי עדות:

א

שאלה עשרה תלמידים שכרו רב אחד והתנו ביניהם ללמוד לפניו כל תלמוד בעשר ליטרות לשנה. והתנו ביניהם שכל מי שימרוד ולא יבא ללמוד שיפרע שכירות כל השנה המגעת עליו כאילו בא ולמד כל השנה כולה. ועל פי תנאי זה נתן כל אחד משכון ביד שלש אנשים שאם ילמוד או לא ילמוד יפרע לו שכרו משלש ומי שימרוד ולא יפרע יתן השלש משכון המורד להרב בשביל כל השכירות המגעת. והתחילו ללמוד ונוכפו לרב תלמידים ועלתה שכירותו י"א ליטרות ולשלשה חדשים נשתלק אחד מהתלמידים ולא רצה ללכת למדרש כי אמר שהרב לא היה רוצה ללמדו פירוש רש"י על הספר ותבע התלמיד ההוא משכונו מהשלש ואמר תן לי משכוני ואתן לך או להרב שכירתו שמגעת לו ממה שלמדתי עד היום הזה. ואמר השלש תן לי או להרב שכירות כל השנה ואתן לך משכונך כמו שהתנית. אמר התלמיד לא אתן אלא כפי הימים שלמדתי לפי שלא הפסדתיו כלום בעשר ליטרות שכרמוהו ומלבד שכירותו יש לו עשר ליטרות. הודיעני אמתית הדין. כי כ"ל שהדין עם התלמיד כיון שלא יפסיד הרב כלום מעשר ליטרות שעשה עמהם תנאי. וראיה לדבר ממשנה שלמה שסיימו הסוכר את האומנין והטעו זה את זה אין לסם זה על זה אלא הערומות. שהטעו ר"ל שחזרו מדברם זה לזה. והדבר מיירי בשבעה"ב מולא פועלים אחרים והפועלים מולאים בעה"ב אחר ליסבר ואין להם עליו אלא הרעומות שצריכים להולך כליהם על כתפיהם בחלי היום ולהכנס בשדה אחרת. וזהו דין התלמיד עם הרב. או הוי הלי דינא כההוא דפרק הסוכר את האומנין (דף עז:) דתניא הנותן ערבון לחבירו וא"ל אם אני חוזר בי ערבוני מחול לך והלה אומר אם אני חוזר בי אכפול לך ערבונך. וכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות מכירה לפיכך הנותן ערבון לחבירו ואמר לו אם אני חוזר בי מחול לך אם חזר בו הלוקח קנה זה הערבון שהרי הוא תחת ידו. ואם כבי נמי נימא בהאי דינא דהאי תלמוד קנה השלש המשכון שהרי הוא תחת ידו:

תשובה הדין עם הרב מכמה טעמים. שלפי מה שיראה מתוך הדברים רשאי היה הרב להביא לפניו תלמידים אחרים מלבד הראשונים ולהוסיף עליהם כדי להרבות בשכרו על עשר ליטרות. שאם לא כן איך הוסיפו להרב לותו תלמיד שאמרת. אלא שתנאי היה להם או בתחילה או בסוף שיוכל להוסיף כדי להרבות שכרו. וכיון שכן כשאומר לו התלמוד לא הפסדתיך כלום שהרי יש לך מלבד שכירותי עשר ליטרות לא אמר כלום. שלא בעשר ליטרות בלבד נשכר זה לשנה אלא לאותו עשרה תלמידים בלבד שקבל ללמדם בעשר ליטרות לשנה ואם ימלא תלמידים יותר יוכיף עליהם ונמלאו אלו המוסיפים שאין משלימים שכר הראשונים אלא תוספת שכירות הוא. ועוד שלמוד החכמה אינה כשאר מלאכות שיאמר לו לא והשכר עצמך לאחרים כי יש תלמיד מבין וקל ללמדו ויש תלמיד קשה וטורח ללמדו. ודומה למה שארז"ל (שם עז.) אמר רבא האי מאן דאגר אגורי לעבידתא ושלם עבידתא בפלגא דיומא לי אית ליה עבידתא דניחא מינה לי נמי דכוותה מפקיד להו דקשה מינה לא מפקיד להו ונותן להם שכרם משלם. וה"נ שכרו בעי למיתב ליה משום דמלמד הוי כאכלוסי בעבידתא דעלמא דאמרינן התם עלה דההיא דנותן להם שכרם משלם. והא אמרת אינו דומה בא טעון לבא ריקם עושה ליושב ובטל לעריך כי קאמר רבא באכלוסי דאי לא עבדי חלבי. ולומדי התורה אינם נהנים בבטולם אלא מצירים. שעוד דהא לריך הוא ללמוד ואינו בטל מחמת חלקו של זה. ועוד דכיון שהיתה מתחלה שאם יחזור בו יפרע משלם כ"ל שהוא חייב לשלם משום תנאו דמאי אמרת לא התנה זה אלא שאם יחזור ולא ימלא הרב מי יסכרנו שיהא הוא נותן לו כדינו א"כ לא היה לריך תנאי זה שאפילו לא הרב כך היה דינו אלא כיון שאמר דברים מיותרים לרבות (אני אומר בעניין) על הדין אמרו דבין ימלא אחרים בין לא ימלא יתן לו שכרו משלם וכדתניא בפרק יש נוחלין (דף קלה:) הנו מאתים לפלוני ב"ח כראוי לו נוטלו ומוטל את חובו דילמא בראוי לו בחובו קאמר אמר רב נחמן אמר לי הוגא הא מני ר' עקיבא הוא דדייק ליסנא יחירא דתנן לא את הבור ולא את הדות אע"פ שכתב לו עומקא ורומא שלריך ליקח לו דרך דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים אין לריך ליקח לו דרך ומודה ר' עקיבא בזמן שאמר לי חוץ מאלו שאין לריך. אלמא כיון דלא לריך וקאמר לטפוי הוא דאתא. ואף אנו נאמר בנדון שלפנינו כן. אבל מצד הערבון שניתן ליד שלש כדעת הרמב"ם ז"ל אינו כנותן ביד המלמד ואפילו הרמב"ם ז"ל מודה בזה שהרי שניו (ב"ב דף קס"ח) מי שפרע מקלת חובו והשלים את שטרו ואמר אם לא נתתי לו מכאן ועד יום פלוני החזיר לו שטרי הניע זמן ולא נתן ר' יוסי אומר יתן ר' יהודה אומר לא יתן והעמידו מחלוקתם בגמרא באסמכתא קניא דרבי יוסי סבר קניא ור' יהודה סבר לא קניא והלכתא כרבי יהודה ולא יתן. ואע"פ שהרב ז"ל כתב דכל שהוא נדון עתה תחת ידו אין בו משום אסמכתא. אלא שאתה רואה שאפילו לדעת הרב יש הפרש בין מה שהוא נותן ממש ליד בעל דבר ובין מה שהוא נותן ליד שלש. ועוד שבעיקר אותו דין שבערבון לא הודו להרב ז"ל שאר גדולים כי יש עליו תשובות ואין זה מקומן

ב

שאלה קטן בן שמונה שנים או בן תשע שיודע בטיב משא ומתן שהיה לו קרקע שניתן לו במתנה ונתנה לראובן במתנה ואינו חוזר בו אבל רוצה במתנה. הודיענו אם יכולים קרובי הקטן הראויים ליורשו לסלק את ראובן מעל קרקע זו ולא יניחו בידו לאכול פירותיו אם לא:

תשובה הפעוטות אין מקחן מקח וממכרן ממכר אלא בשטלטלין. ומתנתן ולא כלום אלא בשטלטלין אבל במקיקעי אין מעשה קטן כלום ומעשיו בטלים הם מעכשיו. ולא תימא אין ממכרן ממכר שאם רצה חוזר בו אבל כל זמן שלא חזר בו ממכרו קיים אלא מעכשיו בטלים ולא עשה ולא כלום וממילא הוא בטל והקרובים או ב"ד מבטלין הדבר ומוציאין המקבל המתנה מלאכול הפירות כמו שירד לשדה של קטן שלא ברשות שלא מחמת מתנה. והראיה מדאמר פרק מי שמת (דף קנה:) ההוא תוך זמן דאזיל וזבין נכסיה אתא לקמיה (דרב נחמן) [דרבא] א"ל לא

Дозволено Цензурою
Варшава, 1 Апрѣля 1882 года.

תשובות

הרשב"א

המיוחסות להרמב"ן

נדפסו ראשונה מכ"י בוויניציא, ואח"כ נדפסו שנית
בזאלקאווא שנת תקנ"ח, וכעת יסר נמצאים:

נדפסו כעת בהגה"ה מדויקת בעיון רב, ובהוספת ציון
המראה מקומות לש"ס, לתועלת הלומדים.

ווארשא
בהוצאות בית מסחר הספרים של
ר' אלי' וואלף ראזענבערג נ"י
ווארשא מאראנאווסקי 17
טוב פריי מחרוץ לפ"ק

ШАЛОТЪ УТШУВОТЪ ГОРАШБА.
ВАРШАВА 1883.
въ Типографіи И. Гольдмана, Мурановская № 16.